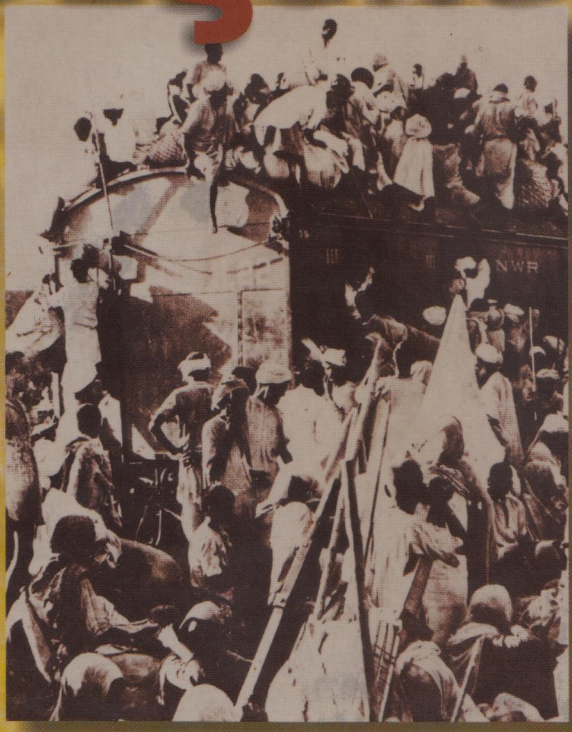
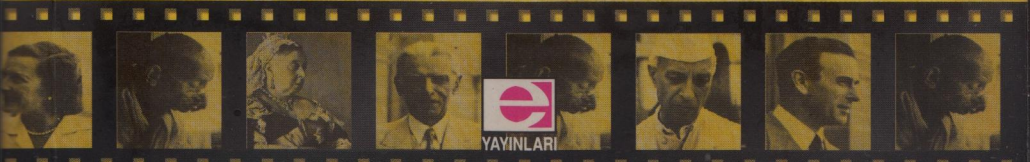
Dominique Lapierre / Larry Collins

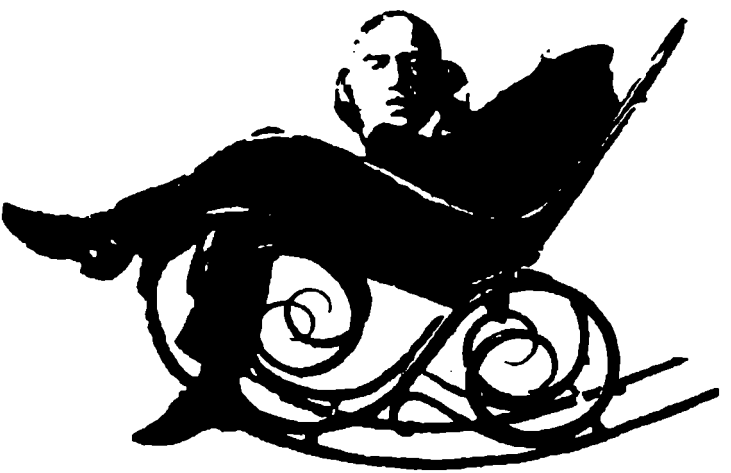
Bu Gece Özgürlük

YAYINLARI

bazıları
kitap
sever

BU GECE ÖZGÜRLÜK
DOMINIQUE LAPIERRE - LARRY COLLINS

Çeviren
Ömer Butur

Kitabın Özgün Adı
Cette Nuit La Liberté

Yayın Hakları
© Larry Collins & Pressinter S. A Basel
Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla
E Yayınları 2002

Kapak Grafik ve Film
Ebru Grafik

Baskı
Özener Matbaası

Cilt
Step Ajans

Birinci Basım 1975
Yeni Basım 2002

ISBN 975-390-163-1

DOMINIQUE LAPIERRE

LARRY COLLINS

BU GECE ÖZGÜRLÜK

YAYINLARI

"Hindistan'ı yönetmek görevi Tanrı'nın, akıl almaz bir niyetiyle İngiliz soyunun omuzlarına yüklenmiştir."

Rudyard Kipling, 1889.

"Hindistan'ı yitirmek, İngiltere'ye öldürücü ve kesin bir darbe indirir. Ülkeyi anlamsız bir memleket haline sokar."

Winston Churchill, 1931.

"Bundan yıllarca önce, kadere randevu verdik ve artık sözümüzü tutmanın zamanı geldi ... Saat gece yarısını vurunca, insanların uyudukları sırada, Hindistan hayata ve özgürlüğe açacak gözlerini ... Uyanacak. İşte o an karşıda, Tarih'in pek ender gösterdiği bir an, bir halkın geleceğe girmek için geçmişten çıktığı an, bir çağın tamamlandığı an, uzun bir süre bir ulusun boğazlanan ruhunun, kendi ifadesini bulduğu an ... "

Jawaharlal Nehru

Hint Parlamentosu'nda, 14 Ağustos 1947 akşamı, Hindistan'ın bağımsızlığının ilanından bir saat önce yaptığı konuşma.

İçindekiler

1. Son Romantik İmparatorluk 15

2. Tanrının Dört Yüz Milyon Delisi 34

3. Özgürlüğün Yolları 49
   - Atılgan bir soylunun portresi 53
   - Gandhi'nin kutsal yolunda ilk durağı "Güneş ışığını nasıl kullanmalı" 59
   - Şiddet aleyhtarı peygamber, bir kıtayı uyandırıyor 62
   - Gandhi'nin kutsal yolunda ikinci durağı Şişe kırıkları ve pislikler 80
   - "Şu yarı çıplak fakir" 81

4. Kutsal Bir Zafer Töreninin Otuz Bir Pare Top Atışı 92
   - Gandhi'nin kutsal yolunda üçüncü durağı "Bir Venüs'ün yanında yatmak" 92
   - Güzel, zengin ve cesur bir soylu hanımın portresi 103

5. "Alevler Bizi Arıtacaktır" 114
   - Güllü adamın portresi 116
   - Gandhi'nin kutsal yolunda dördüncü durağı Taraftarları, babadan uzaklaşıyor 127
   - Pakistan'ın babası Muhammed Ali Cinnah'ın portresi 132
   - Gandhi'nin kutsal yolunda beşinci durağı "Yıkılan düşüyle tek başına bir insan" 154

6. "Hindistan'ın En Soylu Kanının Akıp Gideceği Bir Yara" 158
   - Gandhi'nin kutsal yolunda altıncı durağı "Artık bana hiç ihtiyaçları yok" 166

7. Filler, Rolls-Roycelar ve Mihraceler 168

8. "Yıldızların Lanetlediği Bir Gün" 188

9. Tarihin En Büyük Boşanması 213
   - Kipling'in kahramanlarından, Bengalli mızraklı süvarilere 219
   - Gandhi'nin kutsal yolunda yedinci durağı "Gîtâ Tanrısı, sevgili Hindistan'ımı sen kurtar" 242

10. "Kardeşlerim, Bu Sadece Bir 'Tekrar Görüşmek Üzeredir'" 248

11. "Gece Yarısı, İnsanlar Uyuduğu Sırada..." 283
• Gandhi'nin kutsal yolunda sekizinci durağı
"Sen bir satılmışsın, Gandhi!" 283
• Gandhi'nin kutsal yolunda dokuzuncu durağı
"Bir yas günü" 294

12. "Bu Şafakta Yaşamak Ne Kadar Güzel" 317

13. "Halklarımız Çılgınlık Batağına Saplandı" 343
• Gandhi'nin kutsal yolunda onuncu durağı
Barış ya da ölüm 370

14. "İnsanlığın Hazin ve Tatlı Müziği" 383
• Gandhi'nin kutsal yolunda on birinci durağı
"Koyunlar gibi boğazlanmaya razı mı olalım?" 400

15. Adını Kalbime Yazdım, Keşmir 415

16. "Ateşle Arıtılmış" İki Brahman 430
• Gandhi'nin kutsal yolunda on ikinci durağı
"Kış güneşinde bıçaklar ve mızraklar" 439
• Gandhi'nin kutsal yolunda on üçüncü durağı
"Yaşayan İsa'yı çarmıha gerdik" 442

17. "Bırakalım Ölsün Gandhi!" 449
• Gandhi'nin kutsal yolunda on dördüncü durağı
Bir bardak ılık su 453

18. Birla House'da Bir Bomba 478

19. "Polis Bizi Tutuklamadan Gandhi'yi Öldürmek Gerek" 492
• Tek hayatta kalan suikastçi Vişnu Karkare'nin itirafnamesi 505
• Vişnu Karkare'nin itirafnamesinin devamı 508
• Vişnu Karkare'nin itirafnamesinin devamı 509

20. "İkinci Defa Çarmıha Geriliş" 512
• Vişnu Karkare'nin itirafnamesinin devamı 512
• Vişnu Karkare'nin itirafnamesinin devamı 517

Son Söz 533

Ne Oldular 546

Teşekkür 551

Bibliyografya 561

Bombay Limanına hâkim yüksek burnun üzerindeki kemerin sarı bazalt kütlesi kibirle yükseliyor. Tonozunun gölgesinde yılan oynatıcılarından ve masal anlatıcılarından, dilencilerden ve turistlerden, düşe dalmanın ya da esrarın uyuşukluğuyla kendinden geçmiş hippilerden, evsiz barksızlarla aşırı kalabalık bir taşra şehrinin reddettiği can çekişen insanlardan oluşan garip bir dünya bir araya geliyor. Bu anıtın cephesinde kazılı yazıyı okumak için kalkan başlar pek enderdi: "Majesteleri Kral V. George ve Kraliçe Mary'nin 2 Aralık 1911'de Hindistan'a ayak basışlarını anmak için dikilmiştir."

Oysa bu "Hindistan Kapısı" dünyanın şimdiye kadar gördüğü en büyük imparatorluğunun, üzerinde güneşin hiçbir zaman batmadığı bir ülkeler topluluğunun zafer anıtı olmuştu. Heybetli silueti, yüzlerce kuşak Britanyalı için, uğrunda Midlands'teki kasabalarını, İskoçya'daki tepelerini terk ettikleri büyüleyici kıyıların ilk hayaliydi. Askerler, serüven peşinde koşanlar ve yöneticiler, İmparatorluğun en soylu sömürgesine Pax Britannica'yı zorla kabul ettirmek, fethedilen bir kıtayı sömürmek ve soylarının hükmetmek için doğduğu ve imparatorluklarının binlerce yıl süreceğine dair sarsılmaz inancıyla, beyaz adamın yasasını yaymak için, bu kemerin altından geçmişlerdi.

Bütün bunlar bugün o kadar uzaktaymış gibi görünüyor ki. Şimdi "Hindistan Kapısı," tıpkı Roma'da ya da Babil'dekiler gibi sadece basit bir tarihsel anıttan başka bir şey değil, bundan yalnızca yirmi beş yıl önce devrini doldurmuş bir çağı öven, unutulmuş bir anıt.

Yazarların, okuyucuya uyarıları,

Alışılanlara saygılı kalarak, Hintçe sözcükleri olanaklar elverdiğince sadeleştirdik.

Örneğin okuyucu, "u" ların yine "u" diye; "j" lerin "c"; "ch" ların "ç" diye söylendiğini bilmelidir. Son sessiz harfler de hep söylenecektir.

Örnek: "rajput," "racput," "guru" da "guru" diye okunacaktır.

1. İngilizler'den önce Hindistan

MÖ 1500	İran'dan gelen Ariler, İndus Vadisine varıyorlar.
MÖ 563	Buda'nın doğuşu.
MÖ 327	Büyük İskender, Pencap'ın bir bölümünü fethediyor.
MÖ 273	Açoka, ilk Hint İmparatorluğu'nu kuruyor.
MÖ 50	Kuzey Hindistan'da, Kuşan Krallığı'nın kuruluşu.
320-455	Gupta İmparatorluğu'nun yükselişi.
700	Bütün Asya'ya yayılan Budizm'in hızla çöküşü.
711	Hindistan'a ilk Arap seferi.
1398	Timurlenk'in Delhi'yi talan etmesi.
1498	Vasco de Gama'nın Hindistan yolunu açması.
1526-1858	Moğol İmparatorları'nın Hindistan'da egemenlik sağlamaları.

2. İngilizler döneminde Hindistan

1600	İlk İngiliz'in Hindistan'a çıkışı. Büyük Britanya'nın sömürgeci girişimi başlıyor.
1746	Hindistan'a sahip olmak için verilen Fransız-İngiliz Savaşı.
1757	İngiliz Generali Clive'ın Plassey'de kazandığı zafer, Kuzey Hindistan kapılarını İngilizler'e açıyor.
1763	Fransızlar'ın Hindistan'dan çıkartılmasını sağlayan Paris Antlaşması.

1773	Hindistan doğrudan doğruya Britanya tahtının denetimine giriyor.
1803	İngilizler, Delhi'yi ele geçiriyorlar.
1849	İngilizler, Pencap'ı topraklarına katıyor.
1857	Sipahiler, İngiliz subaylarına karşı isyan ediyor.
1858	Hindistan, Britanya tahtının egemenliği altına giriyor.
1869	Mohandas Karamşand Gandhi'nin doğumu.
1876	Muhammet Ali Cinnah'ın doğumu.
1877	Kraliçe Victoria, Hindistan İmparatoriçesi ilan ediliyor.
1889	Jawaharlal Nehru'nun doğumu.
1906	Hindistan Müslüman Birliği'nin kuruluşu.
1911	Delhi, Hindistan'ın başkenti oluyor.
1920	Gandhi'nin ilk **Pasif Direniş** kampanyası.
1930	Gandhi'nin ikinci **Pasif Direniş** kampanyası.
1940	Gandhi'nin üçüncü **Pasif Direniş** kampanyası. Müslüman Birliği, Pakistan'ın kurulmasında ısrar ediyor.
1942	Gandhi, "Hindistan'ı Terk Edin" kampanyasını başlatıyor.
1947	15 Ağustos'ta, Büyük Britanya, Hindistan'ı bölüyor. Pakistan'ın ve Hint Birliği'nin bağımsızlığı.

3. İngilizler'den sonra Hindistan

1947	Keşmir yüzünden Hindistan'la Pakistan arasındaki savaşın başlangıcı.
1948	30 Ocak'ta, Gandhi'nin katli.
1949	Ateşkes ve Keşmir'in paylaşılması.
1950	Hint Birliği Cumhuriyeti Anayasası'nın ilanı.
1955	Nehru'nun Hindistan'ı bloksuz ülkelerin lideri yapmak için çaba gösterdiği Bandung Konferansı.

1962 Çin-Hint Savaşı.

1964 27 Mayıs'ta Nehru'nun ölümü ve yerini Shastri'nin alması.

1965 Keşmir yüzünden ikinci Hindistan-Pakistan Savaşı.

1966 Taşkent Konferansı: Keşmir konusunda bir anlaşmanın imzalanması. İndira Gandhi, başbakan oluyor.

1971 Bangladeş yüzünden Hint-Pakistan Savaşı.

1974 Hindistan ilk nükleer patlamayı gerçekleştiriyor.

1975 İlk Hint bilimsel uydusunun fırlatılması.

4. İngilizler'den sonra Pakistan

1948 11 Eylül'de, Muhammet Ali Cinnah'ın ölümü.

1956 Pakistan İslam Cumhuriyeti'nin ilanı.

1958 General Eyüp Han'ın iktidarı ele geçirmesi.

1963 Çin'le sınır anlaşması.

1965 Keşmir yüzünden Hindistan'la savaş.

1969 General Yahya Han'ın iktidarı ele geçirmesi.

1971 Doğu Pakistan'ın ayrılması ve Bangladeş Devleti'nin kurulması. Zülfikâr Ali Bhutto, başbakan oluyor.

- 1 -
Son Romantik İmparatorluk

Bir büyük ulus, homurdanarak söylendiği bir kış geçiriyordu. Sis ve içine kapanıklılığın bastırdığı Londra, 1 Ocak 1947 günü, soğuktan titriyordu. Britanya başkenti belki de hiç böylesine iç karartıcı bir yılbaşı günü görmemişti şimdiye kadar. O bayram sabahında bir banyoyu dolduracak kadar sıcak su bulabilen evler, pek enderdi. Ve eğlence gecesinin sabahında içkiden dolayı felaket bir suratla uyanan Londralılar, belki daha da enderdi. Yılbaşı dolayısıyla satışa arz edilen bir miktar viskinin şişesi, sekiz sterline fırlayıvermişti. Issız sokaklardan tek tük otomobil geçiyordu, benzinsiz kalan bir ulusun kaçamak hayaletleriydi onlar da. Altı yıl süren bir savaştan sonra, lime lime olmuş ve modası geçmiş pardösülerine ya da uyumsuz ve eski püskü üniformalarına bürünmüş insanlar, boyunlarını omuzlarının içlerine çekmişler, suratları bir karış, telaşla yürüyorlardı. Yağışlı günlerde sokakları özel bir koku sarıyordu: Şehre öbek öbek dağılmış yıkıntılardan çıkan çürük ve yanık kokusu. Rıhtımlar ve St. Paul Katedrali'nin çevresindeki semtler, hâlâ karmakarışık moloz yığınları halindeydi. Bazı kavşaklarda uğursuz görünüşlü beton bariyerler hâlâ yerli yerindeydi ve Green Park'ın çimlerinin üstünü dikenli teller kaplıyordu.

Oysa bu hüzünlü ve mahvolmuş başkent, savaştan galip çıkan bir ülkenin başkentiydi. İngiltere sadece on yedi ay önce, insanlık tarihinin en dehşet verici savaşını kazanmıştı. Halkının başardıkları, rekabet kar-

şısındaki cesareti ve sınır tanımayan inatçılığı, ona bütün dünyanın hayranlığını kazandırmıştı. Ama şimdi de bu zaferin yüklü faturasını ödüyordu. Sanayi felce uğramıştı, kasaları tamtakırdı. İki milyonu aşkın İngiliz, işsizdi. Yeni başlayan yıl, amansız kısıtlamalarla geçirecekleri sekizinci yıl olacaktı. Bütün ya da bütüne yakın tüketim malları, sert bir karnelendirmeye bağlıydı: Besin maddeleri, her çeşit yakıt, alkollü içkiler, enerji, giyim, hatta meyhanelerin ünlü *stout*(1)'u ve kriket toplarına kadar. Gazeteler, tuvalet kâğıtlarını kullandıktan sonra bir daha "devreye sokmak" için mizahçıların buluşlarını öneriyorlardı. İnatla zafer işareti "V" yi yapa yapa Hitler'i alt eden bir halkın yeni dövizi, "Kemerleri sık ve üşü" idi. Noel'de ancak on beş aileden biri, bir hindi pişirmek lüksünü göze alabilmişti ve oyuncaklardan yüzde yüz oranında vergi alınıyordu, bu nedenle o Noel'de ocaklara asılan çocuk çoraplarının çoğu boş kalmıştı. Mağazaların tezgâhlarında ve vitrinlerinde sık sık, " ... yok" gibi tabelalar görünüyordu. Patates yoktu, odun yoktu, kömür yoktu, sigara yoktu, domuz salamı yoktu. İngiltere'nin o yeni yıl sabahında yüz yüze geldiği karanlık gerçek, en büyük ekonomi uzmanı tarafından acımasız bir cümlede özetlenmişti: "Biz yoksul bir ülkeyiz," diyordu vatandaşlarına John Maynard Keynes, "dolayısıyla buna göre yaşamayı öğrenmeliyiz."

Oysa İngilizler zengindiler. Mavi ve altın sarısı renginde bir belge, yani İngiliz vatandaşı pasaportu, onlara dünyada hiçbir ülkenin hiçbir vatandaşının erişemeyeceği kadar çok yere serbestçe girme ayrıcalığı tanıyordu.

Britanya İmparatorluğu'nu oluşturan olağanüstü sömürgeler, koloniler, himaye altındaki ülkeler ve dominyonlar topluluğu, o 1 Ocak 1947 tarihinde de dokunulmamış olarak var olmaya devam ediyordu. 563 milyon insanın varlığı -Tamullar ve Çinliler, Bushmen'ler ve Güney Batı Afrika'nın Hotantoları, İskoçyalılar, Kanadalılar ve daha nicelerinden oluşan gerçekdışı bir halklar topluluğu- hâlâ ısınma enerjisinden yoksun kalan Londra'da tirtir titreyen şu İngilizler'in verecekleri kararlara bağlıydı. Gezegenin dört bir köşesine dağılmış bulunan bu impara-

(1) Kuvvetli, siyah sert bira

torluğun 291 sömürgesi arasında, Kanada, Hindistan ya da Avustralya gibi uçsuz bucaksız olanları da vardı, Bird Island, Bramble Bay ve Wreck Reef gibi mini mini ve hiç bilinmeyenleri de. Ne Büyük İskender, ne Sezar ne de Charlemagne, bununla kıyaslanacak topraklara egemen olabilmişti. İngiltere'nin en büyük gurur nedeni, haklı kalmakta devam ediyordu: Big Ben'in saatinin Londra'nın merkezindeki yıkıntılar üzerinde her vuruşunda, Britanya İmparatorluğu'nun herhangi bir köşesindeki bir bayrak direğine, üç renkli Union Jack çekiliyordu. Üç yüzyıl boyunca, dünya haritalarını istila eden kırmızı işaretleri, İngiliz okul çocuklarının hayal gücünü, tüccarlarının iştahını, serüven düşkünlerinin tutkularını coşturmuştu. Hammaddeleri, sanayi devriminin fabrikalarını beslemiş, sömürgeleri ise, ürettiği mallar için ayrıcalıklı bir pazar haline dönüşmüştü. Nüfusu elli milyondan da az bir ada üzerindeki küçük krallığı, İmparatorluğu yeryüzünün en güçlü ulusu, Londra'yı da evrenin merkezi haline getirmişti.

O sabah siyah bir Austin Princess hiç gürültü etmeden, adeta kaçar gibi, şehrin merkezine doğru iniyordu. Araba Buckingham Sarayının önünden geçip Mall'a saparken, içindeki tek yolcusu hüzünlü bir edayla gözlerinin önünden geçen İmparatorluk Caddesini seyrediyordu. Büyük Britanya'nın zaferlerini kim bilir kaç defa bu cadde üzerinde kutladığını düşünüyordu. Çeyrek yüzyıl önce, 20 Haziran 1897'de Kraliçe Victoria'nın altın yaldızlı arabası, saltanat döneminin doruğunu belirleyen, elmas jübilesi için düzenlenen büyük şenlik nedeniyle, aynı caddeye sapmıştı. Nepalli Gurkalar, Pencaplı Sikhler, Afgan sınırının Pathanları, Altın Sahili'nin Husasları, Kenyalı Swahilisler, Sudanlılar, Jamaikalılar, Malezyalılar, Hong Konglu Çinliler, Borneolu kafatası avcıları, Avustralyalılar ve Kanadalılar, mensup olmakla gurur duydukları İmparatorluğu yöneten enerjik halkın alkışları arasında, hep birlikte geçit törenine katılmışlardı. İngilizler onun sayesinde masal gibi bir düş yaşamışlardı. Bir eşi daha görülmeyen bir geçmişin mirası bile, kısa bir süre sonra ellerinden alınacaktı. Emperyalizm çağı sona ermişti ve işte o 1 Ocak 1947 günü siyah Austin Princess'in Mall'da tek başına gidişinin nedeni, bu tarihsel gerçeğin kabul edilmesiydi. Resmi bir çağrı üze-

rine, ailesiyle birlikte İsviçre'de geçirdiği tatilini yarıda kesmek zorunda kalmış ve İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetlerinin bir uçağıyla, acele Londra'ya dönmüştü. Otomobil, hiç kuşkusuz dünyanın en çok fotoğrafı çekilen kapısının, Downing Street 10 numaranın önünde durdu. Altı yıl süreyle dünya basını, bu kapının görüntüsüyle siyah fötr şapkalı, ağzında koca bir puro, bir elinde baston, öbür eliyle de zafer işareti "V" yapan tanıdık bir simayı çok iyi bağdaştırmıştı. Winston Churchill, biri Hitler'i yenmek, diğeri de Britanya İmparatorluğu'nu savunmak için iki büyük savaş verdiği bu evde oturmuyordu artık.

Downing Street 10 numarada bugün yeni bir başbakan, Churchill'in "Böyle olması için kolayca nedenler bulunabilecek mütevazi biri" düzeyine indirdiği bir sosyalist oturuyordu. Clement Attlee ve İşçi Partisi, Britanya İmparatorluğu'nun sömürgelerini tasfiye etmesinin temellerini atmaya kesin kararlı olarak iktidara gelmişlerdi. Onlara göre, bu tarihi gelişim, kaçınılmaz bir biçimde, Hayber Geçidi'nden Comorin Burnu'na kadar uzanan çok kalabalık ve geniş bir sömürgenin özgürlüğünü tanımakla başlamalıydı, yani Hindistan'ın. Bu görkemli yapı, Hindistan Imparatorluğu, bütün İmparatorluğun temel taşını ve varoluşunun kanıtını oluşturuyordu, en soylu başarısı ve en uyanık çabalarının ürünüydü. Bengalli mızraklı süvarileri ve mücevherlerle bezenmiş mihraceleri, kaplan avları ve altın zırhlı hükümdar filleri, çay bahçeleri ve tropikal cangılları, *sadhu*'ları[1] ve kibirli *memsahip*'leriyle[2], Hindistan hep İmparatorluk düşlerini temsil etmişti. İşte bu düşe son vermek için Başbakan, kapısına varan genç amirali çağırtmış bulunuyordu.

Birmanya Vikontu Louis Francis Albert Victor Nicholas Mountbatten, kırk altı yaşında olduğu halde İngiltere'nin en ünlü kişilerinden biriydi. Boyu bir metre seksen santimetreydi ve vücuduna hantal görünüşü verecek bir tek gram fazlası dahi yoktu. Son altı yıl içinde omuzlarına yüklendiği ezici sorumluluklara rağmen İngiliz halk gazetelerinin milyonlarca okuyucusunun pek iyi tanıdığı yüzünde en ufak bir yorgunluk ya da gerilim belirtisi görülmüyordu. Hatlarının kusursuz

(1) Din uğrunda kendilerini çileye verenler.

(2) Hindistan'da yerleşik oturan İngilizler'e verilen ad.

düzenliliği, kestane rengi saçlarıyla daha da belirginleşen mavi gözleriyle, eski Yunan stadyumlarından birinden fırlamışa benzeyen bu atletin istekli ve seçkin simasına daha genç bir ifade veriyordu.

Lord Mountbatten Londra'ya neden çağrıldığını biliyordu. Güneydoğu Asya'daki Müttefik Kuvvetlerinin Başkomutanlığından ayrıldığından beri, dünyanın bu köşesindeki sorunlar hakkında fikrini öğrenmek isteyen Başbakanın davetlerini sık sık kabul etmişti. Son ziyareti sırasında Clement Attlee'nin gösterdiği ilgi, Lord Mountbatten'ın emri altındaki harekât alanına girmeyen bir ülkenin, Hindistan'ın üzerinde toplanmıştı. Mountbatten birden "çok tatsız bir izlenim"e kapılıvermişti. Önsezisi doğrulanmış oluyordu. Gerçekten de Attlee'nin niyeti, onu Hindistan Kral naipliğine atamak, böylece İmparatorluğun en yüksek görevine, insanlığın beşte birinin kaderine hükmeden bir sürü soylu İngilizin yüklendiği şerefli vazifeye geçirmekti. Ama Clement Attlee, Lord Mountbatten'ı Hindistan İmparatorluğu'nu yönetmesi için değil, bir Britanyalı'nın yüklenebileceği en acılı görevi, İngiltere'nin Hindistan'dan çekilmesini örgütlemek için seçmişti.

Kral soyundan gelen bu şöhretli amiral, her ne pahasına olursa olsun bu cellatlık görevinin ona emanet edilmesine razı olamazdı. Attlee'yi kendisini Hindistan'a atamaktan vazgeçmeye zorlamak için de saf bir umutla, işbirliği yapacağı ekibi titizlikle seçmekten, emrine dört motorlu özel bir uçak verilmesini istemeye kadar varan geniş bir istekler yelpazesiyle çıkmıştı. Ama Attlee'nin bütün isteklerini kabul ettiğini üzüntüyle görmüştü. İşte bu nedenle Mountbatten, bugün çok daha cüretli yeni istekler ileri sürmeye kararlıydı.

Soluk benzi, hüzünlü havası ve ütüden pek hoşlanmadığı rahatça görülen orta kaliteli elbiseleriyle Başbakan Clement Attlee o dönemin kurşuni ve uğursuz havasını kusursuz bir biçimde simgeliyordu. Bu yaşlı sosyalist liderin, İmparatorluğun incisini tasfiye etmek için İngiltere Kralı'nın kuzeni, çekici polo oyuncusunu düşünmüş olması, ilk bakışta insana garip gelebilirdi. Oysa bu seçim, göründüğünden çok daha yerindeydi. Üniformasını süsleyen sıra sıra nişanlar, halkın bildiği yönlerinden fazla işlenmemiş yeteneklerini de yansıtıyordu. Güneydoğu

Asya'da yüklendiği sorumlulukları, yerli halkların ulusal eylemleri hakkında bir tek kendisinin elde ettiği bilgiler toplamasını sağlamıştı. Hindiçin'de Ho Şi Minh'in partizanları, Endonezya'da Sukarno ve Birmanya'da Aung San, Malezyalı Çinli komünistler ve Singapurlu devrimci sendikacılarla görüşmeler yapmıştı. Bu insanların Asya'nın geleceğini temsil ettiklerini kavrayıp, danışmanlarının tavsiye ettikleri gibi, onları yok etmek yerine, kendileriyle anlaşmak olanağını aramıştı. Eğer Hindistan'a gidecek olursa, karşı karşıya gelmesi gereken ulusal eylem, hepsinin en eskisi ve güçlüsü olacaktı. Liderleri yirmi beş yıllık kışkırtıcılık ve eylemler sayesinde, Hint halk kitlelerini, gelmiş geçmiş en büyük İmparatorluğunu dominyonluk hakkından feragât etmeye götürecek çapta yetişmişlerdi. İngiltere şimdi akıllıca bir davranışla, kuvvet yoluyla kovulmaktansa, isteğiyle çekilmeyi yeğ tutuyordu.

Clement Attlee ziyaretçisine Hindistan'daki durumu karanlık bir tablo halinde resmetti. "Hava her gün bir parça daha bozuluyor" diye açıkladı ve artık bir karar almanın zamanı gelip çatmıştı. Tarihin garip bir cilvesi, Hindistan'a özgürlüğünü vereceği en kritik anda, İngiltere bu işi nasıl yürütebileceğini bilememişti. Saltanatının ululuğunu belirlemesi gereken en son durum, bir kâbusa dönüşmekle tehdit ediyordu. Hindistan'ı fethedip yönetmek için akıttığı kanlar, diğer sömürge serüvenlerinden çok daha azdı, ama ülkeyi birden terk edivermesi, birden jandarmalarından yoksun kalıverecek olan yerli halk arasında amansız bir şiddet patlamasına sebep olabilirdi.

Bu trajedinin kökenleri, Hindistan'da yaşayan üç yüz milyon Hindu ile yüz milyon Müslümanı karşı karşıya getiren, zamanı bilinmeyecek kadar eski bir uyuşmazlığa dayanıyordu. Geleneklerin, tarihin ve birbirlerine şiddetle karşıt dinlerin desteklediği, geçmişte "böl ve yönet" ilkesiyle hareket eden Britanya siyasetinin sinsice beslediği çatışma, patlamaların eşiğine varmıştı. Yüz milyon Müslümanın liderleri bugün Büyük Britanya'nın bağımsız bir İslam Devleti kurmalarını sağlamak için, güçlükle kurulan Hint bütünlüğünü parçalanmasında ısrar ediyorlardı. Önerilerinin reddedilmesi halinde de Asya'nın şimdiye kadar görmediği çapta kanlı bir iç savaşı başlatmak tehdidinde bulunu-

yorlardı. Bu tutkuya aynı şiddetle karşı olanlar da rakipleri, yani üç yüz milyon Hindu'nun büyük bir bölümünü örgütleyen Kongre Partisi yöneticileriydi. Onlara göre de Hint topraklarının bölünmesi, tarihsel vatanlarının iğrenç bir saldırıyla parçalanması demekti.

Görünüşte bağdaştırılması olanaksız bu iki tutum arasında kısılıp kalan İngiltere, her gün bir parça daha kurtulamayacakmış gibi göründüğü batağa saplanıyordu. Durum şimdi öylesine umutsuzdu ki, halen Kral naibi olan Mareşal Sir Archibald Wavell, Londra'ya Hint İmparatorluğu'nun gerçekten kendi kendini batırması anlamına gelen bir plan sunmuştu. Son çare olarak da hükümetin şu niyetini açıklamasını öneriyordu: "Büyük Britanya kendi çıkarlarının gerektirdiği zaman ve biçimde Hindistan'dan çekileceğini ilan edecektir; buna karşı girişilecek her türlü eylem, bir savaş ilanı olarak kabul edilecek ve Büyük Britanya da elindeki bütün olanaklarla buna cevap verecektir." "Demek ki Büyük Britanya ve Hindistan, büyük bir felakete doğru yol alıyorlar" diye de Mountbatten'a belirtti Clement Attlee. Her sabah gelen telgraflar, Hindistan'ın her köşesinde kanlı olaylar meydana geldiğini Londra'ya duyuruyordu. Çabuk davranmak gerekti. Şimdiki Kral naibi, durumla baş edecek yetenekte değildi. Bu değerli asker, çenesi kuvvetli Hintli konuşmacılarla geçerli ilişki kurabilmek için gereken iyi hitap etme kabiliyetinden yoksundu. Bunalımı önlemek ancak yeni bir kişi, yepyeni bir yaklaşımla olabilirdi. Bu nedenle Mountbatten, Kral naibinin yerini almaya razı olmayı bir devlet görevi olarak kabul etmeliydi.

Başbakanın konuşması sırasında amiral kendisini hiç ele vermeyen bir yüz ifadesiyle dinlemişti. Bu sunulan görevin her zamandan daha çok "mutlak umutsuz bir yetki" olduğu yargısına varıyordu. Hint sorunlarını karşılıklı sık sık tartıştığı Mareşal Wavel'i de iyi tanıyordu ve hayrandı ona. "O başaramadığına göre, benim ne şansım olabilir?" diye düşünüyordu. Ama giderek daha belirli bir biçimde bu işten yakasını sıyıramayacağını hissediyordu. Başarısızlık olasılığının yüksek olduğu belli bir görevi yüklenmek zorunda kalacak ve savaş sırasında kazandığı şöhreti belki de iyice kararacaktı. Mountbatten açıksözlülükle reddedemediği için, Başbakana hiç olmazsa birkaç başarı şansı sağlayabile-

cek bazı siyasal yetkiler kabul ettirmeye kararlıydı. Görevi, ancak hükümetin Hindistan'a bağımsızlığını vermek için İngiltere'nin hangi tarihte egemenlik haklarından vazgeçeceğini kesin olarak kamuoyuna açıklaması mutlak koşuluyla kabul edecekti. Ancak böyle kesin bir tarih, Hintli yöneticilere, Büyük Britanya'nın tası-tarağı toplayıp gitmeye samimiyetle niyetli olduğunu ispatlayabilir ve gerçekçi görüşmelere acele başlamanın gereğine inandırabilirdi.

Mountbatten, ardından şimdiye kadar hiçbir Kral naibinin istemek cüretinde bulunamadığı bir ayrıcalık istedi: Tam yetki, Londra'ya danışmak zorunda kalmadan, topyekûn bir hareket serbestliği ve hepsinden önemlisi, Londra'nın, kendi işlerine burnunu sokmaması. Clement Attlee Hükümeti elbette en son hedefi saptayacaktı, ama gemisinin kaptanı o olacak, rotayı kendi tayin edecekti.

"Ama herhalde sizi Majestelerinin Hükümetinin otoritesinin de üstüne çıkartacak olağanüstü yetkiler talep etmiyorsunuz, değil mi?" diye kuşkulanan Attlee sordu.

"Korkarım ki istediğim şey, tam bu işte," diye cevap verdi Mountbatten. "Hükümeti devamlı sırtımda hissedersem, ciddi olarak nasıl müzakerelere girişmemi bekleyebilirsiniz?"

Genç amiralin isteklerinin büyüklüğü karşısında Başbakanın soluğu kesilecek gibi oldu. Mountbatten, talebinin etkisini, Başbakanın önerisini hemen geri alacağını bütün kalbiyle dileyerek, memnuniyetle gözledi. Ama Attlee'nin böyle bir niyeti yoktu. Bir saat sonra Louis Mountbatten, asık bir surat ve kaderine boyun eğmiş haliyle, Hindistan'ın son Kral naibi olmak gibi acı bir görevi yüklenmiş, ülke tarihinin derinlerinden gelen ulusal dev bir efsaneyi tasfiye göreviyle yükümlü biri olarak Downing Street'ten ayrılıyordu.

Otomobiline bineceği sırada, aklına garip bir düşünce takıldı. Tam yetmiş yıl önce, günü gününe, hatta saati saatine, büyükannesi Delhi civarında bir ovada "Hindistan İmparatoriçesi" ilan edilmişti. Bu münasebetle bir araya gelen bütün mihraceler, "Kraliçe Victoria'nın otorite ve egemenliğinin ebediyete kadar ayakta ve sağlam kalması için" Tanrılara yakarmışlardı.

O 1947 yılbaşı gününün sabahında da aynı imparatoriçenin küçük torunlarından biri, Büyük Britanya Başbakanından, bu ebediyete son verecek günü saptamasını istemeye geliyordu.

En yüce efsaneler bile pekâlâ beylik kökenlerden doğabilir. Büyük Britanya bundan üç buçuk yüzyıl önce, Lord Mountbatten'ın sonuçlandırması emrini aldığı o büyük sömürge serüvenine atıldıysa, bunun nedeni beş talihsiz *şilin*'di[1]. Bu beş şilin, karabiberin kilosuna yapılan zamdı -yani Elizabeth çağı sofralarının pahalı baharatına- ve baharat ticaretini ellerinde tutan Hollandalı kaçakçılar tarafından konmuştu. Bu açık kışkırtma karşısında pek alınan Londra şehir merkezinden yirmi dört tüccar, 1599 yılı Eylül ayının 24'üncü günü, öğleden sonra, Attlee ile Mountbatten'ın karşı karşıya geldikleri binadan bir mil kadar uzakta, Leadenhall Sokağındaki bir evde toplanmışlardı. Amaçları, yetmiş iki bin İngiliz lirası başlangıç sermayeli, yüz yirmi beş ortaklı mütevazi bir ticarethane kurmaktı. *"East India Trading Company"* adı verilen şirketin tek kuruluş nedeni, kârdı.

Şirket resmen 31 Aralık 1599'da, XVI. Yüzyılın son günü, Kraliçe I. Elizabeth'in on beş yıllık bir süreyle Ümit Burnu'nun ötesindeki bütün ülkelerle yalnız bu kurumun ticaret yapmasına izin veren fermanı üzerine kurulmuş oldu. Sekiz ay sonra da beş yüz tonilatoluk *"Hector"* adlı bir kalyon, Bombay'ın kuzeyindeki küçük Surat Limanı'na demir attı. O gün 24 Ağustos 1600 günüydü. İngilizler, Hindistan'a ulaşmışlardı. Efsaneleşen bu kıyılara ilk çıkışları oldu. Christophe Colomb'un varmak isterken Amerika'yı keşfettiği bu sahiller genellikle ıssızdı. "Hector"un, bir kâşiften çok, korsan olan kaptanı William Hawkins, yanında elli kadar paralı muhafız olduğu halde, Elizabeth Çağı İngiltere'sinin hayalini coşturan toprakların içine, güvercin yumurtaları kadar büyük yakutlar, bol karabiber, zencefil, çivit ve tarçın, koca bir aileyi barındıracak kadar geniş yaprakları olan ağaçlar ve insana sonsuz gençlik hissi uyandıran ve fildişinden çıkartılan sihirli ilaçları bulacağından emin olarak daldı.

(1) 1971'e dek İngiliz Lirasının yirmide biri.

Ne var ki kaptan, Agra'ya kadar uzanan yolda düşlerdeki bu Hind'i asla bulamayacaktı. Ama Büyük Moğol'la karşılaşması, yolculuğunda katlandığı sıkıntıları bol bol karşılamaya yetecekti. Öyle bir hükümdarla karşı karşıya gelmişti ki, Kraliçe Elizabeth, yanında küçük bir taşra kasabasının beyi gibi kalıyordu. Yetmiş milyon uyruklusuna hükmeden Cihangir Han, dünyanın en zengin ve güçlü hükümdarıydı, Hindistan'daki Moğol İmparatorluğu'nun da dördüncü ve son imparatoruydu. Sarayına buyur edilen ilk İngiliz, "East India Trading Company"nin ağırbaşlı ortaklarına şaşkınlıktan parmak ısırtacak bir saygıyla karşılandı. Moğol hükümdarı ona sarayının yüksek rütbelerinden birini verdi, karşılama armağanı olarak da hareminin en güzel kızı, bir Hıristiyanı sundu.

Cüretli kaptanın Agra'ya varışı, şükür ki adamlarının parasal iştahını tatmin edecek çok daha geniş kârlar sağlamıştı. Cihangir Han bir fermanla şirketin Bombay'ın kuzeyindeki kıyıda acenteler açmasına izin verdi. Başarı, pek çabuk ve çarpıcı oldu. Kısa zamanda her ay iki gemi Tamise rıhtımlarına dağ gibi karabiber, zamk, şeker, ham ipek ve pamuk yığmaya başladı. Aynı gemiler, bu sefer ambarları sanayi mallarıyla tıkabasa dolu olarak geri dönüyordu. Şirketin ortaklarına tam anlamıyla kâr payı yağmaya başlamıştı. Bir sonraki yıl, gemiler bu sefer Madras açıklarında, ardından Bengal Körfezi'nde göründüler. Birkaç cesur öncü, Ganj Nehri deltasının vebalı bataklıklarında, ilerde bir gün Kalküta şehrine dönüşecek acenteyi kurdular. Yerli hükümdarlar ve halk tarafından genellikle düşmanca karşılanmıyorlardı. Durmadan tekrarladıkları ilkeleri, bu iyi karşılanışı açıklıyordu: "Trade not territory" (sömürgeleştirme değil, ticaret) diyorlardı.

Ne var ki işlerinin gelişmesi bir süre sonra şirket temsilcilerini ticaretlerini korumak zorunda bırakmış, ister istemez onlar da yöresel siyasal çatışmalara katılmaya başlamışlardı. Böylece geriye dönüşü olmayan bir söz, İngiltere'yi en sonunda, adeta farkında bile olmadan Hindistan'ı fethetmeye zorlayacaktı. Hint kıyılarındaki aynı zenginlikler nedeniyle Fransa'nın da işe burnunu sokması, bu durumu özellikle hızlandırmıştı. Otuz yıl süreyle iki ulus Avrupa savaş alanlarındaki reka-

betlerini, Hindistan'ın cangıllarına ve tropikal yaylalarına kaydırdılar. En etkili Hint prenslerinin desteğini ve dostluğunu kazanmak için sürekli değer artırmalara kalkışıyorlardı. Başarılı bir yönetici olan Joseph François Dupleix'in dürtüklemesiyle, Fransa, Hindistan'da geniş bir İmparatorluk kurmayı denedi. Hemen hemen bunu başardı da. Ancak İngiliz şirketinin çıkarlarını korumak için kurduğu ordu, en sonunda Fransızlar'ı yenilgiye uğrattı ve Fransızlar'ın imparatorluk düşlerini silip süpürdü.

23 Haziran 1957'de, tufan gibi bir yağmur altında 39. Piyade Alayından dokuz yüz İngiliz'le iki bin yerli sipahinin başında, Robert Clive adında cüretli bir general, Plassey yakınlarında bir Bengal kasabasında, pirinç tarlaları içinde, karıştırıcı bir sultanın kuvvetlerini yok ediyordu. Sadece yirmi üç ölü ve kırk dokuz yaralıya malolan Clive'ın bu zaferi, bütün Kuzey Hindistan'ı Londralı tüccarlara açıyordu. Bir sonraki yüzyıl boyunca sürecek olan fetih böylece başlamış oluyordu. Tüccarların yerini, imparatorluğun kurucuları almıştı.

Londra her türlü "fetih ve toprak genişletmesi planları"ndan kaçınılmasını emrettiği halde, birbirini izleyen pek çok muhteris genel vali, hiçbir fren tanımayan bir emperyalizm siyasetini aralıksız sürdürmeye başladılar. "Hindistan'ın yerli halkı için İngiliz egemenliğinin genişletilmesinden daha hayırlı bir şey olamayacağını" ilan eden Richard Wellesley Hükümeti, İngiliz egemenliğini Mysore, Travancore, Baroda, Haydarabad, yiğit Marathes Krallığından ayrılan Gwalior Devletlerine kadar genişletmiş ve Dakka, Bengal ve Ganj Vadisinin hemen hemen tamamını fethetmişti. Ondan sonra gelenler, Rajput Devletlerine boyun eğdirmişler, Sind'in batı eyaletini de limanı Karaçi ile beraber ilhak edip, Sikhliler'le iki amansız savaştan sonra Pencab'ı da katarak, Hindistan'ın hemen hemen bütününün fethini tamamlamışlardı. Böylece bir ticaret şirketinin, güçlü bir derebeylik, acente ve temsilciliklerinin general ve vali; depolarının saray; kâr peşinde koşma çabalarının da toprak ilhakı haline dönüşüvermesi için birkaç on yıl geçmesi yetmişti. Büyük Britanya aslında pek istemeyerek kendisine Hindistan'ın kapılarını ardına kadar açan Moğol İmparatoru'nun yerini alıvermişti.

İngiliz egemenliği Hindistan'a hatırı sayılacak kadar geniş çapta birtakım nimetler, "Pax Britannica" ve onunla beraber anavatandaki örneklerinden kopya edilen kurumlar da getiriyordu. Ama hepsinden çok, pek büyük ve tahmin edilemeyecek kadar değerli bir armağan da vermiş, İngilizcenin bütün bu çeşitli halklar arasında bir bağlantı ve devrimci heveslerinin aracı olmasını sağlamıştı.

Bu heveslerin ilki 1857'de şiddetli bir askeri ayaklanma biçiminde ortaya çıkmıştı. Bir avuç mihracenin imdatlarına Tanrı nimeti gibi koşuvermesi, Britanyalılar'ın kurdukları yapının çökmesini önlemiş, İngilizlere kuvvetlerini toplayıp, kendilerine başkaldıranlarınkine eşit bir şiddetle ayaklanmayı ezmelerini sağlamıştı. Bu isyanın ilk sonucu, İngiltere'nin Hindistan'ı yönetmek biçimindeki köklü değişiklik oldu. İki yüz elli sekiz yıl süren çok kârlı bir faaliyetten sonra, *"East India Trading Company"*nin varlığı, tıpkı doğduğu gibi, yine bir kraliyet kararnamesiyle, 12 Ağustos 1858'de sona erdi. Yeni kararname, üç yüz milyon Hintli'nin kaderini otuz dokuz yaşında bir kadının ellerine teslim ediyordu ve Kraliçe Victoria'nın ne istediğini bilen siması, dünyaya egemen olmak isteyen Britanya ırkının eğilimini simgeleyecekti. İngiltere'nin otoritesi bundan böyle Hindistan'da, dünya nüfusunun beşte birine hükmedecek bir çeşit hükümdar yani Kral naibinin temsil ettiği Kraliyet tacı tarafından yürütülecekti.

Bu temel değişiklik, dünyada, İngiltere'nin Hindistan'daki egemenliğiyle bir tuttuğu Victoria Çağını açmış oluyordu. Felsefesinin özü ise, ilerde emperyalizm düşünün çığırtkanı sayılacak olan Rudyard Kipling'in tekrarlamayı pek sevdiği kavramına dayanıyordu: White Englishmen[1] "yasalarından yoksun bırakılmış şu zavallı halklara" hükmetmek için yaratılmıştı. Kipling, Hindistan'ı yönetme sorumluluğunun "Tanrı'nın bilinmeyen bir niyetiyle İngiliz halkının omuzlarına yüklendiğini" ilan ediyordu.

Bu dev görev, ufacık bir seçkinler topluluğu, yani *"Indian Civil Service"*in iki bin üyesi ve Hindistan Ordusu'nun kadrosunu oluşturan on bin İngiliz subayı tarafından uygulanmıştı. Altmış bin İngiliz askeri ile

(1) Beyaz İngilizler

iki yüz bin yerli asker tarafından desteklenen bu bir avuç insanın otoritesi, otuz milyon nüfuslu bir ülkede yönetimi yürütmüş ve düzeni sağlamıştı. Hindistan'daki İngiliz egemenliğinin niteliğini belirtmek ve yerli halk kitleleri arasında ne derece bir tevekkülle karşılandığını anlamak için, hiçbir istatistik bu rakamlardan daha anlamlı olamazdı.

Sömürgecilerin Hindistan'ı, Kipling'in hikâyelerinin romantik ve çekici Hindistan'ıydı. Beyaz efendilerin tüylü miğferlerinin ardında başları sarıklı *"sowar"*ları[1] sürükledikleri Hindistan'dı; Dakka'nın kızgın ve sınırsız genişliklerinde kaybolmuş vergi tahsildarlarının Hindistan'ı; Simla'nın Himalayalar eteğindeki yazlık sarayında düzenlenen göz kamaştırıcı imparatorluk şenliklerinin Hindistan'ı; Kalküta'daki "Bengal Club"ün çimleri üzerinde düzenlenen kriket maçlarının Hindistan'ı; Racistan Çölü'nün tozları arasındaki polo partilerinin ve Assam'daki kaplan avı eğlencelerinin Hindistan'ı; yöneticilerin cangılın göbeğindeki konak yerlerinde yemek için smokin giydikleri ve kral-imparator için ciddiyetle kadeh kaldırdıkları, bu sırada ormanın karanlıklarında çakalların uluduğu Hindistan; yazın kavurucu sıcağında ve kışın ayazında Hayber geçidinin baş döndüren uçurumlarını tırmanan ve acımasız Pathan asilerini kovalayan, kırmızı işlemeli ceketli subayların Hindistan'ı; "yalnız beyazlara ait" kulüplerinde, verandaya kurulup viski sodalarını yudumlayan ve üstünlüklerinden emin bir avuç insanın Hindistan'ı. Hint Yarımadasının sınırsız genişlikleri, daracık adalarının kıyılarının asla veremeyeceği şeyler sağlamıştı İngilizlere, serüven heveslerini tatmin etmek için de yine sınırsız bir arena. Sakalları bitmemiş, çekingen halleriyle, on dokuz, yirmi yaşlarında Bombay rıhtımlarına gelmişlerdi. Otuz beş, kırk yıl sonra ise, yüzleri aşırı güneş ve viskiden yanmış, vücutlarında aldıkları yaraların ve tropikal hastalıkların ya da bir panterin pençesinin veya polo oynarken düşmelerinin izleri, ama dünyanın en son romantik imparatorluğunun efsanesinde bir rol oynamanın gururu içinde ayrılmışlardı buradan.

Serüvenleri, Bombay'ın Victoria Garı'nda, tiyatro oyunlarındaki benzer bir kargaşalık içinde başlamıştı. Burada neo-gotik kemerlerin al-

(1) İngiliz Ordusunun yerli süvarileri.

tında, yaşamlarını geçirmek için seçtikleri ülkeyi keşfediyorlardı. Yerli halkın kalabalığı, insanı sarıveren sidik ve baharat kokuları, insanlık dışı bir sıcağın altında ezilmekle ilk karşılaşma, ne büyük bir şoktu! Garın çeşmeleri önündeki Hint aleminin karmaşıklığını keşfetmek, nasıl da şaşırtıyordu onları! Hindistan'daki bütün çeşmelerde olduğu gibi, her musluğun üzerindeki tabela, Avrupalılar'a, Hindular'a, Müslümanlar'a ve Dokunulmazlar'a "ait" suyu gösteriyordu. "Frontier Mail" ya da "Haydarabat Express"in koyu yeşil vagonlarını ve her biri ünlü bir İngiliz generalinin adını taşıyan lokomotiflerini görmek nasıl da iç ferahlatıyordu! Birinci mevki vagonların perdeleri ardında kendilerini aşina bir dünya bekliyordu, baş dayayacak yerleri işlemeli ve yumuşak kanepeli, gümüş kovalar içinde serin tutulan şampanya şişeli bir dünya, hepsinden de çok, yüz yüze gelmek olasılığı bulunan Hintliler'in sadece kontrolör ve vagon-restoranda çalışanlardan ibaret kaldığı bir dünya. Böylece yeni gelenler daha ülkeye varır varmaz, temel kuralı öğreniyorlardı: Büyük Britanya, Hindistan'da egemendi, ama İngilizler ayrı bir hayat yaşıyorlardı.

İmparatorluğun genç yöneticilerini bu iki yolculuğun sonunda çetin yıllar beklemişti. Çok uzaklardaki görevlere, genellikle her türlü uygarlıktan yoksun, telgraf ve elektriği bulunmayan, yolu, treni olmayan ve hiçbir Avrupalı'nın yaşamadığı yerlere gönderilmişlerdi. Yirmi dört, yirmi beş yaşlarında, birden kendilerini çok defa Korsika'dan daha geniş, Belçika'dan daha kalabalık toprakların tek hâkimi olarak buluvermişlerdi. Bölgelerini yaya ya da at sırtında, köyden köye, uşaklardan, sekreterlerden, muhafızlardan ve çalışma odası çadırlarını, salon çadırlarını, yemek odası çadırlarını, mutfak çadırlarını, banyo çadırlarını ve bir ay yetecek yiyecek stoklarını taşıyan eşek, deve sürülerinin ya da arabalardan oluşan koca bir kervanın başında dolaşarak denetlemişlerdi. Vardıkları her yerde, çalışma odası çadırları, bir mahkemenin yargı salonu olmuştu. Açılır kapanır bir masanın ardına ciddiyetle kurulup, iki yanlarında sinekleri yelpazeyle kovan iki uşak, Majesteleri İngiltere Kralı ve Hindistan İmparatoru adına adalet dağıtmışlardı. Güneş batınca, keçi derisinden bir banyo içinde yıkanıp, pür ciddiyet smokinlerini

giymişler, bu sırada çevrelerindeki cangılın gürültüleri ve arada sırada da bir kaplanın homurtusunu dinleyerek bir kamp fenerinin aydınlattığı yemek odası çadırlarının cibinliği içinde tek başlarına yemeklerini yemek için hazırlanmışlardı. Her şafakta da beyaz adamın egemen otoritesini bir başka yerde uygulamak için yeniden yola revan olmuşlardı.

Bu çetin çıraklık dönemi imparatorluğun sadık hizmetkârlarını, genellikle İmparatorluk aristokrasisinin Hindistan'da saltanatını sürdürdüğü ayrıcalıklı yeşil çimen adacıklarındaki yerlerini almaya hazırlamıştı. İngiliz nüfuzunun altın yaldızlı gettoları sayılan bu *"cantonment"*lar, başlıca Hint şehirlerine yapışmış gerçek birer yabancı cisim gibiydi. Her birinin bir parkı, İngiliz çiminden bir alanı, bankası, mezbahası, mağazaları ve taş çan kulesiyle bir kilisesi vardı ve her çan kulesi, Dorset ya da Surrey'dekilerin sadık bir kopyasıydı. Bu kapalı yerlerin merkezi, iki İngiliz'in bir araya geldiği zaman mutlaka görünen bir kurumdu: Kulüp. Kuşaklar boyunca, güneşin ufukta kaybolduğu o kutsal anda, Majestelerinin ciddi temsilcileri, bir *"sundown,"* yani beyaz önlüklü uşakların getirdiği akşamın ilk viskisini yudumlamak için, bu kulüplerin çimenliklerine ya da serin verandalarına kurulmuşlardı. Bu kulüplerin her birinde, İngilizlerin birkaç saat için de olsa Hindistan'dan kaçabilecekleri ve belki de bir daha dönmemek üzere terk ettikleri vatanlarını bulabilecekleri sakin bir köşe bulunuyordu. Burada rahat maroken koltuklarına yerleşip, *"Times"* okumaya dalıyorlardı. Gazetenin bir ay ya da daha da eski tarihli sayfalarında, Avam Kamarası'ndaki görüşmeleri, kraliyet ailesinin yaptıklarını ve söylediklerini, Londra yaşamının değişik yönlerini, hepsinden de çok, dünya yüzeyinin dörtte biri kadar uzaktaki çağdaşlarının doğum, evlenme ve ölüm ilanlarını izliyor ve uzaklardan yankılarını duyuyorlardı. Bu aşamadan sonra, bir başkası bekliyordu kendilerini: Önce barda, sonra da yemek salonunda. Burada, tropikal havayı döndüren vantilatörlerin altında, çevredeki cangıllarda avlanan kaplan ve yaban öküzlerinin başlarının cam bakışları karşısında, Moğol mutfağının hazinelerini küçümseyip, pırıl pırıl gümüş takımlar içinde sunulan uzaktaki adalarının yavan mutfağını adeta dinsel bir coşkuyla yiyorlardı.

İmparatorluk döneminin Hindistan'ı, en şatafatlı eğlencelere ve kabul törenlerine de tanık olmuştu. "Orta halli bütün İngiliz ailelerinin bir balo salonu ve otuz metre uzunluğunda bir başka salonu da vardı" diye o çağın önemli hanımefendilerinden biri anlatıyor. "O zamanlar insanların ellerindeki tabaklarla diledikleri davetlinin yanına gidip oturabilecekleri o çirkin büfeler yoktu. En samimi yemek bile kırk kişiyi bir araya getiriyordu ve her davetlinin ardında bir hizmetkâr bulunuyordu. Tüccarlar bu davetlere katılmıyorlardı, elbette Hintliler de: Kimse onlarla sıkı fıkı olmaya cesaret edemezdi. Öncelik hakkından daha önemli bir şey kabul edilemezdi ve bunun kurallarına uymamak, affedilmez bir kabahatti. Bir bakanlık genel sekreterinin eşinin, kocasının derecesinden aşağı bir memurun karısının yanına oturtulduğunu fark edince, nasıl bir soğuk hava eseceğini artık siz tahmin edin!"

Hindistan'daki İngiliz'lerin en büyük oyalanma araçları, hiç kuşkusuz spordu. Kriket, tenis, squash[1] ve çim hokeyi için besledikleri tutku, İngiliz diliyle beraber, bu sömürgecilerin soylarına bırakacakları en dayanıklı miras olacaktı. Kalküta'da 1829'dan itibaren yani New York'tan 30 yıl önce golf oynanıyordu ve dünyanın en yüksek golf parkuru üç bin metre yükseklikte, Himalayalar'da kurulmuştu. Filin erkeklik organının derisinden yapılan golf çantaları kadar değerlisi yoktu, elbette fili çantanın sahibinin bizzat öldürmüş olması şartıyla. Kendine saygısı olan her şehrin bir sürek avı ekibi vardı, köpekleri de İngiltere'den getirtiliyordu. Kırmızı ceketli ve siyah kenarsız şapkalı cüretli avcılar, Hintte tilki olmadığı için çakalların peşinde, kurak yaylaların fırın gibi sıcağında at koşturuyorlardı. En gözü pek olanları mızrakla yaban domuzu avlıyorlardı ve efsaneye göre bu silahla kaplan ve panterlere karşı saldıranlar bile vardı. Bu at âşıkları, Hintliler'in ulusal oyunlarını benimsemişler, hatta poloyu gerçek bir İngiliz kurumu haline getirmişlerdi. Hint İmparatorluk Ordusu'ndaki yirmi bir süvari alayı arasında düzenlenen polo turnuvasının her yılki finali, yıllarca İmparatorluk dönemi Hindistan'ının en parlak spor olayı olarak kalmıştı.

(1) Kapalı yerde raketle oynanan bir top oyunu

Birçok İngiliz kuşağı Hindistan'da serüven düşlerini gerçekleştirmek olanağını bulmuştu, ama pek çoğu da hayatlarının baharında ölümle karşılaştılar. Her Britanyalı topluluğun, kiliselerini yanındaki mezarlıklarda bulunan mezar taşları, İngiliz sömürgeciliğinin Hindistan'ın amansız iklimine, tehlikelerine, kolera, malarya ve sarı humma salgınlarına ne bedel ödediğini gösteriyordu. Mezar taşları bunların duygulu öykülerini anlatıyordu hep. En eski mezar, Elisabeth Baker adında, "Madras'a iki günlük yolda, Roebuck'ta doğururken 1610 yılında ölen" birine aitti. Surat'taki acentenin ilk başkanı olan tüccar Christopher Oxender'inki gibi mezarlar da vardı -Surat, "Hector"un kaptanının, önünde ilk defa demir attığı şehirdi- ve bu itibarlı tüccar "gümüş borazanlar çalınarak şölenlerinin sayısız yemeklerinin ilan edildiği büyük malikânesinde" yaşadıktan ve "Surat sokaklarında peşinde mabeyincisi, muhafızı ve gölgesinde özel bir ciddiyetle yürüdüğü şemsiye taşıyıcısı ile" dolaştıktan sonra, 15 Nisan 1659'da ölmüştü. Augustus Cleveland gibi Britanya uygarlığının sivil memurları da vardı. Bagalpurlu bu vergi tahsildarı da on dokuz yaşında ölmüştü ve mezar taşında "Rac Mahal cangılında yaşayan dağlı ve vahşi bir ırka uygarlık getirdiği, onlara kültür zevki aşıladığı ve her zaman için İngiltere tahtına bağlılığı" yazılıydı. Ülkeleri ve kralları uğruna, yiğitçe bir atılışla ölen İmparatorluk askerleri vardı. 31. Yerli Alayından Teğmen W.H. Sitwell, "11 Şubat 1850'de yirmi bir yaşında savaş meydanında ölmüştü" "genç, yakışıklı, yiğit, soylu, açık yürekli ve umut dolu, hem de hayat kendisini bir anda sönüveren düşlerle beklerken. Düşmana yalın kılıç saldırdığı sırada öldü."

Hindistan, ölüm konusuna dek efsanelerine sadık kalmıştı. "Royal Horse Artillery"den[1] Teğmen St. John Shaw "12 Mayıs 1866'da yirmi altı yaşında olduğu halde, bir panterin sebep olduğu yaralar yüzünden" ölmüştü. "Royal Field Artillery"den[2] 80. Batarya Kumandanı Binbaşı Archibald Hibbert 15 Haziran 1902'de Raipur yakınlarında "bir yaban öküzünün boynuzlarıyla" can vermişti. Harris Mc Quaid 6 Haziran 1902'de "Saugh'ta bir fil tarafından çiğnenmişti" ve Jabalpur Belediye

(1) Kraliyet Atlı Topçusu.

(2) Kraliyet Sahra Topçusu.

Hizmetleri muhasebecilerinden Thomas Butler da "25 Şubat 1897'de Tilman Ormanında bir kaplan tarafından parçalanmak bahtsızlığına" uğramıştı. En garip ölüm olayı da İstihkâm Generali Henry Duran'ı bulmuş, yüksekliğini yanlış hesapladığı zafer anıtının açılışında tören filinden düşerek ölmüştü.

İngiliz emperyalizm düşünün malolduğu insan hayatları arasında adları bilinmeyen, ama en az öncekiler kadar bu düşü simgeleyen bütün polis müfettişlerinin, işçilerin, çiftçilerin, misyonerlerin, Bengalli mızraklı süvarilerin ve hastalığın silip süpürdüğü bütün eşlerinin mezar taşları da vardı. Kimse bundan yakasını kurtaramamıştı, hatta her türlü salgından korunan sarayında cangıl hummasından ölen I. Hindistan Kral naibinin eşi Lady Canning bile. Hint İmparatorluğunun fatihlerinin katlanmak zorunda bırakıldıkları fedakârlıklar arasında alışmadıkları iklim koşullarının ve babalarının İngiltere'sinde kalsalardı, hiçbir zaman görmeyecekleri hastalıkların götürdüğü çocukların küçük mezar taşları da çok daha dokunaklı ve açıklayıcıydı. Asigarh mezarlığında aynı mezar taşı üzerindeki iki yazı, bu işin yamanlığını çok daha iyi özetliyordu: "İşçi Johnson Scott ve Karısı Martha'nın yedi aylık çocukları Alexander, 19 Nisan 1845'te koleradan öldü," "İşçi Johnson Scott ve karısı Martha'nın dört yaşındaki çocukları William John, 30 Nisan 1845'te koleradan öldü." Tam bu mezar taşı yazılarının altında da teselli bilmeyen anne babanın taşa kazılmış veda sözleri:

Aynı soyun kutsal ürünleri
İki çocuk
Aynı öldürücü hastalığın
Kurbanları olarak
Hiçbir zaman görmedikleri
İngiltere'den uzakta
Burada yatıyorlar.

İster memur, ister şöhretli asker olsun bu İngiliz kuşakları, Hindistan'ı geçmişte görülmemiş bir biçimde yönetmişlerdi. Eşitsizlik üzerine

kurulmuş bir topluma yasa ve adalet saygısını esinlendirmekten başka hiçbir tutkuları olmadan ve buna sadakatle bağlı kalarak, pek ender olacak birtakım istisnalar dışında, yetenekli ve satın alınması olanaksız insanlar olarak sivrilmişlerdi. Ancak sayılarının azlığı ve içlerini tutuşturan üstünlük kompleksi, onların emirlerindeki halklarla gerçekçi ilişkiler kurmalarını önlemişti. Beyaz adamın üstünlüğüne dayanan Victoria Çağının bu peşin yargısı, yüzyılın başında parlamentodaki bir görüşme sırasında *"Indian Civil Service"*in eski yöneticilerinden biri tarafından ifade edildiği kadar kusursuz dile getirilmemiştir. İddiasına göre "Hindistan'da yaşayan her İngiliz'in, en güçlüsünden, en mütevazisine, çok uzaklardaki bungalov'unda yaşayan çiftçiden, başkentteki bir gazetenin müdürüne, büyük bir taşra şehri valisinden, tahtındaki Kral naibine kadar hepsinin paylaştığı ve sevdiği bir inanç" vardı, "her birinin ruhunun köküne işlemiş ve yönetmek, boyun eğdirmek için Tanrı tarafından seçilmiş bir ırka mensup olduğu inancıydı bu."

Birinci Dünya Savaşı'nın muharebe alanlarında bu seçkin ırkın altı yüz bin üyesinin katli bir çeşit Hindistan efsanesine ilk darbeyi indirecekti. Afgan sınırında devriye gezmek, uzaklardaki bölgeleri yönetmek ve meydanların tozu toprağı içinde polo için at koşturmak üzere yetiştirilen koca bir kuşağın gençleri, Flandres'taki siperlerde can vermişti. 1819'dan itibaren *"Indian Civil Service"*in ihtiyacını karşılamak giderek zorlaşmaya başlamıştı. Zamanın değiştiğini önceden sezinleyen ve savaştan sağ kurtulanlar, emeklilik çağından önce biteceğe benzeyen bir mesleğe sırt çevirmeyi yeğ tutuyorlardı.

1 Ocak 1947'de Hindistan'da görev başında *"Indian Civil Service"*ten sağ kalanların sayısı ancak bin kadardı ve bu küçücük seçkinler topluluğu, elinden geldiği kadar Büyük Britanya'nın otoritesini dört yüz milyon insan üzerinde sürdürmeye çalışıyordu. Tarihin önüne geçilmez yürüyüşü karşısında yok olmaya mahkûm büyük bir yapının çöküşüyle birlikte yok olacak olan insanların son temsilcileriydi bunlar ve işte o gün Londra'da yapılan gizli görüşme, kimsenin gözünün yaşına bakmadan bu sonu hızlandırıyordu.

- 2 -
Tanrı'nın Dört Yüz Milyon Delisi

Downing Street'ten on bin kilometre uzakta, Bengal Körfezinin üzerindeki Ganj Deltası'nın bir kasabasında, yaşlı bir adam bir köylü kulübesinin dövülmüş toprak zemini üzerine uzandı. Vakit tam öğlendi. Her gün aynı saatte olduğu gibi, kendisine uzatılan nemli torbayı özenle karnının üzerine koydu. Sonra daha küçük bir başka torba alıp, onu da saçsız başına yerleştirdi. Yere uzanmış yatan bu haliyle, kırılacak gibi ve silik bir yaratığa benziyordu. Oysa yetmiş yaşındaki bu buruşmuş ihtiyar, kil lapasının altında herkesten daha çok Britanya İmparatorluğu'nu altetmek için tertipler düzenlemiş biriydi. Onun yüzünden İngiltere Başbakanı, Kraliçe Victoria'nın küçük torununu, Hindistan'da Britanya'nın varlığına son verecek bir yol bulmak amacıyla Yeni Delhi'ye yollamak zorunda kalmıştı.

Şimdiye kadar görülen kurtuluş hareketlerinin en garibinin bu yumuşak huylu peygamberi, Mohandas Karamşand Gandhi, doğrusu ender görülen bir devrimciydi. Çelik çerçeveli gözlükleriyle, ancak yemek yerken taktığı pırıl pırıl temiz takma dişleri, yanı başında duruyordu. Kısacık boyu, elli iki kiloyu bulan ağırlığı, gövdesine göre ölçüsüz denecek kadar uzun kolları ve bacakları, incecik, kül rengi bıyıklarının üzerindeki basık burnuyla, insana yaşlı bir leyleği hatırlatıyordu. Çirkinliğine rağmen Gandhi'nin yüzü, ona hayat veren, sürekli heyecanı, duyguları ve muzipliğinin yansımasıyla, garip bir güzellik saçıyordu.

Şiddet gösterileriyle ezilen bir dünyaya, Gandhi bir başka yol önermişti, *"ahimsa"* yolu, yani **Pasif Direniş**. Bu doktrini yayarken, yarımadadan İngiltere'yi kovmak için Hint halkını seferber etmeyi başarmıştı. Onun sayesinde silahlı bir ayaklanmanın yerini, bir moral kampanya, tüfeklerin yerini dua, terörist bombalarının gürültüsünün yerini de hakaret dolu bir sessizlik almıştı. Avrupa bir sürü demagog ve diktatörün ulumaları ve bıktırıcı sözleriyle inim inim inlerken, Gandhi dünyanın en kalabalık ülkesinde halkı sesini bile yükseltmeden ayaklandırıyordu. Peşinden gelenleri iktidar ya da para öksesiyle toplamamıştı bayrağının altında, ama kulaklarını bükerek çekmişti: "Benim arkamdan gelmek isteyenler," demişti, "yerde yatıp uyumaya, basit giysilerle yetinmeye, şafak sökmeden uyanmaya, sade yemeklerle yaşamaya ve pisliklerini bizzat temizlemeye hazır olmalıdırlar." Yoldaşlarına üniforma olarak elde dokunan ağartılmamış pamukludan giysiler öneriyordu. Derhal tanınan bu giysi, Hint halklarını, Avrupalı diktatörlerin sürülerini birleştiren kahverengi ve kara gömlekleri gibi, aralarında kaynaştırmıştı.

Gandhi, doktrinini yaymak için en ilkel yöntemlere başvurmuştu. Kendileriyle mektuplaşanların büyük bir bölümüne el yazısıyla yazıyor, ama daha çok konuşuyordu. Peşinden gelenlerle, dua toplantılarına katılan sadık müritleriyle, Kongre Partisi'nin mitinglerine katılanlarla konuşuyordu. Kitleleri şartlandırmak ve yöneticilerle ideologların kulu kölesi haline getirmek için ortaya atılan tekniklerin hiçbirine itibar etmiyordu. Buna rağmen mesajı, modern haberleşme olanaklarının hepsinden yoksun bir kıtaya dağılıyordu: Gandhi'de Hindistan'ın ruhuna seslenen basit jestleri kullanma sanatı vardı. Şaşırtıcı denecek kadar orijinal eylemlere girişiyordu. Yüzyıllardır açlık çeken bir ülkede en etkili taktiği açlık grevi yapmak, herkesin önünde bir dizi oruç tutmaktı. Su ve karbonat içerek İngiltere'yi dize getiriyordu.

Mistik Hindistan bu zayıf küçük adamda, eylemlerinin ışığında bir *"Mahatma"*nın -bir yüce ruhun- dehasını keşfetmiş ve onun peşinden gitmişti. Müritleri tarafından bir aziz olarak ululaştırılmıştı ve çağının en dikkati çeken kişilerinden biriydi. İngilizler'e göre, o kurnaz bir poli-

tikacıdan, sözde **Pasif Direniş** cihatları hep şiddet eylemleriyle sonuçlanan sahte bir mesihten başka bir şey değildi. Mountbatten'in yerini alacağı Kral Naibi Mareşal Wavell gibi iyi niyetli bir adam bile, onu "uğursuz bir ihtiyar lider ... usta, inatçı, zorba, kalleş, gerçek azizlikten pek az nasibini almış biri" olarak kabul ediyordu.

Onunla görüşüp kendisini anlayan İngiliz'lerin sayısı pek enderdi, hele onu sevenler, daha da azdı. Küçük adam karşısında İngilizler'in sıkılmaları anlaşılır türdendi. Büyük moral ilkelerin ve gülünç tutkuların garip bir karışımı olan Gandhi, cinsel yönden kendine hâkim olmanın erdemleri ya da kabızlığın nedenleri hakkında bilimsel bir inceleme anlatmak için en ciddi siyasal tartışmaları bile yarıda kesmekten çekinmezdi.

Gandhi, nereye giderse, Hindistan'ın başkenti orasıdır, diyorlardı. O 1 Ocak 1947 günü de bu şeref, Bengal'in Srirampur şehrine nasip olmuştu ve Mahatma burada kil lapalarının altına uzanmış radyo yayınlarından yararlanmadan, elektriksiz, akar susuz, en yakın telgrafhaneden ya da telefondan elli kilometre uzakta olduğu halde, otoritesini bütün bir kıtada uygulayabiliyordu. Srirampur şehrinin de içinde bulunduğu Noakhali Bölgesi, Hindistan'ın en güç ulaşılan bölgelerinden biriydi, Ganj ve Brahmaputra Nehirlerinin meydana getirdiği deltanın içinde kaybolmuş bataklıklar ve adacıklar topluluğu. Yaklaşık altmış kilometre karelik bir alanda, yüzde sekseni müslüman olan iki buçuk milyon insan yaşıyordu. Kanallar, akarsulardan oluşan bir şebekenin birbirinden ayırdığı sefil kulübeler içinde, üst üsteydiler. Kendilerine ancak kayıkla, yaban öküzü derisiyle kaplanmış sallarla ya da genellikle sık yabani sümbül örtüsüyle kaplı çamurlu suların üzerine tehlikeli biçimde asılmış bambudan köprülerden geçerek ulaşmak olanağı vardı.

Bu yılbaşı, Gandhi'ye özel bir neşelenme fırsatı verebilirdi. Otuz yılı aşkın bir süredir uğrunda bütün güçlerini seferber ettiği amaca ulaşmak üzere değil miydi? Savaşının zafer dolu sonu belirirken, Gandhi yine de derin bir umutsuzluğun acısını çekiyordu. Bu umutsuzluğun nedenleri, Srirampur'da, çevresinde açık seçik görünüyordu. Şehrin adı, Clement Attlee'nin kararını çabuklaştıran ciddi telgraflarda geçmek

gibi acı bir şerefe ermişti. Gözü dönmüş liderler ve Kalküta'da kendi dinlerinden olanlara karşı girişilen korkunç sindirme hareketleri hikâyeleriyle kışkırtılan Noakhali Bölgesi Müslümanları, şehirlerini paylaşan Hindular'a saldırmışlardı. Kesip biçmişler, kadınların ırzına geçmişler, yakmışlar, komşularını kutsal ineklerin etini yemeğe zorlamışlardı. Srirampur'daki kulübelerin yarısı, kararmış kalıntılardan ibaretti. Hatta Gandhi'nin kaldığı kulübe bile yangından zarar görmüştü.

Bu tür şiddet patlamaları hâlâ tek tük olaylar olarak kalıyordu, ama bunları başlatan tutkular bütün kıtayı tutuşturma tehlikesi yaratıyordu. Kalküta'da patlak veren bu kanlı saldırılar, şimdiden Bihar Eyaletine yayılmıştı ve burada da Hindular, aynı vahşetle Müslümanlar'ı katletmişlerdi. Olayların genişliği, Britanya Başbakanının endişesini ve Mountbatten'ı acele Yeni Delhi'ye gönderme isteğini doğruluyordu.

Gandhi'nin Srirampur'da bulunuşunun nedeni de buydu. Vatandaşlarının çılgın bir vahşetle birbirlerine saldırmaları, kurtulacakları zafer anında, yaşlı adamın yüreğini parçalıyordu. Bağımsızlık yolunda peşinden gelmişlerdi, ama eyleminin temel doktrinini anlayamamışlardı. Gandhi şiddete karşı olmaya tutku derecesinde inanıyordu. Dünyanın yaşadığı cehennem, bugün varlığını tehdit etmeye başlayan nükleer savaş tehlikesi, insanlığı ancak **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın kurtarabileceğini ona tartışmasız bir biçimde ispatlıyordu. Yeni Hindistan'ın Asya'ya ve bütün yeryüzüne insanoğlunun kurtuluşu için şiddetten uzak bir yol olduğunu göstermesini umutsuzca diliyordu. Ama halkını bağımsızlığa kavuşturmak amacıyla onu yönetmek için kullandığı ilkeler, yine kendi halkı tarafından çiğnenirse, umutlarından geriye ne kalacaktı? Bağımsızlığı gereksiz bir zafer haline dönüştürecek bir facia.

1947 yılbaşında, Hindistan'ın ikiye bölünmesi tehdidi, Gandhi'yi aynı biçimde üzüyordu. Hintli Müslümanların liderlerinin dilediği ve pek çok İngilizin de kabule hazır olduğu sevgili memleketinin bölünmesi düşüncesine karşı, varlığının her zerresi isyan ediyordu. Çeşitli Hint halkları ve bunların inançları onun gözünde bir şark halısının iplikleri kadar, içinden çıkılmaz biçimde birbirine karışmıştı. Gerçeğinin ruhu da yok edilmeden Hindistan'ın bölünemeyeceğine amansızca

inanmıştı, tıpkı deseninin ahengi bozulmadan bir halının yırtılamayacağı gibi.

Hindular ve Müslümanlar arasındaki uçurum, din yüzünden girişilen ilk katliam olaylarıyla daha da derinleşince, Gandhi yüreği daralırcasına haykırmıştı: "Karanlığının delinmesi olanaksız gece içinde hiçbir ışık fark edemiyorum. Elli yıldır beni ayakta tutan doğruluk, sevgi ve **Şiddet Aleyhtarlığı** ilkeleri, kendilerine yakıştırdığım meziyetlerden yoksunmuş gibi görünüyor bana."

İşte yerle bir edilen Srirampur şehrinde de inanmak için yeni nedenler bulmak, hastalığı tedavi edecek bir yol yaratmak, bulaşıp bütün Hindistan'a yayılmasını önlemek için gelmişti. Günlerce kulübesinde dolanmış, buralarda oturanlarla konuşmuş, bunalım dönemlerinde sık sık kendisini aydınlatan "ruhunun sesi"ni dinleyerek düşünmüş, dua etmişti.

O 1 Ocak akşamı da müritlerini çağırttı. "Ruhunun sesi" en sonunda kendisiyle konuşmuştu. Eskiden Hintli azizler tapınaklarda dua etmek için kıtayı bir uçtan diğerine nasıl yalın ayak katetmişlerse, o da Noakhali Bölgesi'nde kinin yerle bir ettiği bütün şehirlerde bir çeşit ceza gezisine çıkacaktı. Yedi hafta süreyle, onurunu kırışının belirtisi olarak yalın ayak, Gandhi yüz yetmiş beş kilometre yol katedecek ve kırk yedi kulübeyi dolaşacaktı. Bir Hindu olduğu halde, öfkeli Müslümanlar arasına girecek, kasabadan kasabaya, kulübeden kulübeye koşarak, sadece varlığıyla dertlere deva olup, barışı sağlamayı deneyecekti.

"Bırakın siyasetçiler Yeni Delhi'de Hindistan'ın geleceği konusunda bitmek bilmeyen tartışmalarına devam etsinler," diye ilan da etti. Hemen her zaman olduğu gibi, Hint sorunlarına asıl cevaplar yine kasabalarında, köylerinde bulunmalıydı. "Bu benim son büyük denemem olacak," diye de sır verdi. Bu lanetli, kana ve kine bulanmış şehirlerde "kardeşlik meşalesini yeniden yakmak" olanağına kavuşabilirse, verecekleri örnek bütün ulusu esinlendirecekti. **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın yeni meşalesini yakmayı dinsel hoşgörüsüzlüğün ve Hindistan'ı tehdit eden bölünmenin şeytanlarını kovalayabilmeyi burada, Noakhali'de becereceğini umuyordu.

Bu ceza yürüyüşü için Gandhi, Tanrıdan başka kimsenin yoldaşlığını da dilemiyordu. Yalnız kendisine inanan dört insan onunla beraber gelecekti ve hepsi de köylülerin merhameti sayesinde yaşayacaklardı. On dokuz yaşındaki küçük ve sadık yeğeni Manu, ince çıkınının içine bir kalemle kâğıt, iğne iplik, pişmiş topraktan bir kâse, tahta bir kaşık ve çakmak zembereğini yerleştirmişti. Gandhi'nin hiç yanından ayırmadığı fildişi heykelciği de unutmadı. Bu heykelcikte üç maymun vardı, birinin eli kulaklarında, birinin gözlerinde, birinin de ağzındaydı ve felsefesinin üç sırrını simgeliyordu: "Kötülüğü dinleme, kötüyü görme ve kötü şeyler söyleme." Pamuklu kumaştan bir torbanın içine de bu yeni barış-görüş habercisinin seçmeciliğini yansıtan kitapları koydu: Hinduların Bhagavad Gîtâ'sı, bir Kuran, "İsa'nın Uygulaması ve Temel Kuralları" ve bir de Yahudi düşünürlerinden seçmeler kitabı.

Güneşin doğmasıyla beraber, küçük topluluk yola koyuldu. Srirampurlu'lar, bambu bastonuna dayanıp iki büklüm uzaklaşan ve yitirdiği düşünü bulmak için yola revan olan bu yetmiş yaşındaki yaşlı adamı görmek için sokaklara döküldü. Tam yola vardıkları sırada, Gandhi, Rabindranath Tagor'dan bir şiir okumaya başladı. En sevdiği şiirlerinden biriydi bu. Uzaklaşırken, köylüler ince sesinin yükseldiğini işittiler.

"Çağrına cevap vermezlerse," diyordu "yalnız yürü, yalnız yürü."

Gandhi'nin tek başına ceza yürüyüşüyle engellemeyi umduğu ırk ve din yüzünden kan dökülmesi işi, açlıkla beraber Hindistan'ın en büyük lanetlerinden biriydi. Hintliler'in büyük efsanesi *"Mahabharata"* milattan iki bin beş yüz yıl önce Kurkshetra'da, bugünkü Delhi'nin yakınlarında bir yerde cereyan eden müthiş bir iç savaşı övüyordu. Hindu dini, İran'dan gelen Ari kavimlerin uygarlığıyla İndus Vadisi'ndeki yerli halkın uygarlığı arasındaki katı ve bereketli temastan doğmuştu. Ariler beraberlerinde bir bilgi kitabı olan Veda'yı da getirmişler, Hintli düşünürler de bunu geliştirerek Brahma dininin temelini atmışlardır.

Muhammet'in dini çok daha sonraları, Cengiz Han ve Timurlenk'in sürüleri Hint yaylasında erimek için Hayber geçidini zorladıktan sonra gelmişti. İki yüzyıl boyunca Müslüman Moğol cihangirleri, yarı-

madanın büyük bir bölümünde göz kamaştırıcı ve kusursuz egemenliklerini sürdürmüşler, tek ve yargılayıcı Tanrının mesajını yaymışlardı.

Böylece Hindistan'ın yapısına işleyen iki büyük din, Tanrısallığın iki ayrı kavramına dayanmıştı. İslamiyet bir kişiye -Peygamber Hazreti Muhammet'e- ve belirli bir kutsal kitaba, -Kuran'a- dayanırken, Brahma dini kurucusuz, esinlendirici olmakla beraber dogmasız, törensiz, tapınaksız bir dindir. Hindular'a göre yaratıcı ve yarattığı, bir bütündür. Tanrı, sınırsız kendini gösterişinden ayrı varoluşa sahip bir kişilik değildir.

Hindular Tanrının her yerde hazır ve hep aynı olduğuna, çeşitli görünüşleri bulunduğuna inanırlar. Tanrı, bitkidir, hayvandır, ateştir, erkek cinsiyet uzvudur, böceklerdir, gezegenlerdir, yıldızlardır. Tanrı, çılgınlığı ve akıllığıyla insandır. Hindular için bir tek kusur vardır, o da *"avidya"*dır (cahillik): Yani apaçık belli olduğu halde, Tanrının hiçbir şeyde varlığını "görmemek."

Müslümanlar için de tam tersi. Allah o kadar uzak ve salt bir varlıktır ki, Kuran hangi biçimde olursa olsun, her türlü temsilini yasaklar. Cami, her şeyden yoksun bir yerdir. Göz yumulan yegâne süs, ya soyut motifler ya da Allah'ın doksan dokuz adının bıkıp usanmadan tekrarıdır. Bir Brahma tapınağı ise, tam tersidir. Alabildiğine geniş bir ruhsal Pazar, boyunları yılanlarla, altı kollu Tanrılarla ya da fil başlarıyla, küçük maymunlarla, gencecik bakirelerle ve hatta aşk temsilleriyle bezenmiş karmakarışık bir Tanrıçalar mahşeri.

Müslümanlar haftada bir ortaklaşa dua için bir araya toplanırlar, hep birlikte kıbleye dönerler ve hep bir ağızdan Kuran'dan parçalar okurlar. Hindu ise tek başına dua eder, taptığı Tanrıyı kendi başına, tek Tanrının kendine belirdiği biçimde, hem de üç milyon gibi insanı şaşırtacak kadar kalabalık bir Tanrılar tapınağı içinden seçer. Onun dini öylesine çapraşık bir cangıla benzer ki, ancak yaşamlarını bunu incelemeye adamış birkaç aziz insan, belirli bir şey görebilir. Bu kadar sadeleştirilmesine izin verilirse, temel ilkesi Tanrıların bir araya getirilen üç ayrı kişiliğinin eylemi aracılığıyla yaşamın sırrını açıklamasına yardımcı olur, yani yaratıcı Brahma, yıkıcı Çiva ve koruyucu Vişnu. Bunlar yeryü-

zünde belirlenen ve sürekli bir yaratılış biçiminde dünyanın dengesini sağlayan evrensel güçlerin ifadesidir. Sonra da diğer bütün Tanrılar gelir; mevsimlerin, garip bir biçimde Yahudiler'in paskalyasına benzeyen ve her yıl bayramla kutlanan çiçek hastalığı Tanrıçası *Mariamma* gibi insan hastalıklarının Tanrıları ve Tanrıçaları.

Her şeye rağmen Hindular'la Müslümanlar'ı birbirinden ayıran en önemli şey, metafizik olgular değil, sosyal ilişkilerdi. En büyük engel, Hindulardaki kast düzeniydi. Brahma dininin ilk şekline göre, düzenin kökeni, yaratıcı Brahma'ya kadar dayanmaktadır. En yüksek kast olan *Brahmanlar*, Brahma'nın ağzından çıkmıştı; *Kshatriyas*, yani savaşçılar da pazularından; *Vaçyas*'lar, yani tüccarlar ise, kalçalarından; *Çudras*'lar, yani esnaf da ayaklarından. En aşağıda da hiçbir kasttan olmayanlar, yani *"Dokunulmazlar"* denilen ve topraktan geldikleri sanılanlar bulunuyordu. Aslında bu ayırım, Veda'ların sözünü ettikleri Tanrısallıktan bir hayli uzaktı. Özellikle yarımadadaki kara derili yerli halkı köle olarak kullanmak için egemen sınıf Ariler tarafından aralıksız kullanılmıştı. Zaten Sanskrit dilinde kast anlamına gelen *"varna"* sözcüğünün, ayrıca *renk* anlamına geldiği de bazen ileri sürülür. Hintli paryaların kara ciltleri böylece düzenin gerçek kökenlerini çok daha somut bir biçimde açıklayabilir.

Başlangıçtaki beş bölünüş, kanserli, hücreler gibi yaklaşık üç bin alt kasta ayrılmıştı ki, bunlardan 1886'sı yalnız Brahmanlar'a aitti. Her mesleğin bir kastı vardı ve bu da Hint toplumunu zorlanması olanaksız binlerce bölüme ayırıyordu ve herkes bu kast içinde, kaçmak için hiçbir umut beslemeden, yaşayıp ölmek zorundaydı. Tanımlamaları öylesine kesindi ki, örneğin bir demir tüccarı ile bir tenekeci, aynı alt kast içinde sayılmıyorlardı.

Hindu dininin ikinci temel kavramı olan "Tanrının insan olarak yeniden meydana çıkışı" da bir bakıma kast düzenine bağlıydı. Hindular insan vücudunu ruhun geçici bir kalıbı olarak kabul ederler. Bedenin yaşamı, ölümsüzlük içindeki yolculuğu sırasında sayısız kalıplardan biridir ve bu zincir, evrenle birleşmeyle başlayıp biter. Ölümcül varoluş-

lar sırasında toplanan iyiliklerin ve kötülüklerin bilançosuna da *"karma"* denir. Bir ruhun yeni kalıbına bürünürken kast sınıflandırmasında daha yükseğe mi yoksa daha alçağa mı gireceğini saptayan budur. Böyle bir töresel cezalandırma, iktidardakilere toplumsal eşitsizlikleri sürdürmek için bulunmaz bir fırsat sağlamıştır. Katolik Kilisesi ortaçağda kölelerin gözünü ölümsüz yaşamın nimetleriyle nasıl kamaştırdı ve bu sayede kaderlerine razı olmalarını nasıl sağladıysa, Hindu dini de Hindistan'daki yoksullukları, alın yazılarını boyunlarını bükerek kabul etmeye iteledi. Hindu dini yeniden dünyaya gelişte çok daha parlak bir alın yazısına sahip olmak için en emin yoldu.

İslamiyeti ayrıcalıklı müminler arasında bir kardeşlik olarak gören Müslümanlar, bu düzeni aforoz ettiler. Herkese kucak açan ve cömert bir din olan İslamiyet yani Hazreti Muhammet'in imanı, ona inananları binlerce kişilik kitleler halinde camilere çekti. Bu yeni müminlerin çoğunluğunu elbette Brahma dininin paryaları, "Dokunulmazlar" oluşturuyordu: İslamiyette, kendilerine ancak çok uzak bir yeniden yaratılışta vaat edilen saygınlığı buluyorlardı. Böylece bir hamlede kâfirlerden alınan vergiden kurtuluyorlardı.

Moğol İmparatorluğu'nun 18. yüzyıl başlarında yıkılışı sırasında Hindistan'da yeni bir Hindu rönesansı yayıldı ve bu beraberinde, Hindular'la Müslümanlar arasında bir dizi kanlı çatışmayı da getirdi. Ardından İngiltere ve onun *"Pax Britannica"*sı ve geçici bir sükunet geldi. Ancak iki toplumu birbirinden ayıran karşılıklı kuşku devam ediyordu. Hindular, Müslümanlar'ın çoğunluğunun bir zamanlar yaşam koşullarından kurtulmak için dinlerine sırt çeviren "Dokunulmazlar"ın soyundan geldiğini unutamıyorlardı. Bir Müslümanla beraber oturup bir lokma yemeyi reddediyorlar, onların varlıklarını bile bir leke olarak kabul ediyorlardı. Bir Müslümanla temasta bulunan bir Brahman, uzun törenlerle temizlenmek gereğini duyuyordu.

Hindular ve Müslümanlar, Gandhi'nin ziyaret ettiği Noakhali Bölgesi'nde, tıpkı Hindistan'ın kuzeyindeki binlerce kasabada, Bihar'da, Birleşik Eyaletler'de ve Pencap'ta olduğu gibi, bir arada yaşıyorlardı. Gündelik yaşantıda birbirlerine karışsalar, hatta birbirlerine aletlerini

kullanılmak üzere verseler ve karşılıklı bayramlarını kutlamaya gitseler bile, ilişkileri burada bitiyordu. İki toplum arasında evlilik ise hemen hemen hiç görülmüyordu. Ayrı mahallelerde yaşıyorlardı. Çok defa *Orta Yol* diye anılan bir yol ya da sokak aralarındaki sınırı oluşturuyordu. Yolun bir kenarında Müslümanlar, diğer kenarında da Hindular oturuyordu. İki taraf da sularını başka başka kuyulardan çekiyorlardı ve bir Hindu, kendisininkinden ancak birkaç metre uzakta olan bir Müslümanın kuyusundaki suyu içmektense, susuzluktan ölmeyi tercih ederdi. Hindu çocukları kasabanın pandit[1]'inden Hintçe yazıp okumayı öğreniyorlardı; küçük Müslümanlar ise, camilerindeki şeyhten Urdu öğrenimi alıyorlardı. Hatta otlardan ve inek sidiğinden yapılan ve hepsinin birbirinin eşi hastalıklara karşı kullandıkları dedelerinden kalma ilaçlar bile, ayrı dozlarda ayrı törelere uygun olarak hazırlanıyordu.

Bu tür sosyal ve dinsel ayrılıklara çok geçmeden daha da aldatıcı bir bölücülük katıldı: ekonomik eşitsizlik. Hindular, Britanya eğitiminin ve Batı düşüncesinin Hindistan'a getirdiklerini kavramakta, Müslümanlar'dan daha hızlı davrandılar. Böylece İngilizler kendilerini Müslümanlar'a daha yakın hissettikleri halde, Britanya yönetiminin çarklarını çevirenler Hindular oldu. Maliyeciler, iş adamları, öfkenin yöneticileri onlardı. Parsi dininden olanlarla yani eski Pers uygarlığının hayranları Zerdüştler'den gelen bir azınlıkla birlikte, sigorta, bankacılık, büyük ticaret ve yeni yeni doğmaya başlayan sanayii tekellerine alıyorlardı. Şehirlerde ve küçük kasabalarda, dizginleri ellerinde tutan tüccar sınıfını, onlar oluşturuyordu. Hemen her yerde tefecilik, faizcilik Hindular'ın elindeydi; hem Hindular bu işe yatkın olduklarından hem de İslam dini Müslümanlar'a para ticaretini yasakladığından.

Çoğu büyük Moğol fatihlerin torunları olan büyük Müslüman burjuvalar, eğer askerlik mesleğini seçmemişlerse, büyük toprak sahipleri olarak kalıyorlardı. Geniş Müslüman kitlelere gelince, seçtikleri yeni dine rağmen, Hint toplumunun yapısı, onların paryalıktan kurtulmalarına pek ender olarak olanak tanıyordu. Kırsal bölgede, yine topraksız köylüler olarak Müslüman ya da Hindu büyük toprak sahiplerinin sö-

(1) Brahmanlarda bilge kişi.

mürüsü altında yaşamaya devam ediyorlar, şehirlerde de genellikle Hindu tüccarların hizmetinde, küçük esnaf olarak sürünüyorlardı.

Bu ekonomik eşitsizlik, kaçınılmaz biçimde iki toplumu birbirine düşüren dinsel ve sosyal ayrılığı daha da ciddileştiriyor ve Srirampur kasabasını kana bulayan türden bir katliama her an daha uygun bir ortam hazırlıyordu. Ufacık bir kıvılcım bile bunu başlatmaya yetebilirdi ve her toplumun önemsediği kışkırtmalar vardı. Hindular için, müzikti bu. Müslüman komşularını çileden çıkartmak için, Cuma namazı sırasında camilerin önünde küçültücü bir konser vermekten başka emin bir yol bulamazlardı. Müslümanlar da en iyi meydan okumayı, Hindistan'ın bütün şehirlerinde ve kasabalarında sokakları dolduran kaditi çıkmış ve Brahma dininin özel bir saygısına konu olan hayvanlara, yani "kutsal inekler"e saldırmakta buluyorlardı.

Hindistan'da ineklere gösterilen saygı, kutsal kitap çağlarına, Ari ırklarının yarımadanın güneyine yürürlerken, yaşayıp yaşamamalarının yanlarındaki sığır sürülerine bağlı olduğu günlere kadar dayanmaktadır. İsrail'in eski din adamları, Yahudiler'e bağırsak solucanlarının zararından kurtarmak için domuz eti yemeyi nasıl yasaklamışlarsa, eski Hindistan'ın düşünürleri, halklarının hayatta kalmaları için gerekli olan sığır sürülerini korumak amacıyla, inekleri kutsal ilan etmişlerdi.

Hindistan 1947'de dünyanın en zengin sığır sürülerine sahipti: İki yüz milyon büyük baş hayvan yaşıyordu ülkede, yani Fransa'da yaşayan Fransızlar'dan beş kat daha çok canlı; demek ki her iki Hintli başına bir sığır. Bu hayvanlardan kırk milyonu, günde bir litreden bile fazla süt vermiyordu. Kırk elli milyon kadarı da arabalara ve sabanlara koşulmuş olarak hizmet ediyordu. Geri kalan yüz milyon başa yakın hayvan da kısır ve hiçbir işe yaramayan halleriyle, hem kırsal bölgelerde hem de şehirlerde başıboş dolaşıyor, her gün on milyon Hintli'nin rızkını çalıyordu. En ilkel bir yaşama içgüdüsü bile, bu hayvanların hemen ortadan kaldırılmasını gerekli kılardı, ama batıl inanç öylesine inatçıydı ki, kutsal ineklerden bir tekinin bile öldürülmesi, Hindular için asla affedilmez bir günah olarak kabul ediliyordu. Hatta Gandhi bile bir ineği

korumakla, insanoğlunun Tanrının bütün eserini korumuş olduğunu ilan ediyordu.

Putperestliğe varan bu saygı, Müslümanlar'a tiksinti veriyordu. Mezbahaya götürdükleri inekleri Hindu tapınaklarının önünden geçirmekten sinsi bir zevk alıyorlardı. Yüzyıllar boyunca bu tür kışkırtmaların sonunda patlak veren kanlı kargaşalıklar yüzünden binlerce insan bu hayvanların peşinden ölüme gitmişti.

Hindistan'da egemen oldukları sürede, İngilizler iki toplum arasında pek çabuk kopabilecek bir eşitlik sağlamayı başarmışlardı ve bu arada kendi üstünlüklerini kabul ettirmek için, tarafların zıtlıklarından yararlanmakta hiç kararsızlık etmemişlerdi. Başlangıçta, Hindistan'ın bağımsızlığı için girişilen savaş, bir avuç aydının eseriydi. Irk ve din konusundaki peşin yargılarını unutan Hindular ve Müslümanlar, ortak amaçları için el ele çalıştılar. Zıt düşecek bu anlaşmayı bozan Gandhi oldu.

Ruhaniliğin en büyük damgasını taşıyan dünyanın bu bölgesinde, özgürlük uğruna girişilen savaşın bir "cihat" biçimine dönüşmemesi, olanaksızdı. Hiç kimse Mohandas Gandhi'den daha çok hoşgörü sahibi değildi. Ancak özgürlük için açtığı kampanyaya Müslümanları da katmak uğruna harcadığı çabalar, onun her şeyden önce kutsal bir Hindu olduğunu unutturamazdı. Bu nedenle onun bağımsızlık eylemi, ister istemez bir Brahma dini havasına bürünecek, çok geçmeden de Müslümanlar'ın kuşkularını uyandıracaktı. Hele yöresel yönetimde Hindu rakipleri tarafından uzaklaştırıldıklarını gördükçe, çekingenlikleri daha da artıyordu. Müslüman toplumun bilinç altında, Hindu egemenliğinde bağımsız bir Hindistan görmek korkusu giderek artıyor ve Moğol atalarının fethettiği bu ülkede, savunmasız bir azınlık olarak, Hindular tarafından ezilmekten çekiniyorlardı. Hintli Müslümanlar kurtuluşu ancak bağımsız bir devlette, bir bütün olarak ayrılmakta buluyorlardı.

Özerk bir Müslüman Devlet kurmak tasarısı ilk olarak 28 Ocak 1933'te, İngiltere'de, Cambridge'de küçük bir evde, dört buçuk daktilo sayfası yazıyla özetlenmişti. Bunun yazarı, Rahmat Ali adında, kırk ya-

şında Müslüman bir Hintli üniversiteliydi. Hindistan'da tek bir ulusun yaşadığı düşüncesi, ona göre "Saçma bir yalan"dı. Rahmat Ali, "Hint milliyetçiliğinin çarmıhına gerilmeye göz yummayacağız," diye yazıyordu. Müslümanlar'ın sayıca daha kalabalık olduğu Kuzeybatı Hindistan'daki eyaletlerin, Pencap, Keşmir, Sind, Kuzeybatı Sınır Bölgesi'yle Belücistan'ın birleşmelerini diliyordu. Hatta bu yeni devlet için bir ad bile bulmuştu: "Pakistan," yani pakların, temizlerin ülkesi.

Müslüman Birliği'nin liderleri tarafından benimsenen Rahmat Ali'nin bu önerisi, yavaş yavaş Müslüman Hintli kitlelerin hayalini tutuşturmaya başlamıştı. Kongre Partisi'nin Hindu yöneticilerinin, Müslüman rakiplerine karşı hiçbir ödün vermeye razı olmamaları ve inatla direnmeleri de bu yayılışı destekliyordu.

Müslümanlar'la Hindular'ı karşı karşıya getiren kini körüklemeye yol açan olay, 16 Ağustos 1946'da Gandhi'nin kendi kendini cezalandırmak için yola çıkışından beş ay önce cereyan etti. Sahne, Britanya İmparatorluğu'nun Londra'dan sonra ikinci büyük şehri, şiddet ve vahşet konusunda şöhretine hiçbir yerleşim merkezinin erişemediği Kalküta idi. Bu şehrin çok eskilere dayanan cinayet geleneği, İngiliz dilinin sözlüğünü *"thug"* sözcüğüyle zenginleştirmişti, yani ayı boğan anlamında bir sözcükle. Aslında bu bir tarikatın mensuplarına verilen addı. Bunlar kurbanlarını, uçlarına Brahma dininde yıkıcılık Tanrıçası olan Kali'nin madalyonunun işledikleri mendillerle boğazladıktan sonra, soyuyorlardı. Ağızdan ağıza dolaşan söylentiye göre, cehennem, Kalküta'nın gecekondu mahallelerinde bir "Dokunulmaz" olarak dünyaya gelmekti. Bu mahallelerde dünyanın en sefil insanları toplanmıştı, sebepsizce ve düzensiz bir biçimde birbirlerine karışmış olarak yaşayan Müslümanlar ve Hindular.

16 Ağustos 1946 günü, şafakla beraber, gözleri dönmüş Müslümanlar adeta uluyarak kulübelerinden dışarı çıktılar. Bir yandan da ellerindeki tüfekleri, demir çubukları, kürekleri sallıyorlardı. Bu, 16 Ağustos 1946'da Müslüman Birliği'nin ilan ettiği çağrının sonucuydu: İngilizler'e ve Hindular'a, Müslümanlar'ın "Pakistan'ı tek başlarına ve gerekirse zorla fethetme" ye hazır olduklarını ispatlamak için, "dolaysız

eylem günü." Katiller rastladıkları bütün Hindular'ı acımadan öldürdüler, leşlerini de kanallara attılar. Dehşete kapılan polis, özenle olaylara karışmaktan kaçındı. Çok geçmeden şehrin birçok noktalarından gökyüzüne doğru kalın dumanlar yükselmeye başladı: Hindular'ın Pazar yerleri yanıyordu. Birkaç saat sonra bu sefer Hindular mahallelerinden dışarı çıktılar, rastladıkları bütün Müslümanlar'ı öldürdüler. Kalküta şiddet eylemleriyle dolu tarihi boyunca, böylesine amansız ve vahşet dolu bir yirmi dört saat geçirmemişti. Su tulumu gibi şişmiş cesetler, şehrin tam ortasından geçen Hooghly Nehri üzerinde onar onar yüzüyordu. Parça parça edilmiş cesetler şehrin sokaklarını doldurmuştu. Her tarafta en acı çekenler, yine de savunmasız zayıflardı. Bir kavşakta ölene dek dövülen Hindu işçiler, katillerinin kendilerini bastırdığı köşede, çekçeklerinin iki kolu arasında, dizilmiş yatıyorlardı. İnsan kırımı sona erdiği zaman, Kalküta bu sefer akbabaların saldırısına uğradı. Leş kuşları birbirlerine yakın uçuyor, durmadan dalıp, bir gün içinde can veren altı bin kişiden kopardıkları et parçalarıyla yeniden havalanıyorlardı.

Kalküta'daki bu katliam, Noakhali Bölgesi'nde Müslümanlar'ın yeni cinayetler işlemelerine, sonra da Hindular'ın buna komşu Bihar Eyaleti'nde amansız cevaplar vermelerine sebep oldu. Ayrıca Hint tarihinin akışını değiştirecek bir niteliğe büründü. Müslümanlar yıllardır, eğer kendilerine ulusal bir devlet kurmak olanağı tanınmazsa, müthiş bir felaketin Hindistan'ı saracağı kehanetinde bulunmuşlardı. Bu tehditleri böylece dehşetengiz bir gerçekçiliğe dönüşmüş oluyordu. Gandhi'yi Noakhali'nin bataklıklarına sürükleyen neden -iç savaş- ufukla belirlenmeye başlamıştı.

Bir başkası, çeyrek yüzyıldan beri Gandhi'nin başlıca rakibi olan, zeki ve buz gibi soğuk Müslüman avukat için, bu durum Hindistan haritasını tutup parçalamak ve Pakistan'ı yeniden fethetmek için en iyi fırsattı. O 1 Ocak 1947 günü Hindistan'ın geleceğini asıl elinde tutan kişi, Gandhi'den de çok, Muhammet Ali Cinnah'tı. Kraliçe Victoria'nın küçük torununun Hindistan'a varır varmaz karşı karşıya geleceği bu katı ve eğilmek nedir bilmeyen Müslüman peygamber de oydu. 1946 yılı Ağus-

tos ayında Bombay'da düzenlenen bir mitingde, Muhammet Ali Cinnah kendisinden yana olanlar için Kalküta'daki katliamdan nasıl ders alınabileceğini ortaya koydu. O gün, "Eğer Hindular savaş istiyorlarsa," diye açıkça söyledi, "Müslüman Hintliler bunu hiç tereddüt etmeden kabul ederler."

Karşısındakini küçümseyen bir edayla dudaklarını büzüp bu sözleri ederken, Hindular'a da İngilizler'e de meydan okumuş oluyordu: "Ya Hindistan'ın bölünmesini destekleyeceğiz ya da mahvına sebep olacağız."

- 3 -
Özgürlüğün Yolları

"Başıma çok müthiş şeyler geliyor, biliyor musunuz?" diye açıldı Louis Mountbatten.

İki kuzen Buckingham Sarayının özel bir salonunda, baş başaydılar. Bu tür görüşmelerdeki ilişkileri, hiçbir protokol kuralı etkilemiyordu. İki eski sınıf arkadaşı gibi yan yana oturan Kral VI. George ile genç amiral, bir yandan çaylarını yudumluyor, bir yandan sakin sakin konuşuyorlardı. Mountbatten bu görüşmeyi ısrarla istemişti. Kuzeni VI. George İngiltere'nin Hindistan'la bağlarını koparmak için seçilen adam olmak bahtsızlığından kendisini kurtarabilecek son ama pek zayıf bir olasılıktı. Eninde sonunda Kral, Hindistan İmparatoruydu ve Kral naibi olarak atanmasını onaylayabilir ya da reddedebilirdi.

"Biliyorum," diye anlayışlı bir gülümsemeyle cevap verdi VI. George. "Başbakan beni çoktan görmeye geldi, ben de onayımı verdim."

"Kabul ettiniz mi?" diye heyecanla sordu Mountbatten. "Ama iyice düşündünüz mü?"

"Elbette, sorunu büyük bir dikkatle inceledim," diye içtenlikle cevap verdi kral.

"Ama bu son derece tehlikeli bir görev" diye ısrar etti Mountbatten. "Hiç kimse orada bir anlaşma zemini bulanabileceğine inanmıyor.

Koşulları bir araya toplamak bile olanaksız gibi. Ben sizin yeğeninizim. Hindistan'a gidersem ve insanı pişman edecek bir kargaşalıktan başka bir şey beceremezsem, bu ister istemez taht ve tacı da lekeleyecektir."

"Hiç kuşkusuz," diye karşılık verdi VI. George, "ama bir de başaracak olursanız, bunun Krallığa ne büyük yararı dokunacağını düşünsenize."

"Doğrusu sizin açınızdan büyük bir iyimserlik," diye derin bir iç çekerek, koltuğuna daha da gömüldü Mountbatten.

Genç amiral bu salonda otururken, bir başka kuzenini, eski dostunu, evlendiği gün Westminster'de kendisine eşlik eden, asıl İngiltere Kralı olması gereken David'i, Windsor dükü olan Galler prensini anımsamadan edemiyordu. Çocukluklarından beri aralarında sevgi bağları olmuştu hep. David 1936'da, Kral VIII. Edward diye bilinirken, yanında sevdiği kadın olmadan hükümdarlık edemeyeceğine karar verdiği zaman, "Dickie" Mountbatten hiç çekinmeden ona, sadık dostu olarak kalacağını açıklamıştı.

"Kaderin garip cilvesi," diye düşünüyordu Mountbatten, çünkü şimdi kendisinden özgürlüğüne kavuşturmasını istedikleri topraklara, ilk defa olarak 17 Kasım 1921'de, o çok sevdiği yeğeninin yaveri olarak ilk defa adımını atmıştı. Genç Mountbatten, o akşam günlüğüne, "Hindistan, hepimizin, her zaman bahsini işittiğimiz ve düşlerimizde yaşattığımız ülkedir," diye yazmıştı. Bu resmi ziyaret sırasında kendisini hayal kırıklığına uğratacak hiçbir şeyle karşılaşmamıştı. İmparatorluk o sırada doruğuna erişmiş bulunuyordu. İmparatorluk tahtı varisinin, "Şehzade sahip" ve beraberindekilerin ziyaretlerini kutlamak için bundan daha görkemli, daha dev bir gösteri düzenlenemezdi. Kral naibinin beyaz ve altın yaldızlı treninde seyahat etmişler, Hindistan'da vakitlerini, bitmek bilmeyen bir dizi geçit töreninde, polo partilerinde, kaplan avlarında, fil sırtında mehtap gezintilerinde, balolarda, taht ve tacın en sadık müttefikleri olan Hint mihrace ve nevvablarının düzenledikleri şölenlerde ve kabul törenlerinde doldurmuşlardı. Ülkeden ayrılacakları sırada, Mountbatten günlüğüne yine şunları yazmıştı: "Hindistan dünyanın en harika ülkesi ve Kral naipliği görevi de dünyanın en harika görevi."

İşte VI. George da bu "harika görev"in ona verildiğini onaylıyordu.

Sanki kral heyecandan boğuluyormuş gibi, birden Buckingham Sarayındaki küçük salonu kısa süren bir sessizlik sarıverdi.

"Yazık," dedi hüzünlü bir sesle, "hep savaştığınız sırada gidip sizi Güneydoğu Asya'da görmek istemiştim, oradan da Hindistan'a uzanıp ziyaret edebilirdim, ama Churchill bana engel oldu. Hiç olmazsa savaştan sonra Hindistan'a uzanmayı umuyordum. Korkarım bundan sonra hiçbir zaman buna fırsat bulamayacağım. Acı doğrusu!" diyerek devam etti, "Oraya adımımı bile atmadan Hindistan İmparatoru ilan edildim ve yine burada, Londra'da, bu unvanımı yitireceğim."

Gerçekten de VI. George, kendisine kardeşinden miras kalan İmparatorluğun bu seçkin mücevheri, masal diyarı ülkenin toprağına adımını atamadan ölecekti. Onun için ne kaplan avı partileri, ne altın ve gümüşle bezenmiş fillerin geçit törenleri ne de kendisine saygılarını sunmak için gelmiş, değerli taşlarla süslü prenslerin alayı düzenlenecekti. O, Kraliçe Victoria'nın sofrasının ancak ekmek kırıntılarını toplayabilmişti. İngiltere tarihinde önceden kestirilemeyen saltanat süresi, bu tarihin en trajik dönemlerinden birini kapsayacaktı. Canterbury Piskoposunun Tanrı adına VI. George'u Büyük Britanya, İrlanda ve Denizaşırı Dominyonlar Kralı, İmanın Koruyucusu ve Hindistan İmparatoru olarak ilan ettiği o 1937 yılı Mayısı sabahında, yerkürenin doksan milyon kilometre kare genişliğindeki topraklarının yirmi sekiz milyonu, şu ya da bu biçimde tahtına ve tacına bağlıydı. Bu saltanatın gerçekleştirdiği en büyük şey, mirasın dağıtımı olacaktı. Büyük İskender'in, Roma İmparatorluğunun, Cengiz Han'ın, halifelerin ve Napoleon'un en göz kamaştırıcı fetihlerini bile gölgede bırakan bir imparatorluğun İmparator Kralı olarak taç giyen VI. George, diğer Avrupa ülkeleri gibi bir ulus olmaya yönelen bir 'Adalar Krallığının' hükümdarı olarak tamamlayacaktı yaşamını.

"Rex İmparator (R.İ.) diyen armamdan (İ) harfini çıkartmak zorunda kalacağımı biliyorum," diyerek derin bir iç çekti. "Kral-İmparator unvanımı kaybedeceğimi biliyorum, ama Hindistan'la bütün ilişkileri koparmak gerekecek ise, bundan dolayı büyük acı çekeceğim."

VI. George, büyük imparatorluk düşlerinin artık bittiğini ve büyük ninesinin bakanları tarafından kurulan dev yapının ölüme mahkûm olduğunu çok iyi biliyordu. Ama her ne pahasına olursa olsun, bu girişime yeni bir biçim vermek istiyordu: İmparatorluğun şimdiye kadar temsil ettiği her şey, modern çağlara daha uygun bir biçimde yaşamalıydı.

"Bağımsız bir Hindistan, Commonwealth ailesi içinde yerini almayı reddedecek olursa, bir felaket olur bu," diye görüşünü açıkladı.

Ortak geleneklerin, ortak bir geçmişin, taht ve taçla ayrıcalıklı ilişkilerin sımsıkı birleştirdiği bağımsız uluslardan oluşan geniş topluluk, yani Commonwealth, dünya sorunlarında ön planda bir rol oynayabilirdi. Bu bütünün merkezindeki İngiltere, uluslararası toplantılarda eskiden olduğu gibi, sesine hükmeden bir ifade yakıştırarak konuşabilirdi. Londra yeniden Londra olabilir, evrenin önemli bir bölümünün kültür, anlam, ticaret ve maliye merkezi haline gelebilirdi. İmparatorluk ölebilirdi ama hayali, VI. George'un Adalar Krallığı'na Avrupa'daki güçler topluluğu arasında ayrı bir yer sağlayabilirdi.

Bu amacın gerçekleşmesi için Hindistan'ın Commonwealth'e girmesi şarttı. Eğer Hindistan bunu reddedecek olursa, ergeç bağımsızlıklarına kavuşacak olan diğer Asya ve Afrika ülkeleri de hiç kuşkusuz aynı örneği izleyeceklerdi. Böylece Commonwealth, Kralın, İmparatorluğun kalıntıları arasından yükselmesini dilediği kudretli bir bütün yerine, sadece beyaz ırktan oluşan dominyonları bir araya getiren bir kulüpten ibaret kalacaktı.

Başbakan ve İşçi Partisi, Krallarının tutkusunu hiçbir biçimde paylaşmıyorlardı. Attlee, Hindistan'ın Commonwealth içinde kalmasının sağlanması için Mountbatten'a hiçbir öneride bulunmamıştı. Gerçek hiçbir kuvveti olmayan ve anayasal kurumun temsilcisi olmaktan öteye geçemeyen VI. George, görüşlerini kabul ettirmek olanaklarından yoksundu. Ama kuzeni bunu becerebilirdi. Kralın umutlarını genç amiralden başka hiç kimse daha iyi anlayamıyordu. Kraliyet ailesinin üyelerinden hiçbiri, eski İmparatorluğun sınırları içinde onun kadar gezip dolaşmamıştı; hiçbir İngiliz, İmparatorluğun parçalanışının acısını on-

dan daha iyi hissedemiyordu. Buckingham Sarayının küçük salonunun şöminesi önünde, Kraliçe Victoria'nın iki küçük torunu, o Ocak günü, gizli bir karar aldılar: Commonwealth sayesinde İmparatorluk meşalesini yine yükseklerde tutmak.

Lord Mountbatten, bu kararı uygulamakla görevliydi. Yeni Delhi'ye uçmadan önce, Attlee'den görevinin anlamının genişletilmesini isteyecek ve elde edecekti. Gelecek haftalarda yeni Hindistan Kral naibinin aklını, inandırma gücünü, ustalığını, o gün öğleden sonra VI. George'un salonunda vardıkları karar uyarınca, Hindistan'la Büyük Britanya tahtı arasındaki ilişkileri canlı olarak tutmaktan başka hiçbir şey daha fazla uğraştırmayacaktı.

Atılgan bir soylunun portresi

Hindistan Kral naipliği görevi için Louis Mountbatten'dan başka hiç kimse, doğal olarak bu iş için biçilmiş kaftan sayılmıyordu. Daha dünyaya gelir gelmez, krallar arasında kolayca ve içgüdüsüyle yaşamını sürdürebileceğini, büyük ninesi İmparatoriçe Victoria'nın burnunun ucundaki gözlüğü bir dirsek darbesiyle, hem de vaftiz olduğu gün yere düşürmekle göstermişti. Ailesinin kökleri IV. Yüzyıla kadar dayanıyordu ve atalarının arasında İmparator Charlemagne de vardı. Kan akrabalığı ya da evlenmeler sayesinde, Kayser II. Guillaume'un, Çar II. Nikola'nın, İspanya Kralı XIII. Alphonse'un, Romanya Kralı I. Ferdinand'ın, İsveç Kralı VI. Gustav'ın, Yunanistan Kralı I. Konstantin'in, Norveç Kralı VII. Haakon'un ve Yugoslavya Kralı I. Alexandre'ın da soyundandı. Louis Mountbatten için Avrupa'daki bunalımlar, bir çeşit aile sorunuydu.

1900 yılında sahibi olmayan taht pek yoktu. Kraliçe Victoria'nın sevgili torunu Hesse Prensesi Victoria'nın ve yeğeni Prens Louis de Battenberg'in dördüncü çocuğu olarak, Mountbatten kralların zevkli ya-

şamlarına ancak aracılarla erişebilecekti. Çocukluğunun yazlarını en çok kayırılan kuzenlerinin şatolarında geçirdi, bir masala benzeyen tatil günlerinden çok yoğun anılar sakladı: Hemen bütün davetlilerin taç sahibi olduğu toplantılarda, Windsor şatosunun çimleri üzerinde içilen fincan fincan çaylar; çarın yatıyla deniz gezileri; yeğeni Çareviç Aleksis'le Petrograd yakınlarındaki ormanlarda gezintiler. Bu gezintilere Çareviç'in kızkardeşi Grandüşes Marya da katılırdı ve ona çılgınlar gibi âşıktı.

Genç Louis Mountbatten, doğuştan Avrupa saraylarından birinde huzur dolu yüce bir kişi olarak yaşayabilirdi. Bu sayede işsiz güçsüz yaşamak zevkini, çöküş halindeki gelenekler ve törenlerin geliştirilmesinde kullanabilirdi.

1943 yılı sonbaharında Winston Churchill, "genç ve güçlü bir beyin" ararken, onu Güneydoğu Asya'daki Müttefik Kuvvetleri Başkumandanlığına atadığı zaman, Mountbatten henüz kırk üç yaşındaydı. Böylesine bir sorumluluk, böylesine görevler, ancak Avrupa cephesindeki Müttefik Kuvvetlerinin Başkumandanı Dwight Eisenhover'ın yüklendiği sorumluluklarla kıyaslanabilirdi. Yüz yirmi sekiz milyon insan, bir gün onun otoritesi altına girecekti. O güne kadar ne bir zafer ne de ayrıcalık bilmediği için, bu komutanlık ona "müthiş bir moral, müthiş bir iklim, müthiş bir düşman ve müthiş yenilgilerden" başka hiçbir olanak sağlamıyordu.

Komutası altındakilerin çoğunluğu kendisinden yirmi yaş büyüktü ve rütbece de ondan üstün durumdaydılar. Bazıları onu, Kral ailesiyle iyi ilişkileri sayesinde smokinini sırtından atıp, amiral üniforması giymiş bir hovarda olarak kabul ediyordu.

Olanca enerjisini birliklerinin moralini yükseltmeye ayırdı; düzenli olarak cepheleri ziyaret etti; generallerini, Birmanya'daki muson yağmurlarının altında çarpışmaları izlemeye zorladı; Londra ve Washington'daki üslerinden, askerleri için gerekli olan teçhizatı adeta kilo kilo koparttı. Ama bunun sonucunu almakta gecikmedi: Düne kadar bütün moralini yitirmiş ve dağılmış olan bu ordu, 1945'te Japon ordusuna karşı en büyük kara zaferini kazandı. Ancak atom bombası, onun en

büyük tasarısını, "Zipper Harekâtı"nı gerçekleştirmesini önleyebildi. Bu cüretli girişim sırasında, ancak Normandiya çıkartmasına eşit bir çıkartma harekâtıyla, Malezya ve Singapur geri alınacaktı.

Mountbatten, daha çocukluğunda denizciliği seçmişti. Böylece anavatanı Almanya'yı terk edip, Kraliyet donanmasına giren ve Birinci Deniz Lordluğu'na kadar yükselen babasının izinden gitmek istiyordu. Mountbatten henüz bir Harp Okulu öğrencisiyken, bir facia babasının meslek hayatının sonunu getirdi. Birinci Dünya Savaşı'nın başında Büyük Britanya'da esen Alman düşmanlığı, Alman asıllı olduğu için, babasının görevinden istifa etmesine sebep oldu. Bunun verdiği kırgınlıkla, Kral V. George'un isteği üzerine, Battenberg adını Mountbatten olarak değiştirdi(1). Deniz astsubayı Lord Louis Mountbatten bunun üzerine ulusal bir kin yüzünden kovulan babasının bir gün yerini almak için ant içti.

İki savaş arasındaki dönemde, yükselişi, ister istemez barış döneminde her subayın izlediği ağır ve sıradan yolu izledi. Bu nedenle Mountbatten, askerlikten uzak faaliyetlerle ilgilenip sivrildi. Çekiciliği, kimselerle kıyaslanamayacak kadar hoş kişiliği, bulaşıcı heyecanı yüzünden, savaşın dehşetengiz sahnelerinden sonra eğlenceye susayan dünyanın kofluklarına karşı pek duyarlı basının en seçkin hedefi haline geliverdi. Güzel ve zengin bir hanımefendi olan Edwian Ashley ile evlenmesi, 1922 yılının en büyük sosyete olayı oldu. Hemen her hafta pek gözde olan bu çift hakkında birkaç fotoğraf yayımlamayan gazete ve dergilerin sayısı, parmakla gösterilecek kadar azdı: Mountbattenlar, Noel Coward ile beraber tiyatroda; Mountbatten'lar Ascot'ta, kraliyet locasında; atlet yapılı Louis Mountbatten, su kayağı ile Akdeniz'in sularını yararken ya da bir polo partisinde. Mountbatten eğlence ve gece hayatına olan düşkünlüğünü hiçbir zaman saklamadı. Ama herkese gösterdiği bu simasının ardında, şenlik sona erince ön plana çıkan bir kişiliği de vardı.

(1) Aynı dönemde, yine Alman asıllı olan kral da, Saxe-Cobourg olan adını, Windsor olarak değiştirdi.

Genç lord, delikanlılık çağında ettiği yemini unutmamıştı. Bahriyenin en bilinçli ve tutkulu subaylarından biriydi. İnsanı hayrete düşürecek ve bütün hayatı boyunca birlikte çalıştığı kişileri soluk soluğa bırakacak, amansız bir çalışma gücüne sahipti. Gelecekteki savaşların yeni bilimsel tekniklerin uygulanmasına bağlı ve savaşı hiç aksamayan bir haberleşme sistemi sayesinde kazanmanın mümkün olacağına inanan Mountbatten, telekomünikasyon düzenini ayrıntılarına kadar incelemeye başladı. 1927'de Kraliyet Donanması'nın yüksek muhabere kursundan binbaşı olarak çıktı ve donanmanın hizmetindeki telsizlerin kullanılışıyla ilgili ilk kitabını hazırlamaya başladı. Teknik ve bilimin sınırsız olanakları karşısında adeta büyülenerek, fizik, elektrik, her şekliyle haberleşmenin incelenmesine adadı kendisini. Adları gazetelerin sosyete sütunlarında hiç yer almayan sayısız dostları vardı: Mühendisler, bilginler, uçak yapımcıları, mekanisyenler. Kraliyet Donanması'nı, büyük Fransız füze uzmanı Robert Esnault-Pelterie'nin çalışmalarıyla ilgilenmeye yöneltti. Bu uzman, kitabında adeta bir kâhin gibi V-1 uçan bombaları, uzaktan yöneltilen füzeler, hatta insanoğlunun ay gezisi hakkında ayrıntılar veriyordu. İsviçre'de hızlı ateş edebilen uçaksavar topu türlerine rastladı ve *"Stuka"* pike bombardıman uçaklarını avlayacak bu topları kabul etmeleri için, iyimser donanma yetkilileriyle aylarca didindi, durdu.

Eğlencesinde de hep en iyi sonuçları elde edebilmek için aynı metodlu enerjiyi harcıyordu. Poloyu keşfettiği zaman, en büyük şampiyonların filmlerini çekti ve bunları çözümlemek için ağır çekimle gösterip seyretti. Bilimsel açıdan tokmağın biçimini inceledi ve yeni bir model hazırladı. Bütün bu çabaları onun büyük bir oyuncu olmasına yetmedi ama bu spor üzerine herkesin değerini kabul ettiği bir kitap yazdı ve yönettiği takımları da zafere ulaştırmayı bildi.

Almanların kişiliğini içgüdüsel bir anlayışla kavrayan Mountbatten, giderek artan bir kuşkuyla Hitler'in sivrilişini ve Almanların yeniden silahlanmasını izledi. Aynı biçimde ve hüzünle, hiçbir hayale kapılmadan, dayısı II. Nikola'yı çarların tahtından uzaklaştıran siyasal reji-

min evrimini de gözlüyordu. 1930'lar gelip geçerken, Mountbatten'lar giderek daha az sosyete sayfalarında görünmeye başladılar ve dostlarıyla siyasal sorumluları, kaçınılmaz biçimde yaklaşan savaşa karşı uyarma yolunu seçtiler.

1939 Haziranında Louis Mountbatten, bir destroyer filosunun komutasını gururla kabul etti. *"Kelly"* adlı gemisi 23 Ağustos'ta kendine teslim edildi. Bundan birkaç saat sonra da radyo, Hitler'le Stalin arasında bir saldırmazlık paktı imzalandığı haberini veriyordu. *"Kelly"*nin kumandanı, bu haberin önemini derhal anladı: Savaşın eli kulağındaydı. Bunun üzerine mürettebatına, önceden kararlaştırılanın aksine denize açılmak için üç haftada değil, üç günde hazır olmaları amacıyla aralıksız çalışmalarını emretti.

On bir gün sonra savaş patladığı zaman, Mountbatten, elinde bir fırça, tayfalarıyla birlikte *"Kelly"*yi kamufle etmek için kenarından boşluğa sarkmış uğraşıyordu. Ertesi gün de gemi, ilk Alman denizaltısının peşine düşüyordu. Mountbatten mürettebatına, "Bu gemiyi terk etme emrini hiçbir zaman vermeyeceğim," diye kesin belirtmişti. "Gemiyi ancak ayaklarımızın altında suya gömülürse terk edeceğiz." *Kelly*, Manş Denizinde konvoylara eşlik etti. Kuzey Denizi'nde Alman torpido botlarını kovaladı, bahtsız Narvik baskını sırasında, sisler ve bomba yağmuru altında kaçan altı bin kişinin kurtarılmasına koştu. Kuzey Denizi'nde aldığı bir torpil isabetiyle, kıçı ve kazanları yaralandı. Mountbatten gemisini batırmayı reddetti; mürettebatın hepsini gemiden çıkarttı ve başıboş kalan gemisinde tek başına bir gece geçirdi. Sonra da on sekiz gönüllüyle, *"Kelly"*yi bir limana çekmeyi başardı.

Bir yıl sonra, 1941 Mayısında, Girit Adası açıklarında,talih *"Kelly"*nin bu sefer yardımına koşmadı. Bir bombanın tam isabetiyle, birkaç dakika içinde batıverdi. Yeminine sadık kalan Louis Mountbatten, gemisi dalgalar arasında alabora oluncaya kadar kaptan köprüsünü terk etmedi. Saatlerce sağ kalan tayfalarla geminin tek salında ve Alman bombardıman uçaklarının ateşi altında onlara halk şarkıları söyleterek, morallerini yüksek tutmayı becerdi. Cephede gösterilen cesaret

için verilen ve *"Victoria Cross"*tan sonra İngiltere'nin en büyük nişanı olan *"Distinguished Service Order"*la mükâfatlandırıldı. Gemisi ise Noel Coward'ın *"In Which We Serve"* adlı filmiyle ölümsüzleşti.

Birkaç ay sonra "Birleşik harekât"ı -ilerde Avrupa'ya yapılacak çıkartma sırasında uygulanacak teknikleri hazırlamak için yetiştirilen çıkartma gücü- yönetmek için cüretli birini arayan Churchill, Mountbatten'a başvurdu. Ondaki bilim merakı ve hayal gücünü bundan daha iyi tatmin edecek bir görev bulunamazdı. Yeni bir buluşu peşin peşin reddetmeyeceği üzerine kendi kendine ant içtikten sonra, karargâhının kapılarını bir araba yaratıcı, bilgin, teknisyen, dahi ve palavracıya ardına kadar açtı. Tasarılardan bazıları, örneğin içine talaş karıştırılmış donmuş deniz suyundan Aysberg-uçak gemisi gibi, tamamen hayal gücüne dayanıyordu. Ama gerçekten parlak buluşlar da vardı: Örneğin bir gün Manş'ın altından uzatılacak olan denizaltı akaryakıt borusu *"Pluto"* ya da yapma limanlar ve Normandiya çıkartmasını kolaylaştıracak olan dubalar gibi.

Şimdi kırk altı yaşında, meslek hayatının en zor görevini yüklenmeye hazırlanırken, fizik ve akıl gücünün doruğuna ermiş bulunuyordu. Deniz savaşları ve yüksek sorumluluklar yüklenme alışkanlığı, karar verme ve doğuştan içinde olan komuta etme kudret ve yatkınlıklarını daha da geliştirmişti. O ne bir filozoftu ne de soyut bir düşünür; ama derinlere inmeyi bilen çözümleyici bir zekâsı vardı. Başarıdan başka bir şeye inanmıyordu. Daha genç bir subayken, kendi geliştirdiği çok özel bir kürek çekme yöntemi sayesinde, bir kürek yarışında müretteb atını müthiş bir zafere ulaştırmıştı. Bulduğu yöntem pek değişik olduğu için eleştirilince de "önemli olanın varış çizgisini ilk olarak geçmek olduğu"nu söylemekle yetinmişti.

Aleyhinde olanların kibir diye nitelendirmeyi yeğ tuttukları ondaki bu kazanma zihniyetini, tükenmez bir kendine güven duygusu destekliyordu. Churchill ona Asya'daki komutanlık görevini önerdiği zaman düşünmek için yirmi dört saat müsaade istemişti.

"Neden?" diye homurdanmıştı Churchill, "Kendinizi bunun için yetenekli bulmuyor musunuz?"

"Efendim," diye cevap vermişti Mountbatten, "bende doğuştan her şeyin altından kalkabileceğime inanmak gibi bir zafiyet vardır da."

Kraliçe Victoria'nın küçük torunu gelecek haftalarda bu hiç değişmeyen kendine güvenini pek bulamayacaktı.

Gandhi'nin kutsal yolunda ilk durağı "Güneş ışığını nasıl kullanmalı"

Her kasabada hep aynı yöntemdi uygulanan. Hayattaki Asyalıların en şöhretlisi bir köye adımını atar atmaz, doğru bir kulübenin, genellikle bir Müslümanın kapısını çalıyor ve konuk olmak istediğini söylüyordu. Eğer terslenirse -bazen kapının yüzüne kapandığı da oluyordubu sefer girip bir başka kapıyı çalıyordu Gandhi. "Eğer beni kimse buyur etmeye yanaşmazsa, ben de gider, bir ağacın gölgesinde uyurdum," diye anlatmıştı. Ev sahiplerinin sunduğu bir lokma yemekle yetiniyordu: Bir iki meyve, sebze, keçi sütünden ekşimik, hindistancevizi suyu.

Günleri çok sıkı düzenlenmiş bir plana uygun olarak gelip geçiyordu. Zaman, onun en büyük tutkularından biriydi. Yaşamın her dakikası, Tanrının bir bağışıydı ve insanoğlunun hizmetinde kullanılmalıydı. Zamanını kullanmayı da ender eşyalarından biriyle, beline bir iple astığı sekiz şilinlik eski bir Ingersoll saatiyle ayarlıyordu. "Gîtâ" okumak ve duasını etmek için sabahın ikisinde uyanıyordu. Sonra yere çömelip, gelen mektuplara cevap yazıyordu kurşun kalemle. Kalemlerini, parmaklarının arasında tutamayacak hale gelinceye kadar kullanıyordu, çünkü onun gözünde kalemler, kardeşlerinden birinin emeğinin ürünüydü ve aksi bir şekilde davranırsa, bu emeğe karşı kayıtsızlık göstereceğine inanırdı. Her sabah aynı saatte tuzlu suyla kendi kendine tenkiye yapıyordu. Doğal tedavi yöntemlerine tutku derecesinde bağlı olan Gandhi, bu yolun da bağırsaklarındaki toksinleri tasfiye etmek için ideal olduğuna inanmıştı. Mahatma kendisinden tenkiyesini yapmasını istediği zaman, müritleri artık gerçekten onun yakını diye kabul edildiklerini anlardı. Güneş doğarken de kasabalılarla görüşüp konuşmak için dışarı çıkıyordu.

Bölgede sükun ve güvenliği sağlamak için, tam kendi yöntemine uygun bir yöntem geliştirdi. Her kasabada çağrısına kulak verecek bir Hindu, bir de Müslüman sorumlu arıyordu. Bunları bulduktan sonra, ikisini de aynı çatı altında oturmaya inandırıyordu. Böylece ikisi, kasabadaki barışın kefili oluyorlardı. Dindaşları bir Hindu evine saldıracak olurlarsa, Müslüman lider ölümüne varıncaya kadar süren bir oruca başlıyordu. Hindu da aynı andı içiyordu.

Noakhali'nin kanlı yollarında Gandhi, Müslümanlar'la Hindular arasında kardeşlik vaaz ederek, eylemiyle yalnız kinleri kovmakla yetinmiyordu. Bir kasabada havanın kendisinden yana esmeye başladığını hissedince, sevgi çağrısı çok daha geniş başka öğretilere açılıyordu. Onun için Hindistan, her gün uğradığı bu kulübeler gibi, bütün bu ulaşılması olanaksız ve uzak kasabalardı, köylerdi. Onları herkesten daha iyi tanıyordu. Yeni Hindistan'ın, temellerini oralara atmasını istiyordu ve bunun için de hepsini, varoluşlarının alışılmış gidişinden kopartmak gerekti.

"Sizlere köyünüzün suyunu ve bedenlerinizi de nasıl temiz tutabileceğinizi göstermeyi öneriyorum," diyordu köylülere. "Bedenlerinizin yoğrulduğu topraktan en iyi biçimde nasıl yararlanabileceğinizi de öğreteceğim hepinize; tepenizdeki sınırsız gökyüzü boşluğunda, yaşam gücünü nasıl tüketeceğinizi de; çevrenizdeki havayı soluyarak nasıl gücünüzü artırabileceğinizi de; güneşin ışığını nasıl kullanacağınızı da."

Yaşlı peygamber tükenmez bir hazineydi. Somut eylemlerin gerçeğine tükenmez bir güveni vardı. Bir ayrıcalıklar düzeni benimsenmesinden yana olan kendine inanmışları kızdırdığı halde, Gandhi bir cüzamlı için kil lapası ile bir Kral naibiyle yapacağı tartışmayı aynı özenle hazırlıyordu. Kasabalılarla kuyularına kadar işte böyle gidiyordu. Bazen en iyi yeri seçmelerine yardımcı oluyordu. Ortak ayakyollarını denetliyor ve eğer köyde ayakyolu yoksa -çok defa da olmuyordu- nasıl bir ayakyolu inşa edeceklerini anlatıyor, hatta yapım çalışmalarına katılıyordu. Kötü sağlık koşullarının Hindistan'daki yüksek ölüm oranının başlıca nedeni olduğuna inandığından, yıllardır tükürmek, burnunu temizlemek, insanların yalın ayak yürüdükleri her yerde ihtiyaçlarını gidermek

alışkanlıklarıyla savaşıyordu. "Eğer biz Hintliler hep birlikte tükürecek olursak," diye hayal etmişti bir gün, "içinde üç yüz milyon İngiliz'i boğacak kadar derin bir göl yaratabiliriz." Ama ne zaman bir köylünün yere tükürdüğünü görecek olursa, onu kibarca azarlıyordu. Evlere girip, odun kömürü ve kula bir içme suyu süzgecini nasıl hazırlayabileceklerini gösteriyordu. Hiç bıkmadan, "Yaptığımız şeyle yapabileceğimiz şeyler arasındaki fark, dünya sorunlarının çoğunu çözmeye yeterdi," diye tekrarlıyordu.

Her akşam, halka açık bir dua toplantısı düzenliyor, buna Müslümanlar'ı da çağırıyor ve "Gîtâ" okumayı bitirdikten sonra, Kuran'dan da birçok ayet okumaya özen gösteriyordu. Bu toplantılarda herkes, dilediğini sorabilirdi ona. Bir gün bir köylü vaktini Noakhali'de geçireceği yerde, Yeni Delhi'ye dönüp, Cinnah ve Müslüman Birliği ile görüşmelere başlasa daha iyi edeceğini söyledi.

"Bir lider," diye açıkladı Gandhi, "yönettiği halkın sadece yansımasıdır. Oysa halkın önce kendisiyle barış içinde olması için, yönetilmeye ihtiyacı vardır." Sonra da ekledi: "Halkın kardeşçe bir hava içinde yaşama isteği, ister istemez bir gün liderlerinin eylemlerinde yansıyacaktır."

Müslüman halk dehşet içindeki Hindular'ın evlerine dönmelerine razı olduğu zaman, bir kasabanın çağrısını anladığı yargısına varıyordu. Bunun üzerine on beş, yirmi kilometre uzaktaki bir başka yerleşme merkezine gidiyordu. Yola hep saat 7.30'da çıkardı. Başta Gandhi, küçük topluluğu ıtır ağaçlarının ve geçerken bağırışıp çağırışan ördeklerle kazların doldurduğu bataklıkların ortasındaki kulübeden çıkıyordu. Keskin taşlar ve köklerle dolu dar patika yolları arasında kendine güç bir yol seçiyor, bataklıklar ve fundalıklar arasından ilerliyorlardı. Küçük kervanın dizlerine kadar çamura saplandığı oluyordu bazen. Bir sonraki kasabaya vardıklarında, yaşlı Mahatma'nın çıplak ayakları çok defa yara bere içinde kalıyordu. Eylemine devam etmeden önce, Gandhi ayaklarını sıcak suya daldırıyor, hac yolundaki tek konforu olan şeye bırakıyordu sonra da bedenini: Sadık ve güzel yeğeni Manu'nun vücudunu ovarak dinlendirmesine, ama taşla ovarak.

Şiddet aleyhtarı peygamber,
bir kıtayı uyandırıyor

Otuz yıldır, bu ezik ayaklar Gandhi'yi Hindistan'ın en ücra köşelerine, bugün ziyaret ettiği korkunç cüzamlı köyleri gibi daha binlerce kasabaya, gecekonduların en yoksullarına, imparatorlukların görkemli saraylarının salonlarına ve cezaevi hücrelerine kadar hep taşımıştı ve bundaki amacı, hayatının tek gayesi, Hindistan'ın özgürlüğüydü.

VI. George'un ve Louis Mountbatten'ın büyük ninesi Delhi yakınlarındaki bir yaylada Hindistan İmparatoriçesi ilan edildiği zaman, Mohandas Gandhi sekiz yaşında bir öğrenciydi. Bu dev törenden arta kalan anıları, hep doğduğu şehir olan Porbandar'da, Umman Denizi kıyısında, Delhi'den on iki bin kilometre uzaktaki yerde, arkadaşlarıyla söylediği küçük bir şarkıyla karışmıştı:

Bakın hele şu İngiliz yarmasına
Küçük Hintli'nin binmiş tepesine
Çünkü bir et yiyen o
Üstelik altı kadem boyu var.

Manevi gücü, bir gün altı kadem boyundaki İngilizler'i ve dev imparatorlukları küçük düşürecek olan küçük çocuk, bu kıtadaki meydan okumaya dayanamadı. Gizlice bir parça keçi eti pişirdi ve yasak eti yedi. Ama bu deneme tam bir felaket oldu. Genç Gandhi hemen kusmaya başladı ve geceyi, karnının içinde bir keçinin sıçrayıp durduğunu hayal ederek geçirdi.

Babası, Bombay'ın kuzeyinde Kathiyavar yarımadasındaki küçücük bir prensliğin babadan oğula geçen *"divan"*ı, yani başbakanıydı, annesi de uzun süren oruçlar tutan, gerçek bir dini bütün kadındı.

Gariptir, modern çağların Hindistan'ının en büyük manevi lideri olması alnına yazılan bu adam, Hindu aristokrasisi, Brahmanların en

üst kastından biri olarak dünyaya gelmemişti. Hinduluğun din ve düşünce yönünden seçkin sınıfıyla bir ilişkisi yoktu. Babası, "Vaçyas" kastındandı yani Hindu toplumsal aşama sırasında oldukça aşağı bir sınıftandı ve ticaretle uğraşanlardandı: Zanaatkârlardan ve hizmetlilerden oluşan "Çudras"ların üstündeydi ama prenslerin ve savaşçıların meydana getirdiği Brahmanlar'ın ve "Ksahatriyas"ların da altında.

O çağın Hint gelenekleri uyarınca, Gandhi daha on üç yaşında iken Kasturbay adında hiç okuma yazma bilmeyen bir kız çocuğuyla evlendirildi. İleride dünyada çileci arılığın simgesi olarak gösterilecek kişi, böylece ten zevkini şaşkınlıkla keşfediverdi. Dört yıl sonra Gandhi ile eşi bu zevke dalmış, evlerinde uğraşırlarken, birden kapıya vurulan darbeler, eğlencelerini yarıda kesti. Uşaklarından biri gelmiş, genç adama babasının öldüğünü haber veriyordu. Gandhi birden dehşete kapıldı. Babasına taparcasına hayrandı. Daha birkaç dakika önce, hastanın başucundaydı, bacaklarını ovarak ağrılarını dindirmeye çalışmıştı. Ama birden içinde uyanan şiddetli bir cinsel istekle, can çekişen babasının yanından ayrılmış, gebe karısını uyandırmaya koşmuştu. O andan sonra bir daha asla unutmadığı bir suçluluk duygusu, onu içindeki ten zevkini susturmaya zorlayacaktı.

Gandhi'yi, babasının yerine prensliğin başbakanı olacağı umuduyla Londra'ya, hukuk öğrenimi için gönderdiler. Böyle bir yolculuk, Gandhi'ninki gibi dinine düşkün bir Hint ailesinin büyük fedakârlıklara katlanmasını gerektiriyordu. Kendisinden önce ailesinin hiçbir ferdi, yabancı bir ülkeye gitmemişti. Gandhi törene mensup olduğu tüccar kastından çıkartıldı, çünkü büyüklerinin gözünde denizaşırı ülkelere yapacağı yolculuk, onu ölümsüzlüğe dek kirletecekti.

Gandhi, Londra'da alabildiğine mutsuzdu. Öylesine utangaçtı ki, bir yabancıyla bir çift söz etmek bile, ona işkence gibi geliyordu. Sıska hali ve gülünç giyinişi, Londra barosunun bilgiç havası içinde pek duygulandırıcı bir görüntü meydana getiriyordu. Kötü bir makastan çıkmış elbisesinin içinde adeta yüzüyor, on dokuz yaşında olduğu halde öylesine zayıf ve silik görünüyordu ki, fakültedeki arkadaşları bazen onu götür getir işleri yapan çocuk sanıyorlardı.

Gandhi "bu cehennem azabından kurtulmanın tek yolu, kendisini bir İngiliz centilmeni kılığına sokmak" diye kararını verdi. Bombay'dan aldığı giysileri atıp, yeni baştan bir gardrop düzdü. İpek bir silindir şapka, bir kostüm, cilalı deri ayakkabılar, beyaz eldivenler, bir de kocaman gümüş saplı baston satın aldı. Asi saçlarına bir çeki düzen verebilmek için de bir losyon edindi. Sonra da yeni görünüşünü seyretmek, kravat bağlamayı öğrenmek için aynanın karşısında saatler geçirdi. Hatta bir de keman satın aldı, dans kurslarına yazıldı, bir Fransızca öğretmeniyle, bir de güzel konuşma öğretmeni tuttu.

Bu girişimin sonuçları da tıpkı keçi etiyle yaptığı deneme kadar feci oldu. Kemanından ancak bir iki gıcırtılı ses çıkartabildi. Ayakları, Bond Street'ten aldığı botların içinde sıkışmayı reddetti, tıpkı dilinin de bir tek kelime Fransızca söylemeyi reddetmesi gibi. Ve bütün güzel konuşma dersleri de ezici bir utangaçlığın ardında ifadesini bulmaya çalışan düşüncelerini serbest bırakmaya yetmedi. Hatta randevuevine yaptığı bir ziyaret bile, başarısızlıkla sonuçlandı. Gandhi salondan öteye adımını atamadı. Bunun üzerine İngilizleri taklit etmekten cayıp, yine kendisi olmaya karar verdi. Baroya kabul edilir edilmez, Hindistan'a dönmek için tası tarağı topladı.

Dönüşü hiç de bir zafer dönüşü olmadı. Aylarca Bombay adliye koridorlarında savunabileceği bir dava peşinde koştu. Sesi bir gün dev bir halkı ayaklandıracak olan insan, bir yargıcı bile etkileyecek bir iki cümle söylemekten acizdi.

Bu başarısızlık, Gandhi'nin yaşamındaki büyük dönemeçlerin ilki oldu. Hayal kırıklığına uğrayan ailesi, onu uzak akrabalarının davasıyla ilgilenmesi için, Güney Afrika'ya gönderdi. Bu gezisi sözde birkaç ay sürecekti. O ise bir çeyrek yüzyıl görünmedi. Orada, gittiği bu düşman ve uzak diyarda Gandhi yaşamını ve Hindistan'ın tarihini değiştirecek felsefe ilkelerini keşfetti.

1893 Nisanında Durban Limanına ayak bastığı zaman, halinden hiç de çileciliğe ya da azizliğe karşı bir eğilim olduğu sezilmiyordu. Yoksulluğun gelecekteki peygamberi kendisini tutan Hintli tüccar dava-

sını savunmak için Güney Afrika topraklarına vardığında, Londralı avukatlara özgü zarif bir redingot ve dik kolalı yaka takmıştı.

Gandhi'nin bu yeni ülkeyle ilk gerçek ilişkisi trenle Durban'dan Pretoria'ya yaptığı yolculuk sırasında başladı. Yaşamının sonunda Gandhi bu yolculuğu hâlâ "varoluşunun en kesin denemesi" diye kabul ediyordu. Pretoria'ya varmaları için yolun yarısı kaldığında, bir beyaz adam 1. mevki kompartmana girip, kendisine yük vagonuna geçmesini emretti. Elinde birinci mevki bileti olan Gandhi, reddetti bunu. Bir sonraki istasyonda, beyaz adam bir polis çağırttı ve Gandhi gece vakti trenden atıldı. Tek başına ve soğukta titreyerek -çünkü emanete verdiği eşyalarını da geri almaya cesaret edememişti- büyük üzüntüler içinde bir gece geçirdi. Irk ayrımının adaletsizliği ile ilk defa karşı karşıya gelişiydi bu. Hakkının geri verilmesinden önce bekleyen bir ortaçağ şövalyesi gibi, "Gîtâ"nın Tanrısından kendisine cesaret ve ışık vermesini diledi. Küçük Maritzbourg garında güneş doğduğu zaman, utangaç ve ürkek delikanlı, yaşamının en önemli kararını almıştı. Bundan sonra Mohandas Gandhi, "hayır" diyecekti.

Bir hafta sonra, Pretoria'daki Hintliler'e ilk defa olarak bir toplantıda sesleniyordu. Bombay'daki mahkemelerde hastalık derecesine varan bir utangaçlığa yakalanan acemi avukat, birden dili olduğunu anlayıvermişti. Kardeşlerini çıkarlarını korumak için birleşmeye çağırdı ve önce bu işi kendilerini ezenlerin diliyle yapmalarını öğrenmelerini istedi. Ertesi akşam Gandhi, bir gün dört yüz milyon insana özgürlüğünü kazandıracak olan bir cihada giriştiğini bile fark etmeden, bir dükkâncıya, bir berbere ve bir memura İngilizce dilbilgisi öğreterek işe girişti. Çok geçmeden de ilk zaferini kazandı. Demiryolları yöneticilerinden düzgün giyimli Hintliler'in 1. ya da 2. mevki vagonlarda yolculuk edebilme haklarını koparttı.

Buraya gelişine sebep olan dava sonuçlanınca, Gandhi yine de Güney Afrika'da kalmaya karar verdi. Hem oradaki Hintli azınlığının sevgilisi hem de iyi kazanan bir avukat olmuştu. Irk ayrımı adaletsizliklerine rağmen Britanya İmparatorluğuna sadık kalıp, Boer'ler savaşında İngilizlerin yanında yer aldı ve bir sağlık birliğini yönetti.

Buraya gelişinden on yıl sonra, bir başka tren yolculuğu, yaşamının ikinci büyük dönemecini yarattı. 1904 yılında bir akşam Johannesbourg - Durban trenine bineceği sırada, bir İngiliz dostu ona filozof John Ruskin'in *"Unto This Last"* adlı kitabını verdi. Gandhi bütün geceyi bu kitabı yutar gibi okuyarak geçirdi. Şam yolundaki açıklama bu oldu. Ertesi sabah, daha varacağı yere gelmeden, bu dünyanın nimetlerinin hepsine sırt çevirmeye, Ruskin'in idealine uygun bir yaşam sürdürmeye karar vermişti. "Zenginlik, köleliği yaratmak için kullanılan bir silahtır," diye yazıyordu filozof. Bir avukat konuşma yeteneğiyle topluma ne kadar yararlı oluyorsa, bir köylü de beliyle aynı derecede yararlı oluyordu ve toprağı altüst edenin yaşamı, yaşanmaya değer tek hayattı.

Gandhi yaşamının bu döneminde yılda beş bin sterlinden fazla kazanan çok zengin biri olduğu ve bu para o çağda Güney Afrika için çok sayılacağına göre, kararı daha da önem kazanmaktadır. Her şeye rağmen son iki yıldır içinde bir kuşku filizlenmeye başlamıştı zaten. *"Bhagavad Gîtâ"*nın her türlü akıl uyanışının baş koşulu olarak öğrettiği "her şeyden arınma" kavramı zihnini kurcalıyordu. O bu yola çoktan sapmıştı. Çamaşırlarını kendisi yıkıyor, saçlarını kendisi kesiyor, lazımlığını kendisi boşaltıyordu. Ayrıca son çocuklarını karısına o doğurtmuştu. Ruskin'in yazdıkları, onun bu tutumunu onaylıyordu.

Birkaç gün sonra Gandhi, ailesini ve bir grup arkadaşını Durban'dan yirmi kilometre kadar uzaklıkta, tam Zulu Bölgesinde, Phoenix kasabası yakınlarında elli hektarlık bir yere yerleştirdi. Burası hüzünlü ve ıssız bir yerdi. Kalıntı halinde bir barakası, portakal, dut ve ıtır ağaçları, bir su kaynağı ve bol bol da yılanı vardı. Gandhi ölümüne kadar kendisini yönetecek olan alışkanlıkları burada edinmeye gidiyordu: Önce maddi zenginliklerden vazgeçmek, sonra da insanın ihtiyaçlarını en basit biçimde karşılaması için çaba göstermek; bütün bunlar ortaklaşa bir yaşantıya bağlıydı ve bu ortaklıkta herkesin emeği eş değerdeydi, mallar eşit olarak bölüşülüyordu.

Geriye yapılması gereken acı bir fedakârlık daha kalıyordu: *"Brahmaşarya"*nın isteği, Gandhi'yi yıllardır uğraştıran 'cinsel eğilimi gemleme' andı. Babasının ne koşullar altında öldüğünden belleğinde kalan

yara, başka çocuk yapmama isteği, giderek artan dinsel coşkunluğu, bütün bunlar onu böyle bir karara doğru götürüyordu. 1907 yılında bir yaz akşamı, Gandhi eşi Kasturbay'a ciddi bir tavırla *"Brahmaşarya"*nın dileğinde bulunduğunu bildirdi. Böylece on üç yaşında neşeli bir düşkünlük biçiminde başlayan aşk hayatının devresi, otuz yedi yaşında sonuna varmış oluyordu.

"Brahmaşarya," Gandhi için cinsel istekleri gemlemek gibi basit bir cezadan daha başka şeyler de ifade ediyordu. Her yönden kendine hâkim olmak niyetindeydi. Bu, heyecanlarının, besinlerinin, konuşmasının denetimi; öfke, şiddet ve kinin ortadan kalkması, kısacası "Gîtâ" idealine yakın, hiçbir istekle kirlenmemiş bir hale erişmek anlamına geliyordu. Bu seçim, ondaki değişikliğin son perdesi olan çilecilik yoluna kesinlikle sapışını belirledi. Gandhi'nin aldığı kararlardan hiçbiri, iffet dileği kadar onu şiddetli iç bunalımlarına sürükleyemeyecekti. Geri kalan günleri için, şu ya da bu biçimde, bu savaşı vermeye mahkûmdu.

Gandhi Güney Afrika'daki kardeşleri için mücadele ederken, kendisini dünyaya meşhur eden iki doktrinini geliştirdi: **Şiddet Aleyhtarlığı ve Pasif Direniş.** Gariptir ama onu **Şiddet Aleyhtarlığı** üzerinde düşünmeye yönelten okuduğu bir İncil metni oldu. İsa'nın kendine inananlara "size vurana öbür yanağınızı uzatın" öğüdü karşısında allak bullak olmuştu. Küçük adam bu kuralı şimdiye kadar içinden geldiği için, beyazların küçültücü ve can acıtan darbelerine karşı birçok defa kullanmıştı. "Kısasa kısas yasası -'göze göz, dişe diş'- dünyayı körler diyarına çevirir," diyordu ve bir insanın inançları, kafası kesilerek değiştirilemezdi. Tıpkı bir kalbe, kurşunla delip de sevgi sokulamayacağı gibi. Rüzgâr eken, fırtına biçer. Gandhi, iyilik örneği vererek insanları değiştirmek istiyordu ve onları zıtlıkları yüzünden bölmek yerine, Tanrının isteğiyle barıştırmak niyetindeydi.

Güney Afrika Hükümeti 1906 sonbaharında ona teorilerini uygulama fırsatı tanıdı. Bahane, sekiz yaşından büyük bütün Hintliler'in polis defterine kendilerini kaydettirmelerini ve üzerinde parmak izleri de bulunan özel bir kimlik belgesi almalarını öngören bir yasa tasarısıydı. 11 Eylül 1906'da, Johannesbourg'daki Empire tiyatrosunda toplanan

kalabalık bir Hintli topluluğu önünde, Gandhi bu yasaya isyan bayrağını açmak üzere söz aldı. "Buna boyun eğmek, topluluğumuzun uğrayacağı felaketi sineye çekmektir," dedi. Yaşamında ilk defa olarak, bir kitleyi Tanrının huzurunda çok haksız bir yasaya karşı çıkmak için, hem de bunun rizikoları ne olursa olsun, peşinden sürükledi. Gandhi konuşmasını dinleyenlere nasıl savaşacaklarını açıklamadı. Hiç kuşkusuz bunu kendisi de bilmiyordu. Açık olan bir şey vardı: Direniş, şiddete başvurmadan yapılacaktı.

Bu yeni sosyal ve siyasal savaş ilkesi o akşam Empire tiyatrosunun salonunda doğarken, çok geçmeden bir de ad yakıştırıldı: *"Satyâgraha,"* yani "Gerçeğin Gücü." Gandhi sayım formalitelerini boykot işlemini örgütledi ve kayıt merkezlerine girişi barışçı komandoların grev gözcülüğüyle yasakladı. Bu kampanya, onun pek çok cezaevini ziyaretlerinden ilkine sebep oldu.

Gandhi hücresinde, düşünce tarzını büyük çapta etkileyen ikinci kutsalı çiğneyen eseri tanıdı: Amerikalı yazar Henry Thoreau'nun *"Sivil İtaatsizlik Görevi"*(1) adlı eseri. Thoreau, hükümetinin köleliğe karşı hoşgörüsü ve Meksika'da sürdürdüğü haksız savaşa karşı isyan ediyordu. Kişinin, keyfi yasalara uymamaya ve zalimliği dayanılmaz hale gelen bir rejime boyun eğmeyi reddetmeye hakkı olduğunu savunuyordu. "Haklı olmak, kanunlara saygılı olmaktan çok daha onur verici bir şeydir," diyordu.

Bu eser, uzun süredir Gandhi'nin aklında kaynaşan düşünceler için bir katalizör oldu. Cezaevinden çıkınca, Transvaal'ın kapılarını Hintliler'e kapama kararına karşı çıkarak, uygulamaya geçmeyi kararlaştırdı. 6 Kasım 1913'te başlarında Gandhi, 2037 erkek ve 127 kadınla 57 çocuk, yasak bölgeye doğru barışçı bir yürüyüşe geçti.

---

(1) Bunların üçüncüsü de Lev Tolstoy'un *"Tanrı'nın Krallığı İçinizdedir"* adlı eseriydi. Gandhi, Rus yazarın ahlak ilkelerini gündelik yaşantısını uygulayışındaki inatçılık karşısında hayran kaldı. İkisi de Şiddet Aleyhtarlığı, eğitim, beslenme, sanayileşme konularında dikkati çekecek kadar birbirine benzeyen görüşleri paylaşıyorlardı. Aralarında önemli mektuplaşmalar oldu.

Gandhi peşinden gelen bu duygulandırıcı sürüyü seyrederken, yeni bir buluşla aydınlandı. Şu zavallıların coplanmaktan ve hapse atılmaktan başka hiçbir umutları yoktu. Transvaal sınırlarında silahlı milisler kendilerini bekliyordu. Ama yine de onun kararlılığı karşısında elektrik çarpmış gibi, onun aşıladığı dava uğruna tutuşarak, Gandhi'nin diyeceği gibi, "sessiz acılarıyla düşmanlarının yüreklerini parçalarcasına" her şeye hazır, yanı başında ilerliyorlardı. Gandhi onların sakin kararlılığının görüntüsü karşısında, şiddete başvurmayan bir kitlenin girişeceği eylemin ne olabileceğini o zaman anladı. Transvaal sınırında, başlattığı hareketin dev gücünü daha iyi ölçtü. O gün peşinden yürüyen birkaç yüz Hintli, yüzbinler olabilirdi; **Şiddet Aleyhtarlığı** idealine sarsılmaz bir inançla bağlanırlarsa, yenilmez bir dalga gibi, birbiri ardından kopup yürüyebilirlerdi.

Bu gösteriyi zulüm, falaka, hapis ve ekonomik baskılar izledi; ama artık Gandhi'nin başlattığı tepkiyi, hiçbir şey durduramazdı. Afrika cihadı, 1914'te hemen hemen mutlak bir zaferle sonuçlandı. Gandhi artık ülkesine dönebilirdi. Bu sırada kırk dört yaşındaydı.

Ülkesine dönen haşarı çocuğun, yirmi bir yıl önce Güney Afrika'ya adımını atan utangaç ve genç avukatla hiçbir ortak yanı yoktu artık. Bu düşman topraklarda, üç ustasını keşfetmişti o: Ruskin, Thoreau ve Tolstoy, bir İngiliz, bir Amerikalı ve bir de Rus. Onların öğrettikleri ve yurttaşlarının arasında yaşadığı çetin deneyler, iki doktrin geliştirmesini sağlamıştı -**Şiddet Aleyhtarlığı ve Pasif Direniş**- ve bunlar sayesinde gelecekteki otuz yıl boyunca dünyanın en büyük İmparatorluğunu küçük düşürebilecekti.

9 Ocak 1915'te Bombay'daki Hindistan Kapısı'nın İmparatorluk kemeri altından geçerken, korkunç bir kalabalık kendisini bir kahraman gibi karşıladı. Torbasında, sadece bir tek zenginlik vardı: El yazısıyla doldurduğu kalın bir deste kâğıt. Eserin adı, *"Hind Swaraj"* -yani *"Hindistan'ın Özerkliği"*- idi ve Afrika'nın, Gandhi için yaşamının gerçek savaşını vermeden önce bir manevra alanı olduğunu açıklıyordu.

Gandhi, Sabarmati Nehri kıyısındaki Ahmedabad adlı sanayi şehrine yerleşti. Burada bir *"ashram"*[1] yani bir ortaklık çiftliği kurdu. Örnek olarak da Güney Afrika'da gerçekleştirdiğini almıştı. Her zamanki gibi uğraşları onu önce zayıfların ve ezilenlerin yardımına koşmaya itti. Bihar'da küçük çivit ekicilerinin, büyük toprak sahibi Britanyalılar'ın vergi haksızlıklarına karşı direnişini örgütledi; kuraklığın çökerttiği Bombay bölgesindeki köylülerin vergi grevini hazırladı; *"ashram"*ının varlığını sürdürebilmesi için gereken mali katkıyı sağladıkları halde, Ahmedabad'daki tekstil fabrikası patronlarına karşı işçilerin savaşını düzenledi. İlk defa olarak Hindistan'daki yoksul kitlelerin dertlerine eğilen bir lider çıkmıştı. Çok geçmeden Nobel armağanı kazanmış büyük Hint şairi Rabindranath Tagor, ona bütün ömrü boyunca taşıyacağı adı yakıştırdı: "*Mahatma* -dilenci partalları içindeki *Yüce Ruh*."

Hintliler'in çoğu gibi, Gandhi de Birinci Dünya Savaşı sırasında Büyük Britanya'nın Hindistan'daki ulusal niyetleri sempatiyle karşılayacağı inancıyla, İngiltere'ye sadık kaldı. Oysa yanılıyordu. 1919'da İngiltere, Rowlatt Act'ı, yani Hindistan'ın özgürlüğüne yönelik her türlü eylemi şiddetle cezalandırmayı hedef tutan yasayı onayladı. Gandhi, ülkesinin umutlarının Büyük Britanya tarafından reddedilmesine karşı bir cevap bulabilmek için, haftalarca düşündü. Bu cevabı düşünde gördü, üstelik olağanüstü bir şey olduğu derecede sadeydi de. Gandhi, kendisinden önce hiç kimsenin kalkışmadığı bir deneme yapacaktı. Bir yas gününün, *"hartal"*ın buz gibi sükuneti içinde, bütün ülkeyi felce uğratacaktı.

Onun sayısız siyasal girişimleri içinde bu plan, zekâ yoksunlarının bile anlayabileceği, en kolay şekilde uygulanabilecek sade fikirler icat etmek, birkaç kelimeyle özetlenebilecek fikirler yaratmak bakımından dehasını en iyi yansıtanıdır. Hatta Hintliler'in Gandhi'nin peşinden yürümek için yasaları çiğnemeye, polis tarafından coplanmalarına bile gerek kalmayacaktı. Sadece hiçbir şey yapmamakla yetineceklerdi. Dükkânlarının kepenklerini kapatarak, sınıfları boşaltarak, tapınaklarına

(1) İçinde veya içlerinde üstadın eğitim ve uygulama için gelenleri kabul ettiği ve barındırdığı ev veya evler.

dua etmeye giderek ya da sadece evlerinde kalarak, Hintliler onun isyan feryadına katıldıklarını göstermiş olacaklardı. Gandhi *"hartal"* günü olarak 6 Nisan 1919'u seçti. Bu, Britanya makamlarına karşı ilk açık meydan okumasıydı. "Bütün Hindistan dursun ve onu ezenler, suskunluğundaki ifadeyi anlasınlar," diye yakardı.

Ne yazık ki kitleler her yerde sessiz kalamayacaklardı. Olaylar patlak verdi. Bunların en ciddisi de Pencap'ta, Amritsar'da cereyan etti. Şehirlerinde İngilizler tarafından uygulanan yasaklama tedbirlerini protesto etmek amacıyla binlerce şehirli 13 Nisan'da barışçı bir gösteri için toplandılar. Ama Jallianwalla Bagh adlı alandaki bu toplantı, aslında yasaklanmıştı. Alana yalnız dar bir geçitten geçilerek girilebiliyordu ve onun da çevresi evlerle doluydu. Göstericiler alanda henüz bir araya gelmişlerdi ki, başlarında şehrin askeri kumandanı general R. E. Dyer olduğu halde, elli kadar İngiliz askeri meydana çıkıverdi. General adamlarını alana giriş yerinin iki yanına dizdi ve hiçbir ikazda bulunmadan, savunmasız kalabalığın üzerine ateş açtırdı. Tuzağa düşen Hintliler acı acı ulur ve insaf dilenirken, İngiliz mitralyözleri 1650 mermi sıkıyordu. Böylece 1516 kişiyi öldürdüler ya da yaraladılar. "İyi bir iş" yaptığına inanan General Dyer da biraz sonra çekildi(1).

Bu "iyi iş" İngiltere'nin Hindistan'la olan ilişkilerinin tarihinde, altmış üç yıl önce sipahilerin büyük ayaklanmasından da önemli ve kesin bir dönüm noktası oldu. Ama Gandhi için facianın bir başka özel anlamı vardı. İki dünya savaşı nedeniyle uğrunda barışçı ilkelerini feda ettiği İmparatorluğa olan bütün güvenini kesinlikle yitirmişti. Bundan böyle Hindistan'ın ulusal amaçlarını belirleyen örgütün denetimini ele geçirmek için elinden gelen çabayı gösterecekti.

(1) Amritsar katliamı, General Dyer'ın kınanmasına sebep oldu, o da ordudan istifa etmek zorunda kaldı. Ama emeklilik haklarından vazgeçmediği gibi, başvurduğu kuvvet gösterisi, Hindistan'da yaşayan İngilizler'in çoğunluğu tarafından candan alkışlandı. Emekliye ayrılmak zorunda kaldığı için, bunun mali sıkıntısını gidermek amacıyla ülkede bütün kulüpler tarafından bir yardım kampanyası açıldı ve yirmi altı bin İngiliz lirası gibi astronomik bir bağış toplandı.

Kongre Partisi'nin bir gün Hint halk kitlelerinin kaynaşmasının öncüsü olabileceği fikri, elbette bu meclisi 1885'te kuran saygıdeğer İngiliz memurunu dehşete düşürürdü. Kral naibinin de desteğiyle harekete geçen Octavian Hume, aydın sınıfın giderek artan protestolarını, Hindistan'ın İngiliz efendileriyle centilmence bir diyalog kurabilecek ılımlı bir partide kanalize etmek istiyordu. İşte Gandhi de siyaset hayatına girdiği zaman Kongre Partisi tam böyle bir kuruluştu. **Şiddet Aleyhtarlığı** idealini büyük kitleleri harekete geçirecek bir eylem biçimine dönüştürmeye kararlı olan Gandhi, 1920'de Kalküta'da Parti'ye bir eylem planı önerdi ve bu plan ezici bir çoğunlukla kabul edildi. O andan ölümüne kadar, Parti aşama sırasında bir yeri olsun ya da olmasın, Gandhi, Kongre'nin hep bilinci ve kılavuzu, bağımsızlık savaşının tartışmasız lideri oldu.

Ulusal *"hartal"* örgütü gibi, Gandhi'nin yeni eylemi de son derece aydınlık bir sadelikteydi. Programı tek bir formüle dayanıyordu: İşbirliği yapmamak. Hintliler İngiliz olan her şeyi boykot edeceklerdi: Öğrenciler, İngiliz okullarını; avukatlar, İngiliz mahkemelerini; memurlar, İngilizlerin verdikleri işleri; askerler, İngiliz nişanlarını boykot edeceklerdi. Gandhi, Boer'ler savaşı sırasında sağlık bölüğündeki hizmetleri karşılığında aldığı iki madalyayı Kral naibine iade etmekle eylemi başlattı. Asıl amacı, Hindistan'daki İngiliz gücünün yapısına, temeline dinamit koyarak saldırmaktı, yani ekonomiye. Büyük Britanya o zamanlar Hindistan'dan son derece ucuza aldığı pamuğu, Lancashire fabrikalarına yolluyordu ve bunlar kumaş olarak Hindistan'a dönüp, genellikle İngiliz tekstil ürünlerinden başka mal bulunmayan bir pazarda, çok büyük kârlarla satılıyordu. Emperyalist sömürünün klasik çarkıydı bu. Gandhi İngiliz fabrikalarının makinelerini başarısızlığa uğratmak için, tam onların zıddı bir silah seçti: Atalardan kalma **tahta çıkrık**.

Yirmi beş yıl boyunca, Hindistan'ın milyonlarca çıkrıkta eğrilen pamukludan yapılmış *"khadi"*yi tercih edip yabancı dokuları reddetmesi için savaşacaktı. Hint köylülerinin yoksulluğunun her şeyden önce kırsal emeğin çöküntüsünden ileri geldiğine inandığından, kırsal bölgenin canlanmasını el sanatlarının gelişmesinde görüyordu. Şehirlerdeki

kalabalıklara gelince, onlar için pamuk eğirmek, gerçek ruhsal kurtuluşun yolu, Hindistan'ın deriniyle, beş yüz bin köyüyle Hindistan'la ilişkilerinin sabırlı bir hatırlatılışı demekti.

Çıkrık sonunda bir simge halini aldı ve Gandhi yürekten bağlı olduğu doktrinleri, bunun çevresinde anlatmaya başladı. Bu cihada, köylüleri genel tuvaletleri kullanmaya, sağlık koşullarını düzeltmeye, malaryayla savaşmaya, çocukları için okullar inşa etmeye, Hindular'la Müslümanlar arasında ahenkli bir anlaşma zemini kurmaya teşvik etmek için açtığı kampanyaya da katıldı. Bu yoldan Hindistan'daki kırsal yaşamı yeniden canlandıracak bir program önermiş oluyordu.

Gandhi de bizzat her gün yarım saat iplik eğirerek örnek oldu, ona inananları da aynı şeyi yapmaya zorladı. Her gün iplik eğirmeye ayrılan zaman, gerçek bir dinsel tören halini almaya başladı, çünkü buna ayrılan süre içinde duaya ve düşünceye de fırsat çıkıyordu. Mahatma, çıkrığının klik-klik-klik temposuyla hep Tanrının adını tekrarlıyordu: "Rama, Rama, Rama."

1921 Eylülünde Gandhi, ömrünün sonuna kadar önünü örten bir peştemalla elde dokunmuş pamuklu bir şaldan başka bir şey giymeyeceğini gürültüyle ilan ederek, açtığı cihada yeni bir hız kattı. Böylece iplik eğirmek gibi mütevazi bir emek, Kongre Partisi'nin her türlü üyesini birleştiren gerçek kutsal ve gündelik bir tören haline dönüştü. Bunun ürünü olan pamuklu *"khadi"* bağımsızlık uğruna dövüşenlerin adeta üniforması oldu; zengini de yoksulu da aynı basit ve beyaz kumaş parçasıyla giyinmeye başladı. Gandhi'nin küçük çıkrığı, barışçı devriminin simgesi, uyanan bir kıtanın Batı emperyalizmine meydan okumasını, ulusal birliğin ve özgürlüğün alametini temsil ediyordu.

Gandhi, çamur içinde ya da yolların keskin taşları üzerinde yürüyerek, 3. mevki vagonların tahta sıraları üzerinde uzun geceler geçirerek, bildirisini Hindistan'ın en ücra köşelerine kadar yaymaya gitti. Günde beş, altı defa konuşuyor, binlerce köyü ziyaret ediyordu. Görüntü şaşırtıcıydı. Gandhi, yalın ayak, sırtında bir parça *"khadi,"* çelik çerçeveli gözlükleri burnunun ucunda, bambu kamışından bastonuna dayanarak en önde, kısa adımlarla gidiyordu. Ardından da tıpkı onun gibi

giyinmiş taraftarları geliyordu. En arkada ise, başüstünde taşınan Mahatma'nın ortası delik iskemlesi geliyordu. Bu da sağlık kurallarına verdiği önemin somut örneğiydi.

Uzun yürüyüşü göz kamaştırıcı bir başarı kazandı. İnsanlar kitle halinde "**Yüce Ruh**" adı verilen kişiyi görmek için koşarak geliyordu. İsteyerek seçtiği yoksulluğu, sadeliği, alçakgönüllülüğü, onu yeni bir Hindistan yaratmak için çok uzaklardan gelmiş bir aziz haline getiriyordu.

Şehirlerde, kalabalıklara durmadan "Eğer ulus özerkliğine kavuşmak istiyorsa, her şeyden önce yabancı kökenli ürünlerden vazgeçmekle işe başlamalı," diye tekrarlıyordu. Halkı İngiliz giysilerinden kaçınmaya davet etti. Çok geçmeden önünde dağ gibi ayakkabılar, çoraplar, pantolonlar, gömlekler, şapkalar, mantolar yığıldı. Hatta adamın biri coşkunluğu içinde anadan doğma kalıverdi. Gandhi bunun üzerine yüzünde memnun bir gülümsemeyle, "made in England" damgalı bu giysileri ateşe verdi.

İngilizler gereken tepkiyi göstermekte gecikmediler. Onu putlaştırmaktan çekindikleri için hapse atmaya korkuyorlardı; ama taraftarlarına amansız darbeler indirmekten de geri kalmadılar. Otuz bin kişi tutuklandı, toplantılar ve gösteri yürüyüşleri zor kullanılarak dağıtıldı, Kongre Partisi'nin büroları arandı.

1 Şubat 1922'de Gandhi, Kral naibine kibarca bir mektup yazarak eylemini yoğunlaştırmaya karar verdiğini bildirdi. İşbirliği yapmamaktan, **Sivil İtaatsizliğe** geçecekti. Köylülere, vergi ödememelerini, şehirlilere, İngiliz yasalarına uymamalarını, askerlere Kralın tahtına hizmet etmemelerini öğütledi. Bu Gandhi'nin, Hindistan Sömürge Hükümetine şiddete başvurmayan bir çeşit savaş ilanıydı. "İngilizler mücadelemizi mitralyözlerin konuşacağı bir alana kaydırmaya çalışıyorlar, çünkü onların silahları var, bizimse yok," dedi. "Onları yenmek için tek fırsatımız, savaşı bizim silahlarımızın olduğu, onların ise olmadığı alana kaydırmaktır."

Binlerce Hintli onun bu çağrısına cevap verdi. Binlercesi hapse atıldı. Dehşete kapılan Bombay hükümeti, bu girişimi "başarıya ulaş-

masına ramak kalan, dünya tarihinin en büyük denemesi" diye nitelendirdi. Ancak Yeni Delhi'nin kuzeydoğusundaki küçük bir kasabadaki kanlı şiddet olayları yüzünden başarısızlıkla bitti. Partisinin hemen bütün üyelerinin isteğine karşı çıkan Gandhi, eylemden vazgeçme kararı aldı: Taraftarlarının **Şiddet Aleyhtarlığı** idealini tam olarak anlayamadıklarını hissediyordu.

Bu geri dönüşün onu zayıflattığını hisseden İngilizler, Gandhi'yi tutukladılar. Gandhi isyan suçlamasını kabul etti ve yargıçlara seslenerek yaptığı heyecanlı savunmasında, kendisine en ağır cezanın verilmesini istedi. Bunun üzerine Poona yakınlarındaki Yeravda cezaevinde altı yıl hapse mahkûm oldu. Hiç pişman değildi. "Özgürlük sık sık cezaevlerinde, bazen de idam sehpasında aranmalıdır," diye yazdı; "fakat konseylerde, mahkemelerde ve okullarda, asla."

Gandhi daha cezasını dolduramadan, sağlık nedenleriyle salındı ve hiç vakit kaybetmeden Hindistan'ı köşe bucak dolaşmaya, eylemini yarıda bırakmaya zorlayan kanlı olayların yine başlamaması için, şiddet aleyhtarı ilkelerini kalabalıklara anlatmaya girişti.

1929 yılı sonunda ileriye doğru bir adım daha atmaya hazırdı. Lahor'da, bir gece yarısı, '20'li yıllar sona ererken, Kongre Partisi'ni *"swaraj,"* yani Hindistan'ın tam bağımsızlığı dileğinde bulunma kararı almaya razı etti. Kongre Partisi'nin milyonlarca militanı bütün ülke çapındaki toplantılarda bu dileği, aynı anda tekrarladılar. İngilizler'le yeni bir çatışma artık kaçınılmaz hale geliyordu.

Gandhi bu çatışmayı en iyi sonuca vardırabilmek için en uygun yolu göstermesi amacıyla, "ruhunun sesi"ni bekleyerek, uzun bir süre düşündü. Böylece bulduğu cevap, yaratıcı dehasının en kurnazca ürünü, modern çağların en şaşırtıcı siyasal kışkırtmasıydı. Anlaşılması o kadar basit, sahneye konuş tarzı öylesine göz kamaştırıcıydı ki, Gandhi derhal dünya çapında duyurdu adını. Meydan okuyuşu, Mahatma'nın iffet uğruna giriştiği mücadelede yıllardır vazgeçmiş olduğu bir besin maddesi, tuzdu. Gandhi tuzdan vazgeçse bile, tuz Hindistan'ın kavurucu ikliminde her Hintli'nin besini bakımından hayati önemi olan bir yardımcı harçtı. Tuzu kıyılarda, upuzun ve beyaz tepecikler halinde

bulmak olanağı vardı. Ölümsüz Tanrının, denizin bağışıydı adeta. Ama İngiltere Hükümeti tuz tekelini elinde tutuyor ve dağıtımıyla fiyatı üzerinden vergi alıyordu. Az olmakla birlikte, bu vergi bir köylü için yaklaşık iki haftalık geliri demekti.

12 Mart 1930 günü, sabah saat 6.30'da, bambu kamışından bastonu elinde, kamburu hafif çıkmış, her zamanki beyaz kumaşa sarınmış olarak, Gandhi taraftarlarından yetmiş dokuzu peşinde olduğu halde, *"ashram"*ından çıktı, dört yüz kilometre uzaktaki denize doğru yürüyüşe geçti. Binlerce hayranı geçeceği yollara yapraklardan halılar döşemişler, onu selamlamak için itişip kakışıyordu. Dünya'nın dört bir köşesinden gelen gazeteciler de bu garip kervanın ilerleyişini izlediler. Bir kasabadan ötekine giderken, kalabalıklar birleşiyor, *"Yüce Ruh"*un geçişi sırasında diz çöküyorlardı. Bir çuval toplu iğnenin içine sokulmuş mıknatıs gibi, Gandhi on binlerce insanı peşinden sürüklüyordu. Britanya İmparatorluğuna meydan okumak için denize yürüyen yarı çıplak adamın alışılmamış, adeta Şarlovari görüntüsü, bütün dünya gazetelerinin her gün birinci sayfalarını kapladı ve bütün sinema salonlarındaki aktüalite filmlerinde yer aldı. Yirmi beşinci günü, akşam saat altıda Gandhi ve kafilesi Dandi şehri yakınlarında Hint Okyanusu kıyısına erişti. Ertesi gün, şafakla beraber topluluk geceyi duayla geçirdikten sonra, geleneksel yıkanma faslı için denize girdi. Ardından, binlerce seyircinin önünde, Gandhi kumsaldan bir avuç tuz almak için yere eğildi. Ciddi ve kararlı bir edayla avucunu ileri uzattı ve denizin armağanı halka yasak beyaz tuz billurlarını göstermek için avucunu açtı. Artık bağımsızlık savaşının yeni simgesi, o olacaktı.

Bir haftadan da kısa bir süre içinde, bütün yarımada kaynamaya başlamıştı. Kıtanın bir ucundan diğerine, Gandhi'nin taraftarları tuz toplamaya ve dağıtmaya başlamışlardı. Ülkenin bütün evlerine, denizden alınan tuzun evde nasıl inceltileceğini anlatan bildirgeler dağıtıldı. Hemen her yerde, kahramanca bir kermes havası içinde, İngiltere'den ithal edilen bütün mallar neşe içinde yakılıp ateşe verildi.

İngilizler buna Hint tarihinin en büyük arama taramasıyla karşılık verdiler ve binlerce insanı cezaevlerine attılar. Bunlardan biri de Gand-

hi'ydi. Yeravda'daki hücresinde sessizliğe mahkûm edilmeden önce, taraftarlarına bir haber daha salmayı başardı: "Hindistan'ın onuru," diyordu, "şiddet aleyhtarı bir adamın eline aldığı bir avuç tuzla simgelenmiştir. Bu tuzu tutan avuç kırılabilir, ama tuz asla geri verilmeyecektir.

Üç yüzyıl boyunca İngiltere parlamentosunun Avam Kamarası'nda, Britanya İmparatorluğunu kuran ve yöneten bir avuç insanın istekleri çınçın ötüp durmuştu. Bu bir avuç insanın tartışmaları ve kararları dünyanın dört bir bucağına dağılmış yarım milyar yaratığın alın yazısını çiziyor ve küçük, seçkin bir avuç Avrupalı Hıristiyan'ın egemenliğini, karaların üçte birinden fazlası üzerinde kabul ettiriyordu. Kuşaktan kuşağa imparatorluğun kurucuları bu kürsüye çıkmış ve İngiltere'yi dünyanın en güçlü ulusu haline getiren dev girişimleri anlatmışlardı. Geçmişte kalan bu büyük günlerin sessiz tanıkları olan meşe ağacından yüksek tahta işler, sırayla Kanada, Senegal, Antilles'ler, Florida'nın ilhak edildiğini, Avustralya'nın sömürgeleştirildiğini ve İngiliz bayrağı taşıyan bir yelkenlinin kâşif James Cook yönetiminde bir dünya yolculuğuna çıktığını haber veren William Pitt'in söylevlerini dinlemişti. Disraeli'nin, Süveyş kanalının işgal edildiğini -İngiltere'yi, Hint İmparatorluğuna bağlayan hayati önemde su yolu-, Transvaal'ın fethedildiğini, Zulular'ın boyun eğdiklerini, Afganlar'ın yenilgiye uğradıklarını ve İmparatorluğun yüceliğin doruğuna ererek Victoria'yı Hindistan İmparatoriçesi ilan etmek kararını açıklayışını işitmişti. Joseph Chamberlain'in Cap'tan Kahire'ye kadar uzanan demiryolu sayesinde Afrika'yı bir çelik İngiliz kemeri içinde kapatmak tasarısını sunuşunu duymuşlardı.

1947 Şubat ayının o hüzünlü öğleden sonrasında da Avam Kamarası'nın üyeleri, namlı salonlarının buz gibi soğuk ve iç karartıcı gölgesinde, Başbakanın İngiltere İmparatorluğu'nun ölüm duasını yapmak üzere kürsüye çıkmasını bekliyordu. Muhalefet sıralarında, gemi pruvalarındaki heykellere benzeyen ve siyah bir pardösüye sarılmış, taş gibi haliyle Winston Churchill oturuyordu.

Gazetecilik ve siyaset mesleğine atılan genç süvari subayının bu meclise girişinin üzerinden yaklaşık elli yıl geçmişti ve İkinci Dünya Savaşı sırasında sesi nasıl İngiltere'nin bilinci ve cesaretinin birleştiricisi

olduysa, parlamento sıralarında da hep emperyalist düşleri canlandırmıştı. Ender ileri görüşlü bir siyaset adamı olan, ama inançlarından hiç sapmayan Churchill, İmparatorluğa tutku derecesinde bağlıydı. Ve İmparatorluğu oluşturan geniş ve renkli topraklar içinde, Hindistan kadar yüreğinde yer tutan bir başkası yoktu. Churchill, Hindistan'ı varlığının en ince hücreleriyle seviyordu. Delikanlılık çağında, Kraliçe'nin 4. Hafif Süvari Alayı'nda subay olarak burada hizmet etmiş, Kipling'in kişilerinin serüvenlerinin hepsini bir bir yaşamıştı. Meydanlarının çimleri üzerinde polo oynamış, mızrakla yaban domuzu izi sürmüş ve kaplan avlamıştı. Hayber geçidinin yamaçlarını tırmanmış, Pathanlar'a karşı kuzeybatı sınırının sarp geçitlerini aşmıştı. Kendisini bu ülkeye bağlayan ilişkilerini, bir hareketi çok iyi simgeliyordu: Ayrılışının üzerinden elli yıl geçtiği halde, Bangalor'daki eski uşağına hâlâ her ay iki İngiliz lirası gönderiyordu.

Bu duygusal tutkuya, bir de imparatorluğun büyüklüğüne olan sarsılmaz inancı katılıyordu. Hiç durmadan İngiltere'nin dünyadaki yerinin, İmparatorluğuna bağlı olduğunu tekrarlayıp durmuştu. "Yasalardan yoksun bu zavallı halkların" yerel bir zalim sürüsünün boyunduruğu altında olmaktansa İngiltere'nin egemenliği altında yaşamaktan çok daha mutlu olduklarını ileri süren Victoria Çağı düşüncesine içtenlikle katılıyordu.

İnancının gücünü hiçbir şey değiştiremezdi. Büyük Britanya'nın Hindistan'daki egemenliği her zaman doğruydu, ülkenin çıkarlarına en uygun biçimde yürütülmüştü; insan kitleleri efendilerine minnet ve sevgiyle bağlıydı; bağımsızlık isteyen siyasal kışkırtmacılar, ancak bir avuç aydındı ve bunlar ne halkın gerçek isteğini ne de çıkarlarını yansıtabilirdi. Çeşitli dünya bunalımları sırasında olayları apaçık gördüğünün kanıtlarını birçok defalar veren Churchill, Hindistan dramı karşısında kör gibiydi. 1910'dan beri bu ülkeye bağımsızlık verilmesi için gösterilen çabaların hep karşısında olmuştu. Gandhi ve Hintli siyaset adamlarının çoğundan nefret ediyor ve hepsini "kukla" olarak görüyordu.

O gün parlamentoda bulunan milletvekillerinden hiçbiri, kendisinin araç olmayı hep reddettiği imparatorluğun parçalanması konusun-

da, yerini alan Başbakanın pek telaşlı davrandığının bilincine onun gibi varmış olamazdı. Ama 1945 seçimlerinde yenilmiş olsa bile -hem de bütün dünyayı hayretler içinde bırakarak- kocamış kurdun Lordlar Kamarası'nda hâlâ salt çoğunluğu vardı ve bu avantaj, trajik sonu hiç olmazsa iki yıl geciktirmesini sağlayabilirdi. Dudaklarını gererek, sosyalist halefinin kürsüye çıkışını seyretti.

Clement Attlee'nin okumaya hazırlandığı kısa açıklamanın büyük bir bölümü, Hindistan'a göndermeye hazırlandığı genç amiral tarafından kaleme alınmıştı ve adını da şimdi açıklayacaktı. Lord Mountbatten her zamanki alışılmış cüretiyle Attlee'nin hazırladığı uzun konuşma yerine, kendi metnini kabul ettirebilmişti. Yeni metin, son derece belirli deyimlerle Kral naibinin görevini açıklıyordu. Ayrıca amiralin temel saydığı bir belirli noktayı daha getiriyordu ki, düşündüğüne göre, bu olmadan Hint sorununun çözülmesinin hiçbir şansı olamazdı. Mountbatten bu kesin noktanın belirtilmesi konusunda Attlee ile tam altı hafta savaşmıştı.

Attlee tarihsel beyanını okumaya başlayınca, soğuktan titreşen parlamento birden kaskatı kesildi. "Majestelerinin Hükümeti Hindistan'ın egemenliğinin 1948 yılı Haziran ayını geçmeyecek bir tarihe kadar sorumlu bir Hint otoritesine devredilmesi yolunda gerekli tedbirleri almaya kesin kararlı olduğunu açıkça bildirmek ister."

Herkes bu sözlerin gerçek değerini hesaplarken, milletvekillerinin üzerine şaşkınlıktan doğan bir sessizlik çöktü. Tarihin nasıl altüst olduğunun bilincine varmış kişilerdi hepsi. Büyük Britanya'nın Hindistan'da kesinlikle nasıl bir siyasal yön tuttuğunu da biliyorlardı, ama yine de Britanya'nın Hindistan İmparatorluğu'nun sadece on dört aylık bir ömrü kaldığını bilmenin yarattığı üzüntüyü, hiçbir şey azaltamıyordu. Ertesi gün *"Manchester Guardian"*ın "Tarihin en büyük yükümlülükten kaçışı" diye nitelendirdiği şey, gerçekleşmek üzereydi.

İmparatorluk lehinde son bir savunma yapmak için konuşma sırası gelince, muhalefet sıralarından heybetli bir siluet ayağa kalktı. Churchill soğuktan ve heyecandan titreyerek, "Üzücü ve feci bir uzlaşmayı örtbas etmek için savaşın şöhretli simalarından yararlanan hükü-

metin manevrası"nı açıkladı. Hindistan'ın terk edilmesi için böylesine kısa bir vade tanımakla, Attlee "Gandhi'nin en çılgın isteklerinden birine" boyun eğmiş oluyordu. İngiltere'ye gitmesini haykırarak, "Hindistan'ı Tanrının lütfuna terk ediyordu ... Britanya İmparatorluğu'nun bütün şan ve şerefi ve insanlık için gerçekleştirdiği eserleriyle parçalanmasına, tarifsiz bir üzüntüyle tanık oluyorum," diye yakındı. "Büyük Britanya'yı düşmanlarına karşı savunanların sayısı sayılamayacak kadar çoktur. Ama hiç kimse onu kendi kendisine karşı savunamaz ... Utanç verici bir firardan, zamansız ve erken bir kendi kendini batırma işleminden kaçınalım. İçimizden pek çoğumuzun hissettiği hüznün derinliklerine, hiç olmazsa, utancın kokusunu ve lezzetini eklemekten sakınalım."

Bu sözcükler bir iyi konuşma ustasının sözleriydi, ama güneşin batmasını önlemek kadar boş bir girişimden öteye geçmiyordu. Oylama sırasında Avam Kamarası tarihin gidişini onayladı. Ezici bir çoğunlukla Büyük Britanya'nın Hindistan'daki saltanatının sınır diye saptanan 1948 Haziran ayına kadar sona erdirilmesini kabul etti.

Gandhi'nin kutsal yolunda ikinci durağı
Şişe kırıkları ve pislikler

Küçük topluluğu Noakhali Bölgesi'nin bataklıkları içinde ilerledikçe, Gandhi'nin görevi daha da zorlaşıyordu. İlk kulübelerdeki Müslüman halk tarafından sıcak bir ilgiyle karşılanmak, şimdi ziyarete hazırlandığı köylerin sorumlularını çok öfkelendiriyordu. Kendi otoritelerinin sarsılacağını hesaplayarak, halkın Mahatma'ya karşı öfkesini körüklemeyi kararlaştırdılar.

O sabah adımları onu bir Müslüman okuluna yöneltti. Yedi sekiz yaşlarında çocuklar şeyhlerinin çevresinde çömelip halka olmuşlar, açık havada ders izliyorlardı. Torunlarına kavuşan bir dedenin sevinci içinde Gandhi küçüklerin yanına doğru yürüdü. Ama şeyh birden doğrulup yerinden kalktı; ani ve öfkeli bir hareketle çocukları paldır küldür toplayıp içeri soktu. Sanki büyü yapmak için bir büyücü gelmişti. Pek şaşı-

ran Gandhi barakanın önünde durup, gölgede güç fark ettiği küçüklere hüzünle elini salladı, buna karşılık küçük bakışlarındaki şaşkınlığı okudu. Sonra da elini bağrına bastırıp, Müslümanca selamladı yavrucakları. Ama hiçbir el kendisine karşılık vermedi. Demek bu masum çocuklar bile kardeşlik çağrısını kabul etmiyorlardı. Gandhi acıyla içini çekip, arkasını döndü ve yoluna devam etti.

Daha başka olaylar da oldu. Dört gün önce biri Gandhi'nin geçeceği bambu kamışından ve jüt ipliğinden yapılmış bir köprüye sabotaj yapmıştı. Allahtan bu cinayet önceden fark edilmiş ve Gandhi ile yanındakilerin beş metre aşağıda akan çamurlu sulara düşüp ölmeleri önlenebilmişti. Bir sabah bambu ve hindistancevizi ağaçlarıyla dolu bir ormandan geçerken, Gandhi ağaçlara iliştirilmiş düşmanca sloganlarla karşılaşmıştı: "Defol," "Pakistan'ı da kabul et."

Bu kin dolu seslenişleri kayıtsızlıkla karşılıyordu. Şiddet aleyhtarı bir militanın başlıca meziyetlerinin fiziki cesaret, darbeleri itiraz etmeden sineye çekmek, tehlikeye kararlı bir biçimde karşı çıkmak olduğu inancındaydı. Güney Afrika'da bir beyaz memurun kendisini trenden, hakkı olan yerden atmasıyla sineye çektiği cezalandırmadan sonra, küçük ve zayıf adam bu tür esaretin çeşitli örneklerini vermişti.

Çocukların bile kendisine sırt çevirdiklerini görünce duyduğu büyük üzüntüyü sindiren Gandhi, öbür köye doğru yoluna devam etti. Gece soğuk ve nemli geçmişti, bu nedenle küçük topluluğun yürüdüğü dar yol, kaygandı. Gandhi bastonunu bırakıp yere doğru eğilince, birden herkes olduğu yerde duruverdi. Bir düşman eli yalın ayak geçeceği yola şişe kırıkları ve insan pisliği serpmişti. Gandhi hiç telaş etmeden bir palmiye dalı kesti, sonra eğildi ve kast mensubu bir Hindu için, en şeref kırıcı işi boynunu büküp yaptı: Palmiye yaprağını süpürge gibi kullanarak, yolu temizledi.

"Şu yarı çıplak fakir"

Uzun yıllar boyunca yolundaki pislikleri sabırla süpüren yaşlı adamın en büyük İngiliz düşmanı, Avam Kamarası'nın başa çıkılmaz kürsüsü olmuştu. Winston Churchill'in siyaset hayatı boyunca kullandığı

unutulmayacak cümleleri belki bir antolojinin sayfalarını doldurabilirdi, ama pek azı Gandhi'yi anlatmak için kullandığı şu cümle kadar kamuoyunda geniş yankılar uyandırmıştır: "Şu yarı çıplak fakir."

Bu sözü kullanmak için çıkan fırsat, aslında Britanya İmparatorluğu'nun dönüm noktalarından birini belirleyen bir olaydı. 17 Şubat 1931 günü cereyan etmişti. Bir eliyle bambu bastonuna dayanan, diğeriyle beyaz giysisinin kenarlarını sıkıştıran Mahatma Gandhi, o sabah Hindistan Kral naibinin sarayının kırmızı kumtaşından basamaklarını tırmanmıştı. Yüzünde hâlâ bir İngiliz cezaevinde geçirdiği uzun günlerin izleri vardı. Ama gelen, Kral naibinden lütuf isteyecek bir dilenci değil, Hindistan'ın ta kendisiydi.

Gandhi içi tuz dolu avucunu yalayarak, tapınağın peçesini yırtmıştı. Eylemini halk öyle bir desteklemişti ki, Kral naibi Lord Irwin onu cezaevinden çıkartmak ve Yeni Delhi'ye davet edip, ulusal taleplerin bilinen lideri olarak kendisiyle görüşme gereğini hissetmişti. Gandhi 1931'de, bir dizi devrimcinin -Arap, Afrikalı ya da Asyalı liderler- aynı yolu izleyecek, yani bir İngiliz cezaevinden çıkıp, konferans salonuna girecek insanların birincisiydi.

Winston Churchill bu buluşmanın nereye varacağını sezinlemişti. Hindistan'ın İngiltere tarafından terk edilmesine sürekli karşı çıktığı ünlü parlamentonun çatısı altında onu şöyle kınamıştı: "Kral naibinin sarayının basamaklarını yarı çıplak tırmanıp, Kral-İmparatorun temsilcisiyle eşit koşullar altında tartışmaya ve pazarlığa gelen, Londra barosunun eski avukatı, bugünün asi dilencisinin mide bulandıran ve küçük düşürücü görüntüsü," "Hindistan'ı elden çıkarmamız," demişti on altı yıl sonra söyleyeceği nutku ileri görüşlülüğüyle dile getirerek, "bize son ve kesin bir darbe indirecektir. Bizi anlamsız bir ulus haline dönüştürecek bir sürecin bir bölümüdür bu."

Bu çağrı Yeni Delhi'de hiçbir yankı uyandırmadı. Görüşmeler üç hafta sürdü ve taraflar sekiz defa karşı karşıya geldiler ve "Gandhi-Irwin Paktı" diye bilinen anlaşmayla sona erdi. Her yönden iki egemen ülke arasında imzalanan bu pakt, Gandhi'nin kazandığı zaferin ölçüsünü iyi belirtiyordu. Kral naibi, liderlerinin peşinden yürüyen binlerce

Hintli'yi serbest bırakmayı kabul ediyordu(1). Öte yandan Gandhi de itaatsizlik kampanyasına son vermeye ve Hindistan'ın geleceğini görüşmek üzere Londra'da toplanacak olan bir yuvarlak masa toplantısına katılmaya razı oluyordu.

Sekiz ay sonra, 1931 Ekiminde, bütün İngiltere'yi hayretler içinde bırakarak, Mahatma Gandhi, sırtında yine bir pamuklu peştamal, ayaklarında sandallar -Kipling'in "önünde pek bir şey olmayan, arkasında da daha fazlası bulunmayan" Ganga Din'inin canlı bir portresi gibi-, Kral-İmparatorla birlikte çay içmek üzere Buckingham Sarayına gidiyordu. Giyiminin uygunluğu hakkında kendisine sual edildiğinde, Gandhi muzip bir edayla, "Majestelerinin ikimize de yetecek kadar giysisi var," cevabını verdi.

Bu buluşma için yapılan reklam, Gandhi'nin Londra'ya yaptığı ziyaretin gerçek yüzünü yansıtıyordu. Oysa konferans tam bir başarısızlık oldu. İngiltere henüz Hindistan'ın bağımsızlığını kabul etmeye hazır değildi. Gandhi hep gerçek zaferin "konferans salonlarının dışında ... şimdiden bir gün Britanyalılar'ın tutumunu yumuşatacak tohumları ekerek kazanılacağı" öngörüsünde bulunmamış mıydı? Basın ve kamu-

(1) Gürşaran Singh adında Sikh'li genç bir öğrenci kadar bu anlaşmadan yararlanan biri daha olmayacaktı. Elleri arkasından bağlanmış olan Gürşaran Singh o sabah Lahor cezaevinin, sonunda vatansever devrimci yaşamına set çekecek olan İngiliz celladının ve idam sehpasının bulunduğu uzun koridorunda yürüyordu. Gürşaran Singh, darağacının göründüğü sırada, birden ardında telaşlı konuşmalar işitti. Dönünce, cezaevi kumandanı olan binbaşının yaklaştığını gördü.

"Tebrikler!" diye bağırdı binbaşı, sonra da elindeki bir mavi kâğıt parçasını salladı.

Genç Sikhli bayılacak gibi oldu.

"Siz, centilmenler, devam edin bakalım edepsizliğinize!" diye gürledi, "Beni hem ipe çekeceksiniz hem de tebrik ediyorsunuz ha!"

İngiliz subayı, Yeni Delhi'de imzalanan anlaşma uyarınca, bütün ölüm cezalarının kaldırıldığını söyledi.

Gürşaran Singh birkaç hafta sonra da serbest bırakıldı. İlk işi, Gandhi'nin "ashram"ına bir ziyarette bulunmak oldu. Ateşli devrimci burada Mahatma'nın çekiciliğine kapıldı. Onun peşinden geleceğine ant içti ve şiddet aleyhtarları arasına katıldı. Kaderin garip bir cilvesi, liderin öldürüldüğü gün, hayatını kurtaran insanın cesedini kollarında taşımak, ona nasip olacaktı.

oyu atılan tokata öbür yanağını uzatarak İmparatorluğu parçalamak isteyen bu garip ve ufak tefek adamı pek ilgiyle karşıladı.

Vapurdan sırtında sadece peştemalı, bambu bastonuna dayanarak, yaversiz, uşaksız, muhafızsız inmişti. Peşinden yalnız bir hayranıyla, bir de gündelik sütünü sağlayan keçisi gelmişti. Otellere yüz vermemişti ve East End'de yoksul bir semte yerleşti. Aynı Londra'da iki kelimeyi bir araya getirip konuşmayı beceremeyen öğrenci, şimdi tükenmek bilmeyen bir hitabet kudreti gösteriyordu. Madencilerle, çocuklarla, Bernard Shaw'la, Canterbury piskoposuyla, Charlie Chaplin'le, Hindistan'a giriştiği kampanyaları yüzünden işsiz kalkan Lancashire tekstil fabrikalarının işçileriyle görüştü; kısacası, inatla onu kabul etmeyi reddeden Winston Churchill'den başka herkesle.

Gandhi çok derin izlenimler bırakıyordu. Zaten **Tuz Yürüyüşü**'yle ilgili aktüalite filmleri, onu meşhur etmişti. Sanayi toplumunun bunalımlarının, işsizliğin ve ciddi sosyal eşitsizliklerin kurbanı bir İngiltere'deki halk yığınları için İsa gibi giyinmiş bu Doğu'dan gelme insan, taşıdığı sevgi mesajıyla, hem büyüleyici hem de korkutucu bir kişiydi. Daha sonraları Gandhi, Amerikan radyosuna verdiği bir demeçte, bu büyünün niteliğini anlattı. "Çünkü özgürlüğe kavuşmak için seçtiğimiz yöntemlerin bir eşi daha yoktur ... Dünya kan döküldüğünü görmekten usanç getirmiştir. Dünya bu çıkmazdan kurtulmak istiyor ve barışa susamış dünyaya bu yolu belki de eski Hint topraklarının gösterebileceğine inanmakla gurur duyuyorum," diyerek dünyanın ilgisini Hindistan'ın bağımsızlığı için verdikleri savaşa çekebildiğini açıkladı. Şimdilik Batı henüz olgunlaşmamıştı. Yeni bir dünya savaşının arifesinde, bir keçi, bir mitralyözün yanında çok etkisiz bir silah gibi geliyordu ona. Ama yine de Gandhi, kendisini Brindisi Limanına götürecek olan trenle giderken, binlerce Fransız, İsviçreli ve İtalyan, onun 3. mevki kompartımanının camı ardındaki sıska hayalini görebilmek için yollarda toplandı.

Paris'te Kuzey garında kendisini o kadar büyük bir kalabalık karşılamıştı ki, Gandhi konuşabilmek için bir bagaj arabasının üzerine çıkmak zorunda kaldı. Arkadaşı Romain Rolland tarafından karşılandığı

İsviçre'de, Leman sütçüler sendikası, "Hindistan Kralı"nı sütle beslemek şerefine sahip oldu. Roma'da, Mussolini'yi "faşizmin iskambilden bir ev gibi yıkılacağı" konusunda uyardı ve Sixtine Kilisesi'ndeki çarmıha gerilmiş İsa önünde ağladı.

Avrupa'daki zaferlerle dolu bu gezisine rağmen, Gandhi ülkesine yüreği daralmış olarak döndü. Bombay'a vardığında onu bekleyen sayısız hayranına, "Ellerim boş olarak dönüyorum," diye açıkladı. Hindistan yine **Sivil İtaatsizlik** eylemine dönmek zorundaydı. Bir aydan da kısa bir süre sonra, İngiliz Kralıyla Buckingham Sarayında çay içen adam, yeniden Majestelerinin konuğuydu: Yeravda cezaevinin bir hücresinde.

Daha sonraki üç yıl, Mahatma sık sık cezaevlerini ziyaret etti; bu sırada Londra'da da Churchill, "Gandhi ve onun temsil ettiği her şeyi ezmek" gerektiğini gürleyerek tekrarlıyordu. Bütün bu beyanlara rağmen, İngilizler Hint eyaletlerine merkezi otoritenin bir kısmını devredecek olan bir reform tasarısı önerdiler. Gandhi, cezaevinde olmadığı dönemlerden birinde, siyasal eylemi geçici olarak bırakmayı ve kendisini yüreğinde bağımsızlık savaşıyla sürekli rekabet halinde olan iki göreve adamayı kararlaştırdı: Milyonlarca "Dokunulmaz"ın yoksulluğu ve Hint köylerinin hali.

İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaşması, onun şiddet aleyhtarı idealini destekliyordu ve insanoğlunu yok olmaktan kurtaracak tek yol buydu.

Mussolini Habeşistan'ı istila ettiği zaman, Gandhi Habeşleri "kendilerini katledilmeye terk etmeleri" için sıkıştırdı. Sonucun, direnmekten çok daha yararlı olacağını da açıkladı; çünkü "Mussolini herhalde bir çölü işgal etmek istemeyecekti." Münih Konferansının hemen ardından, Çeklere de "Karşısında yalın elleriyle ölmeyi kabul ederek, Hitler'in isteğine boyun eğmeyi reddetmelerini" salık verdi. Yahudiler'in imha edilmesi karşısında ise dehşete kapılarak, haykırdı: "İnsanlık için haklı görülebilecek bir savaş varsa, o da bütün bir ırkın anlamsızca ortadan kaldırılmasını önlemek için Almanya'ya karşı açılacak bir savaş olurdu." Ama "Ben savaşa inanmıyorum," diye de ekledi. Savaş yerine, "kadınların ve erkeklerin silahsız olarak, ama Yehova'nın ıstırap çekme

gücüyle sakin ve kararlı bir direnişe geçmelerini," öneriyordu. "Almanları insana karşı saygılı olmaya ancak bu zorlayabilirdi." Bundan birkaç yıl sonra altı milyon Yahudi'nin kuzu gibi zehirli gaz odalarına girişi karşısında Naziler'in vahşetlerinde ısrar etmeleri, Gandhi'nin ütopyacı umutlarını acı bir biçimde yalanlayacaktı.

En sonunda savaş gerçekten patlayınca, Gandhi bu hengâmeden hiç olmazsa, tıpkı güneşin doğuşu gibi, insanlığın yolunu aydınlatacak ve kendi kendini yok edişin acımasız sıkıntısından kurtulmasına yarayacak kahramanca bir jestin çıkması için dua etti. Churchill, yurttaşlarına sadece "kan, ıstırap, ter ve gözyaşı" vaat ederek onları elektrikle çarpılmış gibi titretirken, Gandhi İngilizlerin kişisel kuramlarını uygulayacak kadar cesur bir ulus oldukları umuduyla, onlara daha başka bir yöntem önerdi: "Hitler ve Mussolini'yi, sizlerin sömürgelerimiz dediğiniz ülkelerden dilediklerini istila etmeye çağırın," diye Londra'nın Almanlar tarafından en yoğun biçimde bombalandığı sırada onlara seslendi. "Bırakınız o sayısız ve görkemli anıtlarıyla, güzel adanızı istila etsinler. Bütün bunları onlara terk edin, ama ne aklınızı ne de ruhunuzu asla teslim etmeyin onlara."

Bu tutum, **Şiddet Aleyhtarlığı** idealinin mantıklı sonucuydu. Ama İngilizler ve hele liderleri için, hapse tıkılması gereken yaşlı birkaçkının saçmalıklarından başka bir şey değildi.

Gandhi, kendi partisinin yöneticilerini bile inandırmayı becerememedi. Taraftarlarının çoğu, özgür insanlar olarak ellerinden gelse, Hindistan'ı bu savaşa sokacak derecede ateşli birer faşizm düşmanıydılar. Gandhi böylece ilk, ama sonu olmayan bir kararla, yoldaşlarından ayrıldı.

Onları yeniden barıştıran ise, Churchill oldu. Her zamanki siyasetine sadık kalarak, ihtiyar kurt Hindistan'ın savaşa katılmasına karşılık Hintli milliyetçilerin istediklerini kabul etmek niyetinde değildi. Atlantik Paktı Bildirgesi'nin temellerini atmak için Franklin Roosevelt'le ilk defa buluştuğu zaman, anlaşmanın öngördüğü cömert düzenlemelerin hiçbir şekilde Hindistan'ı kapsamına alamayacağını açıkça belirtti. Amerikalı müttefiki, onun bu titizliği karşısında şaşkına dönmüştü. Ar-

tık müttefiklerin toplantılarında, Churchill'in yeni bir tekerlemesi işitilecekti: "Ben Britanya İmparatorluğu'nun parçalanmasına başkanlık etmek için Majestelerinin Başbakanı olmadım."

Chuchill ancak 1942'de, Japon İmparatorluk Ordusu, Hindistan'ın kapılarına dayandığı zaman, biraz da Roosevelt'in ve yakın mesai arkadaşlarının baskısıyla, Yeni Delhi'ye ciddi bir öneride bulunmaya razı oldu. Elbette, hemen bağımsızlık önermedi, ama İngiltere'nin yaşam savaşı verdiği bir sırada, yapabileceği en büyük cömertliği gösterdi. Japonya'nın yenilgiye uğramasından sonra, Commonwealth içinde Hindistan'a dominyon statüsü tanıyacağına açıkça söz verdi.

Gandhi, bu zehirli armağanı derhal reddetti, çünkü bunun tek amacının Hindistan'ın topraklarının şiddet yoluyla savunmasına hemen katkıda bulunması olduğunu hesaplamıştı. Bu onun razı olabileceği en son şansıydı. Eğer Japonlar'a karşı direnmek gerekiyorsa, Gandhi'ye göre bunun tek silahı, **Şiddet Aleyhtarlığı** olabilirdi. Mahatma gizli bir düşün hayali içindeydi. Haklı bir dava uğruna olması şartıyla, sel gibi kan akmasına razı olmuştu. Disiplinli ve şiddete karşı Hintli'nin, saf saf birbiri ardından dökülmek üzere Japonlar'ın süngülerine doğru yürüdüklerini hayal ediyordu. Bu kendini feda etmenin yüceliği düşmanlarını boğana, silahtan arındırana, şiddete karşı olmanın etkinliğini ispatlayana, insanlık tarihinin akışını değiştirene kadar devam edecekti.

Gandhi her pazartesi bir "sessizlik günü"ne uyuyordu. Ses tellerini düzenlemek ve varlığında ahenk titreşimleri yaratmak için, yıllardır bu rejimi uyguluyordu. Gandhi ve Hindistan hesabına ne yazık ki 13 Nisan 1942 pazartesi günü, "İçindeki sesi," yani vicdanının sesi, susmayı bilemedi. Ve o ses Gandhi'ye bir şeyler söyledi, verdiği öğüt ise, gerek kendisi gerekse taraftarları için çok kötü sonuçlar doğuracaktı. Yeni cihadın sloganı haline gelen iki sözcükle toplanıyordu bu öğüt: "Quit İndia" (Hindistan'dan defolun). İngilizler derhal sömürgelerinden vazgeçmeye çağrılıyordu. "Hindistan'ı Allah'a, hatta dilerlerse anarşiye terk etsinler. Eğer İngilizler Hindistan'ı kaderiyle baş başa bırakırlarsa, Japonların bize saldırmak için hiçbir nedenleri kalmayacak" diye de görüşünü açıkladı.

8 Ağustos 1942 günü, gece yarısından hemen sonra, Bombay'daki bir salonun boğucu havası içinde yarı beline kadar çıplak olan Gandhi, çağrısını duyurdu. Sesi sakin ve hesaplıydı ama taşıdığı mesaj, alışılmamış bir tutku ve şevkle doluydu. "Hemen özgürlük istiyorum," diye ilan etti, "hemen bu gece, hatta mümkünse güneş doğmadan, size bir *"mantra,"* kutsal bir formül öneriyorum, çok kısa bir *"mantra"*: Davranmak ya da ölmek. Hindistan'ı ya özgürlüğüne kavuşturacağız ya da öleceğiz, ama köleliğimizin sürüp gitmesini görmek için daha fazla yaşayamayacağız."

Şafak sökmeden Gandhi'nin elde ettiği özgürlük değil yeniden tutuklanmak oldu. Özenle hazırlanmış bir harekât sonunda, İngilizler hepsini savaşın sonuna kadar cezaevinde tutmaya kararlı olarak, Gandhi ve Kongre Partisi'nin bütün sorumlularını tutukladılar. Bu tedbiri, kısa bir şiddet patlaması izledi. Ama üç haftaya kalmadan, İngilizler duruma yeniden hâkim olmuşlardı.

Can alıcı bir anda Kongre Partisi'nin liderlerini siyaset sahnesinden silip süpürüveren Gandhi'nin müdahalesi, Müslüman Birliği'ndeki rakiplerinin ekmeğine yağ sürmüştü. Onlar İngiliz savaş gücünü destekliyor, böylece büyük bir minnet borcu kazanıyorlardı. Gandhi, yalnız İngilizler'in hemen çekilmelerini sağlayamamakla kalmamış, ayrıca girişimi, İngilizlerin gidecekleri gün, Hindistan'ın Hindular'la Müslümanlar arasında bölünmesi tehlikesini daha da artırmıştı.

Bu seferki tutuklanması, Mahatma'nın yaşamında son mahkûmiyet olacaktı. Hücresinin kapısı bir daha açıldığı zaman, varoluşunun altı yıldan çoğunu, cezaevinde geçirmiş olacaktı: Tam olarak 2338 gün, ki bunun 249 gününü Güney Afrika'da, 2089 gününü de Hindistan'da doldurmuştu. Gandhi bu sefer Yeravda'da, Ağa Han'ın geniş sarayında hapsedilmişti, ilk zindanına yakın bir yere. Beş ay tutuklu kaldıktan sonra, yirmi bir gün sürecek bir açlık grevine başlayacağını ilan etti. Bu kararının nedenleri aydınlık değildi ama İngilizlerin de pek uzlaşmaya niyetleri yoktu. "Eğer Gandhi ölünceye kadar açlık grevini sürdürmek istiyorsa bırakın dilediğini yapsın," diye emretti Kral naibine Churchill.

Orucun yarısında, Gandhi'nin sağlık durumu sarsılmaya başladı. Kılları bile kıpırdamayan İngilizler, daha o zamandan ölümü halinde gizli kapaklı cenaze hazırlıklarına bile başlamışlardı. İki Brahman rahibi çağırılmış ve cenaze töreninin gereklerini yerine getirmek üzere hazır olmaları bildirilmişti. Akşam karanlığından yararlanılarak cesedinin yakılacağı sandal ağacından kütükler, onun için cezaevi olan saraya sokulmuştu. Kendisinden başka, herkes ölümünü kabul ediyordu. Açlık grevine başladığı zaman, zaten elli beş kiloydu. Ama yirmi gün süren ve bir parça tuzlu suyla bir iki damla limon suyundan başka hiçbir şey yiyip içmediği orucun sonunda, yetmiş dört yaşındaki uslanmak bilmez ihtiyar hâlâ yaşıyordu.

Bu zaferinin sonunda kendisini bir başka sınav bekliyordu. Kendisi için hazırlanan sandal ağacı kütükleri, bir başkasının cesedini, karısınınkini yakmaya yarayacaktı. On üç yaşında iken evlendiği okuma yazma bilmeyen kız çocuğu, 22 Şubat 1944'te, başını dizlerine koyup son nefesini vermişti. Gandhi eşinin hayatını kurtarmak için ilkelerini inkâr etmeyi de kabul etmemişti. O doğal tedavi yöntemlerine inanıyordu ve bir şırıngayla iğne yaparak ilaç vermenin, şiddete karşı olmaya ters düşeceğine inanıyordu. Hasta kadının müzmin bronşitten ölmek üzere olduğunu haber alan İngilizler, uçakla penisilin getirtmişlerdi. Ama Gandhi bu ilacın damardan iğne yapılarak verileceğini öğrenince, doktorların karısının vücuduna dokunmak için istedikleri izni reddetti.

Kasturbay'ın ölümünden sonra, Gandhi'nin sağlık durumu hızla bozuldu. Malaryaya ve dizanteriye yakalandı. Durumu o kadar hızlı bozuldu ki, artık sonunun geldiğine inanmaya başladılar. Churchill, bir İngiliz cezaevinde ölmesin diye, istemeyerek de olsa serbest bırakılmasına razı oldu.

Ama Gandhi de Britanya egemenliği altında bir Hindistan'da ölmek istemiyordu. Zengin taraftarlarından birinin Bombay yakınlarındaki villasına sığınıp, burada yavaş yavaş toparlanmaya başladı. Kral nabinin Hindistan'daki açlık tehlikesi Churchill'i uyaran telgraflarına, Başbakan alaycı bir telgrafla cevap vermek lütfunda bulundu: "Gandhi niçin hâlâ ölmedi?"

Birkaç gün sonra ev sahibi Mahatma'nın odasına girdiği zaman, ona inananlardan birinin bir yoga pozisyonunda, başı yerde, ayakları havada durduğunu gördü; bir başkası da efsane yemişi şeklinde, deney üstü bir düşünceye daldığı apaçık belli kendinden geçmişti; bir üçüncüsü ise, karnının üzerinde bir kil torbası, yere uzanmış uyuyordu; Mahatma da ortası delik iskemlesine oturmuş, gözleri boşluğa dalmış haldeydi. Bu görüntü karşısında adamcağız daha fazla ciddiyetini koruyamadı, bastı kahkahayı.

"Niçin gülüyorsunuz?" diye hayretle sordu Gandhi.

"Ah, Bapu (baba)," diye cevap verdi ev sahibi, "şu odadakilere bir baksanıza: Biri tepe üstü dikilmiş; bir başkası, öbür dünyayla konuşuyor; ve siz, liderleri de tahtınıza kurulmuş ihtiyacınızı gideriyorsunuz. Böyle bir maskara topluluğuyla Hindistan'ı özgürlüğüne kavuşturabileceğimize inanıyor musunuz?"

20 Mart 1947 günü, Northolt havaalanının pistinde, Lord Mountbatten'ın uçağı şafağın ilk aydınlığında bekliyordu. Uşağı Charles Smith, son Hindistan Kral naibinin şahsi bagajını uçağa bindirmişti bile. Altmış altı bavul ve sandıktan oluşan eşyalar arasında, üzerinde Birmanya Vikontu Mountbatten'ın armasını taşıyan gümüş bir küllük koleksiyonu bile vardı. Yanlışlıkla koltuklardan birinin altına konan bir ayakkabı kutusu, uçak havalanacağı sırada tam bir paniğe sebep olmuştu. Çünkü kutunun içinde Lady Mountbatten'ın, Hindistan Kral naibi eşinin tahtına çıkacağı gün takacağı, paha biçilmez değerde bir aile mücevheri olan taç da vardı.

Uçağın her köşesinde deste deste dosyalar, muhtıralar, Kral naibinin ve kurmay heyetinin gelecek aylarda büyük ihtiyaç duyacakları çeşitli öneriler vardı. En önemli belge ise, sadece iki sayfadan ibaretti. Altını Clement Attlee imzalamıştı, ama belgeyi kaleme alan, yine Lord Mountbatten'dı. Görevini nitelendiriyordu bu belge. Şimdiye kadar hiçbir Kral naibi böyle bir vekâlet kopartamamıştı. Belge, genç amirale, 30 Haziran 1948'den önce, İngiliz egemenliğini bağımsız, birleşik ve Commonwealth üyesi bir Hindistan'a teslim etmesi için bütün çabaları gös-

tenmesi yetkisini tanıyordu. Müslümanlar'ın ayrı bir devlet kurmak istemekte ısrar etmeleri halinde, Mountbatten bir uzlaşma yolu arayacak, iki devletten oluşan bir federasyonun, merkezi bir otorite altında toplanmasını sağlayacaktı. Ama her ne olursa olsun, bu çözüm yolunu zora başvurarak kabul ettirmek bahis konusu değildi. Eğer Mountbatten altı ay sonunda birleşik bir Hindistan kurulmasını sağlayamazsa, başka bir öneride bulunacaktı.

Uçağın mürettebatı son kontrolleri yaparken, Mountbatten de beraberinde Hindistan'a götürdüğü iki eski silah arkadaşı, özel kalem müdürü, gemi kumandanı Ronal Brockman ve birinci yaveri, korvet kaptanı Peter Howes ile beraber, pisti arşınlayıp duruyordu. Brockman, "Acaba yolcu uçağı haline dönüştürülen şu eski Lancaster bombardıman uçağı, Mountbatten'ı kaç defa Birmanya cangılındaki ileri mevzilere ya da savaş yıllarında toplanan konferanslara taşıdı," diye düşünüyordu. Yanı başında duran amiral ise, yine en gösterişli haliyle, pek ciddi görünüyordu. En sonunda pilot uçağın hazır olduğunu haber verdi.

"Pekâlâ," diye iç çekti Mountbatten, "işte Hindistan'a doğru yola çıktık. Aslında canım hiç oraya gitmek istemiyor. Onların da beni orada istedikleri falan yok. Herhalde vücutlarımız kurşunlarla delik deşik edilmiş halde döneceğiz."

Üçü de uçağa bindiler. Motorlar çalıştı. York MW 102 pistte hızlandı ve rotası tam doğu yönüne çevrik, Hindistan'a doğru havalandı. Kaptan Hawkins'in üç buçuk yüzyıl önce *"Hector"* adlı kalyonuyla Doğu'ya doğru yola çıkarak başlattığı büyük serüvenin son perdesi oynanmaya başlıyordu.

- 4 -
Kutsal Bir Zafer Töreninin Otuz Bir Pare Top Atışı

Gandhi'nin kutsal yolunda üçüncü durağı "Bir Venüs'ün yanında yatmak"

Hiçbir şey ve hiç kimse onu durduramazdı. Ayakları ezik ve çürükler içinde kalan yaşlı adam, bitmeyen enerjisiyle Hindistan'ın yaralarına sevgi merhemini sürebilmek için köyden köye kör topal sürükleniyordu. Ve yaralar yavaş yavaş kabuk bağlamaya başlıyordu. İnsanı duygulandıran siluetinin geçtiği her yerde, tutkular duruluyordu.

Ama Noakhali'nin kana bulanmış bataklıklarında çekingen bir barış doğarken, bir başka dram, bir iç dram, Mahatma'nın acılarını artırdı.. Kendisine kayıtsız şartsız bağlanmış taraftarlarına parmak ısırtacak, milyonlarca Hintli'yi kuşkulandıracak ve bir gün bu olağanüstü kişinin çeşitli yönlerini çözümlemek isteyecek tarihçileri şaşkına döndürecek nitelikte bir dram. Hindistan'ın vicdanı olan insan, yetmiş yedi yaşında birden amansız bir vicdan bunalımıyla çarpılmıştı.

Bu bunalımın onun siyasal savaşıyla hiçbir ilişkisi yoktu. Kendisini Noakhali'ye çeken dehşet verici olaylarla da ilgili değildi. Hatta ülkesinin emperyalist boyunduruğundan kurtulacağı sırada ikiye bölünme tehlikesi bile buna bağlı değildi. Bunalım tek başına bile, bütün Hindis-

tan tarihini etkileyebilirdi. Bütün bir halk kitlesi, özgürlük yolunda kendisine önderlik eden Büyük Ruh'a beslediği güveni bir anda yitirebilirdi.

Gandhi'nin dramının kökleri, kırk yıldan beri cinsel gücünü denetlemek ve maddeden sıyırıp yüceltmek için gösterdiği savaşa kadar dayanıyordu. Yanında on dokuz yaşında bir genç kızın, Manu adlı yeğeninin bulunduğu gün, dram da patlak verdi. Daha çok küçük yaşta yetim kalan Manu, Gandhi'nin evinde büyütülmüştü. Ölümle savaşan eşine bakması için, onu cezaevine getirtmişti Gandhi; Kasturbay da son nefesini verirken, kızcağızı kocasına emanet etmişti. O günden beri Manu, bir an bile Gandhi'yi terk etmemişti ve Gandhi de genç kızın hem "annesi," hem de ruhani kılavuzu olduğunu sanıyordu. Varlığının bütün ayrıntılarını, giyim kuşamından beslenmesine, eğitimine ve dinsel gelişimine kadar her şeyini keyfince düzenliyordu.

Ne var ki Gandhi, Noakhali yollarında kendini cezalandırırcasına sürünmeye başlamadan önce, içini altüst eden bir şey keşfetti. Annesine açılan bir kız çocuğunun utangaçlığıyla, Manu, kendi yaşında bir genç kızın duyması gereken cinsel heyecanlardan hiçbirini hissetmediğini açıkladı. Bütün yaşamı boyunca cinsel etkiye karşı savaşan Gandhi, gerçekten **Şiddet Aleyhtarlığı**'ndan yana olan bir savaşçıda, ister erkek, ister kadın olsun, cinsel eğilime karşı kendini tutmanın kazanılacak ilk zafer olduğunu söylemişti. Onun idealindeki şiddet aleyhtarı ordu, cinsiyetsiz askerlerden oluşuyordu. Bu kuralı çiğnemek, en önemli anda bütün moral gücünün sizi terk etmesi anlamına geliyordu.

Gandhi, küçük yeğeni Manu'nun bu itirafında, onun düşlerindeki asker olabileceği belirtisini görür gibi oldu. "Hindistan'daki milyonlarca genç kızdan hiç olmazsa bir tekini kusursuz bir şekilde yetiştirebilirsem," dedi ona, "kadınlara büyük bir hizmette bulunmuş olurum." Ama her şeyden önce onu bir kere sınamak istiyordu. Noakhali'ye yalnız en yakın taraftarlarının geleceğini söyledi genç kıza; onu sınamak istediği her şeyi göze almaya razı ise, birlikte gelebileceğini de söyledi.

Her şeyden önce Gandhi'ye yataklık eden sert saman yığınını paylaşacaklardı. Eğer ikisi de içtenlikle konuşuyorsa, Gandhi iffet yeminine sadık, Manu da saf kalmakta niyetliyse, bir ana kızın saflığı içinde uyuyabilirlerdi. Eğer niyetlerinde içtenlikten yoksunsalar, bunu hemen anlayacaklardı.

Gandhi bu sabır ve sevgi dolu kadın erkek yakınlığının, küçük yeğeninin billur gibi duruluğunu onaylayacağını düşünüyordu. Bir deri bir kemik kalmış yaşlı vücuduyla temas ettiği anda, genç kızdaki bütün cinsel istekler bir anda yok olacaktı. İşte o zaman değişiklik, tam olacaktı. Genç kadın henüz kendisinde eksik olan berrak bir düşünce ve açık sözlülüğe erişecekti. İffetli Manu aklın ve bedeninin kirli yönlerinden kurtulduktan sonra, kendisini şaşmaz bir enerjiyle bekleyen göreve adayabilecekti.

Genç kız kabul etti. Bundan böyle ince ve yumuşak varlığı, yaşlı Mahatma'yı asla terk etmeyecekti.

Gandhi'nin öngördüğü gibi, aralarındaki bu içtenlik yakın çevresinde büyük bir şaşkınlığa sebep oldu. Manu ile geçirdiği birkaç geceden sonra ona, "Bunun şiddetli bir tutku olduğunu sanıyorlar," dedi. "Cahilliklerini mazur görüyorum: Anlayamıyorlar ki."

Taraftarlarının ancak en temiz olanları, onun verdiği uzun moral ve fizik savaşı izleyebilirlerdi. Bu savaş kırk yıldan da uzun bir zaman önce, 1906 yılının bir akşam vakti, Güney Afrika'da, Gandhi'nin eşine *"brahmaşarya"* yemini, yani iffet andı içmeye karar verdiği zaman başlamıştı. Bu yeminiyle, Brahman dini kadar eski bir yol seçmiş oluyordu kendisine. Ataları olan ilk *"rişi"*lerden beri Hindu bilgeleri, insanoğlunun üstün zekânın uyanışı, dünya çapında anlayış yani kurtuluş düzeyine, ancak cinsel kudretini yüceltme yoluyla varabileceğini yinelemekten geri kalmıyorlardı. Böylece olanca enerjisini, ruhsal bir güç haline dönüştürerek, doruğa doğru saptıracaktı.

Bu töresel yolu seçenler için, Hindu bilgeleri dokuz kuraldan oluşan bir yasa geliştirmişlerdi. Gerçek bir *"brahmaşari,"* kadınların, hayvanların ve hadımların arasında yaşamamalıydı. Hasırın üzerine bir kadınla birlikte diz çökmeye hakkı yoktu ve bakışlarını asla kadın vücu-

dunun herhangi bir köşesine dikemezdi. Sıcak bir banyonun ya da yağla masajın şehevi huzurundan kaçınması ve sütte, yoğurtta, *"ghî"*de[1] ve diğer yağ bakımından zengin besin maddelerinde bulunduğu söylenen cinsel istekleri kırbaçlayan tehlikelerden uzak durması tavsiye edilmişti.

Gandhi'yi iffetli kalmayı istemeye iten nedenler, sadece mistik temellere dayanmıyordu. Ancak duygularına egemen olabilirse, yeryüzünde kendisine verildiğini hissettiği görevi yerine getirebileceği inancı da ağır basıyordu. "Gerçek *'brahmaşari'*lerin cinsiyet organları birer simgeden başka bir şey değildir ve salgıları, bütün varlıklarını saran hayati bir enerji halinde yüceleşir," diye açıkladı. Kusursuz bir *"brahmaşari,"* "olanca çıplaklığı içinde bir Venüs'ün yanında, hiçbir akıl ve beden düzensizliğine uğramadan uzanıp yatabilendi."

Aslında zor bir idealdi bu; Gandhi bunu uygulayabilmek için çok uğraşmıştı. Çünkü ten zevki onda alışılmamış bir ateşle yanıyordu. Yıllarca cinsel duygularını en az uyaracak beslenme rejimini bulmak için, sayısız denemeler yapmıştı. Hindistan piyasası cinsel kudreti artıracak her türlü inanılmaz şeyi tavsiye ederken, Gandhi cinsel isteklerinden arınabilmek umuduyla baharattan, yeşil sebzeden ve bazı meyvelerden kaçınıyordu.

Otuz yıl süren dünya nimetlerinden elini eteğini çekme, dua ve düşünme eylemi, 1936 yılında bir gece vakti başarısızlıkla sonuçlandı: Gandhi altmış yedi yaşında iken, gördüğü bir düşten sonra, cinsiyeti uyanmış olarak kalkıverdi. "Hayatımın en karanlık saatiydi bu," diye itiraf etmek zorunda kalacaktı ilerde. Böylesine "dehşet verici bir deney" karşısında o kadar allak bullak olmuştu ki, altı hafta süreyle kendisini mutlak bir sessizliğe mahkûm etti.

Aylarca, gösterdiği zayıflığın nedenlerini araştırdı ve "hemcinslerinin yanında yaşarken erişemediği noktaya varmak için, acaba dünyadan elini eteğini çekip, yalnızlığına sığınmanın zamanı geldi mi?" diye kendi kendine sordu. En sonunda bu kâbusun ruhsal gücüne karşı kötülük kudretlerinin bir meydan okuması olduğu sonucuna vardı. Bunu

(1) Arıtılmış tereyağ.

yok etmeye ve varlığındaki son cinsel duyarlık noktalarının kökünü kazımak için çabalarını sürdürmeye karar verdi.

Duygularına hâkim olma konusunda güvenini yeniden kazandığı sırada, kadınlarla olan fizik ilişkilerini de artırdı. Her gün vücudunu bir genç kızın ellerine emanet edip masaj yaptırıyordu. Bu masaj seansları sırasında çok defa ziyaretçilerini kabul ediyor ya da Kongre Partisi'nin liderleriyle tartışıyordu. Pek az giyiniyor ve taraftarlarına da aynı biçimde davranmalarını salık veriyordu. "Giysiler, sadece aldatıcı bir utanç duygusunu kamçılar," diyordu. Winston Churchill'e doğrudan doğruya sadece bir defa seslendi, o da ünlü "yarı çıplak fakir" hakaretine cevap vermek için. Çıplaklığının, fethetmeyi denediği gerçek masumiyet olduğunu açıkladı. Bununla gurur duyuyordu. İffet, dileklerine sadık kadın ve erkeklerin, eğer gece kendilerini hâlâ çalıştıkları sırada bastırmışsa, aynı odada, bir arada uyumalarına hiçbir şeyin engel olamayacağını buyurdu.

Küçük yeğeni Manu'ya ruhsal gelişimini daha kusursuz bir biçimde düzenlemesi için yatağını paylaşmayı önermesi de mantığının doğal bir sonucuydu.

İşte bunun üzerine genç kız onunla beraber Noakhali yollarına revan oldu. Her köyde, köylülerin kendilerine sundukları mütevazi kulübelerde, onun yanına yatıp uyuyordu. Ona masaj yapıyor, kil lapalarını hazırlıyor, ishal olduğu zaman ona bakıyordu. Onunla birlikte yatıyor ve onunla beraber yıkanıyor, onunla dua ediyor, aynı dilenci çanağından yemeğini yiyordu. Buz gibi soğuk bir şubat gecesi, yaşlı adamın yanı başında soğuktan tirtir titrediğini gördü. Hemen vücudunu ovaladı ve bulabildiği her şeyle üstünü sıkı sıkı örttü. En sonunda Gandhi kendine gelebildi ve Manu sonradan şöyle diyecekti: "Dua saatine kadar birbirimizin sıcaklığı içinde uyuduk."

Mahatma'nın vicdanı rahattı: Manu ile olan ilişkilerini hiçbir şey bozamazdı. Gerçekten de bu iki yaratığın akıllarından en ufak bir ten arzusunun geçebileceğini insan aklı kabul edemez. Gandhi, ömrünün son deminde, yalnız bir adamdı. Sadık yoldaşını kaybetmişti. En yakın

taraftarlarından birkaçı kendisini bırakmak üzereydi ve yıllardır amansız bir savaş vererek sürdürdüğü hayalinin yok olmak üzere olduğunu görmek tehlikesiyle burun buruna gelmişti. Hayatının en büyük hayal kırıklığına, hiç kuşkusuz baba rolü oynayamamakla uğramıştı. Gandhi'nin uğrunda yalnızlığa katlandığı insanlar uğruna bir türlü gösteremediği babalık sevgisinden yoksun kalan büyük oğlu, iyileşmesi olanaksız bir alkolik olup çıkmıştı. Son nefesini vermek üzere olan annesinin başucuna bile, sallanarak gelmişti. Güney Afrika'ya yerleşen diğer iki oğlundan ise, hiçbir haber alamamıştı Gandhi. Manu'nun varlığı, işte bu boşluğu doldurmuştu.

İkisi arasındaki garip ilişki dedikoduları yavaş yavaş dışarıya da yayılmaya başladı. Gandhi'nin kendi bölgelerindeki cihadına karşı olan Müslüman Birliği'nin aşırıcıları tarafından yayılan iftiralar, en kötü niyetli dedikoduları daha da ciddileştirdi. Bunun yankıları Yeni Delhi'ye kadar ulaştı ve yeni Kral naipleriyle can alıcı görüşmelere hazırlanan Kongre Partisi liderleri arasında şaşkınlığa sebep oldu.

Bir akşam, halka açık bir dua sırasında, Gandhi bütün suçlamalara karşı açık seçik cevap vermeyi kararlaştırdı. "Kötü konuşanların fısıldayışları"nı bozarak, küçük yeğeni Manu'nun her gece niçin yanında yattığını, gerçek nedenleriyle açıkladı. Sözleri çevresindekileri sakinleştirdi, ama ülkeyi değil. Bunalım, gezisinin son durağı olan Haimşar'da doruğuna erdi. Mahatma, aralarında yaşayan Müslüman azınlığını katleden Hindular'ın arasına karışıp, sevgi mesajını Bihar Bölgesi'ne iletmek niyetini burada açıkladı.

Bu haber, Kongre Partisi'nin yöneticilerini kuşkulandırdı. Gandhi'nin Manu ile olan ilişkilerinin, Bihar'daki tutucu Hindular arasında uyandıracağı etkiden çekiniyorlardı. Kendisine birçok aracı göndererek, bu denemeden vazgeçmesini adeta yalvardılar. Gandhi, reddetti.

En sonunda Manu, alışkanlıklarını değiştirmelerini yaşlı Mahatma'ya önerdi. Onunla her yönden aynı fikirde olduğunu söyledi. Birlikte gerçekleştirmek istedikleri şeylerin hiçbirinden caymak istemiyordu. Önerdiği çözüm yolu, çevrelerindeki dar kafalılara verilecek geçici bir

ödündü; çünkü bunlar amaçlarını anlayamıyorlardı. Bu nedenle Bihar'daki yeni görevinde ona eşlik etmeyecekti.

Gandhi, yüreği ezilerek kabul etti.

Onun yaverliğine atanan genç topçu muhafız yüzbaşısı, "Beyaz amiral üniforması içinde, bir sinema yıldızına benziyor," diye düşünüyordu. Louis Mountbatten, mutlu ve serinkanlı hali, yanında ağzı kulaklarına varırcasına gülümseyen eşi, bir zamanlar V. George için Delhi sokaklarında zafer geçidi yapması amacıyla hazırlanmış altın yaldızlı arabayla, sarayına yerleşmek üzere gitmeye hazırlanıyordu. Altın yaldızlı sarıkları ve lal rengi cepkenleriyle refakat birliği kırmızı halı döşenmiş anıt gibi merdivenlerin altına vardığında, *"Royal Scott Fusiliers"*in gaydaları yeni Hindistan Kral naibi için gıcırtılı, ama ciddi bir karşılama havası tutturdu.

Tahtından indirilen Kral naibi Lord Wavell, ciddi ve asık suratıyla basamakların yukarısında bekliyordu. Bu iki kişinin Yeni Delhi'de bulunuşu, geleneği çelmelemek demekti. Adetler, yenisini getiren geminin rıhtıma yanaştığı anda eski Kral naibinin bulunduğu geminin de Bombay rıhtımından demir almasını gerektiriyordu. Bu karşılıklı yer değiştirme, Hintliler'i aynı zamanda iki "Tanrı"nın birden bulunması derdinden kurtarmış oluyordu. Mountbatten bu sefer kuralda bir istisna yapılmasını istemişti, çünkü şimdi karşısında eğildiği kişiyle görüşebilmek niyetindeydi.

Kısa bir an için, fotoğrafçıların flaş ışıkları altında iki Kral naibi yan yana konuşmak için durdular: Göz kamaştıran savaş kahramanı Mountbatten, kendine güvenmenin ve canlılığın örneğiydi, Wavell ise astlarının kendisine taptığı, birden tasfiye ediliveren ve birkaç saat önce, günlüğüne "bahtsız kaderim ricatları örgütlemek ve yenilgileri yumuşatmaktı" diye yazan; bitik bir yaşlı asker.

Wavell, yeni malikânesini göstermek ve ona bıraktığı dikenli duruma ayak uydurması için, Mountbatten'ı sarayın Hint meşesinden heybetli kapısına doğru götürdü.

"Benim yerime sizi atamalarına gerçekten üzüldüm," diye yakındı.

"Niçin?" diye hayretle sordu Mountbatten. "Bu işin altından kalkamayacağımı mı düşünüyorsunuz?"

"Mesele o değil," diye cevap verdi Wavell. "Size büyük sempatim olduğunu biliyorsunuz, ama size emanet edilen görev, olanaksız. Bu sorunu çözümlemek için her şeyi denedim, ama en ufak bir umut ışığı bile göremiyorum. Tam bir çıkmaz."

Wavell bunalımı bir sonuca bağlamak için gösterdiği çabaları sabırla anlattı. Sonra ayağa kalkıp, bir kasayı açmaya gitti. İçinde, halefine emanet ettiği iki şey bulunuyordu. Birincisi küçük bir tahta çekmecenin koyu renk kadifesi üzerinde ışıldıyordu. Bu, Hint Yıldızı nişanının büyük rütbesinin elmaslar kakılmış plaketiydi ve kırk saat sonra, tahta çıkış töreni sırasında yeni görevinin simgesi olarak Mountbatten'ın boynuna asılacaktı.

Ötekisi, "Tımarhane Harekâtı" adlı bir dosyaydı. Bu ünlü askerin, İngiltere'yi iki tarafı keskin beladan çıkartmak için önerebildiği tek çözüm yolunu kapsıyordu. Wavell derin bir iç çekerek dosyayı masanın üzerine koydu.

"Bu belgeye bu adı özellikle verdik, çünkü sorun gerçekten bir deli işi," dedi. "Ne yazık ki ben başka bir çıkar yol göremiyorum."

Belge, Britanya'nın Hindistan'ın bölge bölge, önce kadınlar ve çocuklar, sonra siviller, en sonra da ordu tarafından boşaltılmasını öngörüyordu, yani İngilizler'in Hindistan'ı tamamen terk etmelerini, ki çok kuvvetli bir olasılıkla, bu da ülkeyi tam bir keşmekeşin ortasında bırakacaktı.

"Acı bir çözüm yolu bu," diye özetledi Wavell, "ama bence tek çıkar yol."

Dosyayı alıp, şaşkına dönen Mountbatten'a uzattı.

"Gerçekten, gerçekten çok üzgünüm, ama size bırakabileceğim tek şey bu."

Yeni Kral naibinin bu iç karartıcı karşılanışı sırasında, üst katta eşi çok daha gülünç bir biçimde görevini devralıyordu. Dairesine girdikten

sonra, İngiltere'den getirdiği "sealyhams" türünden iki köpeği, *"Mizzen"* ve *"Jib"* için biraz yemek artığı getirilmesini istediği sırada, başları sarıklı iki hizmetkârın ciddi bir edayla odasına girdiklerini gördü. İkisinin de elinde, içinde yeni kesilmiş birer pilicin beyaz etleri bulunan gümüş tepsilere oturtulmuş porselen tabaklar vardı. Kraliçe naibi ağız sulandıran bu yiyecekleri hayran hayran süzdü. Sıkı bir yokluk içinde kıvranan İngiltere'de böylesine bir yemek, ender görülen bir lükstü. Bakışları önce neşeyle havlayan köpeklerine çevrildi, sonra piliçlerin durduğu tabaklara. Vicdanı, köpeklerine böyle bir şölen vermesini yasaklıyordu.

"Verin şunu bana," dedi.

İki tabağı birden kapıp, gitti, banyoya kapandı. Burada, Hindistan Kraliçe naibi olarak kırk birden fazla davetli ağırlayacak olan hanımefendi, banyonun kenarına oturdu ve köpekleri için getirilen piliçleri afiyetle yedi.

Büyük bir tarihin son bölümü başlamak üzereydi. 24 Mart 1947 günü sabahı, Lord Mountbatten altın sarısı ve lal rengi tahtına çıkacaktı. Şerefli bir dizi yönetici ve fatih kuşağının yirminci ve sonuncu temsilcisi olacaktı.

Resmen göreve başlaması, boyutları ancak Versailles şatosunun ya da çarların Kremlin'ininkiyle kıyaslanabilecek bir sarayın taht salonunda gerçekleşti. Hindistan Kral naibinin dev, görkemli ikametgâhı, dünyanın bir tek insan için dikeceği anıtların sonuncusuydu. Ancak aç kitlelerin Hindistan'ı XX. yüzyılın ortasında böyle bir saray inşa edip, bakımını sürdürebilirdi.

Sarayın cephesi, yerlerini aldığı Moğollar'ın yapılarında kullanılan kırmızı ve beyaz taşlarla kaplanmıştı. Tac Mahal'ın parıltılı mozaiklerinde kullanılan taşların çıkartıldığı aynı taş ocaklarından gelen beyaz, sarı, yeşil ve siyah mermerler, duvarlarını ve yerleri süslüyordu. Koridorları öylesine uzundu ki, hizmetkârlar zemin katlarında gidip gelmek için bisiklet kullanıyorlardı.

Yüzlerce hizmetkâr o sabah mermerleri, tahta oymaları, otuz yedi salon ve üç yüz kırk odanın bakır işlerini en iyi şekilde göstermek için

pırıl pırıl parlatıyorlardı. Dışarda, Moğol bahçelerinin zarif dekoru içinde, dört yüz on sekiz bahçıvan, yani XIV. Louis'in Varsailles'ta kullandığından da kalabalık bir ordu, çiçek kümelerine, çardaklara ve havuzlara son bir zarafet daha kondurabilmek için didiniyordu. Bunlardan yalnız ellisinin tek görevi, kuşları kovalamaktı. Lal rengi ve altın sarısı sarıklarının kenarı dalgalanarak, beyaz tüniklerinin üzerine çoktan Birmanya Vikontu Mountbatten'ın arması işlenmiş olduğu halde, haberciler koridorlarda koşuşup duruyordu. Bahçıvanlar, oda uşakları, ahçılar, seyisler, muhafızlar, modern çağlara kadar kalabilen bu derebey şatosunun bütün hizmetkâr kadrosu, son Hindistan Kral naibinin tahta çıkış törenini heyecanla hazırlıyordu.

Birinci kattaki özel dairelerden birinde, uşaklardan biri efendisinin bugün giyeceği büyük amiral üniformasını hayran hayran seyrediyordu. Charles Smith, Pencap'lı ya da Racestan'lı değildi, Güney İngiltere'deki küçük bir kasabada, bir çiftçinin oğluydu.

Mountbatten'ın yanında yirmi beş yıldır hizmet etmenin verdiği o ayrıntılı titizlikle Smith, dünyanın en kıskançlıkla verilen nişanı, Diz Bağı'nın mavi ipekliden kurdelesini, üniformasının üzerinde yayıp açtı. Sonra sağ apoletinin üzerine, bu üniformayı giyen kişizadenin, Kral VI. George'un özel yaveri olduğunu belirten altın kordonları iliştirdi. Smith en sonunda efendisinin madalyalarının süs iğnelerini ve dört büyüleyici yıldızı çıkarttı. Saygılı bir edayla bir bez parçasıyla hepsini parlatıp, Diz Bağı, Hint Yıldızı nişanı büyük rütbesi ve Victoria nişanı büyük haç rütbesinin altın plaketlerinin göz kamaştıran parıltısı karşısında kendinden geçti.

Bütün bu nişanlar Louis Mountbatten'ın meslek hayatının büyük aşamalarını belirttiği gibi, Charles Smith'in hizmet yıllarını da hatırlatıyordu. On sekiz yaşında üçüncü uşağı olarak göreve başladığından beri Smith, hizmet ettiği adamın bir gölgesi haline gelmişti. İngiltere'nin aristokratik malikânelerinde, İmparatorluğun deniz üslerinde, Avrupa başkentlerinde, zaferlerini ve felaketlerini nasıl paylaştıysa, efendisinin sevinci de onun olmuştu. 1920'lerin o çılgın havasında, yüksek sosyetede eşine kavalyelik etmek için giyinirken, polo külot pantolonlarını ve

tokmaklarını hazırlayan hep oydu. VIII. Edward'ın tahttan feragat ettiği bunalım sırasında Buckingham Sarayı'na girip çıkmak için giydiği koyu renk elbiselerinin tozunu hep o fırçalamıştı. Savaş sırasında kendisiyle Güneydoğu Asya'ya gitmek fırsatını bile elde etmişti. Orada, Singapur Belediye Sarayı'nda, genç amiralin Büyük Britanya'nın şu ana kadar karşılaştığı en büyük ve yüz kızartıcı hakarete nasıl karşılık verdiğini, yedi yüz elli bine yakın Japon'u nasıl teslim aldığını görmüştü.

Smith eserini görmek için biraz geri çekildi. Üniformalarının hazırlanışı konusunda dünyada hiç kimse Mountbatten'dan daha titiz olamazdı ve bugün de hata edilecek gün değildi. Hiçbir şey unutmadığından emin olmak için ceketi kendi omuzlarına attı ve son bir defa daha gözden geçirmek için aynaya döndü.

Görüntü karşısında, Charles Smith birden gölgeden sıyrılıp çıktığını hissetti. Bir an için bile olsa, Hindistan Kral naibi *"olduğunu"* hayal ettiğinden, kim kızabilirdi ona?

Yıldızlar ve nişanlarla iyice ağırlaşan ceketini giyerken, genç amiral yirmi beş yıl önce, kuzeni Galler prensiyle birlikte Hindistan'ı keşfettikleri o büyüleyici haftaları anımsamadan edemedi. İkisinin de Kral naibinin efsaneleşen kişiliğini saran görkem karşısında gözleri kamaşmıştı. En küçük bir hareketinde bile öylesine bir gösteriş, lüks ve saygı vardı ki, Galler prensi şöyle yazmıştı: "Hindistan Kral naiplerini görmeden önce, kralların nasıl yaşamaları gerektiğini hiçbir zaman anlayamamıştım."

Mountbatten, İmparatorluk gücünün belirtileri karşısında duyduğu hayreti şimdi yine hatırlıyordu; bu belirtiler, bir tek İngilizin kişiliğinde, yeryüzünün en yoğun kalabalıklarının hafifliğini somutlaştırıyordu. Avrupa saraylarının eski ve göz kamaştırıcı teşrifatçılığının, Doğu'nun gösterişiyle kurnazca nasıl karıştığını hayranlıkla seyrettiğini anımsıyordu. Giyinirken, yürekten sevdiği İmparatorluk Hindistanı'nın bütün bu masalları aklına geliyordu.

Hiç istemediği halde, bu imparatorluğun tahtı, olanca görkemliliği ve süsüyle bugün kendisine ait olmak üzereydi işte. Ancak onun saltanat süresi, delikanlılık düşlerini tutuşturan neşeli eğlence ve av partileri dönemine benzemeyecekti. Gençlik tutkuları yerine gelecekti belki, ama peri masalı bitmişti.

Kapıya vurulan bir darbe, Kral naibini dalgınlığı içinde yakaladı. Döndü ve içeri giren göz kamaştırıcı siluete gülümsedi. Karısı gümüş lame uzun etekli bir elbise giymişti ve belinde de Kudüs St. John şövalyeleri nişanının büyük haç rütbesinin kurdelası sarılıydı. İncecik kestane rengi saçlarının arasında elmas bir taç taşıyordu. Öylesine zayıftı ki, Westminster'de, "*St. Margaret*"ten kolunda çıktığı ilk günkü kadar genç gösteriyordu.

Güzel, zengin ve cesur bir soylu hanımın portresi

Tıpkı kocası gibi, Edwina Mountbatten da Tanrının bütün nimetlerine sahip olmuşa benziyordu. Güzeldi, zekiydi. Dedesi Sir Ernest Cassel'den kendisine hatırı sayılır bir servet kalmıştı; babasının ataları da ki bunlar arasında XIX. yüzyılda ünlü bakan Lord Palmerston'la, ünlü siyaset adamı ve insansever Kont Shaftesbury da vardır, ona imrenilecek bir sosyal mevki sağlamışlardı. Oysa yaşamının başını birtakım kara bulutlar karartmıştı. Annesinin erken ölümü yüzünden, mutsuz bir çocukluk dönemi onu içine kapalı biri haline sokmuştu. Eleştiriden hiç çekinmeyen ve karşısındakilerin de kendisini eleştirmelerini aynı metanetle karşılayan kocasının aksine Edwina bir hiç yüzünden kırılabilirdi. "Lord Louis'ye neyi istediğinizi ve nasıl istediğinizi söyleyebilirdiniz" diye ailenin samimi bir yakını anlatıyordu: "Ama Lady Louis'nin karşısında, ayaklarınızın ucuna basarak ilerlemeniz gerekir." Ne var ki genç kadının dayanılmaz çekiciliği ve şakacı yönü hep ağır basıyordu.

Edwina utangaçlığını ve içine kapanık kişiliğini taşkın bir karaktere sahip olan maskesinin ardına sakladı. Heyecanı ve enerjisi taşan dengeli bir kadın kişiliğine büründü. Bu görüntünün altında, kendisini

zorladığı yorucu bir yaşantının sınadığı hassas bir sağlık durumu saklıydı. En yakınlarından başka kimselerin bilmediği şiddetli baş ağrıları çekiyordu: Kendisine acımaktan vazgeçmişti.

Kendine olan aşırı güveni yüzünden "asla, asla endişelenmemekle" öğünen kocasının aksine Edwina sürekli kuşku içindeydi. Kocası yastığa başını koyar koymaz uyuyabildiği halde, o ancak bir uyku ilacı sayesinde gözlerini yumabiliyordu.

Evliliklerinin ilk on dört yılında ve Louis Mountbatten'ın denizcilik mesleğinde basamakları sabırla tırmandığı dönemde, ne sosyal mevkilerinin ne de genç kadının kişisel servetini, Kraliyet Donanması'ndaki gündelik yaşantılarını etkilemesine izin vermişlerdi. Buna karşılık, deniz üslerinden ayrıldıkları zamanlarda, Londra'da, Paris'te, Cote d'Azur'de olsun, kızının anlattığına göre Edwina, "modern kelebeklerin en kusursuzu," mükemmel bir ev sahibesi, deli dolu yılları Fitzgerald'ın kadın kahramanlarından birinin zerafet ve çılgınlığıyla geçiren kudurmuş bir gece kuşu olup çıkıyordu. Eğer bir dans pistinde dönüp durmuyorsa, herhangi bir garip serüvene atılıyordu. İçi kobralarla dolu bir şileple Güney Pasifik'te yolculuğa çıkıyordu; Londra ile Sidney arasındaki havayolunun açılışını yapıyordu; at sırtında And Dağlarını aşıyordu; yeni Birmanya yolunu ilk aşan Avrupalı kadın da oydu.

Bu neşeli ve kaygısız dönem, 1936'da Mussolini'nin Habeşistan'ı istilasıyla sona erdi. Edwina, kocasının meslektaşlarının aileleriyle birlikte Malta'yı terk etmeyi reddetti ve yerel radyonun antenlerinde adanın sesi oldu. Münih bunalımı, bu dönüşümü tamamladı: Huzursuz mirasyedi, birden olanca varlığıyla siyasal ve toplumsal eyleme atıldı. Savaş yıllarında hiçbir zaman aksamayan bir enerji ve sadakatle, savaş yaralılarına ve hastalara yardımı öngören en büyük Britanya örgütü, St. John Ambulance Brigade'ın altmış bin hastabakıcısına komuta etti. Japonya'nın teslimiden hemen sonra, kocası onu müttefik esir kamplarında tehlikeli bir işle görevlendirdi: En umutsuz vakaların kurtarılması ve tahliyesini Edwina örgütledi. Mountbatten'ın askerleri Malezya yarımadasına henüz adım bile atmadan, Edwina tek koruyucusu olarak yanında kocasının bir mektubu, bir sekreter, Hintli bir subayla bir de

yaver olduğu halde, henüz tamamen Japon denetimi altında bulunan bölgeye gitti. Balikpapan, Hong Kong ve Manilla'ya kadar uzanıp, her tarafta Japonları, Müttefikler gelinceye kadar tutsakların yaşayabilmelerini sağlamak için ilaç ve yiyecek vermeye zorladı. Açlık, hastalık ve özellikle kötü davranışın bitap düşürdüğü binlerce insan, hayatlarını ona borçludur. Bütün bir savaş boyunca gösterdiği görev anlayışı ve fedakârlık, sayısız madalyalarla mükâfatlandırıldı.

Şimdi de Yeni Delhi'de, kocasının yanında önemli bir rol oynamaya davet edilmişti. Onun hem önemli zamanlarda özel görevlisi hem de Louis'nin görüşmek zorunda olduğu Hintli yöneticilerin eşleri nezdinde elçisi olacaktı.

Lord Mountbatten'ın aksine Hindistan'da kendi tarzının ve kişiliğinin izini bırakacaktı. İnsanı hayrete düşüren ayak uydurma yeteneği sayesinde, başında parıltılar saçan tacıyla, altın yaldızlı gümüş takımlarla bezenmiş sofra başında yüz kişiyi ağırladıktan birkaç saat sonra, sırtında sade bir haki üniformayla, bir mülteci kampında can çekişen bir koleralı çocuğun başını okşamak için çamurda yürüyebilecekti. Böyle zamanlarda Kral naibinde pek bulunmayan bir ilgilenme ve acımanın kanıtını veriyordu. Onun içtenliği karşısında duygulanan Hintliler, bir gün Edwina Mountbatten'ı nasıl sevdiklerini, şimdiye kadar hiçbir İngiliz kadınına göstermedikleri biçimde ispatlayacaklardı.

"Alın yazılarımızın kutsanması için ne garip bir gün bu böyle!" diye kendisine doğru ilerleyen eşini hayranlıkla seyrederken düşünüyordu Mountbatten. Gerçekten de Edwina Ashley'e yirmi beş yıl önce evlenmelerini önerdiği yerden, bir kilometreden de az bir uzaklıktaydılar şu anda. 14 Şubat 1922'de, Hindistan Kral naibinin Galler Prensi onuruna düzenlediği baloda, beşinci vals sırasında olmuştu bu iş. Kraliçe naibi Reading Markizi, haberi öğrendiği zaman doğrusu pek sevinmemişti. Genç nişanlısının teyzesine, "Ben Edwina'nın, geleceği çok daha parlak birini seçeceğini umuyordum," diye yazdı.

Mountbatten bugün işte o sözleri hatırlıyordu. Gülümsemesine engel olamadı ve eşinin kolunu tutup, onu bir zamanlar Reading Markizi'nin de oturduğu altın sarısı ve lal tahta doğru götürdü.

Hindistan öteden beri hep bir gösterişler diyarı olmuştu. 24 Mart 1947 günü de Moğol görkemliliğiyle birleşen Victoria Çağı şatafatı, olanca parlaklığını koruyordu. Sarayın tam orta yerindeki taht salonuna, *"Durbar Hall"*e çıkan gösterişli merdivenlere dizilen Hindistan ordusu, Bahriye ve Hava Orduları askerlerinden kurulu onur birliği, selamdaydı. Mızrakları sabah güneşinde pırıl pırıl parlarken kırmızı ve altın sarısı ceketli, beyaz külot pantolonlu ve siyah botlu Kral naibinin muhafız birliği süvarileri, giriş yerine kadar bir başka onur birliği meydana getiriyordu.

İçerde, beyaz mermer kubbenin altında, Hindistan'ın bütün seçkinleri hazırdı: Kara cüppeleri ve bukleli perukalarıyla Yüksek Mahkeme yargıçları, koruduğu yasalar kadar Britanyalı'ydılar; *"İndian Civil Service"*in yüksek memurları, genç Hintli meslektaşlarının esmer yüzlerinden hemen ayrılan soluk benizli İngiliz valiler; saten kumaşlar ve mücevherleri içinde parıltılar saçan bir mihraceler delegasyonu ve hepsinden de önemlisi, başlarında bağımsızlık savaşına katıldıklarının işareti olan küçük beyaz takkeleriyle, Jawaharlal Nehru ve Kongre Partisi'nden arkadaşları.

Kortej salona girince, kubbenin altındaki yuvalarına gizlenmiş dört borazan, ağırdan bir marş tutturdu. Kral naibi ve eşi büyük kapının altından geçince, kubbelerin altında borazanlar ve ışıklar birden coşuverdi.

Louis ve Edwina Mountbatten ağır ağır tahtlarına doğru ilerlediler. Yaklaştıkça, Mountbatten önceden de savaştan önceki anlarda, *"Kelly"*nin kaptan köprüsünde duyduğu heyecana benzer bir gerilimin içini sardığını fark ediyordu. Hareketlerine bu yüce anın gerektirdiği olanca haşmeti vererek, Kral naibi ve Kraliçe naibi, üstü kırmızı kadifeden gölgelikle kaplı tahtlarının önünde durdular.

Yüksek Mahkeme başkanı ilerledi ve Mountbatten sağ elini yukarıya kaldırıp, kendisini yeni Hindistan Kral naibi yapan andı söyledi. Malum sözleri okumayı henüz bitiriyordu ki, *"Royal Horse Artillery"*nin avluda toplanan toplarının gürlemesi salonda işitildi. Aynı anda Hindistan'ın bir ucundan diğerine, toplar otuz bir pare atışla bu zafer anını

kutlamaya katılıyordu. Hayber geçidinin kapısı Landi Kotal Kalesi'nin surlarında, İngiltere'nin istemeden yarımadayı fethe başladığı Kalküta'daki William Kalesi'nde; 1857'deki kanlı isyan sırasında ölen İngilizler'in anısına dikilen ve bir yüzyıla yakın süredir direğinden indirilmeyen Britanya bayrağının bulunduğu Lucknow hükümdar konutunun duvarlarında; kayalıkları, I. Elizabeth'in kalyonlarının geçtiğini gören Comorin Burnu'nda; Hindistan Şirketi'nin ilk toprak satın alma belgesinin altın bir plaket üzerine yazıldığı Madras'taki Saint George Kalesi'nde; Poona'da, Peşaver'de, Simla'da, Hindistan'ın askeri bir garnizon bulunan her yerinde, tören düzeninde sıralanan birlikler, selam durdular. Sınır kuvvetlerinin seçkin nişancıları, süvari alaylarının mızraklı askerleri, Sikh ve Dogras sipahileri, Jatlar ve Pathan'lar, Madraslılar ve Gurkhalı kiralık askerler, toplar imparatorluğun son salvolarını gürletir ve bandolar *"God Save The King"*i çalarken, soluklarını tuttular.

Mountbatten bunun üzerine karşısında toplanan saygıdeğer kişilere doğru ilerledi. "Görevimin güçlüğü hakkında hayale kapılmıyorum," dedi. "Herkesin iyi niyetine ihtiyacım olacak ve Hindistan'dan bugünden itibaren benden bu iyi niyeti esirgememesini istiyorum. Masum kurbanların sayılarını artıracak her türlü söz ve eylemden kaçının."

Bunun üzerine muhafızlar tek ağacından masif Assam kapısını açtılar ve Mountbatten gözleri önünde, Yeni Delhi'nin göbeğine doğru uzanan havuzların ve çimenlerin krallara layık uzantısını keşfetti. Genç amiral birden içinin güvenle dolduğunu hissetti. Bu kısa törenin kendisini dünyanın en kudretli insanlarından biri haline getirdiğini biliyordu. Şu anda dört yüz milyondan da çok, insanlığın yaklaşık beşte biri üzerinde salt bir kudreti vardı.

Törenden bir saatten de az bir zaman sonra, yeni Kral naibi çalışma masasının başına oturuyor ve büro memurlarından biri de hemen gelip yeşil deri kaplı bir çekmece bırakıyordu. Mountbatten çekmeceyi açtı ve içinden bir belge çıkardı. Bu, düşüncelerinin acı bir onayıydı: Bir ölüm mahkûmunun af talebi. Mountbatten, karısını bir grup tanığın önünde vahşice katleden adamın son yakarışını dikkatle okudu. Durumu öylesine ince elenip sık dokunmuştu ki, yasaların öngördüğü biçim-

de hafifletici hiçbir sebep bulma olanağı yoktu. Kral naibi uzun bir süre kararsız kaldı, sonra kalemini aldı ve saltanat süresinin ilk resmi işlemini yerine getirdi. "Krala ait af hakkını kullanmak için hiçbir neden bulunmamaktadır," diye belgenin üzerine yazdı.

Louis Mountbatten isteklerini Hindistan'ın siyasal liderlerine kabul ettirmeden önce, kendisini Hindistan'a kabul ettirmesi gerektiğine karar verdi. Son Kral naibi belki İngiltere'ye "vücudu mermilerle delik deşik edilmiş" olarak dönecekti, ama bu sonucu beklerken bile, kendisinden öncekilerden hiçbirine benzemeyecekti. "Büyük bir gösteri sunmadan Hindistan tahtını işgal etmenin olanaksız olduğuna" kesinlikle inanıyordu. Yeni Delhi'ye İngiliz saltanatına bir son vermek için gönderilmişti, ama bu güneşin batışını, altın sarısı ve lal renklerinde bezenmiş bir şatafat, İmparatorluğun bütün göz alıcılığıyla canlandıracağı son bir havai fişek gösterisi şeklinde göstermeye kararlıydı.

Savaş sırasında terk edilen bütün imparatorluk dekorunu yeniden kurdu, sarayının kapılarında atlı muhafızların göz kamaştıran nöbet değiştirmeleri, yaverlerin allı pullu üniformaları, askeri geçit törenleri, uygulanması kendisine büyük zevk veren bütün bu törenler yeniden canlandırıldı. Bu konuda zevklerini tatmin etmekten çok daha cüretli bir amaç güdüyordu. Kişiliğinin etrafında parlak bir kudret ve şan dekoru yaratmak, siyasal amaçlarını gerçekleştirmesini daha da kolaylaştıracaktı. "Tımarhane Harekâtı" yerine, "Göz boyama" harekâtını uygulayacaktı. Bunun hedefi de liderleri kadar, Hintli halk kitlelerini de etkilemekti. Program, soylu gösterisiyle halka dönük hareketlerin, dünkü eski gösterilerle, yarının Hindistan'ını gösterecek yeni girişimlerin ustaca karışımından oluşuyordu.

Mountbatten, devrimine bir fırça darbesiyle başladı. Kendisiyle işbirliği yapanları dehşete düşüren bir emir verip, pek çok görüşmenin başarısızlıkla sonuçlandığı çalışma odasındaki kara suratlı ve değerli ağaç kaplamalarının derhal aydınlık bir yeşil renge boyanmasını emretti. Bu tedbir ilerde müzakere edeceği kimselere neşeli bir hava vermek amacını güdüyordu. Sonra da sarayda işlerin yürüyüşünü, adeta askeri

bir karargâh havasına, faaliyetten kaynayan bir biçime dönüştürdü. Çok geçmeden "sabah duası" adı takılan bir çalışma toplantısı, her gün yapılmaya başlandı.

Mountbatten, mantığının canlılığı, bir sorunu doğrudan doğruya can damarına basmak ve özellikle de aşırı çalışma gücüyle çevresini hayrete düşürüyordu. Durmadan kilit açıp kapatmak niyetinde olmadığından, resmi belgeleri deri kaplı kilitli çekmeceler içinde getiren *"şaprasi"*lerin geleneksel gidip gelmelerine son verdi. Dosyaları çalışma odasının yalnızlığında incelemeye de pek niyetli olmadığından, beraber çalıştığı kişilerle sürekli bir diyalog kurdu. İçlerinden biri, şunları anlattı: "Mountbatten'ın okuyacağı belgelerden birinin kenarına, 'Sizinle konuşabilir miyim?" diye yazdığınız zaman, mutlaka çağrılacağınızdan emin olabilir ve söyleyeceğiniz şeyi anlatmak üzere her an hazır bekleyebilirdiniz, çünkü sizi sabahın ikisinde bile çağırtabilirdi."

Ama asıl değişiklik, kendisinin halk karşısındaki görüntüsü ve Hindistan'a sunmak istediği göreviydi. Bir yüzyıldan fazla bir süreden beri, Kral naibi, görevinin gerektirdiği protokol kurallarının tutsağı olarak, Asya Panteonu'nda ulaşılması en güç Tanrılardan biri haline gelmişti. İki suikast girişimi, onu hükmettiği yerli halk kitlelerinden koparan bir polis kordonu arasında yalnız başına bırakmıştı. Altın sarısı ve beyaz treni Hindistan'ın genişliklerinde ne zaman yol almaya başlasa, geçeceği yolda her yüz metreye bir nöbetçi dikilirdi. Yüzlerce muhafız, polis, müfettiş, hareketlerinin ve yaptıklarının hepsini korurdu. Golf oynayacak olsa, alan boşaltılır, alandaki ağaçların ardına polisler yerleştirilirdi. At gezintisine çıksa, muhafızlarından bir bölük süvari, atının nal izlerinin peşinden gelirdi.

Mountbatten bu gidişi kökünden değiştirmeye kararlıydı. İmparatorluğun yüceliğine bu kitlelere daha çok yaklaşmak için sarılıyordu. Bundan böyle karısının, kızlarının ve kendisinin atla çıktıkları sabah gezintilerine refakatçi almayacaklarını açıkladı. Bu karar güvenlik servisleri içinde tam bir panik yarattı. Ama o da dayattı ve böylece Hintli köylüler serap sandıkları, inanılmaz bir görüntüye tanık oldular: Hindistan Kral naibi ve eşi, dört nala önlerinden gelip geçiyordu, üstelik

korunmuyorlardı ve yanlarına vardıklarında, köylüleri zarifçe selamlıyorlardı.

Mountbattenlar daha da gösterişli bir hareket yaptılar. Yüzyıl içinde hiçbir Kral naibinin cesaret edemediği şeyi gerçekleştirdiler: Ayrıcalıklı mihrace ya da nevvab sınıfından olmayan bir Hintli'yi ziyaret etmek. Bütün ülkeyi hayretler içinde bırakan Louis Mountbatten ve eşi, bir akşam Jawaharlal Nehru'nun Yeni Delhi'deki mütevazi evinde ağırladığı davetlileri arasında görüldüler. Şaşkın bakışların karşısında, İngiliz dostça ev sahibinin koluna girdi, kalabalığa karıştı, herkesle içtenlikle sohbet etti, herkesin ayrı ayrı ellerini sıktı. Bu davranışın müthiş yankıları oldu. "Tanrıya şükürler olsun," diye derin bir iç çekti Nehru, "en sonunda Kral naibi olarak, içi saman dolu bir üniforma değil, gerçekten insan bir Kral naibimiz var."

Mountbatten halka olan saygısını da göstermek için Hint asıllı askerlere -ki bunlardan iki milyon kadarı savaşta Güneydoğu Asya'da kendi emri altında dövüşmüşlerdi- uzun zamandan beri borçlu olduklarını şeref borcunu ödedi. Yanına üç Hintli yaver aldı. Ardından da İngiltere'nin yıllarca sırça köşkten yönettiği insanlara sarayının kapılarını da açtı. Bir genelge yayınlayarak, "Hintli davetli olmadan sarayda hiçbir kabul töreni yapılmamasını" buyurdu. "Sadece birkaç figüran da değil," diye belirtmeyi de unutmadı. Bundan böyle çatısı altına davet edilecek lerin en az yarısı Hintli olacaktı.

Bu arada karısı, daha da köklü bir devrim gerçekleştirdi. Hintli davetlilere olan saygısını ispatlamak için de bir yüzyıllık imparatorluk konukseverliğinin esirgediği bir şey yaptı, yalnız sebzeye dayanan Hint mutfağını hazırlattı. Bu tür yemeklerin gelenekler uyarınca ayrı ayrı tepsiler içinde sunulmasını, her davetlinin ardında elinde bir tas, bir testi ve bir de peçeteyle bir hizmetkâr bulunmasını sağladı. Bundan böyle Kral naibinin sofrasında elle yemek ve ellerini tas içinde yıkamaya cevaz veriliyordu.

Bu küçüklü büyüklü titiz gösteriler, aralarındaki aşkın başladığı ülkeye gösterdikleri içten sevgi, yeni Kral naibinin bir fatih olarak değil, kurtarıcı olarak geldiği inancının yaygınlaşması, savaş sırasında

emri altında çarpışanların ona besledikleri saygı, kısacası bütün bu etkenler, Louis ve Edwina Mountbatten'a olağanüstü bir etkililik sağlayacaktı.

Onların Hindistan'a gelmelerinden kısa bir süre sonra, *"New York Times"* gazetesi şunları yazıyordu: "Tarihte hiçbir Kral naibi böylesine tam olarak kalpleri fethetmemişti, Hint halkının güven ve saygısını kazanmamıştı." "Göz boyama" harekâtı öylesine bir başarı sağlamıştı ki, birkaç hafta sonra Nehru bile adeta hiç şaka etmeden, yeni Kral naibine kendisiyle görüşmeler yapmanın giderek zorlaşacağını söyleyebilecekti, çünkü "yaşayan bütün Hintliler'den daha büyük kitleleri cezbedebiliyordu."

Mountbatten'ın öğrendiği haberler öylesine dehşet vericiydi ki, önce doğruluklarından şüphe bile etti. Kıyaslamak gerekirse, Clement Attlee'nin üç ay önce Londra'da Hindistan'ın durumu hakkında çizişitirdiği tablo, bunun yanında pastoral bir manzara gibi kaldı. Oysa çalışma odasının mahremiyeti içinde dinlediği adam, ülkenin en yüksek memurlarından biri, Hindistan'ı nasıl iyi tanıdığı Yeni Delhi'de "eşsiz" diye bilinen bir İngilizdi. George Abell otuz beş yıldan beri ünlü *"İndian Civil Service"*te hizmet etmekteydi; önceki Kral naibinin de en yakın mesai arkadaşı olmuştu.

Abell, Hindistan'ın bir iç savaşa sürüklenmenin eşiğinde olduğunu söylüyordu. Ülkeyi, ancak sorunlarını yıldırım gibi kararlarla çözümlemek kurtarabilirdi. İşlettiği büyük idari piramid, çökmek üzereydi. Savaş yüzünden yenileri bulunamayan İngiliz asıllı yöneticilerin eksikliği, Müslüman çevrelerle Hindu çevreler arasında giderek artan zıtlık, doğruca kargaşalığa yöneliyordu. Oyalama dönemi çoktan geride kalmıştı.

Abell gibi şöhretli birinden gelen bu uyarı, yeni Kral naibini ancak endişelendirebilirdi. Oysa Hindistan'daki görevinin ilk on gününde aldığı istihbaratın ancak başlangıcıydı bu. Özel kalem müdürü olarak seçtiği General Lord Ismay, 1940'tan 1945'e kadar Churchill'in özel kurmayının başkanı, Hindistan Ordusu eski subaylarından ve önceki Kral naiplerinden birinin sekreteri olan bu asker, hazırladığı çözümlemeyi şu sözlerle bitiriyordu: "Hindistan, okyanusun ortasında alev alev

yanan ve ambarları cephane dolu bir gemidir." Sorun, alevler ambarlara erişmeden yangını söndürmek olanağının olup olmadığıydı.

Mountbatten'ın Pencap'taki İngiliz valisinden aldığı ilk rapor, şimdiden bütün bölgede esen güvensizlik havasını onaylıyordu. Telgrafın ek bir paragrafı, bu onayı feci bir biçimde yansıtıyordu. Burada, Rawalpindi yakınlarındaki bir tarım merkezinde cereyan eden dram anlatılıyordu: Öküzü Sikh'li komşusunun tarlasına kaçan bir Müslüman, hayvanını gidip aramak istemişti. Bunun üzerine bir kavga patlak vermiş, bunu da bir ayaklanma izlemişti. İki saat sonra, tüfek ve kılıçla öldürülen yüz kişinin cesedi tarlada serilmiş, yatıyordu.

Yeni Kral naibinin tahta çıkışının ertesi günü, Hindular'la Müslümanlar arasında çıkan olaylar yüzünden, Kalküta sokaklarında doksan dokuz kişi ölmüştü. İki gün sonra da Bombay sokaklarında parçalanan kırk bir ceset serilmişti.

Bu acı şiddet gösterileriyle karşılaşan Mountbatten, hemen polis şefini çağırttı ve elindeki kuvvetlerin düzeni korumak için yeterli olup olmadığını sordu.

"Hayır, ekselans," diye kesinlikle cevap verdi polis şefi, "olanaksız bir şey bu."

Mountbatten aynı soruyu bu sefer Hindistan Ordusu Başkumandanı Mareşal Sir Claude Auchinleck'e sordu. Ondan da aynı cevabı aldı.

Bu olayların henüz başlangıcını oluşturduğu kardeş kavgası, şimdiye kadar İngilizler'in hayatını hiçbir şekilde tehlikeye atmamıştı. Ama yaklaştığını haber verdiği trajedi öylesine büyüktü ki, Mountbatten gelişinden on gün sonra, belki de görev süresinin en önemli kararını almak zorunda kaldı. Bağımsızlığın tanınması için Londra'da saptanan Haziran 1948 tarihi, özellikle iyimser bir karardı. Büyük Britanya'nın Hindistan'daki egemenliğine nasıl son verilecekse verilsin, bunu aylar sonra değil, gelecek haftalar içinde gerçekleştirmek gerekiyordu.

2 Nisan 1947'de Clement Attlee'ye yazdığı ilk raporunda, "Burada durum olabileceği kadar karanlık," diyordu "üzerinde Hindistan'ın geleceğini kurabileceğimiz müzakere yoluyla bir çözüm için pek zayıf bir şans görüyorum."

Mountbatten ülkenin içinde bulduğu aşırı istikrarsızlığı belirttikten sonra, kendisini Hindistan'a gönderen hükümete bir imdat çağrısı gönderdi. "Eğer çok acele davranmayacak olursam, çok büyük bir iç savaşla burun buruna geleceğim."

- 5 -
"Alevler Bizi Arıtacaktır"

İki adam odada yalnızdı. Hatta not alabilmek için sekreter bile yoktu. Felaketi ancak yıldırım gibi çarpıcı bir çözüm yolunun önleyebileceğine inanan Mountbatten, devrim yaratacak bir görüşme taktiği benimsemişti: Hindistan'ın kaderi bir konferans masasının etrafında değil, özel sohbetlerin samimi havası içinde tartışılacaktı. Kral naibinin yeni boyanan odasındaki baş başa görüşme de uzun bir dizi görüşmeyi açacaktı. Mountbatten'ın Londra'ya gönderdiği ilk raporunda belirttiği iç savaş heyulası, bu tartışmalarda alınacak sonuca göre Hindistan'ın başına musallat olacak ya da olmayacaktı. Birbirini izleyecek bu görüşmelere yalnız dört kişi katılacaktı, Kral naibi ve başlıca Hintli liderler.

Bu üç lider yaşamlarının büyük bir bölümünü İngiltere'ye karşı komplolar düzenlemekle geçirmişlerdi, ama aralarında anlaşmayı başaramamışlardı bir türlü. Hepsi de elli yaşını aşkındı. Hepsi de Londra barosunda yetişmiş avukatlardı; söz söyleme sanatının kurallarını iyi biliyorlardı. Onlar için bu görüşmeler, yaşamlarının en son büyük tartışmasıydı; bir bakıma her biri bugün için çeyrek yüzyıldan beri hazırlanmaktaydı.

Mountbatten için her şeyden önce gelen, Büyük Britanya'nın dünyaya bırakabileceği en büyük mirası kurtarmaktı: Hindistan'ın bütünlü-

ğü. Bunu gerçekleştirmeyi yürekten, adeta dinsel bir tutkuyla istiyordu. Müslümanlar'ın istekleri, ülkenin bölünmesi, faciayı daha yaklaştırırdı.

İşte bu nedenle sayısız başarısızlıklarla biten resmi konferanslar yerine, rakipleriyle birer birer, çalışma odasının yalnızlığı içinde karşılaşmayı yeğ tutmuştu. İnandırma gücüne güvenerek, düşüncesinin doğru olduğuna inanarak, kendisinden öncekilerin yıllardır beceremedikleri şeyi, yani Hindistan'ın parçalanmadan İngiliz egemenliğine son verilmesi işini birkaç haftada başarmayı deneyecekti.

Dökülmeye başlayan saçlarının üzerinde Kongre Partisi'nin beyaz, küçük takkesi, yeleğinin üçüncü düğmesine iliştirilmiş, taze kopartılmış bir gülle Mountbatten'ın çalışma odasına ilk girecek olan Hintli, Hint siyaset sahnesinin en ağır basan kişilerinden biriydi. Sürekli değişen ifadesi iç halini ve heyecanlarını aralıksız yansıtan, duyarlı bir yüz, duruma göre sinsi, ihtiraslı bir hava, zaman zaman bir tutkunun ihtiraslı aleviyle aydınlanan melek bakışlarıyla Jawaharlal Nehru elli sekiz yaşında, en az Mountbatten kadar yapılı biriydi.

İkisi de birbirlerini önceden tanıyordu. Savaşın hemen ertesinde, Singapur'da, genç amiralin başkumandanlık karargâhını kurduğu yerde karşılaşmışlardı. Çevresinin, bir İngiliz cezaevinden çıkan kişiyle ilişki kurmaması hakkındaki öğütlerini dinlemeyen Mountbatten, Hintli lideri kabul etmekte kararsızlık göstermemişti.

İkisi de derhal birbirlerine sempati beslemişti. Nehru, Mountbatten ve eşinde öğrencilik yıllarında tanıdığı ve daha sonra İngiliz zindanlarının anılarını silip unutturduğu liberal ve konuksever İngiltere'yi yeniden keşfediyordu. Mountbattenlar ise, Hintli'nin çekiciliği, kültürü, şakacılığı karşısında büyülenmişlerdi. Mountbatten daha o zaman mesai arkadaşlarının onaylamamasına meydan okuyarak, yanında Nehru olduğu halde, açık arabasıyla Singapur'dan geçmeyi kararlaştırmıştı. Danışmanlarına bakılırsa bu girişim, İngiltere'nin bir düşmanını onurlandırmak demekti.

"Kimi onurlandırmak?" diye parlayıvermişti Mountbatten. "Beni o onurlandırıyor. Bir gün bu adam, Bağımsız Hindistan'ın başbakanı olacak!"

Bu kehanet bugün hemen hemen gerçekleşmişti. Nehru henüz İngiliz himayesi altındaki bir Hindistan'ın başbakanı olarak, Kral naibi tarafından kabul edilen üç Hintli liderden ilki oluyordu.

Güllü adamın portresi

Yeni başlayan baş başa görüşmeler, Jawaharlal Nehru için hemen hemen bütün yaşamı boyunca ülkesini sömürenlerle sürdürdüğü diyalogun yeni bir döneminden başka bir şey değildi. Nehru, en büyük İngiliz ailelerinin şımartılan konuğu olmuş, Buckingham Sarayının altın kakmalı gümüş takımlarında da Britanya cezaevlerinin demir çanaklarında da yemek yemişti. Görüştükleri arasında Cambridge'in hocaları, başbakanlar, Kral naipleri, bizzat Kral-İmparator ve gardiyanlar da vardı.

Keşmirli bir Brahman ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen, yeni Hindistan Kral naibinin ailesi kadar eski ve soylu bir doğu aristokrasisine bağlı olan Jawaharlal Nehru, eğitimini tamamlamak üzere 16 yaşında İngiltere'ye gönderilmişti. Burada, Latince isim çekimlerini ve Harrow'da kriket oyununun püf noktalarını öğrenerek, Cambridge Üniveristesinde bilimler, Nietzsche ve Oscar Wilde'a tutku derecesinde bağlanarak, Oxford'da Hukuk Fakültesinin sıralarında Blackstone'un güzel söz söyleme sanatına hayran kalarak, yedi mutlu yıl geçirdi. Huzurlu çekiciliği, doğal zarafeti, geniş kültürüyle, nereye giderse gitsin seviliyordu. Yüksek sosyetenin değerlerini ve alışkanlıklarını benimseyerek devam ettiği salonlarında, kolaylıkla hareket edebiliyordu. İngiltere'de geçirdiği yıllar onu öylesine değiştirmişti ki, 1912'de Allahabad'a döndüğü zaman, ailesi onun tam anlamıyla "Hintlilikten çıktığı" yargısına vardı.

Ama genç Nehru "Hintlilikten sıyrılma"nın sınırlarının pek çabuk bilincine vardı. Yerel Britanyalılar kulübüne üye olmak istediğinde, önerisi reddedildi. Öğrenimini Harrow ve Cambridge'de yapmış olabilirdi belki; ama Allahabad'daki aşırı burjuva, aşırı beyaz ve aşırı Britanyalı kulübünün üyelerinin gözünde, yine de bir *"Black Indian"*dı.

Böylesine terslenmek onu uzun zaman rahatsız etti ve yaşamının eseri olacak davaya hizmet edebilmek için babası Motilal'ın peşinden gitme kararını çabuklaştırdı: Bağımsızlık mücadelesi. Çok geçmeden Kongre Partisi'nin saflarına katıldı. Burada sürdürdüğü siyasal kışkırtmacılık ona Britanya İmparatorluğu'nun kendisinden esirgediği en iyi öğretiyi tatmak ayrıcalığını da tanıdı: Cezaevlerinin öğretisini. Buralarda dokuz yılını geçirdi. Hücrelerinin yalnızlığında, esaret arkadaşlarıyla yaptığı gezintilerde, Nehru yarının Hindistan'ı hakkındaki görüşlerini saptadı. Bir idealist olduğu için, Hint toprakları üzerinde bağdaşmaz gibi görünen iki siyasal rejimi bağdaştırmayı hayal ediyordu: Büyük Britanya'nın parlamenter demokrasisiyle, Karl Marx'ın ekonomik sosyalizmini. Birleşmiş, yoksulluktan ve efsanelerinden arınmış, kapitalizmin sultasından kurtulmuş bir Hint istiyordu; sömürgecilerin reddettikleri sanayi devriminin belirtisi olan fabrika bacalarıyla donanmış bir Hindistan.

İlk bakışta Jawaharlal Nehru, Hindistan'ı bu düşe ulaştırabilecek en uygunsuz kişi gibi görünüyordu. Gandhi'ye olan saygısı nedeniyle giydiği pamuklu *"khadi"*sinin altında, yine de bir centilmendi. Mistik insanlarla dolu bir ülkede, o bir mantıkçıydı. Cambridge'de aldığı bilimsel eğitimin uyandırdığı heyecan, yıldızlar dışarı çıkmanın uğursuz olacağını söyledikleri için dışarı adım atmayan vatandaşlarının tutumuyla hiç bağdaşmıyordu. Evrenin en ruhani ülkesinde, o bilinemezcilik felsefesinden yanaydı. Din sözcüğünün bile içinde uyandırdığı dehşeti haykırıyordu. Hindistan'ın rahiplerinden, *"sadhu"*larından, yogilerinden, çilecilerinden, Brahmanlarından ve şeyhlerinden nefret ediyor, yoksulluğun, bölünmüşlüğün, yabancı sömürgecilerin ellerine düşmelerinden onları sorumlu tutuyordu.

Oysa *"sadhu"*ların ve batıl inançların kemirdiği Hindistan, Nehru'yu benimsemişti. Otuz yıl süreyle halk kitlelerine seslenerek yurdunu bir uçtan diğerine dolaştı. Tramvayların kenarlarına asılarak ya da tarlaları yaya veya kağnı arabalarıyla aşarak, kırsal bölgelerin ve gecekondu ların insanları onu dinlemeye koştu. Söylediklerinden bir tek kelime bile anlamayan ya da nutuklarının anlamını çıkartamayanlar pek

çoktu. Ama o, insan selinin ardından görünmekle yeterli oluyordu bu kitlelere. İnsanları için o, bir *"darsan"*dı, yani büyük bir düşünürle, ona inananlar arasında görüş yoluyla gerçekleşen bir çeşit ruhsal birleşme.

Nehru hem güzel yazabilen hem de güzel konuşabilen biriydi. Kelimelerini seçerken bir kuyumcu özeniyle çalışıyordu. Gandhi tarafından da takdir edilince, Kongre Partisi'nin basamaklarını çabuk aşmış, üç defa başkanlığına seçilmişti. Mahatma, verdiği savaşın bayrağının bir gün onun eline geçeceğini açıkça söylüyordu.

Nehru'ya göre, Gandhi bir dahiydi. Mantıkçı olduğu için Mahatma'nın büyük girişimlerine karşı çıkmış olsa bile -**Sivil İtaatsizlik**, **Tuz Yürüyüşü**, "**Hindistan'dan Çıkın**" kampanyaları gibi-, hep sevgiyle peşinden gitmiş ve daha sonradan da kabul ettiği gibi, o haklıydı.

Gandhi, bir bakıma Nehru'nun *"Guru"*su olmuştu. Onu, vatanının gerçek yüzünü görmesi, ruhuna Hindistan'ın acılarını yeniden işleyebilmesi için köylere gönderen, o olmuştu. İki lider buluştukları zaman, Nehru hemen "Bapuji"nin ayaklarına kapanırdı: Onu dinlemek, konuşmak ya da sadece düşünmek için. Bu anlar onun için, dinsiz yüreğinden iman soluğunun geçtiğini hissettiği yoğun ruhsallık dönemleriydi.

Oysa her şey onları birbirinden ayırıyordu, başta da din. Nehru her çeşit din gösterisinden nefret ediyordu. Gandhi'nin aslı ise, Tanrıya olan sarsılmaz imanıydı. Heyecanlı kişiliği dolayısıyla **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın karşısında olan Nehru, edebiyata, bilime, tekniğe saygılıydı; Gandhi ise bu "büyücüleri," insanlığın bütün felaketlerinin sorumlusu olarak gösteriyordu.

Aralarında bir baba oğul ilişkisi -gerilimleri, öfkeleri, geri tepişleriyle- kurulmuştu. Nehru bütün yaşamı boyunca, birine dayanmak, ateşli kişiliğinin kendisini mahrum ettiği bunalım dönemlerinde güven verici varlığını hissetmek ihtiyacını duyduğu birine muhtaç olmuştu. İyi viskiye ve kaliteli Bordeaux şarabına biraz fazla düşkün olan neşeli babası, önceleri bu yeri doldurabilmişti. Şimdi ise bu rol Gandhi'ye düşüyordu.

Yine de bu ululamanın ötesinde, ilişkileri nazik bir değişikliğe uğramaya başlıyordu. Nehru'nun yaşamında bir dönem tamamlanıyordu.

Oğul, dışarda varlığını tahmin ettiği yeni dünyaya girmek için, ocağını terk etmeye hazırlanıyordu. Bu dünyada, kendisini bekleyen sorunlara karşı çok daha duyarlı bir yeni *"guru"*ya ihtiyacı vardı. Belki kendisi henüz bilincine varamamıştı, ama Jawaharlal Nehru'nun aklında ağır ağır bir boşluk oluşmaktaydı.

Nehru ile Mountbatten'ın ilk defa karşılaşmalarından bu yana dünya ve kendi öz yaşamları çok değişmişti, ama birbirine benzer bir sempati akımı hemen kuruluverdi ikisi arasında. Bunda şaşılacak bir yön yoktu. Keşmirli Brahmanlar'ın üç bin yıllık geçmişin mirasçısıyla, en eski protestan aileden olmakla gurur duyan kişiyi, her şey birbirine yaklaştırıyordu. İkisi de karşılıklı sohbet etmekten zevk alıyordu. Soyut bir düşünür olan Nehru, Mountbatten'ın pratik dinamizmine ve savaş yıllarında yüklendiği ağır sorumluluklar sırasında gösterdiği karar verme yeteneğine hayrandı. Öte yandan Mountbatten da Nehru'nun kültürü ve fikirlerindeki incelik sayesinde uyarıldığını hissediyordu. Çok geçmeden İngiltere'yle yeni Hindistan arasında ilişkiyi sürdürmek isteyen tek Hintli siyasetçinin Jawaharlal Nehru olduğunu anlayacaktı.

Genç amiral buluşmalarının nedenini her zamanki açık sözlülüğüyle söyledi. Niyetinin en aşırı bir gerçekçilikle harekete geçmek olduğunu, başlıca kuşkusunun Büyük Britanya'nın egemenlik haklarını kurallara uygun olarak devretmek değil, böyle bir tedbirin sebep olabileceği kan dökülmesini önlemek olduğunu açıkladı.

İki temel nokta üzerinde çabuk anlaştılar: Çabuk karar, en önemli olan şeydi; Hindistan'ın bölünmesi bir facia olurdu.

Nehru, yaşlı peygamberin Bibar'ın talan edilen köylerinde yaptığı geziyi hatırlattı. "Gandhi yanılıyor, yaralarının üzerine bir parça merhem sürerek Hindistan'ın vücudunu iyileştirmek istiyor, oysa bütün vücudunu iyi etmek için hastalığın asıl nedenlerini bulup ortaya çıkartmak gerek."

Hindistan'ın kurtarıcısıyla en yakın yoldaşları arasındaki bu ayrılığı açıklamakla, Nehru, Kral naibine, güdeceği bütün siyaseti saptaması-

na yarayacak bir yol göstermiş oluyordu. Hintli liderleri ülkenin birliğini korumaya inandırmazsa, geriye kalan tek çıkar yolun bir bölünmeye rıza göstermelerini sağlamak olacağını biliyordu. Gandhi'nin bu çözüm yoluna karşı oluşu, durumu çıkmaza sürükleyebilirdi, ama şimdi bir başka çıkar yol görünüyordu: Kongre Partisi, yaşlı liderinin isteğine aldırmayabilirdi. İşte Nehru'nun Mountbatten'a belirttiği buydu ve Nehru'dan başka hiç kimse de Kongreyi Gandhi'yle bağları koparmaya yöneltecek ağırlıkta değildi.

Hem bu kopma başlamamış mıydı sanki? Nehru'yu dinlerken, Kral naibi içinden, bundan böyle siyasetinin amacının aradaki bu çukuru genişletmek olması gerektiğini geçiriyordu, ancak bu Hintli liderin kayıtsız şartsız desteklenmesine fırsat verebilirdi. Mountbatten bir müttefik kazanmak için hiçbir çabayı esirgememeye kararlıydı. Güllü adamla Louis ve Edwina Mountbatten arasında derin bir dostluk doğmakta gecikmeyeceği için, bu belki de daha kolay olabilecekti.

Jawaharlal Nehru'yu sarayının kapısına kadar geçirirken, Mountbatten şöyle dedi: "Bay Nehru, beni Britanya İmparatorluğu'nun Hindistan'daki egemenliğine son vermek için gelmiş son Kral naibi olarak değil de yeni bir Hindistan için gelen ilk Kral naibi olarak kabul etmenizi rica edeceğim." Nehru genç amirale döndü. "Ah," diye gülümsedi, "sizin tehlikeli bir çekiciliğiniz olduğunu söyledikleri zaman, neyi kastettiklerini şimdi anladım."

Churchill'in "yarı çıplak fakir" diye nitelendirdiği kişi, bir kere daha "Kral'ın temsilcisiyle eşit koşullar altında görüşüp tartışmak üzere" Kral naibinin çalışma odasında yerini almıştı.

"Daha çok küçük bir kuşa benziyor" diye düşündü karşısında oturan ünlü simayı süzen Louis Mountbatten, "koltuğuma büzülüp konmuş zavallı, mini mini bir kırlangıç sanki."

Garip bir çift. Kral soyundan gelen, güzel üniformalara düşkün bir amiral ve bir avuç elde dokunmuş pamuklu kumaşla çıplaklığını örtmekten başka kaygısı olmayan yaşlı bir Hintli; enerji dolu, atletik yapılı bir İngiliz ve sakin, cılız, ufak tefek bir adamcağız; Rangoon'u geri al-

mak için üç bin askerin hayatını tehlikeye atmak cüretini göstermiş bir askeri lider ve bir sinek öldürmekten bile nefret eden, şiddet aleyhtarı bir peygamber; talihin her şeye layık gördüğü bir soylu ve dünyanın en sefil halk kitlelerinin yoksulluğunu seçen bir ihtiyar. Telekomünikasyon çağının ustası Mountbatten, bazı yeni elektronik gelişmelerden yararlanarak, radyo dalgaları aracılığıyla kendisini komutası altındaki milyonlarca insana bağlayan şebekeyi geliştirmekten hiçbir zaman vazgeçmemişti. Nazik Mesih Gandhi ise, bilimden nefret ediyordu ve mesajını koca bir kıtaya iletmek için ona hiç ihtiyaç duymamıştı; dolayısıyla gelmiş geçmiş zamanların en büyük haberleşme dahilerinden biri sayılabilirdi.

Geçmişlerinde, bugünkü yaşamlarında, her şey iki adamın anlaşmalarına engel gibi görünüyordu. Oysa daha sonraki aylarda barışsever Gandhi, kendisine yakın olanların ifade ettiklerine göre, bu profesyonel askerin ruhunda "kendi gönlünde yatan bazı moral değerlerin yankısını bulacaktı." Öte yandan Mountbatten da en sonunda ona öylesine bağlanacaktı ki, Gandhi'nin ölümünden sonra, Mahatma'nın tarihte "Buda ve İsa ile aynı yere" sahip olmak için yaratıldığını söyleyecekti.

Kral naibi, Gandhi ile ilk buluşmasına o kadar büyük önem veriyordu ki, daha tahta çıkış töreni bile yapılmadan önce, ona bir mektup yazıp kendisini görmeye davet etmişti. Gandhi bu çağrıya cevabını yazmış, sonra da sekreterine, "zarfı postaya atmadan önce, iki gün beklemesini" rica etmiş, "Bu genç adamın bir an önce kendisini görmeye can attığını sanmasını istemiyorum," demişti.

"Genç adam" kendine özgü düşünceliliğiyle ve Hindistan'daki yaşlı İngilizler'in yudumladıkları çaylarının boğazlarına kaçmasına sebep olan atılganlığıyla, önerisini bir başka hareketiyle desteklemişti. Kendisini Bihar'dan alıp Delhi'ye getirmesi için özel uçağını göndermeyi önermişti Gandhi'ye. Mahatma öneriyi geri çevirdi, her zamanki gibi trenle, 3. mevki vagonların tahta sırası üzerinde yola çıkmayı yeğ tuttu.

Bu ilk karşılaşmanın başarılı olmasına gösterdiği ilgiyi ve her şeyin olağanüstü bir içtenlik içinde geçmesini sağlamak amacıyla, Kral naibi görüşmede eşinin de hazır bulunmasını rica etti. Birden Louis ve

Edwina Mountbatten bir endişe duygusuna kapıldılar. Gandhi'nin bir şeye canı sıkılmış gibiydi. Acaba bir hata mı işlemişlerdi? Protokol gereklerinde bir yanılgıya mı düşmüşlerdi?

Mountbatten şaşkın bir bakışla eşini süzdü. "Hay Allah, ilişkilerimizi başlatmak için ne kötü bir giriş" diye geçirdi aklından. Elinden gelen inceliğiyle, sonunda ziyaretçisine üzüntüsünün nedenini sordu.

Ufak tefek adam önce derin bir iç çekti.

"Biliyorsunuz," diye cevap verdi, "ben Güney Afrika'da geçirdiğim günlerden sonra, bu dünya nimetlerine veda ettim."

Ardından hemen hiçbir şeyi olmadığını ekledi; *Gîtâ*'sı, yemek için kullandığı ve Yeravda cezaevinde bulunduğu sırada edindiği teneke kap kacağı; üç *"guru"* maymununu temsil eden küçük heykelciği ve bir de iple beline astığı, sekiz şilinlik Ingersoll marka saati: İnsan yaşamının her dakikasını Tanrıya adamak isterse, vaktin kaç olduğunu bilmek zorundadır.

"Ama başıma ne geldi, biliyor musunuz?" diye en sonunda açıkladı derdini. "Saatimi çaldılar. Delhi treninde biri saatimi yürüttü."

Mountbatten birden gözlerinde yaşlar biriktiğini gördü. Demek üzüntüsünün nedeni buydu, saatini kaybettiğine değil, onu anlayamamış olmalarına üzülmüştü. O kalabalık vagonda çaldıkları sekiz şilin değerindeki saati değil, kardeşlerine olan güveniydi biraz[1].

Uzun bir sessizlikten sonra, Gandhi Hindistan'ı ezen felaketlerden bahsetmeye başladı; Mountbatten dostça bir el hareketiyle sözünü yarıda kesti.

---

(1) Bundan altı ay sonra, 1947 Eylül'ünde, Gandhi'nin sanayici Birla'nın Yeni Delhi'deki evinde bulunduğu sırada, bir yabancı kendisini görmek istedi. Adını vermeyi ve ziyaretin nedenini açıklamayı reddettikten sonra, Gandhi'nin saatini çaldığını kabul etti. Saati kendine geri vermeye ve af dilemeye gelmişti. "Affetmek mi?" diye bağırdı Mahatma'nın sekreteri, "aksine sizi sarılıp öpecek." Sonra adamı alıp Gandhi'nin yanına götürdü. O da bir çocuk gibi hop hop zıplayarak, yabancıyı kucakladı, hazır bulunan herkesi çağırıp saatini ve saati kendisine getiren tövbekâr evladı onlara da gösterdi.

"Bay Gandhi, Hindistan'dan bahsetmeden önce, bana kendinizden bahsetsenize. Sizin kim olduğunuzu öğrenmek isterdim."

Bu sözler, önceden kararlaştırılan bir taktiğin gereğiydi. Yeni Kral naibi görüşeceği kişilerin istekleri ve yakınmalarıyla karşı karşıya gelmeden önce, onlarla önce samimi bir temas kurmayı kararlaştırmıştı. Ziyaretçilerini rahat ettirebilirse, sırlarını açmaya zorlarsa, ilerde etkili bir biçimde yararlanabileceği bir güven havası yaratmayı umuyordu.

Sorusu, Mahatma'nın pek hoşuna gitti. Özellikle çok çekici iki kişinin önünde, söyleyeceklerini içtenlikle dinlemeye hazır kişiler karşısında kendisinden bahsetmeye bayılıyordu. Güney Afrika'daki anılarını anlatmakla söze başladı; Boer'ler savaşı sırasında sağlık bölüğündeki tecrübelerini dile getirdi, **Sivil İtaatsizlik** ve **Tuz Yürüyüşü** kampanyalarından bahsetti. Zoroastre, Buda, Musa, İsa, Muhammet ve Rama sayesinde Doğu'nun, Batı aleminin kültürünü beslediğini açıkladı. Sonra mekanizma tersine çalışmaya başlamıştı: Doğu, yüzyıllar boyunca Batı'nın kültür hâkimiyeti altında kalmıştı. Şimdi de atom bombası heyulasının tedirgin ettiği teknoloji içinde boğulan Batı, yeniden Doğu'ya dönmek ve onun kaynaklarından kana kana içmek ihtiyacındaydı. Batı'nın, Gandhi'nin yaymak istediği sevgiye ve kardeşçe anlayışa susamışlığı vardı.

İki saat kadar süren bu ilk karşılaşma sırasında sıradan gibi görünen, aslında olağanüstü bir sahne cereyan etti. Bu sahne Kral naibine tutumunun Mahatma'nın bam teline bastığını anlattı.

Mountbattenlar, fotoğrafçıların merakını tatmin emek için konuklarını alıp Moğol bahçesine inmişlerdi. Gandhi'nin sevgiyle "Benim koltuk değneklerim" dediği küçük yeğenleri Manu ve Abha'nın omuzlarına dayanarak yürüme alışkanlığı vardı. Ama onların bulunmadığı sırada, yaşamını İngilizler'e karşı savaşmakla geçiren devrimci, elini birden son Hindistan Kraliçe naibinin omuzuna dayayıverdi ve sanki dua toplantısına gidiyormuş gibi, sükunet içinde ondan destek alarak, Lord Mountbatten'ın çalışma odasına geri döndü.

Gandhi Kral naibini ikinci defa ziyarete geldiği zaman, Yeni Delhi sıcak mevsimin cehennem havası içinde adeta boğuluyordu. Güneş altında ezilen Moğol bahçesinin süslü portakal ağaçları, adeta ateş kusuyordu. Bu cehennemin ortasında tek vaha, Louis Mountbatten'ın çalışma odasıydı. Her şeyin kusursuz olması için gösterdiği özen, onu bu odayı boyattıktan sonra, başkentin en iyi havalandırma aygıtını da yerleştirmeye itmişti ve şimdi içerde yirmi derecelik bir ısı vardı.

Bu incelik, neredeyse bir felakete sebep olacaktı. Dışardaki cehennemi sıcaktan odanın serinliğine geçiveren Gandhi, soğuktan titremeye başladı. Uygarlığın nimetleriyle birden bire tanışıvermişti ve şimdiye kadar bütün teknik ilerlemelere karşı çıkmış biriydi. Dehşete düşen amiral, aygıtı hemen durdurttu, yaverini çağırttı, o da Lady Mountbatten'a haber saldı.

"Aman Tanrım," diye üzüldü Edwina, "dostumuzu zatürree edeceksiniz!"

Hemen pencereleri ardına kadar açıp, kocasının odasına koştu, bir bahriye battaniyesi kapıp getirdi, tirtir titreyen Mahatma'nın omuzlarına yerleştirdi. Konuklarını ısıtma çabalarına, sarayın balkonunda ona çay ikram ederek devam ettiler.

Bir hizmetkâr ordusu, Kral naibinin armasını taşıyan göz kamaştırıcı çay takımlarıyla çay servisi sunarken, bu sefer büyük dayısına eşlik eden genç Manuda, beraberinde getirdiği hafif kahvaltılığı hazırlıyordu: Limonata, yoğurt ve birkaç tane de hurma. Gandhi bunları sapı kırılmış ve kırık yerine iple bir bambu parçası bağlanmış kaşığıyla yedi. Yalnız iki teneke tabağı, Kral naibinin tepsisindeki Sheffield takımları kadar İngilizdi, çünkü yattığı son cezaevinden almıştı.

Gandhi gülümseyerek yoğurt tabağını Mountbatten'a uzattı.

"Çok iyidir," dedi şeytanca, "hele bir bakın tadına."

Amiral hevessizce sarımtırak ve pıhtılı karışıma baktı.

"Galiba hiç yemedim ben bundan," dedi konuğunu vazgeçirteceğini umarak.

"Olsun, fark etmez," diye ısrar etti Gandhi, "her şeyin bir ilk seferi vardır. Deneyin hele."

Mountbatten, görev duygusu ve doğal kibarlığının da yardımıyla, bir kaşık almayı kabul etti.

İkinci görüşmeleri böyle mütevazi bir sofra başında başladıktan sonra, Kral naibi en sonunda, kendisinden önce bu görevde bulunanlarda alışılmamış bir sabır ve cesaret gerektiren ve hep sarpa saran işe girişti: Gandhi ile müzakere etmek.

Mahatma şimdiye kadar hep çetin bir müzakereci olarak görünmüştü. Ona göre gerçeğin iki yüzü vardı: Biri salt gerçekti, dünyayı yücelten ve insanoğlu bunu ancak kaçamak sezgilerle görebilirdi; diğeri de bağıntılı (izafi) gerçek. Gündelik yaşantıda en çok bu bağıntılı gerçeğe rastlanıyordu. Aradaki farkı açıklamak için, Gandhi bir meselden yararlanıyordu. "Sol elinizi buzlu su dolu bir kaba daldırın," diyordu, "sonra da ılık su dolu bir kaba, ılık su size sıcak gelecektir. Sonra da sağ elinizi sıcak su dolu bir kaba sokun, çıkartıp yine ılık suya daldırın. Bu sefer de ılık su size soğuk gelecektir. Oysa ısı hiç değişmemiştir. Salt gerçek, suyun değişmeyen ısısıydı, ama bağıntılı gerçek, yani insanoğlunun elinin fark ettiği gerçek, değişiyordu." Bu mesel Gandhi'nin bağıntılı gerçeğinin katı bir değer olmadığını açıkça gösteriyordu. Bir sorunu anlayışındaki değişikliklere göre, pekâlâ evrime uğrayabilirdi. Onun başvurduğu bu tür moral jimnastik, çok defa kendisiyle görüşen Britanyalılar'ı pek şaşırtmış, onun iki yüzlü, kurnaz bir Asyalı olduğu izlenimini uyandırmıştı. Hatta bazen taraftarlarının bile sabırlarının taştığı oluyordu.

"Bapuji (Baba), sizi bir türlü anlayamıyorum," diye hayretini gizleyemedi bir gün biri. "Bunu geçen hafta nasıl böyle dediniz de şimdi nasıl aksini söyleyebiliyorsunuz?"

"Ah," diye cevap verdi Gandhi, "çünkü geçen haftadan beri o kadar çok şey öğrendim ki."

Yeni Kral naibi demek ki ciddi görüşmelere bir çeşit kaygıyla girişiyordu. Yanı başında "kuş gibi cıvıldayan" küçük adamın Hint sorununa bir çözüm yolu getireceğinden pek o kadar emin değildi. Buna kar-

şılık bu çözüm yolunu bulmak için göstereceği bütün çabaları yok edebileceğini biliyordu. Bir sürü arabulucunun girişimleri, onun beklenmedik kişiliği karşısında çok defa başarısızlığa uğramıştı. 1942'de Churchill'in gönderdiği özel görevliyi Londra'ya eli boş döndüren, Gandhi idi. Bir önceki Kral naibinin Hint sorununu çözme çabalarını ilkeleri uğruna sıfıra indiren, yine oydu. Bir gün önce, açıkhava duası sırasında, ülkesinin ancak cesedi çiğnenerek bölünebileceği inancını tekrar etmişti. "Yaşadığım sürece," diye eklemişti, "Hindistan'ın bölünmesini asla kabul etmeyeceğim."

Mountbatten, derhal Gandhi'ye İngiltere'nin siyasetinin kuvvet gösterisi karşısında teslim olmamak olduğunu açıkladı. Ama şiddet aleyhtarı kampanyası başarıya ulaştığına göre, İngiltere bugün artık, her ne olursa olsun, Hindistan'ı terk etmeye karar vermişti.

"Önemli olan bir tek şey var," diye belirledi Gandhi. "Hindistan'ı bölmeyin, onu bölmeyi reddedin, hatta bu red kararı, oluk gibi kan akmasına sebep olsa bile."

Mountbatten, taksimin benimseyebileceği en son çözüm yolu olabileceğini hatırlatarak itiraz etti. Ama başka olanak var mıydı?

"Böleceğiniz yerde, Hindistan'ın bütününü Müslümanlar'a verin," diye önerdi Gandhi. "Üç yüz milyon Hindu'yu Müslümanların egemenliği altına verin, Cinnah ve kuyruklarını bir hükümet kurmakla görevlendirin ve İngiltere'nin egemenliğini onlara aktarın."

Mountbatten, **Şiddet Aleyhtarlığı** şampiyonunun önerisi karşısında dehşete düşmüştü. Taksimden kurtulmak için rastlayacağı her yılana sarılacak olsa bile, bu öneri "Harikalar Diyarındaki Alice"in düşlerinden birine benziyordu. Hoş, Gandhi'nin çok daha garip bazı fikirleri pekâlâ başarıya ulaşmıştı ya.

"Peki, sizin Parti'nizin bu öneriyi kabul edeceğini nereden biliyorsunuz?" diye kuşkuyla sordu amiral.

"Kongre her şeyden önce taksimi önlemek istiyor. Bunu engellemek için her şeyi yapacaktır."

"Ya Cinnah'ın tepkisi ne olacaktır?"

"Eğer bu planı bulanın ben olduğumu kendisine söylerseniz," diye sinsi bir gülümsemeyle cevap verdi Mahatma, "size şöyle cevap verecektir: 'Ah şu kurnaz Gandhi ah!"

Mountbatten uzun bir süre sesini çıkarmadı. Öneri tamamen ütopya idi ve bunu kabul ettirmek için kişisel saygınlığını ortaya atmaya hiç niyeti yoktu. Ama Hindistan'ın bütünlüğünü korumak için hiçbir fırsatı da kaçıramazdı. En sonunda şöyle konuştu:

"Eğer Kongre'nin bu planı onaylayacağına dair bana resmen teminat verirseniz ve gerçekleşmesi için içtenlikle işbirliğine yanaşırsanız, ben de ardını getirmeyi kabul ediyorum.

Gandhi adeta koltuğundan havaya sıçradı.

"Ben tamamen içtenlikle konuşuyorum," diye tekrarladı, "ve eğer siz böyle bir karar alacak olursanız, ben de ülkeyi bir ucundan diğerine dolaşarak, bu kararı halka benimsetmek için elimden geleni yapmaya hazırım."

Birkaç saat sonra Hintli bir gazeteci, duaya giden Gandhi ile görüşme fırsatını elde ediyordu. Mahatma, "mutluluktan yerinde duramıyor"du. Toplantı yerine yaklaştıkları sırada, yaşlı adam gazeteciye döndü. Saf bir gülümsemeyle, mırıldandı: "Sanırım vapuru altüst ettim."

Gandhi'nin kutsal yolunda dördüncü durağı
Taraftarları, babadan uzaklaşıyor.

Üzerinde yanan sineklerin kararttığı tek ampul, sefil kulübe odasını aydınlatıyordu. Beline kadar çıplak haldeki Gandhi, hararetle tartışan yoldaşlarının orta yerindeki minderin üzerinde çömelmiş oturuyordu. Dışarda, gözleri kuşku ve merak karışımı bir heyecanla parıldayan Bhangi Colony'nin çöpçülerinin çocukları, pencerenin önünde Mahatma ve onun Kongre Partisi'nin liderlerini seyredebilmek için itişip kakışıyorlardı. Bunlar,Yeni Delhi'nin sokaklarını ve kanalizasyon çukurlarını temizleyen ve çoğunluğu "Dokunulmazlar" olan kalabalık gecekondu semtlerinin çocuklarıydı.

Gandhi onları, sözde kanalizasyon görevi gören üstleri açık kanallardan insan pisliği kokularının yükseldiği bu iğrenç semte çağırmıştı. Başkentte kaldığı sürece, burada, dünyanın bu en sefil insanları arasında, yüzleri yara bere içindeki bu insanı acındıran suratlarla bir arada yaşamaya karar vermişti. Hint toplumunun ezilen sınıfı, şu "Dokunulmazlar" -kendisi onlara "Tanrının çocukları" anlamına gelen *"Hariyan"* adını takmıştı- uğruna verdiği savaş da yüreğinde en az öteki savaşı, Hindistan'ın özgürlüğü kadar önemli bir yer tutmuştu.

"Dokunulmazlar," nüfusun altıda birinden daha fazlaydılar. Hiç kuşkusuz Hindu idiler, ama geçmişte işledikleri hatalar yüzünden bütün kastların dışında bırakılmışlardı. Ciltlerinin daha kara teni, davranışlarındaki tevekkül ve giysilerinin sefilliğiyle, çok kolay tanınabiliyorlardı. Onlara "Dokunulmazlar" denmesi, diğer Hinduların onlardan ne kadar çok çekindiklerini ve temas edecek olurlarsa, dinsel bir törenle arınmaları gerektiğini gösteriyordu. Söylendiğine göre, bazen adım izleri bile bazı Brahmanlar'ın oturduğu sokakların kutsallığına halel getiriyordu. Bir "Dokunulmaz," yolda herhangi bir kast mensubu Hindu'ya rastlayacak olursa, gölgesini kirletmemek için kenara çekilmek zorundaydı. Hiçbir Hindu, bir "Dokunulmaz"ın karşısında yemek yiyemez, onun çektiği sudan içemez, elini değdirdiği bir aracı kullanamazdı. Pek çok tapınağa girmek de "Dokunulmazlar"a yasaklanmıştı. Çocukları okullara kabul edilmiyordu. Ölümde bile parya olarak kalıyorlardı. Ortak ölü yakılan yerlerde onların cesetleri yakılmıyordu. Yoksullukları yüzünden yeteri kadar odun bulamadıklarından da cesetleri ya yarı yanmış olarak kalıyor, ya gömülüyor ya da nehre atılıyordu. Çok defa da akbabalara yem oluyorlardı.

Hindistan'ın bazı bölgelerinde "Dokunulmazlar"ın sokağa çıkmalarına ancak geceleri izin veriliyordu. O zaman kendilerine "Görünmeyenler" adı veriliyordu. Zaten üzerinde çalıştıkları topraklarla birlikte, köleler gibi satılıyorlardı. Genç bir "Dokunulmaz," ortalama bir öküz kadar para ediyordu. En aşağılık ve en pis işler, onlara gördürülüyordu: Fosseptikleri boşaltmak, sokakları süpürmek, çöpleri toplamak ve bütün bu pis işler onları gerçekten "Dokunulmaz" kişiler haline getiriyor-

du. Sosyal ilerleme çağında, Hindu dini, onlara sadece bir tek ayrıcalık tanıyordu. Yalnız sebze yiyen kişiler olmadıkları için, salgınlar ya da başka hastalık yüzünden ölen ve leşleri şehrin lağım çukurlarına atılan kutsal inekleri yiyebilirlerdi.

Güney Afrika'dan döndüğünden beri, bu paryaların davası, Gandhi'nin davası olup çıkmıştı. Hindistan'da ilk açtığı *"ashram,"* neredeyse yok olacaktı, çünkü buraya paryaları toplamıştı. Onların yaralarını tedavi ediyor, mahvolan uzuvlarına masaj yapıyordu. Bununla da yetinmedi, "Dokunulmazlık" anlayışına gösterişli bir şekilde meydan okumak için, kendi kastından bir Hindu için en aşağılık bir şeyi yapmaktan da çekinmedi: Herkesin gözleri önünde bir "Dokunulmaz"ın çirkef suyu fıçısını yıkadı.

1932'de onların Hint toplumu dışına sürülmesini öngören bir siyasal reform tasarısını engellemek için açlık grevi yaparken, neredeyse onların uğruna canını verecekti. İnatla 3. mevki vagonlarda yolculuk ederek, onların gecekondu semtlerinde oturarak, bütün Hindistan'ı "Dokunulmazlar"ın yaşam koşulları karşısında duygulandırmak niyetindeydi.(1)

Birkaç aya, hatta birkaç haftaya kadar, o akşam Gandhi'nin çevresinde toplanmış olan insanlar, Bağımsız Hindistan hükümetinde bakan olacaklardı. İngilizler'in imparatorluğu yönettikleri geniş salonlara geçecekler; lüks salon arabalara binip dolaşacaklardı. Eğer Gandhi onlarla

(1) Gandhi'nin tutumu, Kongre Partisi'ndeki arkadaşlarının karşısına çeşitli sorunlar çıkartıyordu. Yeni Delhi'ye geldikten bir süre sonra, Lord Mountbatten, Mahatma'nın en yakın mesai arkadaşlarından kadın şair Sarojini Naidu'ya, Gandhi'nin yaşamayı tercih ettiği yoksul hayatın, korunmasını özellikle güçleştirip güçleştirmediğini sordu. "Ah," diyerek güldü kadın şair, "Onun gibi, siz de Kalküta garında bir peronda 3. mevki vagonlardan birine binmeye çalışırken, hep tek başına olduğunu sanıyorsunuz. Ya da Dokunulmazlar arasında, bir kulübede otururken, kimsenin onu korumadığı vehmine kapılıyorsunuz. Onun bilmediği şu ki, bizim bir düzine kadar Dokunulmaz kılığına bürünmüş militanımız, kendisiyle beraber aynı vagona biniyorlar, bir o kadar da yine Dokunulmaz kılığında, kulübesinin çevresindeki barakalara yerleşiyor. Sevgili Lord Louis," diye özetledi kadın şair konuşmasını, "yaşlı adamın yoksulluk içinde yaşamak tutkusunun Hindistan'a kaça mal olduğunu hiçbir zaman bilemeyeceksiniz."

başkentin en sefil ve yoksul semtinde buluşmak istemişse, bu yakında yönetmek zorunda kalacakları ülkenin gerçekleriyle yüz yüze gelmeleri içindi.

Akşam boğucu bir sıcak vardı; sıkıntıdan kurtulmak için Gandhi, kendi bulduğu bir havalandırma aygıtı kullanmıştı. Saçsız tepesine oturttuğu ıslak bir havlu. Ama arkadaşlarının da akşam havası kadar ateşli olduğunu görerek, üzülüyordu.

Birkaç gün önce Mountbatten'a Kongre Partisi'nin taksime engel olmak için bütün ödünleri vermeye hazır olduğunu söylerken, Gandhi yanılmıştı. İşlediği hata, giderek yaşlanan Mahatma ile yetiştirip Parti'nin kilit noktalarına yerleştirdiği kişiler arasında açılmaya başlayan uçurum oranında büyüktü.

Bu militanlar çeyrek yüzyıl boyunca Gandhi'yi desteklemişlerdi. Onun davası uğruna batılı giysilerini çıkarıp, *"khadi"*sini giymişler, acemi parmaklarıyla çıkrığını çevirmişler, polisin çatırdayan *"lathi"*lerine karşı yürümüşler, İngiliz cezaevlerinin kapılarını aşındırmışlardı. Kararsızlıklarını ve kuşkularını susturarak, açtığı kutsal cihad yolunda peşinden gitmişler, hiç tahmin etmedikleri bir zafer uğruna ileri atılmışlardı ve bugün bu zafer gerçekleşiyordu: Gandhi'ye özgü **Şiddet Aleyhtarlığı** ideali, bağımsızlığı İngilizlerden kurtarmıştı.

Gerekçeleri çeşitliydi, ama hepsi de bağımsızlık mücadelesinde ancak onun dehasının Hintli kitlelerini tek bir bayrak altında toplayabileceğini biliyorlardı. Ortak mücadele, aralarındaki görüş ayrılıklarını açığa vurmamaya zorlamıştı. Ama bu akşam yaşlı liderlerinin alışılmamış önerisi üzerine, bu görüş ayrılıkları birden su yüzeyine çıkıvermişti: Cinnah ve bir Müslüman hükümetini, bağımsız Hindistan'ın başına getirme önerisi. Gandhi, eğer bu planı reddedecek olurlarsa, yeni Kral naibinin taksim yolunu seçmek zorunda kalacağını savundu. Noakhali ve sonra da Bihar'da çıktığı uzun yürüyüş sırasında, Delhi'deki siyasetçilerden çok daha iyi biçimde, bir taksimin sebep olabileceği faciaları çok yakından görmek olanağına kavuşmuştu. Ganj Deltası'nın kulübelerinde ve bataklıklarında ırk ve din kininin nasıl doğup serpildiğini görmüştü. Taksim, bu azgınlığı sakinleştirmez, daha da azdırırdı. Yol-

daşlarından kendi çözüm yoluna katılmalarını yalvardı ve Hindistan'ın bütünlüğünü korumak için bunun son fırsat olduğunu ileri sürdü.

Ama ne Nehru'yu ne de Parti'nin diğer sorumlularını inandırabildi. Ülkenin bütünlüğünü korumak için ödeyecekleri bedelin de bir sınırı vardı. İktidarı Müslüman rakiplerinin ellerine terk etmek, bu sınırı aşmak demekti. Mahatma bunun üzerine yüreği daralarak Kral naibine arkadaşlarının onayını alamadığını bildirecekti. Henüz bir kopma yoktu, ama taraftarları artık kendisinden başka bir yol tutmaya başlamışlardı. Gandhi'nin kutsal cihadı Güney Afrika'da bir tren garının ıssızlığı ve karanlıkları içinde başlamıştı. Ve başladığı gibi yine yalnızlık içinde bitmek üzereydi.

O Nisan günü, öğleden sonra, Kral naibinin çalışma odasında havalandırma aygıtı bile olmasaydı Müslüman liderin çok ciddi ve çekingen kişiliğinden taşan buz gibi kutup soğukluğu bile, odayı serinletmeye yeterdi. Daha ilk andan itibaren, Mountbatten, Muhammet Ali Cinnah'ı "küstah, soğuk ve küçümseyici bir düşünce hali" içinde bulmuştu.

Hindistan'daki üçlünün kilit adamı, sorunun çözümünü kesinlikle elinde tutan kişi, Kral naibinin sarayına en son gelen oldu. Louis Mountbatten yirmi beş yıl sonra bu sahneyi yeniden yaşarken, şöyle diyecekti: "Muhammet Ali Cinnah'la görüşmeden önce, Hindistan'daki görevimin ne kadar olanaksız olduğunu anlayamamıştım."

Buluşma bir gafla başladı. Ve devrilen bu çam, pek dokunaklı bir biçimde, yetmiş yaşındaki bu adamda hiçbir şeyin içinden gelmediğini gösterdi. Ev sahipleriyle birlikte fotoğraflarının çekileceğini bildiği için, önceden Edwina Mountbatten'a karşı bir kibarlık yapmayı hayal etmişti. Ama tahminlerinin aksine Kral naibi Edwina'yı değil de kendisini ortada poz vermeye çağırmıştı. Talihsiz Cinnah! Oysa her şeyi bir elektronik beynin programlaştırdığı gibi öngörmüştü o. Bu nedenle hazırladığı komplimanı söylemeden edemedi. "Ah," dedi, "işte iki diken arasında bir gül!"

Çalışma odasına girer girmez, Cinnah Kral naibine tutumunu açıklamaya geldiğini ve sadece kabul edebileceği şeyleri sıralayacağını

bildirdi. Tıpkı Gandhi'ye yaptığı gibi, amiral onun da sözünü yarıda kesti.

"Bay Cinnah, bu aşamada koşulları tartışacak durumda değilim. Önce hele bir tanışalım."

Mountbatten olanca çekiciliğini seferber ederek, Müslüman liderini fethetmeye girişti. Ama Cinnah buzdan bir duvarın ardına sığınmış gibiydi. Yaşamını ve kişiliğini en yakınlarına bile açmayan bu adam için bir yabancıya açılmak düşüncesi dahi, dayanılmaz bir şey gibi geliyordu.

Mountbatten sabırla, inatla konuğunun çekingenliğini kırmak için didindi. Saatler sürdüğünü sandığı bir zaman içinde, bütün işittiği bir dizi homurdanmayla tek tük heceler oldu. Cinnah'ın yüzü ancak gitmek için izin isteyeceği sırada güldü. "Tanrım, ne soğuk adam!" diye bu sınavdan çıkınca derin bir soluk aldı iyice yorulan amiral. "Adamın buzlarını eritmek için ilk görüşmenin bütününü tükettik!"

Pakistan'ın babası
Muhammet Ali Cinnah'ın portresi

Tarihin bir gün Pakistan'ın babası diye selamlayacağı kişi, bu devletin adını ilk defa 1933'te, Londra'daki Waldorf Otelinde, gece kıyafetinin mecburi olduğu bir yemek sırasında duymuştu. O akşamki ev sahibi, Cambridge'deki evinde Hintli Müslümanlar için bağımsız bir devlet kurulmasını isteyen bir manifesto kaleme alan, müzmin öğrenci Rahmet Ali idi. Rahmet Ali, Cinnah'a otelin en seçkin chablis şarabını sunarak Kuran'ın yasağını çiğnemekte beis görmemişti. "Pakistan" adını verdiği bu ülkeyi fethetmek amacıyla açılacak siyasal kampanyanın başına geçmesi için onu inandıracağını umuyordu. Ama buz gibi bir redle karşılaştı. "Sizin Pakistan'ınız, gerçekleşmesi olanaksız bir düştür," diye cevap verdi Cinnah.

Talihsiz öğrencinin Hintli Müslümanlar'ın özgürlüğünün peygamberi olarak seçtiği kişi, siyasete Hindular'la Müslümanlar arasında bir-

leşmeyi tavsiye ederek atılmıştı. Ailesi, Gandhi'nin de memleketi olan Kathiawar Bölgesindendi. Aslında Cinnah'ın büyük babası birtakım iyi bilinmeyen nedenlerle Müslümanlığı kabul etmeseydi, iki siyasal rakip, aynı kastın insanları olacaklardı. Cinnah da Londra'da *"Inns of Court"*ta yemek yemek için bulunmuş, avukatlık cüppesini giymişti. Ama Gandhi'nin aksine o İngiltere'den Britanyalı bir centilmen olarak dönmüştü.

Monokl takıyor ve Bombay'ın nemli havası yüzünden günde bir iki defa, usta terzilerin elinden çıkan elbiselerini değiştiriyordu. İstiridyeye ve havyara, şampanyaya, konyağa ve Bordeaux şaraplarının en seçkinlerine bayılıyordu. Şerefli ve doğru bir insan olduğuna kuşku yoktu ve yaşam felsefesi, hak ve biçimlere titiz bir saygınlıkla özetlenebilirdi. Yakınlarından birinin ifadesine göre, "Victoria Çağının son örneklerinden, Gladstone ve Disraeli gibi bir siyasetçiydi."

Parlak bir avukat olduğu için, elbette siyasete kaydı. On yıl süreyle Hindular'ı ve Kongre Partisi'nin Müslüman üyelerini İngilizler'e karşı bir cephede tutabilmek için uğraştı. Gandhi, Parti'nin yönetimini ele aldığı zaman, ilk hayal kırıklığına uğradı. Kibar Cinnah'ın, avuç içi kadar kaba pamuklu bir kumaşa sarınıp başına da beyaz bir takke oturttuktan sonra, İngiliz cezaevlerinin hücrelerinde çürümeye hiç niyeti yoktu. **Sivil İtaatsizliğin** "ancak cahiller ve okuma yazma bilmeyenler için" yararlı olacağını söyledi.

Bunun üzerine Kongre Partisi'yle bağlarını kopardı ve Müslümanlar'ın davasını savunan Müslüman Birliği'ne katıldı. Siyasal hayatının dönüm noktası, 1937 seçimlerinden sonra, Kongre Partisi iktidar pastasını Müslüman Birliği'yle paylaşmayı reddettiği zaman gelip çattı. Kongre, Müslüman azınlığının hatırı sayılır olduğu yerlerde bile buna yanaşmamıştı. Sarsılmaz bir gurur sahibi olan Cinnah, Kongre'nin tutumunu bir çeşit kişisel hakaret olarak kabul etti. Bu davranışta, Hindular'ın hâkim olacağı bir hükümet yönetimindeki Hindistan'da, Müslümanlar'ın asla eşit muamele göremeyeceklerinin kanıtını sezdi. İki toplum arasında birliğin eski şampiyonu, artık Pakistan'ın inatçı avukatı olmuştu, yani dört yıl önce "olanaksız bir düş" diye nitelendirdiği tasarının.

Hindistan'daki Müslüman kitleleri yönetmek için ondan daha zıt bir lider düşünülemezdi. Aslında adından ve İslamiyetin gereklerini yerine getiren ailesinden başka Muhammet Ali Cinnah'ın İslamiyetle hiçbir ilişkisi yoktu. Alkollü içki içiyor, domuz eti yiyor, Cuma namazına gitmeyi sık sık savsaklıyordu. Onun dünya görüşünde Allah ve Kuran'ın hiçbir yeri yoktu. Hindu rakibi Gandhi bile, ondan daha çok Kuran'dan ayeti ezbere biliyordu. Üstelik doksan milyon Hintli Müslüman'ın büyük çoğunluğunu, geleneksel dilleri olan Urduca'dan birkaç cümleden fazlasını bilmediği halde çevresinde toplamayı başarmıştı.

Cinnah, Hindistan'daki halk kitleleriyle kolay anlaşamıyordu. Pislikten ve sıcaktan nefret ediyordu. Gandhi yolculukları sırasında yoksullarla bir arada olmak için 3. mevkiyi tercih ediyordu; Cinnah ise yoksullardan uzak olabilmek için 1. mevkiyle yolculuğa çıkıyordu. Rakibi, sadeliği bir tapınış haline getirmişti. Cinnah ise gösterişe hayrandı. Hintli Müslümanlar'ın köylerini kraliyet kortejiyle, zırhlı filler ve *"God Save The King"*i çalan bandolarla ziyaret ediyordu. "Halkın bildiği tek hava" diye bunu belirtmekten de pek hoşlanıyordu.

Yaşamı, bir düzen ve disiplin örneğiydi Cinnah'ın. Bahçesinde dümdüz bir çizgi halinde dikili olan lalelerin önünde durduğu zaman, çiçeklerin güzelliğini seyretmek için değil, düzenli dizilip dizilmediklerini anlamak için bakardı.

Hukuk kitaplarıyla gazeteler, tek okuduğu şeydi. Aslında gazeteler, bu esrarlı kişiyi adeta çekiyordu. Hemen dünyanın her yerinden gazete getirtiyordu. Yazıları kesiyor, kenarlarına notlar karalıyor, kupürleri kitaplığında gözleri dolduran albümlere yerleştiriyordu.

Cinnah Hindu siyasal rakiplerini sadece küçümsüyordu. Nehru'yu "Peter Pan"lıkla nitelendiriyor, "Siyaset adamı yerine, Oxford'da profesör olsa, daha isabet edecek bir edebiyat kahramanı" diyordu. "Doğal iki yüzlülüğünü Batı eğitimi cilası altında saklayan kibirli bir Brahman" olmakla suçluyordu onu. Cinnah'a göre Gandhi, "Kurnaz bir tilki, bir çeşit Hindu havarisiydi." Mahatma'nın Bombay'daki evinde, değerli İran halıları üzerine, "karnının üstünde bir çamur torbasıyla" uzanmış

yatan resmi, Cinnah'ın hiçbir zaman aklından çıkartamadığı kâbus gibi bir görüntüydü ve asla affetmemişti bunu.

Müslümanlar arasında Cinnah'ın pek az dostu, daha da az sayıda öğrencisi vardı, yalnız taraftarları ve ortakları bulunuyordu. Kızkardeşinin dışında, ailesi de onun için yoktu. Bağımsız bir Pakistan düşüyle baş başa, yalnız bir hayat sürüyordu. Boyu iki metreye yakındı, ama ancak altmış kiloydu. Yüzü o kadar zayıf ve çekikti ki, sivri elmacık kemiklerinin altında yanakları şeffaf gibi duruyordu. Özenle geriye doğru taranmış gür ve kır saçları, boyunu daha da uzun gösteriyordu. Görünüşü o kadar ölçülü ve sertti ki, eski Ispartalı askerlerin güçlü hayalini canlandırıyordu.

Bütün başarılarını, kişiliğinin hâkim çizgisine, sarsılmaz iradesine borçluydu. Onu çok eleştirenler ve takılanlar vardı. Ama hiç kimse, ister dostu, ister düşmanı olsun, iradesiz olduğunu söyleyemezdi.

1947 yılı Nisan ayının ilk iki haftası içinde Kral naibiyle Cinnah altı kez kesin görüşme yaptılar. Hintliler'in alınyazılarını çizen on saatlik görüşme. Mountbatten bu on saate kendi deyimiyle, "inandırıcı olduğum için değil, ama olayları en uygun biçimde sunma yeteneğim olduğundan, insanları iyi olanı yapmaya inandırma yeteneğimin ölçüsüz gururuyla" silahlanmış olarak çıktı. Sonradan "Cinnah'ın kararlılığını sarsmak için ne tür kurnazlıklara, daha nelere" başvurduğunu anlatacaktı. Yapılacak hiçbir şey yoktu. Hiçbir kanıt, hiçbir kurnazlık Cinnah'taki Pakistan hayalini silemezdi.

Cinnah'ın durumunun kuvveti, iki temel koza dayanıyordu. Bir kere Müslüman Birliği'nin mutlak diktatörüydü. Belki onun altında karşı görüşte olanlar vardı. Ama Cinnah'ın sağlığında bunlar konuşamayacaklardı. İkincisi ve belki de daha önemlisi, bir yıl önce Kalküta sokaklarında "Dolaysız Eylem Günü"nde akan kanın anısıydı.

Cinnah'la Mountbatten hiç olmazsa daha başlangıçta bir nokta üzerinde anlaşmışlardı: Ne yapılacaksa, çabuk yapmak. Müslüman lidere göre, Hindistan artık uzlaşmalar dönemini geçmişti. Bir tek çözüm yolu olasılığı vardı, acele bir "cerrahi müdahale."

Mountbatten, Taksim'in şiddet hareketlerine sebep olmasından çe kindiğini söylediği zaman, Cinnah kendisini temin etti. "Cerrahi müdahale" gerçekleştirildikten sonra, kargaşalık sona erecek ve iki ülke mutlu bir ahenk içinde yaşayacaklardı. Her şey bir gün, bir mirası paylaşmak konusunda anlaşmazlığa düşen iki kardeşin davasında olduğu gibi olup bitecekti. Mahkemenin kararından sonra, kardeşler yeniden samimi dost olmuşlardı. Cinnah, Hintliler'in durumunun da böyle olacağına dair Kral naibine söz verdi.

Cinnah, Hintli Müslümanlar'ın "ayrı bir kültür ve uygarlığı, ayrı bir dil ve edebiyatı, sanat ve mimarisi, yasaları ve ahlak töreleri, gelenekleri ve takvimi, ayrı bir tarihi ve alışkanlıkları olan" bir ulus oluşturduğunda ısrar ediyordu. "Hindistan hiçbir zaman gerçek bir ulus olmamıştır" diye dayatıyordu. "Sadece harita üzerinde öyle görünüyordu."

"Benim yemek istediğim inekleri, Hindular kesmeme izin vermiyorlar," diyordu. "Ne zaman bir Hindu elimi sıkacak olsa, hemen arınmak için koşup gidiyor. Müslümanlar'ın Hindular'la paylaştıkları tek şey, İngiliz boyunduruğu altında köleliktir."

Mountbatten, Cinnah'la aralarındaki tartışmaların çok geçmeden "saklambaç oyununa" dönüştüğünü hatırlıyor. "Harikalar Diyarındaki Alice"in tavşanı gibi, Müslüman lideri de en ufak bir ödün vermeye yanaşmıyordu; Hint birliğinin ateşli savunucusu Mountbatten, "yaşlı centilmeni tamamen delirtmek için" her yönden saldırıyordu.

Cinnah'a göre Taksim, en doğal yoldu. Yine de ömürlü bir devlet kurulmasıyla sonuçlanmak şartıyla. Bunun için de içlerinde önemli Müslüman topluluklarının yaşadığı Hindistan'ın iki büyük bölgesinin, Bengal ve Pencap'ın, kalabalık Hindu nüfusa rağmen, Pakistan'ın sınırları içinde kalması gerektiğini belirliyordu. Cinnah'ın bu kanıtı, bir ilkeye dayanmaktaydı: Hintli Müslümanlar, Hindu çoğunluğun baskısı altında yaşamaya zorlanamazdı. Mantıklı bir tutumdu bu. İyi ama Pencap ve Bengal'deki Hindu azınlıkları bir Müslüman devletin içinde eritmek istediğini nasıl haklı gösterebilirdi? Mountbatten, "eğer Hindistan, Müslüman azınlığı Hindu çoğunluğun baskısı altında ezdirmemek için

bölünecekse, Pencap ve Bengal de aynı ama ters orantılı nedenlerle bölünmelidir," diye görüşünü açıkladı.

Cinnah buna itiraz etti. Böyle bir çözüm yolu, ekonomik yönden sürekliliği olanaksız bir devletin doğmasına sebep olacak, "güvelerin kemirdiği bir Pakistan" yaratılacaktı.

"Eh, eğer Cinnah bu ülkenin gerçekten güveler tarafından kemirileceğine inanıyorsa, öyleyse bölünmeyi reddetsin," diye önerdi Mountbatten. Zaten nasıl olursa olsun, Cinnah'a bir Pakistan vermeye niyetli de değildi.

"Ah!" diye cevap verdi Cinnah. "Ekselansları galiba sorunu pek anlayamadılar. Bir insan Müslüman ya da Hindu olmadan önce, ya Pencaplı ya da Bengallidir. Memleketlileriyle beraber ortak bir tarih, bir dil, bir kültür, bir ekonomi paylaşır. Onları ayırmamalısınız, çünkü durmamacasına kan dökülmesine sebep olursunuz."

"Bay Cinnah, ben de tamamen bu görüşteyim."

"Gerekten mi?"

"Elbette," diye başını salladı Mountbatten. "Hem bir insan, bir Hindu ya da Müslüman olmadan önce yalnız Pencaplı ya da Bengalli olmakla da kalmaz, hepsinden de önce, *Hindistanlıdır* o. Reddedilmesi olanaksız Hint Birliği tezini çok güzel bir şekilde ortaya koydunuz."

"Ama siz yine anlayamadınız ... " diye cevap veriyordu bu sefer Cinnah ve saklambaç oyunu yeniden başlıyordu.

Mountbatten, Cinnah'ın tutumundaki katılık karşısında şaşkına dönmüştü. Hatta ilerde şöyle diyecekti: "Zeki, iyi yetişmiş, Londra barosunun havasında eğitilmiş bir insanın bu derece mantığının kölesi olabileceğine asla inanmazdım. Aslında itirazları anlamayan biri değildi, ama düşüncesinin üzerine adeta bir kara peçe düşmüştü. Bütün bu işin kötü ruhuydu o. Diğerlerini inandırmak olanağı bulanabilirdi, ama Cinnah'ı inandırmak, asla. O sağ kaldıkça, Hindistan'ın birliğini korumak olanaksızdı."

Aralarındaki görüşmeler kritik noktasına 10 Nisan'da, Louis Mountbatten'ın Yeni Delhi'ye varışının üzerinden üç hafta bile geçmeden

vardı. Mountbatten olanca güzel konuşma yeteneğini kullanarak, farklı ırktan ve dinden oluşan dört yüz milyonluk nüfusuyla Hindistan'ın nasıl bir yüceliğe erişebileceğinin tablosunu çizdi. Bu insanların hepsi, bir merkezi hükümetin yönetimi altında toplanabilirlerse, yoğun bir sanayileşmenin nimetlerinden yararlanabilirler, dünya sorunlarında ağır basan bir rol oynayabilirler, Asya'nın en ilerici eğilimlerini temsil edebilirlerdi. Cinnah'ın bütün bu umutlara omuz silkmesi ve Hint yarımadasını üçüncü sınıf bir kuvvet olmaya mahkûm etmesi olanağı var mıydı?

Cinnah'ın kılı bile kıpırdamıyordu. En sonunda Mountbatten üzülerek onun, "Pakistan düşüyle içi kararmış bir psikopat" olduğu sonucuna varacaktı.

Konuğunun ayrılmasından sonra çalışma odasının yalnızlığı içinde düşünceye dalan Kral naibi, çabalarının boşluğunu anladı. Ne inandırma gücü ne de çekiciliği, Müslüman Lider üzerinde küçük bir etki yaratabiliyordu. Girişeceği bütün yeni tartışmalar da kısır kalacaktı. Oysa çıkmazdan kurtulmak, hem de çabuk kurtulmak gerekiyordu. Elbette Mountbatten Hindistan'ın birliğini kurtarmak istiyordu, ama İngiltere'nin, kargaşalık ve şiddet eylemleri içine yuvarlanmış bir Hindistan tarafından tuzağa düşürülmesine de göz yumamazdı. Çünkü her şeyden önce İngiltere'nin çıkarlarını korumakla görevlendirilmişti. Cinnah'ın uzlaşmaz tutumu, geriye bir tek çıkar yol bırakıyordu: Hint yarımadasını parçalamak ve Müslümanlar'a diledikleri Pakistan'ı vermek.

Bütün sorun, şimdi de bu köklü olasılığı Nehru ve Kongre Partisi'nin yöneticilerine kabul ettirebilmekti. Mountbatten onların onayını almak için acele bir plan hazırlamaya karar verdi.

Ertesi sabah, çalışma arkadaşlarıyla durumu çözümledikten sonra, Kral naibi özel kalem müdürüne döndü.

"Sevgili Ismay," dedi hüzünlü bir edayla, "ne yazık ki Hindistan'ın bölünmesi için bir plan hazırlamanın zamanı geldi çattı."

HİNDİSTAN İMPARATORLUĞUNUN İKİ ÜLKE HALİNDE BÖLÜNÜŞÜ

HİNDİSTAN VE PAKİSTAN

İki bölge, Pencap ve Bengal, ikiye bölünmüştür. Taksim sonucunda kendilerine ayrılan topraklara ulaşmak için on milyon Hindu, Müslüman ve Sikh'li, tarihin en büyük göçü için yollara revan olacaklardı.

Büyük yarımadaya yayılma tehlikesi olan bir din ve iç savaş heyulası karşısında taksim, gerçekten de tek çıkar yol olarak görünüyordu. Ama ne yazık ki Kral naibinin bütün çabalarına rağmen, parça parça edeceği iki eyalette, modern tarihin en büyük trajedilerinden birine sebep olacaktı.

Muhammet Ali Cinnah'ın titizliğini tatmin etmek için Hindistan'ın en bereketli iki eyaleti, Pencap ve Bengal, ikiye bölünmeliydi. Üstelik bu iki eyalet, birbirlerinden bin beş yüz kilometre uzaktaydılar. Bu da geleceğin Pakistan'ını, iki ayrı bölümden oluşan bir devlet haline dönüştüren coğrafi saçmalığa mahkûm ediyordu. Batı Pakistan'dan Doğu Pakistan'a deniz yoluyla gitmek için, yirmi gün gerekliydi. Ülkenin iki yarısını hiçbir yere konmadan ancak dört motorlu uçaklar birleştirebilecekti. Ama acaba yeni devlet bu tür uçaklar alabilecek miydi? Eğer iki bölge arasındaki coğrafi uzaklığı bir ırk ve kültür birliği kapatabilseydi, hiç olmazsa bir teselli bulunabilirdi. Oysa bu da yoktu. Pencaplı Müslümanlar'la Bengalli Müslümanlar, en az İsveçliler'le İspanyollar kadar birbirlerinden farklıydılar. Sadece dinleri birdi.

Kısa boylu, canlı, kara tenli Bengalliler, Asya kökenliydiler. Pencaplılar'ın damarlarında ise üç yüz yıllık Ari ırklarının fetihleri yüzünden, onların kanı akıyordu ve bu yüzden tenleri açıktı ve Türkistan, geniş Rus stepleri, İran, Arap çölleri, hatta eski Yunan adaları halklarının çizgilerini taşıyorlardı. Ne tarih, ne dil ne de kültürleri, birilerine hiç benzemeyen bu iki topluma aralarında bir bağ kurma olanağı tanımıyordu. Pakistan Birliği içinde bir araya gelmeleri, mantığa tamamen aykırı, korkunç bir birleşme demekti.

Pencap, Hint tahtının en seçkin mücevheriydi. Fransa genişliğindeki toprakları, İndus kıyılarından ülkenin kuzeybatı ucuna, hatta başkent Yeni Delhi'nin kapılarına kadar dayanıyordu. Pırıl pırıl nehirler, ekinlerle dolu zengin ovalar, yarımadanın kuraklığı içinde Tanrıların kutsadığı bir vaha. "Pencap" sözcüğü, "Beş nehir ülkesi" anlamına gelir. Bölgenin, bereketini borçlu olduğu beş akarsudan en ünlüsü ise, yarımadaya adını veren İndus'tu. Yüzyıllar boyunca bu akarsuyun vadisi, Hindistan'a yönelen fetihlerin geçiş yolu olmuştu. Beş bin yıllık gürül-

tülü bir tarih, Pencap'ın kişiliğini belirlemiş, hüviyetini çizmişti. Alabildiğine geniş toprakları üzerinde Asya'dan kopup gelen akıncıların nal sesleri inim inim inlemişti. Toprağı, Brahman dininin kutsal kitabı Bhagavad Gîtâ'nın Tanrısal destanı esinlendirmişti. Bu destan, Tanrı Krişna ile savaşçı Kral Arjuna arasındaki mistik konuşmayı anlatır. Darius ve Kirus'un Pers birlikleri, Büyük İskender'in Makedonyalılar'ı, bu ülkenin yaylalarında üslenmişti. Mauryalar, Persler, İskitler, Hun akınları ve çok dinli Hindular'a tek Tanrı dinini getiren İslam halifelerinin askerleri tarafından silinip süpürülmeden önce, buraları zapt etmişlerdi. Ardından üç yüz yıllık Moğol egemenliği, Pencap'ı iyice yüceltmiş, Müslüman Hindistan'ın ölümsüz anıtları bu dönemde dikilmişti.

Top sakallı ve renk renk sarıklarının altında sakladıkları uzun saçlarıyla Sikh'lilerin fethettiği bölge en sonunda kendilerine o zamana kadar Asya'da benzeri görülmemiş bir zenginlik getiren İngilizler'e boyun eğmişlerdi.

Pencap, şanlı Moğol geçmişinin anıtlarındaki mozaikler kadar ince ve karışık bir bölgeydi. Bu toprakların bölüşülmesi, halkı arasında elbette onarılması olanaksız yaralar açacaktı. On altı milyon Müslüman, on beş milyon Hindu ve beş milyon Sikh'li, bölgenin 17.932 şehir ve köyündeki sokak ve semtleri paylaşıyordu. Dinleri yüzünden ayrı toplumlar halinde yaşıyorlardı, ama ortak bir dilleri, gelenekleri ve Pencaplılar'a özgü özlü kişiliklerinin gururu vardı hepsinde. Ekonomik yönden bir arada yaşamaları, daha da sıkı fıkıydı. Pencap'ın zenginliği, insanoğlunun bir mucizesinden geliyordu ve doğal yapısı bile, bölüşme fikrine aykırıydı. İngilizler'in inşa ettiği dev sulama şebekesi, burasını Hindistan'ın tahıl ambarı haline getirmişti. Doğudan batıya akan kanallar, çölleri sulama olanağını doğurmuş ve milyonlarca Pencaplı'nın durumunu düzeltmeye yetmişti. Kanallar boyunca inşa edilen kusursuz bir yol ve demiryolu şebekesi de Pencap'ın yetiştirdiği ürünleri Hindistan'ın diğer bölgelerine göndermeye olanak hazırlıyordu. Nasıl olursa olsun, her türlü bölüşmenin sınırı bu etkili ulaşım sistemini ölüme mahkûm edecekti. Ayrıca gururlu ve savaşçı Sikh topluluğunu ikiye bölünmekten hiçbir bölme şekli kurtaramazdı. Çünkü bu topluluğun en

az iki milyon üyesi çölden kazandıkları zengin toprakların ellerinden alındığına ve en kutsal tapınaklarının bir Müslüman devletinin sınırları içinde kaldığına tanık olacaklardı.

Gerçekten de bölünme hattı nasıl olursa olsun, milyonlarca insan için tam anlamıyla bir kâbus yaratacaktı. Ancak tarihte eşi daha görülmemiş bir göç hareketiyle, Hindular'ı doğuya, Müslümanlar'ı da batıya aktararak bunun zararlarının önü alınabilirdi. İndus'tan Delhi'nin kapılarına kadar, yaklaşık bin kilometrelik bir uzantıda, bir tek şehir, bir tek köy, bir tek buğday ya da Lord Ismay'ın hazırlamak için emir aldığı planın tehdit etmediği pamuk tarlası yoktu.

Yarımadanın öbür ucundaki Bengal eyaletinin bölünmesi ise, bir başka dramın tohumlarını kapsıyordu. İngiltere ve İrlanda'nın bir aradaki nüfusundan daha kalabalık olan Bengal'de, otuz beş milyon Hindu ve otuz milyon Müslüman, Himalaya cangılından, Ganj ve Brahmaputra bataklıklarına kadar uzanan topraklarda yaşıyordu. Bengal, iki ayrı din toplumuna rağmen Pencap'tan daha sağlam bir bütün oluşturuyordu. İster Müslüman, ister Hindu olsunlar, Bengalliler aynı soydan geliyorlar, aynı dili konuşuyorlar ve aynı kültürü paylaşıyorlardı. Yere oturuş biçimleri aynıydı, cümlelerini aynı biçimde yükselterek bitiriyor, hepsi de yılbaşını 15 Nisan'da kutluyorlardı. Rabindranath Tagor gibi şairleri, Sri Aurobindo gibi düşünürleri, Swami Vivekananda gibi filozofları, herkes tarafından övülüyordu.

Bengalliler'in çoğunun kökeni, ister Müslüman, ister Hindu olsunlar, Hıristiyanlık öncesi çağa, Ganj deltasında henüz Buda uygarlığının bile gelişmediği döneme kadar dayanmaktadır. Hindu fatihler gelince, onları inançlarından vazgeçmeye ve Brahmanizmi kabule zorladılar. Daha da sonraları, Bengal'in doğu bölgesinde yaşayanlar, Muhammet'in süvarilerini rahatlayarak karşıladılar: Brahman baskısından kurtulmanın mutluluğu içinde, İslamiyeti heyecanla benimsediler. O tarihten sonra da Bengal iki dinsel bölgeye ayrılmış oldu: Müslümanlar doğuda, Brahmanlar batıda kaldı.

1905'te, Hindistan genel valileri arasında en şöhretlilerinden biri olan Lord Curzon, bu bölünmeyi siyasal yönden de onaylatmak için

Bengal'i yönetmesi daha kolay iki bölgeye ayırmayı denedi. Girişimden altı yıl sonra, deneme başarısızlıkla sonuçlandı ve kanlı bir ayaklanma, Bengalliler arasında ulusal tutkunun, dinsel tutkudan ağır bastığını gösterdi.

Tanrı, Pencap'a nasıl bereket bağışladıysa Bengal'i de sanki lanetlemişti. Bu tayfunlar ve amansız seller diyarı, XIX. yüzyılın ortalarına kadar Hindistan ve Güneydoğu Asya'nın pirinç ambarıydı, ama aslında müthiş sıcakların kavurduğu ve sallantıdaki refahını pirinçle jüt ipliğine borçlu, uçsuz bucaksız bataklıklardan başka bir şey değildi. İki ürünün yetiştirilme alanlarının sınırı da dinsel sınırla bağdaşıyordu. Pirinç batıda, Hindular tarafından, jüt de doğuda, Müslümanlar tarafından yetiştiriliyordu.

Aslında Bengal'in varoluşunun sırrı yetiştirdiği ürünlere değil, bir şehre bağlıydı, İngiliz istilasına basamak olan, Londra'dan sonra İmparatorluğun ikinci, Asya'nın en büyük şehrine: Kalküta, yani 1946 Ağustos'undaki korkunç katliamın trajik sahnesi! Bengal'de her şey, karayolları, demiryolları, muhabere, sanayi, hep Kalküta'da toplanıyordu. Bengal bölünür de bu şehir coğrafi yeri bakımından batıdaki Hindu bölgesine bırakılırsa, karşı taraf için felaket olacaktı bu, çünkü karar doğudaki Müslüman bölgesini kaçınılmaz bir sıkışıklığa itecekti. Dünyanın hemen bütün jütü Müslüman Doğu Bengal bölgesinden geliyordu; ama jütü iplik, kumaş ve çuval haline getiren fabrikaların bütünü, Kalküta'nın çevresinde ve Hindu olan Batı Bengal'de toplanmıştı. Doğu kesimi, jütten başka bir şey üretmiyordu. Otuz milyon insanın yaşaması da ancak Hindu yöresinde yetişen pirince bağlıydı.

1947 Nisanı sonunda Bengal'in son İngiliz valisi, *"Grenadiers Guard"*ın eski çavuşlarından ve eski Demiryolları İşçileri Sendikası üyesi Sir Frederick Burrows, Müslüman Doğu Bengal'in, bir gün Bangladeş diye adlandırılacak bölgenin bölüşülmesinin gerçekleşmesi halinde, "Tarihin en büyük tarımsal kalıntısı" haline gelmeye mahkûm olduğu kehanetinde bulundu.

Ayrıca bölünme, bir başka nedenden dolayı da saçma ve mantığa aykırıydı. Bağımsız bir Müslüman devleti hayalinin temeli, Hindis-

tan'daki Müslüman azınlıkları Hindu baskısından kurtarmaya dayanıyordu. Oysa Cinnah istediği bütün toprakları elde etse bile, Hintli Müslümanlar'ın yarısından da azı onun Pakistan'ını meydana getirebilecekti. Diğerleri yarımadaya öyle karışık bir şekilde dağılmışlardı ki, bunları bir araya getirmek olanaksızdı. Bir Hindu okyanusu içinde kaybolmuşa benzeyen Müslümanlar, iki ülke arasında çıkacak bir savaşta, bu çatışmanın ilk kurbanları olacaklardı. Gerçekten de Hindistan, parçalandıktan sonra bile elli milyona yakın Müslümanı barındırmaya devam edecek ve böylece bağrından kopan yeni devletten sonra, dünyanın ikinci büyük İslam devleti olacaktı.(1)

İşte 1947 ilkbaharında, aradan çeyrek yüzyıl bile geçmeden en kanlı boşanmalardan birine tanık olacak olan bir evliliğin tarafları, bu durumdaydılar.

Eğer 1947 yılının o Nisan ayında Louis Mountbatten, Jawaharlal Nehru ya da Mahatma Gandhi bir filmi gözleriyle görebilselerdi, belki de Hindistan kendisini tehdit eden faciadan kurtulabilirdi. Bu belge, Hindistan'daki siyasal dengeyi gerçekten bozabilecek nitelikteydi ve hiç kuşkusuz Asya'da tarihin akışını değiştirebilirdi. Ama bu sır o kadar iyi saklanmıştı ki, dünyanın en etkili ağır suç araştırması örgütlerinden biri olan İngilizlerin CID örgütü bile belgenin varlığından habersizdi.

Resmin ortasında ping-pong topu büyüklüğünde iki kara çember vardı. İkisinin de çevreleri, batış sırasında güneşin etrafında görülen haleye benzer bir yuvarlakla kuşatılmıştı. Üstte de küçük beyaz noktalardan oluşan Samanyolu gibi bir görüntü, resmi tamamlıyordu. Bu, bir çift insan akciğerinin filmiydi. Kara yuvarlaklar, mikrobun işlediği yerlerdi. Uzanıp giden küçük beyaz noktacıklar da akciğer dokusunun sertleştiği yerleri belirliyordu. Hepsi de hâd verem teşhisini onaylıyordu. Hastanın ancak birkaç aylık bir ömrü kalmıştı.

Üzerinde ad bulunmayan bir zarf içinde saklanan film, Bombaylı Dr. Jal R. Patel'in kasasındaydı. Doktorun hastası da Mountbatten'ın

(1) Dünyanın en kalabalık birinci Müslüman devleti olacak olan Endonezya, bağımsızlığına ancak 1949'da kavuşabilecekti.

Hindistan'ın bütünlüğünü korumak için gösterdiği bütün çabaları boşa çıkartan, buz gibi soğuk ve sarsılmaz iradeli adamdı. Bu amaca ulaşmak için ortada duran tek aşılmaz engel, yani Muhammet Ali Cinnah, ölüme mahkûmdu. 1946 Haziranında, yeni Kral naibinin gelişinden dokuz ay önce, Dr. Patel kısa zamanda ölümle sonuçlanacak hastalığı teşhis etmişti. Her yıl, yeteri gibi beslenemeyen milyonlarca Hintli'yi öldüren verem, bu sefer darbesini o zamanlar yetmiş yaşında olan Pakistan'ın peygamberine indirmişti.

Cinnah bütün yaşantısı boyunca akciğerlerinin zayıflığı yüzünden, sağlıksız günler geçirmişti. Daha savaştan önce, Berlin'de zatülcenp komplikasyonları tedavisi görmüştü. Ondan sonra geçirdiği pek çok bronşit, solunum sistemini iyice bozmuştu. Bu nedenle de biraz uzun bir nutuk söylediği zaman, saatlerce nefessiz kalıyordu.

1946'da Simla'da yakalandığı yeni bir bronşit Müslümanlar'ın liderini yatağa düşürdü. Kendisini Bombay'a götüren trende, durumu giderek ağırlaştı. Hatta o kadar ki, kızkardeşi Fadime, Dr. Patel'i yolda uyarmak gereğini duydu. Doktor, hastayı Bombay'ın varoşlarında karşıladı. Ve daha ilk bakışta, ünlü hastasının durumunun "umutsuz" olduğunu anladı. Ona kendisini Bombay garında bekleyen büyük karşılama törenine dayanamayacağını söyledi ve onu bir banliyö istasyonunda trenden indirip, hemen hastaneye kaldırttı. Burada alınan röntgeninde, Hindistan'ın çok iyi saklanacak sırrı meydana çıkmış oldu.

Muhammet Ali Cinnah sıradan bir kimse olsaydı, doktoru hemen sanatoryuma göndertirdi. Ama Cinnah diğerleri gibi bir hasta değildi. Hastaneden çıkınca, Dr. Patel onu muayenehanesinde kabul etti. Cinnah'ın son gücünü harcadığını biliyordu. On yıldan beri, ancak "yuvarladığı viskiler, iradesi ve sigaralar sayesinde" yaşayabilmişti.

Dr. Patel, gerçeği hastasına söyledi: Çaresiz bir hastalığa yakalanmıştı ve yaşantısını kesinlikle değiştirmeliydi. Çalışmalarını kesmezse, uzun süreli ve sık dinlenmelere razı olmazsa, içkiye ve sigaraya veda etmezse, birkaç aydan daha fazla yaşamayı bekleyemezdi.

Cinnah, hakkındaki yargıyı kılı bile kıpırdamadan dinledi. Bütün yaşamının kavgasını, bir hasta yatağına uzanıp can vermek için beklemek üzere terk edemeyeceğini söyledi. Mezardan başka hiçbir şey, onu görev bellediği şeyden, yani ülkesinin Müslümanları'nın alın yazısını düzeltmekten ve tarihin bu kritik dönemecinde onlarla beraber olmaktan alıkoyamazdı. Çalışma temposunu yavaşlatmak isterdi elbette ama ancak omuzlarındaki tarihsel görevin izin vereceği çapta.

Cinnah, Nehru ve Kongre Partisi'ndeki rakipleri onun son günlerini yaşadığını öğrenecek olurlarsa, bütün siyasal görüşlerin değişeceğini çok iyi biliyordu. Müslüman Birliği'ndeki daha yumuşak başlı arkadaşlarını etkileyerek onları Pakistan düşünden caydırmak için ölümünü bekleyebilirlerdi pekâlâ. Bu nedenle de hastalığının mutlak saklanmasını istedi.

Her gün yediği iğnelerle ayakta durabilen Cinnah, doktorunun yasakladıklarından hiçbir ödün vermeden, yeniden çalışmaya başladı. Ölümle olan randevusunun, Tarih'le olan randevusunu aksatmasını istemiyordu. İnsanüstü bir cesaretle, amacına ulaşmak için sonuna kadar didindi. Mountbatten'la Hindistan'ın geleceği konusunda yaptıkları ilk görüşme sırasında, "Sürat, sözleşmenizin başlıca özüdür," demişti. Sürat, Muhammet Ali Cinnah'ın kaderle imzaladığı sözleşmenin de özü haline geliyordu.(1)

Lord Mountbatten'ın görüşmeleri açmasını, oval masanın çevresinde toplanıp saygıyla bekleyen on bir centilmen de bir bakıma *"East India Trading Company"*nin kurucularının mirasçıları sayılırdı. Bundan

(1) Lord Mountbatten'dan önceki genel Vali, Lord Wavell, günlüğüne 10 Ocak ve 28 Şubat 1947 tarihlerinde, bazı raporlara göre Muhammet Ali Cinnah'ın "hasta bir adam" olduğunu yazıyordu. Ama Müslümanlar'ın liderinin hastalığının gerçekten ciddi olup olmadığı kaydedilmemişti. Mountbatten'a gelince, ona hiçbir zaman böyle şey söylenmedi bile. Ancak Cinnah'ın sağ kolu sayılan Liyakat Ali Han'ın hayatının son altı ayında tutulduğu hastalığı bildiği hakkında tahminler vardı. Cinnah'ın öz kızı, bayan Dinah Vedia, bu kitabın yazarlarına 1973 Aralık ayında, Bombay'da, babasının verem hastalığını ancak ölümünden sonra öğrendiğini ifade etmiştir. O, Cinnah'ın bu sırrını yalnız kardeşi Fadime'ye açtığına ve ona da başkalarına söylemeyi yasakladığına inanmaktadır.

üç buçuk yüzyıl önce, onların yakınları zenginliğe susamış insanlar olarak İngiltere'yi, Hindistan'ı fethetmeye zorlamışlardı. İngiliz İmparatorluğuna bağlı Hindistan'ın on bir valisi olarak, Britanya egemenliğinin temel direkleriydiler. Tamamı İmparatorluğa adanmış bir hizmet süresinin doruğuna ermişlerdi ve gençlik yıllarında hayal ettikleri uzak görevin ayrıcalıklarını şimdi tadıyorlardı. İçlerinden yalnız ikisi Hintliydi.

Gerçekten işlerinin ustası ve sadık kişiler olan bu valiler, Hindistan'a bir eşi daha bulunmayan bir denemenin ürününü getiriyorlardı. Bunun karşılığında da göz kamaştırıcı bir yaşama erişmişlerdi. Resmi ikametgâhları, bir hizmetkârlar ordusu tarafından bakımı yapılan gerçek birer saraydı. Otoriteleri, Avrupa'nın en geniş ülkeleri kadar büyük ve kalabalık alanlarda geçerliydi. Eyaletlerini özel lüks trenlerle şehirlerini, Rolls Royce'larda ve çevrelerinde başları sarıklı mızraklı süvarilerle; cangıllarını da zırhlar kuşanmış fillerin sırtında ziyaret ediyorlardı.

Öncelik hakkına göre Kral naibinin çevresinde sıralananların başında, ilk olarak üç büyük eyaletin valileri geliyordu: Bombay, Madras ve Bengal'in başkanları. Onları, diğer eyaletlerin valileri izliyordu. Pencap, limanı Kalküta ile beraber Sind, Birleşik Eyaletler, Bihar, Orissa, Birmanya sınırı yakınlarındaki Assam, Merkez Eyaletleri ve en sonra da Hayber geçidiyle Hindistan-Afganistan sınırını koruyan Kuzeybatı Eyaleti.

Mountbatten için bu karşılaşma, son derece nazikti. Kırk altı yaşında biri olarak, hepsinden daha gençti. Yeni Delhi'ye, yüksek görevinin genellikle gerektirdiği yeteneklerden hiçbirine sahip olmadan çıkagelmişti. Örneğin örnek bir parlamento tecrübesi ya da parlak bir yönetici geçmişi gibi. Valilerin hemen hepsinin iliklerine işlemiş olan bu ülkenin sorunlarından habersizdi; oysa onlar, bölgelerinin lehçelerini bile öğrenmişler, hatta aralarından bazıları karışık tarihinin dünya çapında uzmanları haline gelmişlerdi. Geçmişleriyle böbürlenen bu insanlar, yeni çıkagelen bu genç adamın tasarılarını kuşkuyla karşılayabilirlerdi.

Ancak Mountbatten, Hindistan konusundaki tecrübesizliğinin gerçekten bir handikap olduğu kanısında değildi. Eğer onlar, yani bu uz-

manlar, Hint çıkmazına bir çözüm yolu önerememişlerse, bunun nedeni hiç kuşkusuz "eski imparatorluk ekolüne körü körüne saplanmaları ve bütün çabalarının, yürüyen sistemi korumak amacını gütmesi"ndendi.

Mountbatten tartışmayı, her valiyi bölgesindeki durumu çiziştirivermeye davet ederek açtı. Aralarından sekizinin anlattıkları, pek ürkütücü şeyler değildi. Genellikle bölgelerinde huzur vardı. Ama üç kritik eyalette durum aynı değildi: Pencap'ta, Kuzey Batı Sınır Eyaletinde ve Bengal'de.

Yüz hatları çekik, gözleri yorgunluktan mor halkalarla çevrilmiş olan Sir Olaf Caroe, yani Sınır Eyaleti valisi ve üç yüzyıldır Hindistan'a akın eden fatihlerin geçit yolunun muhafızı söz aldı. Yeni olayları kendisine haber veren telgraflar yüzünden üç günden beri gözüne uyku girmemişti. Caroe'nun hemen bütün meslek hayatı, İmparatorluğun bu sınırında geçmişti. Yaşayan etnologlardan hiçbiri, savaşçı Pathan'lar, onların dilleri, kültürleri konusunda onunla yarışamazdı. Başkent Peşaver, Asya'nın hâlâ en renkli pazar yerlerinden birini barındırıyordu. Her hafta Kâbil'den deri, şeker, afyon, halı, gümüş, eşya, saat gibi, Sovyet Rusya da içinde, dünyanın dört bir yanından akan zengin kaçakçılık mallarıyla yüklü deve kervanları geliyordu. Dağlarda oyulmuş mağaralar, efsaneleşmiş Pathan kabilelerinden Masudi'ler, Afridi'ler, Vezir'ler için silahların imal edildiği birer atölye labirentiydi.

"Kuzeybatı Sınır Eyaletinde durum bozulmaya çok yatkın," diye açıkladı Olaf Caroe. Böylece Britanya'nın, imparatorluğun kapılarını zorlamak için kuzeybatıdan akın edecek istilacı kuvvetler kâbusu gerçekleşebilecekti. Afganistan'daki Pathan kabileleri bir yüzyıldan beri üzerinde hak ettikleri toprakları ele geçirmek amacıyla Peşaver'e ve İndus vadisine sızmak için fırsat kolluyorlardı. "Acil tedbir almazsak," diye ekledi, "yakında uluslararası bir bunalımla karşı karşıya kalabiliriz.

Asık suratlı Pencap Valisi Sir Evan Jenkins'in çiziştirdiği tablo, daha da karamsardı. Gal asıllı Jenkins, Caroe'nun sınır bölgesine sarıldığı tutkuya eş bir hırsla kendisini Pencap'a adamıştı. Bu öylesine topyekûn bir bağlılıktı ki, arkasından konuşanlar müzmin bekâr valinin "Hindis-

tan'ın başka bölgeleri de olduğunu unutacak" derecede Pencap'ıyla evli olduğunu söylüyorlardı. O da Hint sorununa getirilecek her çözümün, bölgesinde kargaşalığa sebep olmaktan başka bir şeye yaramayacağını açıkladı. Bölünmeye karar verilmesi halinde, düzeni korumak için en azından bir kolordu gerekecekti. "Eğer Pencap bölünecek olursa, ateşler içinde kalır kehanetinde bulunmak, saçma olur," diye özetledi konuşmasını, "çünkü Pencap zaten alevler içinde."

Vali Sir Frederick Burrows hastaydı, ama yardımcısının Bengal'deki durum hakkında sunduğu rapor da ilk ikisi kadar kuşku vericiydi.

Hepsi açıklamasını bitirince, Mountbatten her valiye "duruma bir çözüm getirmek için incelenecek tasarılardan biri" olduğunu açıkladığı bir belge dağıttırdı. *"Belirlemeyi kolaylaştırmak"* amacıyla buna "Balkan Planı" adını vermişti. Bu, Kral naibinin bir hafta önce özel kalem müdürü Lord Ismay'dan istediği, Hindistan'ın bölüşülmesi planının kabataslak şekliydi.

Valiler daha ilk sayfaları karıştırırken, toplananlar arasında bir şok dalgası eser gibi oldu. Hint birliğinin kurucuları ve savunucuları olan bu insanlar, bütün yaşamlarını Büyük Britanya'nın şimdi yıkmak istediği bu birliği sağlamlaştırmak için savaşarak geçirmişlerdi.

Plan (1914-1918 savaşından sonra Balkanların bir sürü küçük devlete bölünmesinden esinlenerek adı verilmişti), Hindistan'ın on bir eyaletinin her birine, ayrı ayrı Pakistan'a ya da Hindistan'a katılmak üzere seçme hakkı tanınıyordu. Ya da Hindu ve Müslüman halkının çoğunluğu karar verirse, bağımsız da olabileceklerdi.

Mountbatten, "Hindistan'ın birliğini korumak için hiçbir umudu hafife almayacağını"da belirtti. Bütün dünyanın bu birliği korumak için İngilizler'in ellerinden geleni yaptıklarını bilmesini istiyordu. Ancak Büyük Britanya bu konuda başarısızlığa uğrarsa, aslolan "Taksim'i İngiltere'nin değil, Hint kamuoyunun zorunlu kıldığını" bütün dünyanın bilmesiydi. Kendisine gelince, Pakistan'ın uzun ömürlü bir devlet olabileceğine pek inanamıyordu ve sorumlularının *"birleşmiş bir Hindistan'ın bağrına"* dönmekte gecikmeyeceklerini sanıyordu.

Bir yüzyıl boyunca Hindistan'ı yöneten ortak bilgeliğin temsilcileri olan on bir kişi, bu olasılığı pek heyecansız bir biçimde karşıladılar. Onlara kalırsa, Taksim, Hint çıkmazına bir çözüm getiremezdi. Buna rağmen plana karşı da çıkmadılar. Aslında önerecekleri başka hiçbir şey yoktu.

O akşam, geçmişten çıkmış yargıçlar gibi kendilerini seyrediyormuşa benzeyen on dokuz kral naibinin portrelerinin asılı olduğu onur salonunda, valiler, yanlarında eşleri olduğu halde, Lord ve Lady Mountbatten'ın başkanlık ettiği pek ciddi bir şölene katılarak, son toplantılarını bitirdiler. Yemeğin sonunda, uşaklar Porto şarabı testilerini sundular. Bütün kadehler doldurulunca, Lord Mountbatten ayakta, kadehini masanın çevresindekilere doğru kaldırdı. Henüz kimse bilmiyordu, ama aslında bu hareketle koca bir çağ tamamlanmış oluyordu. Şu anda Mountbatten'ın yeğeni onuruna kaldırdığı kadehi, bundan sonra hiçbir Hindistan Kral naibi kaldırmak olanağı bulamayacaktı.

"Ladies and Gentlemen, to the King-Emperor!"

Nanga Parbat'ın etkileyici beyaz doruğu, uçağın lombozunda çerçevelendi. Diğer dorukların tepesinden kibirle bakan ucu, baş döndürücü gök boşluğuna saplanıyor gibiydi. Yolcular bütün ufku kaplayan ve Hint yarımadasını uçsuz bucaksız Rusya steplerinden ayıran dünyanın en büyük sıradağlarından birinin, Hindukuş Dağlarının karlı yamaçlarını hayranlıkla seyredebilirlerdi. Uçak güneye saptı ve Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nin başkenti Peşaver'in çevresini kuşatan çamur duvarlı ve kerpiç damlı semtlerinin üzerine doğru inişe geçti.

Uçağın piste yaklaştığı sırada, yolcular zayıf bir polis kordonunun tutmaya çalıştığı yürüyüş halindeki bir kalabalığın havaalanı etrafındaki varlığını fark ettiler. Mountbatten en çok kaynayan iki eyaletin, Pencap ve Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nin siyasal nabzını ölçmek için, bir süre Yeni Delhi'deki havalandırmalı çalışma odasında sürdürdüğü temaslarına son vermeyi kararlaştırmıştı. Bu ziyaret haberi bütün bölgede serpilen bir barutun tutuşması gibi, hızla yayılıvermişti. Yirmi dört saatten

beri, Cinnah'ın Müslüman Birliği'nin militanları tarafından kışkırtılan on binlerce insan, Peşaver'e akıyordu. Kamyonlarla, otobüslerle, at sırtında, yaya, tonga'larla, özel trenlerle gelerek, şarkılar söyleyerek ve silahlarını sallayarak, tarihinin en büyük gösterisine katılmak üzere taşra başkentinin sokaklarına dağılıyorlardı.

Savaşçı Pathan kabilelerinin açık tenli devleri, Mountbatten'a beklenmedik bir karşılama töreni hazırlıyorlardı. Sıcak ve tozdan sinirleri iyice gerilmiş, gösteriyi yönetenleri bile yaya bırakarak, Pakistan davasına olan bağlılıklarını aynı coşkun istekle haykırmak için titriyorlardı. Polis bu akını demiryolunun dolma toprağı ile Peşaver'deki eski Moğol kalesi arasında uzanan alana kanalize etmeyi başarmıştı. Ama giderek artan sabırsızlıkları içinde, Kral naibiyle eşinin ziyaretlerini, silahlarını çatırdatarak altüst etmeye hazırdılar.

Peşaver'deki bu kalabalıkların varlığı, sınır eyaletinin aykırı düşünceli siyasal durumunun sonucuydu. Halkının yüzde doksan üçü Müslüman olduğu halde, şimdiye kadar hep Hindu Kongre Partisi'ne oy vermişlerdi. Halkın yerel lideri, insana Tevrat'taki eski peygamberlerden birini hatırlatan, dev yapılı ve koca sakallı, Abdülgaffar Han adında biriydi. Şimdiye kadar kan davasını kutsal bir gelenek olarak sürdüren savaşçılarına, Gandhi'nin sevgi ve **Şiddet Aleyhtarlığı** çağrısını anlatmak için yaşamını feda etmişti. "Sınırın Gandhi'si" adı verilen bu garip insan, Mahatma'ya sadık kalıp, Cinnah'ın bir Müslüman devlet kurulması fikrine karşı çıkıncaya kadar halkın desteğini görebilmişti. Müslüman Birliği'nin ajanları tarafından etkilenen halk en sonunda Abdülgaffar Han'a ve onun Peşaver'de kurduğu taşra hükümetine karşı dönmüştü.

Mountbatten'ı, eşini ve on yedi yaşlarındaki kızı Pamela'yı karşılamaya gelen bu gürültücü kalabalık, bugün bu eyalette onların "Sınırın Gandhi'si"ne değil, Cinnah'a akacağını ispatlıyordu.

Kuşkusu açıkça belli olan Sir Olaf Caroe, konuklarını sıkı güvenlik tedbirleri altında malikânesine götürmek için telaş içindeydi. Hemen yakındaki alanda patlamaya hazır yüz bin kişilik kalabalık bir gösterici topluluğu bulunuyordu. Eğer alandan dışarı taşacak olurlarsa, güvenlik

kuvvetlerinin ateş açmaktan başka hiçbir çareleri kalmayacaktı. Bunun sonucunda bir katliam olacak, Mountbatten'ın getirdiği umutları kanla boğacaktı.

Polis müdürleriyle ordu kumandanlarının çılgınlık olarak yorumlamalarına ve karşı çıkmalarına rağmen, vali, Kral naibinin kalabalığı sakinleştirmek için görünmesini önerdi. "Peki, ben rizikoyu göze alıyorum," dedi Mountbatten da. Güvenlik sorumlularını hop oturtup hop kaldırmakla beraber, Edwina da kocasına eşlik etmekte dayattı.

Birkaç dakika sonra bir cip, ikisini de valiyle birlikte demiryolunun kenarındaki doldurulmuş toprak setin üzerine bırakıyordu. Mountbatten karısının elini tuttu ve birlikte tepeciğe tırmandılar. Bu hiç güvenilmez barajdan, ayaklarının dibinde uzanan gürültücü ve düşman kalabalığı gördüler. Göstericilerin tepinmeleri altında toprak adeta sarsılıyordu ve çığlıkları, öfkeli sayıklamaları, o ilkbahar mevsiminde umutsuz Hint halk kitlelerini coşturan tutkuların şiddetini çok iyi gösteriyordu. Gökyüzüne doğru toz bulutları yükseliyordu. Sıcak hava, uluyan seslerle titreşiyordu. Lord ve Lady Mountbatten bir an başlarının döndüğünü hissettiler. Baştan çıkarma harekâtı için gerçek an gelip çatmıştı, her şey bu anda çığrından çıkabilirdi.

Kalabalığa karşı göğüs geren iki silueti süzen Sir Olaf Caroe, yüreğinin daraldığını hissetti. Kral naibiyle eşini "göl üzerindeki yaban kazları gibi vurmak için" belki de yirmi, otuz, kırk bin tüfeğin bulunduğu şu kitle arasında bir tek delinin, kana susamış bir gözü dönmüşün bulunması yeterdi. Bitmek bilmeyen saniyeler boyunca, Caroe "her şeyin kötüye dönüşeceğini" sandı.

Mountbatten kararsız gibiydi. Pathan'ların dili olan Pasti dilinde bir tek sözcük bile bilmiyordu. Ama birden, durumu umulmadık anda değiştiriveren bir şey oldu.

İmparatorluğun bu en amansız savaşçılarıyla beklenmedik karşılaşma için Kral naibi Birmanya'daki Müttefik kuvvetlerinin başkumandanı olduğu sırada giydiği ince keten üniformayı seçmişti. İşte bu üniformanın rengi, bir faciayı önleyecekti. Yani İslamiyetin rengi, Hacıların

rengi yeşil. Çoğu "yeşil gömlek" giymiş olan göstericiler, anlaşılan onun bu üniformayı seçişinde, davalarıyla ilgilenmek, dinlerine saygısını belirtmek istediği sonucunu çıkarmışlardı. Bu nedenle birden sakinleştiler ve alana dikkatli bir sessizlik çöküverdi.

Mountbatten karısını elinden tutmaya devam ederek, kulağına "Şunları elinle selamla" diye fısıldadı. Edwina yavaş yavaş zarif bir hareketle, onunla birlikte kolunu havaya kaldırdı ve karşısındaki insan selini selamladı. Hintliler'in alın yazısı bir an sanki bu harekete bağlıymış gibi kaldı. Elleri aşırı sıcak havayı yelpazelerken, "Baştan Çıkarma Harekâtı"nın en tehlikeli saniyelerini bir anda Tanrısal bir ululaştırmaya dönüştüren dev, bitmek bilmeyen bir gürültü, zafer yansıtan bir patlama yükseldi kalabalıktan.

"Mountbatten zindabad!" diye haykırıyordu acımasız Pathan savaşçıları, "Mountbatten zindabad" (yaşasın Mountbatten!)

Bu karşılaşmadan kırk sekiz saat sonra, Louis ve Edwina Mountbatten Pencap'ta uçaktan iniyorlardı. Sir Evan Jenkins onları derhal Ravalpindi'den kırk kilometre uzaktaki küçük bir kasabaya götürdü. Kral naibi on dört gün önce valinin dile getirdiği tehlike uyarısını yerinde inceleyecek ve 1947 yılının o ilkbaharında için için oluşan facianın korkunçluğunu gözleriyle görecekti.

Mountbatten daha genç bir deniz subayı iken, arkadaşlarından çoğunun Girit açıklarında batan destroyeriyle birlikte sulara gömüldüklerine tanık olmuştu. Bir savaş lideri olarak, milyonlarca savaşçıyı vahşi Birmanya cangılında yönetmişti. Ama üç bin beş yüz kişilik ve diğer beş yüz bin kişilik Hint köylerine benzeyen bu yerde gördükleri, korkunçluk bakımından şimdiye kadar karşılaştığı dehşet sahneleriyle kıyaslanamazdı. Yüzyıllar boyunca iki bin Hindu ve Sikh burada bin beş yüz Müslümanla bir arada ve barış içinde yaşamıştı. Caminin ince minaresiyle Sikh'lerin *"guru-dwara"*sının yuvarlak kulesi, Kahuta'dan bugüne kadar ayakta kalan tek izlerdi.

Mountbatten'ın ziyaretinden bir süre önce, *"Norfolk Alayı"*na bağlı bir İngiliz devriye birliği, bir gece çıktığı keşif görevi sırasında, kasaba-

lıların karşılıklı güven ve anlayış havası içinde, barış içinde uyuduklarını görmüştü. Ertesi gün ise Kahuta var olmaktan çıkmıştı. Hindularla Sikh'lerin hepsi ölmüştü ya da yok olmuşlardı.

Bir Müslüman kalabalığı kasabanın üzerine kabus gibi çöküp, evlerini ateşe vermişti. Birkaç dakika içinde, bütün semtler alevler içinde kalıvermişti. Bazı ailelerin bütün fertleri yangında kavrulmuştu. Alevlerden kurtulanlar ise yakalanmış, yan yana bağlanıp, üzerilerine benzin dökülerek, diri diri yakılmışlardı. Yataklarından ırzlarına geçilmek ve zorla Müslüman yapılmak üzere kaldırılan birkaç Hindu kadın sağ kalabilmişti. Bazıları ise kendilerini kaçıranların ellerinden kurtulup, aileleriyle birlikte kül olmak için evlerinin ateşine atılmışlardı. Kontrole alınamayan yangın Müslüman mahallelerine de geçmiş ve Kahuta'nın yok oluşunu tamamlamıştı.

Mountbatten Londra'da hükümete yazdığı raporunda, "Kahuta'ya gidinceye kadar, burada cereyan eden iğrenç olayların büyüklüğü hakkında fikrim yoktu," diye yazacaktı.

Peşaver'deki kalabalıkla karşı karşıya gelişi ve Pencap'ta ortadan kaldırılan bir köyün manzarası ona gereken son doğrulamayı sağlıyordu. Yeni Delhi'de on gün süren temaslardan sonra vardığı yargı, doğruydu. Hindistan'daki sorunu çözümlemek için çabuk davranmak birinci koşuldu. Eğer elini çabuk tutmazsa, ülke bir kaosun içine yuvarlanacak ve düşerken imparatorluk ve Kral naibini de beraberinde sürükleyecekti. Çıkmazdan kurtulmak için, şahsen nefret ettiği, ama koşulların gerekli kıldığı çözüm yolunu benimsemek gerekiyordu: Taksim.

Gandhi'nin kutsal yolunda beşinci durağı
Yıkılan düşüyle tek başına bir insan

Mahatma Gandhi'nin uzun kutsal cihad yolculuğu yeniden başlamıştı. O 1 Mayıs 1947 akşamı, yeni durağı Yeni Delhi'deki Dokunulmazlar semtinin aynı gecekondularıydı ve on beş gün önce aynı yerde arkadaşlarını Hindistan'ın bütünlüğünü her ne pahasına olursa olsun

korumak için başarısızca inandırmaya çalışmıştı. Bir kere daha yere çömelen yaşlı peygamber, tepesinde nemli bir havlu, şimdi de çevresinde toplanan Kongre Partisi liderlerinin tartışmalarına katılıyordu. Bir önceki toplantıda su üstüne çıkan Gandhi'yle arkadaşları arasındaki kopma, artık kaçınılmaz olmuştu. Hapiste yattığı uzun yıllar, dayanılmaz açlık grevleri, yas ve sessizlik "*hartal*"ları, boykotlar, bu başarısızlığa varan yoldaki çeşitli aşamalardı. Gandhi Hindistan'ın çehresini değiştirmiş ve halkını özgürlüğüne kavuşturmak için çağının en yeni buluşunu, **Şiddet Aleyhtarlığı** kozunu kullanmıştı. Ve işte bugün, bu görkemli zafer, kişisel bir anlaşmazlık biçimine dönüşmek tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Artık güçleri tükenen ve sabırları taşan arkadaşları, Hindistan'ın bölünmesini bağımsızlığının kaçınılmaz koşulu olarak kabul etmeye hazırdılar.

Gandhi Hindistan'ın bölünmesine yalnız mistik bir kutsal duygu nedeniyle karşı çıkmıyordu. Ancak köylerde geçirdiği yıllar, Yeni Delhi'de hiçbir siyaset adamının erişemeyeceği biçimde ona Hintli ruhunu anlama yeteneği vermişti. Taksim'in, Cinnah'ın Mountbatten'a önerdiği şu basit "cerrahi müdahale" olamayacağını biliyordu. Bu, yalnız yarımadadaki bütün yabancıları değil, bütün komşuları, dostları ve meslektaşları birbirine düşürtecek dev bir katliam olacaktı. İğrenç ve yararsız bir dava uğruna, kan dökülecekti, ülke birbirlerini kemirmeye mahkûm edilen iki düşman bloka ayrılacaktı. Ve bu savaş asla son bulmayacaktı.

Gandhi'nin dramı, arkadaşlarına içgüdüsüne itaat etmekten başka hiçbir şey öneremesiydi. O içgüdü ki, geçmişte hepsini sık sık ışığa yöneltmişti. Ama yaşlı peygamber artık onların gözünde bir ışık olmaktan çıkmıştı. Mountbatten gibi, onlar da yakın bir felaketin kendilerini tehdit ettiğini hissediyorlardı ve ne kadar acı olursa olsun, Taksim'in bundan kurtulmak için tek yol olduğunu biliyorlardı.

Gandhi ise olanca varlığıyla yanıldıkları inancındaydı. Ve her ne olursa olsun, kargaşalığın Taksim'den yeğ olduğunu düşünüyordu. "Cinnah ancak İngilizler kendisine verirse Pakistan'ına sahip olabilir," diye görüşünü savundu, ama Kongre Partisi'nin çoğunluğunun muhalefetiyle karşılaşırlarsa, vermezlerdi. "Gidişlerinin sonucu ne olursa ol-

sun, İngilizlere çekip gitmelerini söyleyin," diye yakardı. "Söyleyin onlara Hindistan'ı terk etsinler, Tanrıya, kargaşalığa, anarşiye, neyi istiyorsanız ona terk etsinler ama çekip gitsinler." "Alevler içinde yürüyeceğiz" diye de ekledi, "ama alevler bizi arındıracak."

Sesi artık çöllerde çıkıyordu. En sadık taraftarları bile, yürekten yakarışlarına sağır kalıyordu. Müslümanlar'ın ayrılmasıyla Hindu Hindistan'ın daha iyi gelişeceğini düşünen insanların pek çoğu da zaten çoktan beri Taksim fikrini benimsemişti.

Gandhi'ye beslediği büyük sevgiyle, Mountbatten'a karşı hissettiği hayranlık arasında parçalanan Nehru, çok üzgündü. Mahatma, yüreğine sesleniyordu, Kral naibi ise aklına. Nehru içgüdüsüyle Taksim'den nefret etse bile, mantıkçı aklı tek çıkar yolun bu olduğunu söylüyordu. Aynı sonuca vardığından beri, Mountbatten, eşinin de yardımıyla Hintli dostlarını bu fikre inandırmak için olanca inandırma gücünü ve çekiciliğini kullanmıştı. Bu arada kesin bir uslamlamayı da kullanmıştı. Cinnah ve Müslümanlar'dan kurtulacak bir Hindu Hindistan, Nehru'nun sosyalist devletini kurması için muhtaç olduğu güçlü bir hükümete sahip olabilirdi.

Nehru'nun Taksim görüşüne katılması, diğer parti liderlerini de sürükledi. Hint Başbakanı, Kongre'nin "Hindistan'ın birliği ilkesine yürekten bağlı kalmakla beraber" Pencap ve Bengal eyaletlerinin de bölünmesi koşuluyla Taksim'i kabul edeceğini Kral naibine bildirmekle görevlendirildi.

Taraftarları tarafından terk edilen Gandhi, yıkılan düşüyle baş başa ve yalnız kalıyordu.

Ertesi gün, 2 Mayıs 1947'de, saat 18:00'de, Yeni Delhi'ye inişinden tam kırk gün sonra, York MW 102 uçağı, içinde Mountbatten'ın özel kalem müdürü olduğu halde, Londra'ya doğru yola çıkıyordu. Lord Ismay, Hindistan'ın bölünmesiyle ilgili bir planı, Majestelerinin Hükümetinin onayına sunacaktı.

Kral naibinin Hint yarımadasının bütünlüğünü korumak için gösterdiği bütün çabalar, Cinnah'ın uzlaşmaz tutumu yüzünden en sonun-

da boş çıkmıştı. Mountbatten durumu değiştirebilecek tek öğeyi Müslüman liderinin yaklaşan ölümünü hâlâ bilmiyordu. Bundan sonra bütün ömrü boyunca Cinnah'ın iradesini sarsmayı beceremeyişini, meslek hayatının tek başarısızlığı olarak kabul edecekti. Tarihe Hindistan'ı parçalayan kişi olarak geçmek sıkıntısı, Ismay'ın taşıdığı belgelerden birinde de dile getirilmişti. Bu, son Hindistan Kral naibinin, Clement Attlee Hükümetine gönderdiği beşinci rapordu.

"Taksim," diye yazıyordu bu raporda Mountbatten, "düpedüz çılgınlıktır ve eğer burada herkese bulaşan o inanılmaz ırk ve din ayrımı çılgınlığı, diğer bütün çözüm yollarını kapatmamış olsaydı, kimse beni buna zorlayamazdı ... Bu saçma kararın sorumluluğu bütün dünyada Hintliler'in omuzuna yüklenmelidir, çünkü bir gün seçtikleri yol yüzünden büyük pişmanlık duyacaklardır:"

- 6 -
"Hindistan'ın En Soylu Kanının Akıp Gideceği Bir Yara"

Bugün hiçbir havalandırma aygıtına ihtiyaç yoktu. Louis Mountbatten'ın yeni çalışma odasının pencerelerinden seyrettiği görüntü, başlı başına insanı serinletmeye yeterdi. Himalaya'nın, "Dünyanın Damı"nın, Hindistan'ı Tibet'ten ve Çin'den ayıran şu buzdan duvarın görüntüsüydü bu. Çiriş otları ve sümbüllerle örtülü yemyeşil yamaçların, göz kamaştıran çalılıkların barındığı kozalak ormanlarının cana can katan manzarası, kızgın güneşin ısısıyla ezdiği başkentin cehennemi aydınlığından kurtarıyordu onu. Mountbatten son haftaların yorgunluğundan bitkin düşünce, kendisinden öncekilerin başlattığı bir geleneğe uymuş ve Himalaya'nın eteğinde kurulan Simla adlı, Hindistan İmparatorluğu'nun en şaşırtıcı kuruluşlarından birine küçük Britanya sitesine kaçmıştı.

Bir yüzyıldan fazla bir süredir, her yaz, deniz seviyesinden iki bin metre yüksekliğindeki bu koca kartal yuvası, beş ay süreyle İmparatorluğun başkenti haline geliyordu. Burası, dövme demirden direkleriyle hemen dikkati çeken bir müzik köşkünün, küçük pencereli kulübelerin, çanı, Sikh'lere karşı verilen savaşlarda ele geçirilen topların demirinden Viktoria Çağı stilinde dökülmüş Tudor tarzı çan kulesiyle bir Anglikan Kilisesi'nin bulunduğu sevimli bir köşeydi. Tek hatlı, kıvrıla kıvrıla tırmanan demiryoluyla ulaşılan, otomobille erişilmesi hemen hemen ola-

naksız, denizden bin beş yüz metre yükseklikteki bu sakin İngiliz tatil köyü, Hindistan'ın alabildiğine kalabalık ve sıcaktan kavrulan yaylalarına, kibirle yukarıdan bakıyordu.

Nisan'ın ortasında, korkunç sıcaklar bastırır bastırmaz, Kral naibi, beyaz ve altın sarısı özel treniyle Simla'ya giderdi. Bütün imparatorluk da onunla birlikte yazlık başkente göç ederdi. Muhafız birliğinin askerleri, yaverleri, sekreterleri, generaller, en önemli prensler, yabancı elçiler, gazete muhabirleri ve yüksek hükümet memurlarıyla bunların sayısız yardımcıları. Onları da "By Appointment to H.E. The Viceroy," yani Kral naibinin refakatçisi olarak bir yığın terzi, berber, ayakkabıcı, kuyumcu, şarap ve diğer alkollü içki tüccarları, İngiliz "memsahib"ler, dağlar gibi yükselen bavulları, ordu kadar kalabalık uşaklarıyla gürültücü çocukları izlerdi. 1903'e kadar demiryolu Kalka'da sona eriyor, yolcular Simla'ya tırmanmak için kalan son altmış kilometreyi iki atın çektiği *"tonga"*larla aşıyorlardı. Arşiv kasalarıyla bavullar ya arabalarla ya da hamal sırtında taşınıyordu. Sonu gelmeyen bir sıra halinde, hamallar inanılmayacak kadar çok sayıda konserve kutuları, kaz ciğeri ezmesi, istakoz, domuz sucuğu, Bordeaux şarabı şişeleri, şampanya ve *"sherry"* kasaları taşıyorlardı. Bütün bunlar, Simla'da yaz mevsimini, Doğu'da bir eşi daha bulunmayan bir incelik ve zarafet cenneti haline dönüştürecek eğlencelerde kullanılmak içindi.

Sitede takunyaların takırtısı ve motorların patırtısı yerine, yüzlerce hamalın çıplak ayaklarının yere düzenli sürtünüşü işitilirdi. Geleneğe göre sitede önceleri sadece üç atlı arabanın, sonra da motorlu üç aracın dolaşmasına izin veriliyordu. Bunlar Kral naibine, Hint ordusu Başkumandanına ve Pencap valisine aitti. Hatta şaka olsun diye, Simla'da Tanrının bile arabayla dolaşmasına izin verilmez denirdi. En yaygın araç, çekçekti. Bunların sahiplerinden birinin hatırladığı kadarıyla, çekçekler "oturduğunuz yerler, kaburgalarınızı deşen kötü arabalar" değil, son derece rahat araçlardı. Eğri büğrü yollarda araçları çekmek için dört adam gerekiyordu. Bir beşincisi de arabanın yanında koşuyor ve gerektiğinde birinin yerini alıyordu. Elbette adamların hepsi yalın ayaktı.

Efendileri, onların ayakkabı giymelerini yasaklamışlardı, ama giyim kuşamlarının güzel ve alımlı olmasına özen gösterirlerdi. Lal kırmızısı giysili uşak kullanmak, yalnız Kral naibine aitti. Bir İskoçyalı, adamlarına *"kilt"* giydirmişti; bir başka aile de gündüz için başka, gece için başka giysilerde karar kılmıştı. Adamların hepsinin göğsünde, hizmet ettikleri aileyi belirten gümüş bir plaket vardı. Simla'da çalışan hamalların çoğu genç yaşta ölüyordu. Genellikle de veremden!

Adamcağızların efendilerini koşturdukları eğlenceler ise, gerçekten göz kamaştırıcıydı. Yine de en görkemli eğlenceler, "Viceregal Lodge"da, yani imparatorluğun soylu ailelerinin ve görgü kurallarının tapınağı olan Kral naibinin sarayında düzenleniyordu. Çekçeklerinin okuna yerleştirilen bir rozet, ancak bazılarının onur kapısından geçiş hakkı olan davetlileri, diğerlerinden ayırıyordu. Yine de hepsi Tanrılara özgü kentlerinde saltanat sürerken, ülkenin insanlarıyla yan yana olmayacaklarından emindiler. "Bir balo akşamı Viceregal Lodge'un çevresindeki havanın nasıl olduğunu asla hayal edemezsiniz," diye hasretle anımsıyor o günlere tanık olanlardan biri. "Küçük yağ lambaları karanlıkta göz kırparken, dizi dizi çekçekler yüzlerce çıplak ayağın boğuk gürültüsü içinde saraya doğru yol alırdı."

Sitedeki monden hayatın bir diğer kutbu da Cecil Oteli, konukseverliği dünyanın en göz kamaştırıcı olanı diye ün salan yerdi. Her akşam saat 20.15'te başı sarıklı bir uşak *"Peninsular and Oriental"* vapurlarında olduğu gibi, kalın halılarla kaplı koridorlardan akşam yemeği çanını çalarak geçerdi. Bunun üzerine giyinmiş kuşanmış erkeklerle, gece giysileri içindeki hanımlar Mappin&Webb'in gümüş takıları, Dalton sofra takımları ve Bohemya kristalleriyle bezenmiş, İrlanda işlemeli örtülerin serildiği masalarda yemeklerini yemek için aşağı inerdi. Her tabağın önünde beş bardak bulunurdu; şampanya, viski, Bordeaux ve Porto şarabı ve su için.

Simla'nın kalbi, Mall adlı geniş caddeydi. Sitenin bir ucundan diğerine kadar uzanan cadde üzerinde sırayla mağazalar, bankalar ve çay salonları dizilmişti. Kaldırımlar ve yollar, Kral naibinin sarayı gibi özenle tuğla döşenmişti. Caddenin orta yerinde de her pazar Kral naibiyle

Kraliçe naibinin pazar ayininin İngiliz kolonisiyle birlikte dinlemeye geldikleri Anglikan Kilisesi bulunuyordu. Ayindeki ilahileri "Bu işe en yatkın sesler -İngiliz sesleri" söylerdi.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar Mall, Hintliler'e yasaktı. Bu ayrımın sembolik bir niteliği vardı. Simla'ya her yaz tırmanmanın, bir mevsim alışkanlığından başka anlamı bulunuyordu: İngiliz ırkının üstünlüğünü, Tanrının bağışı sayesinde İngilizler'in, kurak yaylalarda, ayaklarının dibinde kaynaşarak yaşayan insanlardan üstün olarak yaşadıklarını ince bir biçimde onaylardı.

Louis Mountbatten 1947 Mayısı başında taşındığı zaman, Simla'nın pek çok yönü çoktan değişmişti. Savaş, Hint Hükümetinin yazları buraya taşınma alışkanlığına son vermişti. Hatta ülkesinin geleneksel giysilerini giymemek şartıyla, bir Hintli bile artık Mall Caddesi'nde dolaşabiliyordu(1).

Mountbatten bitkindi, ama neşeli olması için sağlam nedenleri vardı. Kendisinden öncekilerin yıllardır beceremedikleri şeyi, o altı haftada bitirmemiş miydi işte? Londra Hükümetine, Büyük Britanya'ya Hindistan batağından onuruyla çıkmasını sağlayacak, Hintliler'e de ne kadar ağır olursa olsun gelecekleri üzerinden her türlü ipoteği kaldıracak bir çözüm yolu sunmuştu. Attlee'den olağanüstü yetkiler koparttığı için, planını Londra'ya göndermeden önce Hintli yöneticilerden kesin onay almak gereğini de duymamıştı. Sadece Clement Attlee Hükümeti-

(1) Bağımsızlıktan sonra Simla hızla değişecekti. Unutmak istedikleri bir geçmişin tanığı olan site, Hintliler tarafından ihmal edildi. 1973'te Cecil Otelinin sahibi M.S. Oberoi, "Simla'dan geriye kalan, sadece havasıdır," diye yakınıyordu. Altın çağdan arta kalan bir İngiliz hanımı ise, hâlâ sitede yaşıyor. Seksen dokuz yaşında ve dul olan Bayan Penn Montague, altı köpeği beş kedisi, dört uşağı ve bir yığın anıların ortasında, Kral naibi Lord Curzon'un maliye bakanı olan amcalarından birinden miras kalan Victoria tarzı dev ve asık suratlı yapıda günlerini dolduruyordu. Altı dil konuşabilen Bayan Montague, her gün öğleden sonra saat 4'te uyanır. Güneş batarken kahvaltısını edip, yalnız yaşantısının en değerli eşyasının bulunduğu odasına çekilir. Bu eşya, Zenith Transoceanic marka bir radyodur. Simla'nın uykuya daldığı saatlerse, Bayan Montague dünyayı dinlemek için koltuğuna yerleşir. Sabahın saat dördünde, yaşlı hanımefendinin odasındaki ışık, hiç kuşkusuz Simla ile Tibet arasında yanan tek ışıktır.

ne, bu tasarı kendilerine sunulduğu zaman, Hintliler'in kabul edecekleri üzerine garanti vermişti.

Planı, çalışma odasının samimiyeti içinde öğrendiklerinin ustaca bir karışımından oluşuyordu. Tasarı, her Hintli yöneticinin inanç ve duyguları hakkında bildiklerine dayandığı için, neyi kabul edebileceklerini hemen hemen kesinlikle tahmin edebilmişti. Mountbatten'ın, yargılarına o derece güveni vardı ki, 17 Mayıs'ta Yeni Delhi'ye dönüşünde bu planı liderlere takdim etmek niyetini resmen açıklamıştı.

Simla'daki Tanrılar Dağı'nın iştah açan serinliği ve sakinliği bol bol düşünmeye fırsat verdiği için Kral naibi bir süre sonra gerektiğinden çok iyimser davranıp davranmadığından kuşkuya düştü. Londra Hükümeti tasarıyı aldığından beri, kendisine filanca ya da falanca maddeyi değiştirmesi için telgraf yağdırmaktan geri kalmıyordu.

Ciddi kaygılar uyanmaya başlamıştı Kral naibinde. Eğer tasarısındaki bütün kararlar uygulanacak olursa, Hindistan ikiye değil, üçe bölünmüş olacaktı. Çünkü Mountbatten on bir eyaletten birine -Bengal'e eğer her iki toplumun çoğunluğu da aynı yönde karar verirlerse, bağımsız bir devlet olma fırsatı tanıyan bir madde öngörmüştü. Altmış beş milyon Hindu ve Müslüman, eğer isterlerse birlikte bağımsız, kalıcı ve mantığa uygun, başkenti Kalküta Limanı olabilecek bir devlet kurabilirlerdi. Bu fikrin babası, gece kulüplerinin müdavimi ve şampanya meraklısı hovarda Kalkütalı Müslüman yönetici Seyyid Suhraverdi idi. Dokuz ay önce de militanlarını Kalküta'da Hindu halkın üzerine saldırtarak bir dehşet havası estirmişti. Bu öneri, Mountbatten'ın pek hoşuna gitmişti. Cinnah'ın istediği iki başlı, çirkin bir devlet yerine, bağımsız bir Bengal, etnik ve ekonomik açılardan çok daha akla yakındı. Yerel Hindu yöneticileri de Kral naibini şaşırtacak bir kararla, bu tasarıdan yana çıkmışlardı.

Ne var ki, işi çabuk bitirmek dileğiyle, Mountbatten bunu Nehru'ya açmayı unutmuştu. İşte bu ihmal, şimdi kendisini kuşkulandırıyordu. Düşününce, Hint Başbakanının Hindistan'ı Kalküta Limanı'ndan ve çevresindeki zengin sanayi kuruluşlarından yoksun bırakacak bir çözüm yolunu gerçekten kabul etmesi beklenebilir miydi hiç? Londra'ya

verdiği bunca teminattan sonra, cevap hayır olursa, Mountbatten İngiltere'nin, Hintliler'in ve dünyanın gözünde, her şeyi hafife alan bir arabulucu olarak kabul edilecekti.

İçgüdüsü, böyle bir rizikoyla karşılaşmamak için, durumu Nehru'ya onaylatması gerektiğini söylüyordu. Nehru pekâlâ burada, Himalaya'daki bu sitede konuğu olabilirdi. Louis Mountbatten, gelecek için çekici bir insan olan Jawaharlal Nehru ile ilişkilerinin niteliğinden büyük şeyler umuyordu: Yeni Hindistan'la eski sömürgeci efendileri arasında ayrıcalıklı ilişkilerin temeli bu sayede atılabilirdi. Nehru ile Edwina Mountbatten arasında da sıcak bir dost yakınlığı vardı. XX. yüzyılın ortasında donup kalmış bir Hindistan'da, Edwina gibi bir kadın, ender yetenekleri olan bir hanımefendi demekti. Bu çekici, zeki ve cömert huylu soylu hanımefendi kadar hiç kimse Hintli lideri kuşku ve sıkıntı anlarında kabuğundan çıkartmayı beceremiyordu. Şimdiye kadar kaç defa Moğol bahçelerinde dolaşırlarken, yüzme havuzunda yüzerlerken ya da bir fincan çay içerlerken, Edwina nice engellerin aşılmasını sağlamış, nice anlaşmayı kolaylaştırmıştı.

İçinden gelen sesi dinleyen ve danışmanlarının görüşüne karşı çıkan Mountbatten, hemen o akşam Nehru'yu birlikte birer kadeh Porto şarabı içmeye davet etti. Sonra da doğal bir tavırla ünlü planın bir kopyasını kendisine uzatıp, okumasını ve Kongre'nin buna karşı tepkisinin ne olabileceğini söylemesini rica etti. Bundan pek mutlu olan ve gururlanan Nehru, tasarıyı hemen incelemeye söz verdi.

Birkaç saat sonra Mountbatten, en gözde vakit geçirme uğraşısı olan işe, ailesinin soy ağacını geliştirmeye daldığında, Jawaharlal Nehru da ülkesinin alın yazısını çizmek üzere hazırlanmış metni ince eleyip sık dokuyordu. Ve adeta dehşete kapıldı tasarı karşısında. Her eyaletin geleceğini tek başına kararlaştırmaya hakkı olan, ikiye değil, bir sürü parçaya bölünen bir Hindistan, korkunç bir kâbustan başka bir şey değildi. Mountbatten'ın Bengal'in bölünmesi için araladığı kapı, ister istemez bir yara açacak ve bu yaradan Hindistan'ın en soylu kanı akıp gidecekti. Nehru eli kolu kesilmiş bir Hindistan, can damarı alınmış, Kalküta ve liman tesislerinden, çelik, çimento, dokuma fabrikalarından

yoksun bir Hindistan'ın heyulasını görür gibi oldu. Sonra da atalarının ülkesi, nefret ettiği bir düzenbazın el koyacağı bir bağımsız Keşmir heyulası; Hindistan'ın orta yerinde, yabancı bir cisme benzeyen Müslüman bir Haydarabat Devleti heyulası; yine tek başlarına bağımsızlık isteyen bir sürü irili ufaklı devletin heyulası. Bu plan her zaman için Hint birliğini tehdit eden merkezkaç kuvvetlerini salıverecek ve ülkeyi bir sürü küçük devlet halinde parçalama tehlikesini yaratacak bir plandı. Üç yüz yıl boyunca, İngilizler egemenliklerini sürdürebilmek için hep bölmüşlerdi. Şimdi de çekip gitmek için bölüyorlardı ülkesini.

Öfkeden bembeyaz kesilen Nehru, kâğıtları odanın içine fırlatıp, bağırdı.

"Olmaz böyle şey!"

Ertesi sabah Hintli liderin tepkisini Louis Mountbatten'a bir mektup duyurdu. Kral naibinin altı hafta içinde sabırla kurduğu yapı, iskambil kâğıdından bir ev gibi yıkılıveriyordu. Nehru mektubunda, planının öylesine bir "bölünme" izlenimi uyandırdığını, "savaş ve kargaşalık olanakları" yarattığını söylüyordu ki, "Kongre Partisi tarafından bunun buruklukla karşılanıp tamamen reddedilmemesi" imkânsızdı.

Böylece on güne kadar Hint sorununa bir çare bulabileceğini söyleyerek gururlanan kişi, birden ileri sürecek hiçbir önerisi bulunmadığını anladı. İngiliz Hükümetinin tartışmakta olduğu Hintlilerin hep birden katılacakları konusunda garanti verdiği tasarının, Kongre Partisi'nin vazgeçilmez onayını alma şansı sıfırdı. Aceleciliği ya da saflığı yüzünden eleştirilere uğrayacağı bilincine varan Mountbatten, yine de bir başarısızlık karşısında kolayca teslim olacak biri değildi. Felaketin sonuçlarına kendisini kaptıracağı yerde, vakit daha çok geç olmadan Nehru'ya niyetlerini açıkladığı için, kendi kendisini tebrik etti. Verdiği zararları derhal onarma yolunu seçip aralarındaki dostluğun bu bunalımı atlatmaya yeteceğine güvendi. Gerçekten de Nehru, Kral naibinin tasarıyı kabul edilir bir hale sokmasına zaman vermek için, bir gün daha Simla'da kalmayı kabul etti. Yeniden kaleme alınacak metin, Nehru'nun düşmanlığını kazanan karanlık noktaları eleyecekti. On bir eya-

lete ve prensliklere bir tek yol seçme olanağı tanıyacaktı: Hindistan'a ya da Pakistan'a katılmak. Bağımsız bir Bengal düşü ortadan kalkmıştı.

Mountbatten, Muhammet Ali Cinnah'ın iki başlı Pakistan'ının çok uzun ömürlü olmayacağına inanmaya devam ediyordu. Bir çeyrek yüzyıldan önce, Cinnah'ın devletine verilen Doğu Bengal'in Pakistan'dan kopacağı kehanetinde bulunacaktı. 1971'deki Bangladeş savaşı, kehanetinde yalnızca bir yıl yanıldığını ispatlayacaktı.

Mountbatten, Hindistan'ın bağımsızlık tasarısının yeniden pişirilip kotarılması için V.P. Menon adında genç bir Hintli'ye çağrıda bulundu. Bu kişi Kral naibinin çevresinde törelere aykırı biri olarak tanınıyordu. Bürosunun duvarlarını süsleyen bir Oxford ya da Cambridge diploması yoktu. On iki çocuklu bir ailenin en büyük evladı olan Menon, on üç yaşında okulu bıraktıktan sonra, sırasıyla duvarcılık, maden işçiliği, fabrika işçiliği, makinistlik, pamuk simsarcılığı ve öğretmenlik yapmıştı. İki parmakla daktilo yazmasını öğrendikten sonra da 1929'da Simla'da, Hint yönetiminde basit bir büro memuru olarak çalışmaya başlamıştı[1]. Hiç kuşkusuz meslek hayatındaki yükselişi, İmparatorluk yönetiminde en baş döndöndürücü olanlardan biridir. Reform Bakanı olan Menon, 1947'de Kral naibinin hükümetinde bir Hintli'nin o zamana kadar işgal ettiği en önemli göreve gelmiş oluyordu. Mountbatten'ın önce güvenini, sonra da sevgisini kazanmıştı.

Amiral lafı ağzında gevelemeden, ona akşama kadar bağımsızlık tasarısını yeniden kaleme alması gerektiğini bildirdi. "Tasarının temel ilkesi -Hindistan'ın taksimi- değiştirilmeyecek," diye de belirtti ve bu seçimin sorumluluğu Hintliler'in omuzlarında kendisini hissettirmeye devam edecekti.

---

(1) Simla'ya kadar yolculuğun karşılığı olan on beş rupiyi ödemek için V.P. Menon, yolda rastladığı yaşlı bir Sikh'e başvurdu ve ona yoksulluğundan söz etti. Adamcağız da istediği parayı çıkartıp ona verdi. Menon adama borcunu ödeyebilmek için adresini sorduğunda, Sikh şöyle cevap verdi. "Borcunuzu ödemek kolay. Ölünceye kadar sizden yardım isteyecek onurlu herkese, on beş rupi verirsiniz." Menon da öyle yaptı. 1965'te ölümünden altı ay önce, kızının anlattığına göre Bangalor'daki evinin kapısını bir dilenci çaldı. Menon gidip cüzdanını aldı, on beş rupi çıkartıp dilenciye verdi. Ömrünün son gününe kadar da borcunu ödemeye devam etti.

Gandhi'nin kutsal yolunda altıncı durağı
"Artık bana hiç ihtiyaçları yok"

Şiddetli bir apandisit krizi geçiren genç kızın küçük bedeni, büyük dayısının yatağının üzerine yığdığı yorganların altında yaprak gibi titriyordu. Gözleri ateşten yanarak, elleri ağrıyan karnının üzerinde büzüşmüş, Manu yaralı bir hayvan gibi inliyordu. Sessiz ve yüreği daralan Gandhi, odada dört dönüyordu.

Taraftarlarının reddettiği yaşlı adamın ruhunu yeni bir çatışma eziyordu. Bu sefer, Noakhali'nin yollarında tek başına çıktığı yolculuğunda peşinden gelen utangaç genç kızdı üzüntüsü.

Güney Afrika'da bir çiçek salgınının kurbanlarını tedavi ettiğinden beri, Gandhi'nin doğal ilaçlara güveni tamdı. Modern tıbbı ise, ruhu iyi etmeden bedeni tedavi etmeye kalkıştığı için eleştiriyor, moral güçlere baş vuracağı yerde ilaçlardan medet ummak, hastaların iyileşmesinden çok, parasıyla ilgilenmekle suçluyordu. Hint kırsal bölgesinin Tanrının bağışı olan iyi etme niteliğine sahip bitkiler yönünden zengin olduğunu, bunlarda herkesin derdine çare bulunabileceğini ileri sürüyordu. Mahatma, bitkilerle hasta iyi etme yönteminin, şiddet aleyhtarlığı felsefesinin devamı olduğu kanısındaydı. Karısını da bir cezaevinin ot minderi üzerinde can çekişirken, bu nedenle bir penisilin iğnesinin acısına bırakmayı reddetmişti.

Manu da karın ağrısından şikâyet etmeye başlayınca, Gandhi ona böyle durumlarda önerdiği ilacı tavsiye etti. Kil lapası, sıkı bir perhiz ve lavman. Otuz altı saat sonra genç kızın durumu o kadar ağırlaşmıştı ki, artık hayatı tehlikedeydi. Noakhali'deki gibi, bu hayat Mahatma'ya aitti. Genç kız her şeyini ona bırakmıştı, neye karar verirse, peki diyecekti.

Mucizeler yaratan otların yaşlı peygamberi, küçük yeğenini yatağa düşüren derdin ne olduğunu anlayacak kadar çok hasta tedavi etmişti. Yüreği parçalanıyordu. Bu sefer yöntemi başarısız olmuştu. Manu'nun hastalığı hiç kuşkusuz ikisinin de ruhsal yönden kusursuz olamayışlarından ileri gelmişti. Sonunda pes etti ve yenilgiyi kabullendi. "Kendisi-

ni bana emanet eden bir genç kızın böyle ölüp gitmesine dayanacak cesaretim yoktu," diye itiraf edecekti daha sonra. Karısına, belki de hayatını kurtarabilecek bir iğne yapılmasına razı olamazken, bu sefer "aşırı bir tiksintiyle," küçük yeğeninin bir cerrahın neşteri altına yatmasına göz yumdu. Manu apandisit ameliyatı için derhal hastaneye kaldırıldı.

Genç kız anestezinin etkisiyle uyurken, Gandhi elini kızın alnına koydu. "Râma'ya güven," diye mırıldandı, "her şey yolunda gidecek."

Birkaç saat sonra, Mahatma'nın yüzündeki kuşkulu ifadeden korkan bir doktor, onu yavaşça Manu'nun başucundan uzaklaştırdı. "Dinlenmeniz gerek," diye yalvardı. "Halkın size her zamandan daha çok ihtiyacı var."

Gandhi umutsuz bakışlarını ona dikti. "Ne halkın ne de iktidardakilerin bana ihtiyacı var," diye hüzünle iç çekti. "Tek isteğim, görev başında son nefesimi verirken Tanrının adını anmaktır."

- 7 -
Filler, Rolls-Roycelar ve Mihraceler

Başı sarıklı uşak saygılı adımlarla uyumakta olan iri kıyım siluete doğru yaklaşıyordu. Koca odanın zeminini kaplayan kaplan, panter ve antilop postlarının üzerine çıplak ayaklarıyla sessizce basarak yürürken, bir yandan da 1921'de Altes Galler Prensi'nin Hindistan'ı ziyareti nedeniyle Londra'ya sipariş edilen servis takımından kalan işlemeli gümüşten tepsiyi taşıyordu. Yaldızlı gümüş çaydanlıktan, her on beş günde bir Londra'daki ünlü "Fortnum and Mason" adlı baharatçının özenle hazırladığı seçme yapraklardan oluşan karışımın kaynamasından çıkan hafif ve nefis kokular yayılıyordu. Yanına da her türlü bisküviler sıralanmıştı. Odanın gölge yerinde, duvarlarda ve vitrinlerde, doldurulmuş vahşi hayvanların gözleri parlıyordu ve gümüş armalar koleksiyonu da bu yerin efendisinin centilmen sporlarında, polo ve kriketteki ustalığını kanıtlıyordu.

Uşak tepsiyi yatağın başucuna bıraktı ve yavaşça mırıldanmak üzere öne eğildi:

"Bed tea, Master." (1)

Uyuyan adam bir aslan edasıyla gerindi ve doğrulup kalktı. Gölgenin içinden çıkıveren bir ikinci uşak omuzlarını nakış işlemeli sabahlıkla örtmek için koştu. Patyala Hint Devleti'nin sekizinci mihracesi Altes Prens Yadavindra Singh için yeni bir gün başlıyordu.

(1) Yatak çayınız, efendi. (Aslında İngilizce)

Yadavindra Singh, insanlığın o zamana kadar hiç görmediği ve bir daha da göremeyeceği küçük bir derneğin, dünyanın en ender kuruluşlarından birinin başıydı. O Mayıs sabahı, Hiroşima felaketinin ve dünyayı sarsan bir savaşın üzerinden henüz iki yıl bile geçmediği halde, bu birliği oluşturan 565 mihrace, raca ve nevvab[1] Hint topraklarının üçte birinin ve halkının dörtte birinin babadan oğula geçen mutlak efendileriydiler. Gerçekten de İngiliz egemenliği altında iki Hint vardı: Başkent Yeni Delhi'den yönetilen eyaletler Hindistan'ı ve 565 prenslikten oluşan Hindistan.

Hint prenslerinin çağdışı durumlarının kökü, ülkenin Büyük Britanya tarafından istila edilmesine kadar dayanıyordu. İngilizler'i kollarını açarak karşılayan hükümdarlar da savaş alanlarında şerefli birer düşman olarak görülenler de İngiltere'yi tek egemen güç tanımaları koşuluyla tahtlarını koruyabileceklerdi. Bu ilke, her hükümdarla İngiliz tahtı arasında da ayrı ayrı anlaşmalarla karara bağlanmıştı. Prensler, Kral naibi tarafından temsil edilen Kral-İmparatorun egemenliğini kabul ettiler, dış ilişkilerinin ve savunmalarının denetimini ona bıraktılar. Buna karşılık iç özerkliklerini garanti altına aldılar.

Haydarabad nizamı ve Keşmir mihracesi gibi prensler, Avrupa'nın en büyük ulusları kadar geniş ve kalabalık devletlere hükmediyorlardı. Bu arada Umman denizi kıyısındaki Kathiyavar yarımadasında bulunan başkaları, eski ahırlarda yaşıyor ve ancak Boulogne ormanı kadar geniş toprakları yönetiyorlardı. Dört yüzden fazla devletin toplam yüzölçümü, otuz kilometre kareyi geçmiyordu. Prensler birliği içinde dünyanın en zengin adamlarından birkaçıyla, Bombay'da bir pazar yeri tüccarı kadar servete sahip hükümdarlar bulunuyordu. Buna karşılık yapılan bir hesap, hepsinin ortalama 11 unvanı, 5,8 karısı, 12,6 çocuğu, 9,2 fili, 2,8 özel treni, 3,4 Rolls-Royce'u ve avladıkları 22,9 kaplanları olduğunu gösteriyordu.

Prenslerin büyük çoğunluğu, uyruklarına İngilizler'in yönettiği Hintliler'in yaşam düzeylerinden pek az daha iyisini sağlayabiliyordu.

(1) Mihrace, raca: Brahman dininden olan soyluların ünvanı.
Nevvab, nizam: Müslüman olan soyluların ünvanı.

Diğerleri ise, sayıları pek az olmakla birlikte, halklarının kalkınmasını sağlamak yerine, hazinelerini doldurmaktan ve kişisel arzularını tatmin etmekten başka bir şey düşünmüyorlardı.

Yetenekleri ve kötülükleri her ne olursa olsun, 565 Hintli prensin geleceği, o 1947 yılı ilkbaharında çok ciddi bir sorun olarak ortadaydı. Hint denkleminde hiçbir çözüm yolu, aynı zamanda onların özel durumlarını da çözümlemeden başarıya ulaşamazdı.

Gandhi, Nehru ve Kongre Partisi için, çözüm son derece açıktı. Bu derebeylerinin saltanatına son vermek ve devletlerini bağımsız Hint toprakları içine katmak gerekliydi. Ancak bu görüş, Yadavindra Singh ve benzerlerinin onayını almak şansından yoksundu. Pencap'ın göbeğindeki Patyala adlı devlet, bunların en zenginlerinden biriydi ve Centurion tankları, topçu bataryalarıyla donatılmış on beş bin kişilik bir orduya sahipti.

Prensler Meclisi başkanı çayını yudumlarken, yüzünde kuşkulu bir ifade okunuyordu. O Mayıs sabahı, Hindistan Kral naibinin bile henüz bilmediği bir şeyi, o çok iyi biliyordu. Sarayından on bin kilometre uzakta bir adam, onun ve diğer bütün prenslerinin alın yazılarının, Nehru ve Kongre Partisi'ndeki sosyalistlerin kendilerini mahkûm etmek istedikleri biçimde yazılmaması için umutsuz bir savunmayı açıklamaya hazırlanıyordu.

Bu adam bir mihrace değil, bir İngilizdi. Kral naibinin isteğine karşı çıkıp, Yeni Delhi'yi terk etmiş, Londra'ya dönmüştü. Bir misyoner din adamının oğlu olan Sir Conrad Corfield, Hindistan'daki İngiliz yönetiminin hem en büyük güçlerinden hem de en büyük zaaflarından birini temsil ediyordu. Hemen bütün meslek hayatını Prenslik Sorunları Bakanlığında geçirmiş ve Prenslerin Hindistanı, adeta onun Hindistanı olmuştu. Prensleri için iyi bellediği her şeyin, Hindistan için de iyi olacağı yargısına varmıştı. Prenslerin düşmanlarından, özellikle Nehru ve Kongre Partisi'nden, en az onlar kadar nefret ediyordu.

O 1947 yılı Mayıs ayında, Corfield Kral naibinin siyasal sekreteriydi, yani İngiliz egemenliğini prensler nezdinde temsil ediyordu.

Hindistan'a geldiğinden beri Hindular'la Müslümanlar arasındaki anlaşmazlığa bir çözüm yolu bulmak gibi büyük bir uğraşıya dalan Lord Mountbatten, henüz prensler sorununa eğilecek zaman bulamamıştı. Ancak bu, Corfield'in düşüncelerini hiçbir şekilde değiştirmemişti. Yeni Kral naibinin Nehru ve Kongre Partisi'yle iyi geçinmek ihtiyacını duyacağını bildiğinden, prensleri için Kral naibinin düşündüğünden hiç kuşkusuz daha iyi bir yol bulmak amacıyla Londra'ya gelmişti.

Girişimini de Hint İşleri Bakanı nezdinde, İmparatoriçe Victoria Çağından beri "altın kafes" diye anılan çalışma odasında yapacaktı. Sekizgen şeklindeki bu oda, alışılmamış bir özellik taşıyordu: Odanın ekseninde, tam orta yerinde, boyları, biçimleri ve süsleri bakımından tıpatıp eş iki kapı vardı. Böylece eşit sıradan iki prens, aynı anda Kral-İmparatorun huzuruna çıkabilir ve protokol kuralları çiğnenmemiş olurdu. Kimse de incinmezdi.

Corfield, kanıtlarını bakana, Listowel kontuna heyecanla aktardı. "İngiliz tahtının egemenliğini kabul etmekle, prensler iktidarlarının bir bölümünü Büyük Britanya'ya ve yalnız ona terk etmişlerdir," dedi. Bu egemenliğin sona erdiği gün, iktidar da doğrudan doğruya onların kişiliklerine geri verilmiş olacaktı. Ancak bundan sonra Hindistan ya da Pakistan'la yeni bir anlaşmaya varmak için serbest kalacaklardı. Ya da isterlerse ve olanak bulunursa, bağımsız olabileceklerdi. Bunun dışında herhangi bir yöntem, Büyük Britanya ile prenslikleri bağlayan anlaşmaların çiğnenmesi demekti.

Tamamen hukuk açısından bakılırsa, Corfield'in yorumlaması doğruydu. Ama bunun uygulamadaki sonuçlarını düşünmek bile dehşet vericiydi. Onun heyecanla ortaya koyduğu görünüşün sonuçları gerçekleşecek olursa, bağımsız Hindistan, Nehru'nun Simla'da öfkelendiği sırada bile genişliğini düşünmediği biçimde, Balkanlar gibi parçalanmış olacaktı.

Mihraceler ve nevvablar öylesine olağanın dışında bir soylu sınıf oluşturuyorlardı ki, Rudyard Kipling onların şöyle olduğunu sanıyordu: "Bu insanlar Tanrı tarafından dünyaya çekici dekorlar, kaplan hikâyele-

ri ve görkemli sahneler sağlamak için yaratılmışlardır." İster güçlü ya da kendi hallerinde, zengin ya da yoksul olsunlar, üyeleri şimdi yok olmaya mahkûm edilen bir Hindistan'ın düzmece efsanelerini beslemişlerdi. Kötülüklerinin ve dürüstlüklerinin, zirzopluklarının ve har vurup harman savurmalarının, delice heveslerinin ve tuhaflıklarının hikâyeleri, insanoğlunun folklorunu zenginleştirmiş ve yabancılara, düşlere meraklı bir dünyayı kendisine hayran bırakmıştı. Mihraceler, yaşamlarını bir Doğu masalının uçan halısı üzerinde sürdürüyorlardı. Göz kamaştırıcı saltanatları sona eriyordu, ama bu sefer de dünyanın canı sıkılabilirdi.

Bu mitler aslında pek küçük bir zümreyi, zenginliğin, tembelliğin ve özellikle bereketli bir hayal gücünün en baş döndürücü çılgınlıklara cevaz verdiği kişileri ilgilendiriyordu. Bu zirzop soylular, insanı kavuran tutkuları paylaşıyorlardı. Av, çeşitli sporlar, otomobil, saraylar, haremler ve hepsinden önce gelen mücevherat düşkünlüğü.

Bu merak onlarda adeta dinsel bir tutkuya benziyordu. Değerli taşlara, mistik bir özle eşdeğerde, büyük bir kudret yakıştırıyorlardı. Örneğin elmas taşlarının, *"mara"* adını taktıkları, cinsel kudreti artıran dişi güçler taşıdıklarına inanıyorlardı. Taşların seçimi ve büyüklüğü, müneccimler tarafından, yıldız fallarına ve niteliklerine göre belirleniyordu.

Baroda mihracesi, altına ve değerli taşlara fetişizme varan bir ululama yakıştırıyordu. Tören giysilerini altın sırmalarla bezemeye bir tek bu ailenin hakkı vardı. Bu giysileri dokuyanların tırnakları, dokumada kusursuzluğa erişmeleri için, tarağın dişleri gibi kesiliyordu. Elmas koleksiyonu arasında, büyüklüğü bakımından dünyada yedinci gelen *"Güney Yıldızı"* ile, bir zamanlar Rus Çariçesi Katerina'nın gözdesi Potemkin'e ait olduktan sonra, III. Napoleon tarafından eşine armağan edilen *"Eugénie"* de vardı. Ama hazinesinin en beğenilen parçaları, tamamen yakut ve zümrütten motiflerle bezenmiş incilerin oluşturduğu bir kanaviçe işiydi.

Baratpur mihracesinin, daha da hayret verici bir halı koleksiyonu vardı. Halıları fildişindendi. Her biri bir ailenin yıllarca göz nuru dök-

mesinin ürünüydü. Bunların dokunması, olağanüstü bir titizlik gerektiriyordu ve hammaddeyi elde etmek için önce fil dişlerinin soyulması gerekiyordu.

Dünyanın en büyük sarı yakutu ise, Kapurthala'nın sevimli Sikh mihracesinin sarığında, tıpkı bir devin tek gözü gibi ışıldıyordu. Jaipur mihracesinin hazineleri ise, Racistan'da, bir tepedeki villasının yanında, kuşaktan kuşağa, acımasız bir Rajput kabilesi tarafından korunmaktaydı. Bu soylu sülalenin varisleri, saltanat dönemlerini özel bir ışıkla aydınlatacak taşları seçmek için, ömürlerinde yalnız bir defa bu kabileyi ziyarete gidebilirlerdi. Bu harikalar arasında her biri bir güvercin yüreği iriliğinde, en ağırı doksan kıratlık üç zümrüt üzerinde oturtulmuş, üç sıra yakuttan oluşan bir kolye de vardı.

Patyala mihracesinin koleksiyonunun gözbebeği Londra'daki Lloyd şirketi tarafından astronomik bir ücrete sigorta edilen inci bir gerdanlıktı. En garip parça da soluk mavi parıltılar saçan binbir elmastan yapılmış bir göğüslüktü. Yüzyılın dönüm noktasına kadar, atalarının, üzerlerinde yalnız bu göğüslük olduğu halde, erkeklikleri olanca heybetiyle meydanda iken halkına gözükmesi gelenekti. Bu cinsiyet uzvu gösterisiyle kişiliklerini Tanrı Çiva'nın yaratıcı gücüne bağlarlarken elmasların parıltısı da kötü ruhları kovarak, uyruklarını rahatlatıyordu.

Misor mihracelerinden biri de Çinli bir yolcudan, en etkili cinsel kudret ilaçlarının havanda dövülen elmaslardan yapıldığını işitmişti. Bu bahtsız buluş, mihracesinin hazinesinin pek çabuk dibine darı ekecekti, çünkü yüzlerce değerli taş bu uğurda havanda dövülmüştü. Bunların sihirli kudretinden yararlanacak olan dansözler de bahçelerde dişlerinin üzerine ve kulaklarına aşk iksiri olmaktan kurtulmuş elmasların ve yakutların takıldığı ya da kakıldığı fillerin sırtında geçit yapıyorlardı.

Baroda mihracesinin üzerinde dolaştığı fil ise çok daha zengin bir biçimde donatılmıştı. Bu yüzyıllık canavarın dişleri sayısız savaş sırasında yirmiden fazla rakibini parça parça etmişti. Bütün koşum takımı som altındandı; Mihracenin tahtırevanı, zırhı, dört ayağındaki ağır bilezikler ve kulaklarından aşağı sarkan zincirler de. Her birinin değeri çok yüksekti ve her biri hayvanın bir zaferini simgeliyordu.

Çok eski kuşaklardan beri filler, prenslerin en gözde taşıt araçları olmuştu. Evren düzeninin simgeleri, Tanrı Rama'nın elinde doğan filler, prenslerin gözünde evrenin temel direkleri, gökyüzü ve bulutların destekleriydi. Misor mihracesi yılda bir defa fillerinin Tanrısı önünde diz çökerdi. Bu sayede doğa güçleriyle arasındaki ittifakı yenilemiş ve uyruklarına bereketli bir yıl daha garanti etmiş olurdu. Bir hükümdarın zenginliği, sarayının ahırlarındaki fillerin sayısı, yaşı ve boyu posuyla ölçülürdü. Bazılarının üç yüz fili bile vardı.

Belki de Dasahra bayramı nedeniyle Misor mihracesinin sergilediği gibi görkemli bir fil sürüsü, fil birlikleriyle birlikte Alp'leri aşan Annibal'den beri görülmemiştir. Bine yakın fil, desenler, çiçekten kolyeler, mücevherler, halıdan eyer takımları ve altın başlıklarla bezenmiş olarak, şehirde bir geçit töreni yapmıştı. Hükümdarın som altından ve kadife kumaşla kaplanmış, üzerinde de iktidarının simgesi bir gölgelik olan tahtırevanını taşımak, erkek fillerin en güçlüsünün hakkıydı. Onun ardından, en az ilki kadar zengin donatılmış iki fil daha geliyordu. Bunların üzerinde de içleri boş iki başka tahtırevan vardı ve görünmeleriyle birlikte, kalabalık arasında saygılı bir sessizlik başlıyordu. Çünkü bunların içinde, sözde mihracenin atalarının ruhları oturuyordu.

Baroda prensinin düzenlediği eğlencelerde fil güreşlerinin daima özel bir yeri olur ve filler arasında gerçekten dehşetengiz düellolar seyredilirdi. İki kuvvetli erkek fil, mızrak darbeleriyle çılgına döndürüldükten sonra birbirlerinin üzerine salınırdı. Dev gövdeleriyle adeta yeri sarsarak ve böğürtüleriyle gökyüzünü inleterek, içlerinden biri ölünceye dek savaşırlardı. Böylece kazanan filin, prensin ahırına girmeye hakkı olurdu.

Doğu Hindistan'da küçük bir yurtluk olan Denkanal'ın racası, her yıl binlerce davetlisine, döğüş kadar büyüleyici, üstelik daha kansız bir gösteri düzenlerdi: Ahırındaki en güzel fillerin çiftleşmesini.

Gwalior mihracelerinden biri, o güne kadar hiçbir filin yapamadığı bir işi bile hayvanlarından birine yaptırmıştı. Venedik'e ölçüsü Buckingham Sarayı'ndaki en büyük avizeden de büyük bir avize ısmarla-

dıktan sonra, sarayının tavanının bu ağırlığı çekip çekemeyeceğini anlamak amacıyla, fillerinin en ağırlarından birini, özel bir vinçle kaldırıp, tavanından aşağı sarkıtıvermişti.

Bazı prenslerin gönlünde, filler kadar ayrıcalıklı bir yer tutan başka hayvanlar da vardı. Bombay'ın kuzeyinde küçücük bir devletçik olan Junagadh nevvabı, köpeklere bayılıyordu. En gözde köpeklerini, elektriği ve telefonu olan dairelere yerleştirmişti ve en usta uşaklarını, onların hizmetine ayırmıştı. En gözde dişi köpeği Roşana'nın Bobby adlı bir labrador cinsi köpekle evlenmesi nedeniyle büyük bir düğün düzenlemiş, bu şölene Hindistan'ın bütün prenslerini ve yüksek mevki sahiplerini, bu arada Kral naibini bile çağırmıştı. Ama Kral naibi bu daveti reddedince, nevvab çok üzülmüştü. En önde nevvabın mızraklı süvarileriyle fillerinin yürüdüğü düğün alayını seyretmek için, yüz elli bin kişi yolun kenarında itişip kakışmıştı. Geçitten sonra hükümdar yeni evli köpekleri için bir de ziyafet vermiş, ziyafetten sonra ikisini de zifaf dairelerine kadar götürmüştü. Sadece bu tören öyle pahalıya mal olmuştu ki, bu parayla altı yüz yirmi bin yoksul uyruğunun on iki bininin çok önemli ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilirdi.

Köpeklerinden birinin ölümü de bundan daha gösterişsiz sayılmayacak cenaze törenlerine sebep olurdu. Köpekler Chopin'in cenaze marşıyla son yolculuklarına çıkar, kendilerine ayrılan özel mezarlıktaki mermer yerlerine gömülürdü. Junagadh'ta insan olmaktansa, köpek olmak daha hayırlıydı.

Otomobil, gösteriş yarışında fillerin rolünü bir hayli etkileyecekti. 1892'de ilk defa Hindistan'a varan otomobil, Patyala mihracesine ait Fransız yapısı bir De Dion-Bouton'du. Bu olayın gelecek kuşaklar tarafından unutulmaması için de tarihi bir plaka numarası verilmişti arabaya. "O." Haydarabat Nizamı ise, efsaneleşen pintiliğine şan katacak yeni bir teknik bulmuştu. Gözleri başkentinin surları içinde hoşuna giden bir arabaya takıldı mı, otomobilin mutlu sahibine *"Yüce Altes"*in bunu armağan olarak kabul etmekten zevk duyacağı haberi uçurulurdu.

1947'de prensin garajlarında, kullanmadığı yüzden fazla otomobil bulunuyordu.

Hint prenslerinin garajlarının en gözde konuğu, elbette Rolls-Royce'lardı. Bunların bütün markalarını ve modellerini, her boydan olanını, salon, spor, kupe, hatta kamyonetlerini bile ithal ediyorlardı. Patyala mihracesinin küçük De Dion-Bouton otomobilinin yanında çok geçmeden bir mekanik fil sürüsü bitiverdi: Dev gibi yirmi yedi Rolls-Royce. Bharatpur mihracesinin yirmi iki Rolls-Royce'u ise özel personelin ancak canlı bir yaratığa gösterilecek dikkatli ihtimamı altındaydı. Prensin, bu İngiliz firması tarafından bir benzeri daha yapılmamış çok renkli bir oyuncağı vardı: Som gümüşten, üstü açılabilir bir Rolls-Royce. Söylendiğine göre arabanın karoserinden cinsel gücü artıran esrarlı dalgalar yayılmaktaydı ve sahibinin yapabileceği en hoş hareket, arabayı bir diğer prens dostunun düğününde kullanması için ona armağan etmekti. Hatta mihrace Rolls'larından birini, vahşi hayvan avları için donatmıştı. 1921 yılında bir gün Galler Prensini ve onun genç yaveri Lord Louis Mountbatten'ı, işte bu otomobille cangıla götürmüştü. Geleceğin Hindistan Kral naibi, o akşam, günlüğüne şunları yazacaktı. "Araba bir saniye bile hızından kaybetmeden vahşi topraklardan geçti, fırtınalı denizde yalpalayan gemi gibi, hoplaya zıplaya çukurları ve hendekleri aştı."

Ama Hintli hükümdarların insana parmak ısırtan araçları arasında, herhalde Alwar mihracesinin Lancaster'i kadar garibi yoktu, olmamıştır. Bu arabanın içi de dışı da altın kaplamaydı. Şoförle makinist, altın işlemeli yastıklara oturup, otomobili ayrı bir bölme içinde, işlemeli fildişinden direksiyonu çevirerek idare ederlerdi. Otomobilin modeli, İngiliz krallarının taç giyme törenlerinde bindikleri atlı arabanın aynısıydı. Ve mekanik bir mucize sayesinde bu göz kamaştırıcı, ama ağır araba saatte yüz kırk kilometre hız sağlayabilecek bir motora sahipti.

Bazı mihraceler de diğerlerinin otomobil düşkünlüğünü, trenler için gösteriyorlardı. Endor mihracesi Almanya'da, herhalde bir benzeri dünyada olmayacak kadar lüks bir özel tren yaptırmıştı. Paris'in ünlü kuyumcularından Puiforcat firması tarafından dekore edilen bu vagon,

gerçekten ray üzerinde giden bir yattı. Güçlü Gwalior Devleti mihracesinin gözde demiryolu, öylesine kusursuz bir oyuncaktı ki, hiçbir çocuk bunun bir benzerini Noel Baba'dan almayı hayal edemezdi. Som gümüşten demiryolu şebekesi, sarayının yemek salonundaki at nalı biçiminde dev yemek masasının üzerinde dolaştıktan sonra, duvarların kenarından mutfaklara kadar uzanıyordu. Gar şefi özentisi prens hazretleri, birtakım manivelalar, kaldıraçlar, düğmeler ve düdükler kullanarak, konuklarına içki, sigara, puro ve şeker taşıyan minyatür trenlerini hareket ettirirdi. Viski, şarap, Porto ya da Madeira şarabı dolu sarnıç vagonlar, hararetlerini gidermeleri için her davetlinin önünde bir mola verirdi. Hükümdar sadece bir düğmeye dokunmakla, gönlünün dilediği konuğunu içkiden ya da purodan yoksun bırakabilirdi.

1930'larda bir akşam, Kral naibi onuruna verilen şölende, ani bir kontak trenin kumandasını aksatıverdi. Ekselanslarının dehşetten faltaşı gibi açılan gözleri önünde, mihracenin çılgına dönen trenleri gece kıyafetlerinin, üniformaların, tuvaletlerin üzerilerine viskiler ve sherry'ler saçarak yemek salonunun bir ucundan diğerine çılgın gibi dalıverdiler. Demiryolu tarihinde bir eşi daha görülmemiş olan bu felaket, az daha diplomatik bir rezalete yol açacaktı.

Hindistan'ın büyük prenslerinin sarayları, zevk yönünden olmasa bile, boyutları ve zenginlikleri bakımından Tac Mahal gibi görkemli yapıtlarla yarışıyordu. Misor Sarayı altı yüz odasıyla belki de bunların en büyüğüydü. Odalardan yirmisi avcı prenslerin üç kuşağının cangıllarında vurdukları kaplan, panter, fil ve yaban öküzlerinin içi saman dolu koleksiyonlarıyla bezenmişti. Geceleri damlarını ve koridorlarını aydınlatan on binlerce elektrik ampulünün ışığıyla, Hindistan'ın göbeğinde batmış dev bir yolcu gemisine benziyordu.

Güller şehri Jaipur'un rüzgârlar sarayında, cephede, hepsi de işlenmiş mermerden dokuz yüz elli üç pencere bahçelere açılıyordu. Bikaner mihracesi çölün çiğ ışığını hafifletmek için sarayının pencerelerini yeşim taşı, kaymak taşı, sarı yakut ve amberden vitraylarla örtmüştü.

Udaypur Sarayının beyaz mermerden duvarları, bir gölün ışıldayan suları arasından bir hayalet gemi gibi yükseliyordu. Versailles Sarayına yaptığı geziden pek etkilenen, hayal gücü pek kuvvetli ve kültürlü Kapurthala mihracesi, Güneş-Kral'ın ihtişamını kendi sarayına getirmişti. Fransa'dan pek çok mimar ve dekoratör çağırarak, Himalaya'nın eteğinde, Versailles Şatosunun küçük bir örneğini yaratmıştı. Sonra da Sèvres'ten vazolar, Gobelin halıları, eski mobilyalarla içini doldurup, Fransızcayı sarayın resmi dili ilan etmiş, sofrasında kırmızı şarap ve Evian suyu içilmesini zorunlu kılmıştı. Çevresindeki başları sarıklı Sikh'leri ise, başlarına pudralı perukalar, göğüslerine dantelli süsler, ayaklarına ipek külot pantolonlarla altın yaldızlı tokalı ayakkabılar giydirerek gülünç hale sokmuştu.

Bazı sarayların tahtları hiç kuşkusuz insan kıçının hiçbir zaman oturmadığı pek gösterişli yerlerdi. Som altından Misor tahtı, bir ton ağırlığındaydı. Tahta yine som altından dokuz parıltılı basamağı tırmanarak çıkılıyordu. Bu basamaklar Tanrı Vişnu'nun Gerçek'e doğru yükselişini temsil ediyordu. Üstü altın sırma ve inci işlemeli yastıklarla kaplı prens tahtının üzerinde ise, bir nilüferi andıran değerli madenlerden bir gölgelik asılıydı. Orissalı bir racanın tahtı ise, dev bir yatağa benziyordu. Prens bunu Londra'da bir antikacıdan satın almıştı; çünkü tıpkı Kraliçe Victoria'nın yatağının benzeriydi. Bir katedral kadar geniş salonda, eski Yunan tarzı sütunlarla beyaz mermerden kadın heykelleriyle çevrili podyum üzerindeki Rampur nevvabının tahtı üzerinde ise, bir metre yüksekliğinde yaldız kaplı dev bir taç duruyordu. Bu da Güneş-Kral'dan esinlenerek hazırlanmıştı. Oturulacak yerin altın yaldızlı kadifesi içinde, bir delikli sandalyenin ağzı vardı. Böylece kral özentisi bu Doğulu, tıpkı XIV. Louis gibi, devletinin işlerini aksatmadan, olduğu yerde rahatlayabilirdi.

Bu lüks saraylarda oturanlar için bazen zaman geçmek bilmiyordu. Sıkıntıdan kurtulmak için de genellikle en gözde iki uğraşa dalıyorlardı: Kadın ve spor. Haremleri, gerçek bir hükümdar sarayının ayrıl-

maz bir parçasıydı -ister Hindu, ister Müslüman olsun-, burada yalnız kendilerinin yararlandığı yüzlerce rakkase ve cariye bulunuyordu.

Devletlerinin sınırları içindeki cangıllar da yalnız onlara aitti ve buralarda yaşayan vahşi hayvanlar -özellikle o dönemde sayıları 20.000 olan kaplanlar- tüfeklerinin en seçme hedefleriydi. Bharatpur prensi ilk kaplanını sekiz yaşındayken vurmuştu. Eliyle avladığı kaplanların sayısı otuz beş olunca, bunların postlarının yan yana getirilmesiyle meydana çıkan yol halısı gibi eser, salonlarının zeminini süslüyordu. Av alanı, bir seferinde müthiş bir yaban kazı katliamına sahne olmuş, Kral naibi Lord Hardinge de Penshurst onuruna düzenlenen av partisi sırasında, üç saatte 4482 tanesi öldürülmüştü. Sadece Gwalior mihracesi tek başına 1400'den fazla kaz vurmuştu. Ayrıca pek sınırlı bir okuyucu kitlesine seslenen bir kitabın da yazarıydı: *"Kaplan Avı Kılavuzu."*

Av ve ten zevkinin tartışmasız en büyük efendisi, Prensler Meclisi başkanı, "Muhteşem" diye anılan ve VII. Patyala mihracesi Sir Bhupinder Singh'ti. Dev yapısı, yüz otuz kilo ağırlığı, yiğit bir boğanın boynuzlarını andıran sivri bıyıkları, Sikh'ler gibi özenle tarayıp, ensesinin arkasında fiyong yaptığı sakalı, ihtiraslı dudakları ve bakışlarındaki küstahlıkla, eski bir Moğol gravüründen fırlamış gibiydi. İki dünya savaşı arasındaki dönemde Sir Bhupinder, Hint mihracelerinin olanca görkemini yaşadı. Öylesine büyük bir iştahı vardı ki, her gün, hiç güçlük çekmeden, yirmi kilo yemek yiyebilirdi. Çay saatinde bir iki pilici rahatça kursağına indirebilirdi. Poloya hayrandı ve "Patyala Kaplanları"nın başında, dünyanın bütün polo alanlarında, sarayını tıka basa dolduran armağanlar kazanmıştı.

Bhupinder Singh daha ilk gençlik çağından beri, yine ancak prenslere layık bir uğraşa yatkın olduğunu ispatlamıştı: Aşka! Hatta haremini geliştirmek için gösterdiği çabalar, av ve polo tutkusunu gölgeleyecek kadar yamandı. Haremine yeni gelenleri, çekicilikleri ve aşk oyunlarındaki yeteneklerine bakarak, kendisi seçiyordu. Şanının doruğunda iken Patyala Sarayı harreminde üç yüz elli karısıyla cariyesi bulunuyordu.

Pencap'ın sıcak yaz günlerinde bunların bir bölümü her akşam yüzme havuzunun kenarına yerleşir, çıplak göğüslü genç dilberler, dikkatli su Tanrıçaları, onun sulardaki marifetlerini izlerdi. Suyu serinletmek için kalıp kalıp buzlar atılırdı ve hükümdar da ağır ağır yüzerken, bazen havuzun kenarına gelir, bir meme okşar ya da bir yudum viski içerdi. Dairelerinin tavanları, tapınaklardaki erotik röliyeflerle süslenmişti. Bunlar, en hayalperest bir akılla en atletik vücudu bile halsiz düşürecek çapta, Hindistan'ın pek ünlü gerçek birer aşk oyunları sergisiydi. İpek bir hamak, Son Altes'in tavanındaki kişilerin oynaşmalarının anımsattığı zevklerin sarhoşluğunu, gökyüzüyle yeryüzü arasında bulmasına fırsat verirdi.

Doymak bilmeyen isteklerini tatmin etmek için, yaratıcı gücü pek yüksek olan hükümdar, kadınlarının çekiciliğini düzenli olarak yenilemeye karar vermişti. Bu nedenle de sarayının kapılarını sayısız parfümcü, kuyumcu, berber, estetikçi ve terziye açtı. Plastik cerrahinin en büyük ustaları, gözdelerinin onun arzusuna ya da Londra ve Paris moda dergilerinin emrettiği havaya uydurmak için saraya davet edildiler. Kadınları daha da ateşli yapmak için sarayın bir kanadını egzotik parfümlerin, losyonların, kozmetiklerin ve aşk iksirlerinin hazırlandığı bir laboratuvar haline getirmeyi düşündü.

Bu aşırı davranışlar, mihracenin anladığı Doğu'ya özgü şehvet düşkünlüğü dünyasının, başarısızlığını maskelemekten başka bir şeye yaramıyordu. Hangi adam, "Muhteşem" Bhupinder Singh kadar doğanın lütfuna layık olmuş bir Sikh olsa bile, hareminin örtüleri ardında bekleşen üç yüz elli dilberin isteklerini karşılayabilirdi?

Bu nedenle cinsel gücü artıran ilaçlara başvurmak, kaçınılmaz oldu. En namlı simyacıları altın, inci, baharat, gümüş ve demir karışımlarını onun için kaynattılar. Bir süre için en etkili ilaç, havuç ve serçe beyninden oluşan bir karışım oldu. Bu ilaçların etkisi de azalmaya başlayınca, Sir Bhupinder Singh aşk konularında usta saydığı Fransız teknisyenlerine başvurdu. Ne yazık ki onların radyum tedavileri de ilk ilaçlar kadar az etkili oldu. Onlar da mihracenin asıl derdini tedavi edemeye-

ceklerdi ve aynı dertten bütün benzerleri çekiyordu, can sıkıntısı. O da bu yüzden ölecekti.

Mistik Hint, prenslerinin en büyüklerine Tanrısal bir geçmiş yakıştıracaktı. Misor mihracesinin kökü, ayın doğuşuyla karışıyordu. Her yıl, sonbahardaki gündüz gece eşitliği sırasında, hükümdar halkının gözünde yaşayan bir Tanrı oluyordu. Himalaya'daki bir mağarada yaşayan bir *"sadhu"* gibi, sarayının karanlık bir odasına kapanıp, dünyadan elini eteğini çekiyordu. Ne tıraş oluyor ne de yıkanıyordu. Tanrının vücuduna girdiğine inandıkları bu dönemde, ona ne kimse dokunabilir ne de kimse onu görebilirdi. Dokuzuncu gün kapandığı odadan çıkıyordu. Altın ve değerli taşlarla bezenmiş kadife bir örtünün üzerini kapladığı bir fil, kendisini mızraklı süvarilerin ortasında, Tanrısal olmaktan çok, pek halka yakın bir yere, başkentinin hipodromuna götürmek üzere sarayının kapısında bekliyordu. Burada, uyruklarının binlercesi önünde, Brahman rahipleri onu *"mantra"*lar söyleyerek yıkıyor, tıraş ediyor ve yiyecek veriyorlardı. Güneş cangılın ardında batarken, hükümdara bir siyah at armağan ediliyordu. Ata bineceği sırada, binlerce meşale pistin çevresini aydınlatıyordu. Prens dört nala bu alevden tacı dolanıyor, çılgınca alkışlanıyordu. Ay'ın oğlu, halkının arasına dönmüş oluyordu.

Udaypur mihracesinin kökü ise, güneşe dayanıyordu. İki bin yıllık bir geçmişi olan tahtı, Hinditan'ın en eski ve itibarlı tahtıydı. Yılda bir gün, o da yaşayan bir Tanrı oluyordu. Kleopatra'nın gemisine benzeyen bir kadırganın pruvasında ayakta durup, sarayının çevresini kuşatan ve timsahların cirit attığı gölün suları üstünde dolaşıyordu. Ardındaki köprüde ise, antik bir trajedinin korosunu andıran sarayının ileri gelenleri, beyaz muslinden giysileri içinde, saygıyla bekleşiyordu.

Ganj kıyısındaki kutsal kent Benares'in hükümdarının iddiaları belki o kadar abartılmış değildi, ama yine dinsel bir hava taşıyordu. Bu kutsal yerlerin prensinin sabahları gözünü açınca her şeyden önce evrensel Brahman dini simgesi olan bir beyaz inek görmesi, gelenek gereğiydi. Bu nedenle şafakla beraber odasının altına bir inek getirilir ve hayvanın böğrüne şiş batırılıp, böğürmesiyle dindar prensi uyandırması

sağlanırdı. Prensin Rampur nevvabına ziyarete gittiği bir gün, bu geleneğe uymak zorunluluğu, nazik bir sorun çıkardı ortaya. Konuğa ayrılan daire, sarayın ikinci katındaydı. Nevvab, konuğunun geleneğe uygun olarak uyanması için, dahice bir yönteme başvurdu. Her sabah ineği odasının penceresine kadar yükselten bir vinç sağladı. Bu garip kaldırılma karşısında dehşete düşen hayvancağız, öyle bir böğürüyordu ki yalnız Benares mihracesini değil, bütün sarayı da birlikte uyandırıyordu.

İster zengin, ister yoksul, ister sofu ya da ahlak düşkünü, ister düşkün ya da ilerici, prensler İngiltere'ye mutlak bir sadakat göstermişler ve çıkarlarına hizmet etmekten hiç geri kalmamışlardır. İki dünya savaşında da ondan ne paralarını ne de kanlarını esirgemişlerdir. Kurdukları, donattıkları, eğittikleri askeri birlikler, Union Jack'in bayrağı altında bütün cephelerde başarılar kazanmışlardır. Kendisi de bu İngiliz ordusunda general olan ve Savaş Kabinesi'nde görev alan Bikaner mihracesi, Birinci Dünya Savaşı sırasında develi birliklerini Alman siperlerine karşı taarruza kaldırmıştı. Jodhpur'lu mızraklı süvariler 23 Eylül 1917'de Hayfa'yı Türklerden almışlardı[1]. 1943'te de *"Lifeguard"*larda binbaşı olan genç mihracelerin komutasında, Jaipur şehrinin sipahileri Cassino Dağının eteklerini düşmandan temizlemiş ve böylece müttefik kuvvetlerine Roma yolunu açmışlardı. Taburunun başında gösterdiği cesaretin karşılığı olarak da Bundi mihracesine Birmanya cangılının göbeğinde *"Military Cross"* nişanı verilmişti.

Hindistan'daki egemen kuvvet, özellikle dahice bir mükâfatlandırma yöntemiyle saygısını göstermek yolunu seçmiştir. Bir Hint prensini karşılarken yapılan top atışlarının sayısı, onun prensler aşamasındaki yerinin en son ve değişmez yerini gösterirdi. Kral naibi, gösterdiği olağanüstü hizmetler nedeniyle bir prensin onuruna atılan top atışlarının

(1) Aynı mihrace, daha barışçı bir yoldan da, genellikle kendi ülkesinde süvarilerin giydiği "jodhpur" adlı külot pantolonu Batı'da yaygınlaştırmıştır. Kraliçe Victoria'nın altın jübilesinde bulunmak üzere Londra'ya gelen talihsiz prens, bütün servetini taşıyan geminin yolda battığını öğrenmişti. Durumunu kurtarmak için de, en gözde pantolonlarının sırrını Londralı bir terziye vermek zorunda kalmıştı.

sayısını artırmak ya da cezalandırmak için azaltmak yetkisine sahipti. Bu top atışlarında prensliklerin büyüklüğü ya da nüfus çokluğu tek etken değildi. İngiliz tahtına gösterilen sadakat, savunulmasında dökülen kan ve para da rol oynardı. Beş prens -Haydarabat, Keşmir, Misor, Gwalior ve Baroda- yirmi bir pare top atışıyla karşılanmak şerefine erenlerdi. Bunları on dokuz, sonra on yedi, on beş, on üç, dokuz pare top atışıyla karşılananlar izliyordu. Haritaların hemen hepsini unuttuğu 425 kendi halinde raca ve nevvab için ise, hiçbir kurtuluş umudu yoktu. Onlar şereflerine top atışı yapılmayan, Hindistan'ın unutulmuş prensleriydi.

Mihracelerin ve nevvabların Hindistanı'nın bir başka yüzü daha vardı. Prenslerin çoğu Batı'ya gezmeye gitmişler, üniversitelerinde okumuşlar, bilimin, tekniğin, eğitimin yararlarını keşfetmişlerdi. Pek çoğu devletlerini, Asya'da eşi pek ender bulunan birer uygarlık ve ilerleme meşalesi haline getirmişlerdi. Milyonlarca insan İngiltere'nin Hindistanı'nda hiç bilinmeyen maddi ve sosyal refahın avantajları içinde yaşıyordu.

Baroda mihracesi birden fazla kadın almayı yasaklamış ve daha 1900'den önce okula devam zorunluluğu ve bedava eğitim olanakları getirmişti. Dokunulmazlar'ın uğruna en az Gandhi kadar ateşli çabalar göstermiş, onları konutlara yerleştirmek, giydirmek, eğitmek için kurumlar kurmuştu. New York'taki Columbia Üniversitesinde okuması için de ilerde liderleri olacak olan Doktor Bhimrao Ramji Ambedkar'ın masraflarını üzerine almıştı. Bikaner mihracesi ise Racistan Çölünü bahçelerden, yapay göllerden, uyruklarına açık sitelerden oluşan bir vaha haline getirmişti. XVI. Yüzyılda Pau'dan gelen bir Bourbon prensinin torunlarının yönettiği Müslüman Bhopal prensliğinde ise, kadınlara Doğu'da bir örneği daha görülmeyen bir özgürlük tanınmıştı. Misor Devletinde Asya'nın en ünlü bilimler üniversitesi bulunuyordu ve İngiliz Hindistanı'nda bulunmayan bir dizi hidro-elektrik barajlara sahipti. Tarihin en büyük astronomi bilginlerinden, Öklid'in geometri ilkelerini Sanskritçe'ye çeviren büyük bir bilginin varisi olan Jaipur mihracesi de

başkentindeki rasathaneyi uluslararası şöhrete sahip bir kurum haline getirmişti. Kapurthala mihracesinin ülkesini donattığı yollar, demiryolları, okullar, hastaneler ve demokratik kurumlar, prensliğini gerçek anlamda modern ve liberal bir devlet haline getirmişti ki, Batılı ulusların pek çoğuyla yarışabilirdi.

İkinci Dünya Savaşı, Hindistan'da tahtlara kendilerini çok yüceltmeyen, daha az gösterişli, babalarından daha az görkemli, ayrıcalıklarının geçiciliğinin giderek daha çok bilincine varan ve prensliklerinde geleneklerde reform yapmak gereğini hisseden yeni bir prensler kuşağının çıktığına tanık olmuştu. Sekizinci Patyala mihracesinin ilk kararlarından biri, babası "muhteşem" Sir Bhupinder Singh'in efsaneleşen haremini kapatıp dağıtmak olmuştu. Gwalior mihracesi de soylu olmayan, bir memurun kızıyla evlenmiş, ailesinin alabildiğine büyük sarayını terk edip, savaş sonrası dünyasının gerçeklerine daha uygun bir binada yaşamaya başlamıştı.

Ama devletlerini ustalıkla ve şerefle yöneten bu prensler hesabına büyük bir talihsizlik olarak, dünya ne yazık ki hepsini bir avuç aşırı ve garip yaşantı meraklısı mihrace ve nevvablarla karıştıracaktı.

Prensler Hindistan'ının iki devleti, yirmi bir pare top atışıyla selamlanmak şerefine ermiş iki hükümdar için Sir Conrad Corfield'in Londra'daki girişiminin çok derin etkileri olabilirdi. İki prenslik de son derece geniş topraklara sahipti. İkisinin de toprakları kuşatılmıştı. İkisinin de hükümdarları, uyruklarının çoğunluğunun bağlı oldukları dinlerden başka bir dine mensuptular. Ve ikisi de aynı düş peşindeydi. Devletlerini bağımsız ve egemen birer ulus haline getirmek.

Hindistan'da saltanat süren bütün o eşsiz ve renkli kişiler arasında Rüstemi Devran, Arüstüi Zaman, Vel Memalik, Asifcah, Nevvab Mir Osman, Alikhan Bahadır, Musafrül Mülk, Nizam el Mülk, Sipah Salar, Fatih Cenk, Yüce Altes, tahtın sadık müttefiki, Haydarabat Devletinin yedinci nizamı, hiç kuşkusuz en şaşırtıcı olanıydı. Bu bilgin ve dindar Müslüman, Hindistan'ın en geniş ve kalabalık devletine sahipti -yirmi milyon Hindu ve üç milyon Müslüman- ve yarımadanın bağrında yaşıyordu. Kendisi ancak bir buçuk metre boyunda, kırk kilo ağırlığında bir

ihtiyarcıktı. Bütün ömrünü tembul adlı biber ağacının yapraklarını emerek geçirdiğinden, ağzında birkaç kırık diş kalmıştı. Zehirlenmek korkusu içinde yaşadığından, peşinden gelen uşağı beyaz peynir, reçel, meyve, biber ağacı yaprağı ve haşhaş çorbasından oluşan ve hiç değişmeyen yemeğini kendisinden önce tadardı. Nizam, Yüce Altes unvanıyla çağrılan tek Hint prensiydi ve bu unvan kendisine Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'ye yüklü bir miktar bağışta bulunması nedeniyle verilmişti.

1947'de Nizam, dünyanın en zengin adamı olarak biliniyordu. Para içinde yüzüyordu, ama efsaneleşen servetinin yanı sıra, cimriliği de dillere destan olmuştu.

Şehrin pazar yerinden satın aldırdığı sefil pijamalar ve sandaletler giyerdi. Otuz beş yıl, terden ve yağdan kalıplaşan aynı fesi giymişti. Yüz kişiden fazla konuğu ağırlamasına yetecek yaldızlı gümüşten yemek takımları olduğu halde, teneke tabakta, odasının orta yerindeki halıda diz çöküp yemek yerdi. Öylesine pintiydi ki, konuklarının küllüklerde bıraktığı sigara izmaritlerini bile toplardı. Resmi bir yemek vermek zorunda kalırsa, açtırdığı tek şampanya şişesinin yanından uzaklaşmaması için elinden gelen çabayı gösterirdi. 1944'te Kral naibi Lord Wavell ziyaretine geldiği zaman, Nizam, Yeni Delhi'ye telgraf çekerek, savaş yüzünden artan fiyatına rağmen Lordun ille de şampanya içmek isteyip istemediğini sordurtmuştu. Her pazar günü, kilisedeki ayinden sonra İngiliz valisi kendisini ziyarete geliyordu. Bunun üzerine bir uşak, içinde iki fincan çay, iki bisküvi ve iki de sigara bulunan bir tepsiyle çıkagelirdi. Vali bir gün beklenmedik bir sırada, özellikle önemli bir ziyaretçiyle birlikte gelmişti. Bunun üzerine Nizam uşağına bir şeyler fısıldadı ve adam biraz sonra eksik sayıda çay fincanı, bisküvi ve sigarayla salona döndü.

Prensliklerin çoğunda, gelenek icabı soyluların her yıl hükümdarlarına bir altın armağan etmeleri gerekliydi. Prens de bu altına dokunmakla yetinir ve altını sahibine geri verirdi. Ancak Haydarabat'ta bu sunular hiçbir zaman bir gösteri niteliğinde olmazdı. Nizam altınları alır ve ardındaki yastığın kılıfı içine atardı. Bir yıl, altınlardan biri yuvarla-

nıp tahtın altına kaçtı. Nizam, mevkiine pek yakışmayan bir durumda uyruklarının karşısında görüneceğini bir an bile düşünmeden, hemen altını almak için dizlerinin üzerine çöktü. Aslında cimriliği o dereceydi ki, kalbini dinlemek için Bombay'dan gelen doktor, elektrosunu almayı bile başaramamıştı. Çünkü sarayındaki elektrik aygıtlarından hiçbiri doğru dürüst çalışmıyordu. Nizam, ekonomi olsun diye, Haydarabat elektrik santralına voltajı düşürmelerini emretmişti.

Muhammet'in soyundan gelen ve görkemli Golkond Krallığının varisi olan Nizam, atalarının sarayında kalmayı hep reddetmişti. Saraylılarından birinin kendisine armağan ettiği eski bir evde kalırdı. Odası, içindeki ot minderi, masası, üç iskemlesi, bir dizi küllüğü ve bir çöp sepetiyle, bir kulübeye benzerdi. O çöp sepeti de ancak yılda bir defa, doğum günleri boşaltılırdı. Çalışma odası eski masalar ve üzerileri örümcek ağlarıyla örtülmüş arşiv paketleriyle dolu komidinlerle doluydu.

Oysa bu sefil sarayın gizli köşelerinde, insanın hayal bile edemeyeceği kadar büyük bir servet saklıydı. Her tarafı gıcırdayan çalışma masasının gözlerinden birinde, eski bir derginin sayfaları arasında Moğol İmparatorları'nın hazinesinin gururu *Koh-i-Noor* (Işık Dağı) adlı, 280 kıratlık ünlü elmas duruyordu. Nizam fırsat buldukça bunu kâğıtların uçmaması için üzerlerine ağırlık diye koyardı. Kaderine terk edilmiş bahçede ise, aşırı derecede yüklendikleri için dingillerine kadar toprağa gömülmüş bir düzineye yakın kamyon vardı. Kamyonlar tıka basa altın külçeleriyle yüklenmişti. Odasındaki bütün çekmecelerin gözlerinde ve eski kasalarda ise, akıl almayacak kadar çok sayıda bir mücevher koleksiyonu saklıydı. Hatta bunların Picadilly'deki kaldırımları kaplayacak kadar çok olduğu söylenirdi. Ayrıca eski bavullar içinde, eski gazete kâğıtlarına sarılmış, rubi, sterlin ve dolarlar vardı. Sürülerle fare her yıl bunlarla beslenir ve göz kamaştırıcı servetin bir bölümünü yavaş yavaş yok ederdi.

Ayrıca belleri hançerli Afrikalı kadın muhafızların koruduğu, kırk meşru karısı, yüz kadar cariyesinden oluşan bir de haremi vardı. Bunlardan doğan bir o kadar çocuk da aynı haremi doldururdu.

O ne olacağı belirsiz günlerde Nizam'ın en değerli zenginliği, topçu birlikleri ve uçaklarla donatılmış kalabalık ordusuydu. Kısacası bağımsızlık için denize açılan bir kapıyla halkının desteğinden başka, elinde bütün kozlar bulunuyordu. Hindu çoğunluk kendilerini yöneten Müslüman azınlıktan nefret ediyordu. Ama garip huylu hükümdarın geleceği hakkında hiçbir kuşkusu yoktu. Sir Conrad Corfield gelip de Büyük Britanya'nın Hindistan'ı terk etmek niyetini kendisine açıkladığı zaman, neredeyse koltuğundan havalara sıçrayacaktı.

"Hele şükür!" diye bağırdı, "hele şükür, en sonunda ben de özgür oluyorum!"

Aynı tutku, Hindistan'ın öbür ucunda, bir başka güçlü hükümdarı daha dürtüklüyordu. Dünyanın en ünlü ve en güzel beldelerinden birinde saltanat süren, sihirli Keşmir Vadisinin hükümdarı Hari Singh, çok üstün bir Brahman kastına mensup bir Hindu idi. Dört milyon uyruğunun dörtte üçü ise Müslümandı. Himalayalar'ın yamaçları arasında kalan krallığı, Ladakh, Tibet ve Sin Kiang'dan esen rüzgârların silip süpürdüğü Dünyanın Damı'nın altında uzanıyordu. Hindistan'ın, ilerde kurulacak olan Pakistan'ın, Çin'in ve Afganistan'ın hiç kuşkusuz bir gün uğrunda kapışacakları, bölgenin can damarı bir kavşak noktasıydı.

Zayıf ve kararsız bir kişiliği olan Mihrace Hari Singh, zamanının kışlık başkenti Jammu'da düzenlediği göz kamaştırıcı eğlencelerle, Doğu'nun Venedik'i diye bilinen yazlık başkenti Srinagar'da, nilüferlerle bezenmiş gölcüklerde geçiriyordu. Saltanatı birkaç reform girişimiyle başlamış, ama giderek artan despotluğu yüzünden çabucak bunlardan caymış ve düşmanlarını yavaş yavaş devletinin zindanlarına göndermişti. Hatta bunlardan biri de atalarının vatanı Keşmir'e bir ziyarete geldiği sırada tutuklanan Nehru idi. Haydarabat Nizamı gibi, Hari Singh'in de krallığının sınırlarını savunabileceği ve bağımsızlık isteğine ağırlık verebileceği bir ordusu vardı.

- 8 -
"Yıldızların Lanetlediği Bir Gün"

Downing Street 10 numaranın önünde arabadan inen adamın kaygısını anlayışla karşılama olanağı bulunabilirdi. Nehru ile aralarındaki Simla olayı konusunda izahat vermek üzere Londra'ya çağrılan Lord Mountbatten, daha uçaktan iner inmez Ismay tarafından hükümetin "davranışı yüzünden çok kızdığı" konusunda uyarılmıştı. Oysa Mountbatten en ufak bir endişe bile hissetmiyordu.

Birincisi Nehru tarafından kesinlikle reddedildikten sonra V.P. Menon tarafından hazırlanan ikinci Hindistan bağımsızlık planını da birlikte getiriyordu. Yeni tasarının Hint sorununa çözüm getireceğine bu sefer inanmıştı. Her ne olursa olsun, Londra'ya "izahat vermeye" gelmemişti. Aksine niyeti eski metin yerine yenisini vermek ve Clement Attlee ile hükümetine "tasarıyı Nehru'ya göstermekle hepsinin kendilerini mutlu sayabileceklerini" göstermekti.

Mountbatten ağzı kulaklarına vararak fotoğrafçılara poz verip engellerini aştı ve beş ay önce görevi aldığı çalışma odasına girdi. Attlee ve Hint sorunlarıyla ilgili bütün bakanlar, onu bekliyordu. Kendisini içtenlikle, ama ölçülü biçimde karşıladılar. Mountbatten hiç şaşırmadı ve durumu altüst etmeye girişti. Daha sonra şöyle açıklayacaktı. "Onlara hiçbir pişmanlık ifade etmedim, ne de en ufak bir kanıt verdim. Müthiş bir duyguya kapılmıştım, pek kibir değildi bu, ama her şeyin bana bağlı

olduğu ve bütün bu bakanların kendilerine söyleyeceğim şeyi yapmaları gerektiğine mutlak inanmıştım."

Mountbatten ilk tasarıda yapılan değişiklikleri çözümledikten sonra, tarafların yeni belgedeki önerileri kabul etmek için hazır olduklarını söyleyebilecek durumda olduğunu ekledi. Ayrıca son derece önemli bir bilgi getirdiğini de bildirdi. Bağımsız Hindistan ve Pakistan'ın, Commonwealth'e katılarak İngiltere'yle bağlarını sürdürecekleri konusunda garanti de almıştı.

Gerçekten de Kongre Partisi dominyon statüsünü kabul etmeye hazırdı. Ama bir şartla: Bağımsızlığın hemen kabulünü istiyorlar ve 30 Haziran 1948 tarihini çok geç buluyorlardı.

Mountbatten başarı için çabuk davranmak gerektiğine inandığı için, hükümeti de çabuk davranmaya inandırmak istiyordu. "Parlamento'nun Hindistan'a bağımsızlık veren yasayı onaylaması ne kadar sürer?" diye sordu.

Genç amiralin bu işten anlayanlar karşısında verdiği hesap öylesine çarpıcıydı ki, birkaç dakika içinde, önce aleyhinde olan havayı kendinden yana çevirmeyi başarmıştı. Onun çekiciliği ve inandırma gücü karşısında büyülenen bakanlar, yeni tasarıyı en küçük bir değişiklik bile yapmadan benimsediler.

"Good God!" (Aman Tanrım) diye aynı yerde Churchill'in pek çok fırtınasına tanık olan Lord Ismay bağırdı. "Hayatımda birkaç başarıya tanık olmuştum, ama sizin bu becerdiğiniz, hepsini yaya bıraktı!

Louis Mountbatten'ın, yatağa uzanmış yatan, omuzlarında ekose bir sabahlık, burnunun ucuna kadar sarkmış köşeli gözlüğü, ağzında efsaneleşen purosuyla keşfettiği heybetli siluet, yaşamının öteden beri dekorunun bir bölümü olmuştu. Winston Churchill'in hayali yeni yetişkinlik çağının anılarını dolduruyor, onu ilk defa olarak genç ve pırıl pırıl Amirallik Birinci Lord görevinde, o zamanlar Bahriye Bakanlığı I. Lordu olan babasının odasında sohbet ederken hatırlıyordu. Hatta Mountbatten annesinin, Hitler'e karşı direnişinin simgesi haline gelecek olan kişi hakkında, şaka yollu "ona güvenilemeyeceğini" söylediğini bi-

le anımsıyordu. Çünkü Churchill ağza alınmayacak bir suç işlemişti. Okumak için aldığı bir kitabı geri vermemişti[1].

Münih bunalımını izleyen aylarda genç deniz subayı ile, genel kayıtsızlık içinde Büyük Britanya'nın yeniden silahlanmaya başlaması için çırpınan siyasetçi arasında içten bir yakınlık başlamıştı. Daha da sonra, Mountbatten'ın coşkunluğu karşısında etkilenen Churchill, kendisini önce Ortak Harekâtın başına, sonra da Güneydoğu Asya'da Müttefik Kuvvetleri Başkomutanlığına atayarak, ilk önemli görevlerini vermişti. Aralarındaki kuşak farkına rağmen, bütün savaş boyunca iki adam derin bağlarla birbirlerine yaklaşmışlar ve Mountbatten görev gereği Londra'ya her gelişinde ihtiyar aslanı ziyaret etmeyi hiç ihmal etmemişti[2].

Mountbatten, Churchill'in kendisine dostluk beslediğini biliyordu, ama "kötü niyetlerle," diye belirlemek zorundaydı. "Benim yalnızca bir savaşçı, bir çeşit yalancı pehlivan olduğumu sanıyordu. Siyasal kavramlarım hakkında en küçük bir fikri bile yoktu." Genç amiral, eğer

---

(1) Bu, Gustave Le Bon'un *"Kitlelerin Psikolojisi"* adlı Fransızca bir kitaptı.

(2) Mountbatten gemisinin Girit açıklarında batırılmasından hemen sonra, 21 Haziran 1941 cumartesi günü, Britanya basınının ağa babalarından Lord Max Beaverbrook'la birlikte, Churchill'in evinde yemeğe gelmişti. Başbakan o gün konuklarını son derece neşeli bir yüzle karşıladı.

"Size çok heyecanlı haberlerim var," dedi. "Hitler yarın şafakla birlikte

Rusya'ya saldıracak. Bütün sabah neler olup biteceğini düşünmeyi denemekle geçirdik."

"Ben size neler olup biteceğini söyleyeyim," diyerek sözünü yarıda kesti Beaverbrook, "Almanlar tereyağına dalar gibi Rusların içine girecekler. Ve göreceksiniz nasıl silip süpürecekler onları. Bir aya, en çok altı haftaya kalmadan, her şey bitmiş olacak."

"Amerikalılar, Almanlar'a en az iki ay gerektiği kanısında!" diye itiraf etti Churchill. "Bizim Genel Kurmay da aynı görüşü paylaşıyor. Ben ise Ruslar'ın en az üç ay direneceklerini sanıyorum, ama daha sonra yenilecekler ve biz de tıpkı önceki gibi, sırtımız yine duvara kısılmış kalacağız..."

Churchill, bu sırada adeta varlığını unuttuğu Mountbatten'ın bakışlarıyla karşılaştı ve genç dostuna özür dilercesine şöyle dedi:

"Ah, Dickie, bize Girit'teki savaşlarınızı anlatsanıza."

Churchill 1945'te yeniden seçilmiş olsaydı, Güneydoğu Asya hakkındaki liberal görüşleri nedeniyle "kullanılmış bir mendil gibi" silkelenip atılacağından emindi.

Mountbatten, bugün Başbakanın isteği üzerine kendisini ziyaret ediyordu. Yaşlı Muhafazakârın siyasal hayatının en acılı hareketini yapmaya kendisini teşvik etmek için. Sevgili imparatorluğunun parçalanmasına kaçınılmaz biçimde yol açacak olan plana onayını vermesini istemeye geliyordu. "Sorunun anahtarı da İngiltere'de Winston'un elinde," demişti kendisine bu girişimi salık veren Attlee. "Ne ben ne de hükümetimden bir başkası, onu buna razı edemeyiz. Ama o sizi gerçekten seviyor. Size güveni var. Bir fırsat var sizin için."

Çetin iş. Mountbatten, Churchill'in Hintliler'e kendi kendilerini yönetme olanağı veren bir planı felaket olarak kabul ettiğini biliyordu. "Hindistan'ın başına gelebilecek en büyük felaketin, onları etkili İngiliz yönetiminden yoksun bırakıp, bir avuç paçavra ve tecrübesiz Hintli'ye emanet etmek" olacağına içtenlikle inanıyordu.

"Artık geçmişte kaldı o," diye cevap verdi Mountbatten. "Ama benim görüşümü açıklamama izin verirseniz, size Rusya'da olup bitecekleri söyleyebilirim."

Churchill biraz sinirlenerek başını salladı.

"Ben Max Beaverbrook'la aynı görüşte değilim," diye açıkladı Mountbatten. "Ben Amerikalılar, bizim Genel Kurmay'la, hatta aslında sizinle sayın Başbakanım, sizinle de aynı görüşte değilim. Ben Ruslar'ın yenileceklerine inanmıyorum. Bu iş, Hitler'nin sonudur. Savaşın dönüm noktasıdır."

"Peki ama Dickie," diye neşelenen Churchill cevap verdi, "acaba sizin görüşünüz niçin bu kadar farklı?"

"Bir kere her şeyden önce Stalin'in giriştiği askeri temizlik hareketleri, Naziler'in yararlanmak isteyeceklerı her türlü iç direniş potansiyelini ortadan kaldırmıştır. İkincisi de, ve bunu kabul etmek benim için biraz ağır olacak, çünkü ailem orada uzun bir süre saltanat sürmüştür, şimdi Ruslar'ın savunmak istedikleri bir şeyleri var. Bu sefer hep birlikte döğüşeceklerdir."

Churchill işittiklerine hiç de inanmışa benzemiyordu.

"Sizinki gibi genç, heyecanlı bir ses işitmek pek hoş oluyor, sevgili Dickie," dedi. "Göreceğiz elbette."

Mountbatten son aylardaki çabalarını çiziştirerek söze girdi. Çok dokunaklı bir andı bu. Churchill yarım yüzyıldan beri Hindistan'ı bağımsızlığına kavuşturacak bütün reformlara "hayır" sözcüğü, Mountbatten'ın bütün umutlarına ağır bir darbe indirecekti. Lordlar Kamarası'nda çoğunluğu elinde tuttuğu için, Churchill'in parlamento taktiklerine başvurarak Hindistan'ın bağımsızlığını iki yıl geciktirme olanağı vardı.

Kral naibi, bu "hayır"ın nasıl bir facia getireceğini biliyordu. Kongre Partisi'nin planını onaylaması, özgürlüğün hemen verilmesi koşuluna dayanıyordu. Hükümeti, yönetimi ve her türden ırk ve din ihtiraslarıyla kaynayan büyük bir yarımada, öfkeli bir Churchill'in tarihin akışını değiştirecek inatçılığıyla ortaya koyacağı böyle bir gecikmeye dayanamazdı. Gözleri yarı kapalı duran Churchill, genç dostunun yüreği titreyerek dile getirdiği çağrıyı, düşüncelere dalmış bir Buda edasıyla dinledi. Hiçbiri, ne Hindistan'ın çöküşünün heyulası, ne kargaşalık olasılığı, ne iç savaş korkusu, kendisini hiç ele vermeyen yüz hatlarında en ufak bir tepki yarattı.

Mountbatten bunun üzerine son kozunu oynadı. Eğer Hindistan'ın özgürlüğü hemen kabul edilirse Commonwealth içinde kalacakları garantisini verebileceğini söyledi.

Churchill önce kulaklarına inanamadı. İmparatorluğun en amansız düşmanlarının, Britanya topluluğu içinde kalmayı kabul etmeleri olanağı var mıydı hiç? Sevgili imparatorluğunun geçmişteki şanının, yeni başlayan çağdaki yeni boyutlar içinde tekrarlanması olasılığı var mıydı hiç? Romantik gençlik döneminin en büyük enerjisini uğrunda harcadığı o eski Hindistan'dan hiç olmazsa bir şeyler kalabilseydi geriye; her şeyden önce, İngiltere'yle olan ilişkilerinde, ne devam edecekti?

Kuşkuyla, ziyaretçisine sordu. Yazılı bir garanti var mıydı? Mountbatten, Nehru'nun arzu edilen bütün garantileri kapsayan bir mektubu olduğunu bildirdi.

"Peki, ya eski düşmanım Gandhi?" diye sordu Churchill. Mountbatten, Gandhi'nin önceden hiç kestirilemeyecek biri olduğunu kabul etti. O gerçek bir tehlikeydi, ama Kral naibi, Nehru ve Patel'in yardımıyla kendisini etkisiz kılabileceğini umuyordu.

Churchill yeniden düşüncelerine dalar gibi oldu. En sonunda yastığına dayanarak doğruldu ve eğer bütün Hint partileri, önerdiği plana açıkça ve ciddiyetle katıldıklarını ilan ederlerse "Bütün İngiltere'nin" ardında olacağını bildirdi. Ancak bir şartla, Muhafazakârlar da Parlamento'nun yaz tatilinden önce gereken kanun için İşçiler'le aynı yönde oy kullanacaklardı. Böylece Hindistan birkaç yıla, birkaç aya kadar değil, ama birkaç haftaya, hatta güne kadar özgür olabilirdi.

Hindistan'ın bir ucundan diğerine kadar uzanan dizi dizi odun kümelerinden gökyüzüne doğru kalın dumanlar yükseliyordu. Alelacele hazırlanan bu ölü yakma yerlerinde ne bir sandal ağacı ne de *"ghî"* sungusu vardı. Birkaç İngiliz memurunun kılı bile kıpırdamadan seyrettiği alevlerin çevresinde *"mantra"* okuyan tek bir ağıtçı da görünmüyordu. Alevlerin bu sefer yakıp kavurdukları şey, dört ton belge, rapor ve arşivdi. Sir Conrad Corfield'in emri üzerine yakılan bu ateşler, Hindistan'ın geçmişinin bazı ama en renkli sayfalarını kül haline dönüştürüyordu. Koruyucu kanatlarının altına aldığı Hint prenslerinin beş kuşağı kapsayan kötülükleri, çılgınlıkları ve rezaletlerinin gizli hikâyesi. Corfield, İngiltere tahtının çeşitli temsilcileri tarafından özenle hazırlanan bu arşivlerin, Hindistan ve Pakistan'ın gelecekteki yöneticilerinin eline olduğu gibi geçtiği takdirde, siyasal şantaj aracı olarak kullanılmasından endişeleniyordu.

Londra'dan Hintli prenslerin, Kongre Partisi'nin sosyalistlerinin pençelerine gözü kapalı terk edilmeyeceği hakkında teminat aldığı halde, Corfield yine de hepsinin geleceğinden şüphe ediyordu ve hiç olmazsa geçmişlerini kurtarmaya kararlıydı. Attlee hükümetinin onayını da aldıktan sonra, prensliklerde görevli İngiliz vali ve memurlarına, prenslerin özel yaşantılarıyla ilgili belgelerin yakılmasını emretmişti.

Sir Conrad Corfield çalışma odasının penceresi önünde ilk belgeyi bizzat yaktı. Bunlar, anahtarı ancak kendisinde ve yardımcısında bulunan bir kasada sakladığı küçük bir yığın dosyanın içindeki kâğıtlardı. Prenslerin yüz elli yıllık rezaletlerinin titizlikle toplanan belgeleri, duman olup gidiyordu. Bu belgelerin Hindistan'a ait kalıntılar olduğunu bilen Nehru, enerjik bir biçimde davranışı protesto etti.

Ama artık çok geçti. Patyala'da, Haydarabat'ta, Indora'da, Misor'da, Baroda'da, Porbandar'da -Umman denizi kıyısında, Gandhi'nin memleketi-, Himalaya'daki Şitral'da, Koşen'in bataklıklarının tropikal rutubeti içinde, kısacası her yerde, İngiliz memurları rezaletlerle dolu bir çağın tarihçesini, alevlere terk etmekle uğraşıyordu.

Bazı prenslerin cinsel garipliklerinin öyküsü bile, yakılan alevleri saatlerce körüklemeye yeterdi. Rampur'lu bir nevvab, soylulardan pek çoğuyla, bir yıl içinde ne kadar çok sayıda bakireyi baştan çıkartacağı konusunda bahse girmişti. Her fethinin kanıtı da genç kızların evlenınceye kadar burun deliklerinde taşıyacakları küçük bir altın yüzük olacaktı. Nevvab eli bıçaklı kiralık katillerini prensliğinin köylerine birer av köpeği gibi salarak, iddiasını büyük farkla kazandı. Yılın sonunda topladığı yüzükler kilolarca altına eşit olmuştu.

Keşmir mihracesinin arşivlerini yakan alevler de iki savaş arasındaki dönemin en garip rezaletlerinden birinin sırrını silip süpürüyordu. Prens bir gün Londra'da, Savoy Otelinin bir odasında, genç İngiliz metresinin kocası olduğunu söyleyen bir adam tarafından basılmıştı. Aslında, prens, bankadaki bir özel hesabı sayesinde Keşmir Devletinin kasasını boşaltacak olan bir şantaj şebekesinin ağına düşmüştü. Genç kadının gerçek kocası, eşine verilen paralardan gerektiği kadar çok pay almadığına karar verip, her şeyi polise açıklayınca, skandal patlak verdi. Bunu izleyen gürültülü dava sırasında, talihsiz mihracenin kimliği "M.A." takma adıyla saklanmaya çalışıldı. Kadınlardan kesinlikle nefret eden Hari Singh, bunun üzerine Keşmir'e döndü ve burada, bu sefer genç oğlanların peşinde yeni cinsel zevk ufukları keşfetti. İngiltere tahtının temsilcileri tarafından sadakatle saklanan bu yeni zevklerinin hikâyesi, şimdi de Himalayalar'a savrulup gidiyor, Srinagar'ın serin yeli, alevleri körüklüyordu.

Haydarabat Nizamının ise iki tutkusu vardı: Fotoğrafçılık ve müstehcen resimler. Hayret verecek kadar zengin bir erotik resim koleksiyonu toplamıştı. Ünlü ihtiyar, konuklarının odalarının duvarlarına ve tavanlarına otomatik fotoğraf makineleri yerleştiriyor ve bunlar konuk-

larının oynaşmalarını tespit ediyordu. Sarayının şöhretli konuklara ayrılan dairesindeki banyonun aynası ardına da bir fotoğraf makinesi yerleştirmişti. Hindistan'ın ileri gelen kişilerinin tuvalette oturmuş ihtiyaçlarını karşılarkenki fotoğrafları, Nizam'ın koleksiyonunun en ilginç parçalarıydı.

Nizam hakkındaki son rapor, İngiliz valisinin veliaht prensinin cinsel eğilimlerinin geleceğin bir hükümdarına yakışır olup olmadığını öğrenmek konusunda gösterdiği çabalarıyla ilgiliydi. İngiliz valisi olanca ustalığıyla, genç adamın prenseslere pek düşkün olmadığı hakkındaki söylentileri dile getirmişti. Bunun üzerine Nizam derhal oğlunu ve haremindeki en güzel cariyelerden birini huzura çağırttı. Valinin itirazlarını duymamazlıktan gelerek, oğluna derhal erkekliğini herkesin gözü önünde ve tam olarak ispatlamasını söyledi. Böylece, veliahtın soyunu devam ettiremeyeceği yolundaki söylentileri yalanlamış olabilirdi.

Sir Conrad Corfield'in, arındıran alevleri içinde yok olan rezaletler arasında hiçbiri, 1930'larda, Racistan sınırı yakınlarındaki 800.000 nüfuslu küçük prenslikte olup bitenler kadar iğrenç ve sefil izler bırakmamıştır. Alwar mihracesi öylesine sevimli ve kültürlü bir insandı ki, hiçbir ceza görmeden işlerini yürütmek için pek çok kral naibinin başını döndürmeyi bilmişti. Kendisini Tanrı Rama'nın temsilcisi saydığından, Tanrısal ellerini insanla temas edip kirlenmesin diye devamlı siyah eldivenler giyerek koruyordu ve cüretini, İngiltere Kralının elini sıkmak için bile eldivenini çıkartmamaya vardıracak kadar artırmıştı. Tanrı Rama'nın aynı sarığına sahip olmak istediğinden, gerçek boyutlarını ölçtürmek için bir yığın Brahman rahibini de bir araya toplamıştı.

Geçici prenslik görevleri ve kendine yakıştırdığı Tanrısal gücünün yanı sıra, Alwar mihracesi hiç de heveslerini dizginlemeyi bilen biri değildi. Hindistan'ın en keskin nişancılarından biri olarak, vahşi hayvanları küçük çocukları yem diye öne sürüp avlamaya bayılıyordu. Korkudan dehşet içinde kalan ana babalarına, hayvanı çocuklarına dokunmadan öldüreceğini vaat ederek, yem diye kullanacağı çocukları prensliğinin köylerinden, gelişigüzel kaldırıyordu. Pek aşağılık zevkleri olan bir homoseksüeldi ve hükümdar yatağını, ordusunun genç subaylarının

rütbe alma olanağı olan tek askeri akademi haline getirmişti. Onları katılmak için zorladığı sefahat alemleri, bazan sadist cinayetlere sahne oluyordu.

İktidarını kötüye kullanmaktaki patavatsızlığı ve buna sürekli devam edişi, İngiliz egemenliğini kayıtsız bırakmıştı belki, ama Alwar mihracesinin Kral naibi Lord Willingdon döneminde işlemek bahtsızlığında bulunduğu iki cinayet, mahvına yetti. Kral naibinin sarayına yemeğe çağrılan prens, Lady Willingdon'un yanına oturtulmuştu ve Kral naibinin eşi, prensin eldivenli elinin parmağındaki dev elmas taşın karşısında hayranlığını belirtmekten kendini alamamıştı. Genel valinin eşinin bu heyecanı, belki de pek kayıtsız bir ilgi değildi. Çünkü geleneğe göre prenslerin, Kral naibinin ya da eşinin hayranlığını kazanan bir şeyi onlara armağan etmeleri gerekirdi. Konuğu kibarca kendisine önerince, Lady Willingdon da uzattığı yüzüğü parmağına taktı ve bir kere daha hayranlıkla kendi elinde seyrettikten sonra, yine sahibine geri verdi.

Prens bunun üzerine sözde sessizce ellerini yıkatmak için bir çanak getirtti. Bütün davetlilerin hayretten faltaşı gibi açılan gözleri önünde, Rama'nın temsilcisi yüzüğü yıkadı ve sözde Lady Willingdon'un bırakabileceği kirden arındırdı. Yıkama faslı bitince de yüzüğü yeniden parmağına geçirdi.

Britanyalılar'ın nazarında daha da affedilmez olan ikinci suçunu ise, bir polo alanında işledi. Bir maç sırasında midilli atlarından birinin beceriksizliği yüzünden çılgına dönen hükümdar, zavallı hayvanın üzerine benzin döktürdü ve sonra da atı canlı bir meşaleye döndüren kibriti bizzat çaktı. Bir hayvana karşı herkesin gözü önünde acımasızlığını ortaya koyuşu, sefahat alemlerine katılanlara karşı uyguladığı ve bazen ölümle sonuçlanan sadist davranışlarına oranla daha ağır bastı. Alwar mihracesi tahttan indirildi ve lanetlendi. Ömrünün geri kalan günlerini Cote d'Azur'deki villasında tamamlamak üzere sürüldü.

Ne kadar olağanüstü olursa olsun, bu prensin durumu tutucu İngiliz efendileriyle, aşırılık düşkünü toprak beyleri arasındaki ilişkileri bozan tek örnek değildir. Prenslerin utanç veren davranışlarının belgeleriyle birlikte, pek çok bunalımın da hikâyesi yanıp kül oluyordu.

Bunların en ciddisinin sorumlusu, Baroda mihracesiydi. Prensliğinde görevli, "silik bir albay"ın kendisiyle eşit sayıda top atışıyla karşılanmasına kızan mihrace, hemen altından iki top döktürdü ve böylece albaydan daha "hükümdarlara layık" bir top atışı sağlamış oldu. Vali bunun üzerine hakarete uğradığını kabul edip, Londra'ya mihracenin haremindeki kadınlara köle muamelesi ettiğini açıklayan ve ahlak anlayışını eleştiren bir rapor gönderdi.

Prens de intikam almak için prensliğinin en iyi müneccimlerini ve kutsal kişilerini bir araya getirip, istenmeyen albayı yok etmek üzere yıldızlardan bir çare aramalarını istedi. Ona elmasla zehirlemeyi önerdiler. Prens bunun üzerine hazinesinden valinin rütbesine yakışacak büyüklükte bir taş seçti. Müneccimleri elması toz haline getirdiler ve bir akşam bu toz albayın yiyecekleri içine karıştırıldı. Ancak elmas tozunun sebep olduğu dayanılmaz karın ağrısı, albayın kurtulmasına yetti; acele olarak kaldırıldığı hastanede midesi yıkandı ve hayatı kurtarıldı.

Bir İngiliz temsilcisine karşı girişilen bu cinayet, bir devlet sorunu olup çıktı. Mihrace suçlanıp tutuklandı. Yargıçlar, ne Brahman rahiplerinin albayın ruhunun başka diyara göç etmesi için gereken bütün törelerin yerine getirildiği konusundaki teminatlarını ne de kuyumcunun "elmasın değerinin albaya layık olduğu" konusundaki ifadesini dikkate aldılar. Baroda mihracesi "Britanya tahtının himayesindeki bir devleti yönetmek yeteneğinden yoksun" gerekçesiyle, tahttan indirildi.

Ama intikamı, dostu olan bir başka prens tarafından alındı. Sürgün belgesini imzalayan Kral naibi Patyala mihracesinin ülkesini ziyarete geldiğinde, mihrace de kralın temsilcisini karşılamak için gereken otuz bir pare top atışını yapacak olan topçulara, "bir çocuk oyuncağı olan çatapat kadar az gürültü çıkartacak barut koymalarını," buyurdu.

Conrad Corfield'in Londra'nın onayını aldığı diğer eylemler arasında, arşivlerin de yok edilmesi vardı. Belki bunlar ilkeleri kadar gösterişli şeyler değildi, ama çok daha önemli boyutlara ulaşabilirlerdi. Bu sırada prenslerin gönderdiği mektuplar, Yeni Delhi'ye yağmaya başlamıştı. Mihraceler bu mektuplarda Hindistan'daki İngiliz yönetiminin merkezine, demiryollarında, posta, telgraf ve diğer hizmetlerde yarar-

landıkları kolaylıkları iptal etmek istediklerini bildiriyorlardı. Bu saldırgan taktiğin amacı, yaklaşan kesin hesaplaşma saatinde prenslerin de bütün kozlardan yoksun olmadıklarını göstermekti. Bu tedbirlerin haber verdiği Hindistan, kâbus dolu bir Hintti, trenlerin gidip gelmeyeceği, uçakların havaalanlarına inemeyeceği, elektriğin dağıtılmayacağı, telefonların ve telgrafların susacağı bir Hint.

Kral naibinin çalışma odasında toplanan yedi Hintli lider, General Robert Clive'ın büyük portresi önünde tartışıyorlardı. Dört yüz milyon kadınlı erkekli Hintli'nin temsilcileri, Gandhi'nin "Bakışı hareketsiz bir insanlığın sefil örnekleri" dediği milyonların bu temsilcileri, o 2 Haziran 1947 günü, İngiliz generalinin iki yüzyıl önce fethettiği topraklarını kendi halkına geri verecek belgeyi tartışmak için Lord Mountbatten'ın odasında bir araya gelmişlerdi. Kral naibi bu belgeyi kırk sekiz saat önce Clement Attlee tarafından onaylanan şekliyle, bizzat getirmişti.

Louis Mountbatten'ın başkanlık ettiği yuvarlak masada her lider yerini aldı. Cinnah, Liyakat Ali Han ve Rab Niştar, Müslüman Birliği adına konuşuyorlardı, Kongre Partisi de Nehru, Patel ve başkanı Aşarya Kripalani tarafından temsil ediliyordu. Son olarak da verilecek karardan en çok etkilenecek altı milyon Sikh'in temsilcisi Baldev Singh geliyordu.

Resmi bir fotoğrafçı, bu sahneyi ölümsüzleştirmek üzere hazırdı. Sinirli birkaç öksürükten sonra, bir sekreter toplantıya katılan herkesin önüne, Simla'da V.P. Menon tarafından kaleme alınan ve Londra'nın hiçbir değişiklik yapmadan kabul ettiği tasarının bir kopyasını bıraktı.

Hindistan'a geldiğinden beri, Mountbatten ilk defa baş başa görüşme stratejisi yerine, yuvarlak masa taktiğini benimsiyordu. Toplantıda yalnız kendisi konuşmaya karar vermişti, çünkü oturumun, binbir güçlükle hazırladığı planının didik didik edecekleri bir forum haline gelmesi tehlikesini göze alacak değildi.

Bu toplantının öneminin bilincine varmış olarak, geçen beş yıl içinde, savaşın kaderinin çizildiği pek çok konferansa katıldığını belli etmekle söze başladı. Ama bu toplantı kadar kesin kararlı hiçbirini ha-

tırlamıyordu. Mountbatten, Yeni Delhi'ye geldikten sonra harcadığı çabaları da hatırlattı, ardından hepsinin önünde duran tasarının ana hatlarını kısaca belirleyiverdi. Hindistan ve Pakistan'ın Commonwealth içinde kalmalarını öngören ve böylece Churchill'in de tasarıyı desteklemesini sağlayan maddeye deyinerek, bunun İngiltere'nin hâlâ Hindistan'da kalmak isteğinin belirtisi olmadığını, aksine istendiği takdirde, İngiliz yardımının hemen ve telaşla çekilmeyeceğinin garantisi sayılabileceğini belirtti. Ardından Kalküta sorununa ve Sikh'leri tehdit eden faciaya değindi.

Konuklarından, bazı yönleri köklü inançlarına ters düşebilen tasarıyı bütünüyle desteklemelerini isterken, vicdanlarının sesine karşı çıktıkları duygusuna kapılmamalarını açıkladı. Hepsini genel bir huzur zihniyetine katılmaya ve kan dökme yönteminden kaçınarak tasarıyı uygulamaya çağırıyordu.

Karşısındakilere mümkün olduğu kadar az bir düşünme zamanı bırakma telaşı içinde, Mountbatten ertesi gün aynı saatte tasarıyı onayladıklarını bildirmelerini istedi. Ama şimdiden ilkede tasarıyı onayladıklarını belirtmelerini istiyordu.

"Beyler," diye özetledi, "bu gece yarısından önce sizlerden haber alırsam, memnun olurum."

Yeni Delhi'ye döndüğünden beri Louis Mountbatten'ı, gizli bir kuşku için için yiyordu, Londra'daki başarılarını ve "gelecek hakkındaki büyük iyimserliği"ni gölgeleyen bir kuşku. "Sağı solu belli olmayan Mahatma" acaba tasarılarını başarısızlığa uğratmak için bir şeyler yapmaya kalkışacak mıydı? Bu olasılık, Mountbatten'ı dehşete düşürüyordu.

"Zavallı küçük kırlangıç" hesabına gerçek bir sevgi besliyordu aslında. Kendisi profesyonel bir askerin, bir Kral naibinin, **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın havarisiyle bir kuvvet denemesine girişmek zorunda kalması olasılığı, onu pek şaşırtıyordu.

Ancak bu göze alması gereken bir ihtimaldi. Eğer Cinnah, Hindistan'ın birliğini koruma olasılığını boşa çıkaran adam ise, Gandhi de pekâlâ ülkeyi bölmek girişimini engelleyebilecek kişi olabilirdi. Hindis-

tan'a geldiğinden beri, Kral naibi, kuvvete başvurmak gerekirse, en can alıcı birkaç saat için Mahatma'yı zararsız hale getirebilmek amacıyla Kongre Partisi liderlerinin güvenini kazanmaya çalışmaktan hiç geri kalmamıştı.

Aslında bu girişimi, korktuğundan daha az zor olmuştu. Mountbatten daha sonra bu konuda şöyle diyecekti: "İçimde hepsinin beni Gandhi'ye karşı desteklemeye hazır olduklarına, hatta beni ona meydan okumaya cesaretlendirdikleri gibi garip bir duygu uyanmıştı."

Ama Kral naibi, Mahatma'nın olağanüstü kaynakları olduğunu da çok iyi biliyordu. Parti vardı, kendisine adeta tapan milyonlarca militanı vardı, hepsinden de çok, kitleleri büyüleme kudreti vardı. Gandhi, yöneticilerin verdikleri söze kulak tıkamak isterse, doğrudan doğruya halk kitlelerine seslenmeye kalkışırsa, müthiş bir bunalıma sebep olabilirdi.

Her şey de onun böyle bir yolda olduğunu gösteriyordu. Akşam duası sırasında şöyle bağırmamış mıydı? "Bütün ülke alevler içinde kalsın. Vatanın bir karış toprağını bile terk etmeyeceğiz."

Bu sözcüklerin ardında sessiz bir sıkıntı saklanıyordu. Hiç kuşkusuz, varlığının her hücresi, Taksimin kötü bir şey olduğunu söylüyordu ona. Ama Gandhi, ilk defa olarak Hintli halk kitlelerinin peşinden geleceklerinden emin değildi.

Bir sabah, Yeni Delhi sokaklarında dolaşırken taraftarlarından biri ona seslendi.

"Karar saatinin gelip çattığı bir sırada, sanki sizi kapının dışında bırakacaklarmış gibi, kendinize ve ülkülerinize pek aldırmıyorsunuz galiba."

"Doğru," diye içini çekti Mahatma, "herkes fotoğraflarımı ve heykellerimi çiçeklerle süslemek telaşı içinde. Ama hiç kimse öğütlerimi dinlemeye yanaşmıyor."

Bundan birkaç gün sonra, Gandhi şafak duasından yarım saat önce uyanmıştı. Küçük yeğeni Manu ile bu sırada yine yan yana uyumaya başlamışlardı. Genç kız, yaşlı adamın Dokunulmazlar semtindeki kulübelerinin yatağında kıpırdandığını hissetti.

"Bugün tek başımayım," diye mırıldanıyordu Gandhi. "Hatta Nehru ile Patel bile yanıldığımı düşünüyorlar ve Taksim'le beraber barışın da geleceğine inanıyorlar... Benim yaşlandıkça biraz şımarıp şımarmadığımı kendi kendilerine soruyorlar." Sonra uzun bir sessizlik oldu. Ardından Gandhi derin bir iç çekti. "Belki de hepsi haklı ve ben boşuna karanlıklar içinde çırpınıp duruyorum." Yine uzun bir sessizlik daha oldu, ardından Manu, dudaklarından son bir cümlenin daha döküldüğünü işitti. "Belki ben görmek için bu dünyada olmayacağım ama korktuğum felaket Hindistan'ın başına çöker, bağımsızlığını tehlikeye atarsa, gelecek kuşaklar bu *"Yaşlı Ruhun"* bu felaketleri düşünerek nasıl üzüldüğünü bilsin."

*"Yaşlı Ruh"*un 2 Haziran günü saat yarımda, yani yedi Hintli liderden yaklaşık bir buçuk saat sonra, Kral naibiyle çalışma odasında bir randevusu vardı. Mountbatten'a sabırsızlıkla beklediği cevabını bu sırada verecekti. Tam vaktinde yerinde olmayı bir dini görev belleyen Gandhi, saat yarımı vururken çıkageldi. Ağzından bir savaş ilanı sözü çıkmasından korkan Kral naibi, onu karşılamak üzere ayağa kalktı. Daha hoş geldiniz bile diyemeden, Mahatma parmağının birini dudaklarına götürmüştü: "Şükür Tanrıya, bugün susmak günü," diye. Durumu anlayan Mountbatten rahat bir soluk aldı.

Gandhi koltuklardan birine yerleşip, *"dhoti"*sinin arasından bir deste kullanılmış zarf paketiyle, ufacık bir kurşun kalem çıkardı. Bir parça kâğıdı bile ziyan etmeyi reddeden Gandhi, mektuplarını kendi açar ve bütün zarfları susmak günlerinde görüşlerini yazmak üzere küçük pusulalar haline getirirdi.

Mountbatten planını anlatmayı bitirir bitirmez, Gandhi kurşun kaleminin ucunu yaladı ve eğri yazısıyla beş zarfın arkasını doldurarak cevabını yazdı.

"Sizinle konuşamadığım için üzgünüm," diye yazıyordu. "Pazartesi günleri konuşmama kararı aldığım zaman, bu kararımı iki durumda kaldırmayı ön görmüştüm. Yüksek bir memurla önemli ve acele sorunları görüşmek ve hastaları tedavi etmek için. Oysa siz benim susmaktan

vazgeçmemi istemiyorsunuz, biliyorum bunu. Ancak sizinle görüşmem gereken bir iki nokta var. Ama bugün değil. Eğer bir daha görüşebilirsek, size söylerim bunları."

Ardından kalktı ve izin istedi.

Kral naibinin sarayı karanlık ve sessizdi. Arada sırada çıplak ayaklarıyla halıların üzerinden, dokunmaya korkuyormuş gibi yavaş basarak geçen beyaz giysili bir uşak, hayaletlere benziyordu. Gece bir hayli ilerlediği halde, Mountbatten'ın çalışma odasının ışıkları hâlâ yanıyor ve sürprizlerle dolu geçen günün son buluşmasını aydınlatıyordu. Mountbatten yeni ziyaretçisini hayretle inceliyordu. Kongre Partisi'nin yöneticileri, sabah önerilen tasarıyı kabul ettikleri kararını zamanında duyurmuşlardı. Sikh'ler de. Oysa şimdi tasarının herkesten önce memnun etmesi gereken kişi, sarsılmaz iradesiyle Hindistan'ın Taksim'ine sebep olan kişi, şimdi de zaman kazanmayı deniyordu. Bir bakıma bugün, aynı zamanda Muhammet Ali Cinnah'ın da susmak günüydü. Bütün yaşantısının tek amacı, çok yakınındaydı. Ama kim bilir hangi gizemli nedenlerle, bütün yaşamı boyunca inatla söylemeyi reddettiği sözcüğü ağzından çıkartmaya razı olamıyordu: "Evet."

Yeşim taşından uzun ağızlığının ucundaki vazgeçemediği Craven A sigarasından ağır ağır nefesler çekerek, Müslüman Birliği Konseyi'ne danışmadan onayını veremeyeceğini söylüyordu Cinnah. Bu da en azından bir hafta isterdi.

Mountbatten öfkesinin tepesine çıkmaya başladığını hissetti. Müslüman liderin buz gibi soğuk tutumunun ve inatçı titizliğinin sebep olduğu bütün sürtüşmeler, birden aklına geliverdi. Bu gece Cinnah artık sabrını taşırıyordu. "Lanet olasıca Pakistan'ı"na kavuşmuştu işte. Sikh'ler bile buna boyun eğmişlerdi. Temel bütün istekleri karşılanmıştı ve işte şimdi karar anında, bir tek "evet" diyememek hastalığı ve yeteneksizliği yüzünden, bütün bir eserin yıkılışını hazırlamaya çalışıyordu.

Mountbatten'ın Cinnah'ın acele onayını almasını gerektiren acil bir durum vardı. Yirmi dört saatten de kısa bir süre önce, Clement Attlee Avam Kamarası'nda Hindistan'ın bölüneceğini açıklayacaktı. Kral

naibi, başka hiçbir sürpriz olmayacağı konusunda başbakana ve Britanya Hükümetine, bütün sorumluluğu üzerine alarak garanti vermişti. Londra'nın kabul ettiği tasarıyı bütün Hintli yöneticilerin de imzalayacaklarına söz vermişti. Çok büyük güçlüklerin altından kalkarak, Kongre Partisi'ni Taksim fikrine yanaştırabilmişti. Hatta Gandhi bile, hiç olmazsa geçici olarak, savaş alanından çekilmişti. Cinnah'ın göstereceği en ufak bir kararsızlık, son bir ödün daha koparabilmek için manevraya kalkışacağı kuşkusu uyanırsa, Hindistan'ın kargaşadan kurtulabileceği umudu da yitirilmiş olacaktı.

"Bay Cinnah," dedi Mountbatten, "taraftarlarınızı Yeni Delhi'de toplamanız için bir hafta süreyle bu koltukta oturup sizi bekleyeceğimi sanıyorsanız, tam anlamıyla çıldırmışsınız demektir. Durumun artık dönüşü olmayan bir noktaya geldiğini herhalde biliyorsunuzdur. Düş ya da buna inanan bir tek kişi yokken, Pakistan'ınızı koparıp almayı becerdiniz. Biliyorum, aldığınız ülkenin 'güveler tarafından yendiği' görüşündesiniz, ama olsun, yine de Pakistan işte. Şimdi her şey yarın tasarıyı diğer rakiplerinizle birlikte, aynı anda kabul edip onaylamanıza bağlı. Eğer Kongre Partisi üyeleri sizin onaylamayı reddedeceğinizi düşünürlerse, onaylarını derhal geri alacaklar ve her şey mahvolacaktır."

Cinnah bu çağrı karşısında da kılı bile kıpırdamadan kaldı. Bütün demokratik kurallara uyulması gerektiğini söyleyerek karşı çıktı.

"Ben Müslüman Birliği değilim ki," dedi en sonunda.

"Haydi canım Bay Cinnah," diye cevap verdi Mountbatten. "Böyle bir şeye hiç kimseyi inandıramazsınız. Kendi kendinizi aldatmaya da kalkışmayın. Müslüman Birliği içinde kimin ne olduğunu dünya alem biliyor."

"Hayır, olmaz," diye diretti Cinnah, "bütün usullere uyulmalı."

"Bay Cinnah," diye yine aldı sözü Mountbatten, "size son bir şey daha söyleyeceğim. Kendi tasarınızı kendinizin yok etmenize göz yummak niyetinde değilim. Elde etmek için türlü zahmetlere katlandığınız çözüm yolunu geri çevirmenize izin veremem. Bunun sizin tarafınızdan kabul edilmesini öneriyorum. Yarın anlaşmamızın sonuçlanacağı oturumda, Kongre Partisi'nin cevabını aldığımı, tatmin edeceğimden emin

olduğum birkaç itirazın bulunduğunu, dolayısıyla Kongre Partisi'nin tasarıyı kabul ettiğini açıklayacağım. Sikh'lerin de onaylarını verdiklerini ilan edeceğim. Ardından sizinle, önceki gece çok uzun ve dostça bir görüşme yaptığımı, bu görüşmede tasarıyı ayrıntılarıyla incelediğimizi ve Bay Cinnah'ın tasarıda öngörülenlerle şahsen mutabık olduğu konusunda bana teminat verdiğini açıklayacağım."

"İşte bu sırada, Bay Cinnah," diye devam etti Mountbatten, "size doğru döneceğim. Konuşmanızı istemiyorum. Kongre Partisi yöneticilerinin sizi açıkça bilgi vermeye zorlamalarını istemiyorum. Sizden sadece bir tek şey yapmanızı istiyorum. Sadece benimle aynı görüşte olduğunuzu göstermek için, başınızı öne eğeceksiniz.

"Eğer başınızı öne eğmeyecek olursanız, Bay Cinnah," diye özetledi Mountbatten, "işiniz bitik demektir. Artık sizi ben bile kurtaramam. Her şey yıkılıp gidecek bundan sonra. Bu bir tehdit değil, tahmin. O anda başınızı öne eğmeyecek olursanız, artık benim burada bulunmamın hiçbir yararı olmayacak, siz Pakistan'ınızı kaybetmiş olacaksınız ve bana soracak olursanız, cehenneme kadar yolunuz var ondan sonra."

Toplantı tam Mountbatten'ın kararlaştırdığı biçimde cereyan etti. O 3 Haziran 1947 günü, Kral naibi söz tekelini kendisi alarak, masadaki herkesi susmaya mahkûm etti, yani bir gün önceki gibi davrandı. Tarafların bazı noktalardaki itirazlarını anlamakla birlikte, tasarısına hep birlikte katıldıkları için hepsini kutladı. Kongre Partisi yöneticilerine teşekkür etti, sonra da Sikh'lerin temsilcisine. Ardından Cinnah'ın da onayını verdiğini açıkladı.

Bunun üzerine Kral naibi, önceden kararlaştırıldığı biçimde sağında oturan Müslümanların liderine döndü. Muhammet Ali Cinnah'ın nasıl bir yol seçeceği hakkında en küçük bir fikri bile yoktu. Bütün ömrü boyunca da "bitmek bilmeyen" o anı hep hatırlayacaktı. Müslümanların lideri en sonunda bir başın hareketsizlikten çıkıp en belirsiz onay jestini yapabileceği biçimde kıpırdandı.

Zor fark edilen bu baş hareketiyle, doksan milyonluk bir ulus, varlığını belgelemiş oluyordu. Doğuşundaki koşullar ne kadar güç olursa

olsun, "olanaksız rüya" Pakistan işte gerçekleşmişti. Mountbatten bundan böyle görevine devam edebilirdi. Karşısındaki yedi konuğu "gık" bile demeye fırsat bulamadan her birinin önüne otuz dört sayfalık birer metin dağıttırdı. Sonra önündeki metni kaptı ve tiyatrovari bir jestle etrafa gösterip, yerine koydu. Ciddi bir sesle, metnin başlığını okudu: *"Taksim'in İdari Sonuçları."*

Bu, Mountbatten ve yardımcılarının Hintli yöneticilere özenle hazırladıkları bir doğum günü armağanıydı. Kendilerini bekleyen dev görevin çetin yollarında onlara yön gösterecek bir çeşit rehberdi. Sayfa sayfa, alınan kararın sebep olacağı karışıklıkları gözler önüne seriyordu. Yedi adamdan hiçbiri, daha ilk satırlarda keşfettikleri dehşet verici gerçeğe karşı durmaya hazırlanmamıştı. Kendilerinden önce hiç kimsenin çözümlemeye kalkışmadığı bir sorunla karşı karşıya gelmek zorundaydılar. Hayal gücüne bile meydan okuyacak çapta boyutları olan bir sorundu bu. Dört yüz milyon insanın mirasının sayımını yapmak zorundaydılar, yüz kuşaktan çok biriken malları bölüşmeliydiler, üç yüz yıllık teknolojik ilerlemenin ürünlerini bölüşmeliydiler. Bankalardaki yedek akçeler, pullar, kitaplıkların kitapları, borçlar, dünyanın üçüncü uzun demiryolunu, cezaevlerini, tutukluları, mürekkep hokkalarını, süpürgeleri, araştırma merkezlerini, hastaneleri, üniversiteleri, tımarhaneleri, sulama kanallarını, kurumları ve aklın hayalin alamayacağı kadar çeşitli malları paylaşmaları gerekecekti.

Yedi adam yüklendikleri sorumluluğun büyüklüğünü anlamaya başlar başlamaz, salona sıkıntılı bir sessizlik çöküverdi. Mountbatten mizanseni çok özenle hazırlamıştı. Bu strateji sayesinde, yararsız her türlü tartışmayı önlemiş oluyor ve konuklarını yeni bir hedefe yöneltiyordu: Taksim'i başarmak.

Akşam gezintisinden dönüşte ayaklarını yıkarken, Hintli liderlerin Taksim'i kabul ettiklerini öğrendi Gandhi. Küçük yeğeni Manu sırtını ovarken, yüzünün hatları yumuşayacağı yerde, acıyla daha da çok büzüldü. "Tanrı hepsini korusun ve akıl versin hepsine," diyerek derin bir iç çekti.

O aynı 3 Haziran 1947 günü akşamı, saat yediyi birkaç dakika geçe, Kral naibi ve çeşitli toplulukların üç temsilcisi, halklarına Hindistan'ın iki ayrı ve egemen ulus olarak ikiye bölündüğünü haber vermek üzere Yeni Delhi Radyoevinin stüdyolarından birine girdiler.

Mevkii uyarınca, ilk olarak Mountbatten konuştu. Birkaç ağırbaşlı cümleyle, doğacak yeni iki devlete iyi şanslar diledi. İkinci olarak, Hinduca konuşan Nehru geçti mikrofonun başına. Hintli devlet adamı, "Hindistan'ın yüce alın yazısı, çetin ve ağır bir doğumun koşulları içinde çizilmektedir," derken, yüzü hüzünle kararmıştı. Taksim'i kabul etmek zorunda kaldığı zaman, nasıl bir sıkıntıya düştüğünü açıklayıp, sözlerini şöyle bitirdi: "Vardığımız anlaşmayı sizlere yüreğimde hiçbir kıvanç duymadan bildiriyorum."

Derken söz sırası Cinnah'a geldi. Başarılan işin büyüklüğünü ve başarısındaki zıtlığı onun konuşmasından daha iyi yansıtanı herhalde olamazdı. Doksan milyon Hintli Müslüman'a kendileri için bağımsız bir devlet koparttığını haber vermek için, Muhammet Ali Cinnah bu insanların anlama olasılığının bulunmayacağı bir dilde konuşmak zorundaydı. İngilizce yaptı konuşmasını[1]. Daha sonra açıklamayı bir spiker Urdu'caya çevirdi.

En son olarak da Baldev Singh mikrofona çıkıp Sikh'lere; bu kararla parçalanan toplumlar arasında barış çağrısında bulundu.

Susmak günü nedeniyle Mountbatten'a tanınan kısa soluk alma süresi bitmişti ve o korkulan yüzleşmenin eli kulağındaydı. 4 Haziran günü öğleye doğru, Kral naibi çok acele kaydıyla bir haber aldı. Gandhi, Kongre Partisi'nin yöneticileriyle bağları koparmaya hazırlanıyordu ve aynı akşam, halka açık dua sırasında Taksim planını reddettiğini açıklayacaktı. Mountbatten bunun üzerine Mahatma'ya bir haberci gönderip, görüşmek istediğini bildirdi.

---

(1) Cinnah her şeye rağmen konuşmasını Urdu'ca, "Pakistan Zindabad!" (Yaşasın Pakistan!) diye bağırarak bitirdi. Ama bunu o kadar kötü bir şiveyle söylemişti ki, kendisini dinleyenlerin bazıları, "Pakistan in the bag!" (Pakistan çantada) dediğini sanmışlardı.

Gandhi ancak dua vaktinden bir saat önce çıkageldi. Bir felakete engel olabilmek için Kral naibinin önünde ancak elli dakika vardı. Daha yüzünü görür görmez, yaşlı adamın ne derece sarsılmış olduğunu anladı. "Kanatları koparılmış bir kuş gibi" koltuğuna çöken Mahatma, güç anlaşılan bir sesle konuşarak, elini sallayıp duruyordu. "O kadar korkunç bir şey ki bu! O kadar korkunç bir şey ki bu!"

"Bu haldeyken Gandhi her şeyi yapabilir," diye düşündü Mountbatten. Eğer Taksim'i halkın önünde reddedecek olursa, Nehru, Patel ve Kral naibinin sabırla inandırdığı Kongre Partisi yöneticileri, ya onunla bütün bağları koparmak ya da onaylarını geri almak zorunda kalacaklardı. Her iki halde de facia demekti bu. Zengin hayal gücünün akıl edebileceği her çareye başvurmaya kararlı olan Mountbatten, önce Mahatma'ya yıllarca süren bir mücadeleden sonra Hint birliğinin yıkıldığını görmekten duyduğu üzüntüyü çok iyi anladığını ve paylaştığını açıklamakla işe koyuldu.

Konuşurken, birden aklına bir şey esti:

"Gazeteler buna, 'Mountbatten Planı' adını yakıştırdılar," dedi. "Ama aslında 'Gandhi Planı' demeliydiler."

Gerçekten de tasarının başlıca baş başlerini öneren Gandhi değil miydi? Mahatma hayretle karşısındaki adamı süzdü.

"Öyle ya" diye devam etti Mountbatten; "Gandhi seçmek özgürlüğünün Hint halkına bırakılmasını önermemiş miydi? İşte planının getirdiği de buydu. Her eyaletin geleceğini, halk tarafından seçilen eyalet meclisleri kararlaştıracaktı. Her biri, ya Hindistan'a ya da Pakistan'a katılma kararı alacaklardı.

"Eğer bir mucize olur da bütün meclisler aynı ülkeye katılmayı kararlaştırırsa, Hint Birliği kurtarılmış olur ve davayı siz kazanmış sayılırsınız. Aksi halde, İngilizler'in varılan karara silah zoruyla karşı çıkmalarını istemeyeceğinizden eminim."

Yüreği titreyerek, olanca çekiciliğini kullanarak, Louis Mountbatten davasını yetmiş sekiz yaşındaki ufacık ihtiyarın karşısında savundu, çünkü onun bir sözü, birkaç dakika sonra belki de Hindistan'ın kaderini çizecekti.

Gandhi biraz sarsılmışa benziyordu. İçgüdüsüne sadık kalıp, Hindistan'ı bir kargaşanın ortasına itmek bahasına Taksim'i red mi etmeliydi, yoksa Kral naibinin mantığa çağrısına kulak mı vermeliydi?

Konuğu ayağa kalktığı zaman, Mountbatten gösterisini henüz bitirmemişti bile. Gandhi gitmek zorunda olduğu için özür diledi, ama ona inananları bekletmeye şimdiye kadar hiç alışmamıştı.

Biraz sonra Delhi'nin Dokunulmazlar'ının sefil semtinde, sıkıştırılmış toprak zemine oturmuş, vardığı yargıyı söyledi Gandhi. Önünde itişen kalabalığın, çoğu buraya dua etmeye değil, direniş peygamberinin ağzından bir savaş çağrısı, Taksim planına karşı bir savaş ilanı işitmek için gelmişti. Ama ülkesinin, yerine kendi öz vücudunun parçalanmasına razı olacağını söyleyen kişinin ağzından o akşam saldırgan bir tek sözcük bile çıkmadı.

"Taksim yüzünden Kral naibini lanetlemenin bir yararı yok," dedi. "Kendinize bakın ve yüreklerinize bakın, olup bitenlerin açıklamasını orada bulacaksınız."

Lord Mountbatten meslek hayatının en çetin zaferini kazanmıştı. Gandhi'ye gelince, pek çok Hintli onu hiçbir zaman affetmeyecekti. Yüreği Hindistan'ın bölünmesine ölümsüzlüğe dek ağlayacak olan zayıf ihtiyarcık, bir gün bu suskunluğunu kanıyla ödeyecekti.

Hindistan'ın yasa koyucularının, rahat rahat tartışmaları için yapılan görkemli amfi, şimdiye dek böylesine parlak bir başarıya tanık olmamıştı. Elinde yazılı hiçbir not bulunmadan konuşan Lord Mountbatten, Hint kamuoyuna ve dünyaya, tarihin en büyük doğum belgelerinden birinin içyüzünü açıklıyordu. Bu plan sayesinde insanlığın beşte biri tam bağımsızlığa kavuşacak, gezegenin halkları için yeni bir meclisin öncülüğünü yapacaktı. Bu meclis, insanların üçte ikisini oluşturan üçüncü dünyayı yaratacaktı.

Rusya'dan, Çin'den, Amerika'dan ve Avrupa'dan gelen üç yüz gazeteci ve yazar, mahalli basın temsilcileriyle kaynaşmışlar, her türden gazetenin, dilin, kültürün ve dinin temsilcileri olarak, Kral naibinin basın toplantısını olağanüstü bir dikkatle izliyorlardı.

Lord Mountbatten için bu toplantı, bir kuvvet gösterisinin onaylanmasıydı. İki aydan da kısa bir süre içinde, hemen hemen tek başına, olanaksız denen şeyin altından kalkabilmişti: Hintli liderlerle diyalog kurmak, bir anlaşmanın temellerini atmak, karşısındakileri bunu kabule razı etmek, en sonunda da Londra'da hem hükümetin hem de muhalefetin kayıtsız şartsız desteğini sağlamak. Yolun üzerindeki kayaların arasından ustaca sıyrılmayı becermişti işte. En son marifetini de ihtiyar aslanın kafesine girerek göstermişti. Winston Churchill'in pençelerini geri çekmesini ve onayını homurdanarak açıklamasını sağlamıştı.

Konuşması bitince, Kral naibi bir yığın soruyla karşılaştı. "Hiçbir kaygı duymuyordum," diyecekti daha sonra Mountbatten. "Olayın her yönünü yaşamıştım, bütün cephelerini bilen bir tek ben vardım. Basın ilk defa olarak, dosyanın bütün anahtarlarına sahip biriyle karşılaşıyordu."

En sonunda bir ses, askıda kalan tek sorun hakkındaki soruyu yöneltti ona. Bilmecesini tamamlamak için, Mountbatten'ın doldurması gereken son kutuydu bu.

"Bütün dünya Hindistan'ın bağımsızlığının ilanının acele açıklanması konusunda birleştiğine göre, herhalde bir tarih düşünmüşsünüzdür, değil mi?" diye sordu Hintli bir gazeteci.

"Elbette," diye cevap verdi Mountbatten.

"Acaba bunu bize açıklayabilir misiniz?"

Kral naibinin aklından bir dizi görüntü ve hesaplar hızla gelip geçiverdi. Aslında henüz bir tarih saptamamıştı. Yalnız bunun çok yakın bir tarih olması gerektiğinin bilincine çoktan varmıştı.

"Olayı zorlamam gerekiyordu," diyecekti sonradan Mountbatten. "Britanya parlamentosunu yaz tatiline girmeden önce Hindistan'a bağımsızlık verecek kanunu oylaması için dürtüklemem gerektiğini biliyordum. Eğer durumu kontrol etmek niyetindeysem, bu böyle olmalıydı. Bir volkanın yanı başında, barut fıçısı üzerinde oturuyorduk. Patlamanın ne zaman olacağını ise hiç bilmiyorduk."

Mountbatten tıka basa dolu amfiyi bir uçtan diğerine süzdü. Bütün bakışlar üzerinde toplanmıştı. Vantilatörlerin cızırtısıyla belirlenen bir bekleyiş atmosferi, bütün hazır bulunanları ezer gibiydi. Kral naibi

bu işin "patronu" olduğunu göstermeye kararlıydı. Hızla çevrilen bir ruletin tekerleği gibi, gözünün önünden bir sürü rakam gelip geçiyordu. 5 Eylül mü? Yoksa 10 mu? 20 Ağustos mu? Rulet en sonunda durdu ve küçük top, yuvalardan birinin içine girdi. Yuvanın üzerindeki rakam o kadar akla yakındı ki, Mountbatten'ın kararı ani oldu. Bu, yaşamının en büyük zaferiyle yakından ilişkisi olan bir tarihti. O gün Birmanya cangılındaki uzun seferi, Japon İmparatorluğunun kayıtsız şartsız teslim olmasıyla tamamlanmıştı. Dünya tarihinin koca bir dönemi Samuray'ların Derebeylik Asyası'nın yıkılmasıyla sona erdiğine göre, yeni bir Demokratik Asya'nın kuruluşunu kutlamak için de bundan daha uygun bir tarih olamazdı. Lord Mountbatten tarihi açıkladı:

"Hindistan'ın bağımsızlığının ilanı resmen 15 Ağustos 1947 günü açıklanacaktır."

Açıklama bir bomba gibi patladı. Britanya parlamentosunda, Başbakanlıkta, Buckingham Sarayı'nda, haber ani bir şaşkınlık yarattı. Hiç kimse, hatta Clement Attlee bile, Mountbatten'ın Büyük Britanya'nın Hint efsanesinin üzerine perdeyi çekmek için bu kadar telaş göstereceğini beklemiyordu. Yeni Delhi'de de Kral naibinin en yakın mesai arkadaşları dahi, onun böylesine yakın bir tarihte karar kılacağını hissetmemişlerdi. Görevinin ilk iki ayında, baş başa pek çok toplantılar yaptıkları Hintli liderlerden de hiçbiri, bu kadar acele bir karar beklemiyordu.

Ancak Hindistan'ın bağımsızlığına kavuşması için seçilen 15 Ağustos 1947 tarihi, milyonlarca Hindunun yaşamını keyiflerinin dilediği gibi etkileyen, en az İngilizler, Kongre Partisi liderleri ve prensler kadar, onlara baskı yapan bir loncanın safları arasında yarattığı şaşkınlık kadar, hiçbir yerde böylesine hayret uyandırmamıştı. Mountbatten bu tarihi, Hindistan'ın en güçlü gizli kuvvetler örgütüne danışmadan açıklamakla, affedilmez bir hata işlemişti: *"Ciyotişi"*lere, yani müneccimlere.

Yeryüzünde hiçbir halk, Hint halkı kadar onların evreni yöneten yasalara hükmettiklerine inanmaz ve sözlerinden çıkmamakta kusur etmez. Her mihracenin, her tapınağın, her köyün içinde bir ya da birden çok *"ciyotişi"* bulunur ve bunlar, Hindu toplumuna tam bir diktatör gibi

hükmederlerdi. Her şeye de burunlarını sokarlardı. Milyonlarca Hindu, önceden bir müneccime danışmadan asla yolculuğa çıkmaz, bir konuk ağırlamaz, sözleşmeye imzasını atmaz, ava gitmez, yeni bir giysi giymez, mücevher satın almaz, bıyığını kesmez, tarlasını sürmez, bir kızla evlenmeye kalkışmaz, hatta cenaze töreni düzenlemezdi.

Müneccimler gökyüzü haritalarında dünyanın düzenini ve kaderini okuyarak, sınırsız bir kudrete sahip olmuşlardı. Kötü bir burçta doğduğunu söyledikleri çocuklar, çok defa ana babaları tarafından terk edilirdi. İnsanlar, ruhlarının göç etmesine uygun gelen gezegenlerin buluşması sırasında intihar ederlerdi. Müneccimler haftanın hangi günlerinin, günlerin hangi saatlerinin hayırlı olacağını haber verir, hangilerinin hayırsız olacağını açıklayabilirlerdi. Pazar ve cumaları özellikle uğursuz günlerdi. Oysa hangi Hintli bir takvime bakacak olsa, 15 Ağustos 1947 tarihinin bir cumaya rastladığını görebilirdi.

Radyo kader tarihini açıkladığı an, bütün Hintli müneccimler hemen oturup kitaplarını karıştırmaya başladılar. Kutsal Benares'teki ve birçok güney şehrindekiler 15 Ağustos 1947 tarihinin çok uğursuz bir gün olduğunu derhal ilan ediverdiler ve *"ölümsüzlüğe dek lanetlenmektense, Hindistan'ın İngilizler'e bir gün daha dayanmalarının hayırlı olacağını"* açıkladılar.

Kalküta'da, genç müneccimlerden Swamin Madanananda, *"navamanç"*ını, yani üzerinde yılın bütün ay ve günlerinin yazılı olduğu, ayın ve güneşin, gezegenlerin yollarının işaretlendiği, Zodyak işaretleriyle Ay Zodyakı'nın dünyanın kaderini etkileyen yirmi yedi burcunun belirtildiği iç içe dairelerden oluşan dev yıldız haritasını açıp önüne serdi. Haritanın orta yerinde düzlem küre bulunuyordu. Madanananda, dairelerin hepsini, 1947 yılı Ağustos ayının 15'inci gününe rastlayacak şekilde çevirdi. Sonra düzlem küre üzerinde Hint kıtasının orta yerinden başlayarak, yıldız haritasının çeşitli çemberlerine doğru bir demet çizgi çekti. Çizgileri birer birer 15 Ağustos tarihinin üzerinden geçerken, sırtından aşağı soğuk bir terin boşandığını hissediyordu. Hesaplarına göre, kaçınılmaz bir felaket vardı.

Hindistan, tıpkı Nehru ve Cinnah gibi, o gün Makara'nın, yani oğlak burcunun etkisi altına giriyordu[1]. Bu burcun en büyük özelliklerinden biri de her türlü merkezkaç güçlerine karşı şaşmaz düşmanlığıydı. Yani Taksim'e. Daha da beteri, gezegenlerin en uğursuzu olan Satürn'ün etkisi yüzünden, 15 Ağustos 1947 günü Rahu'nun etkisi ağır basacaktı. Bu, "bedensiz baş" adı verilen ayın bir düğüm noktasıydı ki, bütün belirtileri -başta ay ve güneş tutulmaları olmak üzere- uğursuzluktu[2]. 15 Ağustos 1947 tarihinde saat 00.00'dan gece yarısına kadar, Jüpiter ve Venüs gezegenlerinin durumları da pek uygunsuzdu ve Satürn gezegeniyle birleştikleri nokta, ikisini de o gün boyunca gökyüzünün en kötü kubbesinin altına yerleştiriyordu. Yani "*Karamsthan*'ın dokuzuncu evinin cehennemine." Meslektaşlarının binlercesi gibi, genç müneccim gördüğü facianın büyüklüğü karşısında korkuya kapılarak başını kaldırdı:

"Ne yaptılar bunlar? Amanın, ne yaptılar bunlar?" diye haykırdı.

Yıllarca yoga yapmanın vücuduna ve aklına hükmetmekte kendisine verdiği yeteneğe rağmen, genç adam kontrolünü iyice kaybetmişti. Hemen kâğıt kaleme sarılıp bu felaketi istemeyerek hazırlayan sorumlulara seslenen şu satırları karaladı:

"Lord Mountbatten," diye yakarıyordu, "Tanrı aşkına, Hindistan'a 15 Ağustos 1947'de bağımsızlık vermeyin! Eğer seller, kuraklık, katliamlar ve kargaşalık sökün ederse, sebep özgür Hindistan'ın yıldızların lanetlediği bir günde dünyaya gelişi sayılacaktır!"

---

(1) Nehru, Samvat takvimine göre 1946 yılının Margaçirşa ayının 7'nci günü (14 Kasım 1889'da, yani Akrep burcuyla Oğlak burcunun karşılaştığı yerde) doğmuştur. Cinnah ise 25 Aralık 1876'da dünyaya gelmiştir.

(2) Hintli müneccimler güneş, ay ve gezegenlerden başka, "Rahu" ve "Ketu"yu da hesap ederler (bunların ayrı ayrı bedensiz bir başı ve başsız bir bedeni vardır). İkisi de ayın düğüm noktaları olup, dudaklarını ölümsüzlük şerbetine (amrita) dokundurmaya cüret eden bir şeytanın (Vişnu tarafından ikiye bölünen bedeninin) kalıntılarıdır.

- 9 -
Tarihin En Büyük Boşanması

Geçmişte buna benzer bir şeye asla kalkışılmamıştı. Bu işin ne öncesi ne de modeli vardı; dünyanın tek topyekûn ve en karışık boşanması, dört yüz milyonluk bir ailenin dağıtılması, aynı topraklar üzerinde yüzyıllardır süren ortak varoluşun sonucu biriken mal mülkün bölüşülmesini gerçekleştirebilecek hiçbir hukuk düzeni gösterilemezdi.

Bu ayrılışın yöntemlerini saptamak için, geriye tam yetmiş üç gün kalıyordu. Mountbatten bu acil durumu herkese anlatabilmek için başkentteki bütün dairelere özel bir duvar takvimi dağıttırmıştı: Takvim 3 Haziran'da başlıyor, 15 Ağustos'ta bitiyordu. Bir nükleer infilakta geriye sayıldığı gibi, her takvim yaprağında, rakamın altında, "İktidarın devri için geriye kalan günler"in sayısı yazılıydı.

Dev mirasın bölünmesi işini organize etmek, iki Hintli'ye, bir bakıma iki tarafın avukatlarına emanet edilmişti. Her ikisi de yüzyıllık İngiliz egemenliğinin Hindistan'da yetiştirdiği bürokratik düzenin kusursuz iki örneğiydi. Birbirine benzeyen ve devlete ait iki villada yaşıyorlar, her gün bürolarına savaş öncesi döneme ait iki eş Chevrolet ile gidiyorlar, aynı ücreti alıyor ve aynı titizlikle kesintilerini emekli sandığına yatırıyorlardı. Bunlardan biri Hindu, diğeri ise Müslümandı.

3 Haziran'dan 15 Ağustos'a kadar her gün, kendilerine eski efendileri İngilizler'in öğrettiği bir titizlik ve düzenle, Müslüman Şadhuri

Muhammet Ali ve Hindu H.M. Patel, dört yüz milyon vatandaşının mallarını mülklerini bölüşmeye yarayacak dosyaları incelemeye dalıyorlardı. İşin garip yönü, ülkelerini parçalamak için, eski sömürgecilerinin dillerini kullanmak zorunda kalışlarıydı. Yüzü aşkın yardımcı, çeşitli komiteler ve alt komiteler halinde çalışıp, onlara bazı tavsiyelerde bulunuyordu. Vardıkları kararlar daha sonra kesin onay için Kral naibinin başkanlık ettiği bir Taksim Konseyi'ne sunuluyordu.

Kongre Partisi, bölüşülecek şeyler arasında en değerli olanına inatla sahip olmak istedi. Bu da "Hindistan" adıydı. Yeni kurulacak devlete "Hindustan" adının verilmesi önerisini Kongre reddetti. Taksime Pakistan'ın sebep olduğunu ileri sürdü.

Bütün boşanmalarda olduğu gibi, bu sefer de en çetin tartışmalar, para yüzünden çıktı. Bunun en naziği de Büyük Britanya'nın çekilip gitmesinden sonra bırakacağı alacakların paylaşılmasıydı. Yıllarca Hindistan'ı sömürmek ve talan etmekle suçlanan İngiltere, aslında Hint efsanesini beş milyar dolar gibi astronomik bir borçla bitiriyordu. Bu müthiş borç İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşındaki zaferinin faturasının bir bölümüydü. Borç, İngiltere'yi bir hileli iflasa zorlamıştı ki, Hindistan'da başlayan uzantısı, bunun sonuçlarından biriydi.

Ayrıca devlet bankalarındaki mevduatı, Naga'lı kafatası avcılarının kabilelerindeki en ücra postanelerin kasalarındaki son rupi ve pula kadar bütün nakit parayı da bölüşmek gerekiyordu. Sorun öylesine çetindi ki, iki tasfiye memuru, anlaşmaya varmadan dışarı çıkmamak üzere bir büroya kapatıldılar.

Sıkı bir çalışmadan sonra, iki adam Hindistan'ın ulusal borcunun % 17,5'ini kabul etmek şartına karşılık, Pakistan'a banka mevduatının ve İngiliz lirası olarak para dengesinin % 17,5'ini vermeyi kararlaştırdılar.

Dev yönetim mekanizmasının demirbaş kaynaklarından % 80'inin Hindistan'a, % 20'sinin de Pakistan'a verilmesi konusunda da anlaşmaya varıldı. Bütün ülkede memurlar hemen daktilo makinelerini, masaları, iskemleleri, tükürük hokkalarını, süpürgeleri saymaya başladılar. Bu sayım işlemi insanı hayrete düşürecek şeylerin açıklanmasına sebep

oldu. Örneğin dünyada açlıktan en çok çeken bu ülkenin Beslenme ve Tarım Bakanlığı'nda topu topu, yüksek memurlara ait 85 masa ve 85 iskemle, küçük memurlar için 425 masa, 850 sıradan sandalye, 6'sı aynalı 50 portmanto, 130 etajer, 4 kasa, 20 masa lambası, 170 daktilo makinesi, 120 duvar saati, 110 bisiklet, 600 mürekkep hokkası, 3 servis otomobili, 2 kanepe ve 40 tükürük hokkası bulunduğu anlaşıldı.

Demirbaş eşyanın bölüşülmesi bitmek bilmeyen tartışmalara, hatta yumruklaşmalara kadar vardı. Servis şefleri, en sağlam daktilolarını bölüşme işleminden kaçırmaya ve en çok gıcırdayan sandalyeleri rakip devlete kakıştırmaya kalkıştılar. Bazı devlet daireleri gerçek birer pazar yerine döndü ve bazen ciddi memurların bile, yüzbinlerce kişiye otoritelerini saydıran kişiler oldukları halde, bir testiye karşılık bir hokka, madeni bir tabağa karşılık bir şemsiyelik, bir tükürük hokkasına karşılık 125 yastık için pazarlığa kalkıştıkları görüldü.

Lahor'da, polis memuru Patric Rich, araç-gereçlerini Müslüman ve Hindu olan iki yardımcısı arasında bölüştürdü. Her şeyi paylaştırdı: Tozlukları, sarıkları, tüfekleri, *"lathi"* denen şu bambudan uzun copları. Sıra bando takımına gelince, Rich aynı titizlikle onları da bölüştürdü ve Pakistan'a bir trompet, Hindistan'a bir trompet, Pakistan'a bir flüt, Hindistan'a bir çift zil verdi ve en sonunda bir tek alet kalıncaya kadar sürdürdü bunu. İşte tam bu sırada yıllardır arkadaş olan iki yardımcısının bir mızıka uğruna paçavracılar gibi kapıştıklarını görünce, şaşkınlığından küçük dilini yutacak gibi oldu.

En hareketli tartışmalardan biri de kitaplıkların bölüşülmesi sırasında çıktı. Britanya Ansiklopedisi'nin koleksiyonları özenle paylaşıldı, tek sayılı ciltler bir devlete, çift sayılı ciltler bir devlete verildi. Sözlükler de aynı biçimde bölüşüldü ve Hindistan A'dan K'ya, Pakistan da diğerlerine sahip çıktı. Bir eserin yalnız bir tek cildi varsa, kitaplık uzmanları eserin hangi devlet için daha yararlı olacağı konusunda karar verdiler. Bu yüzden okumuş, zeki birtakım insanların *"Alice Harikalar Diyarında"* ya da *"Uğultulu Tepeler"* adlı kitaplara sahip çıkmak için birbirleriyle kapıştıkları görüldü.

Denizde kaybolan denizcilerin dul eşlerine ödenen maaşlar da bitmek bilmeyen tartışmalara yol açtı. Pakistan, oturdukları yer neresi olursa olsun, bütün Müslüman dulların maaşlarını alacak mıydı? Hindistan, Pakistan'da yaşayan dullarla ilgilenecek miydi?

Yalnız, şaraplar ve diğer alkollü içkiler her türlü çekişmeden yakalarını kurtarabildi. Hepsi otomatikman Hindistan'a bırakılırken, Pakistan bunun karşılığı değerinde para aldı.

Bazı paylaşmalar ise gerçekten baş ağrıttı. Pakistan da Hint demiryollarından payına düşeni alacağı için -dörtte birinden fazlasını- yol bakıcılarının el arabaları, lokomotifler, vagon-rastoranlar ve marşandiz vagonları nasıl bölüşülecekti? % 20-% 80 kuralı mı uygulanacaktı, yoksa her devlete düşen demiryolunun kilometre uzunluğu mu esas alınacaktı?

Bu arada paylaşılması olanaksız şeyler de çıktı. İçişleri Bakanlığı, "halen mevcut istihbarat servisinin sorumlulukları, ülkenin bölünmesiyle beraber azalmayacağına göre," servis mensubu ajanlar, ister bir kalemtıraş ya da mürekkep hokkası olsun, en küçük bir şeyi bile Pakistan'a vermeyi kesinlikle reddettiler. Öte yandan ulusal kimliğin simgesi olan posta pullarıyla banknotları basmak için de bir tek baskı makinesi vardı. Hintliler bunu da yeni komşuları Pakistan'la paylaşmayı kesin olarak reddettiler. Müslümanlar bu nedenle Hint banknotlarının üzerine "Pakistan" kelimesini damgayla basarak, geçici bir para çıkarttılar.

Ülkenin mirasının bu biçimde paylaşılması sırasında Hindistan'daki eski din rekabeti de yeniden hortladı. Müslümanlar Tac Mahal'ın yıkılıp, taş taş Pakistan'a taşınmasını istediler. Bu ünlü anıtkabrin bir Moğol kralı tarafından yaptırıldığını ileri sürdüler. Brahmanlar ise, başlıca kolu, geleceğin Pakistan toprakları içinden geçecek olan İndus'un sahibi olmaya kalkıştılar. Çünkü yirmi beş yüz yıl önce kutsal Veda'ları bu nehrin kıyılarında özümlenmişti.

İki devlet de bu arada uzun yıllar ülkelerinde egemenliğini sürdüren İmparatorluğun en gözle görünür simgelerine konmak için hiçbir

çekingenlik göstermediler. Kral naiplerinin Dekkan'ın kurak yaylalarında ve Ganj vadisinin bereketli topraklarında yıllarca boy gösteren görkemli beyaz treni Hindistan'a bırakıldı. Buna karşılık Pakistan da Hint Ordusu Başkumandanının ve Pencap Valisinin resmi salon arabalarına kondu.

Ama bu bölüşme işleminin en hayret verici olanı, belki de Kral naibinin sarayının ahırlarında cereyan etti. Ortada on iki araba vardı bölüşülecek. Bunların altın ve gümüşten işlemeleri, göz kamaştırıcı koşum takımları, kızıl atlastan yastıkları, İmparatorluğun Hint asıllı uyruklarını hem hayran bırakan hem de kıskançlıktan çatlatan kibirli yüceliği ve görkemliliği simgeliyordu. Her Kral naibi, her ziyarete gelen hükümdar, sarayın her yüksek memuru, bu arabalardan biriyle başkent sokaklarını turlamıştı. Arabalardan altısı altın, altısı da gümüş süslerle bezenmişti. Bunları takımlarından ayırmak olanaksızdı. Bunun üzerine dominyonlardan birine yalnız altın süslü arabaların verilmesi kararlaştırıldı. Diğeri ise gümüş süslü takımla yetinecekti.

Kimin hangisini alacağını saptamak için, Mountbatten'ın yaveri Deniz Yüzbaşısı Peter Howes, son derece halkçı bir öneride bulundu. "Yazı mı tura mı?" dedi. Pakistan'ın gelecekteki Muhafız Birliği Kumandanı Binbaşı Yakup Han'la, gelecekteki Hint Muhafız Birliği Kumandanı Binbaşı Govid Singh yanında iken, madeni bir parayı havaya fırlattı.

"Yazı!" diye bağırdı Govind Singh.

Para yere düşünce, üçü birden üzerine koşuştular. Hintli subay, neşesinden heyecanla bağırdı. Talih, dünkü emperyalist efendilerinin altın yaldızlı arabalarını, yarınki sosyalist Hint'in liderlerine vermişti.

Bunu koşum takımlarının, kırbaçların, çizmelerin, perukaların, sürücü üniformalarının paylaşılması izledi. En sonunda da geriye bir tek eşya kaldı. Sadece bir tek örneği bulunan kraliyet posta arabasının hortumu.

Genç İngiliz subayı biraz düşündü. Bunun bölüşülmesi elbette ki olanaksızdı. Belki yine yazı-tura atılabilirdi. Ama Peter Howes'un aklı-

na çok daha parlak bir fikir geldi. Hortumu iki dostuna gösterip, şöyle dedi: "Bu hortumu bölüşemeyeceğimizi biliyorsunuz. Öyleyse bir tek çıkar yol var. Hortumu ben alıyorum."

Yüzünde kurnazca bir gülümsemeyle aleti koltuğunun altına sıkıştırdı ve yürüyüp uzaklaştı(1).

Ne var ki insanlığın beşte birini oluşturan bir halkın 15 Ağustos 1947'den önce, yalnız banknotlarını, saltanat arabalarını ve bürokratlarının iskemlelerini bölüştürmek yetmiyordu. Ayrıca yüzbinlerce idareciyi, Demiryolları Şirketi Genel Müdüründen, bakanlıklara bağlı genel müdürlüklerden, uşaklara, çöpçülere, *"babu"* denen ve Hint bürokrasisinin labirentleri içinde mantar gibi yerden bitmiş yazıcılara kadar sayısız memuru da paylaşmak gerekiyordu. Bütün bu memurların, dinlerine göre Hindistan ya da Pakistan'ı seçme hakları vardı. Seçimlerini yaptıktan sonra, aileleriyle birlikte tarihin en büyük göçünü gerçekleştirmek için garın yolunu tuttular.

Ancak bütün bölüşme işlemleri içinde en yürek parçalayıcısı, hiç kuşkusuz bir milyon iki yüz bin insanı -Hindu, Müslüman, Sikh ve İngiliz- ilgilendireniydi. Bu insanların hepsi, Büyük Britanya tarafından kurulan onurlu bir örgüte bağlıydılar: Hint ordusu'na. Taksim'in hemen ertesi günü düzeni sağlamak için bu ordunun çok önemli bir rol oynayabileceğini hesaplayan Mountbatten, bu gücün bir yıl süreyle her iki hükümete karşı sorumlu bir İngiliz'in komutası altında bırakılması için Cinnah'a adeta yalvardı. Ancak Pakistan'ın babası, kılını bile kıpırdatmadı. Bir ulusun egemenliği için her şeyden önce ilk koşul, bir orduya sahip olmaktı. Cinnah kendi askeri birliklerinin 15 Ağustos'tan önce ülke sınırları içinde bulunması için ısrar etti. Böylece üçte ikisi Hindistan'a, üçte biri de Pakistan'a ait olmak üzere, Hint ordusu bölüşülecekti. Bu parçalanmayla birlikte soylu ve şerefli bir parçalanış da bitmiş oluyordu.

(1) Hint Kral naiblerinin arabalarının hortumu, bugün Peter Howes'un çekildiği Wiltshire malikânesindeki şöminenin üzerinde durmaktadır. Kendisi halen emekli bir amiral olup, bugün bile, olayı dostlarına anlatmaktan ve neşeyle hortumun içine üflemekten hiç çekinmez.

Kipling'in kahramanlarından, Bengalli mızraklı süvarilere

Hint Ordusu: Bunun adı bile, romantik öykülerle dolu ve hayal gücünü coşturan bir evren yaratmak için yeterdi. Efsanelerin son durağı, şan ve şöhrete, sınırsız genişliklere susamış bir İngiliz gençliğinin serüven aramak için geldiği bir kulüptü. Kipling'in kahramanlarından, beyaz perdede Bengalli mızraklı süvarilerin başında at koşturan Gary Cooper'a kadar, bütün bir hayal dünyası, arkalarında başları sarıklı mızraklı süvarileri koşturan tüylü miğferli centilmenlerin başarılarını kutluyordu. Dünyanın yarısına hükmeden bu İngiliz kuşaklarının evlatları, Hayber Geçidinin sarp ve başdöndüren yamaçlarını aşarak, ayazda ya da kavurucu güneş altında aldıkları tutsakları hançerle öldüren acımasız Pathan asilerini kovalayarak, İmparatorluğun vahşi ıssızlığı içindeki basamaklarda tarihi yazmaya gelmişlerdi. Afgan sınırındaki bu savaşları İngilizler, Eton ya da Harrow kolejlerindeki öğrenci maçlarına özgü sportif bir anlayışla yürüttükleri ölümcül bir oyun diye kabul ediyorlardı. Harekâtın çoğu bir subayla birkaç sipahiden oluşan küçük gruplar tarafından yönetiliyordu. Amaçları ya bir tepeyi almak, ya pusu kurmak ya da bir konak yerini ele geçirmekti: Yani cesaret ve girişim yeteneği şefle adamları arasında mutlak bir güven gerektiren bir savaş türü.

Alay, Hint Ordusu'nun hücresiydi. İngiliz subayları ve yerli askerler bu birliğe bir dine girer gibi katılıyorlardı. Hintli askerler donatımları için elli İngiliz lirası ödemek zorundaydılar ki, yoksul insanlar için bu çok büyük bir paraydı. Ama bu orduda görev almak o kadar şerefli bir şeydi ki, her alayda birçok yılı kapsayan bekleyenler listeleri vardı. Subayların harekât sırasında pek çetin ve tehlikeli geçen yaşamları, garnizonlarına döndükleri zaman, rahat ve zenginlik içinde geçiyordu. Hindistan'da el emeğinin çok ucuz oluşu, gerekli olanın ve gereksizin bile para etmemesi, askerlerin sahip oldukları ayrıcalıklar, bu genç adamların düşlerdeki gibi bir yaşam sürmelerine yetiyordu. Mountbatten'ın Özel Kalem Müdürü Lord Ismay, Hindistan'ın yarısını toz toprak

ve kızgın güneş altında arşınladıktan sonra, bitkin bir halde vardığı alayının subay kantininde yediği ilk yemeği hâlâ unutamıyordu. Hepsi görkemli kırmızı, lacivert ve altın sarısı üniformaları içindeki arkadaşları, bir masanın çevresinde oturmuşlardı. Hepsinin arkasında, "beyaz muslin kumaştan tünikleri, bellerinde ve başlarında, alayın renklerini taşıyan kemerleri ve sarıklarıyla" bir uşak bulunuyordu. "Beyaz keten örtünün üstünü kırmızı gül demetleriyle gümüş takımlar beziyordu. Şöminenin üzerinde alayımızın şeref komutanı, V. George'un kardeşi Prens Albert Victor'un bir portresi asılıydı ve duvarlara, içleri saman doldurulmuş kaplan, leopar, diğer yabani hayvan başları sıralanmıştı." Bu dönem, subayların operet artistleri gibi giyindikleri çağdı. Sırtlarında kayısı, nane, gümüş rengi giysiler bulunuyordu. Her alay, yılda bir defa gala yemeği düzenliyordu. Bu geleneksel şölende, fitil gibi sarhoş oluncaya kadar içen ve buna rağmen ertesi sabah saat altıda tekmilde hazır bulunmayı beceren yeniler de bulunurdu. Bir boru sesi, yemeğin hazır olduğunu bildiriyordu. Apoletleri altın sarısı sırmalarıyla göz kamaştıran, çizmeleri ayna gibi parlayan subaylar, albaylarının peşinden yemek salonuna girerdi. Şamdanların ışığında, Kalküta ve Bombay'ın en seçme Avrupa lokantalarının yemekleriyle rahatça boy ölçüşebilecek bir yemek yerlerdi. Tatlıdan sonra, ortaya bir testi Porto şarabı gelir ve albaydan başlayıp, akreple yelkovanın hareket yönünün aksine bütün davetlileri dolaşırdı. Bu gelenekten en ufak bir sapma, kötü bir belirti olarak kabul edilirdi. Albay şaşmaz bir biçimde üç defa kadeh kaldırırdı: Kralın, Kral naibinin ve alayın şerefine. 7. Pencap Hafif Süvari Alayı'nda albayın her şerefe kadeh kaldırıştan sonra, kadehini arkasına fırlatıp atması da bir gelenek gereğiydi. Yemek çavuşu hemen ardında durur, sağ botunun ökçesiyle kadehi parçalar, tuzla buz edip, yeniden esas duruşa geçerdi.

Hint Ordusu'nun barı ve şarap mahzenleri cömertçe beslenirdi ve bir subayın şerefi, bardaki içki hesabının, maaşından fazla olmasını gerektirirdi. Zaten bir subayın bankadaki alacaklı hesabı maaşını aşmadıkça, mali durumu kötü denmezdi.

Her alayın en değerli şeyi, öyküsünü dile getiren gümüş armalardı. Alayda hizmet eden her subay, üzerinde adını, alaya ne zaman katıldığını gösteren bir şey armağan etmek zorundaydı. Daha başka parçalar da polo ve kriket alanlarındaki zaferlerini dile getirir ya da savaş alanlarındaki başarılarını anlatırdı. Hepsinin bir de hikâyesi olurdu. 1930'larda, 7. Pencap Hafif Süvari Alayı'nda, özellikle hareketli geçen bir yemek sırasında bir kupaya garip bir takma ad verilmişti. Bir sınavdan sonra sarhoş olan öğrenciler gibi, iyice sarhoş olan alay teğmenleri, o akşam masanın üzerine çıkıp hep birlikte değerli kupanın içine işemişlerdi. Ama devirdikleri şampanyalar yüzünden çok işedikleri için, kupa hepsinin idrarına yetmemiş, bu nedenle de kupaya *"Overflow Cup"* (Taşan Kupa) adı takılmıştı.

Manevralar ve talimler ancak sabah saatlerini doldurduğu için, serbest oldukları öğleden sonra saatlerini doldurmak için bir tek çıkar yol vardı: İster polo, mızrakla yaban domuzu kovalama, ister kriket, hokey, tilki avı olsun, spor ya da ekip oyunlarına katılmak. Genç İngilizler delikanlılık enerjilerini sağlıklı bir biçimde tüketmek zorundaydılar ve bu zorunluluk, Cizvitler'in öğrencilerini mahkûm ettikleri soğuk su duşlarına benziyordu. Çünkü Hint ordusunun efsaneleşen varlığında da tıpkı din eğitiminde olduğu gibi, cinsel faaliyet yasaktı. Subaylara kırkından önce evlenmemeleri salık verilirdi. 1857'deki yerli isyanından beri, Hintli kadınlarla ilişki kurmaya hoş gözle bakılmıyordu ve genelevler ise, centilmenlerin gideceği yerler değildi. Sıkıntıdan kurtulmak için tavsiye edilen şey, eğersiz at sırtında dört nala at sürmekti.

Subayların yılda iki ay izinleri vardı, ama sınırlar sakin olduğu zaman, daha uzun bir süreye izni yayma olanağı bulunabiliyordu. O zaman Orta Hindistan'daki cangıllarda kaplan ve panter, Himalaya eteklerinde ibeks[1] ve ayı avlama ya da Keşmir'in berrak sellerinde *"mahseer"* adını verdikleri balığı tutmaya gidiyorlardı. Ismay işte ilk tatilini Srinagar'da bir yüzen evde, polo atları hemen yakındaki otlakta otlarken, nilüfer çiçeklerinin parıltılı tacı ortasında geçirmişti. Sıcak mevsim gelince, 2700 metre yükseklikteki Gulmarg'a çıkıyordu. "Polo alanı ger-

(1) Boynuzları arkaya doğru kıvrık bir dağkeçisi.

çek İngiliz çimindendi ve yukarıda geceleri dünyayı yeni baştan kurarak geçirdiğimiz bir kulüp vardı."

Ancak Hint ordusunun genç subayları, dünya sorunlarını hiçbir zaman yol yordamına koyamadılar. Ama Bengal'in kaplanları kadar, Afgan sınırındaki gürültücü asi kabilelerin savaşçılarını da vurabilen tüfekleri, Asya'nın yüksek yaylalarındaki kahramanlıklarına eşlik eden folklorları, içi hep viski dolu mataraları, polo sopaları ve tokmaklarıyla, tarihin en büyük İmparatorluğunun gururlu ve uzaklardaki bekçileri oldular.

Sıcak bir silah arkadaşlığı havası içinde, omuz omuza hizmet eden Hint ordusunun Hindu, Sikh ve Müslüman askerleri, İngiliz subaylarının komutası altında, kuşaklar boyunca kusursuz bir kardeşlik ve dostluk örneği vermişlerdi. Savaş alanlarında kanları kanlarına karışıyor, aynı tehlikeleri paylaşıyorlar, aynı görevleri yerine getiriyor ve aynı neşeyi bölüşüyorlardı. İngiliz bayrağının altında, atalarından kalan zıtlıkları bağdaştırıyorlardı.

İkinci Dünya Savaşı ve onun ardından gelen kargaşalıklar, bu dengeyi bozacaktı. Hint ordusu, varoluşunun son haftalarında, ülkeyi sarsan kin dalgasının etkisinden kurtulamadı. İlk defa olarak Müslüman ve Sikh'li sipahiler, birlikte yemeyi reddettiler. Bu ırkçılık, yokluğu bir zamanlar gurur vesilesi olan, Hint ordusunun bugün parçalanmasına yol açacaktı[1].

---

(1) Taksim'den sonra Hint ve Pakistan ordularını karşı karşıya getiren kanlı savaşlara rağmen, Hint ordusunda yanyana hizmet edenler arasında yine de bir kardeşlik havası yaşayacaktı. Örneğin Bangladeş savaşı sırasında bir grup Pakistanlı Zırhlı Birlik Subayı teslim olmak için Hintli subayları ararlarken, birliğinin yeni işgal ettiği bir yerin barında içen bir Hintli Süvari Subayı buldular. Hintli subay, düşmanlarını teslim almadan önce onlara birer içki ikram etmekte ısrar etti. Pakistanlılar silahlarını bıraktıktan sonra Bengal'in pirinç tarlalarında birbirlerini öldüren Hintliler ve Pakistanlılar, o eski güzel günlerde olduğu gibi, hokey ve futbol maçları düzenlediler.

Bundan dehşete kapılan Şeyh Mucibürrahman'ın taraftarları Yeni Delhi'ye derhal sert bir protesto notası gönderdiler. Buna cevap, doğrudan doğruya Hint Başbakanı, Bayan Indira Gandhi'nin bürosundan geldi. Başbakan o bölgedeki kumandana, görevinin "kriket oynamak değil, savaşmak olduğunu" kuru bir dille hatırlatıyordu.

Temmuz ayı başında bütün fertlerine hitaben yayınlanan basit bir formüler, Hint Ordusu'nun yıkılışının sebebi oldu. Bu formülerde askerlere Pakistan ordusunda mı yoksa Hint ordusunda mı hizmet etmek istedikleri soruluyordu. Sikh'ler ve Hindular için hiçbir sorun yoktu. Cinnah onları ordusunda görmek istemiyordu ve dolayısıyla hepsi Hint ordusunda kalacaklardı.

Ama Taksim'den sonra evleri Hindistan'da kalan Müslümanlar için, bu doldurulması gereken kâğıt parçası, müthiş bir sorun çıkartıyordu ortaya. Sırf Müslüman oldukları için doğdukları toprakları, atalarının evlerini, ailelerini terk edecekler ve kendilerini çağıran bir devletin ordusuna katılacaklar mıydı, yoksa katılmayacaklar mıydı? Ya da çeşitli bağlarla bağlı oldukları ülkede devam edip, toplumlarına karşı giderek artan kin yüzünden, meslek hayatlarının sönmesine razı mı olacaklardı?

Bu seçeneğin en çok yaraladığı Hintli Müslümanlar'dan biri de eski El Alameyn muhariplerinden Yarbay Habibullah'tı. Lucknow'daki baba ocağına gitmek için önce izin istedi. Babası burada üniversite başkan yardımcısıydı, annesi de ateşli bir Pakistan yanlısı. Şehrinin sokaklarında dolaşmak için döndü, atalarının evlerini seyretti, 1857'deki büyük ayaklanmadan arta kalan yıkıntıları gördü. "Büyüklerim bu taşlar için canlarını verdiler," diye düşündü. "Benim, İngiltere'de okulda iken, Liba Çölünde, Alman obüslerinin altında düşündüğüm Hindistan bu işte. Ben burada yuvamdayım, bu toprağa aitim. Öyleyse kalıyorum."(1)

Kral naibinin muhafız birliğinde görevli genç Müslüman subayı Yüzbaşı Yakup Han için alacağı karar, yaşamının en önemli kararı olacaktı. O da karar vermek için, nevvab amcasının başbakanı olan babasının yanına, Rampur Prensliğine döndü. Amcasının görkemli sarayının hemen yakınındaki güzel evini heyecanla seyretti. Bu evde o kadar mutlu anıları vardı ki: Altın sırmalı yemek takımlarıyla verilen yüz kişilik şölenler, sabahlara kadar süren eğlenceler, av partileri ve usta avcıları cangıla götüren yirmi otuz fillik kafileler, şafak sökünceye kadar sü-

(1) Habibullah'ın iki erkek kardeşi, ablası ve kayınbiraderi Pakistan'a göç etmeyi seçtiler. Cinnah'ın ateşli bir yanlısı olduğu halde, annesi Hindistan'da kaldı.

ren balolar, bu balolarda çalan bir düzineye yakın orkestra, sahanlığın önündeki dizi dizi Rolls-Royce'lar, su gibi akan şampanya. Çeşitli renklerde yastıklar ve değerli ipek halılarla bezenmiş çadırlardaki piknikleri, en seçkin av etleriyle dolu büfeleri anımsıyordu. Sarayın salonlarında hayal kurmaya gitti, Victoria ve V. George'un portreleriyle bezenmiş balo salonunu içi yanarak seyretti; nice mutlu günler geçirdiği mermer taşlı yüzme havuzunu gördü. "Bütün bunlar artık bir başka yaşamın oldu," diye düşündü, bağımsızlıkla birlikte doğacak olan sosyalist Hindistan'da yok olmaya mahkûm bir yaşamın malı. Böyle bir Hindistan, kendisi gibi Müslüman bir prens ailesinin varisine ne vaat edebilirdi ki?

Yakup Pakistan'a göç etmekten başka çıkar yolu olmadığını hissediyordu. Bunu annesine açıklamayı denedi.

"Siz kendi hayatınızı yaşadınız," diye savundu görüşünü. "Oysa benim yaşamım daha önümde. Ben Taksim'den sonra Hindistan'da Müslümanlar'a hayat hakkı olabileceğine inanmıyorum."

Yaşlı kadın hayret ve biraz da öfkeyle oğlunu süzdü.

"Ne demek istediğini anlayamıyorum," diye hayretini açıkladı. "Biz üç yüz yıldır burada yaşıyoruz. 'Ham hawa-ké bankhön davara âyé.' Rüzgârın kanatları üstünde Hint yaylalarına geldik biz," diye Urduca devam etti sözüne. "Delhi'nin talan edilişini gördük. Ataların bu topraklar için İngilizler'le savaştılar. Büyük deden İsyan'da kurşuna dizildi. Savaştık, isyan ettik, kendimizi savunduk. Şimdi de özgür bir yuva bulduk. Bizim mezarlarımız burada."

"Ben artık yaşlandım"diye özetledi sözlerini. "Günlerim sayılı. Siyasetten pek anlamam, ama bir ananın dileklerini hissediyorum içimde, bencil isteklerini. Sanıyorum kararın ayrılığımıza sebep olacak."

"Hayır," diye itiraz etti oğlu. Garnizon, Yeni Delhi yerine Karaçi-de'ymiş gibi basit olacaktı her şey.

Ertesi gün, güzel bir yaz sabahı yola çıktı. Annesi beyaz bir sari giymişti -Müslümanlar için de Hindular için de yas rengi-, sarinin beyazlığı, siluetini aile yuvasının kumtaşı duvarlarının rengi önünde iyice çıkartıyordu. Oğlunu başından yukarıda tuttuğu bir Kuran'ın altından geçirdi. Sonra Kutsal Kitap'ı alıp kapağını öpmesini söyledi. Vedalaş-

mak için birlikte birkaç ayet okudular. Annesi, okuduğu duanın oğluna erişeceği umuduyla ardından birkaç kere daha okuyup üfledi.

Yakup Han kendisini gara götürecek olan koca Packard'ın kapısını açınca, eliyle son bir veda işareti daha yapmak için geri döndü. Hüznü içinde dimdik ve ağırbaşlılıkla duran yaşlı kadın, başıyla selam verdi. Evin pencerelerine dizilen başları sarıklı hizmetkârlar da selamlarını gönderdiler. Bu pencerelerden birinde Yakup Han delikanlılık günlerini geçirmişti ve içi hâlâ kriket tokmakları, albümleri, poloda kazandığı kupalar, çocukluk anılarıyla doluydu. "Hiç acelesi yok," diye düşündü. Pakistan'a yerleştikten sonra, gelip hepsini alırdı.

Yakup Han yanılıyordu. Bir daha asla ailesinin evine dönemeyecek, annesini göremeyecekti. Birkaç ay sonra, Pakistan Ordusu'ndan bir birliğin başında, Hint Ordusu'nda silah arkadaşı olduğu insanların savunduğu bir mevziye, Keşmir'in karlı yamaçlarında bir savunma hattına karşı taarruza girişecekti. İlerleyişini durdurmak isteyen birlikler arasında bir de Hint *Garhwal Taburu* bulunuyordu. Bu birliğin kumandanı da Müslüman'dı ve 1947 Temmuz'unda Yakup Han'ın kararının aksi bir karara varmış, doğduğu ülkede yerleşmeyi tercih etmişti. O da Rampur'luydu, o da Han diye çağrılıyordu. Yunus Han, Yakup'un küçük erkek kardeşiydi.

Taksim'in sebep olduğu en karışık, en ürkütücü görev, onu Londra'daki yazıhanesinde dosyalarının başından ayıran ünlü bir avukata düştü. Sir Cyril Radcliffe geniş ansiklopedik bilgisine karşılık, Hindistan'ı hiç tanımıyordu. Bu sakin ve tombalak İngiliz, Hint'le ilgili hiçbir hukuk işlemine kalkışmamıştı. Hatta Hindistan'a adımını dahi atmamıştı. İşin tuhafı, işte bu nedenle 27 Haziran 1947 günü öğleden sonra, Büyük Britanya Lord Şansölyesi tarafından çağrılmıştı.

Lord Şansölye, ziyaretçisine Hindistan'ın taksim planının önemli bir soruna çözüm getiremediğini izah etti: Pencap ve Bengal Eyaletlerinin bölünme hattı. Cinnah ve Nehru kendi çizdikleri hat üzerinde asla anlaşamayacaklarını bildikleri için, bu sorunun çözümünü bir sınır tespit komisyonuna havale etmeyi, komisyonun başkanlığını da ünlü bir

İngiliz hukukçusuna bırakmayı kararlaştırmışlardı. Üstelik bu kişinin Hindistan tecrübesi hiç olmamalıydı, böylece taraflardan biri tarafından "tarafsız" olmamakla suçlanmamalıydı. Lord Şansölye, hukukçu şöhretinin ve Hint sorunlarından hiç haberi olmayışının, kendisini ideal bir aday haline getirdiğini sözlerine ekledi.

Şaşkına dönen Radcliffe, koltuğunda taş kesiliverdi. Pencap'la Bengal'i paylaştırmak, doğrusu yüklenilmesini isteyeceği en son işti. Hindistan hakkında bir şey bilmiyordu belki, ama bu işin amansız olacağını anlayacak kadar hukuk tecrübesine sahipti. Ne var ki kendi kuşağındaki pek çok İngiliz gibi, onda da çok derin bir görev anlayışı vardı. Tarihlerinin bu bunalımlı dönemecinde, Hindistan'daki iki siyasal taraf kendisi gibi bir İngiliz'i seçmekte anlaştılarsa, kabul etmekten başka çaresi yoktu.

Görüşmeden bir saat sonra Hint Sorunları Bakanlığı'ndan bir yüksek memur, Radcliffe'in önüne bir harita seriyordu. Memur parmağıyla İndus Nehrini izleyip, Himalayalar'a dokunurken, Ganj'a inip, Bengal Körfezi'nin kıyılarını arşınlarken, Radcliffe'de ilk defa olarak ikiye böleceği eyaletlerin uçsuz bucaksızlığı konusunda bir fikre sahip oluyordu: Seksen milyon insan, bunların evleri, pirinç tarlaları, jüt tarlaları, otlakları ve yemiş bahçeleri, demiryolları, karayolları ve fabrikaları. On binlerce kilometre karelik alanlar, önündeki bir renkli kâğıdın üzerinde soyutlaşmıştı.

Buna benzer bir harita üzerinde, bir cerrahın neşterini kullandığı ustalıkla, insanları ikiye bölecek çizgiyi çizecekti.

Sir Cyril Radcliffe Yeni Delhi'ye hareketinden önce Başbakan tarafından kabul edildi. Clement Attlee, kararları üç yüz yıldan beri pek çok Hintli'yi etkileyecek olan bu İngiliz'i biraz da gururlanarak seyretti. Kara bulutların kapladığı Hint sahnesinde, bu karanlık tabloda hiç olmazsa gerçek bir tatmin sebebi bulabiliyordu şimdi. Cinnah ve Nehru'nun anavatan topraklarını ve seksen milyon insanı bölüştürmek için seçtikleri kişi, kendisi gibi eski bir Haileybury öğrencisiydi.

Louis Mountbatten taksim planına Hintli liderlerin onayını koparmakla elde ettiği zaferinin tadını çıkartacak zamanı henüz bulmuştu ki, bu sefer çok daha çapraşık bir sorunla karşı karşıya geldi. Bu sefer karşısındakiler Londra barosunun kubbesi altında yetişmiş bir avuç avukat değil, Sir Conrad Corfield'in allayıp pulladığı 565 kişilik bir sürünün üyeleriydi: Hindistan'ın mihraceleri ve nevvabları.

Bu hükümdarların beklenmedik, bazen de sorumsuzca tutumu, eski bir kâbusu canlandırıyordu. Siyasal liderleri Hindistan'ı bölebilirlerdi, ama prensler yok edebilirdi. Onların tehdidi basit bir bölüşme değil, bir sürü küçük devletçiğin patlamasıydı. Hint birliğinin zayıf düzeyi içinde uyuyan bölgeler, çeşitli dil, ırk, dinlerin parçalanıvermesiyle, bütün parçalanma güçlerini harekete geçirebilirdi. Bunların bağımsızlık taleplerine hak tanımak, yarımadayı kaçınılmaz biçimde parçalanmaya yöneltecek olan yolu açmaktı. Hint İmparatorluğu'nun devamı bu durumda birbirlerine düşman ve savunmasız bir sürü küçük devletçikten ibaret kalacak, Hindistan'ın büyük rakibi Çin'in açgözlülüğünü daha çok çekecekti.

Sir Conrad Corfield'in gizlice Londra'yı ziyareti, bazı sonuçlar vermişti. Kabine, ileri sürdüğü tezin geçerliliğini kabul etmişti. Prenslerin İngiltere Kralına egemenliklerine karşılık tanıdıkları ayrıcalıklar, doğrudan doğruya kendilerine iade edilmeliydi. Bu, İngiltere'nin çekilmesiyle birlikte egemenliklerine kavuşacaklar, teknik açıdan bağımsız hale gelecekler demekti. Corfield, en güçlülerini bu bağımsızlığı resmen ilan etmeleri için cesaretlendirmekten hiç geri kalmayacaktı.

Mountbatten Londra'ya gönderdiği bir raporda, "Hint prenslikleri sorununun, İngiliz Hindistanı sorunu kadar, belki daha bile zor çözülebileceğini hiç kimse bana söylememişti," dedi. Şükür ki bu hükümdarlarla pazarlık etmek için hiç kimse ondan daha yetenekli değildi. Bir kere her şeyden önce, o da aynı sınıftandı. Prenslerin gözünde Mountbatten en geçerli kaynaklara sahipti, Avrupa'daki kral ailelerinin yarısıyla kan ilişkisi bulunuyordu. Ama hepsinden de çok, kendilerini uzun yıllar koruyan İngiltere Kraliyet Ailesine mensuptu. Zaten bugün taht-

larını ortadan kaldırmaya çalıştığı bu prenslerden birkaçıyla birlikte, bundan yirmi beş yıl önce, Hint İmparatorluğu'nun görkemliliğini keşfetmişti. Onların konuğu olmuştu. Saraylarına ait fillerin sırtında, onların cangılında, onların kaplanlarını kovalamıştı. Gümüş kupalarından şampanyalarını içmiş, ilerde karısı olacak genç kızla, onların saraylarının salonlarında, şamdanların ışığında dans etmişti. Kusursuz alanlarındaki çimlerde poloyu öğrenmiş, sonra bu oyunda dünya çapında bir uzman olmuştu. Kendisine "Dickie" diye seslenen pek ender birkaç yakını arasında, pek çok mihrace de vardı. Bunlarla hep bu gezisi sırasında dost olmuştu.

Ama kral soyundan gelmenin bağları ve kişisel sempatileri ne kadar sıkı olursa olsun, Mountbatten her şeyden önce gerçekçi biriydi, liberal ilkelerine sıkı sıkı bağlıydı. Hintli prenslerin babaları İmparatorluğun en sadık müttefikleri olabilirdi, ama kurulan yeni dünyada, Büyük Britanya yeni dostlarını Kongre Partisi'nin sosyalistleri arasında aramak zorundaydı. Mountbatten Hindistan'ın ulusal çıkarlarını derebeylik çağının bir avuç artığına feda ederse, hiçbir zaman onları kazanamazdı.

Artık geride kalan bir çağın mirasçılarına yapabileceği en büyük hizmet, onları kendi benliklerinden, büyüklüklerinden, devletlerinin içe kapanıklığının beslediği megalomaniye varan tutkularından kurtarmak olabilirdi. İlk gençlik çağından beri, Mountbatten'ın hayalinden çıkmayan, kendisinin tanık olmadığı ama sık sık gözünün önünde canlandırdığı bir sahne vardı: Ekaterinburg'da bir mahzende, dayısı Çar'ın, yengesinin ve yeğenlerinin Rus devrimcilerinin kurşunları altında can verişleri. Bazı mihracelerin, saraylarını bir mezbahaya çevirecek, onarımı olanaksız girişimler peşinde olduklarını biliyordu. Siyasal yardımcısı Sir Conrad Corfield'in onları cesaretlendirdiği yol da böyle bir faciaya varacak yoldu.

Ama içlerinden pek çoğu Mountbatten'ın kurtarıcıları olacağını, hepsini koruyucu kanatları altına alıp, ayrıcalıklı yaşantılarını garanti edeceğini sanıyorlardı. Ama onlar da aldanıyordu. Kral naibi tam aksine eski ve sevgili dostlarını tek çıkar yol olan gürültüsüzce unutulmaya inandırmak istiyordu. Hepsinin bağımsızlık isteklerinden caymalarını

ve 15 Ağustos'tan önce Hindistan ya da Pakistan'a katılmak arzularını açıklamalarını diliyordu. Buna karşılık Nehru ve Cinnah nezdindeki bütün otoritesini kullanarak, prenslerin göstereceği işbirliğinin mükâfatı diye, kişisel geleceklerinin en iyi koşullar altında sağlanmasını istemeye hazırdı.

Mountbatten, pazarlığını önce prenslikler sorunuyla ilgili Hintli Bakan Vallabhbhai Patel'e açtı. Eğer Kongre Partisi mihracelere ve nevvablara unvanlarını ve saraylarını, hizmetkârlarını, prenslere özgü dokunulmazlıklarını, İngiliz nişanlarını taşıma hakkını ve yarı diplomatik statülerini koruma hakkını tanırsa, kendilerinden egemenliklerini Hindistan'a bırakan bir anlaşma metni kopartabilmek için elinden geleni yapacaktı.

Öneri çekiciydi. Patel, Kongre Partisi üyeleri içinde Mountbatten kadar prenslere etkili olabilecek biri bulunmadığını biliyordu.

"Ama bu konuda hepsinin onay vermesi şart," dedi Mountbatten'a. "Eğer bana ağaçtaki bütün elmaları toplayıp koyacağınız bir küfeyle gelirseniz, kabul ediyorum. Ama bütün elmalar içinde değilse, hayır."

"Acaba yola gelmek istemeyen bir düzine kadarını bunun dışında tutamaz mıyız?" diye yokladı Kral naibi.

"Bu kadarı çok," diye homurdandı Patel. "En çok iki."

"O kadarı da pek az," dedi Mountbatten.

Kral naibiyle Hintli Bakan, Avrupa'nın en az yarısı kadar kalabalık topraklar üzerinde, iki halı tüccarı gibi pazarlık ettiler. En sonunda altı sayısında görüş birliğine vardılar. Mountbatten'ı bekleyen görev, hiç de hafif değildi. Toplamdan altı eksik bile olsa, 15 Ağustos'tan önce beş yüz elliden fazla elma toplaması gerekiyordu.

Jawaharlal Nehru'nun daveti, bir İngiliz'in bir Hintli'den işittiği belki de en garip çağrıydı. Sömürgelerin tasfiyesi tarihinde de tek olarak kalacaktı. Bunu ancak Hindistan'ın efsaneleşen bilgeliği ve tarafların olağanüstü kişilikleri belki izah edebilir. Nehru, son Hindistan Kral naibine, büyük bir ciddiyetle, bağımsız Hindistan'ın sunabileceği en büyük unvanı önermeye gelmişti. Genel Valilik görevini.

Mountbatten kendisine bahşedilen şerefin büyüklüğü karşısında içtenlikle duygulandığı halde, çok ciddi kararsızlık içinde kaldı. Şu dört ay içinde Hindistan'da büyük başarılar sağlamıştı. Umduğu gibi, "zafer aydınlığı" içinde geri dönebilirdi pekâlâ. Gelişen güçlüklerin bilincine çoktan varmıştı ve bunların başarılarını gölgelemesinden çekiniyordu. Üstelik hakem rolünü geçerli biçimde oynamak için, Cinnah'ın da aynı öneride bulunması şarttı.

Yaşlı Müslüman liderine gelince, bunca çabalar sonunda elde edilen devletin en yüksek mevkiinin ayrıcalıklarından vazgeçmeye hiç niyetli değildi. Pakistan'ın ilk Genel Valisi kendisi olacaktı. Mountbatten ona en iyi görevi seçmediğini hatırlattı. Çünkü devletinin yönetimi için seçtiği Britanya tipi rejimde, asıl iktidar başbakanın elinde olacaktı. "Genel Valinin görevi, sembolliktir, gerçek otoritesi yoktur. Tıpkı İngiltere Kralı gibi," diye de açıkladı.

Bu kanıtlar Cinnah'ı kararından caydıramadı.

"Pakistan'da ben Genel Vali olacağım," diye kuru bir cevapla yetindi, "Başbakan da ben ne dersem onu yapacak."

Kral, Attlee, Churchill; Nehru'nun Büyük Britanya'ya bahşettiği şerefin büyüklüğünün bilincine vardıklarından, Kral naibini öneriyi kabul etmesi için sıkıştırdılar.

Ancak Lord Mountbatten onayını vermeden önce, bunun bir başkası tarafından daha kabulünü diliyordu. **Şiddet Aleyhtarlığı** ilkesini vaaz ederek ülkesini bağımsızlığa kavuşturan bir kişinin, özgürlüğüne kavuşan ülkesinin ilk devlet başkanlığına, hayatını savaş sanatına adamış birinin getirilmesine razı olacağını pek aklı almıyordu. Gandhi, her zamanki gibi Don Kişot'ça bir atılımla, çoktan dünyaya bu göreve getirilecek kişinin kim olmasını istediğini açıklamıştı: "yiğit yürekli, rüşvet yemeyen ve billur kadar saf" dokunulmaz bir çöpçü.

Kendilerini ayıran her şeye rağmen, yaşlı Mahatma ile kendisinden otuz yaş genç amiral arasında gerçek bir yakınlık vardı. Mountbatten, Gandhi tarafından büyülenmişti. Onun o kurnaz şakacılığına hayrandı. Daha gelir gelmez, Gandhi'yi mahkûm eden kalıplaşmış İngiliz kavramlarına kulak tıkamaya karar vermiş ve onu anlamak için dürüst

davranmıştı. Her karşılaşmalarında, gerek kendisinin gerekse eşinin bu garip insana karşı besledikleri sempati, biraz daha artmıştı. Gandhi de bu sıcak ilgi karşısında duygulanmış ve buna şaşırtıcı bir davranışla cevap vermişti. Temmuz ayında bir gün, öğleden sonra, Mahatma, İngiliz hapishanelerinde geçirdiği bütün günleri unutup, Louis Mountbatten'dan İngilizler'den kurtarmak için otuz beş yıl mücadele ettiği ülkenin ilk devlet başkanı olmasını rica etmeye geliverdi. Koca koltuğunun içinde adeta kaybolmuş gibi duran zayıf siluetini hayranlıkla seyreden Mountbatten, çok duygulanmıştı. "Biz bu adamı hapse attık," diye düşündü, "küçük düşürdük, hor gördük. İcabında küçümsedik de ama o yine de bu jesti yapacak kadar yüce bir ruha sahip." Ardından Gandhi'ye teşekkür etti. Gandhi başını salladı ve devam etti konuşmaya.

Bir el hareketiyle, saray kapısını ve Moğol bahçelerini gösterdi. "Bütün bunlar, her taşını seven ve burada yaşanan göz kamaştırıcı hayatı benimseyenindir, bütün bu görkemli ve eşsiz hazine bağımsız Hindistan'ın olacaktır," dedi. Sarayın küstahlığa varan zenginlikleri ve onunla başa baş yürüyen geçmiş, onun yoksul yurttaşları için bir çeşit hakaretti. Hindistan'ın yeni yöneticileri, genel validen başlayarak, örnek olmalıydılar.

"Bu sarayı terk edin," diye yakardı, "uşaksız bir evde yaşamaya gidin. Sarayınız pekâlâ hastane olabilir."

Mountbatten bu fikir karşısında gülerek buruşturdu yüzünü. Dünyanın en büyük demokrasisinin bir numaralı adamı, nasıl olur da yabancı devlet başkanlarını her türlü konfordan yoksun bir evde ağırlayabilirdi? VI. George, Attlee, Nehru Hindistan Kral naibini hiç istemediği bir görevi kabul etmesi için zorlarken, şu sevimli ihtiyar büyücü de bağımsız Hindistan'ın ilk sosyalisti olmasını istiyordu kendisinden. İnsanlığın beşte birinden fazlasının alın yazısının sorumlusu, tuvaletlerini bizzat temizleyeceği bir evin çetin koşullarının ciddiyeti içinde yaşayacaktı.

Sir Cyril Radcliffe, Yeni Delhi'ye varışında kendisine görevinin boyutlarını belirten Louis Mountbatten'i dinlerken, "Pencap'la Bengal'i bö-

lüştürmek için bana galiba cerrah neşteri değil, bir balta gerekecek," diye düşünüyordu. Hindistan'ın taksiminin Londra'daki yazıhanesinden koparıp aldığı ünlü avukatın karşısında, Kral naibi çok kesindi. Taksim hattı altı hafta içinde hazır olmalıydı. Yani en geç 14 Ağustos 1947'de.

Sir Cyril Radcliffe'in elinin çaresiz ikiye böleceği iki büyük eyaletten biri olan Pencap'ın ilk ovaları, Kral naibinin sarayının hemen yirmi kilometre uzağında başlıyordu. "Hindistan'ın tahıl ambarı" şimdiye kadar hiç böylesine bol ürün vaat etmemişti. Tarlalarda buğday ve arpa başakları sapsarıydı. Göz alabildiğine geniş mısır, darı, şeker kamışı tarlaları da rüzgârda dalgalanıyordu. Daha şimdiden Hindistan'ın en bereketli topraklarının ilk ürünleriyle dolu öküz arabaları, tozlu yollarda gıcırdayarak, sıra sıra ilerliyordu.

Arabaların yollandığı köylerin hepsi birbirinin eşiydi. Yeşilimtırak yosunla kaplı bir su birikintisi geliyordu önce. Kadınlar burada çamaşırlarını, erkekler de hayvanlarını yıkardı. Sonra samanlı toprak harçtan yapılmış evler, küçük bahçelerinde, güneşin altında hep bir arada köpekler, keçiler, öküzler, inekler ve bir yığın da ayakları çıplak, gözleri sürmeli çocuk... İri öküzler ağır ağır yürüyerek buğdayı ve mısırı ezen ağır değirmen taşlarını döndürüyordu. Kadınlar ise saman karıştırdıkları tezekleri kurutmaya hazırlıyorlardı. Kışın evlerini ısıtmak için bunları yakacaklardı.

Pencap'ın kalbi, eski "Binbir Gece Masalları" İmparatorluğunun başkenti, Moğol krallarının gözdesi Lahor'du. Bu şehri anıtlarla ve hazinelerle bezeyip şımartanlar, onlardı. Yüzyılların tozu altında çinileri hâlâ tılsımlı gibi parlayan, Asya'nın en büyük tapınağı Orangzeb Camii; Cihangir'in Tanrının doksan dokuz adıyla ışıldayan mermerden gömütü; Ekber Kalesinin mozaikler ve değerli taşlarla bezenmiş balkonlarıyla kumtaşından yapılmış göz kamaştırıcı surları; zindancısıyla evlenen ve imparatoriçe olan köle Prenses Nurcihan'ın anıtkabri, oğluna gülümsediği için diri diri gömülen Ekber'in hareminin incisi Anarkali'nin (Nar Tanesi) anıtkabri; Şahlimar'ın kokulu bahçelerinin berrak çeşmeleri.

Bütün şehir şan ve şerefli bir geçmişin hasretiyle uğulduyordu sanki.

Yeni Delhi'den daha kozmopolit, Bombay'dan daha soylu, Kalküta'dan daha kibirli olan Lahor, pek çok kimse için Hindistan'ın en büyüleyici şehriydi. Şehrin merkezi kahveler, barlar, mağazalar, lokantalar ve tiyatrolarla dolu Mall adlı geniş bulvardı. Zevk evlerine Hint yarımadasının en iyileri denirdi ve Doğu'nun Paris'i olarak isim yapmıştı.

Geleneksel giysilerinin adı *"kazancı"*ydı. Bazı Hintli kadınların sari'ye tercih ettikleri bu ipekli tünik, ayak bileklerinden sıkılan bol şalvarın üzerine pilileri inen zarif bir giysiydi ve Moğol İmparatorları'nın haremlerindeki kadınların giysilerine benziyordu. Ama zarafetin bu tartışmasız merkezinde sosyete kadınları altın çağın hafifmeşrep dişileri, genç kızları, La Paix Sokağının mankenleri, öğrencileri, Réne Clair'in filmlerinin yıldızları, aktörleri de sessiz filmlerin jigoloları gibi giyiniyordu.

İngilizler, yeni Hint kuşaklarının en seçkin kişilerinin yetişmesi için en iyi kurumları Lahor'da kurmuşlardı. Kiliselerinin gotik tarzı, çan kuleleri, kriket alanlarıyla bu kolejler, Britanya'daki modellerinin, Pencap'ın sıcaktan yanan ovalarında kurulmuş aynısıydı. Kolalı yakalı öğretmenler burada ceketli ve kasketlerinde şöyle soylu dövizler yazılı Hintliler'e eski Yunanca, Latince öğretiyorlardı: "Gökyüzünün ışığı, rehberinizdir" ya da "Bilmek cesareti." Koridorlara asılı sararmış fotoğraflarda rugby, kriket ve hokey takımları görünüyordu. Bu fotoğraflardaki esmer çocuklar, başlarında yuvarlak kasketleri, hokey ya da kriket sopalarını gururla tutuyorlardı. Hindular, Müslümanlar ve Sikh'ler bütün bu gençler, Hıristiyan İngiltere'nin savaş türkülerini yan yana söylemiş, İngiliz ozanlarının ve romancılarının eserlerini ezberlemiş, bugün ülkelerin anahtarını istedikleri eski efendilerinin erkekçe dayanıklılıklarını, spor alanlarında elde etmişlerdi.

Lahor her şeyden önce hoşgörüsü olan bir şehirdi. Şehirliler arasındaki din farkı -altı yüz bin Müslüman, beş yüz bin Hindu ve yüz bin Sikh- Hindistan'ın bütün öteki bölgelerinden daha az belliydi. *"Gmykhana Club"* ya da *"Cosmopolitan Club"*ün dans pistlerinde

Sikh'ler, Müslümanlar, Hindular, Hıristiyanlar ve Parsi'ler, bir tango ya da fokstrotun[1] nağmeleriyle, bir arada dans ediyorlardı. Davetlere, yemeklere, balolara, hiçbir din ayrımı gözetmeden katılabiliyorlardı. Zengin semtlerdeki en lüks evler, çeşitli dinlere mensup kişilere aitti.

Ne var ki bu güzel tablo, yavaş yavaş kaybolmaya başlayan bir düştü. 1947 Ocak ayından beri, Müslüman Birliği'nin kışkırtıcıları, genellikle Müslümanlar'ın oturdukları semtlerde gizli toplantılar düzenliyorlardı. Birtakım parçalanmış kafatası resimleri ve kuru kemik yığınlarını gösteren fotoğrafları göstererek, bazen korkunç işkenceye uğramış birinin perişan halini ortaya koyan bir fotoğrafı teşhir ederek başka yerlerde cereyan eden olaylardan dolayı Hindular'ı suçluyor ve ırk, din ayrımının korkulu kinini körüklüyorlardı.

İlk şiddet gösterisi Mart ayı başında, "Pakistan Murdabat!" (Pakistan'a ölüm) nidalarıyla Müslüman Birliği'nin bayrağının dalgalandığı direği bir balta darbesiyle yere indiren Sikh liderinin hareketiyle başlatıldı. Bu meydan okumaya kanlı bir cevap verildi ve çoğunluğu Sikh olan en az üç bin kişi öldürüldü. Hint Ordusu'nun Kuzey Bölgesi Komutanı General Sir Frank Messervy saldırıya uğrayan bir dizi köyün üzerinde uçarken, "bir av partisinden sonra sıralanmış sülünler gibi" dizi dizi cesetleri görünce dehşete kapıldı.

Bir kalem darbesiyle kaderlerini çizecek olan kişi geldiği zaman, şiddet gösterileri artık Lahor sokaklarına inmişti. İngiltere'de iken kafası göz kamaştırıcı kent hakkında anlatılan hikâyelerle iyice dolan, parlak Noel mevsimini, balolarını, at eğlencelerini, göz kamaştırıcı monden hayatını bol bol dinleyen Sir Cyril Radcliffe, bunların hiçbirini göremedi. Pencap başkentinde "sıcak, toz, kargaşalık ve yangınlar"dan başka bir şeye rastlamadı. Altı yüz bin şehirli zaten çoktan kaçmıştı. Dayanılmaz sıcağa rağmen, şehirde kalanlar da Pencab'a özgü taraçada, açıkta yatma alışkanlığından vazgeçmişti. Karanlıklardan aniden uzanıverecek bir hançer tehlikesi çok fazlaydı.

---

(1) Fox-trot, Kuzey Amerika kökenli 4/4'lük, bir dizi hızlı ve ritmik adımlardan oluşan dans ya da bunun müziği.

Lahor'un en karışık semti, Ekber Kalesi'nin eski surları içinde, on iki kilometre uzunluğundaki duvarların dibinde, insan kalabalıklarının en yoğun yaşadığı yerdi. Üç yüz bin Müslümanla yüz bin Hindu ve Sikh, burada daracık sokaklar, çarşılar, dükkânlar, atölyeler, tapınaklar, camiler ve kulübelerden oluşan bir labirentte kaynaşıyordu. Asya pazarlarının bütün kokuları, bütün gürültüleri, bütün bağrışmaları, sürekli hareket halinde olan bu karınca yuvasında vardı. Kafalarında dengede tuttukları bakır tepsileriyle seyyar satıcılar her yere girip çıkıyor, küme küme meyvelerini ve Doğu şekerlemelerini, tatlılarını sayıyorlardı: *Helva* ve *barci*, baharatlı kızartma börekler, portakallar, kavunlar, muzlar, Hint kirazları, üzüm ve hurma. Hemen hepsinin de üstü kapkara sinek kaplıydı. Gözbebekleri trahomdan[1] aklaşmış çocuklar, şeker kamışlarını ilkel süzgeçlerde eziyor ve suyunu oradan geçenlere satıyorlardı.

Eski şehrin daracık sokaklarında küçücük dükkânlar ve bazı atölyeler yerden yarım metre kadar daha yukarıdaydı ve bu da musondan korunmak için seçilmiş bir yoldu. Bu karmakarışık barakaları esrarlı bir sınır, çok kesin bir biçimde meslek gruplarına ayırmıştı. Kuyumcular çarşısında raflar pırıl pırıl altın bileziklerle doluydu. Bunlar, pek çok Hindu'nun geleneksel tasarrufunu oluşturuyordu. Kokucular çarşısında tüpler ve eski Çin vazoları içinde egzotik kokular bulunuyor, bunlar müşterinin zevkine göre karıştırılıyordu. Sonra uçları gondol gibi sivri, rengârenk terliklerle dolu raflar; çini kakmalı, lake kutular; çeşit çeşit eşyalar; kapakları fildişi ya da altınla bezenmiş, sandal ağacından tahta çekmeceler.

Tüfek, mızrak ve Sikh'lerin geleneksel kılıcı *"kirpan"*la dolu silah dükkânları vardı. Çocuklarının inci dizer gibi ipe dizdikleri gül ve yasemin yığınları ardında kaybolmuş çiçekçiler vardı. Baharatçılar çarşısı hepsinden renkli ve zengin kokuluydu. Burada damladan kaşıntıya, sıkıntıdan kansızlığa kadar her çeşit hastalığa deva otlar da satılıyordu. Çaycılar müşteriye çini mürekkebi kadar siyahından, zeytinin soluk ye-

(1) Çocukluk çağına ve çok kişinin bir arada yaşadığı yoksul ailelere özgü bulaşıcı bir göz hastalığı.

şiline kadar değişen on iki çeşit çay yaprağı sunuyorlardı. Çıplak ayaklarıyla hasırların üzerine birer Buda gibi kurulmuş, renk renk mallarının arasında oturan kumaşçılar vardı. Bazıları yalnız evlilik töreni için gereken şeyleri satıyorlardı: Bunların rafları da altın sarısı payetlerle bezenmiş sarıklar, fakirin yakut ve zümrütü sayılan renkli camlar dikilmiş tünik ve elbiselerle doluydu.

Peri masallarının Doğu dünyası, büyük bir gösteri halinde buradaydı. Müslüman kadınlar, *"burka"*larının ardına saklanmışlar, gözleri peçelerinin dar siperliğinin kenarında tetikte, rahibeler gibi süzülüp gidiyorlar, *"longa"*ların, çekçeklerin, bisikletlerin ve sıralı arabaların gürültülü kalabalığına karışıyorlardı.

Hindu semtindeki evinin zarif oymalı balkonunda oturan eski Lahor'un en zengin adamı, bu gürültücü kalabalığı memnunlukla seyrediyordu. Pencaplı çiftçilerin en az dörtte biri, bazıları ölünceye kadar olmak üzere, onun altın yaldızlı ağlarının tutsaklarıydı. İhtiyar Bulagi Şah, eyaletin işleri en tıkırında tefecisiydi.

Irkçılığın kininin ilk kurbanları, şimdi pencerelerinin altında yatıyordu. Bunlar akıl almaz kurbanlardı, ya bir Sikh sarığı ya da bir Müslüman kaftanı giydikleri için, rastlantı sonucu öldürülmüşlerdi.

Bütün kin ve korku kasırgasına rağmen, kardeşlik sahneleri de olmuyor değildi. Akşamları, kulüplerde, barların başında büyük burjuvaziye mensup Hindular ve Müslümanlar, karşılıklı ateşli vaatlerde bulunuyorlardı. Hindular, Müslüman arkadaşlarına, "eğer şehrimiz Hint toprakları içinde kalırsa biz sizi koruyacağız," diye yemin ediyorlardı. Eğer Taksim bunun zıddı bir sonuç verirse, bu sefer diğerleri Hindu dostlarını koruyacakları üzerine ant içiyorlardı.

Lahor'un gelecekteki milliyetini saptayacak olan İngiliz, işte böyle bir şiddet atmosferinin içine geliyordu ve Pencap Valisi onu sarayında ağırlamayı bile göze alamadı. Sir Cyril Radcliffe de sıradan bir tüccar gibi, 1860'ta buralı bir fahişeye âşık olan bir Napolili'nin yaptırdığı Faletti Oteline yerleşti. Sınır Tespit Komisyonu yargıçlarının -iki Müslüman, bir Hindu, bir de Sikh- yardımlarını sağlayabilmek için, olanca inandırma gücünü seferber etti. Ama bu dört yargıç da vatandaşlarıyla

aynı tutkuları paylaşıyorlardı. Radcliffe bunun üzerine çetin görevinin altından ancak tek başına kalkması gerektiğini anladı. Lahor'a gelişi o kadar büyük bir heyecan yaratmıştı ki, güvenliğini sağlamak için bir grup polis müfettişi gece gündüz nöbet tutmak zorunda kalmıştı. Ne zaman otelinden çıkacak olsa, bir yığın umutsuz Hindu, kavurucu sıcakla birlikte üzerine çöküyordu. Emek verdikleri bir yaşamın bütün ürünlerinin bir kalem darbesiyle ortadan kalkacağı düşüncesiyle, topluluklarından yana bir sınır kopartmak için her şeyi vermeye hazırdılar.

Radcliffe, hiç olmazsa akşamları bu duygulu pazarlıklardan kurtulabilmek için, "Yalnız Avrupalılar'a Mahsus" olan son kaleye, *"Punjab Club"*e sığınıyordu. Burada, çimlerin üzerinde viski-sodasını yudumlarken, beyaz tünikli uşaklar hayaletler gibi gölgeliklerde dolaşıyor, Hindistan hakkında hiçbir bilgisi olmayan İngiliz hukukçusu, bu bahçenin ötesinde cennet misali Lahor efsanesini nerede bulabileceğini kendi kendine soruyordu. Ne yazık ki şehir bugün, *"Punjab Club"*ün dışında, gürültülü ve birbirlerinin acımasızca canına kıyan karanlık hayaletler beldesiydi. Ateşe verilen bir pazar yerinden yükselen yangının kıvılcımları, cankurtaranların acı canavar düdükleri, düşman tarafların savaş çığlıkları, Sikh'lerin *"Sat Sri Akal!,"* Müslümanlar'ın "Allahüekber!" çığlıkları, aşırıcı Hinduların uğursuz tam-tam gürültüleri, düşman gecenin içinde beyinleri dövüyordu.

Lahor'un elli kilometre doğusunda, Pencap'ın ikinci büyük şehrinin surları yükseliyordu. Amritsar'ın dar sokakları, Sikhizm'in en kutsal tapınağını barındırıyordu. Üzerinden bir köprünün geçtiği çok geniş bir ayin havuzunun durgun sularının orta yerindeki Altın Tapınak, bakır, gümüş ve altın süslemeleriyle, pırıl pırıl ışıldayan beyaz mermerden bir yapıydı. Üstü tamamen altın plaklarla kaplanmış olan kubbenin içinde, Sikh'lerin kutsal kitabı *"Granth Sahib"*in asıl elyazmalı nüshası saklanıyordu. İpeklere sarılı her sayfası, her sabah taze çiçeklerle kaplanır ve gece gündüz Tibet öküzü kuyruğundan yapılan bir yelpazeyle, yelpazelenirdi. Bu çok kutsal yeri süpürmek için de tavus tüylerinden bir süpürge kullanılırdı.

1947'de, bu tapınağı en kutsal yer olarak belleyen altı milyon Sikh, Tanrının hiç yalnız bırakmadığı bu topraklarda doğan en büyük dinlerden birini, inançla uygulamaktaydı. Gür sakalları ve bıyıkları, hiç kesmedikleri ve rengârenk sarıklarının üzerinde fiyonk yaptıkları saçları, kibirli halleri ve iri yapılarıyla, Hindistan nüfusunun ancak yüzde bir buçuğunu meydana getiriyorlardı, ama -bugün de olduğu gibi- ülkenin en güçlü, en birleşmiş, en amansız topluluğuydular.

Sikhizm, tek Tanrılı İslamiyet'le çok Tanrılı Brahman dinlerinin Pencap sınırlarında kabaca karşı karşıya gelmelerinden doğmuştur. XV. yüzyılın sonunda, iki dini barıştırmak isteyen Nanak adlı Hintli bir *"guru"* tarafından kurulmuştur. Nanak şöyle diyordu: "Hindu yoktur, Müslüman yoktur. Bir tek Tanrı vardır, yüce Gerçek." Sikhizm Moğol egemenliği sırasında gelişmişti. Canlılığının mayasını, Moğolların zalimliğinde arayıp buldu. Girişilen kıyımın vahşeti karşısında, *guru* Nanak'ın dokuzuncu ve son halefi, bu dini bir çeşit savaşçı inanç haline dönüştürdü. En yakın beş öğrencisini, *"Penç Piyare"* (beş sevgili), bir araya toplayarak, *guru* Gobind Singh yeni tarz Sikhizm'i ortaya attı. Onlara ortak bir kupa içinden, iki tarafı keskin bir kılıçla karıştırılan suyu ve şekeri içirtti. Böylece hepsi yeni savaşçı kardeşliğin kurucuları oldular, *Khalsa*'lar diye anıldılar yani "Katkısız"lar. *"Guru"* onlara, hepsi de Singh'le biten yeni adlar taktı. Singh, aslan demektir.

Kalabalıklar arasında birbirlerini tanımaları, hayatları pahasına inançlarını koruyabilmeleri için de *"guru"* onları "Beş K" kuralına uymaya zorladı. Kıllarını *(keş)*, saç ve sakallarını uzatacaklardı; topuzlarının arasına fildişi ya da tahtadan tarak *(kangha)* yerleştireceklerdi; bir savaşçı gibi rahat hareket edebilmek için kısa don *(kuçha)* giyeceklerdi; sağ bileklerine ise çelik bir bilezik *(kara)* takacaklardı. Bir de yanlarına *"kirpan"*larını, yani kendilerine özgü kılıçlarını almadan hiçbir yere gitmeyeceklerdi. Sikhler ne sigara içeceklerdi, ne İslam geleneklerine uygun kesilmiş hayvanların etini yiyeceklerdi ne de Müslüman bir kadınla cinsel ilişki kuracaklardı.

Moğol İmparatorluğu'nun çöküşü Sikh'lere sevgili Pencap'larında kendilerine özgü bir devlet kurmaları olanağı vermişti. Parlak üniformalı İngilizler'in gelişi, bu kısa zafer dönemine son verdi, ama 1849'da yıkılmadan önce Sikh'ler İngilizler'e, Şillianwala şehri yakınlarında, Hindistan'da gördükleri en ağır yenilgiyi tattırdılar.

1947 Temmuzunda altı milyon Sikh'ten beş milyonu hâlâ Pencap'ta yaşıyordu. Nüfusun ancak % 13'ünü oluşturdukları halde, toprakların % 40'ına sahiptiler ve üretimin yaklaşık üçte ikisini sağlıyorlardı. Hindistan ordusunun yaklaşık üçte biri Sikh'lerden meydana gelmişti ve iki dünya savaşı sırasında nişan alan askerlerin hemen yarısı, Sikh toplumundandı. Doğuştan mekaniğe yatkınlıkları vardı ve ulaşım endüstrisiyle de ilgiliydiler. Bu endüstrinin tekeli hemen hemen ellerindeydi. Hint şehirlerinde karayollarında kamyon şoförü ve taksi şoförü olan Sikh'ler adeta efsaneleşmişti ve hiç kimse kendilerinden yolda öncelik istemeye cesaret edemezdi.

Pencap'taki durum, bütün Hindistan'ın durumunun feci bir özetiydi: Müslümanlar ve Sikh'ler İngiliz boyunduruğu altında birlikte yaşayabilirlerdi, ama iki toplumdan birinin boyunduruğu altında yaşamaları olanaksızdı. Müslümanlar'ın, Sikh hakimiyetinden sakladıkları anılar, camilerin ve mezarların tecavüze uğraması, kadınlarının hakaret görmesi, erkek ve kız kardeşlerinin katledilmesi, bıçaklanması, vurulması, parça parça edilmesi, diri diri yakılmasıydı.

Sikh'lerin Moğol hakimiyeti sırasında katlandıkları acıların öyküsü de kanlı bir folklorda toplanmıştı. Her Sikh çocuğu akıl çağına erince, bunu İncil gibi ezbere öğrenirdi. Amritsar'daki Altın Tapınak'taki bir müzede, Müslümanlar'ın sebep olduğu facialarin anısını canlı olarak yaşatacak bir bölüm de vardı. Kanlı bir resim dizisi, Müslüman olmayı reddeden Skih'lerin nasıl ikiye bölündüklerini ya da iki taş arasında ezildiklerini gösteren sahnelerle doludur. Bir başkasında da Moğol İmparatoru'nun sarayının kapısında muhafızları tarafından doğranan çocuklarını seyretmeye zorlanan Sikh kadınları temsil edilmektedir.

1947 Martında toplumlarına karşı girişilen şiddet hareketlerine Sikh'lerin hiçbir tepki göstermemesi, şehrin aklı başında insanları kadar Müslümanları da şaşırtmış ve güven vermişti. Kulaktan kulağa Sikh'lerin eski savaşçılıklarını yitirdikleri fısıldanıyordu. Refah, onları gevşetmişti.

Bu büyük bir yargı hatasıydı. Haziran başında, Yeni Delhi'de Kral naibi ve Hintli yöneticiler Hindistan'ın bölüşülmesi konusunda bir anlaşmaya varırken, Sikh'li liderler de Lahor'daki Nedu Otelinde gizlice bir toplantı yapıyorlardı. Bu toplantının amacı, Taksim kaçınılmaz hale gelince, izleyecekleri stratejiyi saptamaktı. Toplantıya, *"kirpan"* darbeleriyle Müslüman Birliği'nin bayrağını devirerek Marttaki olaylara sebep olan tek gözlü aşırıcının sesi hakim oldu. Bir anaokulunda öğretmenlik yaptığı için taraftarlarının "Master" (Hoca) dedikleri Tara Singh, hareketinin sebep olduğu kanlı olaylar sırasında ailesinin pek çok ferdini yitirmişti. Bundan böyle onu ayakta tutan bir tek tutku vardı: İntikam.

"Ey Sikh'ler" diye Pencap'ın üzerine çökecek faciayı haber veren bir tonda konuşmaya başladı. "Japonlar ve Naziler gibi, sizler de son fedakârlık için hazır olun. Topraklarımız sel altında kalmak üzere, kadınlarımız şereflerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya. Moğol istilacıyı yok etmek için kalkın ayağa. Onun hararetini, düşmanlarımızın kanıyla doyuralım."

Sikh'ler gerçekten de intikamlarını aylardır, Pencap'ta yaşayan eski muhariplerin listelerini çıkartarak, *"guru-dwara"*larını, İngiliz polislerinin giremediği tapınaklarını silah deposu haline getirerek hazırlıyorlardı.

Pencap'ın doğusundan kovulan ilk Sikh ve Hindu göçmenleri bölgelerine varınca, Amritsar'daki Sikh'ler de yanı başlarında yaşayan Müslümanlar'dan intikamlarını almaya başladılar. Tüfeklerle donatılmış birkaç kişi bir köyün Müslüman mahallelerine giriş yerinde ateş açıyor, bunun üzerine dehşete kapılan halk, köyün öbür ucuna koşuyordu. Burada, şekerkamışı tarlalarına dağılmış olan yüzlerce Sikh, ellerinde çatallar, hançerler ve muştalar, onları bekliyor ve katliam başlı-

yordu. Sikh'lerin giriştiği bu katliam çok geçmeden çok vahşi bir görünüme büründü. Müslümanlar'ın sünnetli erkeklik uzuvları, birer zafer ganimeti oldu. Katiller bu uzuvları kesiyor, sonra da ya kurbanlarının ağzına ya da öldürdükleri Müslüman kadınların dudakları arasına sıkıştırıyorlardı.

Lahor'daki gibi, köylerdeki kargaşalık çok geçmeden Amritsar'a da sıçradı ve şiddetin amansız turları tekrarlandı. İki şehirde de adi suçlarından mahkûm olanlar, katliamda başı çekiyordu.

Bir Temmuz akşamı, bir bisikletli Lahor'un dar sokaklarından birine olanca hızıyla daldı, şehrin en ünlü çetelerinden Enver Ali'nin toplandığı kahvenin önünde durdu. Adam, Pencab'da süt sağmak için kullanılan kocaman bakır testilerden birini fırlatıverdi. Masalara çarpa çarpa düşen testi, kalabalık arasında büyük bir korku yaratmış, herkes sağa sola kaçışmaya başlamıştı. Ama bir patlama olmadığı görülünce, garsonlardan biri ihtiyatla testiye sokuldu. Kalpsiz Enver Ali bile, kendisine Amritsar'lı Sikh'liler tarafından yollanan mesajı alınca, dehşetle yüzünü buruşturmadan edemedi. Uğursuz testinin içinde düzinelerle sünnetli erkeklik organı duruyordu.

Louis Mountbatten'ın başındaki sorunlar arasında en can sıkıcı olanı, Hindistan'ın bağımsızlığının ilanı için pek acele kararlaştırdığı 15 Ağustos günüydü. Müneccimler konseyi Hintli yöneticilere bağımsızlığın 15 Ağustos 1947 Cuma günü ilan edilmesinin, ülkelerinin modern tarihine uğursuzluk getireceğini bildirirken, buna karşılık bir gün öncesinin bununla kıyaslanamayacak kadar hayırlı olacağını yıldızların haber verdiğini açıkladılar. Rahat bir soluk alan Kral naibi, Nehru'nun kendisine önerdiği seçeneği hemen kabul etti. Hindistan ve Pakistan 14 Ağustos 1947 günü, gece yarısı bağımsız olacaklardı[1].

(1) Mountbatten, 15 Ağustos tarihini açıkladığı basın toplantısından kısa bir süre sonra, yardımcılarıyla birlikte yaptığı bir toplantıda, "danışmanlar kurulunda astroloji bakımından kendisini aydınlatacak birinin bulunmamasından" şikâyet etmişti. Bu boşluğun "derhal doldurulmasını" istemesi üzerine, Kral naibinin resmi müneccimliği görevi, basın ataşesi Alan Campbell-Johnson'a emanet edildi.

Otuz yıldır *"khadi"*nin üç renkli pamuklu bayrağı mitinglerde, gösterilerde, özgürlüğe susamış bir ulusun yürüyüşlerinde hep dalgalanmıştı ve yakında Hint göklerinde "Union Jack"in (İngiliz bayrağı) yerini alacaktı. Bu amblemi Gandhi'nin kendisi çizmişti. Sarı safran, beyaz ve yeşil ufki çizgilerin ortasına, kendi kişisel damgasını basmıştı: Hintli kitlelere barışçı direnişi tavsiye ederken önerdiği mütevazi araç olan çıkrığı.

Şimdi ise, bağımsızlığın arifesinde, kendi partisi içinde bile yükselen bazı sesler "Gandhi'nin oyuncağı"nın ulusal bayraklarında şeref yerini almasına karşı çıkıyordu. Giderek sayıları artan militanlar için, bu çıkrık geçmişin bir imgesi, "kocakarı aracı," içine kapanık bir Hindistan'ın işaretiydi. Bunun yerine bir başka tekerlek koydular, Buda'nın doktrininin simgesini. İlk Hint İmparatorluğunun kurucusu Açoka, bunu evrensel barışın işareti olarak seçmişti. *"Dharma şakra"* (evrensel düzenin tekerleği) iki yanındaki aslanlarla, kuvvet ve cesareti de simgeliyordu. Kudret ve otoritenin bu soylu simgesi, Yeni Hindistan'ın amblemi oldu.

Gandhi bu kararı büyük bir hüzünle öğrendi. "Bu desenin artistik meziyetleri ne olursa olsun," diye yazdı, "böyle bir mesaj ileten bayrağı selamlamayı reddedeceğim."

Gandhi'nin kutsal yolunda yedinci durağı
"Gîtâ Tanrısı, sevgili Hindistan'ımı sen kurtar"

Oysa bu hayal kırıklığı, Hindistan'ın kurtarıcısının yüreğini parça parça edecek olan bütün üzüntülerin sadece başlangıcıydı. Sevgili vatanı yalnız bölünmekle kalmamıştı ve üstelik bölünen bu Hindistan, bütün bir yaşamı boyunca savaştığı ülkeye oldukça uzaktan benziyordu.

Gandhi'nin düşü, Asya'ya ve bütün yeryüzüne moral ve sosyal ilkelerinin canlı bir örneğini gösterecek olan yepyeni bir Hindistan yarat-

maktı. Evet, kendisine karşı olanlar için bu ilkeler, demagog bir ihtiyarın saçmalıklarından başka bir şey değildi; taraftarları için de çıldıran bir dünyada aklı başında kalmış bir yaşlı bilgenin, insan soyuna attığı bir cankurtaran simidi.

Kendisini sömürge haline getiren Batı'nın sanayileşmiş ve teknokratik dünyasının, Hindistan'ı kurtaracağı fikrine Gandhi şiddetle karşıydı. Bunun köklerindeki bütün sistemlerle mücadele ediyordu. Hindistan'ın kurtuluşu, aksine "son elli yıl içinde keşfettiklerini 'inkâr etmesinde' saklıdır," diyordu. Bilim, insancıl değerlere kumanda etmemeliydi, tıpkı tekniğin toplumu keyfince yönetmemesi gibi. Gerçek uygarlık, insanın ihtiyaçlarının sınırsızca çoğalması değil, aksine herkese özü bölüşmek olanağını tanıyarak, bu ihtiyaçların bilinçli biçimde sınırlanmasıdır. Batı uygarlığı, kudreti, çoğunluğun çıkarlarının zararına, küçük bir azınlığın eline terk etmişti. Bu, Batı'nın yoksulları için tartışılabilir bir hayır, az gelişmiş dünyanın halkları için de gerçek bir tehditti.

Gandhi, yeni Hindistan'ını beş yüz bin köyünün üzerinde inşa etmek istiyordu, çünkü bu köyler tanıdığı ve sevdiği bu ülkenin sayısız aynalarıydı. O, teknolojiden arınmış bir Hindistan, Tanrıya dönmüş bir Hint istiyordu. Mevsimlerin gelip geçişini dinsel bayramlarla; donanmaları, kuraklıkların anılarıyla; yüzyılları, dehşetengiz açlıkların heyulasıyla uyuşturmak istiyordu. Her köyün, kendi besinini ve giyimini sağlayabilecek bir özerk birim olmasını istiyordu. Her köy, gençlerini eğitilebilmeli ve hastalarına bakabilmeliydi. "Asya'daki savaşların çoğunun fazladan bir çanak pilavla savuşturulabileceğini" ilan ederek, aç Hintli köylüleri beslemek için sürekli yeni besinler aramış, sırayla soya fasulyesini, yer fıstığını, Hint kirazını denemişti. Pirincin makinelerde parlatılmasına karşı çıkmıştı, çünkü kabuklarındaki besleyici maddeler bu yüzden yok oluyordu.

Ayrıca tekstil fabrikalarının kapatılmasını istiyordu. Fabrikaların yerine herkese bir çıkrık sağlanmasından yanaydı. Böylece köylerdeki işsizlere de iş bulunacak, köylerde kalmaları gereken insanların şehirlere göç etmesi önlenebilecekti. Ekonomi manifestosunda, "geleneksel

araçların, örneğin saban ve çıkrığın, bilgeliğimizi ve mutluluğumuzu sağladığını" hatırlatıyordu. "İnsanoğlunun süt, *ghî* ve sığır gübresi üreten bir araç keşfettiği gün, ineklerimizin yerine bu aracı koyabileceği zaman gelip çatmış olacaktı. Ama o zamana kadar, atalarımızın sadeliğine dönmek zorundaydık."

Gandhi'nin en büyük kâbusu, makinenin egemen olduğu bir toplumdu. Kırsal kesim halkını, şehirlerin aşağılık gecekondularında oturmak zorunda bırakan bir toplumdu. Onları doğal çevrelerinden koparıp alan, aile ve din bağlarını koparan bir toplumdu. Üstelik bütün bunlar insanların hiç ihtiyaç duymadıkları bir şey uğruna gerçekleşecekti. O, bazılarının zaman zaman kendilerini suçladıkları biçimde yoksulluk öğütlemiyordu: Yoksulluğun, moral yıkımına ve nefret ettiği şiddete sebep olduğunu çok iyi biliyordu. Ama maddi refahın da aynı sonuca vardığı kanısındaydı. Tıkabasa dolu buzdolapları, içi daha fazlasını almayan elbise dolapları, her garajda bir otomobil ve her odada bir radyo, bir halkın ruhsal güvensizlikten ve manevi kokuşmuşluktan kurtulmasına engel olamayacaktı.

Gandhi insanoğlunun aşağılık bir sefaletle anarşiye varan bir tüketim aşırılığı arasında mantığa uygun bir denge sağlamasını diliyordu. Bu amaca ulaşmak için de hücreyi yeniden canlandırmak gerekliydi. Çatışmalar hep ekonomik ve sosyal eşitsizlikten doğduğu için de sınıfsız bir toplumu düşlüyordu. Bütün meslekler -ister el emeği, ister fikir ürünü olsun- hep aynı sonucu verecekti. Bütün vatandaşlar, kim olurlarsa olsunlar, her gün el emeği harcayacaklardı: Köylerin Hindistan'ı bu sayede varoluş olanaklarına kavuşacak, şehirlerin Hindistan'ı da gündelik kurtuluşunu sağlayacaktı.

Ama her şeyden çok, Mahatma'nın gözünde liderlerin örnek oluşu önemliydi. Mountbatten'a basit bir villaya taşınmak için sarayını terk etmesini önerdiği zaman, hiç de şaka etmiyordu. Ayrıcalıkları önlemenin en iyi yolu, her şeyden önce bunlardan insanoğlunun kendisinin vazgeçmesi değil miydi?

Gandhi, çağının en büyük sosyalistleri arasında yaşamını ilkelerine en köklü biçimde bağdaştırabilen kişiydi. Açlık içinde kıvranan ülke-

sinin kaynaklarının bir gramını bile israf etmemek için besinini asgariye indiren o değil miydi?(1)

Bu tür kuramların savunması ise göze batan zıtlıklarla gösterilmişti. Çağrısını ülkesinin geniş halk kitlelerine duyurmak için radyoya ihtiyacı olmamıştı, ama halka açık dualarında tekniğin zararlarını anlatmak için düzenli olarak mikrofondan yararlanıyordu. *"Ashram"*ının varlığı için gerekli yıllık elli bin rupi Hint sanayiinin ileri gelenlerinden ve tekstil fabrikaları Mahatma'nın uykularını kaçıran, toplumu hazırlayan kişilerden G.D. Birla tarafından sağlanıyordu.

Ekonomik kavramlarını daha yoğun biçimde savunmakla, Gandhi yoldaşlarını giderek daha zor durumlara düşürüyordu. Bunlar, ister Nehru gibi ateşli birer sosyalist, ister Vallabhbhai Petal gibi hızlı birer kapitalist olsunlar, ilerlemeye, makinelere, endüstriye, teknolojiye, Batı'nın Hindistan'a getirdiği her şeye inanıyorlardı. Oysa bunların hepsini, Gandhi yerin dibine batırıyordu. Hepsi de dev fabrikalar inşa etmek, geleceği beş yıllık planlarla örgütlemek için sabırsızlanıyorlardı. Hatta sevgili evladı Nehru bile, Gandhi'nin fikirlerini benimsemenin geriye dönmek olacağını, Hindistan'ı akla hayale gelebilecek en büyük öz yeterliliğe, köy yaşantısına iteleyeceğini yazmıştı.

Hepsinin yaşlı Mahatma'sı, onları hayal kırıklığına uğratarak, bağımsızlığın arifesinde, kamuoyuna yeni Hindistan'ın yöneticilerinin yaşamını esinlendirecek temel ilkeleri açıkladı. Gandhi, bütün bakanların yalnız *"khadi"* giymeleri ve uşaksız bir evde yaşamaları gerektiğini ilan etti. Bakanın otomobili olmamalı, kast düzenine aldırmamalı, günde hiç olmazsa bir saat el emeğiyle çalışmalı. Örneğin sebze ekmeli ya da yetiştirmeli, böylece ulusal besin kıtlığına karşı karınca kararınca bir şeyler yapmalıydı. "Yabancı mobilyalar, örneğin divan, masa, iskemle kullanmaktan kaçınılmalı" ve yanında muhafız olmadan sağa sola git-

(1) Gandhi, Marksistlerle de pek iyi anlaşamıyordu. Marksistlerin çoğunluğu onun kuramlarını her türlü bilimsel değerden yoksun buluyorlardı. Öte yandan Gandhi, şiddet yolunu açtığı için dinsiz komünizmden de nefret ediyordu. Ona göre sosyalistlerin çoğunluğu, yaşantılarını değiştirmekten yoksun, rahatlarını feda etmeye razı olamayan, buna rağmen Nirvana'ya erişmeyi uman "salon sosyalistleri"ydi.

meliydi. Üstelik "bağımsız Hindistan'ın liderleri, tuvaletlerini bizzat te mizleyerek, başkalarına örnek olmaktan çekinmemeliydiler."

Bütün bu sözler ne kadar bilgece ve safça olursa olsun, Gandhi'nin bütün ideallerine kopamayacağı bir biçimde bağlı olduğunu göstermek tedir. Kusurlu aktörler için o kusursuz bir kılavuz demekti.

Ancak o 1947 yılı Temmuz ayında ülkesinin geleceği için beslediği kuşkular arasında en amansızı, memleketin üstüne çöken ırk ve din sorunuydu. İlk Sikh ve Hindu göçmenlerini ziyaret etmek amacıyla Nehru ile birlikte Pencap'a gitmekte ısrar etmişti.

Bu pek duygulandırıcı bir karşılaşma oldu. Kahuta gibi yüz kadar köyden sağ kalan otuz iki bin kişi, başkentten iki yüz kilometre uzakta, ilk Hint mülteci kampının sıcağı ve pisliği içinde toplanmışlardı. Öfkeden uluyan, başına çöken felaketi haykırarak dile getiren kalabalık, bir sefalet denizi gibi Gandhi'nin arabasını kuşattı. Konuşuyorlar, ağlıyorlardı. Yüzleri kin ve ıstırapla gerilmişti. Bakışlarından umutsuzluk okunuyordu. Bahtsızların hâlâ kanayan yaralarının üzerinde sinek kümeleri dolaşıyordu. Bu sefil vücutların ve kalabalığın kaldırdığı toz bulutunun kölesi haline gelen iki lider, bir yandan sıcak, bir yandan da çürük kokusu yüzünden neredeyse boğulacaklardı. Gandhi bütün gününü kampa bir çeki düzen vermek için uğraşarak geçirdi. Mültecilere nasıl seyyar tuvalet kazacaklarını, bunları nasıl yerleştireceklerini, temizlik kurallarına nasıl uyacaklarını gösterdi. Hemen bir dispanser kurup hastaların ve yaralıların bakımını sağladı.

Öğleden sonra geç saatlerde Gandhi ve Nehru, Yeni Delhi'nin yolunu tuttular. Yorgunluktan çöken, bunca sefalet karşısında yıkılan Mahatma, arabanın arka koltuğuna uzandı, ayaklarını iki ay önce kendisine sırt çeviren öğrencisinin dizlerine dayadı ve uyudu.

Nehru, sabit bakışları, genellikle her zaman hareketli olan yüzü, gizli bir acının ardına saklanmış olarak, tanık olduğu dehşetli sahnenin müthiş sonuçlarını düşünmeye dalmıştı. Sonra incelikle, şefkatle, ondan ayrılmanın acısını çekmek istercesine, yaşamının büyük bir bölümünü hizmetine hasrettiği yaşlı adamın ayağını ovmaya başladı.

Gandhi, akşam olurken uyandı. Arabanın iki yanında, göz alabil-

diğine buğday, şeker kamışı ya da pirinç tarlaları uzanıyordu. Geniş ovanın üzerine şeffaf bir tül gibi, ince bir sis çöküyordu. Batan güneşin son pembe ışınları, bu sis tabakasının arasından süzülüyordu. Kutsal bir saatti bu, Hindistan kadar ölümsüz ve eskiydi: Uçsuz bucaksız Pencap ovasına serpilmiş binlerce kurumuş tuğladan evden, Hindistan'ın yemeklerinin piştiği sıcak gübrenin dumanı yükseliyordu. Her tarafta, topuklarının üzerine diz çökmüş Hintli kadınlar, solmuş sarilerinin üstünü omuzlarına çekmişler, çıplak kollarında bilezikler, ateşi körüklüyor, Hintli köylülerin başlıca yemeği olan "*şapati*" ve "*şanna*" tanelerini kızartıyorlardı. Bu sayısız ateşin dumanı, karanlığıyla akşamın alacakaranlığını sarıyor, anaç Hint topraklarının ve göğünün o acı kokusunu güçlendiriyordu.

Gandhi arabayı durdurdu ve akşam duası için yolun kenarına oturdu. Uzun gölgelerin yayıldığı geniş ovada, kambur ve incecik silueti eriyip gidecekmiş gibiydi. Arabanın dip tarafında oturan ve gözlerini yumup yüzünü elleriyle saklayan Nehru, yüreği yaralı ihtiyar adamın, sevgili Hindistan'ını önceden sezinlediği acı alın yazısından kurtarması için Gîtâ'nın Tanrısına çatlak sesiyle yakarışını dinliyordu.

- 10 -
" Kardeşlerim, Bu Sadece Bir 'Tekrar Görüşmek Üzeredir!' "

Londra'da Kral'ın Habercisi'nin kara bastonunun gösterişli biçimde kaldırımı dövmesi, öteden beri İmparatorluğun hep büyük anlarını haber vermişti. Onun hemen ardında yürüyen Parlamento'ya mensup otuz milletvekili çeşitli dönemlerde, yüzyıllar boyunca o eski yapının koridorlarını arşınlayıp "Royal Assent" dilemeye gelmişlerdi. Yani imparatorluğun gücünü dünyanın dört bir bucağına ulaştıracak olan fermanların Kral tarafından onaylanmasını sağlamışlardı. Bu eski gelenek hâlâ değişmemişti, ama o 18 Temmuz 1947 günü Başbakan Clement Attlee'in başını çektiği alayın yürüyüşünü düzenleyen bastonun darbeleri, bu sefer bir kilisenin çanı gibi tınlıyordu. Beyaz adamın dünyadaki gösterişli efsanesinin sonunu, Britanya İmparatorluğu'nun parçalanışını haber veriyordu.

İngiltere'nin ayrılışını ve insanlığın beşte birini oluşturan topluluğa bağımsızlığını veren belge, bir sadelik ve kesinlik örneğiydi: On altı daktilo sayfasında özetlenen üç buçuk yüzyıllık sömürgecilik. Hiçbir önemli tedbir, İngiltere Parlamentosu tarafından bu kadar çabuklukla hazırlanıp benimsenmemişti. Her iki meclise de gerekli metinleri hazırlamak, tartışmak ve oylamak için altı haftadan daha az bir zaman gerekmişti. Londra'nın ünlü *Times* gazetesi müzakerelerin ciddiyet ve havasının, "olayın büyüklüğüne eşit olduğunu" kaydedecekti. Böylece İn-

giltere ve dünya tarihinin önemli bir dönüm noktasını belirlemişlerdi.

İmparatorluğun en şanlı çağında, Westminster'in milletvekilleri, kırmızı üniformalı bir askeri birlikle bir savaş gemisi gönderecekleri tehdidi savurup isteklerini kabul ettirmeye alışmışlardı. Büyük Britanya, sömürgecilik serüvenine atılan son Avrupa ülkesiydi. Ama bu arada halkının huyu bile, onu gezegen çapındaki rolüne hazırlamıştı. İngilizler, diğer hiçbir emperyalist ulusun aşmadığı kadar çok okyanus aşmışlar, yeni topraklar keşfetmişler, savaşlar vermişler, canlarını tehlikeye atmışlar, çok sayıda insanı yönetmişlerdi. Aslında kuşaklar boyunca Hıristiyan beyaz ırkın, yeryüzünün diğer halkları üzerindeki üstünlüğünü temsil etmişlerdi.

Hindistan'ın bağımsızlığı konusundaki müzakereler, işte bu alın yazısına bir son veriyordu. İmparatorluğun kaçınılmaz biçimde tasfiyesinin temeli artık atılmıştı; bu, imparatorluğun efendisi olan ada halkının geniş ve derin çapta değişmesine sebep olacaktı. Attlee, Parlamento'daki konuşmasında, geçmişte, çeşitli zamanlarda "bir devletin kılıç zoruyla iktidarından vazgeçtiğinin görüldüğünü" söylemişti, "ama bir ulusun bu kadar uzun bir süre bir diğerini yumruğu altında tuttuktan sonra, kendi kararıyla egemenliğine son vermesi, hiç görülmemişti."

Winston Churchill bile, "sıradan iyi bir yasa"ya hüzün dolu onayını verirken, rakibi Attlee'nin son Kral naibi olarak Mountbatten'ı seçmesine saygısını belirtmiş oluyordu. Ama İngiliz yasa koyucularının havasını, Vikont Samuel'in şu sözleri kadar hiçbir şey, daha iyi belirtemezdi: "Britanya İmparatorluğu hakkında, herhalde Shakespeare'in Cawdor Baronu Macbeth hakkında söylediği sözlerden daha iyisini bulmak olanaksızdır: 'Yaşamında hiçbir şey, ölümü kadar yüce olmamıştı.'"

Clement Attlee ve Avam Kamarası'nın milletvekilleri, Hindistan'ın bağımsızlığının ilan tarihini 14 Ağustos 1947 olarak saptayan tasarıya kanun gücü verecek oylamanın son töreninde hazır bulunmak için, Lordlar Kamarası'nın sıralarındaki yerlerini aldılar.

Salonun bir ucunda, yüksekçe bir yerin üzerinde duran iki altın yaldızlı tahtla onun da ardındaki Krallığın armasını taşıyan atlas perde-

ler, Kralın iktidarını simgeliyordu. Tahtlarla milletvekillerinin sıralandığı yer arasında, İngiltere Lord Şansölyesi'nin koltuğu bulunuyordu. Onun da arkasında, kara meşe tahtadan uzun bir masa yer almıştı. Masanın üzerinde o gün VI. George'un "Royal Assent"ini, yani onayını alması gereken belgeler, çeşitli kanun tasarıları duruyordu.

Kralın temsilcisi olan muhterem Kraliyet Başkâtibi, masanın bir kenarındaki yerini aldı. Parlamento'nun temsilcisi de geçip onun karşısına oturdu, uzanıp elinin altındaki belgeyi aldı ve o gün Kralın onayına sunulacak ilk yasa tasarısını en ciddi sesiyle okudu.

"Şehir Gaz Şirketi'nin devletleştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı," dedi.

"Le Roi le veult (Kral da istiyor)," diyerek yüzyıllardır İngiltere hükümdarının Parlamento'nun çıkarttığı yasaları onaylamak için kullandığı eski Normandiya diliyle cevap verdi Kraliyet Başkâtibi.

Parlamento Başkâtibi bunun üzerine bir sonraki belgeyi aldı.

"Felixstowe rıhtımının yeniden düzenlenmesiyle ilgili kanun tasarısı," dedi bu sefer de.

"Le Roi le veult," diye tamamladı Kraliyet Başkâtibi.

Parlamento Başkâtibi yeniden elini kâğıtlara doğru uzattı.

"Hindistan'ın bağımsızlığıyla ilgili kanun tasarısı."

"Le Roi le veult."

Bu sözler üzerine Attlee hafifçe kızardı ve bakışlarını önüne eğdi. Bir rıhtımın yeniden düzenlenmesi ve bir belediye gaz şirketinin devletleştirilmesiyle ilgili iki yasayla birlikte, eski Fransızca'dan kalma dört sözcük, Hindistan'daki Britanya İmparatorluğu egemenliğini tarihe aktarıyordu.

Dünyanın en içine kapanık kardeşlik derneğinin son genel kurul toplantısı, Yeni Delhi'de bir araya gelmişti. Nakışlı tünikleri ve nişanlarla dolu üniformaları içinde Hindistan'ın en önemli yetmiş beş mihracesi ve nevvabı, diğer yetmiş dördünün Divan'ları, yani başbakanlarıyla birlikte, o sıcak yaz gününün boğucu rutubetli havasında, tarihin kendile-

rine hazırladığı alın yazısını Kral naibinin ağzından işitmeye hazırlanıyorlardı.

Lord Mountbatten da beyaz, büyük amiral üniformasının üzerindeki ışıl ışıl nişanlarıyla, Prensler Meclisi'nin yarım daire biçimindeki salonuna girdi. Meclis başkanı, iri yarı ve sakallı Patyala'lı Sikh mihracesi, konuşacağı kürsüye kadar amirale eşlik etti. Mountbatten bu kürsüden kendisine sorgu dolu gözlerle bakan kuşkulu yüzleri görebiliyordu.

Mountbatten, Vallabhbhai Patel'in sepetine ayrılan elmaları toplamaya hazırlanıyordu. En amansız rakibi Sir Conrad Corfield de tam o gün erkenden emekli olmanın tadını çıkartmak üzere İngiltere'nin yolunu tutmuş, gidiyordu. Sevgili prenslerine hiç onaylamadığı bir siyaseti kabul etmelerini tavsiye etmektense, Hindistan'ı terk etmeyi yeğ tutmuştu. Kral naibi onun gidişini doğrusu kıvançla karşılamıştı. Hintli prenslerin umut edebilecekleri en iyi çözüm yolunun kendi seçtiği yol olduğuna inandığından, itirazlarını dinlememek ve zorla ya da inandırarak, onları kendi siyasetini kabule yanaştırmak niyetindeydi.

Yazılı bir metne bakmadan konuşarak prenslere, devletlerinin Hindistan'a ya da Pakistan'a katılmasını sağlayacak *"İltihak Yasası"*nı imzalamalarını salık verdi. Silaha başvurmanın, boş yere kan dökülmesine, felakete yol açacağını da belirtti. "Geleceği gözünüzde canlandırın, Hindistan'ın ve bütün dünyanın on yıl sonra ne hale geleceğini düşünün ve buna uygun olarak davranmak bilgeliğini gösterin."

Ama Mountbatten, bu meclisteki bazı üyeler için tarihin akışının daha başka hesapların yanında hiçbir değer taşımadığını çok iyi biliyordu. Mihraceler ve nevvablar yok olmak üzere oldukları, şimdiye kadar yaşadıkları alem çökmek üzere olduğu halde, bazılarının duygulandığı tek kanıt, göğüslerini bezeyen nişanlardı. Mountbatten, eğer Hindistan'a katılacak olurlarsa, Kongre Partisi yöneticilerinin, yeğeni İngiltere Kralının bahsettiği ve pek sevdikleri paye ve nişanları sürdürmeye devam edebileceklerine karşı çıkmayacakları hakkında sağlam inancı olduğunda ısrar etti.

Mountbatten konuşmasını bitirdikten sonra, hazır bulunanların kendisine sorular yöneltebileceklerini ekledi. Bu soruların bazıları karşısında da hayretler içinde kaldı. Birkaç prensin uğraşıları o kadar gülünçtü ki, Kral naibi, alın yazılarının şu önemli anında, bu adamların ve başbakanlarının durumu gerçekten kavrayıp kavramadıklarını kendi kendisine sormadan edemedi. Aralarından birinin başlıca derdi, devletin sınırları içinde yalnız kendisinin kaplan avlamaya hakkı olup olmayacağını öğrenmekti. Bir başka prensin divanı ise -prens bu bunalımlı günlerde Avrupa'ya, kumarhaneleri ve gece kulüplerini dolaşmaya gitmekten başka çıkar yol bulamamıştı- efendisinin bulunmadığı bir sırada ne karar alacağını bilmediğini açıkladı.

Mountbatten bir süre düşündü, sonra kalkıp masanın üzerindeki kâğıt tutmaya yarayan koca cam küreyi aldı. Gaipten haber veren bir Doğulu kâhin havası takınarak, küreyi elinde çevirdi ve şöyle dedi:

"Hele billur küreme bakayım da size cevabımı vereyim."

Kaşlarını çatıp, esrarlı bakışlarla cam küreyi süzdü. On saniye süreyle, salonda hazır bulunanlardan, en şişmanlarının sık sık alıp verdiği soluklardan başka çıt çıkmadı. Bu tür kehanet işleri Hindistan'da hiç hafife alınmazdı. Hele mihraceler tarafından.

"Ah," diye göklerde bir geziden dönüyormuş gibi dramatik bir edayla mırıldandı. Mountbatten "Hükümdarınızı görüyorum cam kürede. Vapurunun kaptan köprüsüne oturmuş. Size diyor ki... diyor ki: *'İltihak Yasası'*nı imzalayın,' diyor."

Ertesi akşam, bir Kral naibiyle, kuşaklar boyunca İngiliz egemenliği altındaki Hindistan'da Britanya İmparatorluğu'nun en büyük desteği olan mihrace ve nevvablarının torunları, son defa olarak bir ziyafet sofrasının başında bir araya geldiler. Koşulların yarattığı hüzünlü havadan son derece duygulanan Louis Mountbatten, Kral'ın en sadık ve en eski dostlarını, efendilerinin onuruna kadeh kaldırmaya davet etti.

"Sizler bir devrime göğüs germek durumuyla karşı karşıyasınız," dedi onlara. "Çok yakın bir gelecekte, hükümdarlık haklarınızı yitireceksiniz. Kaçınılmaz bir şey bu. Ama Fransız Devrimi'nden sonraki Fransız aristokratları gibi davranmamanızı salık veririm size. 15 Ağustos'ta doğacak olan yeni Hindistan'a sırt çevirmeyin. Bu Hindistan'ın size de ihtiyacı olacak."

Gerçekten de bu yeni Hindistan'ın usta yöneticilere, dışarıda ülkeyi temsil yeteneğine sahip elçilere, avukatlara, doktorlara, teknisyenlere, ordusunun başında İngilizler'in yerini alacak subaylara ihtiyacı olacaktı. Prensler polo alanlarıyla, Riviera kumsallarında rengârenk bir hayatla, yeni doğacak olan ve seçkin kişilerine muhtaç bulunan bir ulusun hizmetine girmek arasında bir seçim yapabilirlerdi.

"Yeni Hint'le birleşin" diye yakardı Mountbatten.

Keşmir'in sel yataklarından biri olan Trika'yı aşan yolda, taşların ve tekerlek izlerinin arasında, balık oltaları, balık sepetleri ve tozluklarla dolu araba hızla yol alıyordu. Somurtkan dudakları, kaçamak bakışları, yüzünün şişman etleri arasında kaybolan çenesiyle, sürücünün yüzü tipatıp kişiliğini yansıtıyordu. Zayıf, kararsız biriydi bu adam ve alçaklıkları, sefahat alemleri nedeniyle, Himalayalar'ın Borgia'sı ününü kazanmıştı. Ama Keşmir mihracesi Hari Singh, savaştan önceki sansasyon gazetelerinin okuyucularının eğlencesi olduğu halde, Hint dramının kilit adamlarından biriydi. Stratejik önemi pek büyük bir krallığın Hintli varisiydi. Hindistan, Çin, Tibet ve Pakistan'ın bir gün ergeç kapışacakları çok geniş ve pek tenha bir kavşağa hükmediyordu.

O sabah Hari Singh'in yanında özellikle önemli bir ziyaretçi oturuyordu. Lord Mountbatten, 1921'de Galler Prensi'nin Hindistan'ı ziyareti sırasında Jammu'da bir polo alanında birlikte at koşturdukları günden beri hükümdarı tanıyordu. Bu ziyareti, Hari Singh'i krallığının geleceği hakkında bir karar almaya zorlamak için kararlaştırmıştı.

Ancak Kral naibi, Keşmir elmasını Hintli Patel'in sepetine koydurmaya hazırlanmıyordu. Akıl, Keşmir'in Pakistan'a katılmasını emrediyordu. Bir kere, halkının yüzde yetmiş yedisi Müslümandı. Öğrenci Rahmet Ali'nin "olanaksız düşü"ne kattığı beş eyaletten biriydi. Pakistan'ın "K" harfi, İngilizce "Kashmin" adından geliyordu.

Kral naibi bu mantığı kabul ediyordu. Hatta mihraceye, kaderini Pakistan'ın alın yazısıyla birleştirecek olursa, Kongre Partisi'nin liderlerinin buna karşı çıkmayacakları hakkında garanti bile veriyordu. Gerek coğrafi durum gerekse ezici Müslüman çoğunluğu da bunu gerektiriyordu. Cinnah ayrıca Hindu prensin en iyi şekilde karşılanacağını ve yeni devlette kendisine bir şeref yeri verileceğini vaat etmişti.

"Ama ben her ne olursa olsun Keşmir'i Pakistan'a teslim etmek niyetinde değilim," dedi mihrace.

"Öyleyse Hindistan'ı seçin," dedi Kral naibi. "Bir Pakistan saldırısı olasılığına karşı, sınırlarınızın savunulması için bir Hint piyade tümeninin derhal gönderilmesini şahsen üzerime alıyorum."

"Ben prensliğimi Hindistan'a da teslim etmek niyetinde değilim," diye karşılık verdi prens. "Ben bağımsız olmak istiyorum."

"Bunu söylediğim için üzgünüm, ama olanaksız bir şey bu," diye patladı Kral naibi. "Ülkeniz tamamen kuşatılmış durumda. Hem çok geniş hem de çok tenha. Komşu diye, birbirine zıt iki ülke olacak. Onlar için sürekli bir anlaşmazlık konusu haline geleceksiniz ve en sonunda eyaletiniz, uğrunda Hindular'la Müslümanlar'ın kapışacağı bir savaş alanına dönüşecek. İşte bu sizin sonunuz. Eğer dikkat etmezseniz, tahtınızı, hatta canınızı bile yitirebilirsiniz."

Mihrace başını salladı ve balıkçı kampına varıncaya kadar, suratını asıp sustu.

Mountbatten hiç bıkmadan karşısındakini işlemeyi sürdürdü. Üçüncü gün, eski dostunun iradesinin zayıflamaya başladığını sezinledi. Bu ilk başarıyı iyi kullanarak, prense bağımsızlık niyetinden vazgeçtiği ilkesini işlemek için başbakanıyla bir buluşma ayarlamasını önerdi. Ardından, krallığının kaderini yeni kurulan devletten birine ya da ötekine bağlayabilirdi.

"Bu iyi bir fikir," diye onayladı prens. "Yarın görüşelim."

Ama bu elma bir türlü olmayacak, dalında kalacaktı. Ertesi sabah yaverlerinden biri Kral naibini görmeye geldi ve Altes prensinin bağırsakları bozulduğu için kararlaştırılan toplantıya katılamayacağını bildirdi. Mountbatten, bunun diplomatik bir hastalık olduğundan hiç şüphe etmiyordu. Bundan sonra bir daha da Hari Singh'in yüzünü görmesi kısmet olmayacaktı. Bu "hazımsızlık," Hindistan'la Pakistan arasındaki ilişkileri bozacak olan bir facianın başlangıcını belirliyordu.

Kral naibinin diğer Hintli hükümdarlar nezdinde şansı çok daha yaver gitti. Bazıları için "İltihak Yasası"nın altına imzalarını atmak çok acı bir iş oldu. Orta Hindistan'daki racalardan biri, geçirdiği kalp krizi yüzünden öldü. Dolpur mihracesi ise, yaşlı gözlerle Mountbatten'a şöyle dedi: "Bu metin, atalarımla kralınızın ataları arasında 1765'ten beri yürürlükte olan bir ittifakı ortadan kaldırıyor." Atalarından biri, İngiliz valisini elmas tozuyla öldürmeye kalkışan Baroda mihracesi, çocuklar gibi ağlayarak yerlere serildi. Ufacık bir prensliğin racası ise, günlerde imzasını atıp atmamakta kararsız kaldı, çünkü hâlâ hükümdarlığının Tanrısal kudretine inanıyordu. Pencap'ın sekiz prensi imzalarını Patyala mihracesinin ziyafet salonunda düzenlenen bir törenden sonra belgenin altına attılar. Aynı salonda "muhteşem" Sir Bhupinder, Hindistan'ın en görkemli eğlencelerini düzenlemişti. Bir tanığın hatırladığına göre, bu sefer "atmosfer o kadar ağırdı ki, insan kendisini bir ölü yakma töreninde sanabilirdi."

Bir avuç prens ise, Mountbatten'ın bütün ısrarlarına inatla direnmeye devam ettiler. Udaypur mihracesi -efsaneye göre sözde güneşten gelen prens- soylularından çoğuyla birlikte bir bağımsız krallıklar federasyonu kurmaya kalkıştı. Başbakanının kışkırttığı Travankor mihracesi ise, güneydeki devletinin limanından ve zengin uranyum madenlerinden güç alarak, bağımsızlık isteğini açıkladı.

15 Ağustos yaklaştıkça bu son asilerin direnişini kırmak için yapılan baskılar daha da sertleşti. Vallabhbhai Patel, Kongre Partisi'nin şubelerinin bulunduğu prensliklerde gösteriler düzenletti. Orissa'da bir mihrace, feragatnameyi imzalamadan sarayını kuşatan bir kalabalık ta-

rafından dışarı salınmadı. Travankor Başbakanı ise hançerlendi. Bundan korkuya kapılan prens de onayını derhal telgrafla Yeni Delhi'ye bildirdi.

Ama hiçbir onaylama, adını taşıyan pantolonları Avrupa'ya dedesi tarafından sokulan genç Jodhpur mihracesinin kararı kadar hareketli geçmedi. Gelecekteki Sosyalist Hint Devletinin, aşırılıklarına hiç hoş gözle bakmayacağının bilincine vardığı için, Prens Jaisalmer ve Cinnah ile gizli bir görüşme yaptı. Niyeti, krallıkları Pakistan'a iltihak etmeye karar verirlerse, Müslüman liderlerinin bunu nasıl karşılayacağını öğrenmekti.

Kongre Partisi'ndeki rakiplerini iki önemli prenslikten yoksun bırakmak fikrini pek benimseyen Cinnah, derhal Jodhpur mihracesine beyaz bir kâğıt uzattı.

"Koşullarınızı buraya yazmanız yeter," dedi, "ben sadece altını imzalayacağım."

Kapana kısılan iki ziyaretçi, bunun üzerine düşünmek için izin istediler. Otellerine döndükleri zaman, V.P. Menon'un kendilerini beklediğini gördüler. Simla'da Kral naibi için yeni bir taksim planının metnini hazırlamaya yardımcı olan Hintli, Prenslikler Bakanlığı'nda Vallabhbhai Patel'in sağ kolu olmuştu. Racistan'daki diğer devletleri de Pakistan'ın yörüngesine oturtmak tehlikesini doğuran bir girişimden esrarlı bir biçimde haberdar olan Menon, Jodhpur mihracesine Mountbatten'ın kendisini acele görmek istediğini bildirdi.

Saraya varır varmaz, Menon, prensi salonlardan birinde bırakıp, koridorlarda haldır haldır Kral naibini aramaya koyuldu. Çünkü Mountbatten'ın aslında böyle bir ziyaretten haberi bile yoktu. En sonunda adamcağızı banyosunda yakalayıp, dik başlı hükümdara nasihat etmesi için ricada bulundu. Mountbatten en sonunda prensliğini Cinnah'ın avucuna teslim etmek gibi bir çılgınlık peşinde olan genç prensi razı edebilirdi. Bu tasarısından vazgeçerse, geçmişteki çılgınlıkları için Patel'den daha insaflı davranmasını isteyeceğine de söz verdi.

Kral naibi dairesine henüz dönmüştü ki, prens derhal tabancasını çekip, dehşet içinde kalan zavallı Menon'un burnuna dayadı. "Tehditlerinize aldırmayacağım bile" diye bağırdı. Gürültüden irkilen Mountbatten, hemen geri döndü, cüretli prensin silahını aldı ve tabancaya el koydu.

Üç gün sonra mihrace "İltihak Belgesi"nin altını imzaladı. Birden bu acı anın hatırasını silmek isteğine kapılıp, Menon'un şeref konuğu olacağı bir eğlence düzenlemeyi kararlaştırdı. Bütün bir gün, bu ciddi memuru viski ve şampanyayla doyurdu, sonra da kızartması, av eti bol, orkestralı ve rakkaseli, göz kamaştırıcı bir de ziyafet çekti. Zavallı Menon için o akşam bir kâbus olmuştu. Oysa daha beteri geliyordu.

Birden içki başına vuran mihrace, sarığını çıkartıp yere vurdu ve Menon'u özel uçağıyla Yeni Delhi'ye götüreceğini söyledi. Yerden bir füze gibi havalandılar ve zaten içkiyle ve yedikleriyle berbat durumda olan Menon'u, en çetin akrobatik numaralarla iyice perişan etti, ancak bundan sonra sağ salim alana inebildiler. Yüzü yemyeşil olan, durmadan kusan Menon, uçaktan çıkarken sendeliyordu, ama Patel'in sepetine bir elma daha düşüren belge, hâlâ parmaklarının arasındaydı.

Bir avuç uslanmazın son direnişinden sonra, Kral naibi 15 Ağustos'tan önce Vallabhbhai Patel'le arasındaki sözleşmeyi yerine getirmiş oldu. Hindistan'ın bağımsızlığı şerefine ona sunacağı sepetin içi elma doluydu. Taksim'den sonra toprakları Pakistan sınırları içinde kalacak olan beş prenslik dışında, Mountbatten hemen bütün diğerlerinin yeni Hindistan'a katılmalarını sağlayabilmişti. Yalnızca üçü bunun dışındaydı ve bunlar da güçlü prensliklerdi.

Bir avuç aşırı Müslüman tarafından kışkırtılan, Hindu bir Hindistan'da ayrıcalıklarını yitirmek tehlikesi karşısında çılgına dönen yarımadanın en büyük ve en kalabalık devletinin hükümdarı, Mountbatten'ın bütün önerilerini reddetmişti. Yeni Hindistan'ın baskısı altına girmeyi reddeden Haydarabad Nizamı, bağımsız dominyon olarak Büyük Britanya tarafından tanınabilmek için umutsuzca girişimlerde bulundu. Mücevherler, değerli taşlar ve eski gazetelere sarılmış banknot destele-

riyle dolu sarayında, "en eski müttefiki tarafından terk edildiği" için inlemekten bir türlü vazgeçmiyordu. Kendisini İngiltere Kralına bağlayan "uzun sadakat bağlarının" kopmasına yakınıyordu.

Keşmir de iki devletten birine katılmaya karşıydı. Üçüncü prense gelince, onun direnişinin tamamen başka nedenleri vardı. Cinnah'ın ajanlarından biri tarafından, Bağımsız Hint hükümetinin çıkartacağı ilk yasalardan birinin, köpeklerinin zehirlenerek öldürülmesine izin vereceğine inanan Junagadh nevvabı, küçük krallığının Pakistan'la birleşmesine karar vermişti. Hem de toprakları tam Hint topraklarının göbeğinde olduğu halde.

"Beyler, size Pencap Cinayet Masası müfettişlerinden Savage'ı takdim ederim," dedi Mountbatten 5 Ağustos günü çalışma odasında alıkoyduğu iki Hintli lidere. "Söyleyeceklerinin sizi yakından ilgilendireceğini sanıyorum."

Cinnah ve onun sağ kolu Liyakat Ali Han, İngiliz polisinin bağlı olduğu örgütün, Hindistan'daki en iyi istihbarat örgütü olduğunu bildiklerinden, dikkat kesilmişlerdi.

Savage, sinirli sinirli öksürüp konuşmaya başladı. Açıklayacağı haber, Pencap'ta tutuklanan suçluların bir dizi sorgusu sırasında elde edilmişti. Şimdiye kadar da öyle iyi saklanmıştı ki, Lahor'dan ayrılmadan önce, kendisinden ezbere öğrenmesini istemişlerdi.

Savage, bir grup aşırı Sikh'in, Hindistan'ın en gözü dönmüş aşırı milliyetçi Hindu örgütü diye bilinen Raştriya Swayam Sewak Sangh, yani ünlü R.S.S.S. ile birleştiğini açıkladı. Başlarında, taraftarlarına ülkeyi kana boğma çağrısında bulunan anaokulu öğretmeni Tara Singh bulunuyordu. İki grup iki terör eylemini gerçekleştirmek için kuvvetlerini ve kaynaklarını birleştirmeyi kararlaştırmışlardı.

Sikh'ler, askerlik eğitimleri sırasında öğrendikleri bilgilerden ve patlayıcı maddeler konusundaki uzmanlıklarından yararlanarak, yeni devlet için ayrılan personel ve mirasın payını Hindistan'dan Pakistan'a taşıyacak özel trenleri havaya uçuracaklardı. Tara Singh şimdiden tren konvoylarının hareketlerini ve geçecekleri yolları, bunlara saldırıp yok

edecek silahlı çetelere bildirmek üzere bir telsizciyi yerli yerine yerleştirmişti.

İkinci eylemin sorumluluğu, üyeleri Sikh'lerin aksine kolayca kendilerini Müslüman diye tanıtabilecek R.S.S.S.'e aitti. Örgüt, en azılı militanlarını Karaçi şehrine sızdırmaya talipti. Bunların sayılarının kaç olduğu bilinmiyordu, ama hepsinin elinde İngiliz yapısı bir Mills el bombası vardı. Adamlar kendi aralarında birbirlerini tanımıyorlardı, dolayısıyla tutuklamalara girişmek, eylemin tamamını engelleyemeyecekti.

14 Ağustos'ta bu kararlı katillerin, Muhammet Ali Cinnah'ı Ulusal Meclis'ten resmi ikametgâhına götürecek olan korteji, bayram eden Karaçi sokaklarında bekleyecekleri sanılıyordu. Tıpkı Avrupa'yı Birinci Dünya Savaşı'nın dehşetine salan genç Sırp militanı gibi, bu teröristlerden birinin de Pakistan'ı kurucusunun kişiliğinde katletmesi işten bile değildi. Hem de şanının doruğunda bulunduğu bir sırada, açık otomobiline bir tek el bombası atarak. R.S.S.S., bu cinayetine sebep olacağı öfkeli tepkinin bütün Hint yarımadasını kana bulayacağını umuyordu. Böylece amansız bir iç savaş çıkacak ve Hindular sayıca üstün olduklarından, ister istemez galip ayrılacaklardı.

Cinnah bu sözleri işitince, kâğıt gibi bembeyaz oldu. Liyakat Ali Han, Mountbatten'ı derhal bütün Sikh yöneticilerini tutuklaması için sıkıştırdı. Kral naibi kararsızdı. Çünkü bu da R.S.S.S.'in arzuladığı bir iç savaşı başlatabilirdi.

Bunun üzerine Mountbatten polis müfettişine dönüp sordu:

"Farz edelim ki Pencap valisine bu tutuklamalara başlatmasını emrettim, ne olur?"

Bu olasılık karşısında, Savage bayağı bir düşündü: "Eh, belayı bulduk demektir!" Sikh liderlerinin Amritsar'daki Altın Tapınak'larının himayesinde yaşadıklarını biliyordu. Bu tapınağın mahzenleri ise, silah doluydu. Hiçbir Sikh ya da Hintli polis, bu silahları toplamak için oraya gitmeye razı olmazdı. Müslüman polis memurlarının müdahalesi ise, düşünülemezdi bile.

"Bunu söylemek zorunda olduğum için üzgünüm, ama bu tür bir eyleme kalkışmak için Pencap'ta yeteri kadar sadık polis kalmadı," diye cevap verdi. "Israr etmekten nefret ediyorum, ama böyle bir emri uygulamak için hiçbir olanak göremiyorum."

Mountbatten uzun boylu düşündükten sonra, Pencap Valisi Sir Evan Jenkins'e ve bağımsızlıktan sonra eyaletteki Hintli ve Pakistanlı tarafları yönetmekle görevli iki sorumluya ne düşündüklerini soracağını açıkladı.

Bu karar üzerine Liyakat Ali Han adeta oturduğu yerden havalara sıçradı.

"Yani Cinnah'ı katlettirmek mi istiyorsunuz siz?"

"Eğer bu işe bu açıdan bakıyorsanız, biliniz, ben de kendisiyle aynı arabaya bineceğim ve eğer o öldürülecekse, ben de öleceğim," diye soğuk bir edayla cevap verdi. "Ama böyle bir olasılık bulunsa bile, bu üç valinin onayı olmadan, altı milyon Sikh'in liderlerini hapse attırmaya niyetim yok."

Müfettiş Savage, aynı akşam Vali Jenkins'e hitaben yazılmış bir mektupla Lahor'a döndü. Mektubu külodunun içine saklamayı da ihmal etmemişti. Mesajı alınca, Pencap'ı herkesten daha iyi tanıyan yönetici, aczini belirten bir biçimde omuzlarını silkti.

"Ne yazık ki bu adamların eyleme geçmelerini önlemek için elimizden bir şey gelmez," dedi Sir Evans Jenkins.

Bundan beş gün sonra, 11 Ağustos'u 12'sine bağlayan gece, Tara Singh'in Sikh komandoları R.S.S.S. ile ortaklaşa planladıkları işin birinci bölümünü gerçekleştirdiler. Demiryoluna yerleştirilen patlayıcı maddeler, Pencap'ta, Firuzepur Eyaletinin Giddarbaha Garına dokuz kilometre kala bir yerde, Pakistan trenini havaya uçurdu.

O güne kadar Hindistan'a adım atmamış olan İngiliz hukukçusu, kesip bölme işine başlamıştı. Kral naibinin sarayı içinde kendisine tahsis ettiği yeşil panjurlu villada Sir Cyril Radcliffe, Yeni Delhi'nin boğucu

sıcağı altında ezilerek, "Royal Engineers"ın bir kurmay haritası üzerinde, seksen dört milyon Hintli'yi ayıracak olan sınırları çiziyordu.

Bütün tarafların kendisini zorunlu bıraktıkları süre, onu, görevini bu villanın sessizliği içinde gerçekleştirmeye mahkûm ediyordu. Bölüp parçalamakta olduğu hayat dolu büyük bölgelerle her türlü teması kesik olduğundan, hayat dolu topraklara indirdiği neşter darbelerinin sonuçlarının ne olabileceğini anlaması olanaksızdı. Çünkü soyut veriler, haritalar, istatistikler ya da raporlarla ilgileniyordu yalnız.

Her gün, tıpkı bir insanın cildindeki damarları gibi, Pencap topraklarına yayılmış olan su kanalları sistemini kesiyor, çizdiği çizgilerin toprak üzerinde ne gibi sonuçlar doğurabileceğini hiçbir zaman hesaba katamıyordu. Pencap'ta, suyun hayat demek olduğunu, suyu olanın hayatı da denetleyeceğini biliyordu. Ama yine de kaleminin kanallar, barajlar, su depoları şebekesi üzerindeki çizgisinin gidişini izlemek olanağından yoksundu. Hiç görmediği pirinç ve buğday tarlalarını parça parça ediyordu. Sınırını geçirdiği yüzlerce köyden birini bile görememişti ve birden tarlalarından, kuyularından, yollarından yoksun kalıverecek yoksul köylülerin karşılaşacakları dram hakkında hiçbir fikri yoktu. Hiçbir zaman bu topraklara gidip, kararlarının yaratacağı insanlık facialarını azaltmak olanağı bulamayacaktı. Çiftlikler yetiştirdikleri ürünlerden, fabrikalar doğal kaynaklarından, elektrik santralları dağıtım şebekelerinden yoksun kalacaklardı. Bütün bunlar, ekonomisini, tarımını, hepsinden de önemlisi, halkını hemen hiç tanımadığı bir ülkenin her gün kilometrelerce uzunluğundaki topraklarını delice bölüp parçalamak gerekliliğinden doğuyordu. Çok defa yararlandığı araç gereçler bile acınacak haldeydi. Büyük ölçekli haritalardan yoksundu ve diğerleri üzerinde edinebildiği bilgiler ise, genellikle yanlıştı. Örneğin Pencap'ın başlıca beş akarsuyunun, resmi deniz topografyası haritalarında gösterilen yataklarından kilometrelerce uzakta yataklarda akmaya yatkın olduklarını sanıyorlardı. Nüfus istatistikleri sözde temel kaynakları olacaktı, ama onlar da doğru değildi ve tarafların birbirine zıt iddialarını doğrulamak için, sürekli olarak yanıltıcı bilgilerle donatılmıştı.

İki eyalet içinde kendisini daha az üzeni Bengal oldu. Radcliffe yalnız Kalküta'nın kaderi konusunda kararsız kaldı. Şehrin Cinnah tarafından istenmesi, ona haklı görünüyordu: Bu sayede jüt ürününün fabrikalara doğal akımı sağlanacak ve bir ihraç limanı olacaktı. Ama halkının büyük çoğunluğunun Hindu oluşu, onun nazarında ekonomik düşüncelerden daha ağır basan bir etkendi. Bir kere bu ilke saptandıktan sonra, gerisi kolaydı. Ne var ki sınırı, "kalemle, bir harita üzerine çizilmiş bir sınırdı" ve üstelik bunun bütün geçici niteliklerini taşıyordu. Bengal'in bataklıklar ve yarı yarıya su baskını altındaki ovalarında, doğal bir ayrıntı çizgisi olabilecek hiçbir jeolojik engel bulunmuyordu.

Pencap'ın taksimi, daha başka incelikleri olan bir girişimdi. Hemen hemen birbirine eşit oranlarda şehirde bulunan Müslüman ve Hindu toplulukları, aynı tutkuyla Lahor şehrine sahip çıkmak istiyorlardı. Sikh'lere göre, Amritsar ve içindeki Altın Tapınak, ancak Hindistan'a verilebilirdi. Oysa semtlerinin çevresi, Müslüman semtleriyle kuşatılmıştı. Aslında bütün eyalet, iç içe geçmiş bütün toplulukların, dağınık bir şekilde yaşadığı bir mozaik gibiydi. Eğer bu toplulukların bütünlüğünü koruyacak bir sınır çizmekle yetinseydi, Radcliffe ulaşımı zorlaştıran sayısız girinti çıkıntı yaratmak tehlikesiyle karşılaşabilirdi; buna karşılık coğrafi zorunluluklardan esinlenmeye kalkışsaydı ve daha pratik bir sınır kabul etmeyi deneseydi, bu sefer de her şeyi kestirip atması gerekiyordu.

İngiliz hukukçusu o yaz haftalarının kahredici sıcağını, amansız, boğucu, insanı ezen rutubetini ömrü boyunca hep hatırlayacaktı. İkametgâhının üç odası haritalar, belgeler, yüzlerce pirinç kâğıdı üzerine daktiloyla döktürülmüş raporlarla tıka basa doluydu. Gömleğinin kollarını sıvayıp çalışırken, kâğıtlar nemli kollarına yapışıyor, cildinin üzerinde garip lekeler bırakıyordu, belki de yüzbinlerce insanın umutlarını ya da umutsuzca yakarışlarını ifade eden birkaç sözcüğün izini. Tavanda dönen bir vantilatör, aşırı ısınan havayı karıştırıyordu. Bazen esrarlı bir elektrik akımıyla harekete geçmiş gibi coşan vantilatörün kanatları, villayı aşırı ısınan hava cereyanlarıyla dolduruveriyordu. Bunun üzeri-

ne kâğıtlar odada uçuşuyor, bu simgesel fırtına Pencap'ın talihsiz köylerini bekleyen hüzünlü kaderinin habercisine benziyordu.

Radcliffe, hazırladığı taksim planını bir kan banyosunun izleyeceğini anladı. Bazı köylerde, bölüştürmekte olduğu köylerde bir çılgınlık fırtınasının esmeye başladığını biliyordu. Birlikte ve barış içinde yüzyıllarca yaşadıktan sonra, Hindular ve Müslümanlar bir katliam tutkusuna kapılmışçasına birbirlerinin üzerine saldırıyorlardı.

Bu istihbarat bir yana, Radcliffe'ın aslında dış dünyayla hiçbir ilişkisi yoktu. Bir kabul törenine ya da yemeğe çıkacak olsa, çevresini hemen kendisine yakarmak için üşüşen bir sürü adam sarıyordu. Tek dinlenme yolu, kısa bir gezintiydi. Her gün öğleden sonra, İngilizler'in 1857'de Delhi ayaklanmasını bastırmak için askerlerini topladıkları yokuş boyunca yürüyüşe çıkıyordu.

Gece yarısına doğru da yorgunluktan bitap bir halde, bahçesindeki okaliptüs ağaçlarının altında birkaç adım atıyordu. Yanında yardımcı olarak çalışan genç memur da bazen ona eşlik ediyordu. Sıkıntılarının ruhunu kemirdiği Radcliffe, genellikle bahçeyi hiç konuşmadan arşınlayıp duruyordu. Bazen ikisi sohbete dalıyorlardı. Ancak durumu icabı Radcliffe kuşkularını, karşısında kim olursa olsun açamıyordu. Genç yardımcısı da ona soru yöneltemeyecek kadar sıkı ağızlıydı. Bunun üzerine iki eski Oxford'lu, sıcak Hint gecelerinde Oxford'dan bahsediyorlardı.

Ağır ağır, küçük adımlar ata ata, önce en kolay kararları alarak, Radcliffe sınırını en sonunda çizdi. Ancak bir düşünce zihnini kurcalamaya devam ediyordu hep: "Bu müthiş işin altından gerektiği kadar çabuk ve elimden geldiği kadar iyi biçimde kalkıyorum, ama bütün bunlar hiçbir şeye yaramıyor. Ben ne yaparsam yapayım, işimi bitirdiğim zaman onlar yine birbirlerini gırtlaklayacaklar."

Pencap'ta facia çoktan oynanmaya başlamıştı. Hindistan'ın en iyi yönetilen eyaletinin kara ve demiryolları artık emin yollar olmaktan çıkmıştı. Kırsal bölgelerde Sikh çeteleri kol geziyor, Müslümanlar'ın

köylerine ve mahallelerine saldırıyorlardı. Lahor'un üzerine çöken cinayet ve talan fırtınası öylesine şiddetliydi ki, bir İngiliz polis müfettişi "şehrin intihar etmekte olduğu izlenimine" kapıldı. Merkez postanesi, Hindular'a ve Sikh'lere gönderilen binlerce kartpostalla doluydu. Kartpostallarda parça parça edilen erkeklerin, tecavüze uğrayan, öldürülen kadınların cesetleri görünüyordu. Kartın arkasında ise şunlar yazılıydı: "İşte erkek ve kız kardeşlerimizin Müslümanlar'ın eline düştükleri zaman başlarına gelenler. Bu vahşiler size de aynı şeyi yapmadan, kaçın." Bu psikolojik savaş, Hindular ve Sikh'ler arasında panik yaratmak amacını güden Müslüman Birliği'nin marifetiydi.

Zengin semtlerde, şimdiye kadar halkının hoşgörüsüyle övündüğü yerlerde, Müslümanlar'ın evlerinin duvarları üzerinde İslamiyetin simgesi olan yeşil hilal işaretleri görülmeye başlamıştı. Böylece kendi dinlerinden olan soyguncuların talanlarından kurtulacaklarını sanıyorlardı. Lawrence Sokağı'nda, din kavgasına karışmayan küçük Parsi topluluğuna mensup bir iş adamı, evinin duvarına artık kaybolan Lahor rüyasının mezar taşı kitabesi niteliğinde olan şu satırları yazdırmıştı. "Müslümanlar, Sikh'ler ve Hindular hep kardeştir," diyordu. "Ama sevgili kardeşlerim, bu ev bir Parsi'nin evidir."

Yerli polisler arasında firarlar arttığından, bu terör dalgasına karşı çıkmanın sorumluluğu, bir avuç İngiliz polis müfettişinin üzerine kalmıştı. "İnsanın acınmaya bile vakti yoktu," diye Pencap'ta on beş yıllık hizmeti sırasında bir kerecik olsun silahının tetiğine basmak gereğini duymayan Patrick Farmer anlatıyor. "Önce makineli tabancanızla ateş etmeyi, ondan sonra soru sormayı öğreniyordunuz."

Bir diğer polis müfettişi, Bill Rich, eski şehrin Pazar yerinde, yangınların aydınlattığı daracık sokaklarda ciple gece devriyesine çıktıkları zaman, damlardaki Müslüman gözcülerin sokaktan sokağa acı acı bağırdıklarını hatırlıyor: "Dikkat, dikkat, dikkat..."

Bedenleri ve ruhlarıyla kendilerini Hindistan'a adamış, polis olarak hizmet etmekten gurur duyan, her ne pahasına olursa olsun Pencap'ta düzeni korumak için çırpınan bu insanlar, eyaletlerini ateş ve kana bo-

ğan faciayı acı acı hissediyorlardı. Kışkırtıcıları özellikle kovalıyorlardı, yani Sikh'leri ve Müslüman Birliği mensuplarını. Ancak, en çok Yeni Delhi'deki sarayında yan gelip yatan "küstah amiral"i ve onun "Büyük Britanya'nın Hindistan'daki egemenliğine son vermek için gösterdiği iğrenç telaşı" kınıyorlardı.

Doğa bile onlara karşı birlik olmuş gibiydi. Her gün, bir türlü gelmek bilmeyen muson yağmurlarının bulutlarını gözlüyorlardı gökyüzünde. Ancak muson yağmurlarının sağanağı yangınları söndürebilir, bu insanları çılgına çeviren fırın gibi havayı, ancak onun serinliği dağıtabilirdi. Muson, ayaklanmaları bastırmak için hep etkili bir silah olmuştu, ama İngiliz polisleri bu silahı hiçbir zaman denetimleri altına almamışlardı ki.

Amritsar'da durum daha da feciydi. Pazarların daracık sokaklarında, yere tükürür gibi adam öldürüyorlardı. Hindular çok amansız bir taktiği uygulamaya başlamışlardı. Müslümanlar gibi giyinip gerçek Müslümanlar'ın yanına yaklaşıyor ve gözlerine nitrik ya da sülfürik asit atıyorlardı. Kundakçılar evlerin ve mağazaların içine meşaleler atıyorlardı.

En sonunda İngiliz askeri birlikleri çağrıldı ve kırk sekiz saat süreyle sokağa çıkma yasağı kondu. Ancak bu tedbirler de faciayı önleyemedi. En sonunda polis şefi Rule Dean, şimdiye kadar hiçbir düzen sağlama kitabının bahsetmediği bir stratejiye başvurdu. Bir gün, özellikle kanlı bir terör kasırgasından sonra, şehrin büyük alanına polis bandosunu gönderdi. Orada, ateş ve kan içinde batmaya hazırlanan şehrin göbeğinde, yangının çatırdılarını bastırmak için ciğerlerinin olanca gücüyle üfleyen polis bandosunun müzisyenleri, o günlerin gözde opereti "Gilbert and Sullivan"dan parçalar çalmaya başladılar. Tamamen çılgına dönen bir şehir halkını sakinleştirmek için operetin melodilerinden başka umut kalmamıştı.

15 Ağustos'tan sonra Pencap'ta düzeni korumak için Mountbatten, elli beş bin kişilik özel bir kuvveti seferber etmeyi kararlaştırdı. Bu gü-

cün askerleri, eski Hint ordusu mensupları arasından, özellikle ırk ve din çatışmalarında tarafsız kalabilecek Nepal asıllı ve disiplinli Gurkalardan oluşacaktı. *"Punjab Boundary Force"* (Pencap Sınır Gücü) adı verilen bu kuvvet, İngiliz generali T. W. "Pete" Rees'in komutasına verildi. Birliğin gücü, eyalet hükümetinin Taksim gerçekleştiği takdirde gerekli gördüğü gücün iki katıydı. Oysa fırtına patlak verdiği zaman, bu kuvvet bir saman çöpü gibi savrulup atılacaktı.

Gerçek şuydu ki, hiç kimse, ne Nehru, ne Cinnah, ne Pencap'in ünlü valisi Sir Evan Jenkins, hatta ne de Mountbatten, o sırada hazırlanan felaketin çapını kestiremiyorlardı. Bu körlük, tarihçileri şaşırtacak ve son Hindistan Genel Valisi'ne karşı pek çok eleştirilerin yönetilmesine sebep olacaktır.

Hoşgörü sahibi, dinsel aşırılıktan uzak adamlar, Nehru ve Cinnah da dinsel tutkuların Hint halk kitlelerini nasıl çılgınlığa sürükleyeceğini gerektiği gibi değerlendiremeyerek, çok büyük bir hata işlemiş oldular. Halklarının mantık ve hoşgörüyle davranacağını, kendileri gibi tepki göstereceğini sanıyorlardı. Her ikisi de Taksim'in kuvvet gösterilerine sahne olmayacağını içtenlikle düşünüyordu. Ama yanılıyorlardı. Yaklaşan bağımsızlığın zafer sarhoşluğuna kapılmışlar, istekleriyle gerçeği birbirine karıştırıyorlardı. Bu inançlarını Mountbatten'a aşılıyorlardı.

Yaklaşan faciayı öngören tek Hintli yönetici, Gandhi olmuştu. Çünkü o, öylesine halk kitlelerine karışmış, onların gündelik yaşantılarına ve acılarına öyle bir ortak olmuştu ki, huylarındaki en ufak bir değişikliği bile, adeta sihirli bir kudretle anlayan bir yetenek edinmişti. Yakınları, onu, Hint efsanelerinden birinde anlatılan peygamberlerden birine benzetmeyi pek seviyorlardı. Bu peygamber buz gibi soğuk bir kış gecesi, haldır haldır yanan bir ateşin karşısında otururken, birden dişlerini takırdata takırdata titremeye başlamıştı. "Baksana dışarıya," diyordu peygamber öğrencisine, "karanlıkta bir yerde, soğuktan ölmek üzere olan zavallı bir adamcağız var." Yamağı da karanlıklara bakıyor ve en sonunda gerçekten bir zavallının varlığını keşfediyordu. İşte yakınları, "Mahatma'nın Hint ruhunu anlamaktaki içgüdüsü de böyleydi" diyorlardı.

Bir gün bir Müslüman kadını, onu Taksim'e karşı olduğu için eleştirmişti.

"Aynı çatı altında yaşayan iki erkek kardeş, ayrılıp başka başka evlerde yaşamak isteseler, buna karşı çıkar mıydınız?" diye sordu ona.

"Ah!" diye derin bir iç çekti Gandhi, "keşke biz de kardeş kardeş ayrılabilsek. Ama ne yazık ki böyle olmayacak. Bizi karnında taşıyan anamızı parçalayacak kadar birbirimize düşeceğiz."

O günlerde Hindistan'da hâlâ İngiltere'nin emperyalist gücünü temsil eden Kral naibinin en büyük kâbusu, Pencap değildi. Kalküta'ydı. Kalküta'ya askeri birlikler sevketmenin de hiçbir işe yaramayacağını biliyordu. Şehrin gecekondu semtlerinde ve Pazar yerlerindeki daracık ve kalabalık sokaklarda, ne kadar kalabalık olursa olsun, hiçbir polisin düzeni sağlayamayacağı bilinen bir şeydi. Zaten Pencap için kurduğu özel güç, henüz kendilerine güvenilebilen bütün yerel birlikleri kapsamaktaydı.

"Eğer Kalküta'da kargaşalık çıkacak olursa," diyecekti bir gün Mountbatten, "bunun dökeceği kan Pencap'ta olup bitenleri gül bahçesine benzetecek çapta olur."

Şehirde sükûneti koruyabilmek için, Mountbatten'ın başka bir yol bulması gerekiyordu. Onun seçtiği çare, aslında umutsuz bir iddiaya dayanıyordu, ama Kalküta'da dert o kadar büyük, çareler o kadar sınırlıydı ki, ancak bir mucize durumu kurtarmaya yarayabilirdi. Mountbatten dünyanın en fanatik şehrinin çılgınlıklarına set çekmek için, "zavallı küçük serçe"sine, Mahatma Gandhi'ye başvurmaya karar verdi.

Tasarısını Temmuz ayı sonunda kendisine açıkladı. Pencap'taki ordusuyla, bu eyalette düzeni koruyabileceğini anlattı, ama Kalküta'da da kargaşalık çıkarsa, "İşte o zaman hapı yuttuk demektir," dedi. "O zaman hiçbir şey yapamam. Evet, şehirde bir tugay asker var; ancak bu tugayı takviye bile edemem. Eğer Kalküta yanarsa eh, ne yapalım yansın!"

"İşte sizin ve Kongre Partisi'nin Cinnah'a verdiği ödünlerin sonucu," diye cevap verdi Gandhi.

"Belki de" diye kabullendi Mountbatten. Ama ne Gandhi ne de bir başkası, bir diğer seçenek önerecek durumda değildi. Yine de bugün Gandhi'nin yapabileceği bir şeyler vardı. Kişiliği ve **Şiddet Aleyhtarlığı** ideali, askeri birliklerin Kalküta'da sağlayamadığı barışı şehre getirebilirdi. Gandhi, genel valinin tugayına gönderebileceği tek takviye kuvvetiydi.

"Gidin Kalküta'ya, orada tek başınıza benim ordum olacaksınız."

İhtiyarın aslında Kalküta'ya gitmeye hiç niyeti yoktu. Zaten çoktan, bağımsızlık gününü dua etmek, çıkrık çekmek ve Güney Bengal'deki Noakhali bölgesinde, dehşet içinde kalan Hindu azınlık arasında oruç tutarak geçirmek için karar almıştı. Oysa Mountbatten'ın Kalküta'nın kaynayan gecekondu mahallelerinde barışı kurtarmak için yakardığı tek kişi Gandhi olmayacaktı.

Bir başkası daha sesini yükseltmekte gecikmedi. Üstelik bu, Gandhi'nin yanında yer alacağı umulan son insandı. Gerçekten de Müslüman liderlerden Seyyid Suhraverdi, Mahatma'nın savunduğu bütün değerlerin tam zıddını temsil ediyordu.

Bu etli canlı, kırk yedi yaşındaki adam, yıllardır Kalküta'daki Müslümanlar'ın lideriydi. Gandhi'nin lanetlediği, satılmış ve çıkarcı siyaset adamı tipiydi. Siyasal felsefesi çok sadeydi: Seçildikten sonra, birinin iskemlesini terk etmesi için hiçbir neden yoktu. Suhraverdi de iktidardaki sürekli varlığını, rakibi olan siyasetçileri muşta ve bıçak zoruyla susturan mafya çetesini beslemekte halkın parasını kullanarak sağlamıştı.

1943'te Bengal'i mahveden açlık sırasında, vatandaşları için gönderilen tonlarca besin yardımını ele geçirip karaborsada satmıştı. Ismarlama ipek elbiseler giyiyor ve iki renkli timsah derisi ayakkabıları tercih ediyordu. Her sabah özel berberinin taradığı kara saçları, briyantinle

pırıl pırıldı. Gandhi kırk yıldır cinsel isteklerine gem vurabilmek için çırpınırken, Suhraverdi Kalküta'daki bütün dansözleri ve sosyete fahişelerini baştan çıkarmakla övünüyordu. Gandhi suyunu bazen karbonatla köpürtmekle övünürken, Suhraverdi'nin bardağı genellikle şampanyayla köpürüyordu. Mahatma'nın yemekleri birkaç kaşık bezelye ezmesi, soya yağı ve yoğurttan ibaret kalırken, Suhraverdi'nin tabağı kalın et dilimleri, Doğu'ya özgü türlü kızartmalar ve hamur işleriyle doluyordu. Bu yüzden de sıska vatandaşlarının aksine bedeni kalın bir yağ tabakasıyla örtülmüştü.

Ancak bundan da ciddisi vardı: Elleri kana bulanmıştı. Cinnah tarafından düzenlenen eylem gününü bayram günü ilan ederek, polisin davranışını engelleyerek, Müslüman Birliği'ndeki taraftarlarını gizlice destekleyerek, zamanın Bengal Başbakanı olarak, 1946 Ağustos ayında Kalküta'yı alt-üst eden korkunç katliamın başlıca sorumlusu olmuştu.

Şimdi de Gandhi'yi yardıma çağırmasının başlıca nedeni, yaptıklarına karşı gösterilecek tepkinin korkusuydu.

Gandhi'nin ertesi gün Noakhali bölgesine hareket etmeden önce, *"ashram"*ına uğrayıp Kalküta'yı terk etmemesi için yalvarmasının nedeni de buydu. Şehri tehdit eden kin kasırgasından Müslümanları ancak onun kurtarabileceğini ileri sürüyordu.

"Hem eninde sonunda, Müslümanlar'ın da en az Hindular kadar korunmaya hakkı vardır," diye devam etti. "Şimdiye kadar biriniz hepiniz için diye savunan sizdiniz."

Gandhi'nin en büyük güçlerinden biri de rakiplerinde hep iyi bir yön bulup çıkartmaktı. Suhraverdi'nin kalbinde de buna benzer bir bunalım sezer gibi oldu.

Gandhi, Kalküta'da kalabilmesi için iki koşulun gerçekleşmesi gerektiğini söyledi. Suhraverdi, önce Noakhali bölgesindeki Müslümanlar'ın, Hindu halkına dokunmayacakları hakkında onlardan bir garanti kopartmalıydı. Mahatma, sorumlulukları böyle nazik bir şekilde değiş tokuş ederek, Suhraverdi'yi kendi özvarlığının kefili yapıyordu.

Gandhi istenen teminatı aldıktan sonra, ikinci talebini açıkladı. Akla hayale gelebilecek ve törelere en aykırı ittifakı önerdi. Kalküta'daki varlığı, Müslüman liderin varlığına bağlıydı. Suhraverdi de gece gündüz, silahsız ve savunmasız olarak, şehrin en aşağılık gecekondu semtinde, kendisiyle birlikte kalacaktı. İkisi de Kalküta'daki barışı, hayatlarını birlikte ortaya koyarak sağlayacaklardı.

"Ben burada sıkışıp kalmış durumdayım" diye Suhraverdi'nin pazarlığını kabul etmesi üzerine yazacaktı Gandhi. "Ve şimdi büyük rizikoları göze alacağım... Gelecek bize büyük sürprizler hazırlıyor. Gözünüzü açın."

Mountbatten'ın takviminde artık bir papatyanın yaprağından daha fazlası kalmamıştı. Britanya İmparatorluğunun Hindistan'daki son günleri yorgun Kral naibine "en yıpratıcı günler" gibi geliyordu. Her doğan gün, "çözülecek yeni sorunlar" getiriyordu. Bağımsızlığın ilanını izleyecek şenliklerin düzenlenmesi de az dert değildi. Kongre Partisi'nin yöneticileri, imparatorluğun eski ve görkemli geleneğine uygun "büyük eğlenceler" düzenlenmesi için ısrar ettiler. Sosyalizmin ağırbaşlı çehresi, bundan sonra kendisini gösterecekti.

Kongre Partisi 15 Ağustos'ta mezbahaların kapatılmasını, bütün ülke sinemalarında halka bedava seanslar düzenlenmesini, okullarda öğrencilere şeker ve bir hatıra nişanı dağıtılmasını buyurdu. Ancak hiçbir şey kolay olmuyordu. Lahor'da yayınlanan resmi bir bildiriyle "karışık durum yüzünden eğlencelerin iptal edildiği" açıklandı. Taksim'e şiddetle karşı olan Hindular'ın aşırı örgütü *"Mahasabha"* yöneticileri, militanlarının "15 Ağustos kutlama törenlerine katılmalarının ve eğlenmelerinin olanaksız olduğunu" açıkladılar ve hepsini uyardılar. Buna karşılık onlara "parçalanan ülke"yi birleştirmek üzere bütün güçlerini bir araya getirmeye davet ettiler.

Pakistan'da 14 Ağustos'ta düzenlenecek törenlerin hazırlıkları da bir protokol çatışması nedeniyle geçici olarak yarıda kaldı. Cinnah, daha bağımsızlık resmen ilan bile edilmeden, Kral naibinden önde yer almak istiyordu. Müslüman liderini bekleyen daha başka hayal kırıklıkları da vardı. Bir yazı mı, tura mı sonucu kendisine kalan saltanat arabasının altı atından birinin topal olduğu anlaşılmıştı. Mountbatten bunun üzerine Karaçi sokaklarında ilk gösterişli geçit töreni için ona bir açık Rolls-Royce önermek zorunda kaldı. Cinnah, Pakistan'ın kuruluşunu kutlayacak eğlenceler için gereken listeyi bizzat hazırladı. Her şey 13 Ağustos'ta, malikânesinde düzenlenecek resmi bir ziyafetle başlayacaktı. Bu buyruğunu sıkıcı bir sessizlik izledi. Bu sırada yardımcılarından biri, dünyanın en büyük İslam devletinin ilk başkanı olacak zatın kulağına eğilerek, 13 Ağustos gününün, Ramazan ayının son haftasına rastladığını fısıldadı.

Kral naibi ve iki yeni dominyonun liderleri bu sayısız ayrıntıları düzenlerken, Hindistan'da üç yüz elli yıldır süregelen İngiliz sömürge yönetimi, binlerce kadehin tokuşturulmasıyla veda kokteyllerinde cin ve viskinin esinlendirdiği hüzünlü vaatler arasında sonuna yaklaşıyordu. Hindistan'ın bir ucundan diğerine kadar sayısız kabul törenleri, çay partileri, yemekler, galalar, imparatorluktan bağımsızlığa geçişi belirledi.

Pek çok İngiliz, özellikle atalarının eskiden buraya getirdiği ve ticaretle uğraşanlar, yine Hindistan'da yaşamaya devam edeceklerdi. Ama geri kalan altmış bini, yani askerler, memurlar, polis müfettişleri, demiryolu mühendisleri, telgraf, su ve orman memurları için, öteden beri "uzaktaki yuva" dedikleri adaya dönme vakti gelip çatmıştı. Bazıları için bu değişiklik pek çarpıcı olacaktı. Bir anda valilik saraylarını ve sayısız uşaklarını bırakıp, bir sayfiye evine çekilecekler ve enflasyonun kısa zamanda kemirip eriteceği emeklilik maaşıyla yetineceklerdi. Hindistan'ın en güzel görüntüsünün, Bombay'dan uzaklaşan *"Peninsular*

and Oriental" denizyollarına ait bir vapurun güvertesinden görüldüğünü tekrarlayan söze rağmen, sosyalist bir İngiltere'nin kısıntılarını önceden tahmin eden binlerce İngiliz, Hindistan'daki güzel yıllarının özlemini yüreklerinde taşıyordu. Bombay rıhtımının son görüntüsü, onlar için manzaraların en hüzünlüsü olarak kalacaktı.

Yüzlerce villada, danteller ve gümüş takımlar, kaplan postları, 9. Bengal Mızraklı Süvarileri ya da 6. Rajput Alayında ölen sakallı bıyıklı amcaların portreleri, tüylü miğferler, kırk yıl önce İngiltere'den gönderilen ağır ve hüzünlü mobilyalar, büyük bir telaşla toplanıp denk yapılıyordu. Winston Churchill'in deyimiyle en büyük kusuru Hindistan'da herkesten uzakta yaşamak olan bütün bir halk, yürekten bir sevgi patlaması içinde tasını tarağını topluyordu. Çekip gitmelerinden önce yerlerini alacak yeni düzene saygılarını belirtmek istercesine, İngilizler kulüplerinin ve evlerinin kapılarını ilk defa olarak ardına kadar sari'lere, *"şervani"* denen tüniklere, *"khadi"* adlı peçelere açıyor, eski İmparatorluğun soyundan gelenlerle omuz omuza oturmalarına göz yumuyorlardı. Bu toplantılarda olağanüstü bir içtenlik havası esiyordu. Eşi görülmemiş bir olay: Sömürgeciler, sömürdüklerini bir iyi niyet ve dostluk gösterisi içinde terk ediyorlardı.

Eski Delhi'nin pazarı Şandni Şowk'ta buzdolaplarını, radyolarını, hatta otomobillerini, Şark halıları, fil dişleri, altın ya da gümüş eşya, yarımadanın cangıllarında öldürmeyi beceremedikleri kaplan ve panterlerin doldurulmuş postları karşılığında değiştirmek isteyen İngiliz memurları kaynıyordu.

Çekip giden bu halk, ardında ölüm kokan bir miras bırakıyordu: Anıtlar, büstler, Oscar Wilde'in sözünü ettiği "göçebe mezarları" da yatan iki milyona yakın İngiliz'in ıssız kabirleri, "Delhi surlarının eteğinde" ya da "Afganistan topraklarında Ganj'ın yedi kıvrımının kumlarında yatan" İngilizlerin mezarları.

Şanlı bir geçmişin tanıklarının uyuduğu topraklar hiçbir zaman İngiliz toprağı olmayacaktı artık, ama kalıntılarının korunması, sonsuza dek Büyük Britanya'nın görevi sayılacaktı. "Ölülerimizi yabancı ellere bırakmamız düşünülemez," yargısına varan Kral naibi, bu mezarların korunmasını doğrudan doğruya Britanya Hükümetinin otoritesine bıraktı. Hatta İngiltere'de Canterbury piskoposu, mezarlıkların bakımı için bir yardım kampanyası bile açtı(1).

1857'deki büyük isyan sırasında kadın, erkek ve çocuk, dokuz yüz elli parçalanmış cesedin içine atıldığı uğursuz kuyunun Cawnpore Kilisesi mezarlığına taşınması kararlaştırılmıştı. Bu katliamı hatırlatan yazıt ise, Hint gururunu kırmamak için sessiz sedasız örtüldü.

Ayrılışların çoğu ise, İngilizler'e özgü sahnelerle birlikte yürüdü. Dört nala gidişleri sayesinde pek çok polo maçı kazandıkları cesur midillilerini bir "tonga"nın iki kolu arasında ömürlerini tamamlamaya terk etmeye kıyamadıklarından, pek çok subay, hayvanlarını bir tabanca kurşunuyla öldürmeyi yeğ tuttu. Ketta'daki kurmay okulunun sürek avı köpekleri için, aradığı gibi bir yer bulamayan Albay George Noel Smith de yüz köpeğini vurdurdu. Albay, "Birlikte pek çok başarılı av partisine katıldığı sevgili yoldaşlarını" öldürtmenin, "meslek hayatının en acı işi" olduğunu anımsamaktadır. Parçalanan bir Hindistan'da Köpek Kulübü'nün geleceği bile, Kral naibinin başkanlık ettiği bir toplantıda tartışıldı.

Mountbatten, İmparatorluk yönetiminin bütün resmi anılarının yerli yerinde kalması için kesin emirler verdi: Clive, Hastings ve Wellesley'le büyük ninesi Victoria'nın çarpıcı portreleri ve güçlü heykelleri gibi. Bütün armalar, gümüş takımları, bayraklar, üniformalar, biblolar, İmparatorluk İngilteresi'nin ve haşmetinin bütün tanıkları, Hindistan'a

(1) Bu çabaların ardı gelmedi. Bugün Hindistan'da pek az yer İngiliz mezarlıkları kadar terk edilmişliğin duygulandırıcı, bağımsızlığın yaban görüntüsü içindedir. Delhi'deki isyancılara karşı son taarruza komuta eden General John Nicholson'un mezarında, kertenkeleleri kovalayan maymunların çığlıkları duyulur. Bugün, Madras'tan Peşaver'e kadar, Hindistan'da ölen İngilizler'in mezar taşlarındaki yazıları, hep vahşi otlar bürümüştür.

ve Pakistan'a miras bırakılacak, onlar da bunları diledikleri gibi kullanacaklardı.

Lord Ismay, Büyük Britanya'nın "iki yeni devletin Hindistan'la üç yüz yıllık işbirliğini gururla anmasını istediğini" açıkladı. "Belki de bu hatıralara sahip olmak istemeyeceklerdir, ama bunu söylemek kendilerine ait olacaktır."

Kral naibinin emirlerine rağmen, İngiliz egemenliğinin bazı hazineleri yine de ortadan kayboldu. Alaylarından ayrılmanın umutsuzluğu içinde, bazı subaylar Dekka ve Pencap'ın tozunda kazandıkları sportif bazı armaları adalarındaki sisli garnizonlarına götürmek için yanlarına aldılar. Bombay'da, iki gümrük müfettişi, İngiltere'ye dönecekleri sırada, şefleri Victor Matthews'ün çalışma odasına çağrıldılar.

"Belki İmparatorluğu tasfiye ediyoruz, ama bu hazineyi Hintliler'e bırakacak değiliz," diye homurdandı Matthews.

Böyle derken masasının ardında duran ve tek anahtarı kendisinde bulunan kocaman bir madeni bavulu gösteriyordu. İki yardımcısından biri olan John Warld Orr, bir tören edasıyla bavulu açtı. İçinden masal gibi bir Hint heykelinin ya da mücevherle kaplı bir Buda heykelinin çıkacağını sanıyordu. Ama bavulun içinin cilt cilt kitapla tıkabasa dolu olduğunu gördü hayretle. "Bu hazine," bürokratik zihniyetin dürüstlüğüne karşı gösterilen adeta bir saygı ifadesiydi. Bavuldaki koleksiyon, İngiliz gümrüklerinin son elli yıl içinde ülkeye girmesini yararlı görmediği için el koyduğu pornografik eserlerden oluşuyordu. Oysa aynı ülkenin tapınaklarının duvarları, belki de yeryüzünde insan elinden çıkan en erotik çizgilerle süslenmişti. John Ward Orr kitaplardan birinin sayfalarını karıştırdı. *"Otuz Sevişme Pozisyonu"* adlı bir eserdi. Burada temsil edilen ilkel pozisyonların, Khajuraho'daki tapınaklarda Hint erotizm Tanrılarının zarafetiyle hiçbir ilişkisi bulunmadığını gördü. Bir opera dansözünün zarafetiyle, bir kahvehane rakkasesinin arasında ne fark varsa, iki erotik anlayış arasındaki fark da oydu.

Matthews bavulun anahtarını yardımcılarından daha kıdemli olan William Witcher'e uzattı. Artık gönül rahatlığıyla Hindistan'ı terk edebi-

leceğini söyledi. İngiliz gümrüklerinin en büyük "hazine"si, İngilizlerin elindeydi[1].

Her zamanki gibi, yine yalnızdı. Sessizliği içine gömülen Muhammet Ali Cinnah, Bombay'daki Müslüman mezarlığında, bir mezar taşına doğru yürüyordu. Milyonlarca başka Müslümanın da gelecekteki günlerde tekrarlayacakları bir şey için gelmişti buraya. Pakistan'ın vaat edilen topraklarına dönmeden birkaç gün önce, ölümsüzlüğe dek terk edeceği kabre bir demet çiçek bırakmak için gelmişti. Cinnah belki ilginç bir adamdı, ama hayatında herhalde karısına beslediği derin ve hırslı aşk kadar ilginç yönü olmamıştı. Aralarındaki aşk ve evlilik, çağlarının Hint toplumunun bütün kurallarına apaçık bir meydan okumaydı. Aslında Ruttie Cinnah'ın bu Müslüman mezarlığına gömülmemesi gerekirdi. Hintli Müslümanların liderinin eşi, Müslüman olarak dünyaya gelmemişti. Eski Pers'te, ateşe tapan Parsi'lerin soyundandı. Bunlar ölülerini yırtıcı kuşlar tarafından parçalansın diye yüksek kulelerin üzerine bırakırlardı.

Cinnah kırk yaşında iken, Darjeeling'de tatilini geçirdiği bir sırada, artık bekâr kalacağı sanılırken, arkadaşlarından birinin kızına deli gibi âşık olmuştu. Genç kız kendisinden yirmi dört yaş daha gençti ve o da Cinnah'ın karşısında adeta büyülenmişti[2]. Öfkeden kuduracak gibi

(1) Gerçekten de ünlü bavul on yıl kadar İngilizler'in elinde kaldı. Witcher, bavulu evinde muhafaza etti ve bir Anglikan rahibinin kızı olan karısı, kocasının bavulu unutkanlıkla açık bıraktığı bir gün, içinde olanların niteliğini görünce, az daha düşüp bayılacaktı. Witcher da Hindistan'dan ayrılırken, bavulu Orr'a emanet etti. 1955'te Hindistan'dan ayrılma sırası gelince, dürüst İngiliz gümrükçülerinden, bu tür edebiyatın Hindistan'a bulaşmasını önleyebilecek güvenilir hiç kimse kalmamıştı. Fransızcasını kuvvetlendirmek için arasından iki kitabı, "Okşama Kılavuzu" ve "Harem Geceleri"ni seçen Orr, bavulu Hintli makamlara teslim etti. Sonra da İngiltere'ye döndü. Anavatanına dönüşünden birkaç gün sonra, talihsiz memur "Pornografik kitaplar bulundurduğu" gerekçesiyle gümrükte bütün mallarına el konduğunu öğrendi. Suçunu da kabul etti.

(2) Cinnah önceden yüzünü bile görmediği küçük bir kızla da evlendirilmişti ve bu kız, Cinnah Londra'ya öğrenimini yapmak için gitmeden önce, annesi babası tarafından seçilmişti. Gelenek uyarınca nikâhlarında kızı, ailesinden biri temsil etmişti. Ancak kız, daha Cinnah İngiltere'den dönmeden ölmüştü.

olan kızın babası, eski arkadaşının kızıyla görüşmesini bile yasaklayan bir mahkeme kararı çıkartmıştı. Ancak genç kızın on sekiz yaşına bastığı gün, yanına sadece küçük köpeğini alıp, milyoner babasının evinden kaçmış ve Cinnah'la evlenmişti.

Evlilikleri on yıl sürdü. Çok güzel bir kadın olan Ruttie Cinnah, kadınlarının güzelliğiyle ün salan Bombay'da, büyüleyici çekiciliğiyle adeta efsaneleşti. Uzun endamını yarı saydam sarilerle sarmayı, sosyeteyi hayretler içinde bırakan ve vücudunun bütün hatlarını ortaya koyan giysilerle görünmeyi seviyordu. Hem bir sosyete kadınıydı hem de ateşli bir Hint milliyetçisi.

Ne var ki aralarındaki yaş ve kişilik farkı, eninde sonunda kaçınılmaz bunalımlara sebep olacaktı. Genç kadının aşırı taşkınlıkları kocasını sık sık güç durumlara düşürdü ve siyaset hayatını bile köstekledi. Bütün tutkunluğuna rağmen, ağır başlı Cinnah, istikrarsız ve insanı kemiren karısıyla anlaşmakta giderek daha büyük güçlüklerle karşılaştı. 1928 yılında bir akşam vakti, sevdiği, ancak bir türlü anlamayı başaramadığı kadın kendisini terk ediverince, bütün düşleri yıkıldı. Bir yıl sonra, 1929 yılı Şubat ayında, çaresiz derdi yüzünden aldığı aşırı morfin dozu, genç kadının ölümüne sebep oldu. Zaten terk edilmenin acısıyla yıkılan Cinnah, bu sefer büyük üzüntüye kapıldı. Bugün üzerine bir demet çiçek bıraktığı kabre, ilk bir avuç toprağı attığı gün de çocuklar gibi ağlamıştı. Bu Muhammet Ali Cinnah'ın duygusallığının son açık gösterisi oldu. O günden sonra hayatını Hintli Müslümanlar'ın uyandırılması davasına adadı.

Monoklu, Cinnah'ın bir İngiliz centilmeni olmak merakından arda kalan tek eşyaydı. Büyük terzilerin elinden çıkan kostümlerinden, siyah beyaz zarif deri ayakkabılarından vazgeçmişti. Bundan elli yıl önce Londra'da öğrenimini yapmak için ayrıldığı Karaçi Limanına, başkentine dönerken, pek ender giyindiği biçimde giyinmişti. Çenesine kadar sımsıkı düğmelenmiş, *"şarvani"* adlı dar beyaz tüniğini ve bileklerine kadar inen, bacaklarına yapışan, *"şuridar"* adlı pantolonu giymişti.

Kendisine Deniz Teğmeni Seyyid Ahsan -o zamana kadar Kral naibinin en gözde yaveriydi ve bizzat onun tarafından, yeni Pakistan Genel Valisine göz kulak olmak üzere, olağanüstü yetenekleri dolayısıyla verilmişti- eşlik ediyordu ve Lord Mountbatten'ın verdiği gümüş rengi DC 3'e birlikte bindiler. Uçağa girmeden önce, Müslümanlar'ın lideri bir İslam devleti kurmak için verdiği savaşı yönettiği şehre son bir defa daha bakmak için başını döndürdü. "Sanırım Yeni Delhi'yi son defa seyrediyorum," dedi.

Orangzeb yolu 10 numaradaki evi satılmıştı. Yıllarca gümüş rengi bir dev Hindistan haritasının karşısında oturup, "gerçekleşmesi olanaksız rüya"sı Pakistan'ın sınırlarının çizildiği bu haritadan, savaşını burada örgütlemişti. Kaderin garip bir cilvesi, evinin yeni sahibi Seth Dalmaya adında Hintli ve zengin bir sanayiciydi. Birkaç saate kadar, Müslüman Birliği'nin bayrağı olan beyaz yeşil bayrağın yerine, "kutsal inek bayrağı" dalgalanacaktı: Bir başka birliğin, ineklerin kesilmesine karşı olanların toplandıkları bir cemiyetin bayrağı. Cinnah'ın evi, bundan böyle bu birliğin karargâhı olacaktı.

Uçağın birkaç basamak merdivenini tırmanmaktan yorgun düşen Cinnah, soluk soluğa koltuğuna çöktü. İngiliz pilotu motorları çalıştırıp uçağı piste sürerken, o hareketsiz ve sabit bakışlarla duruyordu. DC 3'ün pistten kalktığı sırada, Seyyid Ahsan onun adeta kendi kendine şöyle mırıldandığını işitti: "İşte, bir sayfa daha çevrildi."

Uçuş süresince, gazete okumak merakını tatminle vakit geçirdi. Solunda desteyle duran gazeteleri birer birer alıyor, okuyor, özenle katlayıp, bu sefer sağındaki koltuğa yerleştiriyordu. Zaferini anlatan röportajları okurken, yüzünde en ufak bir heyecan bile uyanmadı. Bütün yol boyunca tek kelime bile etmedi, hiçbir duygusunu açığa vurmadı, rüyasının gerçekleşmek üzere olduğu anda, hissettiklerine dair hiçbir sır vermedi. Karaçi'nin uçaktan göründüğü sırada, yaveri Seyyid Ahsan birden uçağın kanatları altında "bembeyaz giysileri içinde yürüyen deniz gibi bir kalabalığın uçsuz bucaksız çöldeki ilerleyişini" gördü. Güneşin yansıyan ışınları, giysilerin beyazlığını daha da çarpıcı hale getiriyordu. Cinnah'ın kızkardeşi Fatma, heyecanla ağabeyinin elini tuttu.

"Cin, Cin, şuraya bak!" diye bağırdı.

Cinnah başını lomboza çevirdi. Yüzünde yine hiç hareket görülmedi.

"Evet," diye homurdandı, "çok kalabalık var."

Müslümanlar'ın lideri yolculuk sırasında o kadar yorulmuştu ki, DC 3 durduğu zaman, yerinden kalkacak gücü bile bulamadı. Seyyid Ahsan yardım etmek istediyse de o reddetti bunu. Kaidi Azam başkentine bir başka adamın koluna yaslanarak adımını atmayacaktı. Kalan kuvvetini toplayıp, uçaktan aşağı inmeyi ve kaynayan kalabalık arasında, otomobiline kadar bir yol açmayı başardı.

Uçaktan gördükleri insan denizi, şehrin merkezine kadar uzanan yollar boyunca devam edip gidiyordu. On binlerce yürekten ardı arkası gelmeyen 'yaşa varol' nidaları, "Pakistan Zindabad!" ve "Cinnah Zindabad!" çığlıkları yükseliyordu.

Bu arada halkın sessiz durduğu bir semtten de geçtiler. "Bir Hindu mahallesi," diye belirtti Cinnah. "Doğrusu adamların neşelenmeleri için hiçbir neden de yok." Yeni Delhi'den yola çıktığından beri gösterdiği aynı soğukkanlılıkla, Cinnah 1876 yılı Noel günü doğduğu iki katlı, sarı kumtaşından evin kapısından da öyle geçti.

Yüzündeki sarsılmaz ifade, ancak eski İngiliz valilerinin oturdukları sarayın peronunu ağır ağır tırmanırken gevşedi. Bu upuzun yapı, onun resmi ikametgâhı olacaktı. Soluğunu almak için basamakların en üstünde durduğu zaman, genç yaverine döndü. Bir an, yüzü bir gülümsemeyle aydınlanır gibi oldu.

"Biliyor musunuz," dedi, "sağlığımda Pakistan'ı görebileceğimi hiç sanmıyordum."

Otuz altı saatten de kısa bir süre sonra, Büyük Britanya'nın Hindistan'daki efsanesi sona erecekti. İngiliz Hindistan'ının karnından, dünyanın ikinci ve beşinci büyük devletleri sırasına girecek iki yeni devlet doğacaktı. Bu serüven, hiç kimsenin tahmin edemeyeceği kadar erken tamamlanıyordu, hatta beş ay önce uçağı Northolt havaalanının sisli pistinden havalanıp, doğuya yönelen Kral naibinin bile tahmin edemeyeceği kadar erken.

Ancak yine de Mountbatten'ın zihnini uğraştıran bir şey vardı. İmparatorluğun, büyük bir şan ve ululuk havası içinde, İngiltere'yle İmparatorluğunun eski mücevherleri arasında süregelmesi gereken olağanüstü ilişkilerin belirtisi bir dostluk ve içtenlik patlaması halinde kaybolmasını istiyordu.

Oysa bu hava, her an ortadan kalkabilirdi. Bunun için Sir Cyril Radcliffe'ın çalışmasının sonucunu kamuoyuna açıklamak yeterdi. Her iki tarafın da İngiliz hukukçunun arabuluculuğuna şiddetle karşı çıkacaklarının bilincine varan Lord Mountbatten, vardığı sonuçların 16 Ağustos'a kadar gizli tutulmasını emretmişti. Aldığı kararın büyük bir riziko olduğunu da çok iyi biliyordu. Hindistan ve Pakistan, iki tarafın da yöneticileri ülkelerinin temel eyaletlerini, nüfuslarını ve sınırlarını bilmeden dünyaya gelecekti. Pencap ve Bengal'deki yüzlerce köyün yüz binlerce halkı, 15 Ağustos gününü korku ve kararsızlık içinde geçirmeye mahkûm edilmişlerdi. Bir mutluluk mu, yoksa bir felaket kaynağı mı olacağını bilmeden, bağımsızlığı nasıl kutlayabilirlerdi?

Ancak yüzbinlerce başka insan için de o gün bir esenlik günü olacaktı. "Bırakalım Hintliler bağımsızlık günlerinin tadına varsınlar," diyordu içinden Kral naibi, "çünkü sonradan nasıl olsa madalyonun öbür yüzünü görecekler."

Londra'ya çektiği telgrafta, "Hintli yöneticilerin sınırların nasıl çizildiğini 15 Ağustos'tan önce öğrenmemelerine karar verdim," dedi. "Eğer başka türlü davranmış olsaydık, İngiltere, Hindistan ve Pakistan arasında kurmayı umduğumuz iyi ilişkiler ve bu uğurdaki çabalarımız boşa çıkmış olurdu."

Sir Cyril Radcliffe'in raporu, 13 Ağustos günü Kral naibinin sarayına ulaştı. Mountbatten, Cinnah ve Nehru'ya gönderilecek iki sarı zarfı, telgraflarının saklandığı yeşil deriden kasasına sakladı. O anı izleyecek yetmiş iki saat boyunca, Hintliler dans edip oynarken, İngiliz hukukçunun çizdiği sınırlar, Pandora'nın kutusuna kapatılmış kötü ruhlar gibi, kasanın içinde kalacaktı. Şenlik eden yarımada, içindeki acı gerçeği öğrenmek için, yuvasına girecek bir anahtarın dönmesini bekleyecekti.

Kışlalarda, konak yerlerinde, kalelerde, sahra karakollarında, yarımadayla birlikte parçalanan büyük Hint Ordusu'nun Hindu, Sikh ve Müslüman askerleri, son bir saygı gösterisinde bulunuyorlardı. Yeni Delhi'de Sikh birliklerinin ve en eski, en ünlü süvari alaylarından biri olan "Probyn's Horse" birliğinin adamları, Müslüman birliğindeki arkadaşlarına yanlarından ayrılacakları için bir dev şölen verdiler. Hep birlikte ve geçit alanında, kazan kazan pilavdan, piliç kızartmasından, koyun kebabıyla pirinç, şeker, şeker kamışı ve bademden yapılan geleneksel tatlıdan tıka basa yediler. Bütün yiyecekler silinip süpürüldükten sonra Sikh'ler, Hindular ve Müslümanlar, hep bir arada son bir defa daha el ele tutuşup, çılgınca *"bhanga"* oynadılar. Alayın en duygulu gecesinin inanılmaz gösterisi oldu bu.

Pakistan'a bırakılacak topraklardaki alayların Müslüman askerleri de Hindistan'a dönecek olan Sikh ve Hindu arkadaşlarına aynı buna benzer ziyafetler çektiler. Ravalpindi'de, 2. Süvari Taburu, ayrılanların onuruna bir de *"Barakana,"* talih şöleni düzenledi. Bütün Hindu ve Sikh subayları birer nutuk çektiler, bu arada İkinci Dünya Savaşı'nın en kanlı muharebelerinden birkaçı sırasında kendilerine komuta eden Müslüman Albay Muhammet İdris'i selamlarken bazıları gözyaşlarını tutamadı.

"Nereye giderseniz gidin," dedi İdris de "bizler hep kardeş olarak kalacağız, çünkü biz hepimiz birlikte kanımızı döktük."

Bu Müslüman albay, ayrıca geleceğin Hint ordusunun Genel Kurmayından aldığı bir emri de hasır altı etti. Bu emirde, birliklerden ayrılacak olan Hindu ve Sikh askerlerinin, silahlarını bıraktıktan sonra gönderilmeleri isteniyordu. İdris, "Bu adamlar askerdir," dedi. "Buraya silahlarıyla geldiler, silahlarıyla döneceklerdir."

Ertesi gün 2. Süvari Taburu'nun Sikh ve Hindu askerleri, hayatlarını Müslüman kumandanlarının yiğitçe hareketi sayesinde kurtarabileceklerdi. Trenleri Ravalpindi'den ayrıldıktan bir saat sonra Müslümanlar'ın kurduğu bir pusuya düştü. Eğer tüfekleri yanlarında olmasaydı, hepsi katledilecekti.

En dokunaklı veda eğlencelerinden biri ise, Hindistan'ın efendisi İngilizler'in titizlikle korudukları kuruluşlardan birinin, "Imperial Delhi Gymkhana Club"ın çimleri ve balo salonunda cereyan etti. Davetiyeler kabartma karton üzerine, "Hindistan Dominyonu Silahlı Kuvvetleri Subayları" adına gönderildi, "Pakistan Dominyonu Silahlı Kuvvetleri mensubu, eski dostları subaylar onuruna verilecek veda eğlencesi"ne bir çağrıydı bu.

Hintli bir subay, o akşam "hüzünlü ve gerçekdışı bir hava" estiğini hatırlamaktadır. Özenle kesilmiş bıyıkları, İngilizvari üniformaları, Büyük Britanya'ya hizmet ederken kazandıkları nişanlarıyla, fenerlerin ışığında birbirlerine karışan bu adamlar, hep aynı değirmende, sömürgecilerin değirmeninde öğütülmüş gibiydi. Yanlarında renk renk sarileri içinde karıları olduğu halde, ya çimenlerin üzerinde sohbet ediyor ya da balo salonunda son bir fokstrot yapıyorlardı.

Birlikte içmek ve son bir kere daha eski hikâyeleri, garnizon, polo, Afrika çölleri, Birmanya cangılları, Afgan sınırındaki baskınları, birlikte kan dökmenin doğurduğu arkadaşların tehlike ve serüvenlerle süslü hikâyelerini anlatabilmek için barın çevresini kuşattılar.

O hüzünlü geceye katılan insanların hiçbiri, kendilerini bekleyen acı alın yazısını tahmin edemezdi. Kucaklaşıp, dostça birbirlerinin sırtına vururken, "Gelecek Eylül domuz avı için buluşalım," ya da "Lahor'daki polo partisini unutmayın ha!" diye bağırıyorlardı.

Ayrılık sırası gelince, 7. Rajput Alayı'ndan Hindu General Karyappa, yüksekçe bir yere çıkıp, herkesin susmasını istedi.

"Bizler burada yalnızca 'tekrar görüşmek üzere' demek için toplanmış bulunuyoruz, çünkü şimdiye kadar bizi birleştiren kardeşlik havası, yine bizleri bir araya getirecektir," dedi. "O kadar uzun bir süre aynı alınyazısını paylaştık ki, tarihimiz bölünmez."

Ortak denemelerini hatırlattıktan sonra, şöyle özetledi:

"Bizler kardeş olduk. Kardeş olarak kalacağız. Birlikte yaşadığımız o yüce anları da asla unutmayacağız."

Hindu general sözlerini bitirince, üstü kılıfla kaplı büyük gümüş armayı almak için geri döndü. Bunu en yüksek rütbeli Müslüman subayı olan General Ağa Rıza'ya, Hindu subayların Müslüman subaylara bir veda armağanı olarak uzattı. Rıza kılıfı çıkardı ve herkese göstermek için yukarı kaldırdı armayı. Eski Delhi'de bir kuyumcu tarafından yapılan arma, biri Hindu, diğeri Müslüman iki sipahiyi, yan yana ve ayakta, tüfeklerini ortak bir düşmana doğrultmuş olarak gösteriyordu.

Rıza'nın Müslüman subaylar adına teşekkür nutkundan sonra, orkestra veda havaları çalmaya başladı. Bir anda bütün eller birbirine uzandı. Birkaç saniye içinde Hindular ve Müslümanlar'ın karıştığı bir çember oluşuverdi. Kardeşçe, eski bir İskoçya havasıyla duygulanan dostça bir topluluk.

Son melodilerle birlikte, bir sessizlik çöktü salona. Bu sefer Hindu subaylar balo salonunun kapısına yöneldiler, kadehleri ellerinde, çıkış yerine uzanan merdivenlerin kenarına dizildiler. Pakistanlı subaylar birer birer bu onur birliğinin arasından geçip, karanlığa daldılar. Her birinin geçişi sırasında, Hindu subaylar da sessizce ve son defa olarak şerefe kadeh kaldırıyorlardı.

Gerçekten de hepsi yeniden, söz verdikleri biçimde, hem de tahminlerinden de erken buluşacaklardı yine ama sandıkları koşullar altında değil, çok farklı durumlarda. Hindistan ordusunun eski subayları Lahor'daki polo alanında değil, Keşmir'deki savaş meydanında buluşacaklardı. Üstelik bu savaş meydanında, gümüş armada temsil edilen iki sipahinin tüfekleri ortak düşmana değil, birbirlerine çevrilmiş olacaktı.

- 11 -
"Gece Yarısı, İnsanlar Uyuduğu Sırada..."

Gandhi'nin kutsal yolunda sekizinci durağı
"sen bir satılmışsın, Gandhi!"

Bağımsızlığın ilanından otuz altı saat önce, 13 Ağustos çarşamba günü, öğleden sonraki saatlerde, Gandhi bir "mucize" yaratmak üzere Sodepur'da hindistancevizi ağaçlarının ortasındaki *"ashram"*ını terk etti.

Gideceği yer çok yakındı. Kalküta'ya, kuşaklar boyunca Hindistan'ın büyük kenti, çeşitli edebiyat ve sanat türlerinin, bilimlerin ve felsefenin merkezi olan iki buçuk milyon nüfuslu şehre gidecekti. Ama o kargaşalı yaz, Kalküta, cehennemin yeryüzündeki gösterisine, Rudyard Kipling'in *"Dehşet Geceleri Kenti"*nin lanetli gecekondu semtine benzetilebilirdi.

Şiddet Aleyhtarlığı'nın baş meleğinin yumuşak sesi, orada, dünyanın en amansız yoksulluk ve iğrençlik ortamı içinde, Kral naibinin polisinin ve ordusunun gerçekleştiremedikleri mucizeyi yaratmayı umuyordu. Hint bağımsızlığının mimarı, bir kere daha vatandaşları uğruna hayatını tehlikeye atıyordu, ama bu sefer onları İngilizlerden kurtarmak için değil, yüreklerini zehirleyen kinden arındırmak için.

Kalküta'yı, kanlı şiddet gösterilerinin efsanelerine ve hayran olduğu Tanrıların seçimine kadar yüceltiyordu. Şehrin en kutsal koruyucusu, Hindu'ların Tahrip Tanrısı Kali idi: Heykelleri, yılan ve kuru kafadan çelenklerle bezenen amansız bir kan içici! Her gün binlerce insan onun mihrapları önünde diz çöküyordu. Geçmişte uğruna çocuklar kurban edilmişti; Şimdi de ona tapanlar, uğruna hâlâ hayvan kurban ediyor, sonra da bu kurbanların kanını başlarına ve alınlarına sürüyorlardı.

Refah ve zenginliğin aldatıcı görüntüsünün ardında, acı gerçek kendisini belli ediyordu: Şehir, dünyanın en aşağılık sefalet beldesiydi. Kaç kuşaktan beri Bengal bataklıklarının ve Bihar'ın kurak ovalarının aç insanlarını, *"basti"*lerine -gecekondularına-çekiyordu. Meydan parkının güzelim çimenlikleri, Şovringi Caddesi'ndeki zarif yapılar ve büyük ticaret şirketlerinin zengin binaları, bir sinema dekoru kadar yapay bir ön cepheydi. Bunun hemen ardında, yeryüzünün en yoğun insan kalabalığının yaşadığı, kilometrelerce uzunluğunda, dev bir çöplük uzanıyordu. İki milyon bahtsız yaşıyordu bu çöplükte ve öylesine kötü besleniyorlardı ki, ömürlerinin ortalaması otuzu bile bulmuyordu. Aralarında Nazilerin zehirli gaz odalarına gönderdikleri kurbanlarına verdikleri besin kadar yiyecek bulamayanlar bile vardı. Bu kalabalığın içinde dört yüz bin dilenci ve işsizle, kırk bin de cüzamlı bulunuyordu. Bütün bu sefil yaratıklar dökülen kulübelerde, kurumuş kerpiçten berhanelerde, leş gibi kokan kovuklarda, üst üste yaşıyordu. İğrenç ve pis, daracık sokakları vardı. Açık lağımlarından insan pislikleri ve akla hayale gelmeyecek her türlü çirkef dışarı taşıyor, fare sürüleri ve her türlü haşarat, kendileri için bulunmaz olan bu cennette cirit atıyordu. Ender birkaç çeşmeden hep kirli su akıyordu. Haftada bir defa da acımasız *"malik"*ler boy gösterip, daracık sokaklarda cehennemin kiralarını toplamak için dolaşıyorlardı.

Kalküta'nın tarihinde büyük açlıklar unutulmaz günlerdi. En yenisinin dört yıllık bir geçmişi vardı. Yalnız Bengal'de açlığı izleyen salgınlarla birlikte, dört milyondan fazla ölüme sebep olmuştu. Yüz binlerce yoksul, ölmemek için bir lokma yiyecek bulmak umuduyla, zenginlerin çöp tenekelerine kadar sürüklenmişlerdi. Açlıktan cinnet geçiren aileler

parçalanmış, anneler besleyemedikleri evlatlarını öldürmüş, erkekler köpekleri parçalayıp yemiş, köpekler yollarda can çekişen ihtiyarlara saldırmıştı.

Hindistan bağımsızlığını kutlamaya hazırlanırken bile, Kalküta sokaklarında hâlâ kadınlar ve çocuklar açlıktan ölüyordu. Kolera, verem, dizanteri gibi hastalıklar, her yıl Hindistan'ın Britanya emperyalizmine karşı verdiği savaşta kaybettiklerinden daha çok cana mal oluyordu.

Kalküta'nın gecekondu semtleri öteden beri en amansız şiddet gösterilerine tanık olmuştu, ama 1946 Ağustosundaki terör patlaması, buna yeni boyutlar kazandırmıştı; çünkü bu sefer ki, dinsel kinlerle körükleniyordu. O günden beri Hindular ve Müslümanlar birbirlerini çekinerek ve her an dehşet içinde gözetiyorlardı. Uğursuz cesetler sokakları doldurmadan bir gün bile geçmiyordu. Bıçaklar, tabancalar, makineli tabancalar, içleri benzin dolu şişeler ve düşmanın gözünü çıkartmaya yarayan, "kaplan dişi" adını taktıkları çelik çengellerle silahlanmış iki topluluğun çeteleri, şehri yeniden kana boğmak için hazırlanıyorlardı.

Bu katliamı durdurmak isteyen adam, 13 Ağustos günü saat üçe doğru eski bir Chevrolet'yle şehre vardı. Araba bir sürü eski yapının önünden geçtikten sonra, Belyaghata yolunda, 151 numaralı demir parmaklıklı kapının önünde durdu. Burada, muson yağmurlarının çirkefe çevirdiği ıssız bir alanın orta yerinde, yıkılmaya yüz tutmuş geniş bir yapı yükseliyordu. Tennessee Williams'ın romanlarından fırlamış gibi harap bir yapı.

Kenarları parmaklıklı balkonları ve dor tarzı dört köşe direkleriyle Haydari Malikânesi, bir zamanlar tropikal bölgede yaşamaya gelen kim bilir hangi İngiliz tüccarının hayalindeki düşü canlandırmak amacıyla yapılmış olmalıydı. Şimdiki sahibi olan zengin Müslüman ise, binayı çoktan farelere, yılanlara ve hamam böceklerine terk etmişti. Bütün odaları istila eden pislik ve çirkef, telaşla silinip süpürülmüş, bu evin Mahatma'ya verilmesine sebep olan tek meziyeti onarılmıştı: Evin bir de tuvaleti vardı; oysa Kalküta'nın yoksul semtlerinde pek ender görülen bir şeydi bu. İşte Gandhi, çevresi pis kokular, haşarat ve çamura sarılı bu evde, bir mucize yaratmayı deneyecekti.

Bu mucizenin gerçekleşmesinin bağlı olduğu kişiler çoktan gelmişler ve saatlerdir ünlü ziyaretçiyi bekliyorlardı. Hepsi de Hinduydu ve geçen yaz patlak veren kargaşalıklar sırasında içlerinden çoğunun ailesinden ya bir erkek öldürülmüş ya da Müslümanlar tarafından karılarının, kızlarının ırzına geçilmişti. Araba yaklaştığı sırada Gandhi'nin adını bağırmaya başladılar. Ancak Hindistan'da ilk defa olarak bu adı alkışlamıyorlardı. Yuhalıyorlardı. Yüzleri öfke ve kinden allak bullak olmuş, uluyorlardı: "Sen satılmışın tekisin, Gandhi! Sen git de Noakhali'deki Hindu kardeşlerimizi kurtar! Müslümanları değil, Hinduları koru!" Aynı anda dünyanın yarısının kutsal bir kişi diye bellediği adamın arabasının üzerine bir taş yağmuru iniverdi.

Bunun üzerine otomobilin kapılarından biri açıldı ve çok iyi tanıdıkları siluet belirdi. Gözlükleri burnunun ucunda, bir eliyle *"doti"*sinin askısını tutarak, diğerini de barışın simgesi olarak havaya kaldırıp, yetmiş yedi yaşındaki sıska ihtiyarcık, düşman kalabalığın üzerine doğru tek başına ilerledi.

"Benim kötülüğümü istiyorsunuz, öyleyse geliyorum yanınıza," dedi.

Bu sözler üzerine, göstericiler oldukları yerde donup kaldılar. Tiz sesiyle Hindistan'ın davasını hükümdarların ve Kral naiplerinin karşısında savunan kişi, bu sefer soydaşlarını akla, mantığa çağırmak için konuşmaya başladı.

"Ben buraya Müslümanlar kadar Hindular'ı da savunmaya geldim. Beni korumanız için sizlere sığınacağım. Diliyorsanız, bana karşı çıkmakta tamamen haklısınız. Hemen hemen hayat yolumun sonuna vardım. Yaşadığım kadar daha yaşayacak değilim. Ancak sizlerin çılgınlık seline kapıldığınızı görmektense, hemen şimdi ölmeyi yeğ tutuyorum."

Daha sonra Kalküta'da bulunmakla, Noakhali'deki Hindu'ları da kurtardığını açıkladı. Yüzlerce Hindu'nun katlinden sorumlu olan Müslüman liderler, kendisine söz vermişlerdi: 15 Ağustos'ta bir tek Hindu'nun bile burnu kanamayacaktı orada. Sözlerinde durmazlarsa, ölünceye kadar oruç tutacağını biliyorlardı.

Bu söze güvenerek kalkmış, Kalküta'ya gelmeyi kabul etmişti. Noakhali'deki Hindular'ın güvenliğinin moral sorumluluğunu nasıl Müslü-

man liderlere emanet ettiyse, şimdi de Kalkütalı Hindular'ı, Müslüman hemşerilerini korumaları için çalışacaktı. Eğer çağrısına uymayı reddederlerse, ilan ettikleri katliamı başlatırlarsa, bunun kendi canına mal olacağını bilmeliydiler.

Şiddet aleyhtarı stratejinin özü buydu: Rakipler arasında bir sözleşme ve verilen sözlerin tutulması sözüne karşı da hayatı. Gandhi ölüm orucu tehdidiyle *"rişi"*lerin eski bilgeliğini, siyaset arenasına sokmuştu: "Eğer şunu şunu yaparsan, ben ölürüm."

"Hindu olarak dünyaya gelen ben, Hindular'ın en Hindusu olarak yaşayan ben, Hindular'ın nasıl düşmanı olabilirim ki?" diye öfkeli kalabalığa sordu.

Gandhi'nin mantığı, görüşünü böylesine sadelikle açıklaması, göstericileri şaşırtmışa benziyordu. Gandhi ve taraftarları, yeni evlerine yerleşmek üzere içeri girdiler.

Ama soluk alma çok kısa sürdü. Hindu kitlelerin en nefret ettiği Müslüman lider Seyyid Suhraverdi'nin şehre gelişi, yeni bir şiddet patlamasına yol açtı. Göstericiler evi taş yağmuruna tuttular. Taşlardan biri, evin ender camlarından birini parça parça edip, Gandhi'nin bulunduğu odayı cam kırıkları içinde bıraktı. Bu sırada o yere çömelmiş, kılını bile kıpırdatmadan mektuplarını yazmaya devam ediyordu. Oysa yaşamında dramatik bir dönemece varmıştı. Bu kavurucu Ağustos gününde, 1915'te Afrika'dan döndüğünden beri ilk defa olarak, Hindistan'ın bağımsızlığına varan uzun yolun sonuna birkaç saat kala, ülkesinin bir kısım halkı, ona karşı ayaklanmıştı.

"Ekselans, suikastçiler eyleme geçmeye hazırlar."

Karaçi havaalanının pistinde Kral naibine bu açıklamayı yapan, CID, yani Cinayet Masası şefiydi. Mountbatten bunun üzerine adamı tutup, kendisini karşılamaya gelenlerden uzaklaştırdı.

Müfettiş, edindikleri bütün istihbaratın Mountbatten'ın Yeni Delhi'de aldığı raporu onayladığını kesinlikte belirtti. Ertesi gün, yani 14 Ağustos perşembe günü, Cinnah'la beraber binecekleri açık arabaya en az bir, belki de daha çok bomba atılacaktı. Bütün çabalara rağmen,

R.S.S.S.'in bu suikasti gerçekleştirmek için şehre sızdırdığı aşırı Hindular'ın bir tekini bile saptamak olanağı bulunamamıştı.

Edwina kocasını çok kızdırdığı halde, ardında bitivermişti. Verilen sırrı da işitmişti.

"Ben de arabada sana eşlik edeceğim" dedi.

"Ne münasebet!" diye hırsla cevap verdi Mountbatten, "İkimizin de parçalanması için hiçbir neden yok."

Karı koca arasındaki bu konuşmaya hiç aldırmadan, müfettiş devam etti sözüne:

"Cinnah açık arabaya binmekte ısrar ediyor. Resmi kortejin çok ağır yol alacağı göz önünde tutulursa, sizi koruma olanaklarımız biraz kısıtlı kalacak."

Bu durumda felaketi önlemek için ona göre bir tek çıkar yol vardı.

"Ekselans" diye yakardı; "Cinnah'ı her ne pahasına olursa olsun bu geçitten vazgeçirtmelisiniz.."

Öfkeli bir kalabalığın, yüzyılın en şöhretli Hintli'sini o 14 Ağustos perşembe günü sabahı taşa tutmasından birkaç saat sonra, Kalküta'nın üç kilometre uzağında, Gandhi'nin başlıca siyasal rakibi, zaferinin tadını çıkartmaya hazırlanıyordu.

Muhammet Ali Cinnah, Belyaghata yolundaki harap evde kalan umutsuz ihtiyar karşısında partiyi kazanmıştı. Gandhi'ye, bütün mantık ve akıl gereklerine, hepsinden çok ciğerlerini kemiren çaresiz derde rağmen, Cinnah, Hindistan'ı bölmüştü. Biraz sonra, Karaçi'nin görkemli yapılarından biri, dünyanın en büyük İslam devletinin doğuşuna tanık olacaktı. Bir deniz kabuğu biçimindeki yerin sütunları arasında Cinnah'ın kendilerine bir vatan verdiği yetmiş milyon insanın temsilcileri bulunuyordu.

Çok ilginç bir Meclis'ti doğrusu bu: Gri astragan kalpaklı, rahip giysilerine benzeyen beyaz, boyunlarına kadar düğmeli *"şervani"*leri içinde sağlam yapılı Pencaplılar; gösterişli Pathan'lar: Yeşil ve altın sarısı sarıkları, tirşe yüzleriyle koca bıyıklı Veziriler, Mahsudiler, Afridiler; Cinnah'ın hiç ziyaret etmediği ve çekindiği bir topluluğun yaşadığı

uzak bir eyaletin temsilcileri; Baluş kabilelerinin yaşlı reisleri; başları, ajurlu saten*"burka"*larıyla örtülü İndus Vadisinin kadınları ve boncuklu şalvarlarıyla Pencaplı kadınlar.

Cinnah'ın yanında, devletini elinden koparıp aldığı İngiliz oturuyordu. Otuz altı saat sonra, üç buçuk yüzyıllık Britanya egemenliğine son verecek olan şenliklerin ilki için, Mountbatten madalyalarıyla ışıldayan büyük amiral üniformasını giymişti.

Hindistan'ın son Kral naibi, Büyük Britanya Kralının en yeni dominyonuna iyi niyet dileklerini ifade etmek üzere ayağa kalktı. Engellemek için elinden gelen her şeyi yaptığı olayı kutlamak amacıyla, yüksek sesle konuştu:

"Pakistan'ın doğuşu, büyük bir olaydır. Tarih, bazen bir buzul gibi ağır ilerler, bazen de bir sel gibi hızlanır. Bugün, dünyanın bu bölgesinde, birbirini izleyen çabalarımız buzları erittiği ve engelleri ortadan kaldırdığından, hepimizi akıntının ortasına sürdü. Artık geriye bakacak vakit yok. Ancak ileriye bakmanın zamanıdır şimdi."

Yüzünde taş gibi bir ifadeden başka bir şey okunmayan Cinnah'a dönüp, Pakistan'ın babasını övdü:

"Aramızdaki sıkı ilişkiler, bunun sonucu olan karşılıklı güven ve anlayış, sanıyorum ilerdeki ilişkilerimizin de en iyi garantisidir."

Bu zoraki övücü sözleri söylerken, Mountbatten birkaç dakika sonra, belki de bu inatçı adamın yüzünden hayatını tehlikeye atacağını düşünmeden edemiyordu. Kral naibi, onun Pakistan'ı yaratmak düşünden vazgeçmesini sağlayamadığı gibi, bu tehlikeli geçit töreninden caymasını da temin edememişti.

Töreni iptal etmek ya da başkentinin sokaklarını kapalı bir araba içinde, hızla aşıp gitmek, Pakistan Devletinin ilk başkanına yakışıksız bir davranış gibi gelmişti. Cinnah, uğrunda çok didindiği bir ulusun doğuşu olayını küçük düşürmeyi reddetti. Mountbatten, istese de istemese de bir türlü anlayamadığı bu adamın yanında hayatını tehlikeye atacaktı.

"Birbirimize veda etmenin zamanı artık geldi," diyerek sözlerini özetledi. "Pakistan'ın daima refah içinde olmasını... komşuları ve bütün dünya uluslarıyla barış içinde yaşamasını dilerim."

Söz sırası Cinnah'a gelmişti. Boynuna kadar sıkı sıkı düğmelenmiş beyaz *"şervani"*si içinde, Papa XII. Pius'a benziyordu. Evet, İngiltere ve onun sömürge haline getirdiği halklar, dost olarak ayrılıyorlardı, bunu kabul ediyordu; "ve dost olarak kalacağımızı da içtenlikle umuyorum," diyordu. Pakistan'ın, Müslümanlar'ın diğer dinsel inançlara karşı besledikleri geleneksel hoşgörüyü sürdüreceğine de söz verdi.

"Pakistan komşularına ve diğer dünyaya dostluğunu göstermekten geri kalmayacaktır," diyerek bitirdi sözlerini.

Cinnah'ın vaatlerinin yankısı henüz kaybolmuştu ki, serüven de başladı. Kararlılıkları sık sık çatışan iki adam, binanın dev tahta kapısından yan yana çıktılar. Sabahlığın altında, onları son bir ortak sınav için buyur edecek üstü açık siyah Rolls-Royce bekliyordu. "Bu lanet otomobil, cenaze arabasına benziyor," diye düşündü Mountbatten. Bir an karısına baktı. Edwina'nın arabasının şoförüne, Rolls-Royce'tan iyice uzakta kalması için kesin emir vermişti. Ama eşinin bu emri hasır altı etmek için bir bahane bulacağından emindi.

Görünüşte son derece serinkanlı bir edayla uzun arabaya doğru ilerlerlerken, bir dizi iğrenç görüntüler hayalinde geçit yapmaya başladı: 1921'de bir bombanın Galler prensinin arabasını tehdit ettiği günün hatırası, soy ağacını incelerken canlanan ve Hindistan'da dinlenmeye çekilişine sebep olan suikast görüntülerinin yeniden canlanışı. Dallardan biri büyük dayısı Çar II. Aleksandre'ın adını taşıyordu ve altında "13 Şubat 1881'de ölmüştür" notu vardı. O gün II. Aleksandre, Petrograd'da bir caddede açık arabasına atılan bombayla parça parça olmuştu. Aynı dalın üzerinde, biraz daha uzakta, bir başka dayısının adı, 1904'te Moskova'da bir anarşistin şeytani komplosuyla, hemen aynı koşullar altında can veren Grandük Serj'in adı bulunuyordu. Bir diğer dalın üzerinde kuzenlerinden Ena'nın adı yazılıydı. Onun da gelinliği, İspanya Kralı XIII. Alphonse'la evlendiği gün, arabasının üzerine atılan bomba yüzünden parçalanan sürücünün kanı ve et parçalarıyla lekelenmişti. Aile geçmişinin bu korkunç hayaletleri, bu ölüm kokan anılar, genç Kral naibiyle birlikte Rolls-Royce'a biniyordu.

Arabanın hareket ettiği sırada, bakışları Cinnah'ın gözleriyle karşılaştı. Tek kelime bile etmediler. Cinnah'ı şimdiye kadar yalnız gergin yüzüyle görmüştü, ama bu sefer Müslümanlar'ın lideri, binlerce voltluk bir akımla kasılmış gibiydi. Kral naibini selamlamak için atılan otuz bir pare top, Karaçi sokaklarında ilerleyen korteje eşlik ederken, kaldırımları dolduran, neşe ve minnet duygularıyla sarhoş kalabalıkların arasında, belirsiz yüzlerden oluşan bu insan selinin içinde, bir sokak köşesinde, bir dönemeçte, bir pencerenin ardında, bir damda, herhangi bir köşede saklanan birtakım insanlar, Cinnah'ı öldürmek için emir almış, bekleşiyorlardı. Dört kilometrelik parkur boyunca, sıralanmış duran askerler, silahlarıyla esas duruşa geçip, selam veriyorlardı. Ama hepsinin sırtı halka dönüktü ve bir teröristin, bombasını atmasına engel olamazlardı.

Louis Mountbatten, bir gün bu yarım saatlik yolculuğun kendisine yirmi dört saat gibi uzun geldiğini itiraf edecekti. Otomobil, kaldırımlardan aşağı taşan, elektrik direklerinden sarkan, lamba direklerine asılmış, damlara, pencerelere, balkonlara üşüşmüş insan yığını arasında ilerliyordu. Alkışladıkları iki kahramanın yaşadıkları dramı hiç bilmeyen coşkun Müslümanlar, Pakistan, Cinnah ve Mountbatten için durmadan "Zindabad" diye bağırışıyordu.

Tuzağa düşen iki devlet adamı, bu insan yüzlerinden oluşan tünele, içinden her an ölümün çıkabileceği dar boğaza dalıyorlardı. Halkın neşesine karşılık vermek zorunda olduklarından, komedi oynamaya mecburdular ve onlar da neşelerini, minnet duygularını göstermeliydiler. Mountbatten bu denemeyi hiçbir zaman unutmayacaktı: Bütün yol boyunca ağzı kulaklarına vararak gülümseyip, kol salladı. Ama gözleri bir an bile çevresindeki çehreleri ve hareketleri denetlemekten, kuşku uyandırıcı bir hareket, tehlikeli bir ifade, ona "Bu iş burada olup bitecek" diye haber verecek herhangi bir belirti aramaktan bir an bile geri kalmadı.

"Acaba hangisi?" diye sordu kendi kendine. "Şu selamladığım adam mı? Yoksa öbür tarafta mı duruyor?" Bu neşeli kalabalık arasında, bakışları kendisine garip gelen her şeyin üzerinde takılıp duruyor-

du. Hiç gülümsemeyen ya da çok gülümseyen bir adam... Şu pek sakin duran kişi ya da çok kıpırdanan şu bir başkası... Ya da giysileri, onu çevresindekilerden hemen ayıran şu adam. Saçma sapan düşünceler gelip geçiyordu aklından. Bengalli bir valinin sekreterinin, üzerilerine atılan bir bombayı havada yakalayıp, katile geri fırlattığını da hatırladı, ama birden kriket oynarken hiçbir zaman doğru dürüst top tutamadığı da aklına geldi. Bazen de ardından gelen karısını düşünüyor, sezinlediği gibi, şoföre acaba emrine uymamasını telkin edip etmediğini soruyordu. Kalabalığı gözetlemekten vazgeçip geriye bakmaya da cesaret edemiyordu. Bakışları aralıksız kalabalığın arka tarafını gözetliyor, havadan birden bir maden parçasının uçmasını bekliyordu.

Victoria Caddesi üzerindeki otelinin balkonundan kortejin göründüğünü fark eden biri, ceketinin cebini şişiren 45'lik Colt'unun kabzasını daha kuvvetlice sıktı. Bakışlarıyla karşıdaki evin pencerelerinde el kol sallayan kalabalığı gözlerken, baş parmağı silahının emniyet tetiğini yavaşça kaldırdı. Rolls-Royce yaklaşırken, Yeni Delhi'ye gelip Cinnah'a bir suikast düzenleneceğini haber veren genç polis müfettişi G.D. Savage, dua etti içinden. Aslında bu silahı taşımaya hakkı yoktu. Görevi yirmi dört saat önce sona ermişti. Vatanına, İngiltere'ye dönmeye hazırlanıyordu.

Mountbatten ve Cinnah arabanın içinde hâlâ tatlı gülücükler dağıtarak ve kalabalığı selamlayarak endişelerini maskelemeye devam ediyorlardı. Öylesine dalmışlardı ki, bir tek kelime bile konuşmamışlardı henüz. Düşmanlarının en büyük kusuru diye kabul ettikleri kibirliliği, şu anda Kral naibinin yüreğine su serpen tek şeydi. "Bu insanlar beni seviyorlar," diyordu içinden. "Her ne olursa olsun, onlara bağımsızlıklarını ben verdim." Bu kalabalık arasında Cinnah'ı öldürmek isterken, kendi canına da kıyabilecek bir tek kişi bulunabileceğine içtenlikle inanmıyordu. Otomobilde bulunuşu, Müslüman devlet başkanının hayatını korumak için en sağlam garanti değil miydi? "Onu öldürmeye kalkışmayacaklar," diye tekrarlıyordu, "çünkü beni de beraber öldürmeyi göze almaları gerektiğini biliyorlar."

Savage, otomobil ayaklarının altından gelip geçerken, balkonda soluğunu bile tuttu. Rolls, artık içindekilere yardım edemeyeceği kadar uzak bir menzile erişinceye dek, eli silahının kabzasını sımsıkı kavramaya devam etti. Ancak bundan sonra odasına girip, kendisine dört parmak viski doldurdu.

Şimdi de kulaklarının zarını patlatan "Zindabad" çığlıklarının yerini tehdit dolu bir sessizlik almıştı. "Bir Hint mahallesi; burada olanlar olacak," dedi içinden Mountbatten. Beş dakika süreyle kortej, Elphinston sokağının sessiz kalabalığı arasından gelip geçti. Burası, Karaçi'nin başlıca ticaret caddesiydi. Hemen bütün dükkânlar ve katlar, bugün Müslüman komşularının kutladıkları olay yüzünden iflas eden ve dehşete kapılan Hindu'lara aitti.

Hiçbir bomba patlamadı. Yaman bir fırtınadan sonra bir limanın fenerini gören denizcinin gönül ferahlığıyla, Mountbatten Rolls-Royce'un kaportası karşısında Cinnah'ın sarayının yüksek demir parmaklıklarını gördü. Hayatının en korkunç gezisi sona ermişti.

Araba durunca, Kral naibi şimdiye kadar hep kaskatı gördüğü Müslüman liderin yüzünün geniş bir gülümsemeyle aydınlandığını fark etti. Uzun ve kemikli ellerini İngiliz'in dizlerine koyarak, şöyle mırıldandı Cinnah:

"Şükür Tanrıya, sizi sağ salim getirebildim."

"Ne cüretli, Allahın cezası adam!" diye düşündü Mountbatten.

"Beni sağ salim getirdiniz mi?" diye hayretle sordu. "Hay Allah, asıl 'ben' sizi sağ salim getirdim."(1)

(1) Bu kitabın yazarları, Karaçi suikastinin niçin gerçekleşmediğini anlamak için yaptıkları çeşitli araştırmalar sırasında, sadece Sikh asıllı, Pritham Singh adında bir bisiklet tamircisinin tanıklığını tespit edebildiler. Pritham Singh, Pakistan trenlerinin raydan çıkartılması olaylarına karıştığı iddiasıyla CID tarafından tutuklanmıştı. Bu tanık, RSSS adlı aşırı örgütün gerçekten adamlarını Karaçi'ye sızdırdığını, ancak ilk olarak bombasını atacak ve otomobilin el bombası yağmuruna tutulmasını sağlayacak liderlerinin, arabada Cinnah'ın yanında Mountbatten'ı görünce, suikasti uygulamaktan caydığını söylemiştir.

Gandhi'nin kutsal yolunda dokuzuncu durağı "Bir yas günü"

Her zamanki gibi, yine tam saatinde çıka gelmişti. 14 Ağustos'ta, öğleden sonra saat tam beşte, Gandhi'nin sıska silueti Haydari malikânesinin kapısında göründü. Hafif kambur duruşu, "koltuk değnekleri," yani küçük yeğenleri Abha ve Manu'nun omuzlarına dayanmış olarak, evin avlusunda bekleşen kalabalığın arasında kendisine bir yol açtı.

Kutlamaya hazırlandığı tören, Mahatma'nın son derece düzenli yaşamını oluşturan her şey gibi, değişmez bir olaydı. Lenin, devrimini hücresinin karanlığında hazırlarken, Naziler, Nuremberg'de düzenledikleri dev gösterilerle birliklerini büyülerken, özgürlüğe çıkan uzun yolunda Hindistan'ı elinden tutup götüren Gandhi de halkına her akşam basit bir dua toplantısı vaat etmişti.

Şehirlerde ve köylerde, Londra'daki gecekondularda ya da İngiliz cezaevlerinde olsun, bu dua toplantıları, kendisine inananlarla bağlantı kurması şart olan birinin, insancıl ilişkiler konusundaki dehasının bir belirtisiydi. Bu toplantılarda kabuklu pirincin besleyici değerlerinden, atom bombasının lanetlenmesinden, düzenli olarak tuvalete çıkmanın öneminden, Gîtâ'nın yüce güzelliklerinden, cinsel arzuyu gemlemenin avantajlarından, emperyalizmin adaletsizliklerinden ve **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın nimetlerinden bahsetmişti. Ağızdan ağıza tekrarlanan, gazetelerde yayınlanan, radyodan nakledilen bu gündelik sohbetler, eyleminin temeli, Mahatma'nın adeta kutsal kitabı olmuştu.

Şimdi de harabe halindeki şu evin avlusunda, kin kusan şehrin göbeğinde, son defa olarak İngiliz işgali altındaki bir Hindistan'da düzenlenen dua toplantısında söz almaya hazırlanıyordu. Bütün gün Hindu delegeleri kabul edip, Kalküta'da önerdiği **Şiddet Aleyhtarlığı** sözleşmesinin niteliğini onlara da anlatmış, mesajını aralıksız tekrarlarsa, yeni bir kardeşlik düşüncesi yaratabileceğini ummuştu. Kalküta'daki ilk dua toplantısına en az on bin kişinin katılması, çağrısının dinlendiğini gösteriyordu.

"Yarın İngiltere'nin boyunduruğundan kurtulmuş olacağız," diye ilan etti. "Ama bu gece yarısından sonra, Hindistan ikiye bölünmüş olacak. Yarın bir bayram günü, ama aynı zamanda bir yas günü de."

Kendisine inananlara, bağımsızlığın herkesin omuzlarına ağır sorumluluklar yüklediğini de hatırlattı.

"Eğer Kalküta aklını başına toplar ve kardeşliği kurtarabilirse, belki bütün Hindistan kurtulabilir. Ancak bir kardeş kavgasının alevleri ülkeyi ateşe boğarsa, tazecik özgürlüğümüz nasıl yaşama olanağı bulabilir?"

Bu özgürlüğün baş mimarı olan adam, taraftarlarına Hindistan'ın bağımsızlık eğlencelerine katılmayacağını da açıkladı. Onlardan bu tarihi günü, kendisi gibi "oruç tutarak ve Hindistan'ın selameti için dua ederek ve mümkün olduğu kadar çok pamuk eğirerek geçirmelerini" istedi. "Çünkü ülkelerini felaketten kurtaracak olan en iyi şey, tahta çıkrıktı."

Cinnah'ın arabasını Karaçi sokaklarında izleyen "Pakistan Zindabad" çığlıklarına rağmen, Pakistan'ın doğuşu hayret verici bir duygusuzluk içinde gelip geçti. Gariptir, en neşeli hava, Müslüman Bengal'de, Doğu Pakistan olan bölgede -birgün Bangladeş savaşına sahne olacak topraklarda- esti. Eyaletin yeni Başbakanı Khwaja Nizameddin, yeni başkenti Dakka'ya gitmek için Kalküta'dan Müslüman Birliği'nin bayraklarıyla süslenmiş küçük bir vapurla yola çıktı. Gemi, muson rüzgârlarının kabarttığı Ganj Deltasının suları üzerinde saatlerce beşik gibi sallandı, durdu. Küçük tekne ne zaman bir köyün kulübeleri önünde duracak olsa, halk "Zindabad Pakistan" çığlıklarıyla dışarı uğruyordu. Nizameddin'in oğlu, "Herkes şarkılar söylüyordu," diyerek o günleri anımsıyor. "Ve bütün gözlerde mutluluk okunuyordu..."

Pencap'ın başkenti Lahor'da ise, sınırın nasıl çizildiği henüz bilinmediğinden, çok daha ateşli bir hava esiyordu. İngiliz Polisi Bill Rich de komiserlik görevini tamamlıyordu artık. Görevleri başında kalan polislerle birlikte, boşuna şiddet eylemlerini bastırmayı denemişti. Ancak muson rüzgârının bir türlü esmek bilmediği o yaz mevsiminin cehen-

nem sıcağında, korku ve kin, Moğol krallarının Binbir Gece Masalları şehrini kırıp geçiriyordu. İngiliz Polisi, tanık olduğu son olayların bir özetini deftere kaydetmişti. Bu, kendisinden sonra geleceklere bıraktığı acı bir mirastı. Sonra da Müslüman halefini çağırttı.

Bill Rich, devir teslim belgesini çıkarttı. Belge, iki bölümdü. Sol bölüme, şunları yazdı: "Bugün, 14 Ağustos 1947, görev ve yetkilerimi devrettim." Sonra da altını imzaladı. İngiliz Polis memuru Müslüman halefini selamladı, hâlâ içeride bulunan birkaç yardımcının ellerini sıktı, sonra da hüzünlü bir edayla ayrıldı.

Yorgunluğunu üstünden atan Cinnah, o gün öğleden sonraki vaktini, gece yarısından sonra resmi ikametgâhı olacak Karaçi'deki dev sarayın salonlarını birer birer dolaşarak geçirdi. Hiçbir şey kaçmıyordu bakışlarından. Demirbaş listesini incelerken, tahta yuvarlakları tokmakla sürülerek oynanan bir İngiliz oyununun takımının eksik olduğunu fark etti. Birden öfkelenip yaverini çağırttı ve Pakistan Genel Valisi olarak ilk emrini verdi: Kaybolan takımın bulunup derhal yerine konması!

"Olanaksız düş" Pakistan fikrinin asıl babası ise, o 14 Ağustos gününü İngiltere'de, Cambridge'deki mütevazi villasında geçirdi. Uzatmalı öğrenci Rahmet Ali için Karaçi sokaklarında hiçbir zaman zafer yürüyüşleri düzenlenmeyecekti; hiçbir kalabalık ona minnet duygularını ifade etmek için toplanmayacaktı. Rüyası, artık bir başkasına, halkının özgürlüğü uğruna savaşmak için bunun şampiyonluğunu yapmasını önerdiği zaman, fikrini reddeden bir adama aitti. Rahmet Ali o zafer gününü, Pencap'ın bölünmesine razı olduğu için Cinnah'ı suçlayan bir bildiriyi kaleme almakla geçirdi. Ama aslında peşin kaybettiği bir oyun oynuyordu. Minnet duyguları içindeki bütün bir halk, bir süre sonra milyonlarca lira harcayarak Muhammet Ali Cinnah için Karaçi'de bir anıtkabir yaptıracaktı. Pakistan'ı keşfeden ileri görüşlü kişi ise, İngiltere'de, Newmarket'te, üzerinde adı bile bulunmayan bir mezarlığa defnedilecekti.

Güneş batarken yola koyuldular. Bir leylek gibi sıçrayarak yürüyen kavalcı, Yeni Delhi'nin kalabalık sokaklarında arabaya eşlik ediyor-

du. Her yüz metrede bir duruyor, asfalta kadar eğiliyor ve sazından çıkan solukla, yerden tozları kaldırıyordu. Arabanın içinde oturan iki yolcu ise, dinsel kayıtsızlıklarını sürdürüyorlardı. Bunlar, iki *"sanyasin"*di, yani ömürlerinin son deminde ailelerini, bütün mal ve mülklerini terk edip, salt gerçeği bulmak üzere tam bir yoksulluk içinde yola revan olan insanlardı. Çıplak bağırları, kül kaplı alınları, zayıf omuzlarının üzerine kıtık gibi dökülen upuzun, karmakarışık saçlarıyla, yüzyılların Hindistanı'nın gezici dervişleriydiler. Sahip oldukları tek şey, yedi boğumlu uzun bir baston, bir su matarası, bir de antilop postuydu(1). Taksilerinin penceresinde bir sari gördükleri zaman, bakışlarını kaçırıyorlardı. Hindistan'ın en eski mezheplerinden birine mensuptular ve öyle sıkı kuralları vardı ki, yalnız her türlü dişiden kaçınmak değil, kadına bakmamalıydılar bile. İnsan bedeninin ne kadar gelip geçici olduğunu unutmamak için, her sabah üstlerini başlarını külle örtüyorlardı. Sadakayla yaşıyor, günlük tek öğün yemeklerini yere oturmadan yiyorlardı: Birkaç yudum *"panşa-gavya,"* yani ineğin beş hayırlı nimetinden yararlanarak hazırlanan bir besin: Süt, yoğurt, *"ghî"* (kremasız tereyağ), sidik ve gübre.

O 14 Ağustos akşamı, iki kutsal adamdan biri, üzerinde altın sırma işlemeli, beyaz ipekliden katlanmış bir eşarp bulunan som gümüşten bir tepsi taşıyordu. *"Pitambaram"*dı bu eşarbın adı ve Tanrının giysileriydi. Öteki de kakmalı bir asa. Tangor nehrinden kutsal suyla doldurulmuş bir vazo, bir küçük çuval kül, bir de Madras yakınlarındaki Şindambaram tapınağında, raks Tanrısı Nataraja tarafından kutsanmış haşlanmış pirinç torbası taşıyordu.

Bu küçük heyet York Caddesi 17 numaradaki mütevazi villanın kapısına kadar başkentin sokaklarını arşınladı. Batıl inançlar ve büyüyle yoğrulmuş bir Hindistan'ın elçilerinin burada yeni bir Hindistan'ın peygamberiyle randevuları vardı. Bilim ve sosyalizmin Hindistanı ile. Eskiden kutsal kişiler Hint krallarını nasıl kutsamaya davet etmişse, bu

(1) Gelenekçi Hindular antilop ve kaplanı özellikle temiz hayvanlar olarak kabul ederler. Bunların postunu örtü olarak kullanmanın kendilerini hiçbir şekilde kirletmeyeceğine inanırlar.

akşam da *"sanyasin"*ler, modern bir Hint ulusunun yönetimini yüklenecek olan insanı, antik yöntemlerle kutsamaya gelmişlerdi.

Jawaharlal Nehru'nun üzerine önce kutsal suyu serptiler, kutsal küllerle alnını ovdular, asalarını ellerine tutuşturdular ve Tanrının giysileriyle de donattılar. "Din" sözcüğünün bütün tüylerini diken diken ettiğini açıklamaktan hiçbir zaman çekinmemiş biri için bu ayin, ülkesinin eleştirdiği yönünün en acınacak gösterisiydi. Nehru buna rağmen sıkılarak razı oldu, boyun eğdi. Belki de kendisini bekleyen çetin anlarda, hiçbir yardım elini reddetmemeyi düşünmüştü. Hatta inanmadığı gizli kuvvetlerin elini bile.

Garnizonlarda, malikânelerde, resmi binalarda, deniz üslerinde, Kalküta'da Hint'in fethinin başladığı William Kalesinde, Madras'taki Saint-George Kalesinde, Simla sarayında, Keşmir'de, Nagaland'da, Sikkim'de ve Assam'ın cangıllarında, binlerce İngiliz bayrağı son defa olarak direklerinden aşağı indirildi. Üç buçuk yüzyıl boyunca Büyük Britanya'nın dünyanın bu yöresindeki egemenliğini simgeleyen bayrağın Hint semalarından kayboluşu için resmi hiçbir tören düzenlenmemişti. Mountbatten böyle istemişti. Bizzat Nehru'da, "İngilizlerin alınganlığını kışkırtmamak için" her türlü gösteriyi yasaklamıştı.

Ertesi sabah, güneş doğarken, Union Jack'in yerini bağımsız Hindistan'ın safran sarısı, yeşil ve beyaz bayrağı alacaktı.

Hayber Geçidinin doruklarında, "Hayber Rifles" birliğinin kumandan vekili Yüzbaşı Kenneth Dance, bu yörede görevli olan tek İngiliz, akşamın sessizliği içinde yankılanan yedi gong darbesini dinliyordu. Hindistan ordusundaki eski bir gelenek uyarınca, yıllardır her saat başı bu gong çalardı. Amaç, kendilerine bir saat alamayan yerli sipahilerle, onlardan daha çok sayıdaki saat okuyamayanlara, vakti bildirmekti. Son darbe de vurunca, Dance, Landi Kotal kalesinin tepesindeki gözetleme yerine tırmandı. Burada çekilme emrini çalmak için hazır bekleyen bir borazancı vardı. İki adamın ayakları dibinde, toprak tabyaların altında kıvrıla kıvrıla uzanan bir yol, dar boğaza doğru, Camrud yönünde ilerliyordu. Otuz yüzyıldan fazla bir zamandan beri, istilacılar

Hint ovalarına hep bu dar boğazlardan geçip gitmişlerdi. Birçok virajda, kayaların içine kazılan levhalar, Dance'in mensup olduğu ordunun verdiği savaşları yâd ediyor, bu tarihsel geçidin savunması uğrunda can veren yurttaşlarının fedakârlığını anımsatıyordu.

Borazancı esas duruşa geçip, borazanını yukarı kaldırdı. Dance yüreği daralarak, borazan sesiyle birlikte bayrağı indirdi. İpinden çıkartıp, özenle katladı. Bayrağı, "geldiği yere, İngiltere'de emin bir köşeye" götürmeye kararlıydı. Sonra da birliğine, Bombay'da gemi donatımı satan bir dükkândan aldığı, bakırdan kocaman bir çan armağan etti. Gözetleme kulesindeki gongun yerine koysunlar diye. Üzerine de şu sözü kazıtmıştı: "Yüzbaşı Kenneth Dance'ten, Hayber Rifles Alayına, 14 Ağustos 1947."

Hindistan'ın hemen hemen tam öbür ucunda, aynı akşam, bir başka İngiliz bayrağı, doksan yıldan beri ilk defa olarak direğinden indiriliyordu. Lucknow valisinin malikânesi, İmparatorluk Hindistanının tapınağı, imparatorluğun en şerefli anılarının saklandığı kutsal kalıntılar mahfazası, rekabete karşı İngiltere'nin gücünü temsil eden inatçılığının kalesiydi. Buradaki garnizonda sağ kalan bin kişinin, ayaklanan Hintliler'in seksen yedi gün süren kuşatmasından kendilerini kurtarmaya gelen yardım birliğine alkış tuttuğu yerin kalıntılarını, 1857'den beri hiç kimse kaldırmamıştı.

Eyaletin yeni Hintli valisi olan bir kadın, bayrağın indiriliş töreninde hazır bulunuyordu. Ünlü kadın ozan Sarojini Naydu, Gandhi'nin ilk öğrencilerindendi. *"Hartal"*larına katılmış, "made in England"etiketli giysileri ateşe vermişti; Mahatma'nın avucu tuz dolu elini meydan okurcasına göğe doğru kaldırdığı kumsalda, o da bulunmuştu. İngiliz polislerinin *"lathi"*leri onun da sırtına inmiş, iki yıldan fazla bir zaman, İngiliz cezaevlerinde yatmıştı. Bütün yaşamını, bu anla orantılı olarak düzenlemişti; İngiliz bayrağının Hint göklerinde kaybolduğu an için.

Bunca savaşta pişen Hintli kadının gözlerinde, o anda, her şeye rağmen yaşlar birikti ve gözyaşlarının yanaklarından aşağı süzüldüğünü hissetti. Şeref birliğinin askerleri bayrağı özenle sarıp sarmaladılar. Mountbatten bu bayrağın, Hindistan'ı hiçbir zaman ziyaret etmek fırsa-

tı bulamayan Kral VI. George'a, Hint İmparatorluğunun son bir hatırası olarak gönderilmesini emretmişti. Ardından kumandan bizzat eline bir balta aldı: Başka hiçbir ulusun bayrağı, Lucknow'un kutsal direğinde sallanamayacaktı.

Jawaharlal Nehru, alnındaki kutsal *"sanyasin"* küllerini henüz silmiş ve yemek için sofraya oturmaya hazırlanıyordu ki, Yeni Delhi'deki villasında, çalışma odasındaki telefonunun zili acı acı çalmaya başladı. Ses o kadar kötü geliyordu ki, kızı İndira, babasının söylediklerini işittirebilmek için avaz avaz bağırmak zorunda kaldığını duydu. Genç kadın, Nehru'nun biraz sonra allak bullak bir yüzle geri döndüğünü gördü. Nehru konuşacak güç bulamadan, başını ellerinin arasına aldı ve uzun bir süre, öylece durdu. En sonunda, gözleri yaşlar içinde, Lahor'dan aradıklarını söyledi. Eski şehirdeki Hindu ve Sikh mahallelerinin suyu kesilmişti. Susuzluktan kırılan insanlar, kavurucu yaz sıcağında, hararetten çıldıracak gibiydiler. Bir kova su bulabilmek için mahallelerinden çıkan kadınlar ve çocuklar, Müslüman halk tarafından hemen katlediliveriyordu. Yangınlar, şimdiden pek çok semti küle çevirmişti.

Nehru zor işitilen bir sesle sızlandı:

"Bu akşam ben ulusa nasıl sesleneceğim? Lahor'un, güzel Lahor'umuzun alevler içinde olduğunu bile bile, kalbimin bağımsızlık sevinciyle coştuğunu nasıl söyleyebileceğim?"

Jawaharlal Nehru'nun zihnindeki korkunç görüntü, bir Gurka taburuna mensup genç İngiliz subayının gözleri önüne olanca dehşetiyle seriliyordu. Yüzbaşı Robert Atkins, Lahor'a uzanan köprüyü cipiyle aşarken, şehrin üzerinden göğe doğru fışkıran bir düzineye yakın dev gibi yangının alevlerini görmüştü. Birden aklına dramatik bir başka sahne geldi: 1940 Ağustos ayındaki büyük bombandırman sırasında, Londra'da da gökyüzünün böyle kıpkızıl olduğunu düşündü.

Atkins'in peşinden birliğine mensup iki yüz asker geliyordu. Onlar da cip ve kamyonlardan kurulu bir konvoyun öncüleriydiler. Tabur şa-

faktan beri Lahor üzerine ilerlemekteydi. Hepsi de Mountbatten'ın Pencap'ta düzeni sağlamak için kurduğu özel kuvvete mensuptu. Yüzbaşı Atkins, bir tek canlıya rastlamadan Lahor sokaklarından gelip geçti. Kendisine sadece uzaklardaki yangınların çıtırtısının bozduğu bir ölüm sessizliği eşlik ediyordu.

Tehdit dolu geceyi gözleyen Atkins, geçen yıl Hindistan ordusu albaylarından olan babasıyla birlikte geçirdikleri son akşamı hatırladı. Madras kulübünde siyasetten bahsederek bilardo oynamışlardı. "Çok geçmez, Hindistan da bağımsızlığına kavuşacaktır, kaçınılmaz bir şey bu," kehanetinde bulunmuştu albay; "ama o gün oluk gibi kan dökülecek."

Yeni Delhi'nin göbeğinde, Hint Parlamentosu'nun başkanı Dr. Rajendra Prasad'ın malikânesinin bahçesinde yükselen alevler ise, hiçbir kundakçının eseri değildi. Bu, Hinduluğun ilk zamanlarından kalan gelenekler uyarınca, alevlerin karşısında *"mantra"*lar mırıldanan Brahman rahibinin adadığı kutsal ateşti. Evrensel ana toprak, hayat kaynağı suyla enerji ve yıkıcılığın özü ateş, *"trimurti"*yi, yani Brahmanlığın üçlemesini oluşturuyordu. Geleneksel Hindu şenliklerinde ateş, hiç eksik olmayan bir unsurdu. Ateş, en büyük arındırıcı, insanoğlunu köklerine, içinden çıktığı küllere taşıyan Tanrısal araçtı. "Ey ateş," diye okuyordu Brahman rahibi, "sen Tanrıların ve bilgelerin bakışısın. Sen, gerçeği bulmak için insanoğlunun yüreğinin en gizli derinliklerine girmeye muktedirsin."

Kutsal sözler gecenin içinde göklere yükselirken, bağımsız Hindistan'ın bakanları olacak erkekler ve kadınlar da birer birer Kutsal Ateş'in önünden geçiyorlardı. Bir başka Brahman rahibi de her seferinde üzerlerine birkaç damla su serpiyordu. Sonra da elinde içi zincifre tozu dolu bakır bir kupa tutan bir genç kızın önüne varıyorlardı. Genç kız sağ elinin baş parmağını kupanın içine daldırıyor, her bakanın alnına kızıl bir leke basıyordu. Yani dış görünüşlerin ardında gerçeği görmelerini sağlayacak "üçüncü göz"ü. En sonunda kendilerini bekleyen görevi yerine getirmek üzere Hindistan'ın ilk özgür hükümetinin mensupları, bu

adamlar ve bu kadınlar, Parlamento'nun bayraklarla donatılmış salonuna girdiler. Birkaç saniye sonra üç yüz milyondan fazla Hindu'nun kaderini yüklenmek sorumluluğunu onlar omuzlanacaktı.

Son belgeler imzalandıktan, son telgraflar çekildikten sonra, geriye Britanya'nın Hint İmparatorluğu'nu imparatorluk yapan takımları, mühürleri, damgaları ve diğer her şeyi toplayıp kaldırmaktan başka yapacak bir iş kalmıyordu. Çalışma odasında tek başına olan Lord Mountbatten, düşünceliydi. "Hâlâ dünyanın en kudretli adamlarından biriyim," diye geçirdi aklından. "Şu çalışma odasından insanlığın beşte birinin ölüm kalımına hükmeden bir mekanizmanın son dakikalarını denetliyorum." Bunu düşünürken, birden H.G. Wells'in *"Mucizeler Yaratabilecek İnsan"* adlı hikâyesini anımsadı. Bu, bütün bir gün her dilediğini yapmak olanağını elde eden bir İngiliz'in öyküsüydü.

"Hint Kral naiplerine mucizeler yaratmak iktidarını veren olağanüstü bir görevin son demlerini yaşamaktayım ben de" diye geçirdi içinden. "Bir mucize yaratmalıyım. Ama hangisini?"

Birden bir fikir geldi aklına. "Aman Tanrım," diye yüksek sesle bağırdı, "buldum! Palanpur Begümünü, altes yapacağım." Bu buluşun verdiği heyecanla, derhal yardımcılarını çağırttı.

Mountbatten'la Palanpur nevvabı 1921'de, Galler Prensinin Hindistan gezisi sırasında dost olmuşlardı. 1945'te, arkadaşını bir ziyareti sırasında, Mountbatten yerel İngiliz yüksek memurunun görüşme istemini kabul etmişti. Bu memur ona, nevvab'ın eşinin kuşkusuz Avustralyalı olduğunu, ama İslamiyeti kabul ettiğini sandığını açıkladı; genç begüm sari giymeyi alışkanlık haline getirmişti; ayrıca diğer yerel âdetlerle birlikte, hayranlık uyandıracak kusursuz, sosyal bir hizmet gerçekleştiriyordu. Oysa nevvab çok umutsuz: Kral naibi eşine altes unvanı vermeyi inatla reddediyordu. Hem de Hintli olmadığını bahane ederek. Mountbatten, Yeni Delhi'ye döndüğü zaman, Kral naibi Lord Wavell nezdinde bizzat bir girişimde bulunmuştu. Ama boşuna. Londra, birçok mihraceyi yabancı kadınlarla evlenmeye itecek böyle bir ayrıcalığa karşıydı.

Yardımcıları çalışma odasında toplanınca, Mountbatten niyetini onlara açıkladı.

"Ama bunu yapamazsınız!" diye karşı çıktı biri.

"Kim demiş yapamayacağım?" diye gülerek sordu Mountbatten. "Ben Hindistan Kral naibi miyim, değil miyim?"

Hemen bir rulo parşömen getirtti ve "Tanrının izniyle" Palanpur nevvabının Avustralyalı eşinin altes mertebesine yükselten bir iki tumturaklı cümleyi yazdırttı.

O 14 Ağustos 1947 akşamı, saat on biri elli sekiz geçe, Louis Mountbatten belgenin altına imzasını atıyordu. Bundan birkaç dakika sonra da özel Kral naibi simgesi, Hint yıldızı armasıyla bezenmiş Britanya bayrağı, son defa olarak Kral naiplerinin Yeni Delhi'deki saraylarının bayrak direğinden aşağı indiriliyordu(1).

Çok eski zamanların karanlıklarından beri, insanoğlunun efsanelerini daha taşlara kazımasından da önce, mühre boncuklarının sızlanışları Hint kıyılarında güneşin doğusunu selamlamıştı. Parlamentonun toplantı salonunda, ayakta duran ve bir parça *"khadi"*ye sarılmış bir Hintli, bugün yüz milyonlarca insana yeni bir günün doğuşunu haber vermeye hazırlanıyordu. Kolunun içinde pembe ve lal renklerle bezenmiş sedeften uzun bir deniz kabuğu taşıyordu. Bu adam, özgürlük istemek için sokağa inen Hintli kitlelerin habercisiydi.

Onun aşağısında, kürsüde, Jawaharlal Nehru duruyordu. Pamuklu kumaştan yeleğinin iliğinde, her günkü gibi -yalnız İngiliz cezaevlerinde tutuklu bulunduğu dokuz yıl dışında- iliştirdiği ve artık kişiliğinin simgesi haline gelen bir gül duruyordu. Hindistan Kral naiplerinin portreleri yarın daire biçimindeki salonun duvarlarından indirilmiş, yerlerine safran sarısı, beyaz ve yeşil renkli bayraklar asılmıştı.

Tıklım tıklım kemerlerin altında ise, sarili, *"khadi"* peçeli, nakışlı, smokinli, gece kıyafetli giysileri içinde bu akşam doğacak olan bir ulu-

(1) Bu bayrak bugün Birmanya Kontu Mountbatten'in Romsey'deki ünlü Roma Kilisesinde bulunmaktadır.

sun ileri gelen kişileri oturuyordu. Temsil ettikleri halklar, yeryüzünde bir eşi daha bulunmayan çeşitli ırk, din, dil ve kültürlerin bir araya gelişinden oluşmuştu. En yüce ruhsal fetihlerin, en korkunç maddi sefaletle karıştığı bir ülkenin temsilcileriydiler. En büyük zenginlikleri, en büyük zıtlıkları olan, insanları topraklarından daha bereketli bir ülkenin. Tanrıya delicesine tutkun ve bir eşi daha görülmeyen acımasız ve geniş doğal lanetlerin altında ezilen bir ülkenin. Zengin bir geçmişi, belirsiz bir bugünü olan ve dünyada bir başka ulusun henüz karşılaşmadığı sorunlarla yüz yüze bir geleceğin sahibi bir ülkenin. Ancak bütün bu engellerle, bütün bu felaketlere rağmen, onların Hindistan'ı, insanların yaşama yeteneklerinin en canlı, en süreli simgelerinden biriydi.

Yarım daire biçimindeki salonda toplanan erkekler ve kadınlar, üç yüz otuz milyon nüfuslu bir ulusun delegeleriydiler. Üç bin kast ve alt kasta bölünen iki yüz yetmiş beş milyon Hindu'dan başka -bunların arasında yetmiş milyon Dokunulmaz'la bazı ilkel kabileler de vardı- ayrıca otuz milyon Müslüman, yedi milyon Hıristiyan, altı milyon Sikh, yüz bin Parsi ile ataları Hazreti Süleyman'ın tapınağının yıkılmasından sonra Babil'den kaçan yirmi dört bin de Yahudi bulunuyordu.

Bu topluluk arasında aralarında ana dilleriyle konuşup anlaşabilecekler pek enderdi. Tek ortak dil, sömürgecilerin dili olan İngilizceydi. Hindistan'ın resmi on beş dili ve sekiz yüz kırk beş de lehçesi olacaktı. Pencaplı Müslüman milletvekillerinin konuştuğu Urduca, sağdan sola doğru yazılıyordu; komşuları Birleşik Eyaletler'in Hint dili ise soldan sağa. Madraslıların konuştuğu Tamil dili bazen yukarıdan aşağıya doğru yazılıyordu; bazı diğer yazılar ise, hiyeroglif gibi çözülüyordu. Hatta her gün tekrarlanan bazı jestlerin anlamı bile farklıydı. Güneyliler gibi kara tenli bir Madraslı başını yukarıdan aşağı doğru sallayacak olursa, bu "evet" demekti. Teni bir parça daha açık olan bir kuzeyli ise aynı hareketi yaptığı zaman, "hayır" anlamına geliyordu.

Hindistan'da İsviçre'nin nüfusu kadar cüzamlı, Belçika'nın nüfusu kadar Brahman, bütün Hollanda'nın nüfusuna eşit dilenci, on bir milyon *"sadhu,"* bazıları Naga'lar gibi kafatası avcısı olan yirmi milyon yerli, dokuz milyon evli ya da dullar, on beş yaşından küçük de çocuklar

vardı. On milyondan fazla Hintli ise, yarı göçebe hayatı sürüyordu. Köyden köye dolaşarak, babadan oğula mensup oldukları kastın mesleğini sürdürüyorlardı bunlar; Yılan oynatıcılar, meddahlar, cambazlar, hokkabazlar, kuyucular, sihirbazlar, ip cambazları, şifalı ot satanlar. Her gün otuz sekiz bin çocuk dünyaya geliyordu, ama bunların dörtte biri daha beş yaşına bile varmadan ölmeye mahkûmdu. Her yıl on milyona yakın Hintli öbür dünyaya göç ediyordu ve bunlardan çoğu kötü beslenmeden ya da çiçek ve kolera gibi hastalıklardan ölüyordu. Oysa bu hastalıkların dünyanın hemen her yerinde kökü kazınmıştı.

Hint yarımadası, dünyanın en yoğun maneviyat bölgelerinden biriydi. Budizmin anavatanıydı. Hindu dininin anasıydı. İslamiyetin en büyük tapınaklarından biriydi. Tanrıların aklın hayalin alamayacağı kadar çeşitli biçim ve simgelerle ortaya çıktığı bir topraktı. Dinsel törenler ise, en yüce metafizik kurgulardan, hayvan kurban etmeye ve bazı mezheplerde uygulanan cinsel sefahat âlemlerine kadar uzanıyordu. Bazı kutsal bölgelerde ise geleneksel bayramlar halini almıştı. Hindu'ların Tanrılar âleminde, üç yüz otuz milyon Tanrı vardı, çünkü Tanrı hiçbir zaman bilinmiyordu, ancak belirtileri tanınıyordu ve her gün, her şeyde tezahür ediyorlardı. Raks, şiir ve şarkı Tanrı ve Tanrıçaları vardı; ölüm, tahrip ve hastalıklar Tanrıları ve Tanrıçaları vardı; kolera salgınlarını önlemek için ayaklarının dibinde keçilerin kurban edildiği Markhay Devi gibi Tanrıçalar vardı ve inananların, tapınakların süslerinde temsil edilen heykelciklerin cinsel marifetlerini taklit etmek için dilendikleri Deva İndra gibi Tanrıları vardı. Tanrı, bazı ağaçlarda, mitolojik efsanelerin kahramanı Hindistan'ın yüz otuz altı milyon maymununda, iki yüz milyon kutsal ineğinde, yılanlarında, özellikle zehiriyle her yıl kendisine inananların yirmi bininin ölümüne sebep olan kobralarında somutlaşıyordu. Hindistan'daki üç bin mezhep arasında, eski Pers'teki ateşe tapanların torunları Zerdüştler, Hinduluğun reform geçirmiş bir dalı olan ve bütün yaratıkları kutsal saydığı için, mensuplarının yanlışlıkla bir sinek bile yutmamak amacıyla ağızlarını gaz maskesiyle kapatıp dolaştıkları Jain'ler de vardı.

O akşam Yeni Delhi'de toplanan milletvekillerinin temsil ettikleri ulus, dünyanın en zengin adamlarından birkaçıyla, yaşamlarını güç devam ettirebilen üç yüz milyon köylüyü de kapsıyordu. Dünyanın en bereketli toprakları olabilecek arazileri, en sefil yerleri halindeydi. Halkın yüzde seksen üçü okuma yazma bilmiyordu. Kişi başına düşen gündelik gelir, elli meteliği geçmiyordu. En büyük iki Hint şehri, Kalküta ve Bombay'ın halkının dörtte biri, sokakta yatıp kalkıyor, doğal ihtiyaçlarını sokakta karşılıyor, sokakta doğuyor ve ölüyordu. Hindistan'a her yıl ortalama yüz on dört santimetre küp yağmur düşüyordu ki, bu Fransa'da Beauce ovalarına ve Touraine bahçelerine düşen yağmurdan kat kat fazlaydı; ancak bu bereket aylara ve ülkenin çeşitli bölgelerine göre çok eşitsizce bölüşülüyor, bu nedenle etkisiz kalıyordu. Sağnak halindeki muson yağmurlarının üçte biri, hiç yarar sağlamadan denize akıp gidiyordu. Üç yüz bin kilometre karelik, Almanya kadar geniş bir alan, yılda yirmi santimetre küpten daha fazla su alamazken, diğer başka bölgeler her yıl geniş toprakları seller altında bırakan ve milyonlarca insanı boğulmakla tehdit eden tayfunlara sahne oluyordu.

Dünya endüstrisinin en büyük isimlerinden üçü, Birla'lar, Tata'lar ve Dalmia'lar Hindistan'daydı, ama hâlâ derebeyliğin egemen olduğu ekonomisi, ancak bir avuç toprak sahibine ve kapitaliste yarar sağlıyordu. Sömürgeciler de ülkenin sanayileşmesi için hiçbir çaba göstermemişlerdi. İhracat, hemen yalnız sanayi ürünlerine dayanıyordu: Jüt, çay, pamuk, tütün. Makinelerin büyük bir bölümünü ithal etmek zorunluluğu vardı. Kişi başına düşen elektrik tüketimi, hiçbir anlam ifade etmiyordu. Fransızların tükettiğinden elli kat daha azdı. Toprak altı zenginlikleri dünya demir rezervlerinin dörtte birine yakınını barındırdığı halde, demir üretimi yılda bir milyon tona zor erişiyordu. Hindistan'ın 6083 kilometre uzunluğunda kıyısı vardı, ama balıkçılık öylesine ilkeldi ki, hiçbir Hintliye yılda bir kilodan çok balık sağlayamıyordu.

İngiliz sömürgecilerinin bıraktığı tek miras, anlaşıldığı kadarıyla ezici sorunlar ve lanetler dizisinden başka bir şey değildi. Oysa o akşam, Hint Parlamentosu'nun toplandığı salonda, hiç kimse İngilizlere

karşı pek diş biliyor gibi değildi. Hepsi de Hindistan'ın efendilerinin pılını pırtını toplayıp gitmesiyle, ülkeyi ezen müthiş yükün hafifleyeceğini, dertlerin biteceğini sanıyorlardı.

Hindistan'ı bahtsızlığından kurtarmak gibi ağır bir sorumluluğu omuzlarında taşıyacak olan adam, konuşmak için yerinden kalktı. Lahor'la yaptığı acı telefon konuşmasından sonra, Jawaharlal Nehru'nun, Hindistan'ın bağımsızlığını kutlamak üzere bir konuşma hazırlamasına ne zamanı ne de kuvveti kalmıştı. O da bunun üzerine kalbinin sesine kulak verip hazırlıksız konuştu:

"Bundan yıllarca önce," dedi, "kadere bir randevu vermiştik ve işte şimdi sözümüzü tutmanın zamanı geldi... Gece yarısı, insanlar uyuduğu sırada, Hindistan uyanacak ve gözlerini hayata, özgürlüğe açacak."

Cümleler, uslu ve akıllıca, yürekleri titreterek dökülüyordu ağzından. Ne var ki Nehru açısından bu zafer anı düzeltilmesi olanaksız biçimde berbat edilmişti. Sonradan, "Doğrusu söylediklerimi pek zor fark ediyordum," diye itiraf edecekti. "Sözcükler kendiliklerinden ağzımdan çıkıyor, aklım, alevler içindeki Lahor'un görüntüsünden bir türlü kurtulamıyordu."

"İşte o an gelip çattı," diyerek devam etti Nehru, "bir halkın geçmişinden kurtulup geleceğe atılmak için tarihin pek ender olarak sunduğu o an; bir çağın bittiği, uzun bir süre sesi kısılan bir ulusun ruhunun ifadesini bulduğu o an. (...) Tarihin şafağında, Hindistan son olmayan bir şeyi araştırmaya başladı; zamanın karanlıklarından beri, bu ülkenin geçmişi, onun çabalarının, başarılarının ve başarısızlıklarının büyüklüğünün tanığıdır. Hindistan iyi ve kötü talihine rağmen, amacını hiçbir zaman unutmamış, gücünü aldığı idealini kaybetmemiştir. Bugün, artık bir felaket çağına son veriyoruz. Hindistan en sonunda kendisini bulmuştur. (...) Gün, sinsi ve yıkıcı eleştiriler, kin ve kınama günü değildir," diyerek özetledi sözlerini. "Özgür Hindistan'ın soylu, bütün evlatlarına kapısı açık olan yeni konutunu inşa etmek zorundayız."

Nehru, Meclis'e, saat on ikiyi vurduğu zaman hep birlikte ayağa kalkmalarını ve Hindistan'la onun halkına hizmet etmek için ant içmelerini önerdi. Dışarda ise bir gök gürültüsünün gümbürtüsü birden gökyüzünü yardı, binanın çevresinde toplanmış binlerce kadın ve erkeğin üzerine muson yağmurunun iri tanelerini serpiştirdi. İliklerine kadar ıslandıkları halde, Yeni Delhi'nin çilekeş küçük insanları, kaderlerini çizecek anı kahramanca bekliyorlardı.

Yarım daire biçimindeki salonda, kürsünün üzerindeki eski İngiliz saatinin akrep*le yel*kovanı, Romen rakamıyla yazılmış on ikiye doğru yaklaşıyordu. Birkaç saniye sonra dünyanın ikinci büyük ulusu sırasına giriverecek bir halkın temsilcileri, düşünceli bir bekleyiş içindeydiler.

Saatin on iki darbesinin son yankıları da kaybolduktan sonra, ses salonda titreşti. Nehru'nun bahsettiği yüzyılların karanlığından çıkan atalardan kalma bir çağrıydı bu. Mühre boncuğunun tek sesli uzun iniltisi, binlerce yıllık Hindistan'ın temsilcilerine ve dünyaya, uluslarının doğuşunu ve bir sömürge çağının sonunu ilan ediyordu.

Bu çağ 1492 yılında bir yaz günü, İspanya'nın küçük bir limanında başlamıştı. Hindistan'ı aramak için uçsuz bucaksız okyanuslara açılan Christophe Colomb, yanlışlıkla Amerika'yı keşfetmişti. İnsanoğlunun dört buçuk yüzyıllık tarihi, bu buluşun ve sonuçlarının izlerini taşıyordu: Yeryüzündeki siyah, sarı ve kızıl ırkların, Hıristiyan Batı dünyası tarafından dinsel, ekonomik ve siyasal açılardan sömürülmesi. Aztekler, İnkalar, Swahililer, Mısırlılar, Iraklılar, Hottantolular, Çinliler, Cezayirliler, Birmanyalılar, Filipinliler, Faslılar, Vietnamlılar, saymakla bitmeyecek kadar çok sayıda halklar, uluslar, dört yüz elli yıllık bir sömürge denemesinin parçaladığı, yoksullaştırdığı, eğittiği, aşağılaştırdığı, dininden döndürdüğü, zengin ettiği, sömürdüğü ya da ekonomik yönden hızlandırdığı ve ister istemez değiştirdiği uygarlıklar.

Sürekli yakarış halinde bir kıtanın aç kalabalıkları, Hıristiyan sömürgeciliğinin yarattığı en büyük imparatorluğun mimarlarının elinden özgürlüklerini koparıp almışlardı işte. Hem de genişliği, nüfusu ve önemiyle Roma, Babil, Kartaca ve eski Yunan imparatorluklarını bile rahat-

ça eziveren bir imparatorluğun mimarlarının elinden. Bundan böyle hiçbir emperyalist kuvvet, bu kadar uzun ömürlü olamayacaktı. Liderleri, tarihin gidişine nutuklar atarak ya da silahla karşı çıkmayı, direnmeyi deneyebilirlerdi. Ancak bütün bu çabaları, peşinen başarısızlığa mahkûm boş ve kanlı girişimler olmaktan öteye geçemezdi. İnkâr kabul etmeyecek bir biçimde, Hindistan'ın özgürlüğü, insanoğlunun tarihinde bir çağa daha son veriyordu.

Dışarıda sağnak birden dinivermişti. Halk neşesini ifade ediyordu. Nehru görününce, binlerce insan üzerine doğru koştu ve bu çılgın kalabalığın bir an için onunla birlikte bakanlarını da yutuvermesine ramak kaldı. Hücumu önlemek için direnmeye çalışan zayıf polis kordonunu görünce, Nehru gülümsedi:

"Biliyor musunuz," dedi arkadaşlarından birine, "bundan tam on yıl önce, Londra'da Kral naibi Lord Linlithgow'la bir atışmam olmuştu. O kadar öfkelenmiştim ki, yüzüne karşı şöyle bağırmıştım: 'Eğer on yıl içinde Hindistan bağımsızlığına kavuşmazsa, Tanrı cezamı versin, razıyım!' O da bana şöyle cevap vermişti: 'Oh, hiçbir rizikonuz yok ki. İnanın, benim sağlığımda Hindistan bağımsız olamayacaktır Bay Nehru, ne de siz sağken!"

Yeni Delhi'deki parlamento binasının duvarlarının ötesinde, yeni doğan iki ülkenin uçsuz bucaksız genişliklerinde, mühre boncuğunun çağrısı, milyonlarca insanın çılgın neşesinde yankısını bulmuştu.

Bombay'da bir polis memuru, beyaz ırkın üstünlüğünün kalesi sayılan "Yacht Club"ün kapısına, üzerinde "Kapalı" yazılı bir tabela çiviledi. *"Sahib"*lerin üç kuşağının, yerli halkın bakışlarından uzakta viskilerini yudumladıkları bu yer, bundan sonra Hint bahriyesinin genç öğrencilerinin yemekhanesi olacaktı. Simla'da, gece yarısını haber veren son darbeden sonra, sırtlarında *"dhoti"*leri ve sarileriyle yüzlerce kadın ve erkek, hiçbir Hintli'nin ulusal giysileriyle adım atmaya hakkı olmayan Mall Caddesine, şarkılar söyleyerek daldı. Daha başka yüzlercesi de Kalküta'daki Firpo otelinin lokantalarını ve dans pistlerini, Lahor'daki

Faletti otelini, o ana kadar yalnız smokinli ve tuvaletli müşterilere kapılarını açan Bombay'daki Tac Mahal otelini istila ettiler[1].

Yeni Delhi bu şerefli geceyi, bir donanma şenliği içinde kutluyordu. Connaught Circus'teki geniş ticaret merkeziyle eski şehrin daracık sokakları, safran sarısı beyaz ve yeşil ampullerle pırıl pırıl aydınlatılmıştı. Tapınaklar, camiler, Sikh'lerin *"guru-dwara"*ları renk renk fenerlerle donatılmıştı ve Moğol İmparatorlarının Kızıl Kalesi de aynı haldeydi. Yeni Delhi'nin ünlü modern tapınağı Birla Mandir, kandillerle örtülü alçıdan kubbeleriyle Bavyera Kralı *II.* Louis'nin sarnılarından birine benziyordu. Gandhi'nin sık sık gelip kaldığı çöpçü-lağımcı Dokunulmazlar'ın semtinde ise, bağımsızlık bu zavallı insanlara o güne kadar hiç bilmedikleri bir şey getiriyordu: Işık! Belediye o gece için kulübelerini aydınlatsınlar diye onlara mumlar ve yağ kandilleri vermişti. Hemen herkes, bisikletle, *"tanga"*larla, kamyonla, yaya, hatta fil sırtında, neşesini kardeşçe dile getirmek için Yeni Delhi'nin merkezine akın ediyordu. Connaught Circus'teki bütün lokantalar ve kahvehaneler, tıkabasa doluydu. Eski sömürgecilerin gözde yerlerinden biri, Imperial otelinin barı, neşeli Hintliler'le dolmuştu. Gece yarısından hemen sonra, içlerinden biri barın tezgâhı üzerine çıkıp, vatandaşlarından kendisiyle birlikte ulusal marşı söylemelerini istedi. Bu çağrı neşeli çığlıklarla karşılandı, ama ulusal şairleri Rabindranath Tagor'un nakaratını söyledikten sonra, marşı söyleyenlerin çoğu acı bir gerçeğin farkına vardılar. *"God Save The King"*in[2] sözlerini biliyorlardı, ama ülkelerinin marşından haberleri bile yoktu. Eski Delhi'nin bir diğer ünlü yeri olan Maiden otelinde, çok güzel bir Hintli dansöz masadan masaya dolaşıp dudak boyasıyla herkesin alnına uğur getiren bir *"tilak"* çiziyordu.

Şehrin merkezine yakın bir alanın insana suç ortaklığı eden gölgeliğinde, gazeteci Kartar Duggal Singh, ülkesinin bağımsızlığını pek kişisel bir biçimde kutladı. Daha birkaç gün önce tanıştığı sevimli tıp öğ-

(1) Hintli milletvekillerinden biri, anayasaya, eski sömürgecilerin gözde giysisi olan smokinle dolaşanların, kamuya açık yerlere girmelerini yasaklayan bir madde eklemeye bile kalkışmıştı.

(2) "Tanrı Kralı Korusun" İngiliz ulusal marşı.

rencisi Ayşe Ali'yi öptü. Bu ilk öpüşmeleri, çok kötü koşullar altında başlayan uzun ve nefis bir aşk hikâyesinin başlangıcı oldu. Yakında Hindistan'ın kuzeyini altüst edecek tutkulara tam anlamıyla zıt bir öykü. Kartar Duggal Singh, bir Sikh'ti. Ayşe Ali ise, Müslüman[1] .

Bağımsızlık gecesinin taşkınlıklarına rağmen, ilk fırtına belirtileri daha şehrin göbeğinde kendisini göstermişti. Eski şehirdeki semtlerinde Müslümanlar, Müslüman Birliği'nin yeni ortaya attığı bir sloganı tekrarlayıp duruyorlardı: "Pakistan'ı hakkımız olduğu için elde ettik, şimdi de güçlü olduğumuz için Hindistan'ı fethedeceğiz."

O sabah camilerden birinde bir molla, müminlere Müslümanların yüzyıllarca Delhi'de egemen olduklarını ve "inşallah bu egemenliği yeniden kuracaklarını" haber vermişti. Buna karşılık şehrin çevresindeki derme çatma kamplara yerleştirilen Hindu ve Sikh göçmenleri, "bağımsızlık gününü dev bir şenlik ateşiyle kutlamak" amacıyla Müslüman mahalleleri kundaklamakla tehdit ediyorlardı.

O bayram gecesi, belirlenmeye başlayan kuşkuları, bir kehanet ifade etti. Halkın çıkarttığı patırtıyı işiten ve Simla'da, Mountbatten'ın Taksim planını değiştiren parlak Hintli memur V.P. Menon, birden ciddi bir hava takındı. "Asıl kâbusumuz şimdi başlayacak," dedi çocuklarına.

Yarımadanın dört bir köşesindeki diğer milyonlarca Hindu için, o 14 Ağustos gece yarısı, yirmi dört saat sürecek şenliklerin başlangıcı demekti. Hayber Geçidine hakim Landi Kotal Kalesi'nde, bir düzineye yakın harlı ateşin üzerinde, koyunlar bütün olarak çevriliyordu. Pakistanlı subaylar ve "Hayber Rifles" birliğinin keskin nişancıları, geleneksel düşmanları, dağlı Pathan kabileleriyle birlikte bayram ediyorlardı. Albay, yardımcısı ve onur konuğu İngiliz yüzbaşısı Kenneth Dance'e, en seçkin parçayı, bir koyun ciğeri sarmasını uzattı. Gece yarısını haber veren ilk darbeyle, kabilelerin adamları tüfeklerini kapıp, gecenin ka-

(1) Duggal Singh'ler birkaç ay sonra Amritsar'daki Sikh'lerin kutsal yeri Altın Tapınak'ta evlendiler. Ama on bir yıl kendilerine şüpheli gözle bakıldı, bu yüzden evsiz-barksız ve işsiz, parya gibi yaşadılar. Üç çocukları oldu ve bugün Yeni Delhi'de oturuyorlar. Erkek yayıncı, eşi de doktor.

ranlığı içinde silahlarını boşalttılar. Bir yandan da "Hayber artık bizim! Hayber artık bizim!" diye bağırıyorlardı.

Cawnpore'da, 1857 ayaklanmasının lanetli şehrinde, İngilizler ve Hintliler sokaklarda sarmaş dolaş oldular. Ahmedabad'da, Gandhi'nin ilk grevleri başlattığı tekstil endüstrisinin başkentinde, 1942'de Hint bayrağı açtığı için hapse atılan genç bir öğretmen, belediye sarayının bayrak direğine ulusal Hint bayrağını çekmek şerefine erdi.

Lucknow'da, bayrak indirme töreni için şehrin ileri gelenleri valinin malikânesinde bir araya geldiler. Kabartma davetiyelerde şunlar yazılıydı: "Ulusal giysi. *'Dhoti'* tavsiye edilir." Britanya yönetiminde görevli Hintli memurlardan Raceşvar Dayal, bu hususun belirtilmesine çok şaştı. Eski efendilerinin beyaz giysilerine ve kravatlarına alışık olduğu için, bir *"dhoti"*si bile yoktu. Kabul töreninin havası, bundan önceki resmi toplantılardan son derece farklıydı. Kapılar daha açılır açılmaz, bir sürü kadın ve çocuk, hiç kendilerini gemlemeden büfelerdeki pastaların ve çöreklerin üzerine saldırdılar. Ülkesinin bayrağının direkte yükselişini seyrederken, Dayal'ın aklına garip bir şey geldi. Bu, İngilizlerin Hindistan'da nasıl saltanat sürdüklerini çok iyi belli ediyordu. On dört yıllık hizmet boyunca, pek çok İngiliz meslektaşı olmuştu. Ama hiçbiri "arkadaş"ı olmamıştı.

Madras'ta, Bengalor'da, Patna'da, binlerce şehir ve köyde, kalabalıklar gece yarısı Tanrıların ayakları dibine gül yapraklarını sermek ve yeni ulusu kutlamalarını istemek için akın akın tapınaklara girdiler. Benares'te ünlü bir pastacı, portakal jölesi, sütlaç ve fıstık ezmesiyle bir Bağımsızlık pastası pişirerek, çok iyi iş yaptı.

Ama bağımsızlık hiçbir yerde, Bombay'daki kadar coşkun bir heyecanla kutlanmadı. Tam gece yarısı, eyaletin başbakanı malikânesinin balkonundan, "Hepiniz özgürsünüz!" diye karşıda biriken kalabalığa seslendi. Bu iki sihirli sözcük, müthiş candan bir gösteriyle karşılandı. Şehrin, *"lathi"* darbeleriyle sık sık yaralanan, vatanseverlerin kanıyla boyanan kaldırımlardan, tarihi Hindistan'ın özgürlük uğruna verdiği savaşın, öyküsüyle sıkı fıkı olan bu şehirde, sayısız gösterilere, *"hartal"*a, grevlere tanık olan sokaklarında, bütün halk çılgınca bir neşeye kapılmıştı. Zengin semti Marine Drive'dan Parel'deki gecekondulara,

Malabar tepesindeki villalardan, Hırsızlar Pazarı'nın bitli, sefil kargaşalığına kadar Bombay bir ışık gölünden farksızdı. Bir gazeteci, "Gece yarısı, öğlen oldu" diye yazıyordu. "Adeta yeni bir *Diwali*, yeni bir *Id* yeni bir *yıldı*. Bu toprağın bütün bayramları sanki bir tek şenlik için bir araya gelmişti; çünkü bu bir özgürlük bayramıydı."

Eğlence niteliği hiç olmayan bir başka dizi kabul töreni de prenslerin eski Hindistanı'nın bazı temsilcilerinin sarayında, yeni bir dönemi açıyordu. Mihraceler çağı geride kalmıştı. İçlerinden pek çoğuna göre, 15 Ağustos bir yas günüydü. Haydarabad nizamı, ışıl ışıl sarayında, görevleri o akşam sona erecek olan İngiliz memurlarına bir veda şöleni verdi. Böylece İngiltere tahtıyla olan bağlarını koparmış oluyordu. Nizam'ın torunlarının gösterişli çabalarına ve kadınların zarafetine rağmen, kabul töreninin bir ölü evi havasından kurtulması sağlanamamıştı. Yemeğin sonunda, gece yarısından birkaç saniye önce, ayağındaki eski pantolonuyla, yaşlı hükümdar ayağa kalktı ve Kral onuruna son bir kere daha kadeh kaldırmayı önerdi. Bu yemekte bulunan İngiliz davetlilerden John Peyton, ev sahibinin asık suratını yakından seyretti. "İki yüz yıllık bir tarihin, bu sade ve duygulu veda hareketiyle sona erivermesi, ne hüzünlü bir şey," diye düşündü.

Pek çok Hintli için de yıllardır hayal ettikleri o gece, acımasız bir kâbus gibi geçti. "Frontier Force Rifles" nişanlarıyla göğsü dolu olan Parsi Yarbay Cangu T. Sataravala, o gece insanı isyan ettirecek bir manzarayı hep hatırlatacaktı: Belücistan'da, Ketta şehrinin banliyösündeki kalıntılar arasında Hindular'ın parça parça edilmiş yanan cesetleri. Onların hemen yanı başında da bu Hindulara kapılarını açan cesur Müslüman ailesinin parçalanmış cesetleri seriliydi.

Suşila Nayar adındaki kadın doktor, iki yılını cezaevinde geçirmişti ve hayatını, bu gece amacına ulaşan davaya adamıştı. Ancak yine de ne neşe ne de bir zafer duygusu vardı içinde. Pencap'ta, Gandhi tarafından gönderildiği bir mülteci kampında bakımıyla görevlendirildiği binlerce bahtsız insanın sefaletinin bilincine çok iyi varmıştı ve durmadan kendilerini öldürmeye gelecek Müslümanları görebilmek için, karanlıkları gözetliyordu.

Hepsinden daha çok neşe içinde olması gereken Lahor ise, perişan bir görünüm içindeydi. Gurka'larıyla akşama doğru şehre varan Yüzbaşı Robert Atkins, dehşet içindeki Hindular'ın açık ordugâhına doğru kaçıştıklarını gördü. Çocuklarına, pılı-pırtılarına, bir şilteye sarılmışlar askerlerden, kendilerini korumalarını istiyorlardı. Yaklaşık yüz bin Hindu ve Sikh, eski Lahor'un surları içinde kuşatılmış, susuz, yangınların alevleri arasında, dışarıda üzerlerine saldırmak için dolanıp duran Müslümanlar tarafından kovalanıyordu. Kundakçılar çoktan Sikh'lerin en ünlü *"guru-dwara"*sını ateşe vermiş, sonra da karşısına geçip, içerde diri diri yanan kurbanlarının karşısında, sevinç naraları atıyorlardı.

Buna karşılık lanetli şehir Kalküta, hayret verici bir değişiklik geçirmekteydi. Bu değişiklik güneş batmadan biraz önce, çekingen bir biçimde başlamıştı. Bir grup Hindu ve Müslüman, Gandhi'nin genel karargâhı Haydari malikânesine yönelmişti. Onlar geçtikçe, çevrenin havası da ağır ağır değişiyordu. Kelganda yolu üzerindeki yoksul berhanelerde ve Sealdan garı civarında, Hindu ve Müslüman *"goonda"*lar Hint bayraklarını elektrik direklerine ve balkonlara asmak için, birlikte hançerlerini kılıflarından çekiyorlardı. Şeyhler, camilerinin kapılarını, Kali'yle tapanlara açıyorlardı. Buna karşılık onlar da Müslümanları, tapınaklarındaki tahrip Tanrıçası heykellerini seyretmeye çağırıyorlardı.

Yirmi dört saat önce birbirlerinin gırtlaklarına sarılmaya hazır fanatikler, şimdi sokaklarda kucaklaşıyorlardı. Hindu ve Müslüman kadınlarla çocuklar birbirlerine şeker ikram ediyorlardı. Bengalli yazar Kumar Bose için Kalküta, *"Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* adlı filmde Fransız ve Alman askerlerinin bir an için de olsa düşman olduklarını unutmak için siperlerinden çıktıkları Noel gecesini" hatırlatıyordu.

Hindistan kendisini neşesine kaptırırken, Britanya emperyalizminin kutsal yeri olan geniş ve büyük bina, küçük bir devrimin etkisiyle temellerinden sarsılıyordu. Yeni Delhi sarayında bir ordu kadar kalabalık hizmetkâr topluluğu, özgürlüğüne kavuşan bir ulusun kalbini yaralayacak emperyalist simgeleri ortadan kaldırmak için, bir uçtan diğerine çırpınıyordu. Bir grup görevli odaları teker teker dolaşarak "Vice-

roy's House" başlıklı kâğıtları, "Government House" başlıklı yeni bloknotlarla değiştirmek için didiniyordu. Başkaları da taht salonundaki imparatorluk armalarını yok etme çabası içindeydi. Yine de bir dizi arma, bu değişiklikte gözden kaçtı. Birmanya Vikontu Mountbatten'ın işareti kibrit kutularının üzerinde, sigaraların ucunda, sarayın sabunlukları ve tereyağı kutularının kapağında bulunmaya devam ediyordu.

Gece yarısından bir süre sonra, Hint Parlamentosu'ndan bir heyet saraya çıkageldi. Yeni Kurucu Meclis'in başkanı sıfatıyla, Dr. Rajendra Prasad, sonuncu Hindistan Kral naibi'ni bağımsız Hindistan'ın ilk genel valisi olmaya davet edecekti.

Lord Mountbatten büyük bir ciddiyet ve heyecanla, bir Hintli gibi Hindistan'a hizmet etmeye söz verdi. Bunun üzerine Nehru da Lord'un onayı üzerine yeni Hindistan'ın ilk hükümetini oluşturacak kişilerin listesini sundu.

Mountbatten bu sefer gidip bir sürahi Porto aldı ve ziyaretçilerine bizzat ikram etti. "Hindistan'ın şerefine!" diyerek kadehini kaldırdı. Nehru bir yudum içtikten sonra, bu sefer o kadehini İngilizin şerefine kaldırdı. "VI. George'un şerefine!" dedi. Bu saygı gösterisi, İngiliz amiralinin hayranlık ve saygısını kazanmıştı. "Ne insan!" diyerek düşündü. "Katlandığı bunca dertten sonra, böyle bir gecede bu zarafet ve cömertliği gösterebiliyor."

Mountbatten yatmadan önce Nehru'nun kendisine sunduğu zarfı açtı. İçindeki kâğıdı çıkarınca, bastı kahkahayı. Nehru o çılgın gecenin telaşı içinde, bakanlarının adlarını yazmayı unutmuştu. Kâğıt bomboştu.

Küçük bir grup İngiliz, Lahor garını kuşatan karanlık ve kalabalık arasında kendisine bir yol açmaya çalışıyordu. Bunlar, Pencap'ı İngiliz Hindistanı'nın gururu haline getiren soylu yöneticilerin, polislerin, askerlerin temsilcileriydiler. Kendilerinden öncekilerin inşa ettikleri kanalları, yolları, demiryollarını ve köprüleri başkalarına bırakarak vatanlarına dönüyorlardı. Trenlerine ulaştıkları sırada, demiryolu işçilerinin peronu bol suyla yıkadıklarını gördüler. Bundan birkaç saat önce aynı gar, Hindu mültecilerin acımasızca katline tanık olmuştu. Lahor Polis

Müdürlüğü görevini bitiren Bill Rich, birden korkunç bir ayrıntıyı fark etti. Hamallar, bir yük arabasını iterek götürüyorlardı, ama arabanın içinde bavul yoktu. Üst üste yığılmış insan cesetleri vardı yalnız. Rich vagonuna binmek için bir cesedin de üzerinden atlamak zorunda kaldı. Ama kendisini asıl şaşırtan, ayaklarının dibinde yatan bu parçalanmış insan cesedi değil, kendi öz kayıtsızlığı, Pencap'taki denşetengiz olayların kalbini nasıl katılaştırdığını keşfetmesiydi.

Amritsar'daki meslektaşı Rule Dean, şu şehir meydanına operet havaları çalması için polis bandosunu gönderen polis memuru da kompartımanının camı ardından seyrettiği manzarayı üzüntüyle izliyordu. Korumakla görevlendirildiği köyler, alevlerin kurbanı oluyordu. Yangının kızıl gölgeleri arasında bazen Sikh'li kundakçıların ölüm danslarını fark ediyordu.

"Barış ve ciddiyet içinde çekip gideceğimiz yerde, ardımızda kargaşalıktan başka bir şey bırakmıyoruz," diye düşünüyordu. Yeni Delhi'ye yarı yol kala, trene bir de vagon-restoran eklendi. Tertemiz sofra takımlarını ve örtülerini görünce, bir süre sonra Londra'nın banliyösünde plastik mutfak eşyası satıcılığı yapacak olan İngiliz memuru, Pencap'ın artık bir başka dünyaya kaydığını anladı.

Belyaghata yolu üzerindeki harap evden çıt çıkmıyordu. Kapısında, bir avuç Hindu ile Müslüman, yan yana nöbet tutuyorlardı. Haydari malikânesinin kırık pencerelerinin ardında tek bir ışık bile yoktu. Hiçbir şey, hatta o tarihi gecenin olayları bile, evde kalan kişinin alışkanlıklarının değişmez temposunu bozamamıştı. Yandaşlarıyla birlikte kaldığı odada, yere serilen hurma yaprağında bir yatağın üstünde yatıyordu. Nalınlarının, Gîtâ kitabının, takma dişlerinin ve demir çerçeveli gözlüklerinin yanında, saat yeni bir çağın büyüleyici on iki darbesini vururken, Hindistan hayata ve özgürlüğe doğru gözlerini açarken, Mohandas Karamşand Gandhi derin derin uyuyordu.

- 12 -
"Bu Şafakta Yaşamak Ne Kadar Güzel"

Şafağın serin yeli, en sonunda suların üzerindeki sisleri dağıttı. Çok eski zamanların karanlıklarında olduğu gibi, kalabalıklar Ganj'ın kutsal kıyılarına doğru yola çıktılar, yeryüzündeki gök diye nitelendirilen, "şu hüzünlü ve tekinsiz büyük kanal"a[1], her türlü hayatın anası ve Tanrıların nehri Ganj'a doğru. Geleneksel suya giriş sayesinde ölümsüzlüğün yolunu aramak için. Şu 15 Ağustos 1947 gününün doğuşunu kutlamak için bundan daha iyi bir tören bulunamazdı. Hindular'ın başlangıçta var olan ummandan ilk yükselen toprak parçası olarak kabul ettikleri Benares, yeryüzünün en genç ulusunu bu sabah töreni için şereflendiriyordu.

Bu ayinler, Hinduları kutsal nehirlerine bağlayan ölümsüz sevginin aralıksız tekrarlanan ifadesiydi. Bu mistik birleşmeyle, Brahmanizm insanoğlunun alın yazısını çizen esrarlı güçlere ayak uydurmak için duyduğu doğal ihtiyacı belirtiyordu. Kaynağının bulunduğu beş bin metre yükseklikteki Himalaya buzulundan, Bengal Körfezinin çamurlu sularına kadar, Gandhi iki bin beş yüz kilometre boyunca sıcaktan kavrulan ve son derece kalabalık bölgelerden geçiyordu. Şımarık selleri, kendisine hayran köylülerin topraklarını düzenli olarak basıp mahvedi-

(1) André Malraux, "Karşı Anılar".

yordu. Yatağı boyunca hep terk edilmiş şehirlerin ve köylülerin kalıntılarından geçiyordu. Bütün bunlar onun yüzyıllar boyunca sık sık gösterdiği ani öfkesinin sessiz tanıklarıydılar. Gürültücü huyuna rağmen, Hindular onu yatağı boyunca ayrıcalıklı bir nehir olarak kabul ediyor, hele Benares'ten geçerken çizdiği geniş yarımayı daha da yüceltiyorlardı. Hindular her zaman buraya yıkanmak, kutsal suyundan içmek ve öfkeli Tanrılardan aman dilemek için gelmişlerdi.

Sessiz bir kalabalık, *"gat"*lar, yani nehre varan şu geniş basamaklardan aşağı iniyordu. Her hacı beraberinde, cahilliğin karanlığını kovan aydınlığın simgesi olarak yağlı bir kandili, sungu olarak taşıyordu. Ateş ve suyla bir başka dünyaya aktarılan dindarca bir düşünce. Bellerine kadar kutsal nehre giren daha binlercesinin kandillerinin titrek ışığı, on binlerce ateş böceğini andırıyor, hepsi dualarına dalmış, kıpırdamadan duruyorlardı. Sungu olarak taşıdıkları çelenkleri Ganj'a attıktan sonra hacılar, bakışlarını nehrin karşı kıyısına dikip, her günkü mucizenin yinelenmesini, yeryüzünün bağrından kopacak ateşten yuvarlağın görünmesini, her türlü hayatın kökü olan güneşin doğmasını bekliyordu. İlk ışıkları ufukta belirir belirmez binlerce baş tören uyarınca ona doğru, bir aşk patlaması biçiminde çevriliverdi. Sonra da mucizeye teşekkür etmek istercesine, yandaşları ona Ganj'ın suyunu sundular -o her şeyi eriten suyu- avuçlarını aralayıp, suyu ellerinden aşağı akıtarak.

Şehirde, Benares'in en kutsal tapınağı olarak bilinen Altın Tapınağın eşiğini herkesten önce aşmak, o sabah yine Pandit Brawani Şankar'a nasip oldu. Benares'te hiç kimse, bu yaşlı Tanrı adamı kadar bağımsızlığı neşeyle hissedememiştir herhalde. Yıllarca İngiliz polisinin izlerini kovaladığı milliyetçilere kucak açıp saklayan oydu.

Ellerinde içi Ganj suyuyla dolu bir bakır vazo ve sandal ağacı hamuru konan bir kupayla, yaşlı rahip tapınağı arşınladı ve gelip kocaman bir granit taşının karşısında durdu. Bu yuvarlak kaya parçası, Benares'in en değerli Hindu kalıntısıydı. İmparator Orangzeb'in gözü dönmüş askerlerinin talanından kurtarabildikleri için, bu kutsal adamın ataları, kutsal kalıntıyı babadan oğula korumak, bekçiliğini etmek hakkını elde etmişlerdi. Rahibin gelip taşın karşısında diz çökmesi, şu

bağımsızlık gününde Tanrılara şükretmek için yapılacak en yerinde davranıştı.

Bu tapınış, dinsel saygınlığın en eski biçimlerinden biriydi.

Bir *"lingam"*dı bu; Tanrı Çiva'nın hayat dolu kudretini simgeleyen taştan bir "işaret," doğanın yeniden doğuşunu sağlayan kuvvet ve iktidarının sembolü. *"Lingam"*lara hemen bütün tapınaklarda, sokaklarda kazılan çukurların dibinde, *"gat"*ların basamaklarında rastlanabilirdi. Güneş görününce, binlerce Hindu, yaşlı Pandit'i taklit ederek antik uluslarının yeniden doğuşu karşısında minnetlerini, *"lingam"*ların cilalı yüzeylerini, sevgiyle sandal ağacı hamuru, süt, Ganj'ın suyu, eritilmiş tereyağıyla sıvayarak, üzerine yasemin ve Hint karanfillerinden çelenkler geçirerek, gül yapraklarını ve Çiva'nın gözde ağacı *"bilva"*nın(1) acı yapraklarını sungu diye uzatarak ifade ettiler.

Şafağın ilk ışıkları şehri pembe bir aydınlığa boğarken, bir grup Dokunulmaz -Gandhi'nin Tanrının çocukları dediği insanlar-, çalı çırpı demetlerinin ve koca kütüklerin altında iki büklüm olmuş, Benares'in en kâbuslu yerinin, Manikarnika, *"gat"*ının basamaklarını indiler. Birkaç dakika sonra da omuzlarında bambudan bir sedye taşıyan dört kişi, merdivenin üstünde görünüverdi. Önlerinde ise, küçük zillerini çalarak okudukları "Râmnam satya kai"ye (Ram'ın adı, Gerçek'tir) eşlik eden bir beşinci kişi yürüyordu. Bu sözcükler, cenaze alayının geçişini gören herkese, sonlarının sedyedeki pamuklu kefeni içinde yatan gibi olacağını hatırlatıyordu.

---

(1) *"Lingam"*a tapınmanın kökünü, çok renkli bir Hindu efsanesi şöyle açıklamaktadır: Tanrı Çiva ve eşi Parvati bir gün sarhoş oldular ve çiftleşip sevişmeye başladıkları sırada, Vişnu ve yanındaki diğer Tanrılar tarafından görülürler. Aşk oyunlarına dalıp kendilerinden geçtikleri için de, ziyaretçilerine hiç aldırmazlar. Bu duruma kızan Tanrılar, karı koca Tanrıyı lanetleyip, giderler.

Çiva ile Parvati olup biteni öğrenince, utançlarından Tanrılar tarafından görüldükleri pozisyonda ölüverirler. Çiva, "Beni öldüren utanç, *'lingam'* biçiminde bana yeniden hayat verdi," diyecektir. *"Lingam* beyazdır. Üç gözü ve beş yüzü vardır. Kaplan postu gibi üstü çizik çiziktir. O dünya var olmadan önce de vardı ve her şeyin kaynağı ve başlangıcı odur. Kuşkularımızı ve korkularımız yok eder, kaderimizin çizilmesine izin verir."

Benares'te ölmek, her Hindu'nun gözünde tüten en kutsal şeydir. Eğer ölüm, kişiyi şehrin çevresindeki altmış kilometrelik bir alanda yakalarsa, koruyucu Tanrı Çiva, onu yeniden doğuşun aralıksız tekrarından kurtarır, ruhunun ölümsüzlüğe, sonsuzluğa dek Brahma'nın cennetinde eriyip gitmesine izin verir. Bu nedenle Benares'e yaşamak için değil, ölmek için gelirler.

Cenazeyi taşıyanlar, günün ilk cennet yolcusu adayını nehre indirdiler ve son bir kez suya daldırdılar. İçlerinden biri, ölünün ağzını açıp içine birkaç damla su akıttı. Sonra da cesedi odun yığınlarından birinin üzerine koydular. Dokunulmazlar cesedin üstünü odunlarla örttüler, üzerine de bir testi *"ghî"* (arıtılmış tereyağı) döktüler.

Yüzü ve kafası iyice kazınmış, bedeni geleneksel biçimde kutsanmış olan ölünün en büyük oğlu, son veda töreni için odun yığının çevresinde beş kere döndü. Fil başlı Tanrı Ganeş onuruna dikilen komşu tapınağın rahiplerinden biri, tapınağın sönmez ateşinde tutuşturulmuş bir meşaleyi kendisine uzattı. Büyük oğul meşaleyi çalı çırpı demetlerinin arasına soktu, odundan ehramdan bir anda alevler yükseliverdi. Ailenin erkekleri bu yaz gününde gökyüzüne yükselen alevlerin karşısına geçip oturdular. Birden alevlerin çıtırtısı arasında kuru bir çatlama sesi duyuldu. Yandaşları, yakaran dualar mırıldanarak iyice kendilerinden geçtiler. Ölünün kafatası patlamış ve hayat gücünün dolaştığı kanallar, evrensel enerjiye açılmıştı. O 15 Ağustos 1947 günü, Hindistan'ın emperyalist baskıdan kurtulduğu o anda, her sabah olduğu gibi Benares yine ölülerine son kurtuluşu sunuyordu.

Sabahın ikisine doğru, Gandhi'nin her zaman uyandığı zamandan bir saat önce, Haydari malikânesinin penceresinde belli belirsiz bir mum ışığı göründü. Halkının özgürlüğe kavuşmasını kutladığı gün, yaşlı peygamber için olağanüstü bir yücelme günü, bütün dünyanın hayranlığını kazanan ve tarihin akışını değiştiren kutsal cihadın zaferle taçlandırıldığı, an olabilirdi. Ama yoktu böyle bir şey. Uğrunda sayısız fedakârlıklara katlandığı zafer, buruk bir kül tadı bırakmıştı onda.

Yedi ay önce, yeni yıl dolayısıyla Noakhali bölgesinin bataklıklarında yaptığı gezide olduğu gibi, **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın yumuşak huylu havarisi yine kuşkular içindeydi. "Hiçbir şeyi belirli olarak göremiyorum artık," diye yazmıştı bir gün önce. "Yoksa ülkeyi yanlış bir yola mı yönelttim?" Kararsız kaldığı ve acı çektiği anlarda her zaman yaptığı gibi, Gandhi uyanır uyanmaz, uzun bir süredir kılavuzu haline gelen kitaba, Bhagavad Gîtâ'nın dinsel şiirine dönmüştü. Şimdiye kadar mısraları onu az mı teselli etmişti?

Bugün de belinden yukarısı çıplak, şiltesinde iki büklüm olmuş, Hindistan'ın bağımsızlığını Gîtâ'yı okuyarak kutluyordu Gandhi. Çevresinde yandaşları, kutsal kitabın ilk on sekiz diyalogunu ezbere söylüyordu. Savaşçı Arjuna'nın Krişna'ya yönelttiği umutsuz çağrıyı. "Dharma'nın son tarlasında, kutsal Kuru tarlasında, adamlarım ve Pandu'nun oğulları, dövüşmek arzusuyla tutuşarak savaş düzenine girdiler. Acaba ne yapmaları gerek, ey Sanjaya?"

Gariptir, Hint tarihinin şu dokunaklı anı, bu soruyla nasıl da bağdaşıyordu.

Yaşam kadar eski bir gürültü uyandırmıştı onu: Taşın taşla sürtüşmesinden çıkan ses. Yeni Delhi yakınlarında, Şatharpur köyünün bir avlusunda, bir *"şarpoy"*un örülü ipleri üzerinde uzanmış yatan köylü, gözlerini açtı. Yağ kandilinin sarı amber rengi aydınlığında, karısının bir havan üzerine eğildiğini gördü. Vücudunu örten peçenin yarı yarıya sakladığı yüzüyle, o gün için ailenin buğdayını öğütüyordu.

Elli iki yaşındaki köylü Ranjit Lal'ın her sabahki gibi ilk işi, babasının öğrettiği *"mantra"*yı okumak üzere önce ağzını çalkalamak oldu. "Tanrının göz kamaştırıcılığı olan güneşin göz kamaştırıcılığı bize yardımcı olsun," "Ey Vişnu," diye mırıldandı, "Çiva, Güneş, Ay, Merih, Merkür, Jüpiter, Venüs, Rahu, Ketu, günümüzün bereketli olmasını sağlayın." Sonra doğrulup kalktı ve şafağın aydınlığında Şatharpur köyünün üç bin nüfusuna umumi hela görevi gören tarlada doğal ihtiyaçlarını gidermek üzere diğer köylülere katıldı. Hindistan'ın 557.987 köyünden sadece biriydi Şatharpur.

Şu Ağustos gününün şafak vakti sona eren yabancı egemenliği, bu adamları hiç ırgalamıyordu bile. Ranjit Lal, ömrü boyunca ülkesini yöneten soyun temsilcilerinden biriyle, tek kelime konuşmuş değildi. Diğer bütün köylüler gibi, o da bir İngilizi ancak yılda bir kere, bölge vergi tahsildarı köyün vergisini ödeyip ödemediğini denetlemek için Şartharpur'a geldiği zamanlar görüyordu. Hindistan'ın efendilerinin dilinden yalnızca bir tek cümle söyleyebiliyordu. O da yandaşlarının ve kendisinin yaptıkları şeyi belirlemek için söyledikleri cümleydi: "The call of nature" (doğanın çağrısı). Yabancı bir dilin deyimiyle nitelendirildiği halde, bu da Brahmanlar'ın hiç şaşmaz yirmi üç kuralından biriydi. Ranjit Lal sol elinde içi su dolu bir bakır ibrik tutuyordu. Sırtındaki *"dhoti"* ne yeniydi ne de yeni yıkanmıştı. Yönelip yürüdüğü yer, bütün akarsulardan, kuyulardan, kavşaklardan, bataklıklardan, kutsal ağaçlardan ve köyün tapınağından uzak olduğundan seçilmişti. Tarlaya varınca, Ranjit Lal üçlü Brahman sicimini sol kulağına astı, başını *"dhoti"*sinin yenleriyle örttü, sandallarını çıkarttı ve elinden geldiği kadar yere çömeldi. Bunun dışında her türlü duruş, sakattı. Bu arada mutlak dilini tutmalı, ne güneşe, ne aya, ne yıldızlara, ne ateşe, ne kutsal bir ağaca, ne bir başka Brahman'a ne de köyün tapınağına bakmalıydı.

İşini bitirince, Ranjit Lal arkasına bakmamaya çalışarak kalktı, ibriğindeki suyla ayaklarını ve ellerini yıkadı. Sonra sol eliyle mahrem yerlerini örtmeye dikkat ederek, köyün havuzuna yollandı. Temizliği için, cinsi kesinlikle belirlenmiş bir avuç toprak kullandı. Bu toprak, asla bir otlaktan, mezarlıktan, tapınağın çevresinden, karınca yuvasından, ağacın dibinden, inden ya da yol üstünden alınmamalıydı. Ne tuzlu ne de verimsiz olmalıydı. Saksılarda kullanılmamalıydı. Toprağı suyla karıştırarak, yine sol eliyle, vücudunun kirlenen yerini temizledi[1]. Sonra sol elinden başlayarak beş defa ellerini, sağ ayağından başlayarak da beş defa ayaklarını yıkadı. Üç defa da ağzını çalkalayıp pis suyu her seferinde sola doğru tükürmeye dikkat etti. Artık bağırsaklarını boşalttıktan sonra yapması gereken yirmi üçüncü kuralı yerine getirebilir-

(1) Hindular için vücudun sınırı, göbektir. Vücudun göbekten aşağısında yalnız sol el kullanılır. Üzerinde ise genellikle sağ elden yararlanılır.

di. Ganj'ın varlığını davet ettiği suyu avucunun içinden, bileğine yakın yerden içerek, bedeninin içini de arındırmış oldu.

Bu iş bitince, Ranjit Lal, karısını ve yedi çocuğunu doyurmaya zor yeten nankör toprakları aşıp evine döndü. Sabahın ilk aydınlığında, dalları küçük bir alanı gölgelendiren üç kutsal banyan ağacını görebiliyordu. Burası köyün ölü yakılan yeriydi. Ufukta, sisler arasında, bir taş minare yükseliyordu. Solunda, XIII. Yüzyılda eski Delhi'nin yedi kentinden birini kuran Sultan Alaaddin'in inşa ettirdiği şehrin kalıntıları arasında iki zarif kubbe beliriyordu.

Kuzeye doğru otuz kilometreden de az bir uzaklıkta, Yeni Delhi'nin geniş caddelerinde, Ranjit Lal ve hemşerilerinin o sabah tarihle randevuları vardı. Aralarından çoğu, bu kısa yolculuğa bir kerecik bile çıkmamıştı. Elli iki yıl içinde Ranjit Lal da sadece bir kere, büyük kızına düğün armağanı almak için gümüş pazarına gittiği gün bu yolculuğu yapmıştı. Ama o gün, gerek Şatharpur köylüleri için gerekse çevredeki diğer köylerin halkı için, uzaklıkların hiçbir anlamı yoktu. Dev bir nehrin sayısız kolları gibi, sömürge yönetiminden kurtulmanın sevincini kutlayan başkentlerine doğru akıyorlardı. Hem de çoğunun farkına bile varmadıkları bir sömürge yönetiminin.

Şehri istila eden kalabalıklara, "Özgürlüğün eski başkenti, altın sarısı ve lal renklere boğan eşsiz şafağı, aziz ol!" diye sesleniyordu ozan. Çıngıraklarını neşeyle çalarak geçen *"tonga"* kervanları vardı. İçleri çoluk çocuk dolu kağnı arabalarını çeken, toynakları ve koşum takımları safran sarısı, beyaz ve yeşile boyanmış öküzler vardı. Üzerileri öbek öbek insan dolu, kenarlarına, fonu karlı dağlardan oluşan, üzerine basit yılanlar, kartallar, şahinler ve kutsal inek desenleri çizilmiş kamyonlar vardı. İnsanlar eşek sırtında, atla, bisikletle, yaya geliyorlardı: Her renkten sarıklarıyla köylüler, cıvıl cıvıl sarilerine bürünmüş, kollarında, bileklerinde, parmaklarında ve burun deliklerinde ışıldayan şıkır şıkır takılarıyla kadınlar.

Bu kardeşçe kalabalığın içinde ne sınıf, ne kast, ne din ayrılığı kalmıştı. Brahmanlar, Dokunulmazlar, Hindular, Sikh'ler, Müslümanlar, Parsiler, Melezler, hepsi gülüyor, şarkı söylüyor, ağlıyorlardı.

Ranjit Lal, dört *"anna"*ya bir tonga tutmuş, karısıyla yedi çocuğunu tıkış tıkış içine yerleştirmişti. Çevresinde çenesi düşük köylülerin, neden hep birlikte Yeni Delhi'ye akın ettiklerini anlattıklarını işitebiliyordu. "İngilizler gidiyorlar," diye bağırıyorlardı bunlar. "Nehru bayrağımızı direğe çekecek! Özgürüz artık!"

Genç Hint ulusunun anayasa uyarınca ilk genel valisinin göreve başlamasıyla açılan bağımsızlık trenleri, uzun uzun çalan gümüş borazanlarla ilan edildi. Ant içecek olan şahıs, bir İngilizdi; kurucuları tarafından bin yıl sürmek üzere temeli atılan bir imparatorluğun en yüksek görevlerine gelmiş bir kişi. Kraliçe Victoria'nın küçük torunu, aynı Karaçi'de takındığı ciddi havayla, dünya sömürgeciliğinin sona ermesi tarihinde bir eşi daha bulunmayan bir şerefe ermek üzere, taht salonunda ilerledi. Lord Mountbatten için "hayatının en önemli günü" başlamıştı. Egemenliğini verdiği Hint ulusu, bugün kendisini devletin en yüksek mevkiine geçmeye davet etmişti. Eşi Edwina da sırtında lame giysileri, kestane rengi saçları bir taçla tutturulmuş olarak yanı başında yürüyordu. "Bugünün son görkemli bir tören patlaması içinde geçmesi"nde kararlı olan Mountbatten, bağımsızlık törenlerini en küçük ayrıntılarına kadar denetlemiş, incelik ve gösteriş düşkünlüğünün damgasını her şeye basmıştı. Alacalı-bulacalı üniformaları içinde bir refakat birliği, kraliyet temsilcisi çifti beş ay önce çıktıkları altın tahtlara doğru götürüyordu.

Sağlarında ve sollarında, mermerden basamaklar üzerinde, Hindistan'ın yeni efendileri ayakta duruyorlardı: Pamuklu *"jodhpur"*u ve ham ketenden yeleğiyle Nehru, beyaz *"dhoti"*si içinde Roma İmparatorlarına benzeyen Vallahbhai Patel ve Kongre Partisi'nin beyaz keplerini giymiş diğerleri. Bakanların yanında yerini alan Mountbatten, bunların hiç olmazsa ortak bir yönleri bulunduğunu, hepsinin Britanya zindanlarında konuk edildiklerini hatırlayarak için için güldü. Majestelerinin cezaevi yönetiminin bu eski konuklarından oluşan soylu zevatın önün-

de, bağımsız Hindistan'ın sadık ve mütevazi bir hizmetkârı olacağı üzerine ant içmek için sağ elini yukarı kaldırdı. Nehru'nun bir gün önce listesini vermeyi unuttuğu bakanlar da ülkelerine bağımsızlık veren İngilizin karşısında sırayla ant içtiler.

Dışarıda, olayı haber veren yirmi bir pare top atışının salvoları, bayram eden şehri ayağa kaldırmaya başlamıştı[1]. Kırmızı halıyla kaplı taht salonunun anıtı andıran merdivenlerinin altında, Londra'da Kral V. George'la Kraliçe Mary'nin Hindistan'ı ziyaretleri için Barker & Co. firmasının atölyelerinde yapılan siyah ve altın yaldızlı saltanat arabası bekliyordu. Arabayı çeken altı atın önünde, pırıl pırıl siyah çizmeleri, beyaz yazlık ceketlerinin üzerinde sırmalı omuz kayışları ve mavi ipekliden sarıklarıyla, genel valinin atlı muhafız birliği duruyordu. Rengârenk kortej kıpırdandı, subaylar yalın kılıç, atlılar mızraklarını yukarıda tutarak ve flamalar rüzgârda dalgalanarak, borazanlar güneşte parıltılar saçarak ilerlemeye başladı. Peri masallarındaki ışık oyunlarını andıran dört süvari bölüğü, şanlı şöhretli bir geçmişin son gösterisi, bağımsız Hindistan'ın da ilk geçit töreni olarak yola koyuldu. Arabanın içinde ayakta duran Lord Mountbatten, sarayın demir parmaklıklarına dek iki sıra halinde safta duran atlı muhafızların selamını iade ediyordu.

Parmaklıkların dışında, bütün bir Hindistan bekliyordu. Üç yüzyıllık sömürge yönetimi sırasında hiçbir İngilizin görmeyi beceremediği bir Hindistan. Hindistan'ın gerçek boyutları, öteden beri hep dev kalabalıklarının ölçüsüzlüğü olmuştu, ama öylesine bir okyanus, asla Yeni Delhi'yi istila etmemişti. Biraz sonra kortej yarıldı, süvarilerin atları insanları ezmek zorunda kaldılar. Bir başka Hindistan düşünülerek hazırlanan protokol, silinip süpürüldü, yeni bir Hindistan tarafından yutuldu: Altın sarısı ve lal renklerini binlerce esmer başın boğduğu muzaffer bir kitle.

Önceki gece, tıp öğrencisi bir Müslüman kızı öperek bağımsızlığı kutlayan Sikh asıllı gazeteci, "Çevremde zincirler düşüyor," diye düşündü. Bir gün çocukluğunda, bir İngiliz öğrencinin kendisini kaldırımdan

(1) Yalnız Hindistan Kral naiplerinin otuz bir pare top atışıyla selamlanmaya hakları olmuştu. Genel valiler için top atışları yirmi bir pareye indirilmişti.

kovaladığı geldi aklına. "Artık kimse bunu bana yapamayacak," diye düşündü. Çevresinde artık ne yoksul, ne zengin, ne Dokunulmaz, ne efendi, ne avukat, ne banka memuru, ne hamal, ne yankesici görebiliyordu; sadece kucaklaşan ve "Azad, Sahib," (Özgürüz, beyim!) diye birbirlerine seslenen mutlu insanlar vardı. Bir başka tanık, "Sanki bütün bir halk yuvasına kavuşmuş gibiydi" diye o anı hatırlıyor. Hintli Binbaşı Aşwini Dubey ülkesinin bayrağını Yeni Delhi'deki orduevinin üzerinde görünce, "Çok acılar çektiğimiz şu orduevinde, bundan böyle bizim üstümüzde sadece Hintli arkadaşlarımız olacak," diye düşündü.

Aynı bayrağın karşısında on altı yaşındaki bir liseli genç kız, Suloşana Pahdi, milyonlarca gençle birlikte, "ülkesiyle beraber büyüdükleri izlenimi"ni paylaşıyordu. Gittiği İngiliz okulunda öğrendiği William Wordsworth'un bir dizesini hatırladı: "Şu şafakta yaşamak ne kadar güzel," diye mırıldandı, "genç olmak, cennette yaşamak gibi."

Pek çok Hintli için, sihirli bağımsızlık sözcüğü, yepyeni bir dünya anlamına geliyordu. Şatharpur'lu köylü Ranjit Lal, çocuklarına bir daha aç kalmayacaklarını söyledi. Yepyeni özgürlük adına, bazıları da artık her şeyin bedava ve serbest olacağını sandılar. İşte bir dilenci o hızla diplomatlara ayrılan tribüne daldı. Kendisine davetiyesini soran polis memuruna, hayretle sordu:

"Davetiyem mi? Ne gerek var davetiyeye? Özgürlüğüm var benim. Yeter o kadarı."

Bütün ülkede buna benzer coşkun sahneler yaşanıyordu. Kalküta'da, gecekondulardan gelen bir güruh, Sir Frederick Burrows'la eşinin henüz sabah kahvaltısını ettikleri İngiliz valilerinin eski sarayına daldı. O güne kadar, ancak bir *"şarpoy"*un ipleri üzerinde, hatta yerde yatan Hintliler, kaç kuşak İngiliz valisinin uyuduğu yatakların üzerinde zıplayıp hoplayarak bağımsızlığı kutluyorlardı. Bazıları da Hindistan'ın eski efendilerinin portrelerini şemsiyelerinin uçlarıyla delerek neşelerini ifade ettiler.

Bombay'da, kalabalıklar emperyalist zarafetin tapınağı sayılan Tac Mahal Oteline daldılar. Madras'ta esmer tenli Güneyli Hintliler, bütün

gün İngiliz *"East India Trading Company"* şirketinin ilk kalesi olan Saint-George'un burcunda dalgalanan bayraklarını gururla seyretmek için rıhtımdan ayrılmadılar. Surat'ta, flamalarla donatılmış düzinelerce yelkenli, "Hector" adlı kalyonun Hint efsanesini başlattığı körfezde, bir bağımsızlık yelken yarışına katıldılar.

O gün, bazı vatandaşlara da daha elle tutulur bir özgürlük getirdi. Genel afla cezaevlerinin kapıları açıldı ve siyasal mahkûmlar salındı. Ölüm cezaları ömür boyu hapse çevrildi. Hatta hayvanlara bile o gün için ayrıcalık tanındı, mezbahalar kapalı kaldı. Mistik Hindistan, Fakir'lerin ve efsanelerin Hindistanı da bayrama katıldı. Anlattıklarına göre, güneyde, Tirukalikundram'da, her gün öğlen vakti tapınağın rahibinin elinden yemek için tepelerden inen iki beyaz kartal, olayı kanatlarını neşeyle çırparak kutladılar. Madras yakınlarındaki Madura cangılında, *"sadhu"*lar göz kamaştırıcı gösterilere kalkıştılar. Sırtlarına geçirdikleri çengellerle kendilerini astırıp, bu cüretli davranışı Hindistan'ın bağımsızlığına adadılar ve bol bol sadaka topladılar elbette.

Günün en belirgin davranışlarından biri de İngilizlere karşı gösterilen iyi niyet ve onların da törenlere ciddiyetle katılmaları oldu. Şillong'da, "Assam Rifles" alayının kumandanı olan İngiliz albayı hiç belli etmeden ortadan kayboldu ve bağımsızlık şerefine düzenlenen askeri geçit törenine komuta etmek mutluluğunu Hintli yardımcısına bıraktı. Birmanya sınırı yakınlarındaki Şuba dev çay işletmeciliğinin müdürü Peter Bullock, on beş bin işçisine izin verdi ve bir de büyük şölen düzenledi. Oysa işçilerin çoğu şölenin nedenini bile bilmiyordu.

Bazı istisnalar da oldu. Simla'da, Bayan Maud Penn Montague, sayısız yemek davetleri ve balolar düzenlediği evi terk etmeyi reddetti. Babası gibi o da Hint yarımadasında dünyaya geldiği için, burasını vatan bellemişti. İngiltere'de kolejde geçirdiği beş yıl dışında, bütün ömrünü buraya adamıştı. Artık gitmek zamanı geldiğini kendisine öneren bir arkadaşına, şöyle cevap vermişti: "Dostum, İngiltere'ye gidip de ne yapacağım ben? Çay suyu kaynatmasını bile bilmem ki." Emperyalist yönetimin eski yazlık başkenti neşeyle coşarken, o evine kapanıp ağla-

mış, sevgili Union Jack'inden başka bir bayrağın bayrak direğinde dalgalanmasını görmeye tahammül edememişti.

Pakistan açısından, 15 Ağustos özellikle uygun bir gündü. Ramazanın son cumasıydı. Şenlikler, Pakistan'ın babası kadar, devletin doğuşunu da şereflendiriyordu. Cinnah'ın fotoğrafları ve adı hemen her yerde, pencerelerde, pazarlarda, mağazalarda, caddeleri kaplayan dev taklardaydı. Hatta *"Pakistan Times"* gazetesinde çıkan bir küçük ilanda, "Bekçilerinin aracılığı sayesinde, Lahor Hayvanat Bahçesi'ndeki develer, maymunlar ve kaplanlar da Kaidi Azam'a iyi dileklerini göndererek 'Pakistan Zindabad' diye bağırıp genel coşkunluğa katılmışlardı." Doğu Pakistan'ın başkenti, 'Büyük lider'in adımını bile atmadığı Dakka'da, portresi yine de bütün vitrinleri süslüyordu.

Cinnah'a gelince, o da bu mucize günü, devlet çarkının bütün kilit noktalarını ele geçirerek değerlendirdi. Anayasa kurallarına saygılı olarak devleti yöneteceğini pek ateşli bir biçimde ilan ettiği halde, kalan birkaç aylık ömrünü bir diktatör olarak geçirecekti. Bu arada ailesinin en yakın ferdi, zaferini kutlamaya bile gelmemişti. Karaçi'den sekiz yüz kilometre uzakta, Bombay'ın en şık mahallelerinden biri olan Colaba'daki bir apartmanda, genç bir kadın balkonunu iki bayrakla, biri Hint, diğeri Pakistan bayrağıyla süslemişti. Bayrakların yan yana konuşu, pek çok Müslüman için bağımsızlığın temsil ettiği iki başlı sorunu çok iyi simgeliyordu. Muhammet Ali Cinnah'ın tek evladı Dina, doğduğu toprakla babasının kurduğu İslam devleti arasında henüz bir seçim yapamamıştı.

Bütün bu coşkunluğunun ardında hazırlanan dramın bilincine varmış çok sayıda Hintli ise, yurttaşlarının neşesini paylaşmayı pek beceremediler. Lucknow'da, Pencap'ta öldürülen akrabalarının haberini alıp ağlaşan insanların yanında, bayraklarını sallayarak neşeli şarkılar söyleyenlerin yarattığı yersiz manzarayı, Anis Kidwai ömrü boyunca hatırlayacaktı.

Sikh asıllı Lahor'lu Avukat Kuşwant Singh, Yeni Delhi'de halkın coşkunluğu karşısında pek kayıtsız kaldı. "Neşelenmek için hiçbir nede-

nim yoktu" diye yüreği burularak anımsıyor o günü. "Bana ve benim gibi milyonlarca insana bağımsızlık bir facia getiriyordu. Pencap parçalanmıştı ve ben her şeyimi kaybetmiştim."

Pencap'ta o bayram günü, aslında bir dehşet günüydü. Amritsar'da, yeni otoriteler, eski Moğol kalesindeki bayrakları telaşla toplatırken, Sikh'ler bir Müslüman mahallesini yerle bir ediyorlardı. Erkekleri hiç acımadan katlettiler, kadınların sırtlarındaki giysileri yırtıp soydular, ırzlarına geçtiler, sonra sürükleyerek şehirden geçirip, boyunlarını kesmeden önce Altın Tapınak'a taşıdılar. Bir zamanlar "Muhteşem" Bhupinder Singh tarafından yönetilen Patyala Devletinde, Sikh çeteleri, Pakistan'a kaçan Müslüman mültecileri kırsal bölgede kovalıyorlardı. Mihracenin kardeşi Prens Balindra Singh, bu çetelerden biriyle karşılaştı. Hepsi geleneksel kılıçları olan koca *"kirpan"*larla silahlanmışlardı. Onlara işlerinin başına dönmeleri için adeta yalvardı.

"Şimdi hasat mevsimi," diye konuştu. "Evlerinize dönmeli ve ürünlerinizi biçmelisiniz."

"Şimdi bizim biçilecek başka ürünlerimiz var," diye başlarındaki kışkırtıcı, *"kirpan"*ını sallayarak cevap verdi.

Amritsar garının tuğla binası, gerçek bir mülteci kampına dönmüştü. Batı Pencap'tan kaçan binlerce Hindu, bekleme salonlarını, gişeleri, büroları, peronları işgal etmiş, her gelen trenden çıkabilecek akrabalarını bekliyorlardı.

15 Ağustos günü, öğleden sonra geç saatlerde, gar şefi Şani Singh mavi kasketinin ve elindeki kırmızı bayrağın sağladığı otoriteyi kullanarak bu kalabalık arasından kendine bir yol açtı. Şani Singh 10 no.lu ekspres geldiği zaman, nasıl bir sahneyle karşılaşacağını önceden biliyordu. Erkekler ve kadınlar vagonların pencerelerine ve kapılarına saldırıyor, kaçarken kaybettikleri çocuklarını umutsuzca arıyor, durmadan akrabalarının adlarını sesleniyor, umutsuzca kucaklaşıyorlardı. İnsanlar aralıksız vagondan vagona koşuşuyor, akrabalarını çağırıyor ya da onlardan bir haber getirebilecek hemşerilerini soruşturuyorlardı. Denkler

ve torbalar arasında oturup ağlaşan çocuklar vardı ve hâlâ sürüp giden göç sırasında doğan bebekler, bu kargaşalık arasında gözleri yaşlı analarının memelerini emmeye devam ediyorlardı.

Şani Singh, peronun başına varmayı başardı ve lokomotif görünür görünmez bayrağını indirdi. Birden bir ayrıntı çarptı gözüne. Makinistin yanında silahlı dört asker duruyordu. Lokomotifin saldığı buharların fısıltısı ve fren gıcırtıları susunca, gar şefi 10 no.lu ekspreste olağanüstü bir durum olduğunu anladı. Perona dehşetengiz bir sessizlik çöküverdi. Şani Singh, sekiz vagonun ardarda dizilişini denetledi. Kompartımanların bütün camları indirilmişti, ama hiçbir yolcu görünmüyordu. Kapılardan da hiçbiri açılmamıştı. Vagonlardan kimse inmedi. Amritsar garına adeta bir hayal tren inmişti. Gar şefi kapılardan birini çekip açtı ve içerde, üst üste yığılmış boğazlanmış, karınları deşilmiş, kafatasları parçalanmış cesetlerden başka bir şey göremedi. Koridorları kesik bacaklar, kollar, gövdeler dolduruyordu. Bir yığın cesedin altından boğuk bir inilti yükseldi. Şani Singh hemen bağırdı: "Amritsar'dasınız artık! Burada yalnız Hindu'lar ve Sikh'ler var. Polis de var. Korkmayın!" Bunun üzerine birkaç yaralı güçlükle kıpırdandı. Kâbus gibi görüntü, gar şefinin belleğine silinmemecesine kazılacaktı. Kadının biri, kocasının kesik başını bir kan gölü içinden alıp, uluyarak bağrına bastı. Çocuklar, öldürülen annelerinin cesetlerine sarıldılar. Acıdan çılgına dönen insanlar bir yığın cesedin içinden, parçalanan evlatlarının ölülerini aldılar. Şaşkınlıktan dili tutulan gar şefi, bir vagondan diğerine koşuyordu. Her kompartımanda görüntü aynıydı. Sonuncusunda birden midesi bulandı ve kuşmaya başladı. Bu mezbahanın iğrenç kokusu karşısında boğulacak gibi olup, gözlerini yumdu, kendi kendine "Tanrıların böyle bir faciaya nasıl izin verebildiklerini" sordu.

Başını kaldırınca, son vagonun kenarına kocaman beyaz harflerle yazılmış katillerin imzasını gördü. Okudu: "Bu tren Nehru'ya bağımsızlık armağanımız olsun."

Kalküta'da, Gandhi duaları ve çıkrığıyla, Pencap'taki olayları bile gölgede bırakacak çapta bir şiddet patlamasını, gecekondu mahallele-

rinde önlemeyi başarmıştı. Bir gün önceki gece toplantısının belirlediği mucize, Haydari malikânesine doğru gerçekleşiyordu. Bir yıl önce Cinnah'ın dolaysız eyleminin kurbanlarının doldurduğu bütün şehirde, Müslümanlar ve Hindular bir arada geçit törenine katılıyorlardı. Mahatma'nın sekreteri Pyarelal Nayar şöyle diyordu: "Sanki bir çılgınlık yılının kara bulutlarından sonra, akıl ve iyi niyetin güneşi yeniden doğuyordu."

Bu akla hayale gelmez değişiklik, daha şafakta, Haydari malikânesine yeni bir grubun varışıyla daha da hızlanmıştı. Bu seferkiler Müslüman ve Hindu genç kızlardı. Gandhi'nin *"darçan"*ını elde etmek için bütün gece yürümüşlerdi.

Genç kızların ziyareti, bütün bir gün harap eve akın akın gelecek olanların ilkiydi. Her yarım saatte bir, Mahatma düşünmekten ya da çıkrığıyla yaptığı çalışmadan başını kaldırmak ve halka görünmek zorundaydı. Bu günü bir yas günü kabul ettiğinden, özgürlüğüne kavuşturduğu halkı kutlamak için hiçbir mesaj da hazırlamamıştı.

Elini öpmeye gelen bir grup siyasal sorumluya şöyle dedi: "İktidardan çekinin, çünkü iktidar insanı kokuşturur. Tuzaklarına düşmeyin. Görevinizin, Hindistan'ın köylerindeki yoksullara hizmet etmek olduğunu unutmayın."

O gün öğleden sonra, otuz bin kişi, yani bir gün öncekinin üç katı bir kalabalık, Gandhi'nin halka açık duasında bulunmak üzere koşup geldi. Yakındaki tenha bir alanda, acele yapılan tahta bir kerevetin üzerinden onlara seslenip, Kalküta zaferi için teşekkür etti. Verdikleri örneğin Pencap'taki yurttaşlarına ders olmasını diledi.

"Kinin zehirli kupasından içtikten sonra, dostluğun şarabı insana daha da tatlı gelir," dedi.

Seyid Suhraverdi de kendisinden beklenmeyecek biçimde yirmi dört saat oruç tuttuktan sonra, yorgunluktan yüz hatları çekilmiş olarak kalabalığa seslendi. Kalküta'lı Müslümanlar'ın tartışmasız lideri olan bu zat, karmakarışık kalabalıktan barış görüşlerini kendisiyle birlikte "Jai Hind!" (Yaşasın Hindistan!) diye bağırarak onaylamalarını istedi.

Daha sonra ikisi birlikte, Gandhi'nin eski Chevrolet'siyle, şehirde bir tur atmaya çıktılar. Ama halk bu sefer taş atarak ve küfrederek karşılamadı onları. Her sokak başında, heyecanlı kalabalıklar arabalarının üzerine gül suyu serpiyor ve minnet duygularını ifade ediyordu: "Gandhiji, sen bizim kurtarıcımızsın!"

Bombay'ın yüz seksen kilometre güneydoğusundaki Poona şehrinin ıssız bir meydanında kutlanan tören, o 15 Ağustos 1947 günü yeni Hindistan dominyonunda düzenlenen diğer binlercesinden farklı değildi. Bir bayrak indirme töreniydi yine. Yalnız Poona'daki törende görülen bir ayrıntı, diğerlerinden farklıydı. Beş yüz kişilik bir topluluğun orta yerinde, alelacele dikilen direğe çektikleri bayrak, bağımsız Hindistan bayrağı değildi. Portakal sarısı renginde bir üçgendi ve ortasında Avrupa'yı on yıl korkudan tir tir titreten bir simge, *"svastika"* bulunuyordu. Gamalı haç, Hitler'in Üçüncü Reich'inin bayraklarında hangi nedenle bulunmuşsa, Poona'daki bayrak direğinde de aynı nedenle yerini almıştı. Gamalı haç, üç bin yıldan da çok zaman önce kuzeybatıdan gelen Ari ırkından fatihlerin taşıdığı güneş ve evrensellik simgesiydi. Poona'da toplanan insanların hepsi RSSS'ye mensuptu. Bu örgüt, para-faşist bir Hindu hareketiydi ve bazı üyeleri kırk sekiz saat önce Karaçi'de Cinnah'ı öldürmekle görevlendirilmişlerdi. Bu fanatiklerin, **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın peygamberiyle hiç olmazsa bir tek ortak yanları vardı: Onlar da Hindistan'ın bölünmesine karşıydılar. Gandhi ve eyleminden nefret ediyorlardı. Hindistan'ın ulusal kahramanı, onların gözünde Hinduluğun yeminli bir düşmanıydı.

Eylemleri, eski bir tarihsel düşe dayanıyordu ve Indus'un kaynağından, Brahmaputra'nın kaynağına, Tibet'in karlı damından, Comorin burnuna kadar uzanan büyük bir Hindu İmparatorluğu kurmaktı. **Şiddet Aleyhtarlığı** doktrinini, korkakların felsefesi, Hindu halkların karakterini bozmayı hedef tutan bir yol olarak kabul ediyorlardı. Hindistan'daki Müslüman azınlığa karşı hiçbir kardeşlik ve hoşgörü beslemiyorlardı. Hindu olarak kendilerini Ari fatihlerin tek halefleri görüyor, dolayısıyla ülkenin meşru sahipleri olduklarını ileri sürüyorlardı. Onla-

ra göre Müslümanlar, bir zorbalar kabilesinin, Moğolların soyundan geliyorlardı. Ama Hindistan'ın yaşlı kurtarıcısının affedemedikleri bir büyük günahı daha vardı. Aslında bu suçlama başlı başına alaycı bir anlam taşıyordu: Sonuna kadar direnen tek Hintli politikacı olduğu halde, Hindistan'ın bölüşülmesinin tek sorumlusu diye Gandhi'yi gösteriyorlardı.

Poona'daki toplantıya başkanlık eden bir gazeteciydi. Nathuram Godse otuz yedi yaşındaydı, ama çocuksu, şişman yanakları, onu olduğundan daha genç gösteriyordu. İri, masum gözleri, bakışlarının keskinliğiyle çarpıcıydı ve bir çeşit hüzün, dudaklarının büzülüşünü daha da artırıyordu. Çekingen ve ölçülü bir kişiliği olan Godse, eylem sırasında coşuyordu. Daha o sabah Hindistan'ın bağımsızlığının kendisine esinlendirdiği duyguları, bizzat yönettiği gazetesinin birinci sayfasında, "Hindu Raştra" (Hindu Ulusu) da kendince yorumlamıştı. Her gün yazdığı makalesinin yeri beyaz, boş bırakılmış, siyah bir yas çizgisiyle çerçevelenmişti.

Bayrağın altında, daha da açık konuştu. Bütün memlekette yapılan bağımsızlık törenleri, aslında "yüzlerce Hindunun katledildiklerini, yüzlerce kadının kaçırılıp tecavüze uğradığını halktan saklamak için düzenlenmiş bir kamuflajdı. Hindistan'ın parçalanması, milyonlarca Hinduyu amansız acılara boğan bir felaketti." Ve işte "Kongre Partisi'nin ve onun lideri Gandhi'nin eseri buydu."

Sert konuşmasının sonunda Nathuram Godse birliklerini, eylemlerinin simgesini selamlamaya çağırdı. Bunun üzerine sağ ellerinin baş parmağı kalbe doğru dönük, avuç içleri yere bakarak, hep birlikte ant içtiler: "Bana hayat veren, üzerinde büyüdüğüm vatan uğruna canımı ve bedenimi feda etmeye hazır olduğuma ant içerim." Nathuram Godse bu sözleri bir kere daha duyunca, içinin gururla kabardığını hissetti. Bütün hayatı boyunca hep başarısızlıklarla karşılaşmıştı; okulda da tuttuğu bir düzineye yakın meslekte de. RSSS'nin doktrinlerini benimsediği güne kadar, her şeyde başarısız olmuştu. Öğretisini ve edebiyatını benimseyerek, halkın içinde okuyup yazarak, eylemin en iyi polemikçilerinden biri olup çıkmıştı. Şimdi de yeni bir rol, mistik bir rol oynamak

peşindeydi. Hinduluğun yeniden yaratılışının düşmanlarını temizleyerek Hindistan'ın intikamını alacaktı.

Yeni Delhi'de bağımsızlığın kutlandığı görkemli törenler arasında en dokunaklısı, hiç kuşkusuz Mountbatten ailesinin de protokol dışında yeni Hindistan'ın simgeleri binlerce Hintli gencin yanı sıra katıldığı çocuk yemeğiydi.

Ama o 15 Ağustos 1947 gününden arta kalan en seyre değer gösteri, başkentte öğleden sonra saat beşteki bayrak çekme töreniydi. Bu tören, Birinci Dünya Savaşı sırasında Britanya İmparatorluğu uğruna ölen doksan bin Hintli'nin anısına dikilen sarı kum taşından anıta yakın bir alanda cereyan etti.

Lord Mountbatten'ın yardımcıları, otuz bin kadar Hintli'nin törene katılacağını öngörmüşlerdi. Böylece yarım milyonluk bir takdir hatası yapmış oldular. Başkentin böylesine sokağa dökülüşünün bir benzerine hiç kimse daha önce tanık olmamıştı. Her yandan çıkan halk kalabalıkları, sabah şehri istila ettikten sonra, şimdi de direğin yanında kurulan küçük tribüne akın ediyordu. Bir tanık, "azgın okyanusun salladığı bir duba" diye hatırlamaktadır bu sahneyi. Seyircileri düzene sokmak için yerleştirilen engeller, halatlar, oturulacak yerler, polisler, bu dayanılmaz insan seli karşısında silinip süpürülmüştü. Daha şafak vakti, köyü Şatharpur'dan yola çıkan Ranjit Lal, aralıksız dalgalanan bu kalabalık arasında adeta ezilmişti, böyle bir kitlenin ancak *"Kumbha mela,"* yani Ganj kıyısına yapılan hac gezisi için toplanabileceğini düşündü. Birbirlerine öyle sıkı sokulmuşlardı ki, ne o, ne karısı ne de çocukları kollarını oynatabiliyordu. Bu yüzden getirdikleri *"şapati"*leri bile yiyemediler.

Lady Mountbatten'ın iki yardımcısı, Muriel Watson ve Elizabeth Ward, saat beşten biraz önce geldiler. Zarif kokteyl giysilerini giymişler, dirseklerine kadar uzun beyaz eldivenler takmışlar, renk renk tüylerle bezenmiş küçük şapkalarını da ihmal etmemişlerdi. Ama birden girdaba yakalandıklarını, ayaklarının yerden kesildiğini, sele kapılıp sürüklendiklerini hissettiler. Birbirlerine sarılıp, şapkalarının başlarından uçtuğunu, giysilerinin yırtıldığını gördüler; boğulmamak için olağanüstü

çaba harcadılar. Elizabeth Ward hayatında ilk defa, Lady Mountbatten'a şimdiye kadar pek çok tehlikeli görevde eşlik ettiği halde, paniğe kapıldı.

"Çiğneneceğiz!" diye bağırdı arkadaşına.

"Şükür Tanrıya ki hepsi çıplak ayak," diye gönlünü ferahlattı Muriel Watson.

On yedi yaşındaki Pamela Mountbatten, babasının iki yardımcısıyla birlikte alana geldi. Üçü güçlükle küçük tribüne giden bir yol açabildiler kalabalık arasında. Hedefe ulaşmalarına elli metre kala, yere oturanlardan oluşan aşılması olanaksız bir engelle karşılaştılar.

Çoktan geldiği düzlükten genç kızı gören Nehru, insanların omuzlarına basarak geçmesi için seslendi ona.

"İmkânı yok! Topuklu ayakkabılarım var ayağımda."

"Çıkartın ayakkabılarınızı."

"Oh, asla cesaret edemem buna," diye isyan etti Pamela.

"Peki, çıkarmayın öyleyse," diye sabırsızlandı Nehru; "ayakkabılarınızla basıp geçin üzerlerinden. Ses çıkartmaz onlar."

"Ama topuklarım yaralar adamları."

"Bırakın çocukluğu," diye bağırdı Nehru, "çıkartın ayakkabılarınızı ve hemen buraya gelin."

Son Hindistan Kral naibinin kızı çaresizlikle derin bir iç çekip, ayakkabılarını ayağından çıkarttı ve kendisini tribünden ayıran insandan halının üzerinde yürümeye başladı. Genellikle neşeli bir hava esiyordu ve birden uzanan kollar, genç kızın cambazlık yaparak yürüyüşüne yardımcı oluverdi.

İlk Hindistan genel valisinin arabasına refakat eden birliğin süvarilerine ait sarıklar görününce, dipten gelen bir dalga, kalabalığı adeta temellerinden sarstı. Anne ve babasının arabasının ağır ağır ilerleyişini seyreden Pamela Mountbatten, inanılmaz bir görüntüye tanık oldu. Binlerce kadın, kucaklarında bebekleri, oradaydılar. İtişip kakışma arasında yavrularının ezilmesinden çekinerek, umutsuz bir girişimde bulundular: Bebekleri başlarının üzerindeki boş alana doğru fırlatıyor,

sonra da düşerken top gibi yine yakalıyorlardı. Bir an içinde gökyüzü binlerce çocukla doluvermişti. "Aman Tanrım!" diye düşündü şaşkına dönen genç İngiliz kızı, "gökten bebek yağıyor."

Mountbatten, bayrak indirme töreni için hazırlanan protokolu uygulamaya olanak bulunmadığını derhal anlamıştı. Hatta arabasından aşağı bile inemiyordu.

"Bayrağı direğe çekmek gerek," diye Nehru'ya bağırdı. "Müzik de olmayıversin. Bando, şeref kıtasıyla birlikte yolda tıkanıp kaldı."

Gürültüye rağmen, sesi karşıdan işitilmişti. Özgür bir Hindistan'ın safran sarısı, beyaz ve yeşil bayrağı hemen direğe çekildi. Bu sırada Kraliçe Victoria'nın küçük torunu da bayrağı arabasında selamlıyordu.

Bayrağın direğin tepesinde görülmesiyle birlikte, beş yüz bin hançerden çıkan çılgınca bir ses yükseldi. O anın neşesi içinde Hindistan, Plassey yenilgisini, 1857 ayaklanmalarının acımasızca ezilişini, Amritsar katliamını unutmuştu. Sıkıyönetimin insanı küçük düşüren davranışlarını, polislerin saldırısını "*lathi*"lerinin nasıl inip kalktığını, bağımsızlık uğrunda can verenlerin cezalarının infaz edilişini unutmuştu. Üç yüz yıllık çile, bu neşe içinde kaybolup gitmişti. Gökler bile bu olayı kutluyordu sanki. Yeni Hindistan'ın bayrağı direğin tepesine ulaşınca, bir gökkuşağı üzerini taçlandırdı. Yerle gökyüzünü birleştiren Tanrı İndra'nın kuşağı. Öbür alemin diline karşı pek dikkatli olan ve Tanrıların isteklerine saygılı ulus için bu belirti, Tanrısal bir varlığın gösterisinden başka bir şey olamazdı: Gökkuşağının turuncu, sarı ve yeşil renkleri, bayrağına evrensel boyutlar kazandırıyordu.

"Tanrı bile bizim için böyle bir kehanette bulunursa, kim çıkabilir karşımıza?" diye bağırdı bir ses.

Louis ve Edwina Mountbatten'ın saraya dönüşleri, onlar için unutulmaz bir tecrübe olacaktı. Arabaları, kaynaşan kalabalığın arasında başıboş kalmış bir saldan farksızdı. Coşkun yurttaşları tarafından koldan kola taşınan Nehru, en sonunda yanlarına erişebildi. Mountbatten, "Bir milyona yakın insanın hayatlarında hiç eğlenmedikleri derecede eğlendiği dev bir piknik sanki," diye düşündü. Bu ani ve kontrolsüz ne-

şe patlaması, bugünün gerçek anlamını çok iyi yansıtıyordu. Kendisine doğru uzanan bu el kol ormanı arasında, Mountbatten insan okyanusunun sınırını araştırıyordu; kalabalık sınırsızmış gibi geldi kendisine. Bakışları ne kadar uzaklara giderse gitsin, hep aynı kalabalığı görüyordu. Genel vali ve eşi, üç defa üst üste arabalarının tekerlekleri arasına yuvarlanmasına ramak kalan bir kadını eğilip kaldırdılar. İngiltere Kral ve Kraliçesi için özel yapılmış siyah deri yastıklar üzerine kurulan kadınlar, kalabalığın arasında Hindistan'ın son Kral naibinin ve eşinin yanında oturarak geçirdiler.

Ama hepsinden de fazla, bugünün hatırası Louis ve Edwina Mountbatten'ın zihninde bir tezahürata, hiç bıkmadan tekrarlanan duygulu bir tezahürata bağlı kalacaktı. Kendilerinden önce hiçbir İngiliz böylesine bir heyecan ve içtenlikle dolu sevgi gösterisine tanık olmamıştı. Zafer salvoları gibi, aralıksız patlıyordu kalabalığın seslenişi: "Mountbatten - ki Jai!" (Yaşasın Mountbatten!)

Yeni Delhi'deki coşkun kalabalıklardan on bin kilometre uzakta, İskoçya'nın Hinghlands bölgesinde, o gün resmi bir araba Balmoral şatosunun avlusuna giriyordu. Arabanın yolcusu, Kral VI. George'un kendisini beklediği çalışma odasına alındı. Hindistandan Sorumlu Devlet Bakanı Kont Listowel, Majestelerine, Büyük Britanya'nın yetkilerini Hint makamlarına devrettiğini resmen bildirdi. Böylece Britanya hükümdarının saltanat niteliği, kaçınılmaz bir biçimde değişiyordu. Bundan böyle Kral, *"Rex Imperator"* unvanına hak iddia edemeyecekti.

Bu değişikliği onaylamak için tamamlanması gereken bir tek formalite kalıyordu geriye. Bakan, görevinin teminatı olan mühürleri, Hindistan İmparatorluğunu Britanya tahtıyla birleştiren bağların simgelerini de Krala iade etmeliydi. Ne yazık ki bu mühürler mevcut değildi. Çok uzun bir zaman önce, biri bunları kaybetmişti. Hindistandan Sorumlu Devlet Bakanının İmparatorluğu hiçbir zaman ziyaret etmemiş olan hükümdarına sunabileceği tek hatıra, başıyla saygılı bir selam vermek ve sembolik bir hareketle avuç içini uzatmaktı.

Bir milyon ayağın kaldırdığı tozla beraber, yavaş yavaş akşamın alaca karanlığı da Hindistan'ın başkenti üzerine çöküyordu. Kalabalık hâlâ şarkılar söyleyerek, bağrışarak, kucaklaşarak sokaklarda dolaşıyordu. Eski Delhi'de, Kızıl Kale'nin surları önünde, neşeden coşan binlerce Hintli, yılan oynatıcılarının, cambazların, meddahların, bilgiç ayıların, güreşçilerin, çalgıcıların, kılıç yutan, hançerlerle yanaklarını delen fakirlerin dev karnaval gösterisine katılıyordu. Daha başkaları ise binlerce kişilik gruplar halinde ve renk renk arabalarla şehirden ayrılıyor, köylerine dönüyordu. Şatharpur'dan gelen Brahman köylüsü Ranjit Lal da bunların arasındaydı. Kendisini sabah Yeni Delhi'ye götürmek için dört *"anna"* isteyen *"tonga"*nın sürücüsü, bu sefer geri götürmek için bunun sekiz katını isteyince, Lal küplere binmişti. Özgürlüğün fiyatını fazla tuzlu bulan Ranjit Lal ve ailesi, bunun üzerine otuz kilometrelik yolu yaya döndüler.

Özel dairelerinde en sonunda baş başa kalabilen Louis ve Edwina Mountbatten ise, sarmaş dolaş oldular. Mutluluk ve heyecandan ışıklar saçıyorlardı sanki. Kaderlerinin çarkı üç yüz altmış derecelik bir dönüş yapmıştı. Çeyrek yüzyıl önce aşklarının doğuşuna tanık olan şehrin sokaklarında, aynı mucizeyi bir kere daha yaşamışlardı. Yedi yüz elli bin Japon askerinin teslim oluşunu kabul etmenin zevkini de tadan amiral, bundan daha heyecanlı bir an yaşayamayacaktı artık. Mountbatten, "savaşın sonundaki çılgın kutlamaya benziyor bu da" diye düşünüyordu, ama bu sefer "her iki tarafın da kazandığı mağlubu olmayan bir savaştı" bu.

Ertesi sabah Yeni Delhi'den gelen bir ziyaretçi, Londra'da, Downing Street 10 numaranın kapısını çaldı. Başbakan Clement Attlee halinden memnun olmakta haklıydı. Hindistan'ın bağımsızlığı bundan altı ay önce hiç kimsenin tahmin edemeyeceği biçimde, İngiltere lehinde iyi niyet gösterilerine sahne olmuştu. İngiltere'nin tutumunu, Hollanda'nın Endonezya'daki ve Fransa'nın Hindiçin'deki tutumlarıyla kıyaslayan bir Hintli şahsiyet, şöyle demişti: "Britanya halkının cesaretine ve siyaset anlayışına karşı ancak hayranlık duyabiliriz."

Oysa Louis Mountbatten, özel sekreteri George Abell'i, bu tür beyanlardan doğacak yanlış umutlara karşı uyarmak için Attlee'ye göndermişti. George Abell başbakana, bağımsızlık sorununun çözümünü hem hükümetin hem de Kral naibi olarak atadığı şahsın zaferi olduğunu, ancak çabuk sevinmemek ve bu sevinci açıklamamak gerektiğini anlattı; çünkü Hint yarımadasının taksimi, kaçınılmaz bir biçimde "korkunç şekilde kan dökülmesine" sebep olacaktı.

Attlee piposundan birkaç nefes çekip, hüzünlü hüzünlü başını salladı. "Yüreğiniz rahat etsin," dedi, "buradan farfaracı hiçbir açıklama çıkmayacaktır." Başbakan "hiçbir hayale" kapılmıyordu. Başarılan iş çok büyüktü, ama o da biliyordu ki, bunun bedelini ödemek gerekecekti.

Yeni Delhi'de, Pandora'nın kutusunu açmanın zamanı gelmişti. Lord Mountbatten iki sarı zarfı sahiplerine göndermeden önce, ikisini de bir kere daha süzdü. Her birinin içinde yeni coğrafya haritalarıyla, daktiloda yazılmış bir düzine kadar sayfa vardı. Bunlar, İngiltere'nin Hindistan'a miras bırakacağı son resmi belgelerdi ve 1599'da I. Elizabeth'in *"East India Trading Company"*ye gönderdiği kraliyet fermanının başlattığı uzun bir zincirin son halkalarıydı. Bir ay önce malum "Le Roi le Veult" sözleriyle biten yasanın sonucuydu. Ancak önceki belgelerden hiçbiri, şu son ikisinin sebep olacağı sonuçlar kadar tepki yaratmamıştı.

Mountbatten, zarflardan birini Hint Başbakanı Jawaharlal Nehru'ya, diğerini de Pakistan Başbakanı Liyakat Ali Han'a verdi. Kendisiyle tartışmaya gelmeden önce de içindekileri yardımcılarıyla birlikte incelemelerini önerdi.

Bu incelemeden sonra iki hükümet başkanının yüzlerinde gördüğü kızgınlık, Hindistan'ın taksimini hazırlayan kişinin tam bir tarafsızlıkla hareket ettiğini Mountbatten'a ispatlamış oluyordu. Her ikisi de öfkeden sarhoş olmuş gibiydi. Daha oturur oturmaz, bir fırtına gibi itirazlarını sıralamaya başladılar. Bağımsızlığın esenliği sona ermişti.

Sir Cyril Radcliffe, Hindistan haritasını yeniden çizerken, aldığı önerilere sıkı sıkı uymuştu. Birkaç önemsiz istisna dışında, Hindular'ın

çoğunlukta olduğu yerleri Hindistan'a, Müslümanlar'ın çoğunlukta olduğu yerleri Pakistan'a bırakarak çizmişti sınırları. Kâğıt üzerinde sonuç belki kabul edilir gibi görünebilirdi. Ancak gerçekte, tam bir felaketti.

Bengal'de taksim çizgisi her iki toplumu da ekonomik çöküntüye mahkûm edecek nitelikteydi. Dünya jüt üretiminin yüzde seksen beşi Pakistan'a bırakılan topraklarda üretilirken, aynı ülkenin topraklarında bir tek fabrika bile bırakılmamıştı. Buna karşılık Hindistan'ın yüze yakın fabrikası ve bir de ihraç limanı, Kalküta vardı, ama jütü yoktu.

Pencap'ta, Radcliffe'in sınırı Lahor şehrini Pakistan'a, Amritsar'la Altın Tapınak'ı da Hindistan'a bırakmıştı. Böylece Hindistan'ın en savaşçı ve en birleşmiş toplumu olan Sikh'lerin toprakları ve halkı ikiye bölünmüş oluyordu. Büyük umutsuzluğa kapılan bu topluluk, Pencap faciasının başlıca aktörü olacaktı.

Pencap'ın kuzey ucunda, Himalaya'nın eteğinde sıkışıp kalmış ufacık Gurdaspur yerleşme merkezi de büyük bir anlaşmazlığa sebep olacaktı. Radcliffe buradaki bir akarsuyun çizdiği doğal sınıra bağlı kalıp, çoğunluğu Müslüman olan küçük şehri ve civarındaki birkaç köyü, Nehru'nun Hindistan Birliği içinde bir Pakistan cebi bırakmamak gerekçesiyle, Hindistan'a bırakmıştı. Doksan milyon Müslüman onun bu hatasını asla affetmeyeceklerdi. Çünkü eğer Radcliffe, Gurdaspur'u Pakistan'a bıraksaydı, Muhammet Ali Cinnah'ın devleti sadece birkaç harap ev kazanmış olmayacaktı. Ergeç bir gün o sihirli vadi de Gurdaspur'a katılacaktı. Moğol İmparatoru Cihangir Han'ın ölüm döşeğinde adını sayıkladığı vadi: "Keşmir, ey Keşmir!" Himalaya'nın eteğindeki Gurdaspur'un sağladığı geçit de olmasa, Hindistan'ın da Keşmir'e ve onun Hindu mihracesine kara yoluyla hiçbir kara bağlantısı olmayacaktı. Hâlâ kararsız olan mihrace ise, bu durumda devletinin kaderini Pakistan'a bağlamaktan başka çıkar yol bulamayacaktı. Britanyalı hukukçunun neşteri böylece farkında bile olmadan Hindistan'a bir gün Keşmir'i yutmak olanağı sağlayacaktı.

Sorunlarının hiçbirini bilmediği için Hindistan'ın taksimiyle görevlendirilen kişi, şimdi de yukarıdan bölüştürdüğü toprakları seyrediyordu. Çok sert güvenlik tedbirleri altında, Sir Cyril Radcliffe İngiltere'ye dönüyordu. Kendisine eşlik eden genç memurun son görevi, bomba korkusuyla bineceği uçağı didik didik aramak olmuştu. Düşüncelerine dalan İngiliz hukukçu, uçağın lombozundan Pencap ovasının buğday ve şeker kamışı tarlalarının genişliğini seyrediyordu. Kalemle çiziştirdiklerinin sebep olacağı şaşkınlık ve felaketleri, herkesten çok o takdir edebiliyordu. Ne yazık ki bu sıkıntı ve acıları engelleyecek hiçbir ideal sınır çizgisi yoktu. Pencap ve Bengal'i kaçınılmaz faciaya iten nedenler, daha Sir Cyril Radcliffe Londra'daki yazıhanesinden koparılıp çıkartılmadan önce de vardı. Çalışmasının yıkıntı ve şiddetle sona ereceğini emin bir şekilde biliyordu. Ve bu faciadan dolayı onu sorumlu tutacaklarından da aynı biçimde emindi.

Onu göreve atadıkları zaman, Nehru ve Cinnah'ın ikisi de kararlarını kabul edeceklerine ve uygulayacaklarına söz vermişlerdi. Oysa şimdi ikisi de bu kararları mahkûm etmek için adeta birbirleriyle yarışmışlardı. Radcliffe, bundan birkaç gün sonra onların bu davranışına, elinden geldiğince bir cevap verebildi: Modern çağların en karışık coğrafi taksimi karşılığında ücret olarak takdir edilen iki bin sterlini reddedecekti.

Radcliffe uçağından göremiyordu, ama tarihin en büyük göç hareketi çoktan başlamıştı bile. İlk Pencaplı mülteciler toprak yollarda, kanallar boyunca, tarlalardan geçerek, "Grand Trunk Road"un kızgın asfaltına doğru telaşla ilerliyorlardı. Birkaç saate kadar Sir Cyril Radcliffe'in raporunun açıklanmasıyla, bu eyalette oynanmaya başlanacak olan facia, çok daha korkunç boyutlara erişecekti. Müslüman halkın, Pakistan'ın doğuşunu kıvançla karşıladığı köyler, Hindistan'da kalacaktı. Sikh'ler ise, köylerinin Hindistan'a katılacağını sanıp bunu *"gurudwara"*larında kutlarlarken, canlarını ancak sınırın öbür tarafına doğru delice kaçarak, her zaman işledikleri tarlaları terk ederek kurtarabileceklerdi.

Acele çalışmanın İngiliz hukukçusunu zorunlu olarak sürüklediği saçmalıklar, ortaya çıkmakta gecikmedi. Sulama kanallarının besleme vanaları bir tarafta, dağıtım şebekesi bir tarafta kalmıştı. Sınır bazen bir kulübenin ortasından geçiyordu. Hatta bazen bir evi bile ikiye bölüyor, giriş kapısı Hindistan'da, arka pencere Pakistan'da kalıyordu.

Pencap'ın bütün cezaevleri Pakistan'da kalmıştı. Tıpkı tek akıl hastanesi gibi. Birden akılları başlarına geliveren Hindu ve Sikh asıllı akıl hastaları, boş yere hastabakıcılarından kendilerini Hindistan'a taşımaları için yakardılar. Çünkü Müslümanların geldikleri zaman kendilerini öldüreceklerini çok iyi biliyorlardı. Ne var ki doktorları, deliler kadar ileri görüşlü davranamadılar. Hastaların yakarışlarını reddettiler.

- 13 -
"Halklarımız Çılgınlık Batağına Saplandı"

Gerçek bir tufan olmalıydı bu. Altı hafta süreyle Kuzey Hindistan, aklın hayalin alamayacağı kadar geniş bir kan gölüne gömülecekti. İnsanlığın en karanlık dönemlerindeki gibi, milyonlarca insan kendisini öldürmek çılgınlığına kaptıracaktı. Salgından kurtulan bir tek köy, bir tek aile bile olmayacaktı. Kısa süren canavarca katliam sırasında, İkinci Dünya Savaşı'nda ölen Fransızlar kadar Hintli can verecekti.

Her tarafta sayıca üstün ve güçlü olanlar, zayıf azınlıklara saldırdılar. Başkentin Orangzeb Caddesindeki zengin binalarda, eski Delhi'nin Şandni Şowk kuyumcular karşısında ve Amritsar'ın mahallelerinde; Lahor'un zarif banliyö semtlerinde, Rawalpindi pazarlarında Peşaver'in surları ardında; dükkânlarda, tezgâhlarda, samanlı topraktan yapılmış evlerde ve köylerin daracık yollarında; tuğla ocaklarında, tekstil atölyelerinde ve tarlalarda, garlarda, hastanelerde, tımarhanelerde, iş yerleri ve kahvehanelerde her yerde o güne kadar yan yana yaşayan topluluklar, içlerinden taşan bir kinle birbirlerinin üzerine saldırdılar. Ama bu ne gerçek bir savaştı, ne bir iç savaş ne de gerilla savaşı. Bir çırpınıştı; bir dünyanın müthiş ve ani patlamasıydı. Bir cinayet, bir başkasını kışkırtıyor, dehşet dehşeti çağırıyor, ölüm ölümü davet ediyordu. Çok geçmeden, tıpkı son bir bombanın etkisiyle binanın çöken iskeleti gibi, Hint toplumunun bir bölümünün bütün duvarları birbiri ardından yıkılıverdi.

Bu beklenmedik bir felaket değildi. Daha dünyaya geldikleri zaman, Hindistan ve Pakistan habis bir tümörle, Pencap'la, birbirlerine yapışık doğmuş ikiz kardeş gibiydiler. Sir Cyril Radcliffe'in neşteri, tümörü tam ortasından yarıp, ikizleri ayırmıştı, ama kanserli hücreleri yok etmeyi başaramamıştı. Ameliyat sırasında beş milyon Sikh ve Hindu, Pakistan tarafında, beş milyon Müslüman da Hindistan tarafında kalmıştı. Cinnah ve Müslüman Birliği liderlerinin vaatleriyle zehirlenen, sömürülen Müslüman kitleleri, en sonunda Pakistan'ın, "Ruhları Arınmışların Ülkesi"nin, Hindu tefecilerden, Sikh tüccarlardan ve acımasız büyük toprak sahiplerinden temizleneceğine kanmışlardı. Oysa bu insanlar yine aralarındaydılar. Çiftliklerini ve dükkânlarını işgal ediyorlar, çıkarlarının ve kiralarının ödenmesini istiyorlardı. Müslümanların, "Pakistan bizimse, Hindu ve Sikh'lerin dükkânları, çiftlikleri, evleri, fabrikaları da bizimdir," diye düşünmemeleri mümkün müydü? Aynı anda Hindistan'a bırakılan bölgede de Sikh'ler, bütün Müslümanları kovmaya ve yerlerine Pakistan topraklarından kaçan kardeşlerini yerleştirmeye hazırlanıyorlardı. Demek ki hepsinin -Hindu'su, Sikh'i ve Müslüman'ının-, eşit bir yok etme öfkesiyle çatışmaları kaçınılmazdı.

Hindistan hep ölçüsüzlükler diyarı olmuştu. Pencap'taki insan kıyımının dehşeti, bu geleneğe hiç gölge düşürmedi. Sanayileşmiş halklar birbirlerini atom bombaları, V-1'ler, fosforlu obüsler, alev makineleri ve zehirli gazlarla kırmışlardı. Pencap halkları ise, bambu mızraklar, bıçaklar, hançerler, muştalar, çekiçler, kaplan dişi biçiminde taş ve çengellerle kapıştılar. Bilinçsiz başlattıkları çılgınlığın korkunçluğu karşısında dehşete kapılan yöneticiler, insanların akıllarını başlarına devşirmeleri için umutsuzca uğraştılar. Ama boşuna. Hindistan delirmişti.

II. Gurkha bölüğünden Yüzbaşı R.E. Atkins'in birden nefesi kesildi. Çok işittiği, ama bir türlü inanamadığı manzara, işte şimdi karşısındaydı. Lahor'un taş kanalizasyonlarından düpedüz kan akıyordu. "Doğu'nun Paris'i" diye bilinen güzelim şehir, harabe ve perişanlık halindeydi.

Alevler koca semtleri yerle bir ediyordu. Geceleri, talancıların gösterdikleri faaliyet, İngiliz yüzbaşıya tahta kemiren kurtları hatırlatıyordu. Braganza otelindeki karargâhında, cipiyle Lahor cehenneminden kaçırmasına karşılık durmadan kendisine bir servet -yirmi, otuz, elli bin rupi, kızlarını ve karılarının mücevherlerini- teklif eden Hindu tüccarlar eksik olmuyordu.

Sınırın hemen öte yanında, Amritsar'da da Müslüman semtleri üzerlerinden kapkara dumanlar yükselen birer kalıntıdan farksızdı. Kokuşan leşlerin iğrenç kokusunun sardığı, bu kıyamet günü dekorunun üzerinde akbaba sürüleri pusudaydı. Hemen her yerde rastlanan bu sahneler Pencap'ı çirkinleştiriyordu. Lyallpur'da bir dokuma fabrikasının Müslüman işçileri, Sikh asıllı arkadaşlarını temizlemişlerdi. Yüzbaşı Atkins'in burada keşfettikleri dehşetengiz boyutlara erişiyordu artık: Bu sefer yüzlerce Sikh ve Hindu kurbanın kanları, bir su kanalından akıyordu.

Simla'da, Lord Mountbatten'ın basın ataşesinin eşi Fay Campbell-Johnson, yüzlerce emperyalist yöneticinin yaz akşamları viskilerini yudumladıkları Cecil otelinin verandasından gördüğü şey karşısında, dehşetle ürperdi. Bisikletli Sikh'ler *"kirpan"*larını döndürerek Mall Caddesinde kaçan Müslümanları, yaban domuzu kovalayan süvariler gibi kovalıyorlardı. Kurbanlarına yetişince de bir pala darbesiyle kafasını uçuruveriyorlardı. Bir başka İngiliz kadını da bu bahtsızlardan birinin kafasının, başında fesle ayaklarının dibine yuvarlandığına tanık oldu. Katili ise bisikletinin pedallarını hırsla çevirerek, bir başka kurbanının peşine düşüyordu. Üzerinden kanlar damlayan palasını sallarken uluyordu: "Daha başkalarını da öldüreceğim! Daha başkalarını da öldüreceğim!"

Cellat, genellikle bir yabancıydı, ama bazen bir arkadaş da çıkıyordu. On beş yıldan beri her gün, Montgomery şehrindeki pazar yerinin kahvecisi, Sikh asıllı Nirancan Singh, komşusu olan Müslüman bir sepiciyi buyur etmişti. Bir Ağustos günü sabahı, müşterisinin siyah Assam çayını henüz demlemişti ki, birden karşısında kinle gerilmiş bir yüz belirdi. Komşusu kendisini parmağıyla göstererek bağırdı: "Gebertin şunu! Gebertin!" Daracık sokakta hemen bir grup Müslüman türeyi-

verdi. İçlerinden biri, bir pala darbesiyle Sikh'li kahvecinin bacağını uçuruverdi; Bu sırada başkaları da adamın doksan yaşındaki babasıyla, tek oğlunu katlediyordu. Kahveci kendisini kaybetmeden önce, çaresizlik içinde, on beş yıl ayağına çayını taşıdığı adamın, on sekiz yaşındaki kızını sürükleyerek kaçırdığını gördü.

Her tarafta azınlıkların başına aynı felaket çöküyordu. Halkının çoğunluğu Müslüman olan küçük tekstil şehri Ukarna'da, Hint donanmasının eski tayfalarından yirmi yaşındaki Hindu, Madanlal Pahwa, teyzelerinden birinin yanına sığındı. Pencerelerden, Müslüman halkın Pakistan bayraklarını sallayarak oynayıp şarkılar söylediklerini, "Hanskelya Pakistan, Larkelinge Hindustan!" (Pakistan'ı güle oynaya kazandık, Hindistan'ı da savaşarak kazanacağız!) diye bağırmalarını seyretti. Madanlal Pahwa, Müslümanlar'dan nefret ediyordu. Üzerinde aşırı Hindu örgütü RSSS'nin kara işareti bulunan haki üniformasını giyip onları korkutmaktan hiç geri kalmamıştı. Ama korkma sırası şimdi kendisindeydi. "Hepimizin ödü patlıyor," diye düşündü. "Kurbanlık koyunlara benziyoruz."

Askerlik tecrübeleri ve örgütlenme yetenekleri yüzünden, Sikh'ler en etkili insan avcılarıydı. *"Jattha"*lara, yani elli ya da yüz kişilik çetelere ayrılmışlar, tepelerinden tırnaklarına kadar silahlı, çekirge sürüsü gibi Müslüman köylerinin üzerine çöküyor, arkalarında kan ve harabeden başka bir şey bırakmıyorlardı.

Müslüman çiftçi Ahmet Zarullah, Firuzepur yakınlarında, Sikh'lerin saldırmayı tercih ettikleri savunmasız, küçük köylerden birinde oturuyordu. "Bir gece insanın tüylerini diken diken eden savaş çığlıkları atarak çıkageldiler," diye hatırlıyor o günü. "Hepimiz fareler gibi öldürüleceğimizi biliyorduk. 'Şarpoy'ların altına ve inek tezeği topaklarının ardına saklandık. Sikh'ler kapımı balta darbeleriyle kırdılar. Ben sol kolumdan bir kurşunla yaralandım. Yerimden doğrulmaya çalışırken, karımın da yaralandığını gördüm. Bacağından ve sırtından kan akıyordu. Üç yaşındaki oğlum karnından vuruldu. Yavrucak gık bile diyemedi. Hemen canını teslim etti. Karımı kollarımın arasına alıp, ölen çocuğumuzu terk ederek, öbür oğlumuzla birlikte arka pencereden kaçtık.

Sikh'lerin, yanan evlerinden kaçan Müslümanlar'ı öldürdüklerini gördüm. Başkaları da kadınları, kız çocuklarını çeke çeke sürüklüyorlardı. Ulumalar, iniltiler, yürekleri parçalayan feryatlar işitiliyordu. Sikh'ler üzerime üşüştüler, karımı benden kopartıp ayırdılar. Oğlumuzu götürdüler. Sonra beni de bir hançer darbesiyle yere serip, öldüm diye toz toprağın içine terk ettiler. Artık her şey bitmişti. Hayatın hiçbir değeri kalmamıştı: Sevdiklerimin hepsini kaybetmiştim. Ağlayacak takatım bile yoktu. Gözlerim, muson yağmurlarından önce Sind'in bir dere yatağı kadar kuruydu. Kendimi kaybetmiştim."

Şehypura'da, Lahor'un kuzeyindeki bu büyük ticaret şehrinde, bütün Hindu ve Sikh'ler, şehrin bankasının verdiği kredilere karşı rehin aldığı tahılı depoladığı geniş bir siloya kapatıldı. Müslüman polislerle ordu kaçakları da kalabalığın üzerine makineli tabancalarla ateş ederek, hepsini öldürdüler.

Hindistan ya da Pakistan ordularında hizmet etmek için kalan İngiliz subayları, aralıksız aynı şeyi tekrarlıyorlardı: "Burada olup bitenler, İkinci Dünya Savaşı'nda gördüklerimizden de beter."

"New York Times" gazetesinin, meslek hayatı boyunca pek çok savaş izleyen muhabiri Robert Trumbull, gazetesine şu telgrafı çekti: "Hiçbir şey beni bu kadar allak bullak etmemişti, hatta Tarawa çıkartmasından sonraki ceset yığınları bile. Bugün Hindistan'da oluk gibi kan akıyor. Yüzlerce ölü gördüm, ama en korkuncu, binlerce gözsüz, elsiz, ayaksız kalmış Hintli'ydi. Bir kurşunla ölen talihliler pek ender. Erkekler, kadınlar ve çocuklar genellikle ölünceye kadar muştalarla dövülüyor, parça parça ediliyor, sıcak ve sineklerin daha da korkunçlaştırdığı can çekişme işkencelerine terk ediliyor."

Bütün topluluklar eşit vahşet örnekleri veriyorlardı. Pencap'taki Müdahale Gücü'nden bir İngiliz subayı, Sikh'lerin yerle bir ettikleri bir köyde, "süt domuzları gibi şişe geçirilmiş ve ateşte kızartılmış dört Müslüman bebeği" buldu. Bir başkası da "memeleri fanatik Müslümanlar tarafından köklerinden kesilmiş bir dizi Hindu kadını" gördü.

Bazı bölgelerde Müslümanlar, Hindu komşularına ya İslamiyeti kabul etmelerini ya da Pakistan'ı terk etmelerini öneriyorlardı. Köylü

Bagh Das, tamamen Müslümanların yaşadığı bir bölgede, Lyallpur'un batısında, üç yüz Hindu nüfuslu bir köyde yaşıyordu. Bir gün öğleden sonra yüzlerce Müslüman köye saldırdı. Evleri talan edilirken, bütün köy halkı bir tarlada toplandı. Sonra da camisi olan ilk köye kadar götürüldüler. Halkı zorla camiye tıkmadan önce, köyün yalağında ellerini ayaklarını yıkatıp aptes aldırdılar. Molla, Kuran'dan birkaç ayet okuduktan sonra, konuştu:

"Seçin bakalım, ya Müslüman olur, mutlu yaşarsınız ya da öldürülürsünüz."

"Müslüman olmayı tercih ediyoruz," diye cevap verdi hemşehrileri adına Bagh Das.

Bunun üzerine her "iman eden," bir Müslüman adı aldı ve Kuran'dan bir ayet okumaya zorlandı. Ardından hepsini birden bir caminin avlusuna götürdüler. Burada, orta yerde bir inek kızartılıyordu. Hepsine zorla birer parça et yedirdiler. Et yemezlerden olan Bagh Das, "kusmak için dayanılmaz bir istek" duydu içinde, ama boyun eğmezse öldürüleceğini bildiğinden, olağanüstü bir gayretle eti yedi.

Yanı başında oturan bir Brahman, hayatlarının sözde bu önemli dönüm noktasını şereflendirmek amacıyla, karısı ve üç çocuğuyla gidip düğünlerinde kullandıkları sofra takımlarını almak için izin istedi. Bundan pek böbürlenen Müslümanlar da peki dediler. Ama ne Brahman ne de ailesinin bir başka ferdi, kutsal eti yemek üzere geri döndü. "Adam evinde bir bıçak saklamıştı," diye daha sonra anlattı Bagh Das. "Evine varınca, bıçağı sakladığı yerden almış. Önce karısının gırtlağını kesmiş, sonra da üç çocuğunun. En sonunda da bıçağı kendi yüreğine saplamış."

Pakistanlı Müslümanlar'ı bazen de dinsel coşkuyla hiç ilişkisi bulunmayan nedenler, Hindu ya da Sikh komşularını öldürmeye ya da göçe zorlanmaya itiyordu: Mallarına, mülklerine konmak için.

Sikh Serdar Prem, Siyalkot yakınlarındaki bir köyde, Müslümanların nefret ettikleri bir iş yapıyordu: Tefecilik. "Çok zengin bir ailenin çocuğuydum," diye anlatıyor. "İki katlı, dövme demirden sağlam kapılı, kocaman bir evimiz vardı. Köyde herkes zengin olduğumu biliyordu. Müslümanların çoğu gelip mücevherlerini bana emanet bırakıyorlardı.

Bunları maden bir kasada saklıyordum. Hemen hemen köydeki bütün Müslümanlar, şu ya da bu zaman, bana bir mallarını emanet bırakmışlardır."

Bir sabah Serdar Prem, Müslüman göstericilerin muştalarını, demir çubukları ve bıçaklarını sallayarak evine doğru yürüdüklerini gördü. İçlerinden çoğunu tanıyordu: hepsi, hiç olmazsa bir kere, ondan borç para almışlardı. Şimdi de "Kasa, kasa!" diye haykırıyorlardı.

"Hah, hah, iyi bir voli vuracaklarını düşünüyorlardı," diye anlatıyor Serdar Prem. Ama kasasında ayrıca bir çifteyle, yirmi dört de kurşun vardı. Bir saat süreyle bir pencereden ötekine koştu, kapısını kırmaya çalışan göstericilerin üzerine ateş ederek evini savundu.

Bu sırada zemin katında inanılmaz bir sahne cereyan ediyordu. Karısı, altı kızını aralığa toplamış, bir bidon da renkli ispirto getirmişti. Bütün vücuduna bu ispirtodan döktü. Guru Nanak'ın kendisini bağışlamasını yakardıktan sonra, kızlarına da kendisi gibi yapmalarını buyurdu. Gık bile demeden intihar etti. Birden evi bir yanık et kokusu sardı ve bu koku, son kurşunlarını sıkan Serdar Prem'in bulunduğu ikinci kata kadar çıktı. Adam tüfeğini son bir kere daha ateşledikten sonra, soluk soluğa merdivenlere atıldı.

Aşağı kata varınca, dehşetle uludu adeta. Karısıyla kızlarından üçü, holün zemini üzerinde, şekilsiz bir et ve kemik yığınından başka bir şey değillerdi artık. Müslümanlar tarafından tecavüze uğramaktansa, alevler içinde ölmeyi tercih etmişlerdi.

Bu tür sahneler pek ender değildi. Müslümanlar, Gurdaspur bölgesinde bir toprak sahibi olan Ganda Singh'in evine saldırdıkları zaman, kızları ve çatısı altında yaşayan bütün kadınlar, Müslümanların eline geçmemek amacıyla kendilerini öldürmesi için ona yakardılar. Ganda Singh uydurma bir cellat kütüğünün arkasına geçip gözlerini bağlattı, palasını kapıp, birer birer hepsinin başını kesti. Müslümanlar kapısını kırıp içeri girdikleri zaman, sağ olarak bir onu buldular. Bunun üzerine adamı bir ağaca bağlayıp, parça parça ettiler.

Evlerinden kovulan Müslümanlar'ın ve Sikh'lerin hepsi zengin değildi. On dört yaşındaki Guldap Sikh, Lahor yakınlarında bir köyde, altı

yüz Müslüman'ın arasında yaşayan elli kadar Sikh ve Hindu'dan biri olan mütevazi bir tarım işçisinin oğluydu. Annesi babasıyla birlikte iki odalı bir kulübede yaşıyordu ve bütün serveti, iki öküzüyle bir de ineğiydi. Bir gün Müslümanlar yerlerini basıp, "Defolun Pakistan'dan, yoksa sizi öldürürüz!" diye bağırmaya başladılar. Bunun üzerine herkes evini barkını bırakıp, köyün en önemli Sikh'ine sığındılar. "Müslümanlar palalar, hançerler, uçlarında benzine batırılmış bez parçaları bulunan uzun demir çubuklarla çıkageldiler," diye hatırlıyor Guldap Singh. "Üzerlerine taş ve tuğla yağdırdık, ama yine de o evi kundaklamayı becerdiler. Bir Sikh'i yakalayıp, sakalını tutuşturdular. Adam, sakalı meşale gibi yanarken, yine de Müslümanlar'dan birinin kafasına bir tuğla atmayı becerdi. Sonra da Guru Nanak'ın adını bağırarak, alevler arasında yığıldı, kaldı. Müslümanlar evin içine girip, yakaladıkları birkaç kişiyi daha sürükleyerek dışarı çıkardılar ve baltalarla, bıçaklarla işlerini bitirdiler. Ben kadınların sığındığı balkona koştum. Bazıları yavrularını kollarının arasına almıştı. Büyük bir ateş yaktılar, sonra bebeklerini emzirdiler. Son yudumlarını da yutunca, yavrucakları ateşe attılar, ardından kendilerini de alevlere terk ettiler. Dayanılmaz bir görüntüydü bu."

Delikanlı balkondan aşağı atlayıp, kargaşalıktan ve geceden yararlanarak bir ağaca tırmandı. Altı saat burada saklandı.

"Yanık et kokusu bana kadar geliyordu," diye o dehşet gününü anımsıyor hâlâ. "Annemle babamın evden bir daha sağ çıkmayacaklarını biliyordum. Ölmüşlerdi. Annem kendini ateşe atmıştı. Müslümanlar'ın iki küçük kızı sürüklediklerini gördüm. Kızlar ağlamıyorlardı. Bayılmış olmalıydılar. Gece bir hayli ilerleyip çevre sakinleşince, ağaçtan indim içeri süzüldüm. Herkes ölmüştü. İki küçük kızla benim dışımda, bütün Sikh'ler ve Hindular can vermişti."

Guldap Singh gece boyunca mezbahaya dönen köyde dolandı, durdu. Ağlayamıyordu bile. Şafak sökünce, annesinin babasının yanan cesetlerini teşhis etmek istedi, ama beceremedi. Yerde kana bulanmış bir bıçak gördü; Müslümanlar'a benzeyebilmek için bununla saçlarını kesti. Sonra da kaçtı.

Kıyamet gününü andıran o saatlerde, dehşet herkesin başındaydı ve İncil'deki öykülere eşit bir korkunçluğa erişmişti: Dişe diş, göze göz, tecavüze tecavüz, cana can. Muhammet Yakub'u Sikh delikanlıdan ayırt eden tek şey, diniydi. Muhammet de on dört yaşındaydı ve Guldap Singh gibi, o da bilyelere hayrandı. Hindistan'da, Amritsar yakınlarındaki bir köyde, annesi, babası ve kızlı erkekli altı kardeşiyle saman kulübelerinin önünde, bu gözde oyunu oynardı. Derken bir gün, bir Sikh *"jattha"*sı köyü bastı. Çocuk kaçıp bir şeker kamışı tarlasına sığındı. "Sikh'ler pek çok kadının memelerini kestiler," diye anlatıyor o da. "Köylüler çılgına dönmüşlerdi ve Sikh'lerin eline geçmesinler diye, karılarını kızlarını boğazladılar. Sikh'lerin küçük iki erkek kardeşimi mızraklarla delik deşik ettiklerini gözlerimle gördüm. Çılgına dönen babam, deliler gibi sağa sola koşmaya başladı. Sikh'ler onu bir türlü yakalayamıyorlardı. En sonunda köyün köpeklerini peşine saldılar. Köpekler babamın bacaklarını ısırınca, adamcağız kaçamaz oldu ve Sikh'ler de onu yakaladılar. İplerle bağladılar. Yere devirip, palalarla parça parça ettiler. Kafası, elleri, kolları, bacakları, gövdesinden ayrıldı. Sikh'ler babamdan kalan parçaları köpeklere attılar."

Köydeki beş yüz Müslümandan ancak ellisi, Pencap'taki Müdahale Gücü'nün bir devriye birliği tarafından kurtarılabildi. Ailesinden hayatta kalan tek kişi Muhammet, "Hint ordusunu Gurkha askerleri tarafından bilinmeyen, ama emniyette olacağı bir yere götürüldü, çünkü yöneticilerin ifadesine göre, burası Müslümanlar'a aitti."

Bu dehşet verici olayların anısı, milyonlarca insanın yüreğinde, asla silinmeyecek yaralar açacaktı. Bu anlamsız insan kıyımı sırasında sevdiklerinden hiç olmazsa birini kaybetmeyen aileler pek enderdi. Bu mutlu eyalet, artık yıllarca ezici anıların buruk bir bilmecesi olarak kalacaktı. Her karesi birbirinden yürek parçalayıcı cinayetlerle, birden köklerinden kopartılan, kuşaklar boyunca bağlı olduğu topraklarından çekilip alınan, göçün dehşet ve korku dolu yollarına sürülen bir halkın tüyler ürpertici öyküleriyle dolacaktı.

Sikh köylüsü Sant Singh'in kovulduğu topraklara bağlayan özel bir tutkusu vardı. Bir bakıma bu toprakların bedelini Birinci Dünya Sa-

vaşı sırasında Gelibolu kumsallarında, İngiltere uğruna döktüğü kanla ödemişti. Kendisi gibi daha binlerce eski Sikh muhabirine verilen ve Güneybatı Lahor'daki, bir sulama şebekesiyle değerlendirilen alanda, 105/15 no.lu elli hektarlık parseli zararlı köklerden kurtarıp ekebilmesi için, on altı yıl gerekmişti. Karısını, on yıldan uzun bir süre yaşadığı çadırına yerleştirmiş, çocuklarını toprakları üzerinde yetiştirmiş, kuru tuğladan, başarısının tanığı olan en büyük gururu beş odalı evini burada inşa etmişti. Bağımsızlığın ilanından iki gün önce, Müslüman işçilerinden biri, ona civarda gizlice elden ele dolaştırılan bir bildiri getirdi. "Sikh'ler ve Hindular bu toprağın insanları değildir. Buradan kovulmalıdır," diye yazıyordu bildiride. Saldırı, bundan üç gün sonra gerçekleşti. Sant Singh ve köydeki iki yüz Sikh, kaçmayı kararlaştırdılar. Seksen yaşında, saygıdeğer eski bir çavuş ve diğer beş köylüyle birlikte o da köyün kadınlarına eşlik etmekle görevlendirildi. Yola çıkmadan önce, *"guru-dwara"*ya, yapımına yardımcı olduğu tapınağa, yakarmaya gitti. "Sana elleri boş geldim," diye mırıldandı." Ellerim boş olarak gidiyorum. 'Guru' Nanak, senden yalnız bizleri korumanı diliyorum."

"Guru"nun koruyuculuğu, Birwalla adlı küçük bir köy yakınlarında, Sant Singh'in kamyonu benzini bittiği için yolda kalıverince, sona erer gibi oldu. "Etraf karanlıktı," diye anlatıyor Sant Singh. Müslümanlar tarafından görülmemek üzere karayolunu değil, demiryolunu izlemiştik. Büyük bir barikat kurduklarını ve buldukları bütün Hindu ve Sikh'leri öldürdükleri konusunda uyarılmıştık. Gece karanlığında bağrışmalarını ve seslenişlerini işitebiliyorduk. Çünkü köy birkaç yüz metre ilerimizdeydi. Birden karanlıkta sessizce gelip geçen bir ihtiyar gördük. Hemşerilerine haber vereceğinden ve onları da çok geçmeden bize saldıracaklarından emindik. Giderek yaklaşan sesler işitiyorduk. Dehşete kapılmıştık. Yaşlı çavuş bunun üzerine hepimize bir emir verdi: Karılarımızı, kadınlarımızı öldürecektik. Onların kaçırılıp ırzlarına geçilmesi tehlikesini göze alamazdık. Bunun üzerine hepsini kamyondan indirip, üç sıra halinde yere oturttuk. Gözlerini bağladık. İki aylık bir bebek hâlâ meme emiyordu. Kendilerine hiç durmadan Sikh duası 'Tanrı Gerçek'tir'i okumalarını emrettik. Karım birinci sıranın ortasındaydı. İki kı-

zımla gelinim ve iki kız torunum da aynı yerdeydiler. Bakmamayı denedim onlara. Benim bir av çiftem vardı, diğerlerinin de 303 savaş tüfeği. Ayrıca iki tabancayla, bir Sten otomatik tabancamız bulunuyordu yanımızda. 'Guru' Nanak'ın kutsal kitabının beşinci cüzünden bir ayet okumaya başladım. Şöyle diyordu: 'Her şey Tanrının istediği gibi olur ve eğer saatin gelmişse, ölmek zorundasın." Derken beyaz bir mendil aldım ve arkadaşlarıma mendili üç defa aşağı indireceğimi söyledim. Üçüncü indirişimde, hep birlikte ateş edecektik. Mendili birinci defa indirdim ve bağırdım: 'Eh!' (Bir!) İkinci defa indirdim ve yine bağırdım. 'Do!' (İki!) İçimden de durmadan tekrarlayıp duruyordum: 'Tanrım, n'olur bırakma beni!' Mendilimi üçüncü defa indirmeye hazırlanıyordum ki, birden gecenin karanlığını delen bir aracın farlarını fark ettim. Tanrının çağrımı işittiğini hemen anladım, arkadaşlarıma silahlarını indirmelerini söyledim. Yardım isteme olanağımız doğmuştu. Yaşlı çavuş, 'Ama ya araç Müslüman doluysa?' diye kuşkulandı. Gerçekten de gelen Pakistan Silahlı Kuvvetleri'ne ait askeri bir kamyondu ve içinde de Müslüman askerler vardı. Ama subayları mert biriydi. Bize eşlik edeceklerini söyledi. Eğilip ayaklarından öptük ve onun peşinden gittik."

Sayıları hemen hemen yüz bindi. Beş uzun saatten beri, Kalküta'daki Narikeldanga alanını doldurmuşlar, onu bekliyorlardı. Damları, verandaları istila etmişler, üzüm salkımları gibi balkonlardan aşağı sarkıyor, ağaçların dallarından dökülüyorlardı. İki topluluğun birbirini acımasızca boğazladığı Pencap ovalarından üç bin kilometre uzakta, Hindu ve Müslümanların karışık bir biçimde oluşturduğu bu kalabalık, sadece varlığının çekiciliğiyle dünyanın en amansız şiddet gösterilerine sahne olduğu bilinen şehirde, bu şiddeti engelleyen ufak tefek adamı bekliyordu.

Gandhi'nin zayıf silueti küçük alanda görünür görmez, adeta mistik bir akım, kalabalığı büyüler gibi oldu. "İyi niyet dalgası yeniden Kalküta'yı sararken," dedi Mahatma, "herkesin bu yeni kavuşulan dostluğu sürdürmek için katkıda bulunması gerekli." Ve Gandhi, önceki gün Şandernagor'a komşu bir Fransız şirketinin yöneticisinin villasını saldırarak

sözde vatanperverlik gösterenleri kınadı. "Fransa, özgürlüğe âşık, büyük bir halktır," diye bağırdı, "ve Hindistan, onun ülkesindeki mallarını korumalıdır."

Kendisini dinleyen dev kalabalığın heyecan ve neşesini görünce, yaşlı peygamberin içine birden bir kurt düştü. Bu, inanılmayacak kadar güzel bir şeydi. "Kalküta mucizesi Allah vere de geçici bir kaynaşma olmasa," diye yakardı.

Tek başına ve silahsız bir insanın Kalküta'da başardığı işi, Pencap'ta elli bin asker beceremiyordu bir türlü. Mountbatten tarafından kurulan özel müdahale kuvvetli, olayların gelişmesi karşısında yaya kalmıştı. Buna hiç şaşmamak gerekirdi. On iki eyalette kan gövdeyi götürüyordu. Bunların bazılarının genişliği Filistin'in yüzölçümünden bile büyüktü ve aynı günlerde yüz bin İngiliz askeri, bu topraklarda da güvenliği sağlayamıyordu. Bölgedeki toprak ve dar yollar, ağır araçların çok zor geçebildiği yerlerdi. Ancak süvariler istenen hareketliliği sağlayabilirdi; ama atın uzun bir tarih boyunca şan verdiği bu orduda, süvari birliği yoktu.

Ülkenin yönetim yapısının toptan çöküşü de düzenin korunması çabalarını özellikle aksatıyordu. Telgraf, telefon ve posta şebekeleri çalışmıyordu. Yeterli tesis yokluğundan Hintliler Pencap'ın yarısını tek bir telefon hattıyla donatılmış özel bir evden ve tuvalete yerleştirilen bir telsizden yönetmek zorundaydılar.

Pakistan kesiminde durum daha da feciydi. Yeni devlet, karışıklığın eşiğindeydi. Belki Cinnah, sarayındaki eksik oyun takımını buldurmuştu, ama başka bir şey sağlayamamıştı. Mirastan Pakistan'ın payına düşen yüzlerce vagon, soyulduğu, kaybolduğu, ziyan edildiğinden, ortadan yok olmuştu. İskemle ve masa yokluğundan, dünyanın en büyük İslam devletinin Karaçi'deki memurları, ilk belgeleri kaldırımlarda oturup daktilo etmek zorunda kalmışlardı. Bakanlar, dünyanın dört bir köşesinden gelen elçileri, koltuk ve kanepeleri olmadığı için, ayakta karşılıyorlardı.

Birbirlerinden iki bin kilometreden de çok Hint topraklarıyla yarılan iki Pakistan arasında hiçbir ulaşım olanağı yoktu. Ulusal ekonomi tam bir anarşi içindeydi. Pakistan antrepoları tıka basa pamuk, jüt, ham deriyle doluydu, ama bunları işlemek için ne atölye, ne fabrika ne de sepi yeri vardı. Yarımadanın ürettiği tütünün dörtte biri burada yetişiyordu, ama bir tek kibrit fabrikası bile yoktu. Bir anda Hindu kadrolarından ve memurlarından yoksun kalıveren ticaret ve bankacılık, felce uğramıştı. Hindistan komşusuna satmayı reddettiğinden, elektrik santrallarını çalıştırmak için Güney Afrika'dan altın pahasına kömür ithal etmeleri gerekiyordu.

Ama Pakistan, özellikle eski Hindistan ordusundan kendine kalan payın gönderilişinde, Hindistan'ın hayatına kasteden bir kötü niyetlilik içinde olduğunu gördü. Payına düşen yüz yetmiş bin ton tutarındaki donatım ve malzemeden, Pakistan sadece altı bin tonunu alabilmişti. Bu dev taşınma için üç yüz özel tren ayrılmıştı. Ama bunlardan ancak üçü hedefine varabildi. Pakistanlı subaylar bunlarda da beş bin tüfek, bir yığın hastabakıcı önlüğü ile içleri tuğla ve... prezervatif dolu sandıklar bulabildiler.

Bu tutum Müslümanların kinlenmesine sebep oldu ve Hindistan'ın, yeni devleti beşiğinde boğmak niyetinde olduğu inancı iyice içlerine yerleşti. Eski Hindistan ordusu başkumandanı da bu kuşkuyu paylaşıyordu. Eski ordunun donatımın paylaşılmasını denetlemekle görevlendirilen Mareşal Sir Claude Auchinleck, Ağustos ayı sonunda Britanya Hükümetine şöyle yazıyordu: "Bugünkü Hindistan Hükümetinin, Pakistan dominyonunun gelişmesini engellemek için elinden gelen her şeyi yapmaya kararlı olduğunu belirtmekten çekinmiyorum."

Ancak Pakistan'ın geleceğini karartan nedenler, sadece Hindistan'ın karanlık tertipleri değildi. Yeni devlet, Hintli komşusu gibi, tarihin gelmiş geçmiş en büyük göç hareketinin altında ezilmek tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Pencap'ın bir ucundan diğerine, şiddet fırtınası karşısında dehşete kapılan halk, yaya, *"tonga"* ile, at arabalarıyla, trenle, bisikletle, taşıyabildiği her şeyi, ineğini, *"şarpoy"*unu, bir torba ununu,

çıkınını, birkaç parça mutfak eşyasını kaçırıyordu. Ardı arkası gelmeyen bu sel, akla hayale gelmeyecek kadar geniş çapta bir insan değiş tokuşuna sebep oluyordu. Eylül sonunda, gerçek bir sel kopuverince, Pencap yollarına dökülen beş milyondan fazla insan, hareket halinde olacaktı. On milyondan fazla insan da -el ele tutuşsalar Kalküta'dan New York'a kadar uzanan bir zincir meydana getirecek olan bir kitle- üç aydan kısa bir süre içinde evlerini barklarını değiştirecekti.

Şimdiye dek bir benzeri görülmeyen bu göç, Ortadoğu'da İsrail Devleti'nin kuruluşunun sebep olduğu göçmenlerden on kat, İkinci Dünya Savaşı sırasında "yerleri değiştirilen"lerden de dört kat daha çok sayıda insanı göçmen haline getirecekti.

Yeni Delhi'nin kuzeyindeki Karnal adlı küçük Hindu şehrinde, bütün sokakları birer birer dolaşarak davul çalan haberci, "Müslüman halkının kurtarılması için kendilerini Pakistan'a götürecek özel trenlerin geldiğini" duyurdu. Bunun üzerine yirmi bin kişi gara gitmek üzere derhal evlerini terk ediverdi.

Bir başka haberci de Kasauli'deki iki bin Müslüman'a, şehri terk etmeleri için yirmi dört saat vakitleri olduğunu duyurdu. Ertesi sabah manevra alanında toplanan göçmenlerin, birer battaniye dışında neleri var, neleri yoksa alındı.

"Kurbanlık koyunlara benziyoruz," diye düşünerek teyzesinin evine sığınan eski Hindu tayfa Madanlal Pahwa, yeğenine ait bir otobüsle yola çıktı. Mobilyaları, mutfak takımları, giysileri, çamaşırları, biriktirdikleri paralarla mücevherlerini sakladıkları kasa da otobüse yüklenmişti; hatta aile fertlerinin resimleriyle diğer anılar ve Çiva'nın resimleri bile. Ama Madanlal'ın babası otobüse binmeyi reddetti. Kahini, 20 Ağustos'ta yola çıkmanın hayırlı olmayacağını söylemişti. Müslümanlar'ın saldırmak üzere oldukları haberi bile, adamı yerinden kımıldatmaya yetmedi. Evrensel kurallara saygılı bir Hindu olarak, ancak yıldızların izin verdiği gün yola çıkacaktı: 23 Ağustos günü, saat 9.30'da.

Hindu sepici Jee Chaudr'yı kaçmaya zorlayan, gördüğü bir kâbus oldu. Düşünde, binlerce insanın trene binmek için birbirlerini çiğnediği

ve kendisinin bir türlü binemediği bir gardaydı. Düşündeki tren onu almadan hareket edince, soğuk terler dökerek uyandı. Hemen yatağından inip, bavuluna birkaç parça eşya tıktı. Gara koşup, Hindistan'a hareket eden ilk trene kapağı attı.

Göç denen felaketin lanetinden kimse kurtulamadı. Kasauli sanatoryumundaki Müslüman veremlilere, kendilerine bakan Hindu doktorlar tarafından hastaneden kovuldular. Bu hastaların bazılarının tek ciğeri vardı; bazıları ise ameliyat masasından henüz kalkmışlardı. Hepsini hastanenin demir kapısına kadar götürdüler ve yeni ülkelerine yaya olarak dönmelerini söylediler. Pakistan kesiminde de Baba Lal *"ashram"*ının yirmi beş *"sadhu"*su, ömürlerini duaya, düşünmeye, yogaya ve eski Hindu yazma eserlerini okumaya hasrettikleri yapılardan kovuldular. Sırtlarında *"ashram"*ın mucizeler yarattığı kıratına binmiş aziz liderleri Swami Sundar, *"mantra"*lar okuyarak yola düzüldüler. Bu sırada Müslümanlar ise, terk ettikleri yerlerini kundaklıyorlardı.

Yola çıkış sırasında göçmenlerin başlıca uğraşları, yanlarına değerli bir şeyler alabilmekti. Montgomery'in zengin Hindu tüccarlarından B.R. Adalkha, "yolda rastlayacağı Müslümanları, kendisini öldürmesinler diye satın almak için," kırk bin rupiyi bir kemerle beline sardı. Biriktirdikleri paraları mücevhere çevirenler, özellikle varlıklı Hindular arasında pek çoktu. Lahor civarında bir çiftçi, karısının mücevherleriyle kendi altınlarını özenle keselere saklayıp, bir gün dönüp geri almak umuduyla kuyusuna sallandırdı. Rawalpindi'li Hindu tahıl tüccarı Mati Das, çalışıp çabalamakla geçirdiği bütün bir ömrünün ürünü olan otuz bin rupi ile kırk altın *"tola"*sını, bir kutunun içine sakladı. Kaybetmemek için de zincirle bileğine iliştirdi. Ama hep boşunaydı bu tedbirler. Birkaç gün sonra, bir Müslüman, adamcağızın servetine en basit bir şekilde sahip oldu: Bileğini keserek..

Mianwali bölgesinden bir Hindu köylüsünün karısı olan Renu Branbhai'nin sahip olduğu en değerli şey, taşınır türden değildi: İneği. Ona büyük bir saygısı vardı. Müslümanlar'ın ineğini yemek için öldüreceklerini anlayınca, hayvana özgürlüğünü vermeyi kararlaştırdı.

Sonra da hayvanın mutsuz hali karşısında hüzünlendi, zencifre tozunu alıp, ineğini koruması ve şans getirmesi için alnına bir *"tilak"* çizdi.

Lucknow'lu zengin Müslüman kızı Aliye Haydar, ablası ve kız kardeşiyle birlikte, uçakla kaçmayı başarmıştı. Bir daha dönmemek üzere gidiyorlardı, ama turist gibi yola çıktıklarından, yanlarına yirmi kilodan fazla eşya almaya hakları yoktu. Mutfakta en sevdikleri şeyleri ayırmak için geçiştirdikleri sabahı, bir daha unutamayacaktı. Kız kardeşi altın sırmayla dokunmuş, düğün giysisi olan kırmızı sarisini, annesi mavi kadifeden seccadesini, kendisi de gül ağacı tahtasından kapağı incilerle bezenmiş Kuran'ını almayı kararlaştırmışlardı.

Mianwallah'lı büyük mülk sahibi Baldev Raj ve beş erkek kardeşinin kuruntuları ise, bunun tam tersiydi. Kaçışları sırasında soyulacaklarını fark ettikleri için, aile kasasının içinde ne var, ne yoksa evlerinin balkonuna taşıdılar. Baldev Raj, Müslümanlar'ın belki topraklarını alacaklarını düşünüyordu, "ama paramız asla bu düzenbazların eline geçmeyecekti." Alın teri dökerek ve para biriktirerek bir ömür boyu topladıkları rupi destelerini bir yığın yapıp, gözyaşları içinde yaktılar.

Bazıları ise geri dönmeye kesin kararlı olarak yola çıktılar. Yeni Delhi'nin kuzeyindeki tarihsel Panipat şehrinin Müslüman gazetecilerinden Ahmet Abbas, öteden beri Pakistan fikrine karşıydı. O da Cinnah'ın vaat ettiği topraklara değil, Hindistan'ın başkentine doğru yola çıktı. Yola çıkarlarken, annesi evlerinin kapısına şöyle bir tabela astı: "Bu ev Pakistan'a göç etmemeye karar veren Abbas ailesine aittir. Bu aile Yeni Delhi'ye birkaç günlüğüne gitmiş olup, yakında dönecektir."

Lahor'daki hatırlı Pakistanlılar'dan Sir Firuz Han Nun'un İngiliz asıllı güzel eşi Vickie Nun için göç, Himalayalar'ın eteklerindeki Kulu'da, Sayfiye köşkünün kapısını çalan bir haberciyle başladı. Haberci, "Bu akşam evinize saldıracaklar," diyordu. Bölgede Hindular çoğunlukta olduğu için, burası Hindistan'a bırakılmıştı. Genç kadının canını savunmak için kocasının iki av tüfeğiyle, bir de tabancası vardı. Tüfekleri en sadık uşaklarından ikisine emanet etti; kendisi de o zamana kadar hiç ateşli silah kullanmadığı halde tabancayı aldı.

Gece bastırınca, vadide birtakım alevlerin yükseldiğini gördü. Bunlar, kundaklanan diğer Müslümanlar'ın evleriydi. Saat on bire doğru, müthiş bir sağnak yangınların harını ve saldırganların öfkesini bastırıverdi. Güzel Vickie Nun o gece için kurtulmuştu. Ertesi sabah şafakla beraber eski dostlarından Mandi Racası'nın sarayına sığındı. Ama bu rahatlığı çok kısa süreli olacaktı. Beyaz tenli, mavi gözlü güzel İngiliz kadını için, güldürücü bir serüven böylece başlamış oluyordu.

Korku, tiksinti, kin, hınç içinde, telaşın korkusu ya da titizlikle hazırlanmış bir yola çıkışın düzenliliğiyle, yola koyuldular. Binlerce kişilik kafileler halinde. Yüz binlerce, milyonlarca. Karınca yuvalarını hatırlatan bu insan selleri, şimdiden yaşama mücadelesi veren iki devlet için de çok acı sorunlar ortaya çıkarıyor, göçmenleri karşılamak, açlık ve salgın hastalık tehditlerine karşı tedbirler almak zorunda bırakıyordu. Milyonlarca göçmen geçtikleri her yere, Pencap'ı silip süpüren dev histerinin virüslerini saçıyorlardı. Korkunç cinayetlerin öyküleri, cehennemi bir çarkı çevirip duruyor, yeni sefalet kollarını yollara düşürüyordu. Çılgın göç, tarih dolu bu toprakların çehresini ve niteliğini kökünden değiştirecekti. Moğolların dehasının sayısız harikalarla Hindistan'ı süslediği sayısız yerlerde, artık bir tek Müslüman'a bile rastlanamayacaktı.

Lahor'da oturan üç yüz bin Sikh ve Hindu'dan geriye ancak bin kadarı kalacaktı. Ağustos ayının sonunda, şiddet eylemlerinin yaygınlaştığı dönemde, bir yabancı kaçmadan önce, Binbir Gece Masalları şehrinin kaybolan rüyasının mezar taşı yazısı sayılacak bir harekette bulundu. Pek çok Pencaplı için bağımsızlığın ifade edebileceği anlamı gösteren bir düşünceydi bu. Sahibi bilinmeyen bir el, Kraliçe Victoria'nın şehrin göbeğindeki heykelinin dibine, bir çelenk bırakmıştı.

Bu sefer bekleyenlerin sayısı beş yüz bindi. "Kalküta mucizesi" hâlâ devam ediyordu. Beş yüz bin Hindu ve Müslüman, bir zamanlar İngiliz efendilerinin polo midillilerinin ve kriket maçlarının alanı olan Meydan parkının geniş çimlerinde, bir kardeşlik okyanusu gibi kaynaşmış, bir araya gelmişti. Gandhi bile, müşfik yüreğinin coşkunluğu içinde, böylesine bir görüntü hayal etmemişti. O Ağustos günü, Müslümanların şe-

ker bayramıydı ve şimdiye dek görülmemiş büyük bir kalabalık, bayram dolayısıyla bir araya toplanmıştı.

Sabahtan beri binlerce Hindu ve Müslüman, yaşlı liderin kaldığı harap evin pencereleri önünden, onun tarafından kutsanmak, ona çiçekler ve şeker sunmak için aralıksız geçip durmuştu. O gün günlerden pazartesi, yani Gandhi'nin susma günü olduğundan, vaktini ziyaretçilerine eski zarfların ardına bayram tebrikleri yazmakla geçirmişti. Bu sırada daha başka Müslümanlar ve Hindular da bir yıl önce birbirlerini gırtlaklayıkları sokaklarda, birlikte dolaşıyorlardı. Birlik ve kardeşlik sloganları söylüyor, birbirlerine tatlılar, şekerler, sigaralar sunuyor, gül suyu serpiyorlardı. Gandhi, kendisi için hazırlanan küçük tribüne çıktığında, çılgın bir heyecan kasırgası esti kalabalık arasında. Saat tam 19.00'da, bu eşsiz sevgi gösterisi karşısında duygulandığını saklamadan, yerinden kalkıp, Hint geleneklerine uygun olarak ellerini kavuşturdu ve halkı selamladı. En sonunda yaşlı Hindu lideri konuşma orucunu bozup, Urdu diliyle Müslümanlar'ın bayramını kutladı: "Bayramınız mübarek olsun."

Yüz binlerce Pencaplı için eyaletlerini temellerinden sarsan felaket arasında sağ kalabilmek amacıyla gösterilen ilk tepki, en küçük yerleşim merkezinde bile düzen ve örgütlenmenin simgesi olan boyalı tuğla ya da arduvaz taşından yapılara akın etmek oldu, yani demiryolu garlarına. Kuşaklar boyunca garların önünden gelip geçen trenlerin adları, İngiltere'nin yarattığı Hint efsanesinin en başarılı örnekleriydi: *Frontier Mail*, *Calcutta-Peshawar Express*, *Bombay Madras*, tıpkı *L'Orient-Express* gibi, *Transsibérien* ve Amerikalıların *Union Pacific*'i gibi, bir kıtayı birleştirmiş, demiryolu hattı boyunca teknoloji ve ilerlemenin yararlarını taşımıştı.

O 1947 yılının yaz sonunda da bu trenler dehşete düşmüş kitleler için kâbustan kaçmanın en sağlam yoluydu. On binlerce insana ise, tabutluk edecekti aynı trenler. O dehşet dolu günlerde bir lokomotifin görülüvermesi, Pencap'ın bütün garlarında coşkun tezahürata sebep oluyordu. Dalgaları yaran bir geminin pruvası gibi, lokomotifler de kalaba-

lıklar arasında kendilerine bir yol açıyor, demiryoluna düşen bahtsızları parça parça ediyorlardı. Hepsi günlerce, çok defa susuz ve aç, muson yağmurlarının bir türlü son vermek istemediği amansız bir yazın yakıcı güneşi altında beklemişti. Kalabalık, haykırışlar ve gözyaşları arasında vagonların pencerelerine saldırıyordu. Salkım salkım insanlar trenlerin kenarına, korkuluklara, kapı tokmaklarına, basamaklara, tamponlara asılıyordu. Tutunacak bir yer kalmayınca, bu sefer de vagonların yuvarlak damlarına tırmanıyor, insanı yakan maden zeminin üzerinde inanılmaz gibi gelen vücut, denk, torbalardan oluşmuş ehramlar meydana getiriyordu. Ama karşılarına ilk çıkacak tünelin ezip geçivereceği bir kümbetti bu.

Hindu öğretmen Nihal Bhranbi, karısı ve altı çocukları da bir vagona binmeyi başarmışlardı, ama olanca umutları orada sona erdi. Adamın yirmi yıldır öğretmenlik ettiği küçük Pakistan kasabasının garında trenin hareket etmesini altı saat bekledikten sonra, bir düdük sesi işittiler. Ama bu düdük sesi, sadece lokomotifin hareket etmesi içindi. Lokomotif demiryolunun ucunda gözden kaybolurken, muştalarını, mızraklarını ve baltalarını sallayan bir Müslüman güruhu, garın üzerine çöküverdi. "Allahüekber!" nidalarıyla katara vardılar, garda bekleşen bütün Hindular'ı katlederek ilerlediler. Vagonlara girenler, içerde yakaladıklarını perona atıyor, suç ortakları da burada onları gırtlaklıyorlardı. Birkaç Hindu kaçmayı denedi, ama yeşil gömlekli Müslümanlar peşlerinden yetişip yakaladılar, çok geçmeden de ölenler ve can çekişenler garın önünde bir çukura topluca yığıldı. Öğretmenin karısı, şeflerinin katilleri, "Ne kadar çok Hindu katlederseniz, cennete gitme olanağınız o kadar artar!" diye kışkırttığını işitti.

Genç kadın, kocası ve altı çocukları, Müslümanlar kompartımanın kapısını kırıp içeri daldıkları zaman, bir köşeye büzülmüş, sarmaş dolaş bekleşiyorlardı. Hemen üzerlerine ateşli silahlarını boşalttılar. "Kocamla tek erkek çocuğumuz vuruldular," diye hatırlıyor genç kadın. "Oğlum, 'Su, su!' diye inildemeye başladı. Bir yudum su bile yoktu ona verecek; 'İmdat!' diye seslendim. Oğlumun iniltileri ağır ağır seyrekleşti ve gözlerini yumdu. Kocam hiçbir şey söylemiyordu. Alnından aşağı

kan sızıyordu. Sonra birden bacağı bir çeşit titremeyle sarsıldı, ardından bütün kasları sertleşti. İkisinin birden üzerine atılıp, kendilerine gelsinler diye sarsmaya başladım. Ama kıpırdamıyorlardı bile. Kızlarım sarime sarılmışlardı. Müslümanlar bizi tutup yaka paça gara indirdiler. Üç büyük kızımı kaçırdılar. En büyüğünün başına vurduklarını gördüm. Kızım ellerini bana uzatmış, 'Anne, anne!' diye haykırıyordu. Ama elimden hiçbir şey gelmiyordu."

"Biraz sonra kocamla oğlumu almak için başkaları geldi. Herhalde cesetlerini bir kuyuya atmak için. Artık onlar için her şey bitmişti. İşte o zaman çılgına dönüverdim. Ulumaya başladım. Artık hiçbir şeyin önemi kalmamış izlenimi doğmuştu içimde. Hatta geri kalan iki evladımın bile. Ölü gibiydim."

Bu trenin iki bin yolcusundan ancak yüz kadarı sağ kalabilecek ve Pencap'ın öbür ucuna ulaşabilecekti.

Madanlal Pahwa'nın babası, kâhininin uygun gördüğü tarihten önce kaçmaya yanaşmayan Hindu da kâhinliğin gerçekten bir bilim olmadığını bu lanetli trenlerden birinde öğrendi. Hindistan sınırına yirmi kilometre kala, bir Müslüman çetenin adamları vagonunun basamağına atladılar ve kadınlarla çocukların bulunduğu kompartımana daldılar. Ne kadar yüzük ve bilezikleri varsa zorla çıkartmaya başladılar. Bu arada mücevherleri çıkartmakta güçlük çekerlerse, parmaklarını, el ve ayak bileklerini kesmekten de geri kalmadılar. Bazıları kadınların en gençlerini pencereden aşağı attılar, sonra arkalarından da kendileri atladılar. Başkaları ise bu sırada Madanlal Pahwa'nın babasının kompartımanına girdiler. Biri, bir pala darbesiyle adamın karşısında oturan kadının kafasını uçuruverdi. Bir an için boyundan tam olarak kopmayan kafa, tıpkı kırılan bir bebeğin başı gibi, kadının göğsünün üzerine düştü. Bu sırada kucağındaki bebeği gülerek ona bakıyordu. Tren yolcusu hemen ardından hançer darbelerinin vücuduna saplandığını hissetti. Boylu boyunca yere uzandı, biraz sonra da diğer talihsiz yolcuların cesetlerinin üzerine yığıldığını hissetti. Bayılmadan önce, garip bir şey fark etti: Talancılardan biri, ayakkabılarını çıkartmaya uğraşıyordu.

Sikh asıllı tahıl tüccarı Prem Singh, Gujrat garında ilk silah tarrakası trene isabet edince, "Müslümanlar üç yüzyıllık kölelik döneminin acısını bize ödettirecekler, hepimizi temizleyecekler," diye düşündü. Komşu kompartımanda yolculuk eden sebzeci Dhani Ram, ilk silah seslerini işitir işitmez, karısını ve dört çocuğunu hemen yere yatırıp, kendisi de üzerlerine serildi. Hemen ardından yaralananlar da onların üzerlerine devrildi. Yaralıların kanının yüzüne gözüne sızdığını hisseden Hindu, kendisinin ve ailesinin hayatını kurtaracak bir şeyi akıl etti. Yüzünü ve diğerlerinin yüzlerini yaralıların kanıyla sıvazladı. Hepsini öldü sansınlar diye.

Her iki yöne doğru göçün temposu hızlandıkça, sınırın her iki yakasında da bu yoksulluk trenleri, katil sürülerinin en tercih ettikleri hedefler haline geldi. Garlarda saldırıya uğradılar, arazide pusuya düşürüldüler. Baskından önce trenler raydan çıkartıldı, ondan sonra üzerlerine saldırıldı. Bazı katarlar da trene binen suç ortakları tarafından, imdat kollarının çekilmesiyle durduruldu. Bazıları da satın alınan ya da ölümle tehdit edilen makinistler tarafından durduruldu. Hindistan'da, Hindular ve Sikh'ler koca göçmen katarlarını durdurup, sünnetli bütün erkekleri katlettiler. Pakistan'da da Müslümanlar aynı biçimde sünnetsizlerin canlarına kıydılar.

Hint demiryollarının en çok övündüğü kusursuz örgüt, silinip süpürülmüştü. Tarife falan kalmamıştı. Pek az Hindu ateşçi, trenleri Pakistan tarafına götürmeyi kabul ediyordu. Karşı taraf için de durum aynıydı. Bazen, dört beş gün üst üste, Lahor ya da Amritsar'a varan trenler, ceset ve yaralılardan başka bir şey getirmiyordu.

Bağımsızlık günü, ülkesinin bayrağını, İngilizler tarafından küçük düşürüldüğü orduevinin üzerinde dalgalanır görünce göğsü gururla kabaran Hintli binbaşı Aşwini Dubey, trenlerden birinin ölü ve yaralılarla dolu olarak Lahor'a girdiği gün, bu özgürlüğün bedelinin ne olduğunu çok iyi anladı. Her vagonun kapısından aşağı, "sıcak günlerde otomobillerin radyatöründen su akması gibi," kan sızıyordu aşağıya.

İnsanın, lanetlenmiş olduğuna inanacağı koca Pencap'ta, özellikle Sikh'ler gerçek bir adam öldürme tutkusuna kaptırdılar kendilerini,

yüce bir ulusun namını, döktükleri kanla kirlettiler. Amritsar'da saldırdıkları bir trene, sahte kurtarıcılar göndererek, sağ kalanları da temizlediler. *Life* dergisinin Amerikalı kadın fotoğrafçısı Margaret Bourke-White, bu Sikh'lerden bazılarıyla tanıştı. "Uzun sakalları ve Akali tarikatının mavi sarıklarıyla saygıdeğer bir görünüşleri vardı ve gar boyunca çömelmiş oturuyorlardı. Palalarını dizlerinin üzerine koymuşlar, sakin sakin bir sonraki trenin gelmesini bekliyorlardı."

Bazı konvoylara az da olsa silahlı askerler yerleştirildi, ama askerler genellikle kendi toplumlarından olan saldırganların üzerine ateş açmaya yanaşmıyorlardı. Bu birliklerin başında bazen bir İngiliz subayının bulunması, gerçek mucizeler yarattı.

Pakistan sınırına yüz kilometre kadar bir uzaklık kaldığı sırada, trenin anlaşılmaz bir şekilde yavaşladığını hisseden Müslüman demiryolu işçisi Ahmet Zahir, lokomotife doğru süzülüverdi. İki Sikh'in Hindu makiniste treni Amritsar garında durdurması için bir deste para verdiklerini bu sırada gördü. Dehşete kapılıp koştu, bunu trendeki askeri birliğe kumanda eden İngiliz teğmene haber verdi. Kovboy filmlerindeki gibi vagonların üzerinden atlaya atlaya lokomotife ulaşan genç subay, tabancasını çekip makiniste hızlanmasını emretti. Ama adam hızlanacağı yerde, frenleri kullanmaya kalkıştı. İngiliz subayı bunun üzerine bir kabza darbesiyle makinisti alaşağı etti, sıkı sıkı sardı. Trenin idaresini ele aldı. Birkaç dakika sonra da kömür tozundan simsiyah olmuş bir İngilizin yönetimindeki Zahir'in treni, acı acı düdüğünü çalarak üç bin yolcusuyla birlikte, hepsini katletmek için bekleyen Sikh'lerin sakallarını, hızının rüzgârıyla uçurarak, Amritsar garından hızla gelip geçti. Sağ salim Pakistan'a varan Müslümanlar, duydukları minneti İngilizler'in boynuna bir çelenk geçirerek ifade ettiler. Ne var ki bu çelenk yasemin ve Hint karanfillerinden değil, banknotlardan yapılmıştı. Kâbus, her tarafta vardı. Eski Kral naibinin Simla'daki yüzlerce uşağını Yeni Delhi'ye götüren tren, bir patlamadan sonra durdu, Sikh'ler derhal vagonlara saldırdılar. Hindu uşaklar da onlarla birlik olup, İmparatorluğa birlikte hizmet ettikleri Müslüman arkadaşlarının üzerine yürüdüler. Sarah Ismay'la nişanlısı pilot yüzbaşı Wenty Beaumont (Lord Mountbatten'ın

yaverlerinden biriydi), hemen birer tabanca kaptılar. Yanlarında, sandıkların arkasına saklanmış olarak Abdülhamit adında Müslüman bir de uşak vardı. Kapılarında beliren iki Hindu, kibarca Müslüman uşağı teslim etmelerini istedi.

"Bir adım daha atarsanız, kendinizi ölmüş bilin," dedi iki genç İngiliz ve birden Smith-Wesson'larını doğrulttular.

O gün Yeni Delhi'ye sağ olarak varan tek Müslüman, Abdülhamit oldu.

Bu "ölüm trenleri"nin efsanesi, Pencap'ın lanetli öyküsünün en karanlık bölümünü oluşturacaktı. Caterpillar traktörlerinin temsilcisi Amerikalı Richard Fischer, Ketta'yla Lahor arasında pusuya düşürülüp durdurulan trenin penceresinden tanık olduğu olay karşısında, bütün hayatı boyunca hep aynı kâbusu görecekti. Müslümanlar trene girmişler ve bütün Sikh asıllı yolcuları pencerelerden aşağı, rayların üzerine atıyorlardı. Aşağıdakiler de uçları yarım ay şeklinde garip sopalarla, veryansın edip vurarak, düşenlerin hesabını görüyorlardı. O üç Sikh bu şekilde, Amerikalı'nın dehşetten faltaşı gibi açılan gözleri önünde can verdiler. Marifetleri bitip de Müslümanlar gururla cinayet aletlerini yukarı kaldırdıkları zaman, Fischer bunların ne olduklarını anlayabildi. Hokey sopalarıydı.

Ama Amerikalı'nın şaşkınlığı bu kadarla da kalmayacaktı. Garda serili yatan cesetlerin ardında, bakışları birden bir tabelaya takıldı. Pencap'ın bir düzen ve refah örneği sayıldığı mutlu günlerden geri kalan bir anıydı bu. Şöyle diyordu: "Gar şefinin bürosunda, erkek ve hanım yolcular için bir şikayet defteri açılmıştır. Demiryollarının hizmetinden herhangi bir şikâyeti olanların, bu defteri kullanmaları ve isteklerini kaydetmeleri rica olunur."

Bu sefer de hemen hemen bir milyon kişiydiler. Her geçen gün, Pencap'ın kendisini çılgınlığa iyice kaptırdığı iki feci hafta boyunca, Gandhi'nin dua toplantılarına katılanların sayısı giderek artmış, vahşiliğini bir defadan çok ispatlamış olan şehir merkezini, bir sevgi ve kardeşlik vahası haline getirmişti. Şehir ahlakı, dünyanın en yoksul insan-

ları oldukları halde, barış peygamberinin çağrısını dinlemiş, atalarından kalan hoşgörü geleneğine yeniden kavuşmuştu.

"Kalküta Mucizesi" giderek uzuyordu. New York Times, "Şehir, Hindistan'ın en harika yeri" diye yazıyordu.

Gandhi her zamanki alçak gönüllülüğüyle, bu mucizenin yaratıcılığını da reddetti. "Bizler, Tanrının elinde birer oyuncaktan farksızız," diye açıkladı gazetesi Harijan'da. "Bizlere çaldığı müziğin nağmeleriyle dans ettiriyor." Buna rağmen bu alçak gönüllü Sezar'a, Yeni Delhi'den layık olduğu bir mektup çıkageldi. "Pencap'ta elli beş bin kişilik özel bir gücümüz ve karşılaştığımız çok büyük kargaşalıklar var," diye yazıyordu Lord Mountbatten, "zavallı küçük serçe"ye. "Bengal'de ise müdahale kuvvetimiz sadece bir kişi ve burada hiçbir kargaşalık yok." Hindistan'ın son Kral naibi, gerek askeri gerekse mülki yönetimin başı olarak, "ordusunun tek askerine saygılarını sunmak hakkını" istiyordu.

Üstü açık bir arabada, yan yana gidiyorlardı. Britanya egemenliğine karşı otuz yıl birlikte sürdürülen mücadele, iki yeni devletin başbakanlarına -Pakistan'la Hindistan- pekâlâ, yurttaşlarının coşkun kalabalıkları önünde muzaffer bir edayla geçme olanağı verebilirdi. Oysa tam bunun aksine Jawaharlal Nehru ve Liyakat Ali Han, dehşet ve sefalet dolu bir dünyanın ortasında, özgürlüğün kendilerine getirdiği iyiliklerin uyandırdığı minnetle aydınlanmış yüzler arasında değil, korku ve sıkıntılarını ifade eden sessiz suratların önünden geçiyorlardı. İki devlet adamı bu felaketler diyarına bir parçacık düzen getirecek çözüm yolunu umutsuzca aramak amacıyla, Pencap'ı ikinci defa arşınlıyorlardı.

Durumun kontrolünü tamamen kaybetmişlerdi. Polis kuvvetleri dağılmış, yöneticilerinin otoritesi parçalanmıştı ve hatta ordularının sadakatına bile güvenleri kalmamıştı. Pencap, korku ve anarşinin diyarı olmuştu.

İki yöne gidip gelen ve bitmek bilmeyen göçmen kafileleri, alevlerin ve talanların yerle bir ettiği köyler, kimsenin hasatı kaldırmadığı tarlaların görüntüsü karşısında, iki hükümetin de lideri, bunca felaketin ağırlığı altında ezilmiş gibi, yerlerine çöktüler.

Sessizliği ilk bozan Nehru oldu.

"Bu Allahın belası taksim, nasıl bir bela getirdi başımıza." dedi Liyakat Ali Han'ı dönerek. "Evet dediğimiz zaman böyle bir felaketin başımıza geleceğini nereden tahmin edebilirdik? Niçin oldu bütün bunlar?"

"Halklarımız kendilerini çılgınlığa kaptırdılar," diyerek içini çekti Liyakat Ali Han.

Birden göçmen kafilesinden bir adam ayrıldı ve arabaya doğru koştu. Kâbus görmüşe benzeyen bir Hindu idi bu. Hintli lideri tanımıştı. Nehru önemli biriydi, "bir Delhi 'master'ı, hükümetin başı, bir şeyler yapabilecek biri." Zavallı adamcağız, yaşlı gözlerle kapının kenarına yapışıp Nehru'dan yardımına koşmasını diledi. Bir Müslüman çetesi, buradan birkaç kilometre uzaktaki bir şeker kamışı tarlasını basmış, on yaşındaki tek kızını kaçırmıştı. Kızını her şeyden çok seviyordu. Acıdan deliye dönen adam," Onu bana iade edin, iade edin bana kızımı" diye yakarıyordu.

Halkının acılarıyla böyle birden bire karşı karşıya gelmenin acısıyla, Nehru birden kusmak için dayanılmaz bir istek duydu içinde. Üç yüz milyon yurttaşının başkanıydı, ama şu umutsuz baba bir mucize yaratıp çocuğunu kendisine iade etmesi için ona yakardığı halde, yardım elini uzatamıyordu ona. Bir şey yapamamanın ve acının verdiği bitkinlikle Nehru başını ellerinin arasına aldı ve ağladı.

O gece Hindistan başbakanı uyuyamadı. Gördüklerinin etkisinden kurtulamayarak, saatlerce Lahor'da kaldığı evin koridorlarını arşınladı, durdu. Halkının kanıtladığı kanlı gaddarlık, onun için dehşet verici bir açıklamaydı. Pencap'ı saran kin, yara gibi bağrını dağlıyordu ve yaşamında böyle bir faciaya karşı koyacak hiçbir hazırlığı yoktu. Her şey birden ona öylesine iğrenç göründü ki, bunu yenmek için yurttaşlarının desteğini kaybetmeyi bile göze almaktan çekinmedi.

Amritsar'a yakın bir köydeki Sikh'lerin, Müslüman komşularını katletmeye hazırlandıklarını haber alınca, liderlerini derhal dev bir çadırın altına çağırttı.

"Ne hazırladığınızı biliyorum," dedi kendilerine. "Eğer Müslüman komşularınızın bir tekinin kılına dokunursanız, yarın sabah şafakta hepinizi burada toplatacağım ve muhafızlarıma hepinizi kurşuna dizmeleri için emir vereceğim."

Nehru, sabaha karşı ikide yaverini uyandırıp Yeni Delhi'yle temasa geçmesini ve durumun son gelişmelerini izlemesini istedi. Bir dizi kötü haberden sonra, yüreğine su serpen bir tek iyi haber alabildi. Taksim'i kabul etmek için ihanet ettiği ihtiyar, mucizeler yaratmaya devam ediyordu. Kalküta sakindi.

Bir düdük sesi sessizliği yırttı. İşaretti bu. Altı genç, sokakta sakin sakin yürüyen iki kişinin peşine düştüler. "Müslümanlar! Müslümanlar!" diye haykırarak, dolaşanları yakaladılar ve yere yatırdılar. Dehşete kapılan adamlar, Hindu olduklarına yemin billah ettiler, Hindu adları verdiler, Hindular'ın semtinde oturduklarını kanıtlayan adresler söylediler. Ama çetenin reisi, on yedi yaşındaki öğrenci Sunil Roy, çok daha kesin bir kanıt istiyordu; bunun üzerine adamların *"dhoti"*lerinin pantolonunu aşağı çektiler. Muhammet'in buyruğunun yerine getirilmiş olduğunu anladılar: Adamlar sünnetliydi.

Genç Hindulardan biri, adamın başının üzerine bir havlu atarken, bir diğeri ellerini bağlıyordu. Muştalarını, bıçaklarını ve demir çubuklarını sallayan kalabalık bir fanatik grup, "Pis Müslümanlara ölüm!" çığlıkları arasında iki zavallıyı ite kaka önlerine kattı. Hatta çocuklar bile, tuğlalar ve kaldırım taşları atarak bu uğursuz alaya katıldılar.

Bu yol bir akarsuyun görkemli kıvrımına kadar, birkaç yüz metre boyunca devam etti. Adamları kaçıranlardan biri sonradan, "Normal zamanlarda olsaydı, kutsal suyu Müslüman kanıyla kirletmekten tiksinirdik," diyecekti. "Çünkü pek çok Hindu bu akarsuyun kıyılarında 'puva'larını yapardı. Kadınlar da burada yıkanıyordu."

İşkenceciler buna rağmen kurbanlarını nehre indirdiler. Bir demir çubuk güneşin ışığında parıltılar saçtı ve kırılan bir tahta sesiyle birlikte aşağı, birinci Müslüman'ın tepesine indi. Kafatası çatlayan adam, sulara gömüldü, ardında, suyun yüzeyinde kızıl bir leke bırakarak kayboldu.

Arkadaşı ise deliler gibi çırpınarak direniyordu. "Aynı delikanlı onun da kafasına vurdu," diye daha sonra anlatacaktı katillerin elebaşısı. "Çocuklar üzerine taşlar attılar. Adamın biri de iyice öldüğünden emin olabilmek için, bıçağını boynuna daldırdı."

Biraz ilerde, Hindular işlenen cinayeti kılları bile kıpırdamadan seyrediyor ve dualarını sürdürüyorlardı. Alabildiğine kayıtsızdılar. Sunil Roy işi bitince iki cesedi de ayağıyla sulara itti ve akıntı da ikisini birden alıp uzaklaştırdı. Aynı anda katiller topluluğundan üç defa tekrarlanan bir seda yükseldi: "Kali Mayi-ki jai." (Yaşasın anamız Kali.)

31 Ağustos 1947 günü sabahı oluyordu bunlar. On altı gün süren mucizeden sonra, dinsel kin virüsü, bir kere daha Kalküta şehrine bulaşıyordu. Tıpkı başka yerlerde olduğu gibi, enfeksiyon Pencap'tan gelen göçmenlerin anlattıkları dehşet verici hikâyelerin sonucuydu. Yeni yetişkin bir Hindu'nun tramvayda Müslümanlar tarafından öldürüldüğü söylentisinin kulaktan kulağa dolaşması, barutu ateşlemeye yetmişti.

O akşam saat onda, genç ve fanatik Hindular'dan kurulu kalabalık bir heyet, Haydari malikânesinin avlusuna girip, Mahatma ile görüşme talebinde bulundular. Gandhi, sadık yeğenleri Manu ile Abha'nın arasında, sedirine uzanmış, uyuyordu. Müslümanlar tarafından dövüldüğünü iddia eden başı sarılı bir çocuğu teşhir ederek bağrışan kalabalık, biraz sonra evi taşlamaya başladı. Manu ile Abha kalabalığı yatıştırmak için dışarı çıktılar, ama beceremediler. Gürültüden uyanan Gandhi, kalkıp saldırganların karşısına geçti. "Nedir bu yeni çılgınlık?" diye sordu. "İşte karşınızdayım. Haydi, öldürün beni."

Sözcükleri, gürültü arasında kayboldu. Üstleri başları kan içinde iki Müslüman bu arada kalabalık arasından geçip, yanına sığınmayı becerdiler. Artlarından uçan bir muşta, bulundukları yöne doğru uçtu ve Mahatma'nın başını sıyırıp, ardındaki duvara saplandı.

En sonunda polis takviyesi yetişti ve Gandhi de yeniden sedirine uzanma olanağını buldu. Çok üzülmüştü. "Kalküta mucizesi" harika bir serap olmaktan öteye geçememişti.

Beslediği son hayaller de ertesi gün tamamen silinip süpürüldü. Öğleden biraz sonra, Gandhi'nin varlığından cesaretlenerek halkının

geri döndüğü Müslümanlar'ın gecekondu semtlerine, bir dizi saldırı tertiplendi. Bu eylemlerin çoğu, bağımsızlık günü, Poona'da portakal sarısı ve gamalı haçlı bayrağı selamlayan aşırı Hindu örgütü RSSS'in militanları tarafından düzenlenmişti. Belyaghata yolu üzerinde, Mahatma'nın kaldığı yere yakın bir yerde, dehşete kapılan bir grup Müslümanı kurtarmak için gönderilen iki kamyonun içinde, iki el bombası birden patladı. Gandhi derhal olay yerine koştu. İki işçi ölmüştü. Cam gibi bakan gözleriyle, birer kan gölü içinde uzanmış yatıyorlardı. Açık yaralarının üzerinde bulut gibi sinekler uçuşuyordu. İçlerinden birinin cebinden dört "anna"lık bir para düşmüş, cesedinin yanında parıldıyordu.

Gandhi öyle bir çarpıldı ki, her türlü yiyeceği reddedip, derin bir sessizliğin ardına gömüldü. "Işık uğruna dua ediyorum. Ruhumun derinliklerini araştırıyorum. Ancak sessizlik bana yardımcı olabilir," dedi sadece.

Birkaç saat sonra, avludaki kısa bir gezintiden sonra, kamuoyuna seslenen bir bildirge kaleme almak üzere sedirinin üzerine eğildi. Aradığı cevabı bulmuştu ve kararından geriye dönüş olamazdı artık. Kalküta'nın aklını başına devşirmesi uğruna, yaşlı bedenini ölünceye dek açlık grevine mahkûm etmişti.

Gandhi'nin kutsal yolunda onuncu durağı
Barış ya da ölüm

Gandhi'nin sallamaya hazırlandığı silah, insanların açlıktan ölmelerinin, yüzyıllardır en sıradan lanetlerden biri sayıldığı bir ülkede, aslında bir zıtlıktı. Oysa bu silah, Hindistan'ın tarihi kadar eskiydi. Antik Hindistan'ın ilk bilgeleri olan *"rişi"*lerin eski söyleşileri -"eğer şunu yaparsan, ben ölürüm"- çok defa başka zorlama olanaklarından yoksun kalan bir halkı esinlendirmekten hiç geri kalmamıştı. 1947'de de köylüler borçlarının faizini erteletmek için gider, alacaklılarının kapısı önünde açlık grevine başlardı. Alacaklılar da aynı biçimde borçlu olanları sözlerine davet etmek için aynı yöntemi uygulardı. Ama Gandhi'nin de-

hası, o zamana kadar kişisel olan bu silaha, ulusal bir çap kazandırmak olmuştu.

Bu adamın kullandığı açlık grevi silahı, silahsız ve ekonomik yönden az gelişmiş bir halkın o zamana kadar hiç kullanmadığı bir siyasal silah haline dönüşmüştü. Bu silah "düşmana kaçmasını önleyen bir ivedilik duygusu aşıladığından," Gandhi tarafından "aşılmaz bir engelle karşılaşılan her seferinde" tercih edilmişti. Yaşlı adam *"rişi"*lerin geleneği uyarınca, gerçekten de yalnız orucun "anlayışın gözünü açabileceğini, yöneltildiği kişilerin moral tellerini duygulandırabileceğini" ileri sürüyordu.

Gandhi'nin bütün hayatı, açlık grevleriyle kazandığı zaferlerle doluydu. Tam on altı defa, önemli ya da önemsiz nedenlerle beslenmeyi reddettiğini kamuoyuna açıklamıştı. İki seferinde tuttuğu oruç üçer hafta sürmüş, onu ölümün eşiğine kadar getirmişti. İster Amerika'da ırk eşitliği ya da Hindistan'da Müslümanlar'la Hindular'ın barışmaları, Dokunulmazlar'ın yaşam koşullarını değiştirmek ya da İngilizler'in çekilip gitmelerini çabuklaştırmak için başlatılmış olsun, giriştiği açlık grevleri, bütün dünyada yüz milyonlarca insanı duygulandırmıştı. Kamuoyunun nazarındaki görüntüsü, asası *"dhoti"*si ve çelik çerçeveli gözlükleri gibi, açlık grevleriyle de tamamlanıyordu. Yüzde seksen beşi okuma yazma bilmeyen ve hatta radyo dinleme olanağından bile yoksun bütün bir ulus, her şeye rağmen onun ağır ağır çöküşünü izlemek olanağını bulmuş, ne zaman hayatı tehlikeye düşse, içgüdüsel bir birlikle tir tir titremişti.

Gandhi hayret verici bir direniş göstermiş ve yıllar boyunca kendisini -tek olmasa bile- bu garip siyasal eylemi kullananların en büyüğü haline getiren ve geliştirdiği orijinal bir doktrinin kuramcısı yapmıştı. Ona göre bir açlık grevinin başlatılması son derece sert fizik ve moral ölçütlere uymak zorunluluğundaydı. Temel belirti (aksiyom) de herhangi birine karşı oruç tutmak değil, ama sadece "uğrunda hak talep edilebilecek bir rakibe karşı" açlık grevini başlatmaktı. Bu kurama göre, örneğin bir Nazi ya da Stalin kampındaki tutuklunun, acımasız gardiyanlarına "karşı" ölünceye dek bir açlık grevine kalkışması, saçmalıktı.

Gandhi'nin eylemi, Hindistan'ın Hintliler'in uğrunda hak talep edebilecekleri bir halk tarafından işgal edilmesi sayesinde mümkün olabilmişti. Zaten Hitler ya da Stalin tarafından işgal edilen bir Hindistan'da, acaba Gandhi ve kutsal cihadlarının başına neler gelirdi?

Mahatma'nın öngördüğü temizlik kuralları moral ölçütlerinden daha yumuşak değildi. Oruç sırasında içine bir parça karbonat kattığı sudan başka bir şey girmiyordu midesine. Yalnız arada sırada bir parça da limon suyu ekliyordu. Bir seferinde, 1924'te, sağlık durumu yirmi günlük bir oruçtan sonra aniden bozuluverdiği zaman, girişimini bir parça hafifletmek için şekerli suyla lavman yapılmasını kabul etmişti.

Oruç uygulaması, Gandhi'nin ayrıca sürekli kefaret ödeme ihtiyacını karşılamak için de düzenli biçimde kullandığı kişisel bir silahıydı. Tıpkı arzularını gemleme gibi, bir çeşit tapınmaydı bu da insanoğlunun fikir gelişmesi açısından temel bir öğeydi. "Ben," diyordu, "ruhun gücünün ancak ten zevkine hakim olmakla gelişebileceğine inanıyorum. Besinlerin ağız lezzeti için değil, köle vücudumuzu ayakta tutmak amacıyla yapıldığını kolayca unutuveriyoruz. Kamu kesimine uygulandığı zaman, bilinçli olarak oruç tutmanın, **Şiddet Aleyhtarlığı'**na ait silah deposunun en etkili silahı olduğuna inanıyordu. Gandhi, çünkü "tasasız vicdanları kıpırdatmak, cömert yüreklerde eylem ateşini tutuşturmak" gücüne sahipti.

Şimdi de 78'inci doğum yıldönümünün arifesinde, Gandhi bir açlık grevinin acılarını çekmeye hazırlanıyordu yine. Bu sefer, silahını yeni bir tür çatışma biçiminde kullanıyordu. Ölümüne dek orucu İngilizler'e karşı değil, yurttaşlarına ve onların yüreklerini saran çılgınlığa karşı kullanacaktı. Kalküta'daki şiddet eylemleri sırasında binlerce masum insanın kurtulması için, kendi hayatını ortaya koyuyordu.

O yaşta girişeceği bir açlık grevinin ne derece tehlikeli olacağını bilen Gandhi'nin yandaşları, onu bundan caydırmayı da denediler.

"Ama Bapu," diye hayretini saklamadı Gandhi'nin Kongre Partisi'nden eski arkadaşı ve Bengal'in ilk Hintli valisi C.R. Rajagopalaşari. "Eşkiyaya 'karşı' nasıl oruç tutulur?"

"Ben eşkiyanın ardındaki yürekleri duygulandırmak istiyorum."

"Peki, ya ölürseniz? Sona erdirmek istediğiniz savaş, o zaman daha da beter olur."

"Hiç olmazsa ben de bunu görmemek için yaşamamış olurum," diye cevap verdi Gandhi.

Hiçbir şey ve kimse onu fikrinden caydıramadı. Gandhi iki "koltuk değneği"ne, Manu ve Abba'ya, açlık grevinin 1 Eylül akşamı, evinin önündeki kamyonda ölenleri gördükten sonra yiyemediği akşam yemeğiyle başladığını belirledi. Dertleri sona erinceye kadar da orucuna devam etmeye niyetli olduğunu açıkladı. Bu işi ya başaracak ya da ölecekti. "Kalküta'da ya barış olacak ya da ben öleceğim," diye itiraf etti yeğenlerine.

Mahatma'nın fizik gücü bu sefer pek çabuk tükendi. Yılbaşından beri çektiği sinir gerilimi, kendisini iyice yıpratmıştı. Orucun ilk saatlerinden itibaren, kalp atışları endişe verici düzensizlikler göstermeye başladı. Masaj ve sıcak suyla lavman, biraz yararlı oldu. Ama karbonatlı bir litre suyunu güç içti. Öğlene doğru sesi bir mırıltıdan farksız haldeydi.

Birkaç saat içinde, onun bu yeni meydan okuyuşu bütün Kalküta'ya yayılmış ve kuşkulu ziyaretçi grupları Haydari malikânesine akın etmeye başlamıştı. Ne var ki bütün semtleri saran şiddet salgını, bir gün içinde bastırılamazdı. Yangınlar, cinayetler alanlar şehri kemirmeye devam ediyordu. Gandhi serili yattığı sedirinden bile silah tarakalarını işitebiliyordu.

Yandaşları, şehirdeki aşırı Hindular'ın liderlerini görmeye ve işe müdahale etmeleri için yakarmaya koştular. Noakhali bölgesinde binlerce aşırı Hindu'nun hayatının, Gandhi'nin Kalküta'daki Müslüman liderlerden koparttığı söz üzerine kurtarıldığını izah ettiler. Buna karşılık onlar da Kalküta'daki Müslümanlar'ın katliamını önlemek için ellerinden geleni yapmalıydılar.

İkinci gün sabahtan itibaren silah tarrakalarına bir başka gürültü daha karışmaya başladı: Barış sloganları çağırarak Haydari malikânesine doğru akın akın giden ve sayıları giderek artan kalabalıkların sesi.

En katı yürekli katiller bile, Mahatma'nın tansiyonunun yeniden yükselmesi, idrarındaki albüminin azalması, kalp atışlarının düzene girmesi için bıçaklarını, demir sopalarını ve tüfeklerini bıraktılar. Öğleden sonra, vali üniversite öğrencilerinin barışın sağlanması amacıyla genel bir eyleme girişeceklerini açıkladı. Hindu ve Müslüman toplumlarının ileri gelenleri, açlık grevinden cayması için can çekişen ihtiyarın başına koştular. Müslümanlar'dan biri şöyle bağırarak, ayaklarına kapandı: "Size bir şey olursa, biz Müslümanlar'ın da işi bitik demektir." Ne var ki en umutsuzca yakarışlar bile, Gandhi'nin bitkin vücudunda yanan isteği sarsamıyordu. "Son iki haftanın o görkemli barış havası yeniden esmedikçe, oruçtan vazgeçmeyeceğim," diye açıkladı.

Üçüncü günün sabahı, sesi artık zor anlaşılan bir mırıltı haline dönüşmüştü ve nabız o kadar zayıflamıştı ki, ölümünün yakın olduğu sanılabilirdi. Bu haber şehre yayılınca, korku ve pişmanlık da Kalküta'yı sarıverdi. Bütün Hindistan Mahatma'nın sağlık haberlerini izliyordu.

İşte tam bu sırada beklenen mucize oldu. Hindistan'ın diğer şehirleri kendilerini korkunç bir vahşet bunalımına kaptırmış olsa bile, bütün şehirlerden daha isyancı ve asi olan Kalküta'ya düşüyordu bir heyecan ve cömertlik kasırgası estirmek.

Mohandas Gandhi'nin bitkin vücudu son soluklarıyla direnirken, uslanmaz şehirde, kurtarıcısını hayata kavuşturmak için birden bir sevgi ve kardeşlik rüzgârı esiverdi. Karışık Müslüman ve Hindu toplulukları, düzeni ve sükuneti sağlamak için cinayet salgınının en yaygın olduğu gecekondu semtlerine dağıldılar. Kalküta'da yeni bir rüzgârın esmeye başladığının kesin kanıtı, öğlene doğru, şehrin merkezinden yirmi yedi *"goonda"*lık bir grup, Haydari malikânesinin kapısını çalınca ortaya çıktı. Başları önde, sesleri pişmanlıkla titreyerek, cinayetlerini kabul ettiler, Gandhi'den af dilediler ve oruçtan vazgeçmesi için yakardılar. Birkaç saat sonra, en ünlü çete reislerinden biri, benzer pişmanlık dileğiyle çıkageldi. Belyaghata yolundaki Gandhi'yi oruca başlatan kasaplığın sorumlusu *"goonda"* çetesi de gelmekte gecikmedi. Suçlarını itiraf ettikten sonra, çete reisi Mahatma'ya şöyle dedi: "Kendinizi kurban etmenize son vermek şartıyla, neşeyle dilediğiniz cezayı çekmeye hazı-

rız." İçtenliklerini ispatlamak için de *"dhoti"*lerinin yenlerini açıp, Gandhi'nin ayakları dibine bir sürü bıçak, hançer, pala, tabanca, bazılarının uçları hâlâ kanlı "kaplan dişleri"ni bıraktılar. Gandhi onlara güvenini göstermek için şöyle dedi: "Vereceğim tek ceza, sizleri çok kötülük ettiğiniz Müslüman mahallelerine gönderip, buraların korunmasını istemek olacak."

Bütün bir akşam, akın akın ziyaretçi Mahatma'nın başucuna geldi. Valinin yazılı mesajında, şehirde sükûnetin sağlandığı bildiriliyordu. *"Goonda"* çetelerinin birden bırakmaya karar verdikleri el bombaları, otomatik silahlar, tabancalar ve bıçaklarla dolu bir kamyon, Haydari malikânesinin demir parmaklıkları önüne getirildi. Hindu, Sikh ve Müslüman toplumlarının ileri gelenleri, "şehirde din düşmanlığı kasırgasının yeniden esmemesi için ölünceye dek mücadele etmek üzere" ortak bir bildiri yayınladılar.

4 Eylül 1947 günü akşamı, saat 9.15'te, Gandhi birkaç damla portakal suyu içerek, yetmiş üç saatlik açlık grevine son verdi. Ama buna karar vermeden önce, sedirinin karşısına gelen çeşitli toplulukların temsilcilerine bir uyarıda bulunmuştu. "Kalküta, bugün bütün Hindistan'da barışın sağlanmasının anahtarını elinde tutuyor," dedi onlara. "Burada cereyan edecek en ufak bir olay, başka yerlerde akla hayale gelmeyecek misillemelere sebep olabilir. Bütün dünya alevler içinde kalsa bile, sizler Kalküta'nın yangının dışında kalması için çaba göstermelisiniz."

Adamlar da verdikleri sözü tutacaklardı. "Kalküta mucizesi" bu sefer sürekli olacak ve henüz Pencap'ın yaslı ovalarında, kuzeybatıdaki sınır eyaletinde, Karaçi'de, Lucknow'da ve Yeni Delhi'de beterin beteri patlak vermediği halde, Kalküta'da barış sağlanacaktı. Hindistan'ın en dik kafalı ve kan dökücü şehri verdiği sözü tutmayı bilecek, barışı sağlamak için hayatını tehlikeye atmaktan çekinmeyen yaşlı adama sadık kalacaktı. Gandhi'nin sağlığında, din düşmanlığı yüzünden bir daha Kalküta sokakları kana bulanmayacaktı. "Gandhi pek çok başarılar sağlamıştır," diyecekti eski dostu Rajagopalaşari, "ama hiçbiri, hatta ba-

ğımsızlık bile, Kalküta'daki belaya karşı kazandığı zaferden daha gö kemli sayılamaz.;"

Övgülerin hiçbiri yine de eski savaşçıyı etkilemeyecekti.

"Ben yarından itibaren yalnız Pencap'ı düşünüyorum," demekle yetinecekti o.

Gandhi hiçbir zaman Pencap'a kadar gidemeyecekti: Yeni bir şiddet patlaması, yarı yolda gezisini yarım bıraktırdı. Bu seferki olay, Hindistan'ın yönetildiği can alıcı merkezde, ölen imparatorluğun kibirli ve yapay başkenti Yeni Delhi'de patlak verdi. Türlü gösterişe ve şenliklere sahne olan şehir, dev bir kırtasiyeci ordusunun tapınağı, şiddet zehirinin etkisinden yakasını kurtaramayacaktı.

Pencap'ın eşiğinde kurulan, bir zamanlar Moğol cihangirlerinin şatosu olan Yeni Delhi, 1947'de çeşitli yönlerden tam bir Müslüman şehriydi. Hizmetkârların çoğu, *"tonga"* sürücüleri, sebze ve meyve satan seyyar satıcılar, Pazar esnafı, hep Müslüman'dı. Çevredeki kırsal yerleşim yerlerinin güvensizliği, ayrıca binlerce Müslüman'ın şehrin sokaklarına sığınmasına sebep olmuştu.

Sikh ve Hindu göçmenlerin anlattıklarıyla tahrik olan, başkentlerinde kaynaşan bir sürü Müslüman yüzünden öfkelenen Akali tarikatına bağlı Sikh'lerle RSSS'nin aşırı Hindular'ı, 3 Eylül günü bir şiddet rüzgârı estirmeye başladılar.

Her şey, merkez garındaki Müslüman hamalların katledilmesiyle başladı. Bundan birkaç dakika sonra Fransız gazeteci Max Olivier-Lacamp, Yeni Delhi'nin ticaret merkezi Connaught Circus'a varınca bir sürü cesedin üzerinde, Kongre Partisi'nin beyaz başlığını fark etti ve tanıdık bir simanın, *"lathi"*sini döndürüp durduğunu, göstericilere bağırdığını ve sopasını salladığını, kayıtsız duran polisleri gayrete getirmeye çalıştığını gördü. Bu Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru idi.

Mavi sarıklı Sikh komandolarıyla alınlarına beyaz bir band sarılı RSSS'li Hindu fanatikleri için bu saldırılar genel bir eylemin işaretçisi oldu. Eski Delhi'nin Green Market (Yeşil Pazar'ını) ateşe verdiler. Bura-

da yüz kadar Müslüman'ın dükkânı vardı. Lodi Colony'de, Cihangir Hümayun'un mermer kubbeli anıtkabrinin yanı başındaki mahalleye dalan Sikh'ler, Müslüman memurların villalarını basıp, kimi buldularsa katlettiler. Öğle üzeri, İngiltere'nin "Pax Britannica"yı bütün yarımadaya egemen kıldıkları binaların çevresindeki çimlerde, katliam kurbanlarının cesetleri yatıyordu. O akşam Belçika konsolosu şehre yemeğe inerken, yol üstünde on yedi ceset saydı. Sikh'ler eski şehrin karanlık ve dar sokaklarında kol geziyor, kurbanlarını "Allahüekber!" sesleriyle dışarı çekiyorlardı. Bu çağrıya kanmak bahtsızlığına uğrayan Müslüman'ın kafası, bir pala darbesiyle uçuveriyordu.

RSSS'nin militanları, *"burka"*sına sarınmış bir Müslüman kadınını ele geçirdiler, üzerine benzin döküp, Nehru'nun York yolu üzerindeki ikametgâhının kapısı önünde yaktılar. Böylece başbakanın Hintli Müslümanlar'ı korumak için gösterdiği çabaları protesto ediyorlardı. Birkaç gün içinde Nehru'nun bahçesi bir Gurkha birliği tarafından korunan gerçek bir mülteci kampına dönüşüvermişti.

Sikh'li haberciler tarafından, Müslüman saklayan ve barındıran bütün evlerin insafsızca kundaklanacağının duyurulması üzerine, yüzlerce Hindu, Sikh, hatta Hıristiyan ve Parsi aile, sadık uşaklarını kapı dışarı etti, böylece hepsini Sikh'lerin *"kirpan"*larına kurban verdiler. Ya da ayaküstü hazırlanan mülteci kamplarına doğru çılgınca bir firara zorladılar.

Bu canavarlık salgınından tek yararlananlar, Müslüman sürücüleri öldürülen ya da kaçan *"tonga"*ların sıskası çıkmış beygirleri oldu. Arabalarından kurtulan hayvanlar, özgürlüklerini kutsal ineklerle birlikte Hindistan'ın eski efendilerinin nefis çimlerini otlayarak kutladılar.

Yeni Delhi'yi altüst eden kargaşalık yalnız bir şehri değil, bütün Hindistan'ı tehdit ediyordu. Çünkü yarımadanın tamamında ölçülemeyecek sonuçlar, başkentte düzenin tam olarak çökmesine sebep olabilirdi. Polis kadrosundaki Müslümanlar -polisin yarısından fazlası- görevlerini terk etmişti. Silahlı kuvvetlerin mevcudu ancak dokuz yüz kişiydi. Kamu hizmetleri felce uğramış, hatta Nehru'nun sekreteri başbakanın mektuplarını bizzat götürüp dağıtmak zorunda kalmıştı.

4 Eylül akşamı, eski Hindistan ordusunun albaylarından biri, durumu kendince özetlemek zorunda kaldı. Silah tarrakalarını dinlerken, yıllarca Afganistan sınırında çeşitli baskınlara katılan M.S. Şopra, şöyle düşündü: "Bugün, sınır burada, Yeni Delhi'de bulunuyor."

Yeni Delhi'ye gelişinden beri geçen altı aydan sonra, Louis Mountbatten artık bir parça dinlenecek zaman bulabilecekti. Bağımsızlığın ilanı, omuzlarından ağır bir yükün kalkmasına yaramıştı. Dün dünyanın en kudretli adamlarından biriyken, bugün sadece sembolik bir göreve sahipti. Pencap'ı altüst eden şiddet eylemleri kendisini çok üzüyordu, ama genel vali olarak hiçbir müdahale yetkisi yoktu. Bu görev, şimdi Hintli yöneticilere düşüyordu. İşlerine karışmaya hiç niyetli olmadığını iyice göstermek için, ölen imparatorluğun cennet misali Tanrılar yuvasına, Simla'ya çekilmek üzere, sessizce başkentten kaybolmuştu.

Aşağıdaki yaylaları kasıp kavuran kasırga ise, garip ve büyüleyici şehri kapsamamaya devam ediyordu. Çiriş otlarıyla ağaç gibi çalılar, görkemli çamların ve *"deodar"* sedirlerinin sıralandığı yerlerin altında çiçek açmıştı. Himalaya'nın karlı tepeleri ise bu yaz göğünün billur görüntüsü içinde ışıldar gibiydi. Renkli "Gaiety Theatre"da "Jane Steps Out," şu altmış yıl önce imparatorluğun yazlık sarayında geçirdiği günlerde Kipling'i büyüleyen amatör gösterilerden biri oynuyordu.

4 Eylül Perşembe günü, akşam saat 10'a doğru telefonu çaldığı zaman, eski Hindistan Kral naibi, Simla'da, Pencap'ı kasıp kavuran faciadan çok uzak bir alemde yaşıyordu. Rhin kıyılarında, ailesinin soy ağacı üzerindeki dalları tamamlamakla meşguldü ve bu nedenle Almanya'da, Hesse, Prusya ve gözde dinlenme yeri Saxe-Cobourg eyaletlerinde dolaşıyordu. Kendisini arayan V.P. Menon'du. Hindistan'da görüşleri ve öğütleri Mountbatten için geçerli olan ve Simla'da, aynı dekor içinde taksim planını yeniden düzenleyen bu Hintli'den bir başkası yoktu.

"Ekselans, acele Yeni Delhi'ye dönmeniz gerekiyor," dedi sadece Menon.

"Ama daha yeni geldim oradan," dedi hayretle Mountbatten. "Eğer hükümetin bana imzalatacağı belgeler varsa, buraya göndersin, yeter."

"Mesele o değil," diye açıkladı Menon. "Ekselansları şehirden ayrıldıklarından beri, durum ciddi surette bozuldu, kargaşalıklar Yeni Delhi'ye de sıçradı. Bu işin nereye kadar varacağını kestiremiyoruz. Başbakan ve İçişleri Bakanı çok endişeli. Sizin geri dönmenizin şart olduğunu düşünüyorlar."

"Peki, ama niçin?" diye sordu Mountbatten.

"Yardımınıza ihtiyaçları var."

"Benden istediklerinin bu olacağına inanamam," dedi Mountbatten. "Bağımsızlıklarına henüz yeni kavuştular ve eminim, dileyecekleri en son şey, sembolik bir devlet başkanının, gelip işlerine burnunu sokmasıdır. Dönem için hiçbir gerek yok bence."

"Pekâlâ, bunu kendilerine söylerim. Ama sonradan fikir değiştirmeniz hiçbir işe yaramayacaktır. Eğer yirmi dört saat içinde dönmezseniz, sonra boşuna zahmet etmeyin hiç. Çünkü Hindistan'ı yitirmiş olacağız."

Uzun ve ağır bir sessizlik oldu. En sonunda Mountbatten bozdu bunu:

"Peki, peki, kazandınız. Hemen uçağımı hazırlatıyorum."

6 Eylül 1947 Cumartesi günü Yeni Delhi'de, Louis Mountbatten'ın çalışma odasında yapılan toplantı, çeyrek yüzyıl boyunca sır olarak kaldı. Bu toplantı sırasında alınan kararlar açıklanmış olsaydı, çok geçmeden dünya çapında bir üne kavuşacak olan Hintli devlet adamının ve liderinin siyasal hayatı herhalde biterdi.

Toplantıya üç kişi katılıyordu: Mountbatten, Nehru ve Vallabhai Patel. İki Hintli liderin de yüzleri asıktı ve bitkin görünüyorlardı. "Cezalandırılan iki öğrenci"yi hatırlatıyorlardı. Göç, akıllarından geçiremedikleri boyutlara erişmişti. Pencap'taki olayları bastırmak olanağı tamamen kaybolmuştu ve kargaşalık şimdi de başkente sıçramak üzereydi.

"Ne yapacağımızı bilemiyoruz," diye kabul etti Nehru.

"Her şeyi ele almalısınız," dedi Mountbatten.

"Ama nasıl becereceğiz bunu?" diye alçak gönüllülükle sordu Nehru. Hiçbir tecrübemiz yok. Hayatımızın en güzel yıllarını cezaevlerinizde geçirdik. Kışkırtıcılığı iyi biliyoruz, ama yönetmeyi değil. Normal koşullar altında bile iyi örgütlenmiş bir hükümeti yönetmekte güçlük çekebilirdik. Kamu düzeninin yıkılışına nasıl karşı çıkabiliriz ki?"

Nehru bunun üzerine adeta inanılmaz bir talebi dile getirdi. Hayatını bağımsızlığa adayan onun gibi gururlu bir Hintli'nin böyle bir karara varması, hem duygularının soyluluğunu hem de durumun ciddiyetini kanıtlamaktaydı. Mountbatten'ın örgütleme ve çabuk karar alma yeteneklerine öteden beri hayrandı. Hindistan'ın, bugün bu yeteneklere ihtiyacı olduğunu hissediyordu ve kibri, gururu nedeniyle onu bunlardan yoksun bırakmayacak kadar açık yürekliydi.

"Siz savaşın en büyük kumandanlıklarından birini işgal ederken, biz İngiliz cezaevlerindeydik." diye aldı sözü. "Siz eşsiz bir yöneticisiniz. Milyonlarca insana komuta ettiniz. Sizin, sömürgeciliğin bize çok gördüğü tecrübeniz ve bilginiz var. Siz İngilizler, yakanızı bu ülkeden kurtarıp, elinizi kolunuzu sallaya sallaya gidemezsiniz, çünkü bütün yaşamımız boyunca bizimle beraber oldunuz. Şu anda tehlikedeyiz ve yardımınıza ihtiyacımız var. Ülkenin yönetimini yeniden ele almayı kabul edecek misiniz?"

"Evet," diye onu destekledi Nehru'nun gerçekçi, eski dostu Patel de. "Nehru haklı. Kabul etmek zorundasınız."

Mountbatten boğulur gibi oldu.

"Tanrım, ülkenizi size henüz yeni iade ettim, siz de kalkmış, onu geri almamı istiyorsunuz benden."

"Anlayışlı olmanız için yalvarıyoruz," diye ısrar etti Nehru. "Bunu yapmalısınız. Bütün kararlarınıza saygılı olacağımıza söz veriyoruz."

"Ama akıl alır şey değil bu. Eğer iktidarın çarkını bana teslim ettiğinizi biri öğrenecek olursa, siyasal hayatınız sona erer. En sonunda özgürlüklerine kavuşan Hintliler, son Kral naibini yeniden tahta çıkmaya

mı davet ediyorlar? Farkında mısınız bunun? Gerçekten olanaksız bir şey bu."

"Elbette, dönüşünüzü maskelemek için bir yol bulmak gerek," diye onu onayladı Nehru. "Ama kaçınılmaz bir şey var, o da siz olmadan bu işin içinden çıkamayacağımız."

Mountbatten, bir süre düşünür gibi oldu. Meydan okumaktan hoşlanırdı, ama bu kadarı gerçekten fazlaydı. Her şeye rağmen Hindistan'ı seviyordu, Nehru'ya saygısı büyüktü ve böyle bir isteği reddedemeyecek derecede sorumluluk duygusuna sahipti.

"Anlaşıldı!" diye yeniden kaptan köprüsüne çıkan bir amiral edasıyla bağırdı. "Sorumluluğu alıyorum. Yalnız bir noktada anlaşmalıyız: Hiç kimsenin bundan haberi olmayacak. Kimse beni arattığınızı öğrenmeyecek. Siz sadece benden hükümet çerçevesi içinde acil bir komite kurmamı isteyeceksiniz."

"Anlaştık," diye cevap verdi Nehru'yla Patel.

"Ondan sonra, bu komitenin başkanlığını kabul etmemi önereceksiniz bana."

"Elbette," diye onayladı, Mountbatten'ın işleri bu kadar çabuk işler hale getirmesi karşısında afallayan iki Hintli.

"Acil Durum Komitesi, bizzat benim seçeceğim kişilerden kurulu olacak."

"Yani bütün hükümeti kapsamayacak mı?" diye hayretle sordu Nehru.

"Özellikle hayır." diye kızdı Mountbatten. "Aksi halde felaket olur. Gerçekten ipleri elinde tutan adamları istiyorum ben; sivil havacılık müdürü, demiryolları müdürü, sağlık hizmetleri müdürü gibi karım da Kızılhaç'ın yardımlarını örgütlemeyi üzerine alır. Toplantının tutanakları her toplantının sonunda rahatlıkla ele alınacak biçimde olsun diye, bir İngiliz steno ekibi tarafından tutulacak. Gerçekten bunları yapmaya çağırıyor musunuz beni?"

"Derhal davet ediyoruz," diye birlikte cevap verdiler, Nehru'yla Patel.

"Toplantılar sırasında," diye devam etti Mountbatten, "siz Nehru, Başbakan olarak sağımda ve siz Patel, İçişleri Bakanı olarak solumda oturacaksınız. Size danışmayı ihmal etmeyeceğim, ama önerdiklerimi tartışmamanızı istiyorum sizlerden. Vaktimiz yok. Ben, "Sayın başbakanın böyle davranmamı istediğini anlıyorum,' diyeceğim, siz de 'Elbette, rica ederim,' diye cevap vereceksiniz. O kadar."

"Ama acaba biz de ifade etmek istesek..." diye bir zemin yokladı Patel.

"İşleri geciktirebilecek hiçbir şey olmamalı," diye sözünü yarıda kesti Mountbatten. Ülkeyi yönetmeyi istiyor musunuz, istemiyor musunuz?"

Üçü birlikte, bu sefer Acil Durum Komitesi'ne kimlerin gireceğini saptamaya başladılar.

"Beyler," diye özetledi Mountbatten, "ilk toplantımızı hemen bugün, öğleden sonra saat beşte yapacağız.

Hindistan'ın en sonunda bağımsızlığına kavuşması için otuz yıl süren bir mücadele, gösteriler, sessiz *"hartal"*lar, İngiliz kumaşlarının parça parça edilmesi için neşeli ateşler yakılması gerekmişti. Yirmi gün sonra da Hindistan yine bir İngiliz tarafından yönetiliyordu.

- 14 -
"İnsanlığın Hazin ve Tatlı Müziği"

Lord Mountbatten önceki bir hayatı yeniden yaşar gibi bir izlenime kapılmıştı. Yeniden başkomutan olmuştu ve en iyi oynadığı roldü bu. Acil Durum Komitesi'ne başkanlık etmeye davet edildikten birkaç saat sonra, İmparatorluğun gösterişini korumak için inşa edilen pembe kumtaşından sarayı değiştirmiş, seferdeki bir ordunun genel karargâhı haline sokmuştu.

Yardımcılarından biri, Nehru ve Patel dışarı çıkar çıkmaz, "cehennemin boşandığını" anlatıyor. Mountbatten, Kral naibinin eski toplantı salonunu, komite toplantıları için hazırlattı. Lord Ismay'ın bitişikteki çalışma odasını da harekât dairesi haline sokup, Pencap'ın en iyi kurmay haritalarını getirtti. Hava kuvvetlerine, eyaletin Hindular'a verilen kesimi üzerinde şafaktan güneş batıncaya kadar keşif uçuşu yapmalarını emretti. Pilotlar her saat başında bütün göçmen kafilelerinin yerini, büyüklüğünü, uzunluğunu, izleyeceği yolu ve ilerleme hızını telsizle haber vereceklerdi. Başlıca demiryolu hatları havadan denetlenmeye başlandı ve kurulan pusuların sistemli bir biçimde tespitine girişildi. Telekomünikasyon işlerine tutkusundan aldığı hızla, Mountbatten sarayını özel bir telsiz şebekesiyle bölgenin en gergin noktalarına bağlattı. Bunalımın sona erdirilmesine herkesin katkıda bulunmasına kararlı olduğundan, on sekiz yaşındaki kızı Pamela'yı da sekreter olarak görevlendirdi.

Mountbatten, Acil Durum Komitesi'nin ilk oturumunu, Hintli sorumluları karargâhının duvarlarını dolduran coğrafya haritalarının ve istatistik tablolarının ifade ettiği gerçeklerle birden karşı karşıya getirerek açtı. Bazıları o zamana kadar durumun ne kadar ciddi olduğunu bilmiyorlardı. Mountbatten'ın basın ataşesi, bu gerçeklerin keşfedilmesinin "bir şaşkınlık tepkisine, dipsiz bir uçurumun kenarında duyulan hayrete" sebep olduğunu hatırlamaktadır. Nehru, "üzüntü ve kadere boyun eğmiş" gibiydi. Patel ise "açıkça kuşkuluydu"; "öfke ve yoksunluktan adeta kuruyordu."

Mountbatten, onlara soluk bile aldırmadı. O çok iyi tanıdıkları sevimli Kral naibi gitmiş, yerine beklenen sonucu elde etmeye kararlı, titiz bir lider gelmişti.

Hint sivil havacılık şirketi genel müdürü, bunu anlamakta gecikmeyecekti. Bir ilaç stokunu, acele olarak gitmesi gereken yere gönderecek uçak bulamadığını öğrenince, Mountbatten müthiş bir öfkeye kapıldı.

"Müdür Bey," dedi; "siz şimdi derhal havaalanına gideceksiniz. Ve uçak havalanıncaya ve havalandığını bana bildirinceye dek, ne yemek yiyeceksiniz ne de uyuyacaksınız."

Adam yerinden kalktı ve başı önünde, dışarı çıktı. Ve biraz sonra bir uçak, ilaçlarla beraber havalandı.

Mountbatten yararlanmaya kararlı olduğu özellikle köklü yöntemleri çevresindekilere benimsetmek için paçaları sıvadı. Göçmen trenlerine eşlik eden askerlerin, dindaşları üzerine ateş açmaktan çekindiklerini haber alınca, konvoylardaki askeri birliklere, bir saldırı sırasında görevlerini yapmazlarsa, derhal tutuklanmaları ve askeri mahkemeye sevkedilip kurşuna dizilmeleri emrinin verildiğini duyurdu. Bu tür örneklerin disiplini en iyi şekilde kuracağını da açıkladı.

Başkentteki durum, amirali özellikle ilgilendiriyordu. "Eğer Yeni Delhi'de başarısız olursak, bizimle beraber bütün ülke de batar," diye ilan etti. Acil tedbirler alınması için bildiriler yayınladı, takviye birlikleri getirtti, kişisel muhafız birliklerine asayişin sağlanması emrini verdi, yiyecek taşınması için kamyon sağladı, şehrin sokaklarında yatan cesetlerin toplanıp yakılması konusunda yazılı emir çıkarttı. Bayram günleri-

ni ve pazar tatillerini kaldırdı, memurları seferber etti; telefon şebekesinin ve diğer kamu hizmetlerinin yeniden çalışır hale gelmesi için gereken tedbirleri aldı. En sonunda da yeni olaylar çıkmasını engellemek amacıyla, Sikh asıllı göçmenleri başka eyaletlere gönderdi.

Kuzey Hindistan'ı basan çılgınlık dalgasını engelleyecek bu tedbirlerin etkili olabilmesi için, aradan haftalar geçmesi gerekiyordu. Ancak tanıklardan biri, şöyle diyecekti: "Bir gece içinde bir kağnı arabasının hızından, tepkili uçak hızına erişilmiştir."

Bundan sonraki iki ay boyunca, Pencap'ın sıkıntısı, Mountbatten'ın karargâh haritalarının üzerinde kırmızı karıncalar gibi ilerleyen renkli başlıklı binlerce iğne tarafından temsil edilecekti. Her ufacık maden parçacığı, zor anlaşılır türden bir sefalet ve acı birikimine eşitti. İçlerinden biri de tek başına sekiz yüz bin kişilik bir kervanı simgeliyordu. Gürültülü insanlık tarihinin gelmiş geçmiş en büyük göçmen kafilesiydi bu. Marsilya gibi bir şehrin bütün halkının -erkeği, kadını, çocuğuyla- yaya olarak Lyon'a kaçmak zorunda kaldığını düşünün bir kere.

Cinnah ile Nehru, korkudan dehşete kapılan aileleri yerlerinde kalmaya inandırmaya çalışarak bu müthiş göçü önlemeyi denemişlerdi. Ama facianın büyüklüğü, çabalarını silip götürmüş, onları ülkelerinin bağımsızlığının bedeli olarak toplumlar arası bu kaçınılmaz değiş tokuşu kabul etmeye zorlamıştı.

Her geçen gün, renkli toplu iğnelerin hareketi, göçmenlerin acı dolu ilerleyişini yansıtıyordu. Her sabah şafak vakti, pilotlar bir gün önce bıraktıkları, sonu gelmeyen selin yeni yerini saptamak için geri dönüyorlardı. Sonra da haritalarında gece karanlığının da yardımıyla aşılan mesafeyi çiziyorlardı. Pilot yüzbaşı Patwant Singh, "dev Western sürüleri gibi kırsal bölgeyi aşan bu insan kollarını" hep hatırlayacaktı. Bir başkası da saatte üç yüz kilometreden fazla bir hızla bir göçmen kolunun üzerinde bir çeyrek saat uçtuğunu ve kolun sonunu yine de göremediğini hatırlamaktadır. Bazen de çok daha dar bir yolda sıkışıp kalan insan, hayvan ve araç seli içinden çıkılması olanaksız bir yumak gibi şişiyor, yeniden bir dar ağıza girmeden önce daralıyordu.

Sığırların toynaklarıyla insan denizinin telaşlı adımlarından kalkan toz bulutu, ufukta kül rengi, dev bir iz bırakıyor, bu da kaçakların ilerlediği yönü belli ediyordu. Gece olunca, yürüyüş kolları duruyor ve bitkin göçmenler, küçük ateşler yakıp, tek yemekleri olan *"şapati"*lerini bunların üzerinde pişiriyorlardı. Gökyüzünden bakıldığı zaman, yüzbinlerce yuva, toprağı kaplamış gibi görünüyor, akşamın son alacakaranlığı içinde, uçuşan kuş tüylerine benziyordu.

Ama göçün asıl dramı, ancak toprak düzeyinde, insanların umutsuzluğu arasında olanca dehşetiyle görünüyordu. Gözleri ve boğazları tozdan yanarak, ayaklarının tabanları taşların ve asfaltın sıcağında kavrularak, açlık ve susuzluğun işkencesini çeke çeke, insanı boğacak derecede keskin bir sidik, insan pisliği ve ter kokusu arasında, Pencap'ın lanetli insanları, yırtık *"dhoti"*leri ve lime lime olmuş sarileri içinde, robotlar gibi sürünüyorlardı. Yaşlı kadınlar, oğullarının omuzlarına asılıyor, gebeler ise kocalarına sarılıyordu. En gençleri yaşlıları sırtlarına alıyor, sakatlar ve can çekişenler, akrabalarının ve dostlarının taşıdığı bambudan sedyeler içinde götürülüyordu. Analar, yüzlerce kilometrelik yollar boyunca, bebeklerini bağırlarına basıyordu. Ya sırtlarına iple bağladıkları ya da başlarında, denge kurup taşıdıkları yükleri, yanlarına alabildikleri fakir eşyalarıyla doluydu: Birkaç mutfak eşyası, ham deriden bir denk, Çiva ya da *"guru"* Nanak'ın resimleri, bir de yazma Kuran. Erkekler felaketten kurtarabildikleri şeylerin ucunda sallandığı uzun sırıkların altında iki büklüm oluyorlardı. Bir tahta parçasının üzerinde çömelmiş oturan bir çocuk, bazen bir ailenin yeni bir yaşama başlamak için elinde kalan eşyayı dengeliyordu. Bir kürek, bir kazma, bir çıkrık, içinde bir parça su bulunan bir *"lota,"* küçük bir torba *"dal."*

Şaşkın öküz, inek, manda, deve, at, eşek, keçi, koyun sürülerinden oluşan Hindistan'ın bütün evcil hayvanları da karayazılarını insanların kötü alınyazısıyla birleştiriyordu. Karmakarışık yüklerle tıka basa dolu kağnıları mandalar ve öküzler çekiyordu. Koca bir yaşamın batışından kurtarabildikleri *"şarpoy,"* şilte, araç, gereç, ot ve saman kıtıkları, mutfak eşyaları, tahıl torbalarından oluşan koca bir ehram, bu dört tekerlekli sallardan aşağı sarkıyordu. Bazı denklerin içinde, mutlu günlerin

anıları olan gelinlikler gibi değerli simgeler bulunuyordu. Çiftler beraberlerinde düğün armağanlarını da götürmeyi başarmışlardı. Eğer bunlar Hindu ise, sayılarının sıfırla bitmemesine özen göstermişlerdi. Çünkü bu rakam onlara göre uğursuzdu. Arabaların, perdeleri sıkı sıkı kapatılmış ve Müslüman kadınların kullandığı *"tonga"*ların, kısacası tekerlekli her aracın kolları arasındaki develer ve atlar soluk soluğaydı.

Bu Hindular'ın ve bu Pakistanlılar'ın çıktıkları yolculuk, gelecek ilk kasabada sona erecek bir yolculuk değildi. Bilinmeyen bir dünyaya doğru yol alıyorlar, üç yüz, dört yüz, belki de beş yüz kilometrelik, haftalarca sürecek, sürekli yorgunluk, açlık, kolera ve yolun en az yarısı boyunca karşısında savunmasız kalacakları vahşi saldırıların tehdidi altında dönüşü olmayan bir seyahat yapıyorlardı. Bu kıyametin masum kurbanları, ister Hindu, ister Müslüman, ister Sikh olsunlar, hep cahil köylülerdi; çoğu Hindistan'ın İngilizler tarafından işgal edildiğini bile bilmiyorlardı. Kongre Partisi ve Müslüman Birliği'nin siyasal dolaplarına karşı kayıtsızdılar; taksim, sınırların yeniden çizilmesi, hatta uğrunda bu felakete katlandıkları bağımsızlığın bile ne olduğundan habersizdiler, hiç ilgilenmemişlerdi bunlarla. Pencap yaylalarını arşınlayan milyonlarca insanın sefaletini artırmak için, bir de tepelerinde kavurucu bir güneş vardı, hem de öyle amansız bir güneş ki, şaşkın yüzlerini, yanan gökyüzüne çevirmeye ve Allah'a, Çiva'ya ya da *"guru"* Nanak'a bir türlü gelmek bilmeyen muson yağmurlarının başlaması için yakarmaya zorluyordu.

Pakistan'a gitmek için Hindistan'ı terk eden bir Müslüman göçmen koluna eşlik etmekle görevli teğmen Ram Sardilal, "kervanın peşine akbabalar gibi takılıp izleyen ve bu bahtsız insanların yanlarına almayı başarabildikleri birkaç parça eşyayı da ele geçirmek için zavallılarla, durmadan eşyayı bir yudum su karşılığında teslim etmeye boyun eğinceye kadar direnen Sikh'leri" hiçbir zaman unutmayacaktı.

Yüzbaşı Robert E. Atkins de haftalarca, her iki yöne giden göçmen kollarına eşlik etti. "Yola adeta bir çeşit esenlik içinde çıkıyorlardı," diye anlatıyor. "Sonra, sıcağın, susuzluğun, açlığın, birbirini kovalayan kilometrelerin baskısıyla, yavaş yavaş taşıdıkları her şeyi, hiçbir şeyleri

kalmayıncaya kadar terk ediyorlardı." Tepelerinden bir uçak geçip, aşağı birkaç parça şey atınca, herkes bunların başına üşüşüyordu. Gurkha'lar yiyecekleri eşit olarak dağıtabilmek için, bazen süngülerini kullanmak zorunda kalıyorlardı. Atkins, bir gün göçmenlerin bir *"şapati"* çalan köpeğin peşinden çılgınlar gibi koştuklarını, galeta parçasını yürütmeyi beceren hayvanı öldürmeye hazır olduklarını bile görmüştü.

Yokluktan, hastalıktan, bu zorunlu yürüyüşten usanan binlerce yaşlı kadın ve erkek, çocuk, daha fazla ileri gitmekten vazgeçiyor, arkalarından gelenler tarafından çiğneniyor ya da ölümü beklemek için bir çalılığın veya çukurun gölgesine sığınıyordu. Kollarında artık taşıyacak güç kalmayan anneler, bebeklerini Tanrısal bir elin gelip kurtaracağı umuduyla yolun kenarına bırakıveriyorlardı. Bazı talihsizler de düşmanlarının zehirledikleri kuyuların suyunu içerek can veriyordu. Ölen annesinin kolunu çekiştiren ve kadının kendisini neden yerden kaldırıp kucağına alamadığını bir türlü anlayamayan çocuğun görüntüsü, fotoğrafçı Margaret Bourke-White'ın belleğine silinmemecesine kazılacaktı.

Bu cehennemi göç yolu boyunca, çok geçmeden binlerce ceset sıralanıverdi. Lahor'u Amritsar'a bağlayan yetmiş kilometrelik yol, sonu gelmeyen bir açık hava mezarlığına dönüştü. İğrenç kokuyu duymamak için, yüzbaşı Atkins ağzını ve burnunu, kolonyaladığı bir maskeyle örtmek zorunda kalmıştı. "Her metrede, cesetlerin önünden geçiliyordu," diye o günleri hatırlıyor. "Bazıları katledilmişti, bazıları koleradan ölmüştü. Akbabalar öyle bir semirmişlerdi ki, yerlerinden kalkıp uçamıyorlardı bile. Vahşi köpekler öylesine doymuştu ki, cesetlerin artık yalnız karaciğerlerini parçalayıp yiyorlardı."

Nehru'nun özel sekreteri H.V.R. Iyengar, yüz bin kişilik bir göçmen koluna bir kamyonetle eşlik etmekle görevli Hint ordusundan iki teğmenin yalnız yeni doğanlarla ve ölülerle ilgilenebildiklerini hatırlamaktadır. Kadının biri doğurmaya başlayınca, aracın arkasına yatırıyorlar, çocuk dünyaya gelinceye kadar bekliyorlardı. Bir başka hamile gelince, yeni doğum yapan yerini ona bırakmak ve bebeğini kucağına alıp, Hindistan'a doğru yürüyüşe devam etmek zorundaydı.

Hintli gazeteci Kuldip Singh, "ak saçlı bir Sikh'in kendisine yalvararak küçük torununu uzatışını ve 'N'olur alın! Hiç olmazsa o Hindistan'ı görmek için yaşasın!' diye yakardığını" asla unutamayacaktı.

Kilometreler boyunca uzanıp giden bu konvoyların korunması, insanüstü çaba isteyen bir işti. Her an bir saldırı olabilirdi. Hele Sikh'lerin saldırıları hepsinden kahrediciydi. Çeteler halinde şekerkamışı ya da buğday tarlalarının arasından fırlıyor, öldürüyor, talan ediyor, kızları ve kadınları kaçırıyor, sonra da ortadan kayboluyorlardı. Teğmen G.D. Lal, çiftliğinden kurtarabildiği tek şeyi, keçisini ite kaka Pakistan'a sürükleyen yaşlı Müslüman'ı hâlâ hatırlamaktadır. Yeni vatanına on kilometre kadar kala, hayvan birden ürküp bir tarlaya kaçtı. İhtiyarcık da keçisinin peşinden koştu. Ama tam bu sırada çalılıkların arkasından çıkan bir Sikh, adamın başını bir pala darbesiyle kesti, keçiyi de kapıp kaçtı.

Refakat birliği mensubu bazı Sikh subayları, savunmasız Müslümanlar'ın yardımına koşarak, soydaşlarının vahşetini bir parça unuttu-rabildiler. Firuzpur adlı küçük şehrin eteklerinde, Sikh'li Yarbay Gurba Singh, hayatının en korkunç görüntüsüyle karşılaştı: Sikh'ler tarafından katledilen bütün bir Müslüman göçmen kolunun akbabalar tarafından parçalanan cesetleri! Hemen Sikh askerlerini bu kasaplığın karşısında esas duruşa geçirtip, şöyle seslendi onlara: "Bu cinayeti işleyen Sikh'ler, halkımızın şerefine leke sürmüşlerdir. Ama bugün korunmaları için sizlere emanet edilenlerden yeni kurbanlar verilirse, bu şerefsizlik daha da artacaktır."

Biri Pakistan'a doğru çıkan, öbürü Hindistan'a doğru inen iki kol, bazen göç yolu üzerinde birbiriyle karşılaşıyordu. Bazen intikam ateşiyle yanan göçmenlerden, koldan ayrılıp diğerlerinin üzerine saldıranlar oluyor, böylece ölü sayısı biraz daha artıyordu. Bazen de aksine Hindu ve Müslüman köylüler, terk ettikleri çiftliklerin ve tarlaların yerini birbirlerine tarif ediyor, gidip oralara yerleşmelerini salık veriyorlardı.

Genç polis subayı Aşwini Kumar, Amritsar'la Julundur arasındaki *"Grand Trunk Road"* üzerinde unutulmaz bir sahneye tanık oldu. Büyük İskender'in Makedonyalı askerleriyle Moğol sürülerinin de geçtiği bu tarihi yolda, iki Müslüman ve Hindu göçmen kolunun bir başka alemin

havası içinde karşılaştıklarını gördü. Birbirlerine düşmanca hiçbir hareket yapmadılar, tehdit dolu bakışlarla bile süzmediler karşıdan gelenleri. Binlerce ve binlerce insan, birbirlerini görmeden gelip geçiyorlardı. Zaman zaman bir koldan ayrılan bir inek, böğürerek öbür tarafa geçiyordu. Bunun dışında, tahta tekerleklerin gıcırtısı ve yorgun ayakların kırık taşlar üzerindeki sürtüşmesi, yürüyüş halindeki kalabalıklardan çıkan tek seslerdi. Her ulusun göçmenleri sanki uğradıkları felaketin derinliklerinde rastladıkları insanın sıkıntısını içgüdüleriyle paylaşıyordu.

Göç konvoyu ister Hindistan'a, ister Pakistan'a doğru yol alsın, sayısız kolları ister istemez Pencap'ın üç büyük akarsuyunu, Ravi, Satlej ve Bayas'ı aşmalarına yarayan bir köprünün, bir ırmak geçidinin, bir salın başında bir araya geliyordu.

Her iki taraftaki dev tıkanıklıkların tutsağı olan göçmenler, günlerce ve saatlerce bu aşılması güç geçitlerin başında sürünüyorlardı. Satlej üzerindeki Sulemanski köprüsünde o Eylül günü, öğleden sonra kaynaşan kişiliksiz kalabalık arasında kaybolmuş yirmi yaşında bir de delikanlı vardı. Delikanlının gözleri kömür gibi karaydı; koyu ve gür, kahverengi saçlarını yandan ikiye ayırmıştı ve etli dudaklarının üstünü ince bir bıyık süslüyordu. Bu delikanlı, babası yola çıkmak üzere kâhinlerin uygun gördüğü tarihi beklerken, kendisi yeğeninin otobüsüyle kaçan genç Hindu tayfaydı.

Köprünün girişinde üslenen Pakistanlı askerler, otobüse ve içindeki her şeye el koymuşlardı: Eşyaya, çamaşırlara, mücevherlere, paraya, Çiva resimlerine. Öteki milyonlarca göçmen gibi, Madanlal Pahwa da yeni ülkesine meteliksiz, sırtındaki giysilerinden başka hiçbir şeyi olmadan girecekti. Karşı ucunda Hindistan'ın başladığı köprüde yürürken, kendisini "soyulmuş muz gibi çıplak" hissediyordu; "sanki her şeyimi alıp, beni sokağa atmışlar gibiydi." Yüreği öfkeyle kabararak, Hindistan'da tek bir Müslümanın bile kalmaması, kendisinin Pakistan'dan kovulduğu gibi, hepsinin meteliksiz, eşyasız kovulmaları uğrunda elinden geleni yapacağı üzerine ant içti.

Ortak bir acının perçinlediği sefiller kervanı içinde, o da yeni bir isyancıydı artık. Oysa Madanlal Pahwa, çevresindeki kişiliksiz kalabalıklar arasından ayrılıp sivrilmek üzere, yıldızlar tarafından seçilmiş biriydi. Doğumundan kısa bir süre sonra, Hindistan'ın göklere çıkardığı kâhinler, "adının bütün Hindistan'da duyulacağı" kehanetinde bulunmuşlardı.

Babası bunu şöyle anımsıyor:

"O 1928 yılı Aralık günü, elimi tutup telgrafı avucumu sıkıştırıncaya kadar, postacıyı fark etmemiştim bile. Bir gece önce bir oğlum olmuştu. On dokuz yaşında baba olmuştum. Bana iyi bir haber getirdiği için postacıya üç beş kuruş bahşiş verdim, sonra da bürodaki arkadaşlarım için *'ladu,'* yani şekerleme almaya çıktım. Sonra da eve döndüm.

"Eve varınca, önce saygımı belirtmek için eğilip babamın ayaklarına kapandım. O da mutlu buluşmamızı kutlamak için ağzıma bir parça şeker uzattı. Bebeği dizlerimin üzerine koyup, kendi kendime şöyle dedim: Onu en iyi biçimde yetiştireceğim. Ailemizin adını yüceltmesi için mühendis ya da doktor olması gerekli. Kasabanın en bilgili *'pandit'*lerini ve kâhinlerini çağırtıp, oğluma bir ad bulmalarını istedim. Onlar da adının 'M' harfiyle başlaması gerektiğini söylediler. Kâhinler haritalarını incelediler ve Madanlal'ın kaderinin hayırlı biçimde gelişeceği kehanetinde bulundular. Adının bir gün bütün Hindistan'da duyulacağını açıkladılar.

"Ne var ki kem gözler dikildi üzerime. Oğlumun dünyaya gelişinden kırk gün sonra, karım soğuk algınlığından öldü. Madanlal okulun ilk yıllarında parlak ve zeki bir öğrenciydi, sonra giderek çetin bir çocuk olmaya ve isyancılığa yatkınlaşmaya başladı. 1945'te evden kaçtı. Pencap'taki bütün akrabalara ve dostlara haber saldım, kimse nerede olduğunu bilmiyordu. Birkaç ay sonra ondan bir mektup aldım. Donanmaya katılmak için Bombay'a gitmişti. 1946'da dönünce, milliyetçi RSSS örgütünün saflarında militanlığa başladı ve Müslümanlar'a karşı saldırılara katıldı. Onun hesabına kaygılıydım. Bu nedenle 1947 Temmuz'unda büyük pandit Nehru'nun arkadaşlarından Serdar Tarlok Singh ile görüşmek üzere Yeni Delhi'ye gittim. Madanlal'ı kötü ilişkile-

rinden kurtarmak için bana yardım etmesini istedim. Kabul etti. Oğlumu kendisi için hayal ettiğim en iyi göreve, polis örgütünde müfreze komutanlığına atamak için çalışacağına söz verdi."

Hint topraklarına döndükten kısa bir süre sonra, Madanlal Pahwa babasının, kendisini Pakistan'dan getiren trende ciddi bir saldırıya uğradığını öğrendi. Onu Firuzepur'daki askeri hastanede buldu. Orada, koğuştaki inlemeler, kan, eter ve irin kokuları arasında, Hindu kardeşlerinin çektikleri acı, Madanlal'ın gözünde babasının yüzünü canlandırdı, "sanki sargı bezlerinin içinde soluk yüzüyle, titreyerek yatan oydu."

Zavallı adamcağız, almak için Yeni Delhi'ye gittiği tavsiye mektubunu cebinden çıkartıp oğluna uzattı. "Delhi'ye git," diye yakardı. "Yeni bir hayata başla orada ve hükümetin hizmetinde çalış."

Madanlal mektubu aldı, ama aslında "iyi bir hükümet hizmeti"ne girmek için hiç hevesi yoktu. Kâhinler haklıydılar. Alın yazısında uzak bir taşra şehrinde silik bir polis memuru olmak yazılı değildi. Hastaneden çıkarken, gözlerinin önünde hâlâ babasının ıstırap dolu görüntüsü vardı ve birden ruhunda yeni bir duygu uyandı: o sırada binlerce Hintli ve Pakistanlı'nın paylaştığı bir duyguydu bu. Polis kadrosuna girmekte hiçbir alıp vereceği de yoktu. "İntikamımı alacağım," diye ant içti.

Pakistan'ın ileri gelen Müslüman şahsiyetlerinden Sir Firuz Han Nun'un İngiliz asıllı güzel eşi Vickie Nun'un hayatı ise, maun rengi bir kutu papuç cilasına bağlı olacaktı. Dostu Hintli Raca Mandi'nin sarayındaki saklanma yeri çoktan belli olmuştu. Bütün halk şimdi peşindeydi. Hatta Sikh'ler, eğer kaçak kadını teslim etmezse, Raca'yı çocuklarını kaçırmakla tehdit etmişlerdi.

Lahor'dan imdadına koşan genç Hindu tücccar Gautam Sahgal'ın da yardımıyla, prens, himayesine aldığı genç kadını, cildinin rengini karartmak için bir potasyum permanganat banyosuna sokmuştu. Şimdi de cilayla yüzünü boyuyor ve böylece tam bir Hintli kadına benzemesini sağlıyordu. Akşamın alacakaranlığında, düşmanları aldatmak amacıyla bütün perdeleri de kapatılmış olarak, Raca'nın Rolls-Royce'u, iz

sürenleri yanlış yöne çekmekle görevli olarak, yıldırım gibi saraydan çıktı. Bundan birkaç dakika sonra da sırtında bir Hindu sarisi, alnında kırmızı bir *"tilak"* ve burun deliklerinde altın bir halkayla, İngiliz kadını da tüccar Guatam Sahgal'ın krem rengi Dodge arabasıyla saklandığı yerden uzaklaştı.

Birkaç kilometre sonra, Vickie doğal bir ihtiyacını karşılayabilmek için arkadaşından izin istedi. Bardaktan boşanırcasına bir yağmur yağıyordu ve genç kadın karanlıkta yanlış bir adım attı. Yere düşen bir cismin gürültüsüyle, genç kadın birden dehşetle ürperdi. Küçük cila kutusunu düşürmüştü. Yani kimliğini saklamasını garanti eden tek şeyden mahrum kalmıştı. Kurtuluşu tehlikede demekti artık. Gerçekten de muson yağmuru altında, teni yeniden Avrupalılar gibi açık renge dönüşmüştü. Yere çömelip, ellerinin üzerinde emekleyerek, taşlar ve delikler arasında kurtarıcısı küçük cila kutusunu aramaya başladı. En sonunda bulunca, neşeyle bağırmaktan alamadı kendini. Kutuyu değerli bir hazine gibi sımsıkı tutup arabaya koştu. İçeride arkadaşı yüzünü yeniden boyadı.

Küçük Gurdaspur şehrine varacakları sırada, Sikh'lerin kurduğu bir barajla karşılaştılar. Adamlar hemen arabanın çevresini kuşatıverdiler. Sahgal, aralarında beraber iş yaptıkları bir çimento tüccarını hemen tanıdı.

"Ne oluyor?" diye sordu ona.

"Firuz Han'ın karısı, Mandi Racası'nın sarayından kaçmış," diye anlattı adam; "bütün Sikh'ler de onun peşinde."

Sahgal otuz kilometre kadar önce prensin otomobiline rastladığını söyledi, karısını doğum için hastaneye götürdüğünden, kendisinin de acelesi olduğunu ekledi.

Sikh, otomobilin içine bir göz attı. Dehşet içinde kalan Vickie Nun, bildiği bütün Hint Tanrılarına kendisine yardımcı olmaları ve makyajının Sikh tarafından anlaşılmaması, ayrıca Hintçe bir şey sormaması için dua ediyordu. Adam yüzünü hayranlıkla seyrettikten sonra, doğruldu ve barajı kaldırmalarını söyledi.

Otomobil Pakistan sınırına varınca, genç İngiliz kadını küçük cila kutusunu minnetle okşadı.

"Biliyor musunuz Gautam," dedi arkadaşına, "kocam bana hayatta bundan daha değerli bir şey armağan edemezdi."

Bu serüvenin herhalde bir benzeri daha yaşanmamıştır, çünkü o kargaşalık içindeki sonbahar mevsiminde hayatlarından endişe eden İngilizler'in sayısı pek azdı. Gerçekten de Eylül'ün en bunalımlı günlerinde, Lahor'daki Faletti Oteli, cehenneme dönen Pencap'ın orta yerinde bir vahadan farksızdı. Smokinli centilmenler, yanlarında uzun gece elbiseleriyle hanımefendiler olduğu halde, her akşam terasta kokteyllerini içiyor, sonra da otelin spesiyalitesi olan Thermidor istakozunu yemek ya da alevler içindeki bir Hindu mahallesinden birkaç yüz metre uzakta, bir Güney Amerikan orkestrasının müziğiyle dans etmek üzere içeri çekiliyorlardı.

Oysa bir devletten diğerine göç eden kollar arasında en garipleri, en aykırı düşenleri, ne Hindulardı, ne Sikh'ler ne de Müslümanlar; ama İngilizler'di. Bir bölük Gurkha'nın eşlik ettiği iki otobüs, emekliliklerinde çekildikleri Himalayalar'ın eteğindeki Simla adlı cenneti terk eden saygıdeğer yaşlı İngilizler'i almak için gelmişti. Hepsi de "Dinlenme Yuvam," "Yolun Sonu" ya da "Emeklilik Cennetim" gibi romantik adlar taşıyan sevimli villalarını terk ediyorlardı. Hayatlarını tamamlamayı arzuladıkları çiçeklerle bezenmiş çimenlikleri hep geride kalıyordu. Bazıları Hindistan'da doğmuştu ve gerçekten başka vatan bilmiyorlardı. Bunlar İmparatorluğun emekli şövalyeleri, Hindistan ordusunun son süvari birliklerinin emekli albayları *"Indian Civil Service"*in eski yargıç ve yüksek memurlarıydılar. Bir zamanlar milyonlarca Hintli'yi onlar yönetmişti.

Pencap'taki yaylalarında dehşete düşen Pencaplılar gibi, onların da yol hazırlığı için pek fazla zamanları olmamıştı. Durum birden ciddileşiverince, hepsini toplayıp almak için ve Yeni Delhi'ye getirmek için otobüsler gönderilmişti. Eşyalarını bir bavula tıkmaları ve evlerinin kapılarını, pencerelerini kapatmaları için bir saat süre tanımışlardı kendilerine.

Mountbatten'ın basın ataşesinin eşi Fay Campbell-Johnson da bu yolculuğa onlarla beraber çıktı. Bu İngilizler'in çoğu pek yaşlıydı ve prostattan şikâyetçiydiler. Bu nedenle otobüsler iki saatte bir mola vermek zorunda kalıyorlardı. Gösterişli Hindistan İmparatorluğu'nun eski efendilerinin yolun kenarında ve Gurkha muhafızlarının ciddi bakışları önünde işediklerini gören genç kadın, Kipling'in bütün parlak sözlerini anımsayıverdi birden.

"Aman Tanrım," dedi içinden, "beyaz adam bu sefer gerçekten kaidesinden aşağıya indi."

Serüven âşığı pek çok genç asker gibi, yüzbaşı Edward Behr de bağımsızlıktan sonra Pakistan'da kalmak üzere gönüllü olarak başvurmuştu. Şimdi de Peşaver Tugayı'nın istihbarat subayıydı. Ona göre bu pazar da kendisinden önce Hindistan'da hizmet yapan İngiliz subaylarının tadını çıkarttıkları pazarlardan hiç farklı değildi. Villasının çimleri üzerinde Hint kavunu ve rafadan yumurtadan ibaret kahvaltısını bitirir bitirmez, oyun oynamak için kulübüne gidecek, havuzda birkaç kulaç atıp yüzecek, öğle yemeğinde sakin sakin bir ya da iki cin tonik içecekti.

Hindistan İmparatorluğu'nun kapısı olan bu şehirde gerçekten de yaşantı hemen hiç değişmemişti. Pathan'ların yakında olmalarına karşılık, Peşaver'de hiçbir kargaşalık çıkmamıştı.

Oysa o gün, Edward Behr'in tahmin ettiğinden farklı bir gün olacaktı. Kavununu henüz bitirmişti ki, telefon çaldı.

"Müthiş bir şey oluyor," diye tugay karargâh subaylarından biri seslendi. "Birliklerimiz birbirlerini kırıyor."

Bu çatışmanın nedeni, budalaca bir olaya dayanıyordu. Bir birliğin henüz Hindistan'a gönderilmeyen Sikh'li nöbetçisi, tüfeğini temizlerken kazayla ateşlemişti. İnanılmaz bir talihsizlik eseri olarak, kurşun Pencap'taki kardeş kavgasından dönen ve içi Müslüman askerlerle dolu bir kamyonun karoserine isabet etmişti. Bu taşkın savaşçıların bir dram yaratmaları için bundan fazlasına zaten gerek yoktu. Sikh'lerin kendilerine saldırdıklarına iyice inanan Müslümanlar, kamyondan aşağı atlayıp, arkadaşlarına ateş açmışlardı.

Yüzbaşı Behr, hemen üniformasını sırtına geçirip tugay komutanının yanına koştu. General G.R. Morris çayından son bir yudum daha aldı, özenle dudaklarını kuruladı, yerinden kalktı. Britanyalı generallere özgü, kırmızı şeritli kasketini başına geçirdi ve her pazar kiliseye gitmek için giydiği sivil elbiseleriyle cipine atladı.

Konak yerine vardıklarında, iki İngiliz subayı Müslümanlar'la Sikh'lerin manevra alanının iki yanına mevzilenip, makineli silahlarla birbirlerini taradıklarını gördüler. Durum hakkında ilk bakışta bir yargıya varan general, doğruldu, bir eliyle ön camın kenarından destek alarak, diğerini savaş alanına doğru uzattı.

"İleri!" diye, şaşkına dönen Yüzbaşı Behr'e emreti.

Ayakta, başı dimdik, üniforma olarak başında sadece kasketiyle, *"sahib"*lerin ölümsüz ve alabildiğine kudretli havası içinde, İngiliz generali askerlerine ateş kesmelerini haykırarak savaş alanına daldı. Eski Hindistan ordusunun efsaneleşen disiplini, bu seferkinden ağır bastı. Ateş karşılıklı kesildi.

Ama Peşaver, faciayı bu kadar kolay atlatamayacaktı. Sikh'lerin Müslüman arkadaşlarını katlettikleri dedikodusu bölgedeki kabileler arasında yayılıvermişti. Bundan dört ay önce, Mountbatten'ın ziyareti sırasında olduğu gibi, Pathan'lı savaşçılar kamyonlarla, otobüslerle, *"tonga"*larla, at sırtında, şehre akın ettiler. Ama bu sefer yalnız gösteri yapmaya değil, öldürmeye geliyorlardı. Ve öldürdüler de.

İngiliz Generali ve Yüzbaşı Edward Behr'in bütün çabalarına rağmen, bir Sikh nöbetçinin talihsiz kurşunu, bir haftadan da kısa bir süre içinde, on binden fazla insanın ölümüne sebep olacaktı. Buna benzer şiddet patlamaları kısa zamanda bütün Kuzeybatı Sınır Eyaletine yayıldı ve yeni göçmen kolları yollara döküldü. Böylesine basit bir yanlışlığın bu kadar feci sonuçlar doğurması, Hint yarımadasının o sırada nasıl patlamaya hazır bir atmosfer içinde olduğunu göstermesi bakımından ilginçtir. Bombay'ın, Karaçi'nin, Lucknow'un, Haydarabad'ın, Keşmir'in bütün Bengal'in de tutuşuvermesi için bir tek kıvılcım yeterliydi.

Kalküta'dan gelen Mohandas Gandhi, 9 Eylül 1947 günü Yeni Delhi'ye vardı ve bir daha da buradan ayrılmayacaktı artık. Bhangi Colony'deki çöpçü-lağımcı Dokunulmazlar'ın arasında oturması bahis konusu değildi. Semt, Pencap'tan göç eden binlerce yoksul tarafından istila edildiği için, Mahatma'nın güvenliğini sağlamak olanağı yoktu. İçişleri Bakanı Vallabhbhai Patel, bu nedenle Gandhi'yi daha trenden iner inmez alıp Albuquerque yolu 5 numaraya, başkentin en zarif ve seçkin semtinin göbeğine götürdü. Çevresindeki duvarı, gül bahçesi ve çimler, mermer yolları, tek[1] ağacından kapıları ve durmadan koşuşup duran bir alay uşağıyla milyarder Birla'nın evi, Gandhi'nin Yeni Delhi'de kaldığı zamanlar yaşadığı Dokunulmazlar'ın yoksul kulübeleriyle tam bir tezat oluşturuyordu. Ne var ki şaşırtıcı yaşamını yeni bir zıtlıkla belirleyen ve üçüncü mevkide yolculuk eden hiçbir değerli şeye sahip olmamakta direnen ve sekiz şilinlik bir saatinin çalınması yüzünden gözyaşı döken yoksulluk peygamberi, Nehru ve Patel'in ısrarı üzerine bu sefer lüks bir malikâneye yerleşmeyi kabul etti.

Evin sahibi Ganşiyamdas Birla, Hindistan'ın en büyük üç sanayici ailesinin en kodamanı, çıkarları arasında tekstil fabrikaları, sigorta şirketleri, kömür madenleri ve daha çok çeşitli sanayi kuruluşları bulunan bir iş adamı, bir kraldı. Gandhi bir zamanlar onun fabrikalarından birinde ilk Hint işçi grevini örgütlediği halde, Birla onun en eski yandaşlarından biri ve Kongre Partisi'nin en cömert mali destekleyicilerindendi.

Hindistan başkenti şiddet eylemleriyle sarsılmaya devam ediyordu. Şehrin bazı yerleri gerçek birer mezbahaya dönüşmüştü. Ölüleri toplamakla görevli belediye görevlileri işe yetişemiyorlardı. Din ve sınıf yasakları, işlerini özellikle güçleştiriyordu. Bir sabah sarayından çıkan Edwina Mountbatten, yolda bir ceset buldu. Hemen yoldan geçen bir kamyonu durdurdu. Ama şoför Hinduydu. Sınıfı, cesede dokunmasını yasaklıyordu. Bunun üzerine Hindistan'ın son Kral naibinin eşi, cesedi elleriyle kaldırıp araca kadar taşıdı.

"Haydi bakalım, şimdi cesedi morga taşıyın" diye, şaşkına dönen şoföre emretti.

(1) Hint meşesi.

Yeni Delhi'li Müslümanlar, belli belirsiz bir güvenlik içinde, göçmen kamplarında toplanmışlar, Muhammet Ali Cinnah'ın vaat edilen topraklarına gönderilecekleri günü bekliyorlardı. Talihin garip bir cilvesi olarak, içlerinden çoğu ataları Moğol hanlarının yaptırdığı iki görkemli yapının içinde toplanmıştı. Bunlar, Şah Hümayun'un mezarıyla, XV. yüzyıl Delhi'sinin incisi Purana Kalesi ya da Eski Kale'ydi. Yüz elli bin kişi, İslamiyet'in bu eski ulu yapılarının gölgesinde, amansız koşullar altında yaşamak zorundaydılar. Muson yağmurlarının şiddetinden ve insanı kavuran güneşten korunamadan, günlerini burada dolduracaklar, gazeteci Max Oliver-Lacamp'ın anlattığına göre, yiyecek olarak da "yanlarında getirdikleri şeyden başkasını bulamayacaklardı." Dehşet karşısında şaşkına dönen bu bahtsız insanlar, içinde toplandıkları duvarların arasından dışarı çıkmaya cesaret edemiyor, ölülerini gömmeye bile kalkışamıyorlardı. Surların üzerinden cesetleri çakallara atıyorlardı.

On binlercesi açlıktan, güneş çarpmasından, tifodan koleradan can veriyordu. Purana Kalesi'nde, yirmi beş bin göçmene, iki damla su düşmüyordu. İnsanlar doğal ihtiyaçlarını ortalık yerde, kalabalıkların arasından akan açık lağımlarda karşılıyordu. Böyle bir cehennemde, salgınların sebep olduğu ölülere rağmen, Hint toplumunun tabuları yine de egemendi. Müslümanlar, lağım çukurlarını boşaltmayı reddediyordu. Şehri kana bulayan katliamlar sırasında bile Acil Durum Komitesi, Eski Kale'ye bu işi yapmak için sıkı muhafaza altında yüz Hintli Dokunulmaz göndermek zorunda kalmıştı[1].

(1) Buna benzer sayısız olay, başka yerlerde de cereyan etti. Pakistan'da kurulan bir göçmen kampındaki Sikh'ler ve Hindular, kendilerini dayanılmaz sağlık koşulları içinde yaşamak zorunda bırakan Müslümanlar'ı şikâyet ettiler. Çünkü kabineleri boşaltacak ve temizleyecek yeterli sayıda Dokunulmaz yoktu. Karaçi'de, Muhammet Ali Cinnah'ın başkentinde ise, belediyenin temizlik ve sağlık hizmetleri, Hindu temizlik işçilerinin kaçması yüzünden durdu. Onları tutmak için, Müslüman Belediye Meclisi üyesi Dokunulmazlar'a -Hint toplumunda öteden beri süregeldiği gibi- ayrı bir topluluk olarak sayıldıklarını hatırlattılar. Müslümanlar onları parya saymaktansa, ayrıcalıklı bir topluluk durumuna getirdiler. Müslüman Ulusal Muhafızları gibi, kollarında yeşil-beyaz birer pazıbent taşımalarına izin verildi. Bu işareti taşıyanların korunması için polise kesin emirler gönderildi.

Dev Hint bürokrasisinin kusurları ve bozuklukları, durumu daha da kötüleştiriyordu. Hümayun'un mezarı içindeki göçmenler yeni lağım çukurları kazmaya kalkışınca, bir belediye temsilcisi "çimlerin güzelliğini ve ahengini bozacakları" iddiasıyla buna karşı çıktı. Gereken serumu sağlayamadıkları için, bunu saklamak amacıyla Sağlık Hizmetleri, koleranın sebep olduğu ölümleri bir "bağırsak enfeksiyonu" salgınına bağladı. En sonunda bir sağlık memuru Eski Kale'nin kapısında 327 doz serumla göründüğünde, bunları hastalara vermek için şırınga olmadığı görüldü.

Sorunların büyüklüğüne rağmen, Acil Durum Komitesi'nin kararları yine de kendisini hissettirmeye başlamıştı. Askeri takviye kuvvetlerinin gelmesiyle, yirmi dört saatlik bir sokağa çıkma yasağının uygulanması ve kanunsuz silah taşınmasına karşı sistemli bir araştırmaya girişilmesi olanağı doğdu. Şiddet eylemleri yavaş yavaş azalmaya başladı.

Bu feci günlerde karşılaştıkları dertler, Jawaharlal Nehru ile Louis Mountbatten'ı birbirlerine daha da yaklaştırmıştı. Nehru, günde üç, dört defa eski Kral naibiyle görüşmeye geliyordu. Hatta Mountbatten'ın anlattığına göre, "sırf arkadaşlık etmek için" geldiği bile oluyordu: "Yüreğindeki yükün ağırlığını bana açmayı seviyordu, çünkü benden teselli bulacağına emindi." Nehru sık sık İngiliz dostuna şöyle başlayan mesajlar gönderiyordu. "Size neden yazdığımı bilmiyorum, çünkü kalbimi açmak için birine yazmam şart."

Hintli lider, bu dönemde kendisini hiç hesaba katmadan harcadı. Yakınlarının belirttiğine göre, birkaç ay içinde, "yirmi yaş birden ihtiyarlamış, Tyrone Power yakışıklılığından, bir toplama kampında üç yıl zorla çalıştırılmış bir adamın perişan haline dönüşmüştü."

Sekreteri bir gün kendisini başını ellerinin arasına almış, birkaç dakika kestirmeye hazırlanırken yakaladı.

"Bittim," diye itiraf etti Nehru. "Geceleri ancak beş saat uyku uyuyabiliyorum. Ah, bir saat daha dinlenmek fırsatı bulabilsem. Siz, kaç saat uyuyorsunuz geceleri?"

"Yedi, sekiz saat," diye cevap verdi H.V.R. Iyengar.

Nehru adamın yüzüne baktı.

"Yaşadığımız günlerde en az altı saat uyumak gerek; yedi saat uyumak lüks, sekiz saat uyumak ise kötülük olur.

Gandhi'nin kutsal yolunda on birinci durağı
"Koyunlar gibi boğazlanmaya razı mı olalım?"

Başkenti kana bulayan katliamların genişliği Gandhi'yi pek şaşırtmış, üzerinde müthiş bir şok etkisi yaratmıştı.

Gandhi, varoluşunu yöneten fikirlere, yaşamının sonundaki trajik saatlerdeki gibi, hiçbir zaman daha sadık olmamıştı. Önceden sezinlediği felaketle karşı karşıya kalınca, kendisini Güney Afrika'daki günlerinden beri esinlendiren ilkelere sarılıyordu: Sevgi, **Şiddet Aleyhtarlığı**, gerçek, evrensel bir Tanrıya karşı sarsılmaz bir inanç. Ancak halkı, onun bu mistik tutumuna karşı kulaklarını tıkıyordu.

İngiliz egemenliğine karşı Hint halk kitlelerine sevgi ve **Şiddet Aleyhtarlığı** vaazları çekmek, zaten başlı başına ve cüretli bir iddiaydı. Şimdi ise çocuklarının katledildiğine, karılarının tecavüze uğradığına, annelerinin babalarının öldürüldüklerine tanık olan, her şeylerini kaybeden kadınlara ve erkeklere, umutsuzluğun dibine yuvarlanan insanlara af ve kardeşlik vaaz etmek, bir hayaldi. Gandhi'nin, kin çarkından kurtulmak için tek çıkar yol olarak gördüğü çağrıyı işitip anlamaları için, herhalde hepsinin birer aziz olması gerekiyordu.

Gandhi büyük yorgunluğunun üstesinden gelerek, her gün intikam isteyen bahtsızların yüreklerine seslenebilmek için göçmen kamplarını ziyaret etmekten geri kalmadı.

"Ey **Şiddet Aleyhtarlığı'nın** havarisi, anlat bakalım bize şimdi, biz yaşamak için ne yapmalıyız?" diye soran Hindular bir gün kendisini sıkıştırdılar. "Sen bizden silahlarımızı bırakmamızı istiyorsun, ama Pencap'ta Müslümanlar kardeşlerimizin üzerine açık seçik ateş ediyorlar. Koyunlar gibi boğazlanmaya razı mı olalım yani?"

"Eğer Pencaplılar bir tek can almadan, son fertlerine kadar ölmeye razı olurlarsa," diye açıkladı Gandhi, "Pencap ölümsüzleşir."

Eskiden Habeşler'e, Yahudiler'e, Çekler'e ve İngilizler'e verdiği öğütleri, Gandhi şimdi halkına anlatıyor ve uygulamaları için yalvarıyordu:

"Kendinizi gönülden kurban sunağına verin. **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın acı çeken kişileri olmayı kabul edin."

Bu ricayı bıyık altından gülüşmeler karşıladı.

"Git bak bakalım, Pencap'ın göbeğinde neler olup bitiyor!" diye bağırdı öfkeli sesler.

Kalküta'da kendilerinden yana yarattığı "mucize"ye rağmen, Müslümanlar onu her zaman iyi karşılamıyorlardı. Bir keresinde, bir kampa girerken, adamın biri bebeğinin cesedini kucağına fırlatıp atmıştı. Gandhi'nin yüz ifadesi o anda güçsüzlüğünü ifade etti, ama çevresindeki kalabalığı yine de teselliye çabaladı.

"Gerekirse dudaklarınızda Tanrının adıyla ölmeye hazır olun," diye üsteledi. "Güveninizi yitirmeyin."

İnandırma gücü o derece kuvvetliydi ki, dinleyenleri sakinleştiriyordu.

Bir gün yanında kimse olmadan Purana Kalesi'nin içine girerken, Müslümanlar arabasının çevresini kuşattılar, hakaretler yağdırmaya başladılar. İçlerinden biri kabaca kapıyı açtı. Gandhi kılı bile kıpırdamadan arabadan indi, kendisine karşı çıkanlarla yüz yüze geldi. Sesi, başka Müslümanlar'ı kurtarmak için giriştiği oruç yüzünden pek zayıf çıkıyordu. Bu nedenle bir yandaşı, söylediklerini kelime kelime tekrarlamak zorunda kaldı.

Kendince, Hindular, Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Sikh'ler arasında hiçbir ayrılık olmadığını, açıkladı. "Hepsi benim için birdir!" Ancak sevgi çağrısı, yuhalarla karşılandı.

Oysa ayrı bir Müslüman devleti kurulmasının bu amansız düşmanı, çok geçmeden Hindistan'da kalan Müslümanlar'ın kalplerinde Cinnah'ın yerini alacak ve hepsinin kurtarıcısı olacaktı. Delhi'ye varır var-

maz, Gandhi'nin çevresini hemen Müslüman heyetleri sarmış, ona topluluklarının başına gelen felaketleri anlatmışlar ve onu güvenliklerinin tek garantisi gördüklerinden, başkentte kalması için yakarmışlardı. Mahatma, "şehir, geçmişteki huzuruna kavuşuncaya dek şehirden ayrılmama" sözü vermişti.

Bazı Hindular'ı bunun kadar kızdıran ve çileden çıkartan bir davranış beklenemezdi. Müslümanlar'a yardım elini uzatması ve felaketle acının dini olmadığını söylemesi, okun yaydan çıkmasına yetmişti. "Kalküta mucizesi," pek çok Hintli Müslüman'ın saygısını kazandırmıştı belki, ama bir o kadar Hindu'yu da karşısına almasına yetmişti. Ne var ki Gandhi, bunların sebep olacağı duygular yüzünden ilkelerinden vazgeçecek adamlardan değildi. Halka açık dua toplantıları sırasında, Hıristiyan ayinlerini hep Hindu *"mantra"*larıyla, Kuran'daki ayetleri, Yeni ve Eski Ahid'deki ve Gîtâ'daki bölümlerle birlikte karıştırıp okurdu. Bu nedenle davranışlarını değiştirmeyi reddetti.

Bir akşam, yandaşlarının topluluğu arasından öfkeli bir ses yükseldi:

"Karılarımız ve kız kardeşlerimiz, senin bize sözünü ettiğin o Allah yüzünden tecavüze uğradı, erkek kardeşlerimiz o nedenle katledildi!"

"Gandhi Murdabad!"

"Gandhi'ye ölüm!" diye bağırdı bir başka ses.

Kalabalık da bu protestolara katıldı ve Mahatma'nın sesi işitilmez oldu. Susmak zorunda kaldı. Güney Afrika'da Boer'lerin, Hindistan'da İngilizler'in başaramadıkları şeyi, kendi yurttaşları becermişti. Yaşamında ilk defa, Gandhi bir dua toplantısını yarıda bırakmak zorunda kaldı.

Madanlal Pahwa, doğduğu toprakları terk etmek zorunda kaldığı için diş bileyen ve bütün Hindistan'ın yakında adını duyacağı Hintli tayfa için intikam yolu, Yeni Delhi'nin üç yüz kilometre güneyindeki Gwalior'da, bir doktorun muayenehanesinde başladı.

Yuvarlak başı, saçsız tepesi ve dişsiz gülümsemesiyle doktor Dattatraya Parşüre, garip bir biçimde Gandhi'ye benziyordu. Yerel şöhretini

"sita phaladi" adlı, kardule, soğan tohumu, bambu tomurcuğu, şeker ve baldan meydana gelen doğal bir tedaviye borçluydu. Bu ilaçla bronşit ve zatülcenbi iyi ediyordu. Ama Madanlal Pahwa'yı ona sürükleyen neden, akciğer rahatsızlığı değildi.

Parşüre'nin asıl tutkusu, siyasetti. Aşırı Hindu örgütü RSSS'nin bölge lideriydi. Amansız bir Müslüman düşmanı olarak, bin kişiye yakın bir militan topluluğuna komuta ediyordu ve ilerde bu güç sayesinde altmış bin Müslüman'ı Hindistan'dan dışarı sürmekle böbürlenecekti. Kazandığı paranın büyük bölümü küçük ordusuna muşta, bıçak, "kaplan dişleri," tabanca ve tüfek sağlamaya yarıyordu. Bir yandan da durmadan yeni yandaşlar arıyordu. Bu aşırı heyecanlı göçmen, kendisine ideal bir aday gibi görünmüştü. Parşüre, Madanlal'a intikama susamışlığını giderme fırsatı yaratacağına söz verdi. Militanları arasında yer almakla, ona başını sokacağı bir yer, yiyecek ve rahatlıkla öldürebileceği düşmanlar sağladı.

Madanlal kabul etti. Bir sonraki ay boyunca, Bhopal Devletinden Yeni Delhi'ye kaçmaya kalkışan Müslümanlar'ı öldürmekle görevli bir komando birliğinde eğitim gördü. "Teknik çok basitti," diye anlatıyor. "Garda bekliyorduk. Sonra gelen treni durduruyorduk. Vagonlara dalıyor ve yolcuları öldürüyorduk!"

Madanlal ve arkadaşları, görevlerini öyle büyük bir ustalıkla beceriyorlardı ki, vahşetlerin öyküsü başkente kadar ulaştı. Gandhi, halka açık toplantılarından birinde, cinayetlerini yerdi ve kınadı. Gwalior'un Hindu mihracesi bunun üzerine Doktor Parşüre'den, adamlarının kanlı eylemlerini gemlemesini istemek zorunda kaldı.

Buna kızan Madanlal, Bombay'a gitti. Bir göçmen kampına yazılıp, kendisi gibi her şeyi göze almaya hazır gençlerden bir çete oluşturdu.

"Her gün Bombay'daki Müslüman mahallesinin yolunu tutuyorduk," diye o günleri anımsıyor. "Bir otele girip, hem de en iyisine girip, o zamana kadar hiç yemediğimiz yemekler ısmarlıyorduk. Sıra hesap ödemeye gelince, beş paramız olmadığını söylüyor, göçmen olduğumuzdan dem vuruyorduk. Adamlar razı olmazsa, pataklıyor ve camı çerçeveyi indiriyorduk."

"Bazen de Müslümanlar'a sokak ortasında saldırıyor, bütün paralarını alıyorduk. Seyyar satıcıların tablalarındaki malları aldığımız ve götürüp başka yerde sattığımız da oluyordu. Her akşam kampta arkadaşlarım gelip bana hesap veriyor ve talan ettiklerini teslim ediyorlardı. Yaşamak güzeldi doğrusu."

Ama Madanlal çok geçmeden basit sokak serserisi soygunları yerine, daha geniş çaptaki eylemlerde kumanda yeteneğiyle dikkati çekmeye başladı. Müslümanlar'ın Ramazan Bayramı sırasında iki suç ortağı ve üç el bombasıyla beraber Ahmednagar'a gitti. Bombalarını bir grup hacının üzerine sallayıverdiler. Madanlal, panikten yararlanarak pazarın dar sokakları arasında kaçtı. *"Deccan Guest House"* adlı harap bir binanın balkonunda birden tanıdık bir simge gördü: RSSS'nin gamalı haçlı portakal sarısı bayrağıydı bu. Hemen içeri daldı.

"Çabuk saklayın beni!" diye bağırdı, "bir grup Müslüman'ın arasına bir el bombası attım."

Otuz yedi yaşında olduğu halde göbek salmaya başlayan, yerin sahibi Vişnu Karkare, hemen ayağı fırladı, minnetini ifade edecek biçimde ellerini çırptı ve kaçağa dostça kollarını açtı. Madanlal Pahwa için intikam yolları artık ıssız sokaklar olmaktan çıkmıştı.

2 Ekim 1947'de bütün dünya ulusları, yaşayan en büyük Hintli'nin yetmiş sekizinci doğum yıldönümünü kutlamak için bağımsız Hindistan'da bir araya geldi. Binlerce telgraf, mektup ve mesaj, Mahatma Gandhi'ye halkının ve yabancı hayranlarının sevgi dolu dileklerini iletti. İster lider, ister göçmen, ister Hindu, Sikh ya da Müslüman olsunlar, hepsi meyveler, şekerlemeler, çiçeklerle Birla House'a akın etti. Nehru, Patel, bakanlar, gazeteciler, büyük elçiler, Lady Mountbatten törende hazır bulunarak olaya bir ulusal bayram havası kazandırdılar. Oysa Gandhi'nin odasındaki havayı hiçbir şey canlandıramazdı. Bütün ziyaretçiler onun aşırı zayıflığı karşısında afalladılar ve genellikle pek neşeli görünen yüzündeki derin üzüntüyü hayretle seyrettiler. "Şiddete karşı olan bir askerin görevini tamamlamak için gereken zaman" diye nitelendirdiği yüz yirmi beş yaşına kadar yaşamak isteğini bir gün dile geti-

ren kişi, yaşamının yeni bir yılına girişini dua ederek, oruç tutarak, gününün büyük bir bölümünü sevgili çıkrığı başında çalışarak geçirmeye karar vermişti. Doğum yıldönümünün bir yeniden doğuşu onurlandırma biçiminde geçmesini istiyordu. Bu yeniden doğuş, Gandhi'nin temsil ettiği atalardan kalma bir araç ve erdemlerdi. Ve Hindistan bu erdemleri, içine yuvarlandığı cinayet çılgınlığı arasında unutmuşa benziyordu.

"Bu akın akın tebriğe gelmenin sebebi ne?" diye dua toplantısı sırasında hayretle sordu. "Başsağlığına" gelseler, daha iyi ederlerdi.

"Tanrıya dua edin," diye buyurdu yandaşlarına. "Dua edin ki şu çatışmalara son versin ya da beni yanına alsın. Bir yeni doğum yıldönümünün daha beni alevler içindeki bir Hindistan'da kıstırmasını istemiyorum."

"Ona coşkuyla koşmuştuk," diye o akşam, gazetesinden yazıyordu Vallabhbhai Patel'in kızı. "Yüreğimiz daralarak yanından ayrıldık."

Hindistan radyosu Gandhi'nin onuruna özel bir program hazırlamıştı. Ama o bu programı izlemeyi de reddetti. Çıkrığın düzenli mırıltısını dinleyerek düşünmeyi yeğ tuttu: "İnsanlığın hazin ve tatlı müziği"nin mırıltısını.

Taksim faciası, cinsel vahşet patlaması olmadan tamamlanmış sayılamazdı. Talihsiz Pencap Eyaleti'ni mahveden hemen bütün vahşet eylemleri, sayısız tecavüz ve kız kaçırma olaylarıyla daha da ciddileşti. On binlerce genç kız ve kadın, göçmen kollarından tıka basa dolu trenlerden, ıssız köylerden koparılıp alındı.

Sikh ve Hindu kadınlarının tecavüze uğramasını, genellikle dinsel bir tören kutlulaştırıyordu. Bu zoraki dönüş sayesinde bunların kendilerini kaçıran Müslümanlar'ın evlerine, haremlerine girme olanağı doğuyordu. Pakistan'da, Mianwallah şehrinde bir avukatın kızı olan on altı yaşındaki Hindu Santoş Nandlal, kaçırıldıktan sonra komşu bir kasabanın belediye başkanına götürüldü. Genç kız başına gelenleri şöyle anlatıyor: "Beni önce dövdüler, sonra elinde bir et parçasıyla biri çıkageldi. Eti bana zorla yutturdular. Korkunç bir şeydi bu: Ömrüm boyun-

ca et yememiştim ben. Herkes kahkahalarla gülüyordu. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım. Derken bir molla girdi içeri, Kuran'dan ayetler okumaya başladı. Bunları bana kelime kelime tekrarlattılar." Ardından Santoş'a başka bir ad takıldı: "Allah Raci" dediler, yani "Tanrının kurtardığı."

Bunun üzerine genç kız açık artırmayla satışa çıkarıldı. Bir oduncu satın aldı Santoş'u. Otuz yıl sonra, "Fena bir adam değildi," diye anlatacaktı genç kadın. "Beni hiçbir zaman et yemeye zorlamadı."

XVII. yüzyılın sonunda onuncu *"guru"* Gobind Singh, Sikh'lere Müslüman kadınlarla cinsel ilişki kurmayı kesinlikle yasaklamıştı. Böylece Müslüman kadınları Sikh'lerin nazarında bir yasak meyvenin çekiciliğine bürünmüştü.

Pencap'ın taksiminin sebep olduğu dalgalanmalar, çok geçmeden bu dinsel yasanın ortadan kalkmasına yetti ve hemen kaçırılan gençlerin ticareti başladı.

Sikh asıllı, Birmanya seferi sırasında Mountbatten'ın komutasında çarpışan eski askerlerden köylü Boota Singh, Eylül ayında bir gün, öğleden sonra tarlasında çalışırken, birden korkulu çığlıklar işitti. Yeni yetişkin bir genç kızın, peşinden kovalayan bir adamdan kurtulmak için deli gibi koştuğunu gördü. Bu genç kız, Pakistan'a doğru yol alan bir göçmen kolundan kaçırılan bir Müslüman'dı. Talihsiz yavrucak bitkin hale geldi ve köylünün ayaklarına kapanıp, "Kurtarın beni, n'olur kurtarın!" diye yalvarmaya başladı.

Bir avuç toprağında olup biten bu beklenmedik olay, Boota Singh'in hiç ummadığı bir Tanrı bağışıydı sanki. En çok canını sıkan dertten, yalnızlıktan kurtulabilecekti artık. Altmış beş yaşındaki bu çekingen insan, hiç evlenmemişti. Genç kızla onu kaçıran adamın arasına girdi.

"Ne kadar istiyorsun?" diye sordu adama.

"Bin beş yüz rupi."

Boota Singh pazarlık etmeyi bir an bile geçirmedi aklından. Hemen kulübesine koştu ve istenen parayla geri döndü.

Racistanlı küçük bir köylünün kızı olan genç Müslüman, on yedi yaşındaydı, adı da Zeynep'ti. Onun çıkagelişi, kurtarıcısının ıssız yaşantısını kökünden değiştirecekti. Boota Singh genç hayat arkadaşına bir prenses gibi davrandı; kendi halindeki yaşamının olanakları içinde, armağanlara boğdu; bir sari, gül suları, payetli sandallar aldı.

Ailesinin yanından alınıp kaçırılan, dövülen ve tecavüze uğrayan Zeynep için bu tatlı sevgi ve düşünceli davranışlar, beklenmedik olduğu kadar, huzur verici şeylerdi. Yaşlı Sikh'e karşı gerçek bir sevgiyle bağlanmakta gecikmedi. Artık adam, genç kadının etrafında pervane gibi döndüğü bir ışıktı sanki. Tarlada yanından ayrılmıyor, sabah ve akşam mandalarını sağıyor, geceleri yanında yatıyordu. Göç denen cehennemin birkaç kilometre ötesinde, Boota Singh ona bir barış ve sevgi cenneti sunuyordu.

Bir gün, Sikh geleneğine uygun olarak şafaktan çok önce, yolda birden neşeli bir müzik işitildi. Peşinde şarkıcılar ve çalgıcılarla komşuları olduğu halde, kadifelerle bezenmiş bir ata binen Boota Singh satın aldığı küçük Müslüman kızına evlenme teklifine geliyordu. Sikh'lerin kutsal kitabı *"Granth Sahib"*in bir kopyasını elinde taşıyan bir *"guru,"* peşinden eve girdi. Zeynep, altınlarla bezenmiş sarisi içinde, titreyerek onu bekliyordu. Mutluluktan ağzı kulaklarına varan, parlak kırmızı yeni bir sarık giyen Boota Singh, dövülmüş toprak zemine, müstakbel karısının yanına oturdu. *"Guru"* kendilerine evlilik hayatının zorunluluklarını hatırlattı ve kutsal ayetler okuyup, onlara da tekrarlattı. Derken Boota Singh doğrulup yerinden kalktı, işlemeli bir eşarbın bir ucunu tuttu, diğer ucunu da Zeynep'e uzattı. Bu biçimde birbirlerine bağlanıp, kutsal kitabın çevresinde dört defa *"lawan"* dedikleri mistik dönüşü gerçekleştirdiler. *Guru* ancak bundan sonra onları karı koca ilan etti. Dışarda, güneş Boota Singh'in toprakları üzerinde yeni doğuyordu.

Milyonlarca Pencaplı için sayısız acının eş anlamı demek olan gelecek günler, yaşlı Sikh'in mutluluğunu tamamlamalıydı artık. Genç karısı bir çocuk bekliyordu. Bu yüce kutsama, Tanrının Pencap'ın lanetli topraklarına göz kulak olduğunu gösteriyordu sanki. Ancak bu mutlu çift de olup bitenlerden yakasını kurtaramayacaktı. Amansız bir sınav,

çok geçmeden onların da başına çekecekti. Bölünen eyaletlerin halkı gibi, Boota Singh'le Zeynep de Taksim faciasını hatırlatacaklardı.

Louis Mountbatten'ın karargâh haritalarındaki kırmızı başlıklı her toplu iğnenin izlediği çizgi, mutlaka bir göçmen kampıyla bitiyordu. Hindistan'a ve Pakistan'a varan ve yurtlarından kopartılmış milyonlarca insan, iki hükümeti de o zamana kadar hiç bilmedikleri sorunlarla karşı karşıya bırakıyordu. Bunca sıkıntı karşısında şaşkına dönen bu kalabalıklar, şimdi bir mucize bekliyorlardı. Özgürlüklerine kavuşmuşlardı ve bu özgürlüğün, yöneticilerini felaketlerine son verecek kudretle donatacağına inanıyorlardı.

Hintli gazeteci, D.A. Karaka bir gün, Jullundur'daki bir kampta, bir okul defterinin yaprağını sallayıp duran yaşlı bir adamla karşılaştı. Bir halk yazarına, Pakistan'da bırakmak zorunda kaldığı bütün malların bir listesini yazdırmıştı: Evi, ineği, *"şarpoy"*ları, aletleri, sabanı. Yanlarına da yaklaşık değerlerini not ettirmişti. Toplam, dört bin beş yüz rupiye yaklaşıyordu. Şimdi de "karşılığının ödenmesi için bu faturayı hükümete sunacaktı."

"Ne hükümetine?" diye hayretle sordu gazeteci.

"Benim hükümetime," diye cevap verdi yaşlı adam.

Sonra da insana dokunan bir saflıkla ekledi:

"Affedersiniz 'master,' acaba hükümetimi nerede bulabileceğimi bana gösterir misiniz?"

Zenginler de yoksullardan daha az ziyana uğramamıştı. Amritsar'lı bir Sikh subayı, arkadaşlarının pek çoğunu aileleriyle beraber konuk etmek zorunda kalmıştı. Bunların hepsi iki ay önce Lahor'da milyoner olan kişilerdi. Ama her şeylerini kaybetmişlerdi.

Yeni Delhi'ye kadar bir trene refakat eden bir Gurkha subayı, hali vakti yerinde olduğu açıkça belli olan, ama hüngür hüngür ağlayan birini görünce pek şaşırmıştı. Yolcu, ona iflas ettiğini itiraf etmişti.

"Yani gerçekten hiçbir şeyiniz kalmadı mı?" diye üsteledi subay:

"Sadece beş yüz bin rupim kaldı."

"Canım, öyleyse yine de zengin sayılırsınız," diye itiraz etti subay.

Göçmen, hayır der gibilerden başını salladı ve nedenini açıkladı: "Hayır, çünkü bundan böyle her rupi'nin her 'anna'sı, ancak Nehru'yla Gandhi'yi öldürtmeye yarayabilir."

Göçmenleri yerleştirmek için katlanılan güçlükler, aklın hayalin alamayacağı boyutlara erişiyordu. Her şeyin eksikliği hissedilmekteydi. Milyonlarca battaniye, aşı, on binlerce çadır. Yeterli miktarda yiyecek bulup bunları dağıtabilmek, ölçüsüz derecede geniş lojistik olanaklar gerektiriyordu.

Kamplardaki yaşam koşulları giderek kötüye gidiyordu, çünkü her geçen gün, beslenmesi gereken ağızların sayısı artıyordu. Dayanılmaz bir pislik, ölü, çürük kokusu, lanetliler kalabalığının kaynaştığı bu barınaklardan yükseliyordu hep. Bir denetim sırasında Sikh'li bir albay, "özgürlük kokusu" demişti yüreği burkularak. Aşırı yoksulluk bu cehennem odalarının korkunçluğuna ayrı bir iğrençlik katıyordu. En yürekliler, son nefeslerini verdikleri zaman birkaç parça eşyalarına konmak için, can çekişen akrabalarının baş ucunda nöbet tutuyorlardı.

Gandhi'nin dışında, hiçbir Hindistanlı yönetici, haki üniformalı bir İngiliz kadınından daha fazla sevilmeyecekti bu göçmenler arasında. O kâbuslu aylarda, Edwina Mountbatten kocasının bile kendisini yaya bırakamayacağı bir enerji ve istekle, kendisini harcadı. Amansız yoksulluğa deva olmak, ancak bu cömert kadının çapında bir işti. Otoritesi örgütlenme kavramı, bıkmayan bağlılığı, derin acıma duygusu, onu on binlerce Hintli'nin asla unutamayacağı bir şefkat meleği haline getirecekti.

Her sabah saat 6.00'da iş başı yapıyor, bütün gününü bir kamptan diğerine koşarak geçiriyor, hastaneleri dolaşıyor, her şeyi denetliyor, çözüm yolları arıyor, emirler veriyor, yanlışları düzeltiyordu. Bunlar protokol gereği yapılmış gezintiler değildi. Binlerce göçmene ne kadar su gerektiğini çok iyi anlıyor, sistemli bir aşı uygulamasının nasıl yapılacağını biliyordu. Hangi sağlık tedbirlerine öncelik tanınacağından da haberdardı.

Nehru'nun özel sekreteri H.V.R. Iyengar, onun bir gün, amansız bir güneşin altında, Pencap'taki kampları dolaşıp bitkin düştükten sonra, akşam da Acil Durum Komitesi'nin toplantısına nasıl katıldığını hatırlamaktadır. Yaveri yorgunluktan bitişik odada uyurken, "dipdiri ve güler yüzlü Edwina, gözlemini kesinlikle anlatıyor ve alınacak bir dizi tedbir öneriyordu."

Uçak tuttuğu için, genç kadın hava yolculuğundan nefret ediyordu. Ama zaman kazanması gerekince, uçağa binmekten de hiç geri kalmıyor, yalnız inerken makyajına biraz daha özen gösteriyordu. Acil durumlarda, arızalı ya da sis içindeki alanlara inilmesi için emir vermekten çekinmiyordu.

Deniz yüzbaşısı Peter Howes, genç kadın hakkında şunları anlatıyor: "Ona söylenebilecek en saçma söz. 'Ekselans, korkarım falanca işi yapmanız uygun olmayacak' demekti. Çünkü o işi hemen yapacağından emin olabilirdiniz."

Edwina Mountbatten'ın dikkatini çekmek için hiçbir görüntü daha korkunç, hiçbir temas daha tiksindirici, hiçbir leke daha küçük düşürücü olamazdı. Peter Howes onu hep ayak bileklerine kadar çamur ve insan pisliklerine gömülmüş halde, koleradan ölen kadınların, erkeklerin ve çocukların arasında, üzerlerine doğru eğilip ateşten yanan alınlarına dokunurken, son anlarında yüzlerine tatlı tatlı gülümseyip acılarını gidermeye çalışırken görecekti.

Hindistan ve Pakistan'ın yaşadığı Taksim dramı, sahipleri çok defa isimsiz kalan daha başka ve hayranlık uyandıracak fedakârlık, kahramanlık davranışlarına da sebep olacaktı. Hindu polis memuru Aşwini Kumar, "Mantığa bağlı kalmanın tek çıkar yolu, her gün bir hayat kurtarmayı denemekti," diyecek ve böylece kolektif histeri nöbetine kapılmayı reddeden pek çok Hintli'nin duygularını özleyecekti. Kumar'ın kendisi de göç yollarında saldırgan vatandaşlarının üzerine ateş açmaktan hiç çekinmeyerek, binlerce Müslüman'ın hayatını kurtaracaktı.

Kalabalık tarafından linç edilmek üzere olan Müslümanlar'ı kurtaran Sikh'ler, bazı Hindu ve Sikh'leri aylarca evlerinde saklayan Müslümanlar da görüldü. Kim olduğu belli olmayan bir Hindu, Ahmed Enver

adlı bir işçiyi, kendisini parçalamaya hazırlanan kalabalığın arasından, "Durun, bu bir Hıristiyandır!" diye bağırarak kurtardı. *"Frontier Rifles"* birliğinden Müslüman bir yüzbaşı da bir Sikh göçmen kolunu savunurken öldürüldü. Bunlar, cesaretleriyle o uzun dehşet gecesinde bir parça umut yaratan yüzlerce insandı.

Kıyamet arasından yavaş yavaş bir düzen belirmeye başlıyordu sanki. Girişimleri Nehru tarafından "Yeni bir devletin yönetim konusunda aldığı en iyi ders" diye nitelendirilen Acil Durum Komitesi, Pencap'ta denetimi bir parça olsun ele alabilmişti. Milyonlarca göçmen hâlâ oradaydı, ama düşmanca tutkular durulmaya başlıyordu. Bu düzelme, şu özlü bildiriyle belirtildi: "Müslümanlar'ı trenlerin pencerelerinden aşağı atmak alışkanlığı, unutulur gibiydi."

Talihsiz göçmenleri yine de son bir lanet, pusu kurmuş bekliyordu. Milyonlarcasının cehennemi yaz günlerinde yağması için dua ettiği muson yağmurları, umutla beklenen o yağış, en sonunda gökyüzünden aşağı indi, ama Hindistan'ın yarım yüzyıldan beri görmediği bir şiddetle. Sanki kabaca bir öfke patlamasıyla, Pencap'ın bütün Tanrıları kendilerini kandıran halkı son bir darbeyle cezalandırmak istiyordu. Pencap'ın beş akarsuyu -eyalete adını veren ve bugün köklerinden sökülüp atılan çocuklarını yetiştiren o akarsular- şimdi de çöküşünün son aracı olacaklardı.

Sağanaklar, Himalayalar'ın karlarını eritti ve kuruyan nehir yataklarını, yıldırım hızıyla akan sel sularıyla dolduruverdi. Taksim ve bunu izleyen kargaşalık, İngilizler tarafından kurulan uyarı düzenini bozmuştu. 24 Eylül günü, ev boyundaki su kitleleri Pencap'ın bağrına saldırdı, gece orada konaklayan on binlerce göçmeni, dünyanın sonunun geldiğini zannettiren bir gürültüyle boğuverdi.

Müslüman köylü Abdurrahman Ali ve köyünün diğer kişileri, o sırada hemen hemen tamamen kurumuş olan Byas'ın kıyılarında konaklamışlardı. Özel bir esenlikle coşmuş gibiydiler: Sığınmayı umdukları Pakistan, kendilerine hiç uzak gelmiyordu o akşam. Oysa içlerinden ancak bir ikisi Pakistan'a ulaşabilecekti. Ali, arabasını bir tepenin üzerine

çekmişti. Uluyan seller ve yükselen sularla uyanıp, ailesiyle birlikte tepeye kadar tırmanabildi. Sular önce dingillere, sonra arabanın zeminine kadar yükseldi, dizlerine çıktı, göğüslerinin hizasına vardı. İki gün boyunca Ali ve yakınları arabaya sarılıp beklediler. Bir lokma yiyecek yemeden. Çevrelerinde arabaların kalıntılarını ve komşularıyla hayvanların şişmiş cesetlerini sürükleyen korkunç görüntüye bakarak ve soğuktan titreşerek beklediler.

Kuşaklar boyunca sulara direnen köprüler de sel altında kalmış, akıntının hızından çoğu yıkılıp çökmüştü. Hintli Binbaşı Aşwini Dubey sel sularının Amritsar yakınlarında, Byas'ın üzerindeki köprüyü kapladığını gördü. Arabalar, öküzler, insanlar hep girdaba kapıldılar, öyle bir kuvvetle köprü kemerlerinin ayaklarına savruldular ki, "arabalar kibrit kutuları gibi süpürüldü, insanlar ve hayvanlar ezildi."

Fotoğrafçı Margaret Bourke-White, Ravi'nin çılgın taşkınına uykusunda uğradı; beline kadar suya ve çamura gömülmüş olarak didindi, en sonunda bir barınak bulabildi. Ancak sular çekildikten sonra, kıyamet gününü hatırlatan alana döndü. Burası, o gece dört bin Müslüman'ın konakladığı, nehir yatağıyla demiryolu çevresindeki çalılıklar arasında bir yerdi. Göçmenlerin üç binden fazlası ölmüştü. Çayır, "oturacak yerleri dağılmış arabalar, cesetler, araçlar, çamur deryası içinde kalmış mutfak eşyasıyla bir savaş alanına benziyordu." Sikh asıllı polis memuru Guruşaran Singh'e göre bu kahredici su baskınının silinmez anısı, "kaba bir kukla gibi ağaç dallarından birinden sarkan ve sabahın yüce aydınlığında akbabaların bilinçli bir biçimde kemirdikleri bir Gurkha askerinin cesedinin" görüntüsüydü.

1947 yılı yaz ve sonbaharının o müthiş haftalarında, Pencap'ta kaç insanın öldüğünü hiç kimse kesinlikle bilemeyecek. Katliam olayları, her türlü otorite yoksulluğu ve öyle bir kargaşalık sırasında meydana gelmişti ki, doğru bir sayı söylemek olanağı bulunamadı. Yol kenarlarında terk edilen, kuyuların dibine atılan, evlerinin ve köylerinin kundaklanıp yakıldığı sırada diri diri kavrulan kurbanların sayısı, bütün tahminleri yaya bırakmaktadır. En karamsar tahminler, bir milyonla iki

milyon arasında insanın öldüğü üzerinde duruyor. Bu olaylar hakkında soruşturmayla görevlendirilen ve Hindistan'ın ileri gelen önemli kişilerinden yargıç D.G. Khosla, raporunda beş yüz bin rakamını veriyor[1]. O dönemin iki ünlü tarihçisi, Penderel Moon ve N.V. Hodson (bunlardan ilki o sırada Pakistan'da görevliydi), iki yüz binle iki yüz elli bin arasında bir rakam ileri sürüyorlar[2]. Doğu Pencap'ın ilk Hintli valisi ve durum hakkında en iyi bilgiye sahip önemli bir kişi olan Sir Şandulal Trivedi, bu korkunç mezarın kurbanlarının sayısının iki yüz yirmi beş bin olduğunu saptadı.

Buna karşılık göçmenler hakkındaki istatistikler biraz daha kesindir. Bütün sonbahar boyunca ve kış aylarının başında, haftada beş yüz ile yedi yüz bin kişilik kitleler halinde, rakam on buçuk milyona ulaşıncaya kadar, yollara akın etmeye devam ettiler. Ayrıca bir milyon insan da Bengal'de yerini yurdunu değiştirecekti, ama çok daha iyi koşullar altında.

Pencap'taki dehşetengiz olaylar, ister istemez sonuncu Kral naibiyle Hintli ve Pakistanlı yöneticilere karşı eleştiriler yöneltilmesine sebep oldu. Londra'da Winston Churchill -Hint bağımsızlığının eski düşmanı- güç sakladığı bir memnuniyetle, kuşaklar boyunca barış içinde yaşayan bu halkların şimdi birbirlerine "vahşi hayvanlar gibi" saldırdıklarını söyleyerek hepsini kınarken, "İngiliz tahtının cömert, hoşgörülü ve tarafsız egemenliği"nden dem vurdu.

Başbakan Clement Attlee Ekim ayı başında Lord Ismay'e, Büyük Britanya'nın "yanlış bir yola sapıp sapmadığını, işi aceleye getirip getirmediğini" sordu. Elbette bu soruya cevap vermek olanaksızdı. Kral naibinin siyaseti, felaketi ancak acil bir kararın önleyebileceği inancına dayanılarak dikte ettirilmeseydi neler olurdu demek, varsayımlara dayanmak olur. Buna rağmen bir şey kesindir: Yalnız Hintli liderler Mountbatten'ın acele davranmak istemesini onaylamakla kalmamışlar, ama herkes -ayrıcalıksız herkes çabuk davranmayı ona yol olarak gös-

(1) *Stern Reckoning*; yazan: Gopal Das Khosla. Jaico Books, Bombay, 1963.

(2) *Divide and Quit*; yazan: Penderel Moon. Chatto ve Windus Yayınevi, Londra 1961. *The Great Divide*; yazan: H.V. Hodson. Hutchinson ve Co. Yayınevi, Londra, 1969.

termişti. Cinnah, sözleşmenin ruhunun harekâtın temposuna bağlı olduğunu tekrarlamaktan hiç vazgeçmemişti. Nehru, bir çözüm yolu seçmekte yapılacak gecikmenin, bir iç savaşa sebep olabileceği konusunda ısrarla Kral naibini uyarmıştı. Hatta Taksim'e karşı olduğu halde, Gandhi bile Kral naibini hep aynı yola itiyordu: İngiltere'nin Hindistan'dan derhal çekilmesi. Mountbatten'ın halefi Lord Wavell de çabuk davranmanın erdemine öylesine inanmıştı ki, meşhur "Tımarhane Harekâtı"nda Hindistan'ın eyalet eyalet ve en kısa zamanda boşaltılmasını önermişti.

Lord Mountbatten da karşılaştığı dramatik durumu dikkate alarak, görüşme yoluyla Taksim'e ulaşmaktan başka her türlü siyasetin, Hindistan'ı tarihinde bir benzeri daha görülmemiş bir kardeş kavgasına sürükleyeceğine kesinlikle inanıyordu. Böyle bir felaketi ise Büyük Britanya'nın ne önleme olanağı olabilirdi ne de isteği.

Yine de Taksim'den sonra Pencap'ta patlak veren şiddet eylemleri, ne Mountbatten'ın ne kendilerine başvurulan diğer danışmanların ne de Hindu liderlerin tahmin ettikleri boyutlara erişti. Eyalette düzeni sağlamak için özel olarak kurulan elli beş bin kişilik kuvvet, şimdiye dek benzeri görülmemiş felaket karşısında eridi, gitti. Ama facianın sonuçları ne kadar dehşet verici olursa olsun, yine de bir eyalette sınırlı kaldı ve toplam Hindistan nüfusunun onda birini kapsadı. Oysa başka bir çözüm yolu, bütün ülkeyi Pencap'takine benzeyen dehşet olaylarına sürükleyebilirdi.

Sağ kalanların yeni koşullara ayak uydurma çabaları ise aylar, hatta yıllar sürecekti. İnsanlığın beşte birinin özgürlüğünün bedelini ödemişlerdi ve bu fiyat, koca bir kuşağın ruhunda çok acı anılar bırakacaktı. Bu burukluk bir sonbahar akşamı, Pencap'taki göçmen kamplarından birinde, bir göçmenin İngiliz subaylarından birinin yüzüne karşı, "Gidin, İngilizler'e söyleyin, geri gelsinler!" Diye öfke ve kırgınlıkla bağırmasıyla, en korkunç ifadesine ulaşacaktı.

- 15 -
Adını Kalbime Yazdım, Keşmir

Srinagar'da, Keşmir mihracesinin pek gösterişli bir biçimde aydınlatılan sarayında cereyan eden tören, Hindu bayramlarının en şatafatlılarından biriydi. Her yıl, Ekime rastlayan *"Açvina"* ayının dokuzuncu gününe rastlayan yeni ay zamanı, Hindu'lar, Tanrı Çiva'nın eşi Tanrıça *"Durga"*nın cahilliğin simgesi şeytan-manda *"Mahishasura"*ya karşı kazandığı zaferi kutlardı. 24 Ekim 1947 günü akşamı Mihrace Hari Singh, bu yeni bayramı, sarayının ileri gelenlerinin geleneksel bağlılık antlarını kabul ederek, törelere uygun biçimde kapatıyordu. Adamlar, birer birer tahta ilerliyor ve hükümdarın avucuna ipek bir mendilin içine sarılmış simgesel bir altın tutarındaki sunguyu bırakıyorlardı. Kararsız mihrace, mutlu bir insandı. Hint yarımadasının üçte birine hükmeden 565 prensin gösterişli birliği içinde, hâlâ bir toprağa sahip olabilen üçünden biri de oydu. Diğer ikisi ise, Junagadh nevvabıyla -bir yaratığın dünyaya insan olarak geleceği yerde, köpek olarak gelmesinin daha hayırlı olduğu şu küçük ülke- Haydarabat nizamıydı. Junagadh nevvabı, küçücük prensliği Hint topraklarının ortasında kaldığı halde, her türlü mantığa karşı çıkıp, Pakistan'la birleşmeyi denemişti. Artık günleri sayılıydı: İki haftaya kalmadan, Hint ordusunun girişeceği bir istila hareketi, kendisine, Pakistan'a apar topar kaçmadan önce, ancak gözde köpeklerini, karılarını ve mücevherlerini bir uçağa tıka basa dolduracak zaman bırakacaktı. Nizam'ın da günleri sayılıydı. Bağımsızlığını kabul ettirmek

için verdiği son savaşa rağmen, prensliğinin bağımsız Hindistan tarafından iltihak edildiğini görecekti. Hem de son Kral naibinin ayrılışından kısa bir süre sonra.

Keşmir mihracesi Haziran ayında eski dostu "Dickie" Mountbatten'ın kendisini cesaretlendirmesine karşılık vermesini önleyen diplomatik hazımsızlığı "atlatmış," Hindistan ya da Pakistan'a katılmaktan kaçmıştı. Hari Singh, nilüfer biçimindeki altından şemsiyesinin gölgesinde oturmuş, başında elmas bir madalyonla bezenmiş muslin bir sarık, boynunda ortası sülalesinin simgesi bir zümrütle süslenen on iki dizi inciden bir kolye, inatla hayatının en büyük rüyasına sarılmıştı: *"East India Trading Company"*nin bir yüzyıl önce atalarına altı milyon rupi ve yıllık Himalaya keçilerinin kılından dokunmuş altı *"paşmina"* şalı vergi karşılığında sattığı "Sihirli Vadi"sinin bağımsızlığı!

Soylu uyruklarının geçit töreni sarayının billur avizeleri altında sürüp giderken, buradan seksen kilometre uzakta, Şelam Nehrinin kıyılarında bir grup dinamitçi komando, Mahura elektrik santralının kapısını zorluyordu. Adamlardan biri patlayıcı maddelerin fitilini üstü kadranlar ve kollarla kaplı bir panonun üzerine yerleştirdi. On saniye sonra çok şiddetli bir patlama havayı sarsıyordu.

Aynı anda, Pakistan sınırından Ladak ve Çin'e yakın yerlere kadar, her tarafta ışıklar kararıyordu. Saray ve bütün başkent bir anda karanlıklara gömülüvermişti. Yüzer berber salonu "Vanity"de, yaşlı İngiliz kızı Florence Lodge öfkesini hiç saklamadı. Elektriğin kesilmesi son müşterisini de 1929'da Paris'ten getirttiği "permanat makinesi"nin nimetlerinden yoksun bırakmıştı. Dal gölünün kıyısında demirli yüzer evlerinde kalan yüzlerce İngiliz de bu ani kararmanın anlamının ne olabileceğini kendi kendilerine sordular. Hindistan ordusunun bu eski subaylarıyla İmparatorluğun memurları henüz bilmiyorlardı, ama bu elektrik kesilmesi, insanın kendisini ayda otuz İngiliz lirası maaşla Cihangir Han sandığı güneş ve çiçek cennetindeki huzur dolu varlıklarının sona erdiğini haber veriyordu.

Bacağından geçirdiği ameliyat yüzünden hâlâ odasında yatan mihracenin büyük oğlu Karan Singh, karanlıkta Himalaya buzullarından

kopup gelen kış rüzgârının uğultusunu dinliyordu. Birden, tıpkı babası, davetlileri gibi, Srinagar'daki daha binlerce insan gibi, rüzgârın getirdiği bir başka sesi, o da fark etti. Bu, şehre inen çakalların ulumalarıydı.

O 24 Ekim 1947 gecesi bir başka sürü daha Srinagar ve Keşmir vadisine doğru ilerliyordu. Kırk sekiz saatten beri Pakistan'daki Pathan kabilelerinin yüzlerce savaşçısı Hari Singh'in krallığını istila etmekteydi. Özel ordusu da istilacıların safında yer almak üzere hemen bütünüyle firar etmişti.

Bu baskının asıl kökeni, iki ay önce Muhammet Ali Cinnah'ın özel askeri kalem müdürü, İngiliz Albayı E.S. Birnie'ye yönelttiği masum istekti. Haftalarca süren çetin müzakerelerden bitkin düşen, akciğerlerini kemiren amansız hastalıktan iyice zayıflayan Cinnah, dinlenmeye karar vermişti. Bu amaçla da Birnie'yi, Eylül ortasında iki haftalık bir tatil için gerekli hazırlıkları yapmak üzere Keşmir'e gönderdi. Aslında bu yazlık seçim yeri çok doğaldı. Cinnah ve yurttaşlarının çoğu için, Taksim'den sonra halkının dörtte üçü Müslüman olan Keşmir'in Pakistan'ın bir bölümü olmasından başka bir alın yazısı bahis konusu olamazdı.

Ama İngiliz subayı kendisine çok şaşırtıcı bir haber getirmek zorundaydı: Hari Singh, Cinnah'ın turist olarak bile prensliğine adım atmasını istemiyordu. Bu red, Pakistan'ın liderine Keşmir'deki durumun pek beklendiği gibi gelişmeyeceğini kabaca açıklamış oluyordu. Yüreğinin rahat etmesi amacıyla, hiç de konuksever davranmayan mihracenin gerçek niyetlerini öğrenmek için özel bir görevli seçti.

Bu özel görevlinin raporu ise, bomba etkisi yarattı: Hükümdarın, ülkesini Pakistan'a katmaya hiç mi hiç niyeti yoktu. Cinnah'ın bu meydan okumaya karşı çıkmaktan başka yapacak bir şeyi yoktu. Başbakanı Liyakat Ali Han, dikkafalı mihraceyi razı edebilmek için en iyi çareyi bulmak amacıyla bir grup yetkili kişiyi Lahor'da topladı.

Açık seçik bir istila eylemi, daha başlangıçta bir kenara bırakıldı. Pakistan ordusu, Hindistan'la kapışmasına sebep olabilecek böyle bir serüvene atılmaya hazır değildi. Geriye iki olasılık kalıyordu. Bunların birincisini, eski Sandhurst Akademisi öğrencilerinden ve tertiplere pek

meraklı olan Albay Ekber Han önerdi. Hindu hükümdara karşı, Keşmirli Müslümanlar'ın genel bir isyan hareketine girişmelerini ileri sürdü. Bu belki aylarca sürecek hazırlıkları gerektirecekti, ama bu sürenin sonunda "elli bin Keşmirli'nin, mihraceyi, Pakistan'a iltihak belgesini imzalamaya zorlamak için Srinagar üzerine yürümesi"ni sağlayacaktı.

Daha çekici olan ikinci önerinin sahibi, ünlü Kuzeybatı Sınır Eyaletinin başbakanıydı. Öneri, Hint yarımadasının en gürültücü ve en korkulan halkı Pathan kabilelerine çağrıda bulunuyordu. Bunlar, Afganistan sınırına yakın bölgede yaşıyorlardı. Pakistan, işgal ettiği bölgede barışı sürdürmek gibi, İngiltere'den ağır bir miras almıştı. Bu kabilelerin huysuzluğu öylesine amansızdı ki, Karaçili Müslüman kardeşlerinin siyasal etkisi altına girmeleri zayıf bir ihtimal gibi görünüyordu. Indus vadisine doğru genişlemeyi hayal eden Afgan kralının ajanlarının kışkırttığı bu insanlar, aslında Muhammet Ali Cinnah'ın genç devleti için gerçek bir tehlike yaratıyorlardı. Dolayısıyla bu amansız savaşçıları Keşmir'e yöneltmek, hatırı sayılır avantajlar sağlıyordu. Böylece hem Hindu mihracenin çabuk düşmesi sağlanacak ve devletinin ilhak edilmesi kolaylaşacak hem de Pathan'ların açgözlülüğü engellenmiş olacaktı.

Toplantı, başbakanın bir uyarısıyla tamamlandı: Harekât, mutlak bir gizlilik içinde tasarlanmalı ve örtülü ödenekten finanse edilmeliydi. Ne ordunun, ne sivil yönetimin ne de özellikle yeni devletin hizmetinde kalan İngiliz memurlarının bundan şüphelenmemesi lazımdı.

Üç gün sonra, eski Peşaver şehrinin evlerinden birinin zemin katında, başlıca kabile reisleri Srinagar üzerine yürüyüşü düzenlemek üzere seçilen ve kıyafet değiştirmekte inanılmaz biçimde usta sayılan biriyle, Binbaşı Hurşit Enver'le buluşuyorlardı. Onun çevresinde çömelip oturan Pathan'lar, tüniklerin ve göğüslerine kadar inen uzun sakallarıyla, Kral Davud'un askerlerine benziyorlardı. Çaylarını yudumlayıp *"hukka"* dedikleri nargilelerini tokurdatarak Cinnah'ın habercisinin çizdiği karanlık tabloyu dikkatle dinlediler.

Hurşit Enver onlara Allah'sız ve puta tapan Hindu hükümdarın, Hindistan'ın kucağına atılmak üzere olduğunu, Hindistan'ın da çok geçmeden bütün prensliğini yutacağını açıkladı. Böylece milyonlarca

Müslüman, Hint boyunduruğu altına girecekti. Öyleyse görevleri, Keşmirli kardeşlerinin imdadına koşmaktı. Bu vatanseverce çağrının ardında, çok daha fazla bir başka harekât, onun kadar eski olmakla beraber pek öyle kahramanca sayılmayacak ve Pathan'dan bir din savaşından daha çok ilgilendirmesi olanağı yüksek bir kutsal cihad saklıydı: Talan vaadi.

Birkaç saat sonra ise, köylerdeki kulübelerde Landi Kotal çevresindeki konak yerlerinde, Hayber geçidinin doruklarında ve çok eski kuşaklardan beri tüfek imal ettikleri gizli mağaralarda, kaçakçılık kervanlarının saklandığı barınaklarda, Pathan'lar, Müslümanlığın cihad çağrısını duyurmaya başladılar. Pazardan pazara dolaşarak, gizli ajanlar mısır ekmeği, nohut ve şeker stokları hazırladılar. Savaşçılar bu yiyecekleri bellerindeki kemere saklayarak, günlerce beslenme olanağı bulabileceklerdir. Sonra da insanlar, silahlar ve cephane, buluşma noktalarına doğru yola çıkarıldı.

Sesler, Pakistan'ın yüksek memurlarına ait seslerdi, ama İngilizce anlatıyorlardı meramlarını. Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nin yeni Valisi Sir George Cunningham, Pakistan ordusunun Başkumandanı General Sir Frank Messervy'a telefon ediyordu. Pakistan, varoluşunun bu ilk aylarında, geniş çapta İngilizler tarafından yönetilmekteydi. Ülkesinin ve ordusunun, bağımsızlığın hemen ertesinde yetenekli kadrolara acil ihtiyacı olacağı bilincine varan Cinnah, -Nehru'nun Hindistan'da yaptığı gibi- ulusal gururu frenlemeyi bilmiş ve ulusun yönetiminin belli başlı görevlerine İngilizleri atamıştı. Pakistan bir Doğu ülkesi olmaya devam ediyordu ve işler, Bizans entrikalarına özgü davranışlarla yürütülüyordu. Başbakanın emri uyarınca, Keşmir'in istilasını örgütleyenler öyle davranmışlardı ki, bugün kendi emirleri altında çalışan eski efendileri, tasarılarını hiç bilmiyorlardı bile.

"Baksanıza, 'old boy,'" diye bağırıyordu Peşaver'deki odasında Vali Cunningham, "bana öyle geliyor ki, birtakım garip dolaplar çeviriyor bizimki."

General Messervy'a, içleri kabilelerin adamlarıyla dolu kamyonların, günlerdir "Allahüekber" sesleriyle şehre akın ettiklerini anlattı. Ondan başka herkes bu heyecanlı birliğin hedefinin ne olduğunu galiba biliyordu.

"Pakistanlılar'ın, gerçekten Keşmir'in Pathan'lar tarafından istila edilmesine karşı olduklarına emin misiniz?" diye devam etti. "Bana kalırsa asıl, eyaletimin başbakanı, onları bu serüvene atılmaya cesaretlendiriyor."

Bu telefon konuşması, General Messervy'ı tam valizini dürdüğü sırada yakalamıştı. Gerçekten de hükümet her şeyi, onun, harekâtın başladığı gün genel karargâhından on bin kilometre uzakta olacağı biçimde ayarlamıştı. Pakistan ordusunun İngiliz asıllı başkumandanını uzaklaştırmak için, Taksim anlaşmalarını çiğneyip Hindistan'ın vermediği silahları sağlamak amacıyla onu Londra'ya göndermek, ideal bir bahaneydi.

"Ben bu tür bir girişime karşı olduğumu size teyid edebilirim," diye cevap verdi General Messervy, "üstelik başbakan da benim gibi düşündüğü konusunda bana garanti verdi."

"Öyleyse," diye derin bir iç çekti Cunningham, "ona burada olup bitenleri haber verseniz, bence iyi edersiniz."

Londra'ya giderken, Messervy, Lahor'a da uğrayıp, Liyakat Ali Han'ı görmeye koştu. Gandhara'nın rölyeflerindeki bir Buda heykeli kadar serinkanlı haliyle, Pakistan başbakanı ona ordusu bahsinde gereken teminatı verdi. Kuşkuları hiçbir temele dayanmıyordu. Ziyaretçisinin önünde derhal Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nin sorumlularına telgraf çektirip, bu rezil hazırlıklara son vermelerini emretti. Messervy, yüreği rahatlayarak Londra'ya uçtu. Burada satın alacağı toplar ve mermileri, aslında yokluğu sırasında ustaca tezgâhlanan bir savaşı desteklemeye yarayacaktı.

Bütün ışıkları söndürülmüş, motoru stop etmiş olan Ford, buz gibi gecenin içinde kaydı ve köprüye yüz metre kala durdu. Arabanın ardında birtakım kara gölgeler uzanıyordu; içinde silahlı ve sessiz adamların sıkış sıkış oturdukları bir düzineye yakın kamyon. Şelam'ın yatağının

dibini karıştıran selin gürültüsü, geceyi dolduruyordu. Arabanın içindeki yerel Yeşil Gömlekliler'in genç lideri Sayrab Hayat Han, sinirli sinirli bıyıklarını buruyordu. Keşmir, köprünün karşı kıyısında başlıyordu ve subay, sabırsızlıkla mihracenin ordusundaki Müslüman askerlerin ayaklandıklarını, Hindu komutanlarını katlettiklerini, Srinagar'la olan telefon bağlantılarını kestiklerini ve sınır muhafızlarını zararsız hale getirdiklerini bildirecek olan füzenin işaretini bekliyordu.

Beklenen ışıklı yay, en sonunda pembe bir şimşek gibi çaktı. Sayrab Hayat Han arabasını çalıştırdı. Keşmir savaşı başlıyordu.

Birkaç dakika sonra yürüyüş kolu Muzafferabad adlı küçük şehrin gümrük binaları önüne vardı. Geç kalan bir tüccar konvoyunun çıkageldiğini sanan iki gümrükçü, uykulu uykulu durmalarını işaret ettiler. Bunun üzerine Pathan'lar savaş çığlıkları atarak kamyonlardan aşağı atladılar ve kestikleri telefon telleriyle iki gümrükçüyü bağladılar.

İstila kuvvetlerinin genç kumandanının etekleri zil çalıyordu: Harekât bundan daha iyi koşullar altında başlayamazdı. Srinagar yolu açıktı artık; savunmasız, engelsiz bir yol. Şu andan itibaren şafak sökünceye kadar, hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan tamamlayabilecekleri bir gezinti. Günün ilk ışıklarıyla birlikte binlerce Pathan, Hari Singh'in uyuyan başkentini istila edecekti. Adamları sarayı ele geçirecekler diye hayal ediyordu Sayrab Hayat Han ve bizzat kendisi mihraceye sabah kahvaltısı tepsisiyle birlikte, o 22 Ekim 1947 günü bütün dünyayı dolaşacak olan haberi iletecekti: "Keşmir artık Pakistan'a aittir."

Ama bütün bunlar bir düştü ve genç militan, hayal kırıklığına uğramakta gecikmeyecekti. Bu istilayı planlayan Lahor'lu stratejiciler, aslında büyük bir hata işlemişlerdi. Sayrab Hayat Han, Srinagar yoluna atılmak üzere adamlarını toplamak istediği zaman, hepsinin sırra kadem bastıklarını gördü. Kamyonlarının içinde bir tek Pathan bile kalmamıştı. Gecenin karanlığı içinde yok oluvermişler, Muzafferabad'ın pazar yerindeki dükkânları yağma ederek Keşmirli Müslüman kardeşlerini kurtarmaya başlamayı yeğ tutmuşlardı. Onların burada rastladıkları zenginliklerin bolluğu, Muhammet Ali Cinnah'ı sihirli Keşmir vadisini yeniden görmek ve oraya sahip olmak zevkinden yoksun bırakacaktı.

"Herkes kendi başının çaresine bakıyordu," diye o günü anlatıyor Sayrab Hayat Han. "Kilitlere ateş ediyor, kapıları kırıyor, en değersiz şeyleri bile yağmalıyorlardı." Subaylarının da yardımıyla, adamları tüniklerinden çekerek onları bu kargaşalıktan kurtarmayı denedi.

"Ne yapıyorsunuz?" diye umutsuzca inliyordu, "bizim daha Srinagar'a gitmemiz gerekiyor!"

Ne var ki talan sarhoşluğu Pathan'ların iyice başını döndürmüştü. Artık hiçbir şey çılgınlıklarını durduramazdı. Srinagar o gece bu adamların eline geçmeyecekti. Sistemi talanı yürütmekteki hızlarıyla elektrik santralına ulaşıp Hari Singh'in sarayını ve başkenti karanlıklara gömebilmek için, yüz otuz kilometreyi ancak kırk sekiz saatte aşabileceklerdi.

Pakistanlı kabilelerin Keşmir'i istila etmeleriyle ilgili ilk haberler, Yeni Delhi'ye ancak iki gün sonra ulaşabildi. Ancak bu haberler Hindu asıllı mihracenin bir S.O.S. çağrısı biçiminde değil de en uygunsuz biçimde geldi. Haftalardır milyonlarca insanın sefaletini beraberinde sürüklediği Pencap'a büyük göç yolu üzerinde, akbabaların uğursuz ziyafetlerinden sonra gelip kondukları telgraf direklerinin tepesinde, Pakistan'ı hâlâ Hindistan'ı bağlayan bir telefon teli bulunuyordu. Bu hat Ravalpindi'deki 17.04 numarayı, hâlâ Yeni Delhi'deki 30.17 numaraya bağlamaya devam ediyordu. Bu iki telefon numarası Pakistan ve Hint ordularının başkumandanlarının özel hatlarının numarasıydı. Yani iki İngiliz generalinin, artık ortadan kalkan eski Hindistan ordusunun eski iki subayının, iki dostun numaraları.

General Messervy'in Londra'da bulunduğu sırada yerine vekâlet eden General Douglas Gracey, 24 Ekim Cuma günü Keşmir'in istilası haberini aldı. Kumandanının özel hattından yararlanarak, Cinnah'ın bu işi en son olarak öğrenmesini dilediği adamı, Hint ordusunun başkumandanı İskoçyalı Robert Lockhart'ı aradı. Bu girişime karşı koyabilecek tek kuvvet de bu orduydu. Öte yandan Lockhart, haberi hemen iki diğer İngilize, Genel Vali Lord Mountbatten'la, ülkeden ayrılmakta olan İngiliz birliklerinin başkumandanı Mareşal Sir Claude Auchinleck'e de duyurdu.

Patlak veren savaş, ayrı ayrı Pakistan ve Hindistan ordularında görev alan İngiliz subayları için dramatik bir vicdan çatışmasına sebep olacaktı. İnsan olarak, her şeyden çok ve öncelikle harekâtın genişlemesini önlemeyi diliyorlardı. Eski Hindistan ordusundaki silah arkadaşlarının birbirlerini kırmalarına karşıydılar. Ancak hepsi de birer asker olarak, önce aldıkları emirleri uygulamak zorundaydılar.

Komuta ettikleri ordular Keşmir'in karlı düzlüklerinde karşı karşıya gelirken, Yeni Delhi'yi Ravalpindi'ye bağlamaya devam eden garip telefon hattında kurulan diyalog sürüyordu. Bu da bir gün, hizmet ettikleri hükümetlerin sert eleştirilerine yol açacak ve ayrılmalarına sebep olacaktı. Aslında eğer o sonbaharda Hindistan'la Pakistan arasında genel bir savaş patlak vermediyse, bunun büyük payı, aralarındaki gizli konuşmalardı.

Lord Mountbatten haberi aldığı zaman, Tayland Dışişleri Bakanı onuruna düzenlenen bir şölene gitmeye hazırlanıyordu. Son davetli de çıktıktan sonra, Nehru'ya kalmasını rica etti. Hindistan başbakanı haber karşısında altüst oldu. Hiç kuşkusuz hiçbir başka haber onu bundan daha fazla yaralayamazdı. Atalarının eski ülkesine tapıyor, onu "son derece güzel bir kadına" benzetiyordu. "Nehirlerinin ve vadilerinin, göllerinin ve zarif ağaçlarının olanca dişi güzelliklerini alıp bezenen" güzel bir kadına. Özgürlük uğruna giriştiği mücadelesi sırasında, "yüksek surlarını, uçurumlarını, karlarla kaplı doruklarını, vadiye doğru akan vahşi ve amansız sellerini" seyretmek için sık sık buraya gelmişti.

Keşmir sorunu nedeniyle Mountbatten, hiç bilinmeyen bir Nehru, birden ünlü soğukkanlılığını yitirip artık Keşmir'in Brahman tutkusundan başka bir şeyden bahsetmeyen bir Nehru tanıyacaktı. Tutumunu açıklayabilmek için de "Calais adı bir zamanlar nasıl sizin kraliçeniz Mary'nin kalbine kazılmışsa, Keşmir adı da benim kalbime yazılı," diye bağırdı.

Mareşal Auchinleck, Keşmir'deki yüzlerce İngiliz'i kurtarmak için Srinagar'a derhal bir İngiliz tugayını uçakla indirmeyi tasarladığını açıkladığında, genel valiyi bir başka fırtınalı çatışma daha bekliyordu. Aslında böyle bir girişimde bulunulmazsa, hepsinin genel bir katliama

kurban gitmelerinden çekiniyordu. Böyle bir olasılık ne kadar korkunç olursa olsun Mountbatten'ın bağımsız bir devletin toprakları üzerinde İngiliz askerlerinin kullanılmasına izin vermeye hiç niyeti yoktu.

"Çok üzgünüm," dedi, "ama razı değilim buna. Eğer Keşmir'de askeri bir müdahale olacaksa, ancak Hint birlikleri bunu gerçekleştirebilir."

"Bütün vatandaşlarımız katledilecekler ve kanları, sizin ellerinizi kirletecek," diye öfkeye kapılan Auchinleck bağırdı.

"Bu, ne yazık ki yüklenmek zorunda olduğum bir sorumluluk," diye cevap verdi Mountbatten, "İşgal ettiğim mevkiin fidyesi bu. Ama İngiliz askerlerinin bu işe karışmaları, daha da beter bir şey olur."

Hindistan Hava Kuvvetlerine ait bir DC 3 uçağı ertesi gün öğleden sonra Srinagar havaalanının, terk edilmiş pistlerinden birine indi. Uçaktan, mihracelerle yürütülen görüşmelerin uzmanı, yüksek Hint memurlarından V.P. Menon, Hint ordusu albaylarından Sam Manekshaw ve bir hava subayı indi.

Bu üç adamın görevi, daha o sabah, mihrace Hari Singh'in S.O.S. çağrısı üzerine Hint hükümetinin savunma komitesinin olağanüstü toplantısında kararlaştırılmıştı. Mountbatten, Hindistan'ın bu olaya müdahalesinin kaçınılmaz olduğunu o zaman anlamıştı. Bunun meşru yollara uygun biçimde yapılmasından yana olduğu için de Keşmir'e birlik göndermeden önce, mihracenin Hindistan'a katıldığını resmen açıklamasını beklemeleri konusunda hükümeti inandırmıştı. Çünkü o zaman prenslik doğrudan doğruya Hindistan'ın bir bölümü sayılacaktı.

Mountbatten daha da ileri gitti. Henüz dün İngiltere'ye hizmet ederken yaptığı gibi, yine demokratik ilkelere son derece bağlıydı. Büyük Britanya'nın, halkın isteğine rağmen Hindistan'da kalmakta direnmesinin olanaksız olduğuna nasıl inandıysa, şimdi de Keşmir'de Müslüman halkın çoğunluğunun hislerine karşı bir çözüm yolu bulunamayacağını düşünüyordu. Gerçekçi olduğundan, huyları suyları üzerine hiçbir kuşkusu yoktu. 7 Kasım'da yeğeni VI. George'a, "Müslüman oranı

böyle olan bir halkın, ülkesinin Pakistan'a katılması yolunda oy vermekten kaçınmayacağına inanıyorum," diye yazıyordu.

Mountbatten, bu nedenle Hintli valiyi Keşmir'in iltihakıyla ilgili bir şarta uymaya inandırdı. Mihracenin kararı, ancak "geçici" olabilirdi. Ancak barış sağlandıktan ve karar "halk oylamasıyla onaylandıktan" sonra kesinleşecekti.

Yeni Delhi'nin delegeleri uçakla dönerlerken, Mountbatten da Hindistan havayollarına ait bütün sivil uçakların yolcularını derhal bulundukları yerde bırakmalarını ve acele başkente dönmelerini emretti. Böylece tarihi bir harekât daha başlıyordu: Himalaya'ya uzanan bir hava köprüsü.

26 Ekim 1947 Cumartesi günü, gece yarısından biraz önce, evlerinden kaçan on buçuk milyon Hindu Sikh ve Müslüman'a bir göçmen daha katılıyordu. Keşmir mihracesi Hari Singh. Uşakları inci, zümrüt ve elmas çekmecelerini ve ipek halılarını taşırken, mihrace de en değer verdiği iki şeyini almaya gitti, mavi çelikten namluları sayesinde dünya ördek avlama şampiyonu unvanını kazandığı bir çift Purdey av tüfeğini. Yüzünde hüzünlü bir ifadeyle değerli tahtadan dipçiklerini okşadı, özenle muhafazalarına yerleştirdi ve arabasına kadar bizzat kendisi taşıdı. Çünkü onun tankı, eşyalarının en değerlilerini yerleştirdiği kamyonlardan ve diğer araçlardan oluşan koca bir kervanının başını çekecek olan lüks bir Amerikan otomobiliydi. Mihracenin kaçışını hiçbir katil sürüsü tehdit edemezdi: Son derece iyi silahlanmış olan muhafız birliği, kaçağın güvenliğini sağlayabilecekti. Gideceği yere gelince, kaderi talihsiz mihraceyi koleranın insanları biçtiği bir göçmen kampına değil, bir başka sarayda geçireceği yaldızlı sürgün günlerine götürecekti. Prensliğinin güneyinde, halkının çoğunluğunun Hindu olduğu ve bir zamanlar Galler prensiyle onun genç yaveri Lord Louis Mountbatten'ı da ağırladığı Jammu'daki kışlık sarayına.

Tarihin hızlı akışı, 1930'larda Londra'da patlak veren bir skandalda "M.A." diye anılan kişinin boş bağımsızlık düşlerini silip süpürüvermişti. Bütün mırın kırın etmeleri, ona Louis Mountbatten'ın "elma sepe-

ti"ndeki üç aydan başka bir şey kazandıramamıştı. Tehdit altındaki başkentinden kaçarken, ona bunu önceden salık veren V.P. Menon da Hint hükümetine mihracenin korunmasına karşılık her türlü anlaşmaya razı olduğunu haber vermek üzere Yeni Delhi'ye dönüyordu.

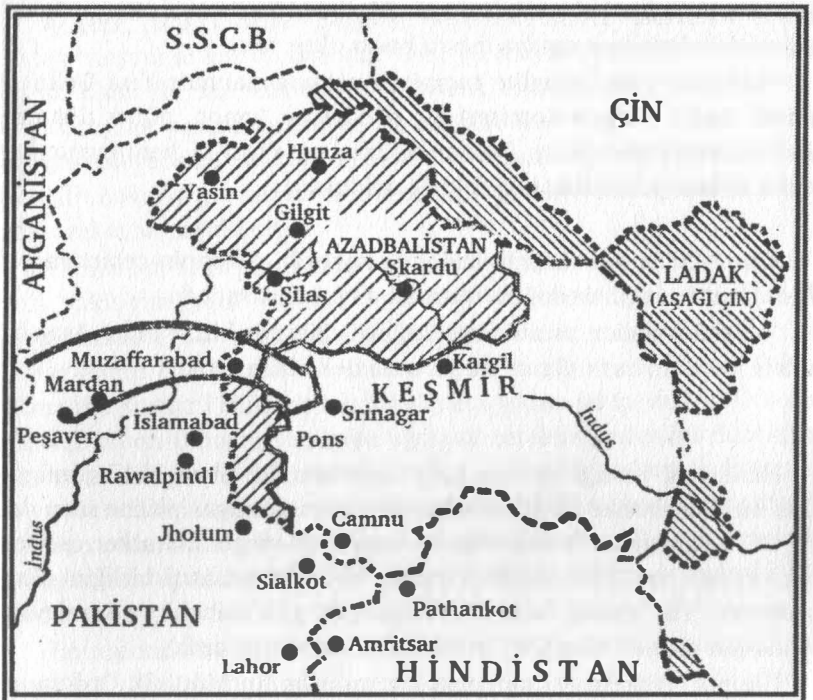
Hari Singh, bir daha asla Srinagar'daki sarayına dönemeyecekti. Birkaç yıl sonra da bu saraylar lüks oteller haline dönüşünce, sadakatlarını pek gösteremeyen genç subaylarıyla al takke ver külah olduğu odaları, zengin Amerikalı turistleri ağırlayacaktı.

On yedi saat süren çetin bir yolculuktan sonra mihracenin kervanı Jammu'ya ulaştı. Bitkin düşen Hari Singh, derhal dairesine çekildi. Uykuya dalmadan önce yaverini çağırtıp, saltanatının son emrini verdi. "Beni ancak V.P. Menon, Yeni Delhi'den dönecek olursa uyandır," dedi. "Çünkü bu, Hindistan yardımıma koşmaya karar verdi demektir. Şafağa kadar dönmezse, uykumda bir kurşun sık şakağıma, çünkü bu artık her şey bitti demektir benim için."

Yeni Delhi'ye döner dönmez, V.P. Menon ve kendisine eşlik eden iki subay, hemen Lord Mountbatten ve Hintli bakanların karşısına raporlarını vermeye çıktılar. Gerçekten kuşkulu haberler getiriyorlardı. Mihrace prensliğini Hindistan'ın sepetine atmaya karar vermişti, ama askeri durum ciddi endişeler esinlendiriyordu. Pathan'lar, başkentten elli kilometre kadar uzaktaydılar ve Hindistan'ın asker indirebileceği Keşmir'in tek havaalanı her an ele geçirebilirlerdi.

Mountbatten, bunun üzerine Hint hükümetini derhal eyleme geçmeye davet etti. İlk Hint askeri birliklerinin ertesi gün şafakla birlikte Srinagar havaalanının pistine uçakla indirilmesini emretti. Bu birlikler zırhlı araçlarla topçu kıtaları takviye olarak yetişinceye kadar, pisti her ne pahasına olursa olsun ellerinde tutmalıydılar. Zırhlı birliklerle topçu kıtalarına gelince, onlar da derhal Hindistan'ı Keşmir'e bağlayan tek kara yolu üzerinden harekete geçeceklerdi. Aslında bu güvenilmez yolu, Sir Cyril Radcliffe'in kurşunkalemi, Tanrının bir bağışı gibi, halkının çoğunluğu Müslüman olduğu halde Gurdaspu Bölgesini Yeni Delhi'ye sunarken Hindistan'a sağlamıştı.

KEŞMİR'İN İSTİLASI

Hari Singh beynine sıkılan bir kurşunla ölmeyecek demekti. Mountbatten da V.P. Menon'la ona prensliğini Hindistan'a bağlanmasını resmen onaylayan belgeyi gönderdi. Böylece Hindistan'ın Keşmir'e askeri müdahalede bulunmaya meşru hakkı oluyordu.

V.P. Menon, bu formalite tamamlanır tamamlanmaz Yeni Delhi'ye döndü. İngiliz Yüksek Komiseri Sir Alexander Symon, döner dönmez kendisini kutlamaya koştu. Menon o kadar neşeliydi ki, konuğunun kadehini ve kendi kadehini bol viskiyle doldurdu.

Ağzı kulaklarına vararak kadehini kaldırdı, ceketinin cebinden bir kâğıt çıkartıp, İngiliz'e doğru uzatarak, heyecanla salladı.

"Bu sefer tamam artık!" diye bağırdı. "Keşmir bizim oldu. Aşağılık budala imzasını bastı. Şimdi de sonsuza dek bizim artık!"

Hindistan, verdiği bu söze sadık kalacaktı. 27 Ekim 1947 günü şafakla birlikte mucize kabilinden bomboş olan Srinagar pistine inen dokuz DC 3 uçağından I. Sikh Piyade Alayı'na mensup 329 asker, aslında insan ve araç gereç bakımından gerçek bir ordunun öncü birliğini oluşturuyordu. Yüz binden fazla Hintli asker, bir gün alabalık ve karaleylek avcılarının cenneti olan karlı yamaçlarda savaşacaklardı.

Gariptir, Hintliler Keşmir'deki ilk başarılarını, Müttefik Ordularını Birmanya cangılında zafere ulaştıran strateji ustasına değil, Azize Marie'nin Francesko tarikatına mensup on dört Fransız, Belçikalı, İspanyol, İtalyan, Portekizli ve İskoçyalı rahibenin kendilerini feda etmelerine borçlu olacaklardı. Srinagar'a sadece elli kilometre uzaktaki küçük Baramullah şehrinde bulunan manastırı talan etmek için duran Pathan'lar, başkente ve büyük önem taşıyan havaalanını ele geçirmeye gidecekleri yerde burada oyalanınca, Cinnah'ın, Cihangir Han'ın sihirli vadisini topraklarına katma hülyası da suya düştü. İlk Sikh askerleri Keşmir'in tek havaalanına inerlerken, bütün 27 Ekim gününü, Pathan'lar talan, tecavüz ve cinayet iştahlarını söndürmeye uğraşarak geçirdiler. Küçük manastırın rahibelerine de saldırdılar, hastahanesindeki

hastaları ve yaralıları öldürdüler, manastırı ve kiliseyi kapılarındaki son çiviye kadar soydular.

O gece, haçına sarılan Belçikalı başrahibe Marie-Adeltrude, çektiği acıları "Keşmir'in kurtulması için" Tanrıya adayarak, aldığı yaraların etkisiyle öldü. Bu aziz kadınların çektikleri, Himalaya'nın eteğindeki bu küçük toprak parçası üzerinde İslamiyetin hakimiyetini hiçbir şekilde değiştiremeyecekti, ama Jawaharlal Nehru'nun askerlerine sihirli vadinin kilit noktalarına hakim olabilmek için gereken birkaç saatlik süreyi rahat rahat sağlayabildi.

Pathan'lar Srinagar üzerine yürüyüşlerine devam ettikleri zaman, artık vakit çok geçti. Hintliler bu ilerlemeyi durdurdular. Ardından Sir Cyril Radcliffe'nin yolundan ilk zırhlı birlikler de yetişince, Pathan'ları geriye doğru püskürtmeye başladılar. Yani iki gün önce, bir tek kurşun sıkmadan Keşmir'i istila etmek hayaliyle aştıkları sınıra doğru. Öfkeden küplere binen Cinnah, yenilgiye uğrayan çetelerin moralini düzeltmek için çeteci kılığında Pakistanlı askerleri cepheye göndermek konusunda, ordusundaki İngiliz subaylarına açıkça meydan okudu. Aylarca, iki düşman ordunun İngiliz asıllı baş kumandanlarının çabaları sayesinde, savaş ustaca uyutuldu; özellikle askeri dağcılık denemelerinden ibaret kaldı.

En sonunda bu anlaşmazlığa Birleşmiş Milletler el koyacaktı. Böylece Sihirli Vadi sorunu da Filistin, Berlin, Kore ve Vietnam gibi, dünyanın çözümsüz sorunları arasında yer aldı. Mountbatten'ın Nehru'yu da razı ettiği halk oylaması, bir sürü iyi niyeti kapsayan kalın dosyaların arasında uykuya terk edildi. Bütün ülke, 1948'de saptanan bir ateşkes hattı boyunca, ikiye bölünmüş olarak kaldı. Böylece bütün Keşmir ve başkenti Srinagar Hindistan'ın elinde kalıyor, ancak kuzeyde, Gilgit çevresinde dağlık bir küçük toprak Pakistan işgali altında bulunuyordu.

Bundan hemen hemen otuz yıl sonra, Keşmir'e sahip olma sorunu, Hindistan'la Pakistan arasında başlıca anlaşmazlık kaynağı, barışmalarını önleyen başlıca engel olarak kalmaya devam edecekti.

- 16 -
"Ateşle Arıtılmış" İki Brahman

Bağımsızlığın ilan edildiği gün yandaşlarını RSSS'in gamalı haçlı bayrağını selamlamaya çağıran Poona'lı genç aşırı Hindu milliyetçisi, o 1 Kasım 1947 akşamı *"Hindu Raştra"* (Hindu ulusu) adlı gazetesinin yeni binası olan beyaz kireçle badanalanmış mütevazi hangarı hayranlıkla seyretti. Yepyeni rotatifin yanı başındaki *"Press Trust of India"* Ajansı'nın teleksi de şimdiden tıkır tıkır işlemeye başlamıştı. Bunun da yanı başında, iskemle olarak kullanılan ters çevrilmiş birkaç sandıkla, eskilikten ayakları sallanan iki masa, yazı işleri salonunu meydana getiriyordu. Hiç kuşkusuz pek sefil bir eşyaydı bu, ama çelikten ve camdan gökdelenin tepesindeki imparatorluğuna bakan *"Citizen Kane"* bile, herhalde o gün Nathuram Godse'nin hissettiği kıvanç ve gururu duyamamıştır.

*"Hindu Raştra"*nın genel yayın müdürü, bu mutlu olayı kutlamak için çağırdığı dostlarını, ağzı kulaklarına vararak karşıladı. Toprak avluda bizzat kendisi bir sürü tatlı hazırlamıştı: *"Barfi"* bisküvileri, helva, kehribar ve zümrüt renginde şekerler. Orta yerde de kocaman bir semaver ağır ağır fokurduyordu. Bu sert tabiatlı Hintli'nin siyasetten sonra ikinci tutkusu kahveydi. Kokusuna bayıldığı kahveden bir fincan içebilmek için, bazen kilometrelerce yolu tek başına arşınladığı bile oluyordu.

Neşeli yüzlü, ufak tefek bir adam, davetlileri karşılamaya geldi. Narayan Apte, otuz dört yaşındaydı. *"Hindu Raştra"*nın yöneticisi, aynı zamanda Godse'nin de ortağıydı. Oysa daha giyim kuşamlarından başlayarak, her şey iki ortağın zıtlığını gösteriyordu. Nathuram Godse'nin sırtında basit bir gömlekle, Marat'ların giydiği, bol şalvara benzeyen *"dhoti"*si varken, Narayan Apte gri flanel pantolonunun üzerine zarif ve bej rengi bir tüvit ceket çekmişti. Huyları suyları da bundan daha az farklı değildi. Godse tok konuşan, ani parlayan biriydi; Apte ise bir kedi sinsiliğiyle hayatta yolunu bulurdu. Dökülmeye başlayan saçları yüzünden başının önü çıplaktı, ama kıvır kıvır saçlar ensesini ve kibirli profilini kocaman gösteriyordu. Sık sık gülümsüyordu, ama hep yarım yamalak. En çarpıcı yönü, gözlerindeki kara ve kendisini dinleyenlerin yüzüne adeta yapışıveren ateşli gözlerindeydi. "Apte gözleriyle konuşuyor," diyordu dostlarından biri, "ve gözleri konuşurken insanlar onu dinliyor."

Apte topluluk içinde son derece rahattı: Godse ise topluluk dışında kalırdı. Tasarlayıcı, gerçekleştirici bir ruhu vardı. Bütün davetliler kahvelerini içip bitirince susturmak için ellerini çırptı. Hisse sahiplerinin önünde bir bilançoyu inceleyen yönetim kurulu başkanı edasıyla *"Hindu Raştra"*nın öyküsünü anlattı. Sonra da ortağının konuşacağını ilan etti. Orkestra şefinin sopasını gözleyen bir tenor gibi kasılarak, ileri gitti Godse.

Daha ilk cümlelerini sarf ederken, avluya bakan bir binanın dördüncü katındaki pencerelerden biri açıldı. Aralıktan, ihtiyatla uzanan bir polis müfettişinin silueti belirdi. 15 Ağustos'tan beri Poona polisi şehirdeki aşırı Hindu milliyetçilerinin faaliyetini üstü kapalı olarak izliyordu. Hepsinin de Ağır Suç Masası'nda sabıka kayıtları vardı. Sıradan bilgilerden başka, Apte'nin kaydında şöyle bir değerlendirme bulunuyordu: "Tehlikeli olabilecek bir kişi." Godse, Louis Mountbatten'ın Taksim planını açıkladığından beri içini kemiren önemli sorunları ustalıkla sıralamaya başladı: Gandhi'nin tutumu, Kongre'nin davranışı ve ülkenin bölünmesi.

"Gandhi bir gün, Hindistan ancak cesedinin üzerinden geçilerek bölünebilir buyurmuştu," diye bağırdı. "Hindistan paylaşıldı, ama Gandhi hâlâ yaşıyor."

"Gandhi'nin **Şiddet Aleyhtarlığı**, silahsız Hindular'ı düşmanlarının pençelerine düşürdü," diyerek devam etti sözlerine. "Bugün Hindu göçmenler açlıktan ölüyorlar ve Gandhi, onları ezen Müslümanlar'ın savunmasını üzerine alıyor. Hindu kadınları ırzlarına geçilmesin diye kendilerini diri diri ateşe atıyorlar ve Gandhi onlara, 'Olayların kurbanı, galip gelendir' diyor. Bu kurbanlardan biri de benim anam olabilirdi! Vatanımız parçalandı, şimdi de akbabalar bu parçaları ufalıyor. Hindu kadınlarını sokak ortalarında kirletiyorlar. Oysa Kongre'nin hadım üyeleri, bu hakaretleri kılları bile kıpırdamadan seyrediyor. Ne zamana kadar? Evet, ne zamana kadar buna tahammül edeceğiz?"

Godse ter içinde, titreyerek sustu. Gökgürültüsü gibi bir alkış, sözlerini selamladı. Üç yüzyıldan beri Hindu milliyetçiliğinin tapınağı olan Poona'da böyle bir heyecan gösterisi hiç şaşırtıcı değildi. Hareketin kahramanı ve civar tepelerde dünyaya gelen Şivaji, Moğol İmparatoru Orangzeb'e karşı amansız bir gerilla savaşı vermişti. Yöneticileri olan *"peçwa"*lar (kılavuzlar) küçük bir Brahman soylular grubu olan *"şitpâwan"* tarikatının üyeleri olarak, 1817'ye kadar İngiliz istilasına karşı direnmişlerdi. Sonra da Hint milliyetçiliğinin bayrağını, bir dizi militan almıştı eline; tıpkı Gandhi'den önce gelen büyük lider Tilak gibi. Poona'nın aşırı milliyetçileri şimdi de yeni bir kahraman benimsemişlerdi; Şivaji'nin eserinin, *"peçwa"*ların ve Tilak'ın takipçisi gibi gördükleri biri. O 1 Kasım akşamı *"Hindu Raştra"*nın avlusundan kendisi yoktu, ama silueti bir sinema malikânesinden binanın duvarına yansıdığı zaman, kalabalık arasından saygılı bir mırıltı yükseldi. Görüntünün ve sesin bozukluğu bile, Vinayak Damodar Savarkar'ın büyüleyici kişiliğini değiştiremezdi. Ona *"Vir"* (Yiğit) lakabını takmışlardı.

Ardında tutkulu bakışlarının yandığı demir çerçeveli gözlükleri, sakalsız siması, çıkık elmacık kemikleri, amansızca bir çizgiyle büzülen ihtiraslı dudaklarıyla, Savaskar eski Hindistan'ın çilekeşlerinden birine benziyordu. Tıraşlı kafasının üstünde, siyah, silindir biçiminde, simgesi

olan bir takke taşıyordu. Eski bir uyuşturucu madde düşkünüydü, üstelik homoseksüeldi, ama bunu pek az kimse biliyordu.

Her şeyden önce iyi bir konuşmacıydı, yandaşları kendisinde Maharaştra'nın Churchill'ini alkışlıyorlardı. Poona ve Bombay'daki dükkânlarında, Savarkar, Nehru'dan daha büyük kalabalıklar topluyordu. Hindistan'ın belli başlı liderleri gibi, o da Londra barosundan çıkmıştı. Ama hukuk tapınağından aldığı dersler, diğerlerinkinden biraz farklıydı. Şiddet yoluyla devrim ve üstelik siyasal cinayet sayesinde yaşıyordu.

1910'da bir yüksek İngiliz memurunu öldürmek suçuyla tutuklanmış, ancak yargılanmak üzere kendisini Hindistan'a götüren vapurdan atlayıp, yüzerek Marsilya'ya sığınmıştı. Fransa'dan sınır dışı edilmiş, ömür boyu küreğe mahkûm edilerek Andaman adalarına gönderilmiş, ancak Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde, siyasal bir afla salınmıştı. Savarkar bunun üzerine Pencap valisinin katlini düzenlemiş, Bombay valisini de öldürmeye kalkışmıştı. Ancak Andaman adalarında geçirdiği günler sırasında bir şey öğrenmişti: Polisin kendisine kadar ulaşıp tutuklamaması için kullandığı katillerle arasında çeşitli perdeler bulundurmayı.

Savarkar, öteden beri Hindu ve Müslüman birliğiyle Gandhi ve Kongre Partisi'nin öncülük ettikleri **Şiddet Aleyhtarlığı'**na karşı çıkmıştı. *"Hindutva"* adını verdiği doktrini, Hindular'ın ırk üstünlüğünü savunuyor ve İndus'un kaynağından Brahmaputra'ya, Himalaya'nın karlı yamaçlarından Comorin burnuna kadar uzanan büyük imparatorluğu yeniden kurmanın hayaliyle yaşıyordu. Müslümanlardan nefret ediyordu: Öngördüğü Hindu toplumunda onlara hiçbir hayat hakkı tanımıyordu.

İki defa *"Hindu Mahasabha"*nın (Büyük Hindu Toplantısı), yani aşırı sağcı milliyetçi partinin kaderine başkanlık etmişti. Ancak bu aşırı siyasetçinin dikkati, özellikle RSSS adlı paramiliter ve faşizan örgüte yönelikti. Bunun da çekirdeği gizli bir derneğe, *"Hindu Raştra Dal"*a (Hint Ulusu Yandaşları) dayanıyordu. Derneği bizzat kendisi, 15 Mayıs 1942'de Poona'da kurmuştu. Eylemin "diktatör"ü unvanını taşıyan Savarkar'a herkes bir bağlılık yemini ediyordu. Bu körü körüne bağlılık-

tan başka, çok daha güçlü ve başka bir bağ daha, şefi yandaşlarına bağlıyordu ve bu, Hint toplumunun en anlamlı bağıydı: Kast bağı. Üyelerin hepsi Poona'lı *"şitpâwan"* Brahmanlar'ından dünyaya gelmişlerdi. Yani Şivaji döneminde devleti yöneten *"peçwa"*ların "ateşle arıtılmış" halefleriydiler. Nathuram Godse ve Narayan Apte, *"Hindu Raştra"* gazetesinin iki müdürü de elbette bu dar soylular topluluğunun üyesiydiler.

Savarkar hakkındaki filmin gösterilmesinden sonra dinsel bir sessizlik çöktü etrafa. Hindu mesihinin kısa bir an için de olsa ekranda görünüşü, akşamın en ilginç anı olmuştu. Godse ve Apte, bu sefer gazetelerinin rotatifine doğru yürüdüler. Herkes militan Hinduizm'in bu tapınağında, gazetenin Savarkar'ın sesi olacağını çok iyi biliyordu. Davetlileri tarafından alkışlanan iki ortak, fotoğraf için poz verdiler. Ardından, bir sevinç çığlığı atarak, birbirine değdirdikleri işaret parmaklarıyla, rotatifin kumanda düğmesine bastılar.

Makine; Godse'nin, sayfalar dolusu Gandhi ve Kongre Partisi'nin ihanetlerini anlatan gazetenin yeni bir sayısını basmaya başlarken, küçük topluluk dağıldı. Bütün akşamı bu toplantıyı gözetleyerek geçiren polis memuru, tam yerinden ayrılacağı sırada, birden dikkati avlunun bir köşesinde, Apte ile ateşli bir konuşmaya dalan adama takıldı. Çok iyi tanıyordu adamı. Çünkü onun da sabıka kaydında, tıpkı Apte gibi, "Tehlikeli olabilecek bir kişi" notu vardı. Bu kişi, *"Hindu Raştra"*nın yeni binasının açılış töreninde bulunabilmek için yüz kilometrelik bir yolu aşıp da gelmişti. Vişnu Karkare idi bu adam; yani Müslümanların arasına bir bomba attıktan sonra Madanlal Pahwa'nın kollarına atıldığı Ahmednagar Hanının sahibi.

Yepyeni rotatiflerini çalıştıran iki ortak, son derece ateşli siyasal inançlar besliyorlardı ve Brahman kastlarına göre, doğuştan ayrıcalıklı bir yere sahiptiler; Hint toplumunun en yüksek doruğunda bulunuyorlardı. Sungu törelerini bilmek ve en duru, en akılcı Bilim'e yol açan kutsal metinleri -Veda- tanımak, bu kasta aitti. Böylesine yüce bir rolü oynayabilmek için, başlangıçta Brahmanlar'ın başka hiçbir uğraşıları olmaması gerekiyordu. Dünyadan tam anlamıyla kopup uzaklaşma duy-

gusuna erişebilmek, bunu başaramadan mutlağa varmak olanağı bulunmadığından, dünyadan elini eteğini çekenler çoktu aralarında.

Gelenek, Brahmanlar'ın kuşlar gibi iki defa doğmalarını gerektiriyordu. Gerçekten de nasıl kuşlar birinci seferinde yumurtlanırken, ikincisinde de yumurtanın kabuğundan çıkarken dünyaya gelirse, Brahmanlar da birincisinde dünyaya gelirken doğuyor, sonra on iki ya da on üç yaşında, kendilerini gelenekler uyarınca görevlendiren kordonu, yani *"mantra"*yı alırlarken bir kere daha doğmuş sayılıyorlardı. Demek ki Nathuram Godse, aslında on iki yaşında, babası ve bir grup Brahman rahibi mantralar okuyarak sol omzundan geçirdikleri ince pamukludan kuşağı boynuna taktıkları zaman yaşamaya başlamıştı. Bu kuşak böylece onu diğer Brahmanlara, atalarına ve onların aracılığıyla Yaratıcı Brahma'ya bağlıyordu. O dev Hint nüfusunun beşte birinden daha azı, bu seçkinler topluluğundan olduğunu ileri sürebilirdi. Onun da bu yola katılması, genç Godse'yi sayısız kuralların ve ayrıcalıkların kıskacı içine alıvermişti.

Bunlar ekonomik kurallar değildi. Godse'nin babası postacı olarak ayda on beş rupiden daha fazla para almıyordu. Ama bu mütevazi memur, oğlunu Hindu geleneklerine uygun olarak, amansız bir tutkuyla yetiştirdi. Daha küçük yaşında, boynuna kuşak bile geçirilmeden önce, Nathuram her gün kutsal Hindu metinlerini Sanskrit dilinden okumak zorunda kaldı.

Dinine sıkı sıkıya bağlı Brahmanlar'ın çoğu gibi, babası da et yemezdi. Brahman olmayanlar dışında, kimseyle sofraya oturmazdı. Yemekten önce, gelenekler uyarınca gereken temizlik işlemlerini yapar, bir eşek, bir domuz ya da aybaşılı bir kadın gibi duru olmayan yaratıklarla temas etmemiş, yıkanmış ve kurulanmış, temiz giysilerini giymiş olarak sofraya otururdu. Yemeğini yiyeceği sırada, bir köpek, bir çocuk ya da bir Dokunulmaz kendisine temas ederse, yemekten vazgeçmek zorundaydı. Gelenekler uyarınca, besinlere ancak sağ elinin parmağıyla, saatin akrep ve yelkovanının gittikleri yönde(1) tabağının çevresine bir damla suyu yaydıktan ve yiyeceğinin bir kısmını kuşlar ve yoksullar

(1) Daha doğrusu, dünyanın ekseni çevresinde dönüşünün yönünde.

için kenara ayırdıktan sonra dokunabilirdi. Yemek yerken asla okumazdı, çünkü mürekkep de pisti ve insanın bir anda iki iyi şeyi birden yapması olanaksızdı.

Bu katı din atmosferi genç Nathuram'a pek uygun geldi ve erkenden mistisizme bir yakınlık duyduğunu gösterdi. On iki yaşından itibaren, ailesini bile hayrete düşürerek, *"Kapalik Puja"* adlı garip ve hemen hemen ortadan kalkmış bir tarikatın gereklerini uygulamaya başladı. Nathuram, evinin bir duvarını taze inek pisliğiyle sıvıyordu. Sonra zeytinyağı ve kurumla bir karışım hazırlıyor, bunu yuvarlak bir zemine yayıyor ve kabı duvara dayıyordu. Bundan sonra bir lamba yakıyordu ve lambanın titrek ışığı inek pisliği, zeytinyağı ve kurum karışımı üzerinde gölgeler yansıtıyordu. Küçük çocuk, daha sonra bu şaşırtıcı dekorun karşısında bağdaş kuruyor, adeta kendinden geçerek, kurum ve zeytinyağının içinde her türlü biçimler, imgeler, o zamana kadar hiç görmediği ve okumadığı sözcükler keşfediyordu. Trans halinden çıktıktan sonra, olup bitenleri hiç hatırlamıyordu. Ancak ailesi onun zeytinyağı ve kurum içinde böyle esrarlı işaretler görme yeteneğini kendisinde olağanüstü bir alın yazısı olduğu biçiminde yorumlamıştı. Yeni yetişkinlik çağında ise böyle bir umudu doğrulayacak hiçbir şey gösteremedi. Okul sınavlarının hiçbirini başaramayınca, okuldan çıkar çıkmaz bir işten öbürüne dolaşmaya başladı; bir depoda sandık çiviledi, meyve sattı, bir garajda lastik onardı. Gerçek mesleğini bir grup Amerikalı misyonerin yanında öğrendi: 1947'de bile çalıştığı terziliği.

Aslında Nathuram Godse'nin tek tutkusu, siyasetti. Delikanlılığında, Gandhi'nin açtığı cihadlara katılmış, ilk defa olarak da onun **Pasif Direniş** çağrısına uyarak, hapishanenin ne olduğunu öğrenmişti. Nathuram 1937'de Gandhi'yi terk etti ve bir başka düşünüre, bir *"gurı"*nun peşine takıldı: Kendisi gibi bir *"şitpâwan"* Brahmanı olan Vir Savarkar'ın peşine.

Hiçbir siyasal liderin, onun gibi böylesine dikkatli ve sadık bir yandaşı olmamıştır herhalde. Godse, koca Hindistan'da hep Savarkar'ın peşinden gitti, her şeyle, hatta en mütevazi işleriyle bile uğraştı. Godse bu sayede gelişme olanağı buldu ve kurum içindeki işaretleri okuyan yeni

yetişkinliği sırasında vaat ettiklerinin birkaçını gerçekleştirdi. Sınırsız bir okuma merakına kaptırdı kendisini. Okuduğu her şeyi, Savarkar'ın *"Hindutva"*sında anlattığı ırk üstünlüğü dogmasıyla birleştirdi.

Tartışmacı ve konuşmacı erdemleri de kendini göstermekte gecikmedi ve *"guru"*sunun ülkülerine körü körüne bağlılığı devam ederken, Godse kısa zamanda Hindistan'ın milliyetçi düşünürleri arasındaki yerini aldı. 1942'den itibaren, genç adamın tanrıları artık Brahma, Çiva, Vişnu olmaktan çıkmıştı. Bunların yerini sayısız ölümcül Tanrılar almıştı: Hindular'ı, Moğollar'a ve İngilizler'e karşı ayaklandıran militan kahramanlar. Godse, çocukluğunun tapınaklarını, aşırı RSSS hareketinin yuvalarıyla değiştirmiş, dünya sorunlarının tartışıldığı tapınaklara dönmüştü.

Nathuram Godse, ilerde ortağı olacak Narayan Apte'ye, bunlardan birinde rastlamıştı. 1944'te Savarkar'ın girişimiyle kurulan gazeteleri, Orta Hindistan'ın en gürültücü basın organı olmuştu. Hatta 3 Temmuz 1947'de, Savarkar ve milliyetçi *"Hindu Mahasabha"* partisinin örgütlediği Taksim'e karşı protestoyu, "Kara Gün"ü desteklediğinden, yayını Bombay eyalet hükümeti tarafından geçici olarak durdurulmuştu.

Bu gazetede her ortağın oynadığı rol, aralarındaki kişilik farklarını olduğu gibi yansıtıyordu. Apte, işadamıydı, yöneticiydi, yaratıcıydı; Godse ise düşünür, yazar, hatipti. Apte töresel kavramlarında ne kadar katı, sarsılmaz ise, birkaç rupi fazla kazanmak amacıyla ne derece bükülen ve bir anlaşmaya varmaya razı bir kişiliğe sahipse, Godse de *"sadhu"* geleneği uyarınca, tıpkı bir çilekeş gibi yaşıyordu. Kahveye karşı duyduğu dayanılmaz eğilimi dışında, yemeğe hiç meraklı değildi. Terzi atölyesinin yanı başındaki keşiş hücresinden farksız, içinde iplerden örülmüş bir çeşit kerevetten, yani *"şarpoy"*dan başka eşya bulunmayan bir yerde yaşıyordu. Her sabah saat 5.30'da, Poona belediyesinin şehre su verdiği ve musluğundan suyunun akmaya başladığı saatte uyanıyordu.

Apte ise aksine tam bir keyif düşkünüydü. Cebi biraz para gördü mü, hemen Bombay'a uzanır, en iyi terzide yeni bir kat elbise diktirirdi. İyi yemeklere, yıllanmış viskiye, genellikle hayatın bütün güzel şeyleri-

ne hayrandı. Godse, taptığı Savarkar'ın siyasal ilkelerine sarılmak için Hindu dininden sapmıştı, ama gününü gün etmekten hoşlanan Apte vaktini tapınaklarda, Tanrılar'ı bir çan sesiyle uyararak, çeşitli Tanrı heykellerinin ayakları dibine türlü sungular bırakarak geçiriyordu. En gözde bilim dalları, kehanet ve el falıydı.

Hindu halkını uyandırmak için şiddet vaazları verdiği halde, Godse kan görmeye dayanamazdı. Bir gün Apte'nin eski Ford arabasıyla giderken, insanlar yolunu kesip, ağır yaralı bir çocuğu hastaneye götürmesini istediler. "Çocuğu arkaya koyun, çünkü kan görürsem, düşüp bayılabilirim," dedi. Oysa Godse'nin Perry Mason'un polisiye romanları ve vurdulu-kırdılı filmlere karşı büyük bir düşkünlüğü vardı. Al Capone'nin *"Scarface"*te ve *"Hafif Süvari Alayı'nın Hücumu"*ndaki yalın kılıç askerlerin marifetlerini seyredebilmek için Poona'nın *"Capitole"* sinemasında, bir rupilik koltuklarda nice geceler geçirmişti.

Apte tek bir parti ya da kokteyli kaçırmazken, Godse kendisini rahatsız eden temaslardan kaçınırdı. Pek az arkadaşı vardı. "Ben işimin başında tek başıma olmak istiyorum," diyordu. Ama iki adam arasındaki başlıca zıtlık, kadınlara karşı davranışlarında kendisini gösteriyordu. Hiçbir iş, ne kadar acele olursa olsun, Apte'yi bir fetih olasılığından geri döndüremezdi. Evliliğinden, şekilsiz bir çocuğu olmuş, bu nedenle de karısının "kem göze" geldiğine inanmıştı. Eşiyle cinsel ilişkiye son verdiğinden, cömertçe dışarda av peşinde koşuyordu. Ahmednagar'da bir Amerikan misyonunun okulunda yıllarca matematik öğretmenliği yaparken, aslında genç öğrencilerine "Kama-sutra"nın erotik inceliklerini öğretmişti. Büyüleyici bakışları ve çekiciliği, kendisine sağlam bir "baştan çıkartıcı" kişilik kazandırmıştı.

Godse'ye gelince, o kadınlardan nefret ediyordu. Annesinden başka, hiçbir kadının varlığına bile dayanamıyordu. Aile içinde büyük oğul haklarından vazgeçmiş, yengeleriyle en ufak bir fizik teması olmasın diye, aile ocağını terk etmişti. Bir gün geçirdiği çok şiddetli bir başağrısından sonra kaldırıldığı Poona hastanesinin koğuşunda genç bir hemşire görünce, bir kadın elinin üzerine dokunmasından sakınmak için battaniyeyi tepesine kadar çekip saklanmıştı. Ancak, bütün bu tiksinti-

ye rağmen, -belki de bu nedenle-, Pencap'taki dehşetengiz sahneleri anlatırken, ağzından hep "ırza tecavüz" ve "sünnet" sözcükleri çıkıyordu.

Godse daha yirmi sekiz yaşındayken *"brahmaşarya"* talebinde bulunmuş ve yeryüzünde her türlü ten zevkinden vazgeçmişti. Bu sözüne de göründüğü kadarıyla sadık kalmıştı. Bu seçimden önce, sanıldığına göre, başından bir tek cinsel deneyim geçmişti, o da siyasal alandaki yönetici Vir Savarkar'la.

Gandhi'nin kutsal yolunda on ikinci durağı "Kış güneşinde bıçaklar ve mızraklar"

Yeni Delhi'nin doksan kilometre kuzeydoğusundaki Panipat adlı küçük şehir, Moğol fatihlerin, Hindistan'ın başkentine giden yolu denetlemek amacıyla giriştikleri üç büyük savaşa tanık olmuştu. Bugün de yeni bir istila dalgasının, Pakistan'dan trenler dolusu gelen "köklerinden kopartılmış" yoksulların Hindistan'a akınlarının son durağıydı.

Gar, geniş bir göçmen kampından farksızdı. Kasım ayı sonunda bir gün, garın Hindu şefi Devi Dutta, öfkeden kudurmuşa dönmüş bir Sikh çetesinin, *"kirpan"*larını sallayarak karşılarına çıkan ilk Müslüman'a saldırdıklarını gördü. Garın şefi, saldırganlara kurallara sadık bir memurun aklına gelebilecek sözlerle seslenerek, hemen talihsiz adamın yardımına koştu. "Rica ederim, ben garımda kan dökülmesini istemem!" Sikh'ler bu çağrıya itaat ettiler. Kurbanlarını gar binasının ardına sürükleyip, başını burada kestiler. Sonra da şehrin Müslüman mahallelerine atıldılar.

Bir buçuk saat sonra, o gün Panipat'lı Müslümanlar'ın toptan katledilmelerini önleyebilecek tek yardım, bir otomobille yetişti: Mahatma Gandhi. Kalküta'nın kurtarıcısı için, bir Hint şehrindeki Müslümanlar'ı kurtarmak, simgesel bir değer taşıyordu. Çünkü Gandhi'nin görmek istediği tek Hindistan, Hindular'ın, Sikh'lerin, Müslümanlar'ın, Hıristiyanlar'ın ve Parsi'lerin bir arada, yan yana yaşayacakları bir ülkeydi.

Yanında hiçbir muhafız olmadan, garın çevresini işgal eden Sikh göçmenlerin üzerine doğru yürüdü.

"Haydi, gidip bu şehrin Müslümanları'na sarılın ve onlardan kalmalarını isteyin," dedi. "Pakistan'a gitmelerini önleyin."

Bu çağrıya, düşmanca bir homurtu karşılık verdi.

"Senin karına mı tecavüz ettiler? Senin çocuğunu mu parça parça ettiler?" diye sesler yükseldi.

"Evet," diye cevap verdi Gandhi, "Benim karıma tecavüz ettiler, benim evladımı öldürdüler, çünkü sizlerin karıları ve çocukları, benim evlatlarım ve benim karılarımdır."

O konuştukça, soluk kış güneşinin altında hançerler, bıçaklar, mızraklar parıldamaya başlamıştı.

"Bu şiddet ve kin araçları, hiçbir sorunu çözemeyecektir," diyerek derin bir iç çekti Gandhi.

Onun geldiği haberi, şehirde yıldırım hızıyla yayıldı. Barikatlarla çevrilen mahallelerinden çıkan Müslümanlar, belediye yetkililerinin halka açkı bir dua toplantısı için acele bir tribün yaptırdıkları pazar alanına doğru koştular. Biraz sonra Hindular'la Sikh'ler de akın ettiler. Tıpkı iki buçuk ay önce Kalküta'nın büyük alanında, Ramazan bayramı sırasında olduğu gibi, çok geçmeden Panipat'ın büyük alanını da ihtiyarın ağzının içine bir mucize beklercesine bakan büyük bir kalabalık dolduruvermişti.

Mucize başlamıştı bile. Gardaki göçmenler de halkın arasına karışmak ve Gandhi'yi dinlemek için geliyorlardı. Boğazı daralarak, hıçkırıklar sesini boğuyormuş gibi sık sık öksürüp konuşarak, Gandhi kalabalığa elindeki tek silahla, sözle karşı çıktı. Politik ilkesini, "Bizim hepimizi, Hindu, Sikh, Müslüman ve Hıristiyanıyla, anavatan Hindistan'ın oğulları ve kızları yapan o ilke"yi anlattı. Göçmenlerin acılı yüzlerine karşı, ruhunun bütün acımasını sundu. Ama vahşet ve kin zihniyetinin yüreklerinde yer etmemesi için yakardı. Ülkesinin yoksul kitlelerine her zaman salık verdiği gibi, gelecekteki bir zaferin tohumlarını, kendi öz felaketlerinde aramalarını tavsiye etti.

Kalabalık arasında çekingen bir ilgi uyanır gibi oldu. Sağda solda birkaç Sikh, bir Müslüman'a ellerini uzattılar. Müslümanlar da kış rüz-

gârında tir tir titreyen Sikh'lere bir battaniye ya da sırtlarındaki yeleklerini verdiler. Daha başkaları da göçmenlerin çocuklarına *"şapati"* ve şeker sundular.

İki saat sonra, Panipat önce alay ederek karşıladığı kişiyi, şimdi omuzlarında arabasına doğru götürüyordu. Ancak Panipat zaferinin yarını olmayacaktı. Gandhi'nin müdahalesi hiç kuşkusuz binlerce canı kurtarmıştı, ama şehirdeki Müslümanlar'ın yüreklerindeki korkuyu silememişti. Onu ziyaretinden bir ay sonra, Hindistan'ın en eski Müslüman topluluklarından birinin mensupları, doğdukları toprakları terk edip, Pakistan'a kaçmayı kararlaştırdı. "İslamiyet, dördüncü Panipat savaşını kaybetti," diyecekti Müslümanlar'ın gittiği gün.

Ama Gandhi de kaybetmişti.

"Hindu Raştra" gazetesinin yöneticisi Narayan Apte'nin tartıştığı sarı *"dhoti"*li, kara sakallı *"sadhu,"* aslında gerçek bir *"sadhu"* değildi. Bu kılık silah kaçakçısı Digambar Bace'nin yasadışı işlerini örtbas etmek için seçtiği yoldu. Çünkü bu yalancı *"sadhu,"* Poona bölgesinde sofuluğundan çok, sabıka kaydının şişkinliğiyle tanınmıştı. Geçen on yedi yıl boyunca, çeşitli suçlar yüzünden otuz yedi defa tutuklanmıştı: Yasadışı silah bulundurmak, silahlı banka soymaya kalkışmak, cinayetler. Ama polis onu mahkûm ettirebilmek için asla yeterli kanıtları toplayamamıştı. Yalnız bir kere, 1930 yılında, Gandhi'nin **Sivil İtaatsizlik** çağrısına uyup, korumaya alınan bir ormandaki ağaçları kestiği için bir ay hapis yatmıştı.

Küçük bir kitabevi maskesi altında, Bace, Poona'da bir *"şastra bhandar,"* yani gizli bir "silah dükkânı" işletiyordu. Mağazasının dip tarafında, çeşitli ev yapımı bombalar, cephane, patlayıcı maddeler, hançerler, kazmalar ve süngüler, "kaplan dişleri," kısacası Pencap'ta adam boğazlayanların yaygın biçimde kullandığı öldürücü araçlar depolanmıştı. İki müşteri arasında Bace ile yaşlı babası, kiralık katiller, grev kırıcıları, uygunsuz siyasetçiler arasında pek rağbet gören bir şey "örüyorlardı": Ortaçağda şövalyelerin giydikleri türden çelik ve kurşun geçirmez bir çeşit yelek.

*"Hindu Raştra"*nın yöneticisi, sahte *"sadhu"*nun en iyi müşterilerinden biriydi. Haziran ayından beri Apte kendisinden üç bin rupiden fazla değerde silah satın almıştı. Çünkü aralıksız birtakım komplolar, düzenlemekteydi. Bunlar arasında, Müslüman Birliği'nin Yeni Delhi'deki toplantısı sırasında Cinnah'ı katletme girişimi de vardı. Daha sonra Pakistan'ın kurucusunun Cenevre'ye gideceğini öğrenince, Apte onu katletmek için İsviçre'ye gitmeyi kararlaştırmıştı. Ama hastalanan Cinnah, Pakistan'dan ayrılamamıştı. Son olarak da Apte Haydarabad'a, gerilla eylemlerinin tohumunu atmak ve Nizam'ı öldürmek için olasılıkları incelemek üzere gitmişti.

"Büyük bir voli peşindeyim," diye sahte *"sadhu"*nun kulağına fısıldadı, "büyük bir voli. El bombalarına, patlayıcı mermilere ve özellikle tabancaya ihtiyacım olacak."

Bace, biraz düşünür gibi oldu. Bu mallardan depoda yoktu ve tabanca sağlamak da giderek zorlaşıyordu. Ne var ki kolay kolay iş kaçıracak adamlardan değildi.

"Biraz sabredin," diye önerdi, "Aralık sonuna kadar istediğiniz malı bulacağım."

Gandhi'nin kutsal yolunda on üçüncü durağı "Yaşayan İsa'yı çarmıha gerdik"

Sadık sekreteri Pyarelal Nayar'a bakılırsa, o 1947 yılı Aralık ayının ilk günlerinde Mahatma Gandhi, "dünyada görülebilecek en hüzünlü kişi"ye benziyordu. Panipat'lı Müslümanlar'ın göç etmelerinin ardında yatan facia yüreğini dağlamaya yetmişti. Üstelik, yandaşlarının bunca zamandır bekledikleri iktidarın koltuklarına sahip olduktan sonra, Gandhi bağımsızlık mücadelesindeki yönettiği kişilerle arasında bir psikolojik engel çıktığını hissediyordu. Aşamalar yapması için çok uğraştığı şu ülkedeki varlığının boşuna olduğunu, hatta can sıkıcı sayılıp sayılmadığını kendi kendine soruyordu.

"Eğer Hindistan'ın artık **Şiddet Aleyhtarlığı**'na ihtiyacı yoksa," diyordu, "hâlâ bana ihtiyacı olabilir mi?" Hindistanlı yöneticiler bir gün

"Bu ihtiyardan da usandık artık. Bizi niçin rahat bırakmıyor?" derlerse, hiç şaşmayacağını açıklamıştı.

O günün gelmesini beklerken, eski yandaşlarına soluk alacak zaman tanımak niyetinde de değildi hiç. Hint yönetimindeki suistimallere ve milyonlarca göçmen açlıktan ölürken, bakanların verdiği abartılmış şölenlere karşı çıktı. Onları, "Batı'nın ekonomik başarılarından ve bilimsel ilerlemenin çekiciliğinden başları dönmüş" olmakla suçladı. Nehru'yu, iktidarı aşırı merkeziyetçiliğe dönüştürerek sosyalist devlet idealini gerçekleştirmek istemesi yüzünden kınadı. Halk "en iyi otlakları bulmak için çobanına güvenen bir koyun sürüsü"ne benziyordu. "Ama çobanların sopası," diye uyarıyordu Gandhi, "en sonunda demir çubuğa dönüşür ve çobanlar da kurt olup çıkar."

Ayrıca "Dikkat edin," diye ilan ediyordu. "Hindistan'ın yeni aydınları, benim sevgili köylülerimin çıkarlarıyla hiç ilgilenmeden, ulusu sanayileştirmeye niyetleniyorlar." Bu tehlikeye karşı öngördüğü çözüm yolu, yakın bir gelecekte Mao Tse-tung'u da esinlendirecekti. "Bu teknokratları köye gönderin, köylülerin içinde yıkandıkları, hayvanlarının içinde yuvarlanıp hararetlerini giderdiği bataklıkların suyunu içsinler, şehirli vücutlarını yakıcı güneşin altında büksünler. Belki o zaman köylülerin uğraşlarının ne olduğunu anlayabileceklerdir."

Hintli yöneticiler artık yaşlı peygambere danışmadan kararlarını alıyorlardı, ama o da artık onlara başvurmuyordu. Aralık ayında bir gün, kendisini son defa bir İngiliz cezaevinden çıktığı zaman ağırlayan Bombaylı sanayiciyi çağırttı. Ona, Nehru ve Patel'e bile açıklamamasını söylediği bir görev verecekti. Bu, haftalardır kurduğu bir düşünü gerçekleştirmesine yarayacaktı.

"Karaçi'ye gidin ve Pakistan ziyaretini hazırlayın," dedi adama.

Sanayici kulaklarına inanamadı.

"Bu çılgınca bir fikir," dedi. "Bu tasarınızı gerçekleştirirseniz, sizi öldüreceklerinden emin olabilirsiniz."

"Kimse benim ömrümü bir dakika bile kısaltamaz," diye cevap verdi Gandhi. "Benim hayatım, Tanrıya aittir."

Ancak Gandhi, bu yeni cihada kalkışmadan önce, kendi yerinde düzeni kurmak için bir girişimde daha bulunması gerektiğini hissediyordu. "Buradaki yangın devam ederse, Pakistanlılar'a ne yüzle bakarım?" diye hayıflanıp duruyordu.

Yeni Delhi'yi kasıp kavuran felaket kadar onun uykularını kaçıranı yoktu. Başkentteki Müslümanlar, hâlâ güvenliklerinin tek garantisinin, Gandhi'nin varlığı olduğunda ısrar ediyorlardı. Sikh ve Hindu göçmenlerle kadrosu şişirilen polis, Müslümanlara karşı amansızca düşmandı. Pencap'tan kaçan daha başkaları da her geçen gün camilerine, evlerine konuyordu.

Hindistan'ın başkentinde, barışın "ruh gücü"yle değil de silah zoruyla sağlanabileceği gerçeği, Gandhi'nin bütün ümitlerini yıkıyordu. Giderek daha sık, uzun düşüncelere dalıyor, bunların sonunda hep önemli bir karar alıyordu. Yılın sonu yaklaşırken üzüntüsü daha da artmış gibiydi.

"Çağlar boyunca dünya, anılarına tapınaklar dikmeden önce, hep peygamberleri taşa tutmuştur," dedi bir gün, bir grup İngiliz ziyaretçisine. "Bugün İsa'ya hayranız, ama onu sağ iken çarmıha gerdik." Kendine özgü tutumu ise, Konfüçyüs'ün eski bilgece sözünden esinlenecekti: "Neyin iyi olduğunu bilip yapmamak, korkaklıktır."

Muhammet Ali Cinnah'ın akciğer röntgen filminde görünen küçük lekeler, önü alınamayacak biçimde genişliyordu. Birkaç hafta süreyle, Pakistan'ın kurucusunun insanüstü iradesi, içini yavaş yavaş kemiren veremin ilerleyişini durduracak gibi olmuştu. Ancak hülyası gerçekleştikten sonra, birden enerjisi olanca gücünü yitirmiş, hastalık yeniden gelişmeye başlamıştı. Cinnah 26 Ekim Pazar günü Lahor'a kısa bir ziyarette bulunmak üzere Karaçi'den ayrılmıştı. "Giderken, altmış yaşında görünüyordu," diye anlatıyor İngiliz Albayı E.S. Birnie. "Beş hafta sonra döndüğünde, seksen yaşında görünüyordu." Geçirdiği öksürük nöbeti ve yıpratıcı ateş yüzünden, Lahor'da hemen hiç çıkamamıştı yatağından.

Gücünün tükendiğini hissettikçe, Müslümanlar'ın liderinde görünür bir huysuzluk da belirmeye başlamıştı. Her zamankinden daha yalnız kalmak istiyor ve herkesten uzak duruyor, en sonunda gerçekleştirdiği düşünün geleceğini kimselere emanet edemeyecekmiş gibi, iktidarın iplerini elinden hiç bırakmadan, kıskançça tutuyordu. Yatağında serili yatarken, onun kararını bekleyen dosyalar kapının önünde yığılıp duruyordu. Eleştirilere karşı aşırı duyarlı olmuştu. Birnie, günlüğünde şöyle diyordu: "Kendisine armağan diye Ay verilmiş ve bunu bir an için bile olsa başkalarına vermeye razı olmayan bir çocuk gibiydi."

Hepsinden de çok, Cinnah bir tutkunun pençesine yakalanmışa benziyordu. Kongre Partisi'ndeki eski Hindu rakiplerinin, Pakistan'ın gelişmesini engellemeye kararlı olduklarına ve ölümünden sonra da çöküşünü hazırlayacaklarına iyice inanmıştı. Hemen her tarafta, Keşmir'de, Pencap'ta, Junagadh'ta, Pakistan'ın yarattığı her şeyi yıkmaya yönelik bir Hint genişleme siyaseti sezinliyordu. Aralık ortasında beklenen darbe indi. Hindistan, Keşmir sorunu çözümlenmedikçe, Taksim ve bağımsızlık sırasında kararlaştırılan beş yüz elli milyon rupinin Pakistan'a ödenmeyeceğini bildirdi. Hindistan bu paranın Keşmir'de Hint askerlerini öldürmekte kullanılacak silah satın almakta harcanmasından endişe ettiğini de bildirdi.

Bu tutum, Cinnah'ı kritik bir duruma sokuyordu. Pakistan hemen hemen iflas halindeydi, kasaları adeta boşalmıştı. Hatta memurların maaşlarını bile kırpmak zorunlu olmuştu. Pakistan'ın kurucusunu, son bir gurur kırıcı olay daha bekliyordu. Hükümetinin BOAC Havayolları şirketine göçmenleri taşımak için kullanacağı uçakların karşılığı olarak verdiği çek ödenemedi, çünkü bankada karşılığı kalmamıştı.

1947 yılının o kritik ilkbaharında, Yeni Delhi'deki sarayda karşılaşmalarından bu yana, o kadar çok şey değişmişti ki! Louis Mountbatten ve Mohandas Gandhi, o zamanlar dört yüz milyon insanın kaderini ellerinde tutuyor gibiydiler. Oysa şimdi tarih onlara sorulmadan yazılıyordu. Eski Kral naibinin Hindistan'ın kısa bir süre için yeniden İngiliz egemenliğine dönmesini önerdiği sırada kurulan Acil Durum Komitesi

lağvedilmişti. Kendisi de yeniden anayasal bir devlet başkanı olmuştu ve otoritesi daha çok Hintli liderlerle yürüttüğü sıcak ilişkilere bağlıydı.

Koltuğunda iki büklüm olmuş, adeti üzere çıplak ayaklarını *"dhoti"*sinin etekleri altında toplamış hüzünlü ve bitkin ifadesiyle, yaşlı peygamber yüzünde ülkesinin bütün acılarının izini taşıyordu. İlkeleri yandaşlarının çoğu tarafından reddedilen, çağrısı pek çok vatandaşı tarafından terslenen Gandhi, olayların yükselen sular gibi kıyıya attığı bir gemi kalıntısına benziyordu.

Hindistan'ın bölünmesinin sebep olduğu üzüntüye rağmen, Gandhi'nin amirale karşı beslediği kişisel sempati artmaya devam etmişti. Bağımsızlıktan beri, eyleminin anlamını yalnız Mountbatten'ın kavradığı duygusu vardı içinde. Louis ve Edwina, birkaç hafta önce Prenses Elizabeth'in yeğenleri Prens Philip'le evlenmesi münasebetiyle Londra'ya uçtukları sırada, Gandhi onlara karşı beslediği sevgiyi dokunaklı bir hareketle belirtmişti. York MW 102 uçağının içine özenle yerleştirilen ve eski mihracelerle nevvabların armağanları olan fildişi heykeller, Moğol minyatürleri, gümüş takımları ve mücevherler arasında, Hindistan'ın kurtarıcısının bir gün Kraliçe Victoria'nın tacını giyecek olan genç kadına gönderdiği armağan da bulunuyordu: Gandhi'nin bizzat elinde dokuduğu iplikten bir masa örtüsü.

Mahatma, Mountbatten'ın siyasal dürüstlüğüne körü körüne bir güven besliyordu. O genel vali olarak kaldığı sürece, Hint hükümetinin, ülkesinin onuruna ve çıkarlarına karşı bir eyleme giremeyeceğinden emindi.

Gandhi doğru görüyordu. Son dört hafta sırasında, Louis Mountbatten gerçekten Mahatma'nın ülkesinin geleceği yönünden hayati gördüğü ilkeleri savunmak için bütün ağırlığını ortaya koymuş ve geniş prestijinden yararlanmıştı. Önce Keşmir yüzünden Hindistan'la Pakistan arasında bir genel savaş çıkmasını önlemek üzere çırpınmıştı. Nehru'ya karşı beslediği dostluğu, Hindistan'ın sorunu Birleşmiş Milletler'e götürmeye razı olması için dayanılmaz bir sınamaya tabi tutmayı bile göze almıştı. Hatta iki dominyon arasındaki anlaşmazlığa çare bulması için İngiltere Başbakanı Clement Attlee'ye bile arabuluculuk yapmasını

önerdi. Hükümetinin, Pakistan'a ödenmesi gereken beş yüz elli milyon rupin'in ödenmemesi kararına da karşıydı. Bu toplamın ödenmemesi halinde iflas durumuna düşecek olan bir Cinnah'ın umutsuzluğa ve savaşa sürükleneceği yargısına varmıştı. Nedenleri ne olursa olsun bu, ahlak kurallarına ve uluslararası kurallara aykırı bir davranıştı. Bu para, Pakistan'ın mülkiyetindeydi. Bunu ödemeyi reddetmek bir hırsızlıktı. Ancak ileri sürdüğü kanıtlar, ne Nehru'yu ne de Patel'i sarsabildi. İkisi de belki Keşmir'de bir savaşı körüklemeye yarayacak parayı Pakistan'a vererek, zaten kırgın olan kamuoyunu daha da tutuşturmak niyetinde değillerdi.

Birden hareketlenen Gandhi, titrek ve kısık sesiyle henüz ne Nehru'ya, ne Patel'e ne de bir başka yandaşına açtığı tasarısından bahsetmeye başladı. Yeni Delhi'deki Müslüman dostlarının haftalardır kendilerine bir öğüt vermesi için yakardıklarını anlattı. Acaba Hindistan'da kalıp, katledilmeyi göze mi almalıydılar, yoksa mücadeleyi bırakıp, Pakistan'a mı gitmeliydiler? Şimdiye kadar buna cevabı hep: "Kalınız, ölmek pahasına da olsa kalınız!" olmuştu. Ama bugün tehlike, aynı tarzda konuşamayacağı kadar büyüktü. Bu nedenle yeni bir açlık grevine başlamaya karar verdiğini açıkladı. Öyle bir grev ki, "Yeni Delhi'deki bütün toplulukların yüreklerini bir araya toplamak için, gerekirse ölümüne dek sürecekti." "Hiçbir dış baskı"dan esinlenmeyecek, buna karşılık "görev duygusunun uyanışı"ndan doğacak bir uzlaştırma.

Genel vali pek şaşırmışa benziyordu. Gandhi'yle tartışmanın tamamen yararsız olduğunu biliyordu. Ve "inanç ve bütün bir ömrün inançları üzerine kurulmuş büyük cesaret için" büyük saygısı ve takdiri vardı.

"Öyle sanıyorum ki bundan daha soylu ve hayranlık uyandıracak bir fedakârlık olamaz," diyerek cevap verdi. "Size derin hayranlığım var, ayrıca diğerlerinin başaramadığı şeyin altından sizin kalkacağınıza inanıyorum."

Bu sözleri söylerken, Louis Mountbatten'ın aklına birden bir fikir geldi. Bu yeni meydan okuma, yaşlı Mahatma'ya gücü hesaplanamayacak kadar büyük bir moral silah sağlayacaktı. Can çekiştiği sırada, Hint

hükümeti üzerinde hiç kimsenin elde edemeyeceği bir etkisi olacaktı. Nehru ve Patel'in kendisine reddettikleri şeyi, Gandhi, Birla House'da, can çekiştiği minderin üzerinde elde edecekti.

Hindistan'ın, Pakistan'a borçlu olduğu parayı ödemeyi reddetmesi, Gandhi açısından son derece onursuz bir davranıştı. Bir insan ya da bir hükümet serbestçe bir vaatte bulundukları zaman, verdikleri sözden dönmek hakkına sahip olamazlardı. Ayrıca ülkesinin dünyaya bir uluslararası ahlak örneği vermesini, dünya çapında bir "ruh gücü" kudreti sağlamasını istiyordu. Doğumunun daha ertesi günü, Hindistan'ın böylesine bir alçaklığa kalkışmasına tahammülü yoktu. Girişeceği açlık grevi, yepyeni boyutlara erişebilecekti. Yeni Delhi'nin barışa kavuşması için sadece hayatını sunmakla yetinmeyecekti. Bunu, Hindistan'ın onurunu kurtarmak için yapacaktı. Orucundan vazgeçmek için mutlak koşul olarak, Hindistan'ın Pakistan'a verdiği sözü tutmasını koşacaktı.

"Bugün beni dinlemek istemiyorlar," dedi yüzü kurnazca bir gülümsemeyle aydınlanan Gandhi, "ama oruca başladıktan sonra, bir dediğimi iki edemeyecekler."

Soylu ve cesurca bir karardı bu. Aynı zamanda kesin bir karar olacaktı.

- 17 -
"Bırakalım Ölsün Gandhi!"

Mohandas Gandhi'nin son açlık grevi 13 Ocak 1948 Salı günü, sabah saat 11.45'te başladı. O soğuk kış mevsiminde, her zaman yaptığı gibi, şafak duası için saat 3.30'da kalkmıştı. "İnsanoğlunu Tanrıya götüren yol," demişti "soğuk odasının gölgelik bir köşesinde, korkakların değil, yiğitlerin izlediği yoldur."

Saat 10.30'da da son yemeğini yedi. İki *"şapati,"* bir elma, bir çanak keçi sütü ve dört tane de greyfurt. Yemeğini bitirince, ayak üstü düzenlenen bir dinsel tören, Birla House'un bahçesinde orucunun resmen başladığını ilan etti. Törene birkaç yakın yandaşıyla, küçük topluluğunun üyeleri katıldılar: Her gece Birla House'nun döşemesinde yatağını Mahatma'nın döşeğinin yanına seren Manu; sekreteri Pyarelal Nayar ve onun kız kardeşi Dr. Suşila Nayar; bir de ruhani varisi Jawaharlal Nehru. Suşila bu küçük töreni, Gandhi'nin ilk defa Güney Afrika'da dinlediği Hıristiyan ayininin mısralarını okuyarak bitirdi: "Haçın; Efendimiz, benim mutluluğumdur."

Bunun üzerine Gandhi *"şarpoy"*un üzerine uzanıp uyuklamaya başladı. Son haftalarda sayısız acılarını yansıtan yüz hatlarında, şimdi bir ahret mutluluğu ifadesi belirmişti. Sekreteri, "Eylül ayında Yeni Delhi'ye döndüğünden beri yüzü hiç bu kadar neşeli, kayıtsız görünmemişti," diye düşündü.

Hindistan'ın başkentinde on kadar Hintli ve yabancı gazetecinin bulunuşu, Gandhi'nin fedakârlığına bir anda Kalküta'daki orucunun erişemediği boyutlar kazandırmıştı. Bu sefer bütün vicdanlar altüst olmuştu: Kalküta'da olup bitenlerin aksine bu sefer Mahatma'nın ani kararından önce hiçbir katliam cereyan etmemişti. Yeni Delhi'deki hava belki hâlâ gergindi, ama topluluklar arasındaki saldırılar hemen hemen sona ermişti. Ancak yaşlı adam, halkının ruhunu çok iyi bilmenin verdiği güçle, yeni bir şiddet planlaması sezinliyordu.

Vatandaşları onun açlık grevine başladığı ve ne koşullar altında bulunduğu haberlerini bu sefer bir çeşit hayret ve şaşkınlık karışımı içinde, hatta düşmanca karşılamıştı. Gerçekten de bu sefer durum Kalküta'dan çok farklıydı ve sonuç çok daha belirsiz görünüyordu. Yeni Delhi, Müslümanlar'dan nefret ettiklerini haykıran kindar göçmenlerle doluydu. Soğuktan ve kampların sıkıntısından kurtulmak için, çoğu camileri ve Müslüman evlerini işgal etmişti. Oysa Gandhi şimdi kalkmış, bu konutları geri vermek ve hepsini yeniden kampların sefaleti içine itmek istiyordu.

Ayrıca Gandhi, Pakistan'ın alacağı olan beş yüz elli milyon rupinin ödenmesi gerektiğini savunarak kamuoyunun büyük bir bölümünü isyan ettirmiş, hükümetteki bakanları da bölmüştü.

Haftalardır, hatta aylardır, Gandhi "unutulan adam" gibi görünmeyi becermişti. Çağrısını da herkesin yakasını kurtardığı tarihe aykırı bir doktrin gibi belletmişti. Şimdi ise birden kendi öz vatandaşlarına, İngilizler'e karşı etkililiğini ispatladığı *"rişi"*lerin klasik silahını kullanarak sahne ışıklarının önüne çıkıyordu.

Hindistan başkentinden bin iki yüz kilometre uzakta, henüz on hafta önce *"Hindu Raştra"* adlı gazetesinin yeni bürosunun açılışını kutladıkları beyaz kireç badanalı hangarda, iki adamın da bakışları teleksin dönen kâğıdına dikilmişti. Nathuram Godse ve Narayan Apte, Gandhi'nin açlık grevine başladığını ve özellikle ne koşullar içinde bulunduğunu öğrenince, birden sapsarı oluverdiler.

Pakistan'a beş yüz elli milyon rupi ödenmesi konusunda ısrar etmesi, iki aşırı milliyetçinin gözü dönmüşlüğü için bir çeşit katalizör oldu. Gandhi, siyasal bir şantaj yapıyordu: Godse'nin bir gün uğrunda hapse düştüğü ve bugün bütün kalbiyle nefret ettiği adam, ülkesinin Pencaplı katiller ve sadistler karşısında pes etmesini istiyordu. Tıpkı arkadaşı Apte gibi, bütün Poona'lı Hindu milliyetçileri gibi, Godse de çok defa tek çıkar yolun Gandhi'nin siyaset sahnesinden çekilmesi olacağı görüşünü savunmuştu. Fakat bütün bu çağrıları, aydın bir kışkırtıcının hezeyanları olarak kabul edilmişti.

Hinduluğun intikam meleği olmaya heveslenen kişi, ortağına döndü. Bundan böyle bütün uğraşılarının tek bir eyleme yöneleceğini söyledi. Bütün enerjilerini, olanca kaynaklarını, en yüce amacın emrinde toplayacaklardı. Nathuram Godse buz gibi bir sesle, "Gandhi'yi öldürmeliyiz," dedi.

Güneşin son ışıkları, küçük adımlarla yürüyen yaşlı adamı ısıtıyordu. Bir eli Manu'nun, diğeri Abha'nın omzunda olan Mahatma, Birla House'un gül ağaçlarıyla sınırlanan geniş çimenliğine varan taş merdivenleri ağır ağır tırmandı. Bu bahçenin huzurlu güzelliğini Gandhi vatandaşlarıyla gündelik buluşması, akşam duası için en iyi yer olarak seçmişti. Çimenliğin kenarındaki bir köşkün kapı saçağı altında tahta üzerinde, saman dolu bir yatakla, bir de mikrofon bulunuyordu. Manu yanında Gîtâ'nın bir kopyasını, düşünce notlarını ve Gandhi'nin asla yanından eksik etmediği bakır tükürük hokkasını da getirmeyi unutmamıştı. Olağanüstü koşullar nedeniyle altı yüz kişiden daha büyük bir kalabalık çimenliği dolduruyordu.

Gandhi, **Tuz Yürüyüşü** sırasında ve Noakhali'nin düşman bataklıklarını aşarken söylediği Tagor'un şiirini okumaya başladı. "Eğer çağrına cevap vermezlerse, yalnız yürü, yalnız!" Ardından orucunun amacının, "Tanrıdan bütün insanların ruhlarını arındırmasını ve bütün anlaşmazlıklarını ortadan kaldırmasını istemek" olduğunu açıkladı. "Hindular, Sikh'ler ve Müslümanlar bu ülkede kardeşçe, barış içinde yaşamaya karar vermeliydiler."

Her kelimeyi böylesine bir inançla dile getirdiğine tanık olan kadın foto muhabiri Margaret Bourke-White, "Böylesine bir içtenlikle alacakaranlıkta konuşan insanın zayıf silueti üzerinde bir çeşit yüceliğin dolaştığını" sezinledi.

"Delhi'yi sınava çekiyorum," dedi. "Hindistan ya da Pakistan'ı yaralayan katliamlar ne olursa olsun, başkentimizin halkına yalvarıyorum, görevinden başka yöne sapmasın (...). Hâlâ Pakistan'da yaşayan bütün Hindular ve Sikh'ler öldürülecek olsa bile, ülkemizde oturan en basit Müslüman çocuğunun bile hayatı korunmalıydı (...). Bütün topluluklar, bütün Hintliler, hayvanlığın yerine insanlığı seçmek zorundaydılar; ancak böyle gerçek Hintli sayılabileceklerdi. Eğer bunu beceremezlerse, şu dünyada benim yerim gereksiz demektir."

Bitmişti dua. Bahçeye sıkı bir sessizlik çöktü. Manu tükürük hokkasını, not defterini ve Gîtâ'yı aldı. Sonra, tek söz etmeden, kalabalık Gandhi'nin gelip geçmesi için ikiye ayrıldı.

Margaret Bourke-White onun uzaklaşmasını seyrederken, o akşam pek çoklarının aklından geçirdiği aynı şeyi düşündü: "Acaba Gandhi'yi bir daha görebilecek miyiz?"

Poona'da, aşırı milliyetçi *"Hindu Raştra"* gazetesinin bürosunda toplanan dört kişiyi dinleyen meraklı tek bir kulak yoktu. Büronun açılışına üç ay önce bir pencere aralığından tanık olan polis müfettişi, gözetlemeye son vermek için emir almıştı. Oysa Nathuram Godse'nin söylediği şey, bir polis kulağı için çok ilginç olabilirdi. Ortağı Apte, hancı Vişnu Karkare ve göçmen Madanlal Pahwa'nın karşısında, Godse durumu tutkulu bir biçimde çiziştiriyordu. Sonra birden bağırdı:

"Eyleme geçmek gerekiyor. Gandhi'yi öldürmeliyiz!"

Bu karar, Madanlal Pahwa tarafından heyecanla onaylandı. Pencap'ta bir hastanede babasının parçalandığını gördüğü günden beri, ilk defa gözlerinin önünde intikamının tadına varmak olasılığı beliriyordu. Ateşli Karkare de onayını verdi.

Dört kişi bunun üzerine Bombay eyaletini *"sadhu"* kılığında dolaşan silah kaçakçısının dükkânına damladılar. Zengin müşteriler karşı-

sındaki bir kuyumcu edasıyla, Digambar Bace silah deposundaki oyuncaklarını önlerine serdi. Bunlar arasında el bombaları, bir makineli tabanca, patlayıcı maddeler, iki alev makinesi, kısacası bir devrim yaratacak her şey vardı, ama en çok gerekli olan silahtan başka yani bir tabancadan. Sahte *"sadhu"*ya acele bir tane de tabanca sağlamasını rica ettiler.

Nathuram Godse'nin, aşırı Hinduluğu öğrendiği anavatanı Poona'dan ayrılmadan önce yerine getirilecek son bir görevi kalıyordu. Katletmek istediği kişi gibi, onun da pek az malı mülkü vardı. Bütün serveti, *"Oriental Life Insurance"* sigorta şirketinin bir memuruna götürdüğü iki yaprak kâğıttan ibaretti. Bu Godse'nin üzerine henüz kimin yararlanacağını kaydetmediği iki hayat sigortası poliçesiydi. 1166101 numaralı birinci poliçeyi doldurdu ve üç bin rupilik sigortanın üzerine, suikaste katılmak isteğini belirten küçük kardeş Gopel'in karısının adını yazdı. 1166102 numaralı ikinci ve iki bin rupi değerindeki poliçeye de ortağı Apte'nin karısının adını yazdı. Vasiyetini yazan bir idam mahkûmu gibi, Godse artık dünyanın yarısının bir aziz gözüyle baktığı adamı yok etmeye hazırdı.

Gandhi'nin kutsal yolunda on dördüncü durağı
Bir bardak ılık su

Gücünün yettiği sürece, Gandhi açlık grevleri sırasında hep normal bir yaşantı sürmüştü. 14 Ocak Çarşamba günü de Gîtâ' okumak üzere her zamanki gibi saat 3.30'da uyandı. Birkaç dakika sonra, diş etlerini ve kalan dişlerini çalı çırpıdan bir diş fırçasıyla ovaladıktan sonra, Manu onun kurnazca mırıldandığını işitti. "Ah, bugün yemek isterdim doğrusu!"

Bu sözler üzerine, gece üstünün örtülü olup olmadığını denetlemek için iki defa uyanmış olan genç kız, Gandhi'ye günün ilk öğün "yemeğini" verdi: Karbonatlı bir bardak ılık su. Gandhi yüzünü buruşturdu ve suyu yudum yudum içti.

Sonra önceki günden beri zihnine takılan işe girişti. En küçük oğlu Devadas'ın fedakârlığından vazgeçme istemine cevap vermek istiyordu. Oğlu, "Hayatınızın başaramadığı şeyi ölümünüz hiç başaramaz," diye yazmıştı. Gandhi, Manu'yu çağırtıp, ona şu cevabı yazdırdı:

"Beni bu oruçtan, ancak onu emreden Tanrı vazgeçirtebilir. Bu arada senden ve bütün diğerlerinden rica ediyorum, Tanrının hayatıma son vermesi de yaşamama göz yumması da belki yararlı olabilir. Bir tek duam var: Tanrım, bu sınav sırasında metanetimi korumama yardımcı ol ve ölüm korkusuyla erkenden orucumu bozmaktan koru beni."

Öleceği korkusu şimdiden çevresindekilerin ruhunu daraltıyordu. Gandhi yetmiş sekiz yaşındaydı ve fizik gücü özellikle son aylarda çökmüştü. Kalküta'daki orucu yüzünden, böbrekleri zayıflık belirtileri gösteriyordu. Üstelik Pencap olayları onu öylesine sarmıştı ki, bir süredir iyi beslenmeyi unutmuştu. Ayrıca ani tansiyon yükselmelerinden şikâyetçiydi. Doktor Suşila Nayar'ın kendisini almak için razı edebildiği tek ilaç, sarpaghanda[1] adlı ağacın kabuğundan çıkartılan bir ağrı dindiriciydi. Fakat bugün bu ilaç gerekli sert kurallar nedeniyle verilmişti. Istıraplı bir gündelik alışkanlık haline gelecek olan kilo ölçümünde hastasına eşlik eden genç kadın, kendi kendine buna daha ne kadar dayanabileceğini sordu.

Tartının ibresi ona geçici bir cevap verebildi. Şu 14 Ocak Çarşamba günü sabahı, 49,5 kiloydu. Orucun ilk günü, bir kilo vermişti. Suşila, Gandhi'nin çok geçmeden zayıf stoklarını eriteceğini biliyordu. Bütün açlık grevi yapanlar gibi, asıl kritik an, bünyesi dokularının proteinlerini yemeye başladığı zaman gelip çatacaktı. Bu olay genellikle dönüşü olmayan ve öldürücü bir yöntem başlatıyordu. Mahatma'nın içinde bulunduğu bitkin durum nedeniyle böyle bir şey aniden de gerçekleşebilirdi.

Kesin karar anında Gandhi'nin sağlığına göz kulak olması için genç bir kadın seçmiş olması, düşünce tarzının temel yönlerinden birini

(1) Latince adı *"ranwolfia serpentina"* olan ve yirmi yıldır Batı eczacılığında sakinleştirici olarak kullanılan ilaç.

açıklıyordu. Güney Afrika'daki ilk **Pasif Direniş**'inden beri, kadınlar, aralıksız eyleminin ön saflarında bulunmuştu.

"Hintli kadınlar özgürlüklerine kavuşmadıkça, Hindistan'ın özgür olacağını ummak," boşunadır diye hep söyleyip, durmuştu. Kadınlar, "insanlığın ezilen yarısı"nı oluşturuyordu ve köleliklerinin, erkeklerin egemen olduğu bir toplumda, yalnız ev işleri yapmaya mahkûm olmalarından ileri geldiğini savunuyordu. Güney Afrika'da ilk *"ashram"*ını kurarken, erkeklerle kadınların ev işlerini eşit olarak yükleneceklerini ilan etmişti. Bu amaçla da her ailenin özel mutfağı yerine, ortak bir yemekhane kurdu. Böylece ev işlerinden yakalarını kurtarabilen kadınlar, topluluğun siyasal ve sosyal faaliyetlerine katılabilirlerdi.

Kadınlar bunu hayranlık uyandıran bir hevesle gerçekleştirdiler. Hindistan'ın bağımsızlığı uğrunda verdiği savaşın her aşaması, Hintli kadınların, erkeklerinin yanı sıra İngiliz polisinin *"lathi"*lerine karşı çıktıklarına tanık oldu. Kadınlar göz kamaştırıcı kitle eylemlerinde başı çektiler ve binlercesi cezaevlerini doldurdu.

Ama Gandhi'nin Hint kadınlarını özgürlüklerine kavuşturmak için gösterdiği çabalar, birtakım zıtlıklarla dolu olmasaydı, o gerçekten Gandhi olamazdı. Örneğin Pencap yollarında tecavüze uğrayan genç kızlara, dişlerini sıkmalarını ve ölünceye kadar gık dememelerini salık veriyordu. Aynı biçimde, korkunç nüfus artışına karşı, gebeliği önleyici ilaçlara hep karşı çıkmıştı; çünkü bunu doğal tıp kavramıyla bağdaşmaz bir şey gibi görüyordu. Doğumları azaltmak için ona göre kabul edilebilir tek çıkar yol, kendisinin de uyguladığı yoldu, yani cinsel arzuları gemlemek.

Daha bir yüzyıl önce dul kadınların ölen kocalarıyla birlikte ateşe atılmalarını emreden Hindistan yine de Mahatma'nın çabalarıyla öylesine bir evrim geçirmişti ki, bağımsız Hindistan'ın ilk hükümetinin üyelerinden biri, kadınlar arasından seçilmişti.

Öğlene doğru, hükümet üyeleri yeniden Hindistan'ın vicdanını yansıtan yaşlı adamın yanında toplandılar. Nehru ve Patel'in öncülüğü altında, bakanlıklarının lüks bürolarını terk etmeye ve bakanlıklarının

anahtarını kendilerine teslim eden adamın *"şarpoy"*u çevresinde toplanmaya razı olmuşlardı. Başucuna gelmelerinin nedeni, Pakistan'a borçlu oldukları beş yüz elli milyon rupi'nin Hindistan tarafından ödenmesi halinde, orucuna son verme kararıyla ilgiliydi.

Bu koşul, bakanların çoğunu, özellikle Valabhbhai Patel'i çok kızdırmıştı. O da bu parayı neden ödemek istemediklerini haklı göstermeyi denedi. Gandhi kendisini sessizce dinledi. Sonra güçlükle dirseklerinin üzerinde doğrularak, gözleri yaş içinde, pek çok çetin savaşta yandaşı olan insanın yüzüne baktı.

"Sen artık bir zamanlar tanıdığım insan değilsin," diye mırıldanmakla yetindi.

Bütün bir gün, Hindu, Sikh ve Müslüman yöneticiler artık grevinden vazgeçmesi için yalvarmak üzere Gandhi'nin önünden gelip geçtiler.

Kuşkularının temeli, Mahatma'nın yakın çevresinin bilincine varamadığı bir olaya dayanıyordu. İlk defa olarak giriştiği oruç vatandaşları arasında hayranlıktan çok öfke uyandırıyordu. Connaught Circus'teki dükkânlardan Şandni Şawk'taki pazar yerinin dar sokaklarına, Imperial Otelinin barındıran, göçmen kampına dönüşen gara kadar, bütün başkent bundan başka bir şey konuşmuyordu. Ancak bu sefer hiç kimse onu ölmekten alıkoyacak içten bir istek duymuyordu. Pek çok Hindu'nun gözünde çektiği acılar, Müslümanlar'ın davasına hizmet amacını güden partizanca bir manevraydı. "Bu moruk başımızı derde sokmaktan ne zaman vazgeçecek?" diye soruyorlardı. Hatta göçmenler, Gandhi'yi kurtarmak amacıyla, dinler arasında barış isteyen bir grup göstericinin üzerine bile saldırdı.

Akşamın ilk saatlerinde, uzaktan uzağa işitilen homurtular, Birla House'un duvarlarına erişti. Mahatma'nın yandaşları, yürekleri umutla dolarak kulak kabarttılar. Kalküta'da, Mahatma'dan fedakârlığından vazgeçmesini yalvaran umutsuz kalabalıkların sesini bir kere dinlemişlerdi. İçlerinden biri büyük kapıya koştu ve ellerinde bayraklarla yürüyen büyük bir kalabalığın, caddeden yukarı tırmandığını gördü.

İyice bitkin düşen Gandhi evde uyumaya çalışıyordu. Göstericiler Birla House'un önüne varınca, tempo tutarak bağırdıkları sözler, odanın içinde yankılandı. Gandhi, sekreteri Pyarelal'ı çağırttı.

"Ne var, ne oluyor?" diye sordu.

"Hiç efendim, göçmenlerin gösterisi."

"Kalabalıklar mı?"

"Hayır, pek sayılmazlar."

"Ne yapıyorlar?"

"Birtakım sözler söylüyorlar."

Gandhi, ne diye bağırdıklarını işitebilmek için sustu.

"Ne diyorlar? İyi işitemiyorum ben."

Pyarelal gerçeği söylemeden önce bir an kararsız kaldı. Sonra:

" 'Bırakalım ölsün Gandhi!' diye bağırıyolar." dedi.

Gandhi'yi öldürmeye karar veren üç kişi için cinayetin yolu bir ziyaretle başladı. Bombay'ın banliyösünde, yıllardır esen muson rüzgârlarıyla aşınan cephesinde belirli tek işaret, bakır bir levha olan küçük köşkün kapısını çaldılar. Bakır levhanın üzerindeki yazı, sahibinin kimliğini açıklıyordu: *"Vir"* Sarvarkar, yani Nathuram Godse ve suç ortaklarının *"guru"*su.

Mahatma nasıl Birla House'u konukseverliğin ve **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın bir tapınağı haline getirmişse, "Hinduizm"in diktatörünün evi de kimsenin kimliğini ispatlayamadan içeri giremeyeceği gerçek bir kaleydi sanki. Köşkü gece gündüz silahlı bir nöbetçi bekliyordu ve ancak pek yakını olan bir iki kişi efendilerinin yaşadığı ilk kattaki tapınaktan içeri adım atabilirdi.

Nathuram Godse ve Narayan Apte, bu ayrıcalıklı insanların arasındaydılar, ama onlara eşlik eden sakallı adamı kimse tanımıyordu. Silah kaçakçısı Digambar Bace, bu akşam *"sadhu"* gibi değil, çalgıcı gibi giyinmişti. Doğrusu çalıp söyleyerek Hindistan'ı bir uçtan diğerine dolaşan çalgıcılar kastından biri için, bu çok doğal bir davranıştı. Ama kol-

tuğunun altında taşıdığı tef, konser vermek için değildi. Gandhi'yi öldürmek amacıyla özel olarak seçilen silahları saklıyordu altında: Altı el bombası, altı saatli bomba, bir de tabanca.

Suç ortaklarını zemin katında bırakan Godse ve Apte bu hazineyi efendilerine sunmak üzere yukarı çıktılar. Her zamanki gibi, onu büyük bir saygıyla selamladılar: Elleriyle ayaklarına dokunmak için iki büklüm oldular, sonra da öpüp başlarına götürdüler. Geçen kırk yıl içinde Hindistan'ın tanık olduğu en ünlü siyasal cinayetlerin birkaçının tertipçisi, başını öne eğerek selamlarına karşılık verdi. Sonra da tefin altındakileri görmek için telaşla davrandı.

Ocak ayının o günü, kendisini ziyarete gelenler, sadece Godse, Apte ve Bace değildi. Sabah da hancı Vişnu Karkare, Savarkar'ın henüz tanışmadığı tek üye, Madanlal Pahwa ile birlikte gelmişti. Gücünü tartmak istercesine çıplak koluna vurduktan sonra "diktatör" heyecandan kaskatı kesilen genç göçmeni buz gibi bir bakışla süzdü.

"İşini iyi becermeye devam et!" diye bakışlarındaki amansız ifadeyle homurdandı.

Godse ile Apte, Yeni Delhi yolunda ilk gecelerini, Bombay'ın en lüks yerlerinden "Sea Green" otelinde geçirdiler. Uslanmak bilmeyen kadın avcısı Apte, daha odasına girer girmez santralden kendisine bir numarayı bağlamasını istedi. Bu telefon, tarihin en çok yankı uyandıran cinayetlerinden birine katılmak üzere olan bir insandan beklenebilecek en son davranıştı. Çünkü Apte, Bombay polisinin telefon santralini arıyordu. Santral kendisine cevap verince, 305 numarayı bağlamalarını söyledi. Biraz sonra da geceyi birlikte geçireceği genç bir kız arkadaşının neşeli sesini duydu: Bombay polisinin baş operatörünün kızıydı bu.

Gandhi'nin doktorunun öngördüğü kritik an, beklenmeyen bir hızla gelip çattı. 15 Ocak Perşembe sabahı hastasının idrarını tahlil ettiren Suşila Nayar, idrarda aseton ve asetik asit gördü. Dönüşü olmayan son, başlamıştı. Gandhi, bütün karbonhidrat stoklarını tüketmişti. Bünyesi, özünden yemeye başlamıştı; yaşamak için, dokularının temel maddesi-

ni yiyordu. Oruca başlamasının üzerinden daha kırk sekiz saat bile geçmeden, seksenine merdiven dayamış bitkin ihtiyar, eşiğinden ancak ölüme varmak için geçilen tehlikeli bölgeye erişmişti.

Bu toksinlerin idrarında görülmesi, genç kadını kuşkulandıran tek neden değildi. Daha dikkatli bir tahlilde, bir başka şey daha bulunmuştu. Son yirmi dört saat içinde, Gandhi içine karbonat karıştırılmış 1900 gram ılık su içmişti. Suşila Nayar bu miktarın ancak 780 gramını tasfiye edebildiğini de saptamıştı. Kalküta'daki açlık grevi sırasında zarar gören Gandhi'nin böbrekleri, gerektiği gibi çalışmıyordu. Çok kuşkulanan Suşila, hastasına durumunun ne kadar ciddi olduğunu anlatmayı denedi. Ama o hiçbir şey işitmek istemiyordu.

"Eğer idrarımda aseton varsa, Tanrıya olan inancım yetersiz demektir," diye mırıldandı.

"Tanrının bu işle bir ilgisi yok," diye cevap verdi kadın.

Yılmadan, bu toksinlerin görülmesiyle başlayan fizyolojik gelişimi uzun uzun anlattı. Sözlerini birince, Gandhi kadının gözlerinin içine baktı.

"Sizin bilginiz, her şeyi kapsıyor mu yani?" diye sordu. "Şri Krişna'nın, Gîtâ'nın onuncu bölümünde ne dediğini unuttunuz mu yoksa? 'Benim sana açıkladığım, sonsuz şanımın ve şöhretimin ancak ufacık bir parçasıdır.'"

Mohandas Gandhi doktoruna bildiklerinin sınırını hatırlatırken, güler yüzlü ve iyi giyimli bir genç adam, yine o 15 Ocak günü sabahı, Bombay'daki Air India'nın bürosuna başvuruyordu. Narayan Apte 17 Ocak Cumartesi günü öğleden sonra Yeni Delhi'ye, D.N. Karmarkar ve S. Marathe adlarına iki bilet istedi. Cebinden bir deste banknot çıkartıp, parayı saymaya başladığı sırada -üç yüz sekiz rupi- satış memuru dönüş için de bilet isteyip istemediğini sordu.

Bu soru, Apte'yi güldürdü. "Hayır," diye cevap verdi, ortağıyla Yeni Delhi'den ne zaman dönecekleri konusunda henüz bir şey görüşmemişlerdi. Sadece gidiş bileti istiyordu.

Durumu ciddileştiği halde, Gandhi, sağlık kurallarından en şaşmaz birinin -lavmanın- yapılmasında yine ısrar etti. Bu şekilde içine su verilmesinin, dua etmek ruhu nasıl arındırıyorsa, bedenini arındırdığını ileri sürdü. Bu nazik ve mahrem işi, şaşmaz bir biçimde utangaç ve küçük yeğeni Manu yerine getiriyordu.

Gandhi'ye bakmak, aslında çetin bir işti. Manu'yu, göründüğü kadarıyla dinginliğin ve kayıtsızlığın simgesi olan bir insanın, insanı şaşırtan şımarıklıkları ve sabırsızlıklarıyla yüz yüze getiriyordu. Sıcak suyun getirilmesinin birkaç dakika gecikmesi, Gandhi'nin çileden çıkmasına yetti. Ayranının böyle kabarıvermesine hemen pişman olup, yatağına serildi yine. "İnsan kusursuz olmadığının bilincine, ancak oruç gibi bir sınava katlandıktan sonra varabiliyor," diyerek özür diledi.

Lavman, Manu'nun belirttiğine göre, hastayı "bir yumak pamuk" kadar beyazlatacak derecede bitkin düşürmüştü. Onun iki büklüm olup kıvrandığını görünce, Manu çılgına döndü, sonunun yakın olduğunu sandı. Yardım çağırmak üzere yerinden kalktı. Gandhi onun bu davranışını sezip, belirsiz bir el hareketiyle kolundan tuttu.

"Hayır," dedi. "Eğer Tanrı benim burada gerekli olduğuma inanıyorsa, almaz beni yanına."

Yakın çevresindekilerin çoğu gibi, Manu da Tanrının ona hâlâ burada acaba ihtiyacı var mı diye kendine soruyordu. Can çekişen zavallı ihtiyarın fedakârlığı karşısında başkentin kayıtsızlığı, onu birden dayanılmaz bir duyguyla sarıverdi. Yeni Delhi'nin belki de "Gandhi'yi ölüme terk etmeyi' istediği olasılığı karşısında, korku sardı içini.

Üçüncü gün, yine de şehrin caddelerinde birkaç çekingen kalabalık, Gandhi'yi kurtarmak için toplulukları kardeşliğe çağırmak üzere toplandı. Louis Mountbatten da hayran olduğu bu insana karşı saygısından, Genel Valilik sarayındaki bütün kabulleri ve yemekleri iptal etti.

Gariptir, asıl büyük heyecan Pakistan'da eser gibiydi. Lahor'dan gelen bir telgraf, "burada herkesin, Mahatma'nın hayatını kurtarmak amacıyla ne katkıda bulunabileceğini düşündüğünü" bildiriyordu. Ül-

kede bir uçtan diğerine, Müslüman Birliği'nin liderleri eski rakiplerini "kardeşlik meleği" haline dönüştürmek üzere çırpınıyorlardı. Camiler onun yaşaması için dua eden müminlerle dolup taşıyor, Müslüman kadınları haremlerinin mahremiyeti içinde, Hindistan'daki Müslümanlar'a elini uzatan yaşlı Hindu'nun kurtulması için Kuran okuyorlardı.

Ancak Yeni Delhi'den gelen haberler arasında, Perşembe günü öğleden sonra alınan ve ajansların teleksleriyle bütün ülkeye dağıtılan haber kadar hiçbiri daha küçük heyecan yaratamazdı. Gandhi, ilk zaferini kazanmıştı. Bedenini ortaya koyarak kalkıştığı müthiş fedakârlığı, Muhammet Ali Cinnah'ın ülkesini iflastan kurtarmıştı. Hint Hükümeti, yarımadada barışı sağlamak, ama her şeyden çok "ulusun ruhunun çektiği maddi acılara son vermek için," Pakistan'a derhal beş yüz elli milyon rupi göndermeyi kararlaştırmıştı.

Gandhi'nin koşullarından birini kabul etmekle, Hintli bakanlar bir örnek vermişlerdi. Mahatma'nın hayatı şimdi Yeni Delhi halkının elindeydi. Nehru, bağımsızlığın ilan edildiği gün yarım milyon Hintli'nin toplandığı Kızıl Kale'de yeniden bir araya gelen on bin kişilik bir topluluğa bunu anlatmayı denedi. Şöyle seslendi onlara:

"Mahatma'nın ölümü, Hindistan için ruhunu yitirmek anlamına gelecektir."

Suikastçiler, içi silah dolu *"tabla"*larını sakladıkları Bombay'daki tapınağın bekleme odasında, zar atan kumarbazlar gibi yere çömeldiler. Sahte *"sadhu"* fuar satıcısı edasıyla tefini açıp, dostlarına mallarını nasıl kullanacaklarını açıklamaya başladı. El bombalarını nasıl dolduracaklarını, patlayıcı maddelerin içine fitili nasıl yerleştireceklerini, yangın fitillerini nasıl uzatıp tutuşturacaklarını gösterdi.

Ortaya çıkardığı son silah, bir tabancaydı. Bu ilkel silahı inceleyen Narayan Apte, "silahın Gandhi'yi alaşağı etmekten çok, ellerinde patlayabileceğini" söyledi. Şiddet hareketlerinin altüst ettiği ülkede, bir dizi binayı yerle bir edecek bombalardan çok, bir tek kişiyi öldürmeye yarayan bir silah sağlamak, çok daha zordu. Bace'nin, korkulu oyuncakları ustalıkla nasıl karıştırdığını seyreden Apte, hiçbirinin pek güvenemedi-

ği bu garip insan olmadan hiçbir şey yapamayacaklarını anladı. Kendi sine avluda arkasından gelmesini işaret etti. Burada, elini dostça omu zuna atarak, sırrı ona da açtı. Bu silahların Gandhi'yle Nehru'yu "tasfi ye" etmek amacıyla alındığını belirtti. O ve Godse, Savarkar tarafından bu işle görevlendirilmişlerdi.

"Sen de bizimle beraber Yeni Delhi'ye gel," diye kulağına fısıldadı. Sonra da ancak sahte *"sadhu"*yu baştan çıkartabilecek tek kanıtını söyledi: "Bütün masrafları ödeyeceğiz."

Bu patlayıcı madde uzmanının da katılmasıyla, ekip tamamlanmış oluyordu. Apte, bir güvenlik tedbiri olarak ayrı ayrı seyahat edecekleri ni haber verdi. Hancı Karkare ile Madanlal Pahwa, hemen o akşam Bombay'ın Victoria garından hareket edecek olan *"Frontier Mail"* eksp resiyle, Bace'nin sağladığı silahları bavullarında taşıyarak, yola çıkacak lardı. Sahte *"sadhu"* ile Gopal Godse, yani *"Hindu Raştra"* gazetesinin müdürünün küçük erkek kardeşi Gopal Godse de iki gün sonra, ayrı trenlerle onları izleyeceklerdi. Hareketin liderleri olan Nathuram God se ve Narayan Apte'ye gelince, onlar birer *"peçwa,"* yani "kılavuz" ol duklarından, sürüyle beraber gideceklerdi. Suikastçilerin buluşma yeri, milliyetçi *"Hindu Mahasabha"* partisinin Yeni Delhi'deki binasıydı. Bina, neo-Hindu tarzındaki Lakşmi-Narayan tapınağının hemen yanı başın daydı. Öldürecekleri adamın kaldığı sanayici Birla'nın ailesi, bu tapına ğı şehre armağan etmişti.

15 Ocak Perşembe günü akşamı, yüzlerce yandaşı, "Hindistan'ın Ruhu"nun dua toplantısını yapabileceği umuduyla Birla House'nun çimleri üzerinde toplandılar. Ama umutları boşa çıktı. Gandhi'nin ne yürüyecek ne de oturacak hali vardı. Yine de verebileceği şeyi verdi, başucuna konan bir mikrofona birkaç kelime mırıldandı. Sesini bir ho parlör, kalabalığa aktarıyordu. Otuz yıldan beri Hint halk kitlelerini bü yüleyen tanıdık ses, öylesine titrekti ki, çoğu o akşam onun artık öbür dünyadan seslendiği izlenimine kapıldılar.

"Vatanla ve vatanın kardeşliğe olan ihtiyacıyla uğraşın," diye yakar dı Gandhi. "Benim için üzülmeyin. Bu dünyada doğan hiç kimse, ölüm-

den yakasını kurtaramaz. Ölüm, hepimizin dostudur. Hepimizin ona minnet duyması gerekir, çünkü bütün sefaletlerimizden bizi ancak o kurtarır."

Dua tamamlanınca, katılanlar arasından *"darçan"* talep etmek için bir gürültü yükseldi. Yani sevgili Mahatma'yı hiç olmazsa bir kerecik görebilme ayrıcalığı. Kadınlar başta olmak üzere, kalabalık tek kollu sıraya girdi. Yandaşları, geleneksel *"namaste"* hareketi uyarınca, ellerini kavuşturup, insanın kalbini parçalayan bir sessizlik içinde, Gandhi'nin uyuduğu verandanın önünden birer birer geçtiler. Birkaç sözcük etmek bile, onu bitap düşürmüştü. Beyaz bir çarşafa bürünmüş, küçük bir çocuk gibi, iki büklüm olmuştu. Gözlerini yummuştu ve bitkin yüzü doğa dışı bir ışıkla aydınlanmıştı. Uykusunda ellerini bitişik tutmuştu ve halkının saygısına, bilinçsiz bir *"namaste"* ile cevap veriyordu.

Manu gözlerine inanamıyordu. Bir gece önce kendisinde oturacak hal bulamayan bu sağı solu belirsiz ihtiyar, daha gözlerini açar açmaz ayağa fırlamıştı. Şafak duasından sonra, şimdi de dört günden beri yemek yemeyen ve ölümün eşiğine gelmiş birinden beklenmeyecek bir işe kalkışmıştı. Gandhi, Noakhali eyaletine yaptığı geziden sonra öğrenmeyi kafasına koyduğu Bengali yazısını çözmek için didiniyordu. Sonra da şaşırtacak kadar güçlü bir sesle, akşam duasında okunmasını istediği çağrısını yazdırdı.

Bu yeniden diriliş, aslında bir hayaldi. Birkaç dakika sonra, tek başına banyoya gitmek isterken, birden başı dönüp sallandı ve bayılıp yere serildi. Suşila Nayar hemen koştu. Bu fenalığın nedenini biliyordu. Tıkanan böbreklerinin tasfiye etmeyi reddettiği su, bir kalp zafiyetine sebep olmuştu. Gandhi'nin tartıldığı sırada bu durumun meydana çıkacağını beklemişti zaten: Yaşlı adam 48 kiloydu. Tansiyonu da bu teşhisi doğruladı. Acele çağrılan bir uzmanın aldığı elektrokardiyogram da Mahatma'nın kalbinin bozukluğunu kesinlikle gösterdi. Artık ani, sert bir son beklenebilirdi.

Suşila, Mohandas Gandhi'nin durumunun çok kritik olduğunu gösteren ilk günlük sağlık bültenini kaleme aldı. Bu bir imdat çağrısıydı.

Açlık grevine derhal son vermezse, bütün can alıcı organları onarılmaz biçimde zarar görecekti.

Hindistan'daki halk kitlelerini Büyük Ruh'una hep bağlayan olağanüstü akım, en sonunda Birla House duvarlarını aştı. O 16 Ocak sabahı, içgüdüsüyle, Suşila Nayar'ın sağlık bülteni bile daha yayınlanmadan Hindistan, Gandhi'nin hayatının tehlikede olduğunu anlamıştı. Bundan önceki açlık grevleri sırasında olduğu gibi, Hindistan'ın havası hayret verici bir hızla değişiverdi. Üç yüz milyon nüfuslu, dünyanın ikinci kalabalık ülkesi, birden bitkin ve yaşlı bir adamın vicdanıyla verdiği savaşın haberleriyle yaşamaya başlayıverdi. Hint radyoları her saat başı onun ölüme yaklaşmasını, evinin içinden yayınlamaya başladı. Sayıları yüze yaklaşan Hintli ve yabancı muhabir, bahçenin parmaklıkları önünde, bir cenaze öncesini bekler gibi toplandı. Yarımadanın bütün şehirlerindeki alanlar, derhal kalabalıklar tarafından istila edildi ve bunlar "Kardeşlik," "Birlik," "Gandhi'yi Kurtarın" gibi dövizler taşımaya, bunları avaz avaz bağırmaya başladılar. Ülkenin her yerinde "Gandhi'nin Hayatını Kurtarma Komiteleri" kuruldu ve bunlara çeşitli toplulukların, siyasal partilerin yöneticileri katıldı. O gün postalanan milyonlarca zarfın üzerine Posta İdaresi'nin memurları şunu yazdılar: "Gandhi'nin hayatını kurtaralım, barış içinde kardeş olalım." Yüz binlerce insan tapınaklarda toplanıp, onun kurtulması için ayinler düzenlendi. Bombaylı "Dokunulmazlar," Gandhi'ye şöyle bir telgraf çektiler: "Hayatınız bize aittir."

Ama asıl şaşırtıcı değişiklik, kayıtsız ve düşman başkent Yeni Delhi'de oldu. Her semtten, pazar yerinden, mahalleden, kalabalıklar Birla House'a doğru akın etmeye başladılar. Dükkânlar ve mağazalar Mahatma'nın savaşına katkıda bulunabilmek için kepenklerini indirdiler. Hindular, Müslümanlar ve Sikh'ler "Barış Devriyeleri" kurarak el ele şehir içinde dolaşmaya ve gelip geçenlere Gandhi'nin açlık grevinden vazgeçmesini isteyen bildiriler dağıtmaya başladılar. Kamyonlar, içleri "Gandhi'nin hayatı bizim hayatımızdan çok daha değerlidir!" diye bağıran gençlerle dolu olarak şehir içinde dolandılar. Okullar ve üniversite-

ler tatil edildi, yüzlerce öğrenci ve öğretmen, "Biz Mahatma'mızdan önce ölmek istiyoruz!" diye şarkılar söyleyerek sokaklardan geçtiler. Pencap'taki katliamın yarattığı iki yüz dul kadın ve yetim, büyük bir sevgi örneği vererek, topluca Birla House'un önüne geldiler ve Gandhi'nin orucuna katılmak için, kendilerine verilen yoksul göçmen istihkaklarından vazgeçeceklerini açıkladılar.

Bütün bir ulusu sarsan bu olağanüstü heyecan sarsıntısı, bunu esinlendiren kişinin ise umurunda bile olmadı. Gandhi hâlâ çekingendi. Orucu bu sefer vatandaşlarını sarsacak kadar uzun sürmüştü. Bu nedenle boyun eğmemeye, Hintliler'in yüreklerinde uyanmasını istediği değişikliği yaratıncaya kadar dayanmaya kararlıydı.

"Acelem yok benim," diye dua toplantısına gelen kalabalığa seslendi.

"İşin yarım yamalak yapılmasını istemiyorum."

Her sözcükten sonra soluk almak için dura dura, tehdidini savurdu:

"Çepeçevre etrafımızda barış sağlanmazsa, bu hayat için en ufak bir ilgi duymayacağım artık. Bütün Hindistan'da, bütün Pakistan'da barış sağlanmalıdır. Fedakârlığımın anlamı budur."

Nehru, Yeni Delhi'de havanın kökünden değiştiği konusunda ona teminat vermek için, siyaset ve din adamlarından kurulu bir heyetle başucuna gitti. Gandhi, adeta şeytanca bir kurnazlıkla onlara şöyle dedi:

"Hiç kuşkulanmayın. Bir anda vazgeçecek değilim. Ne yaparsanız yapın, içtenlikle yapmalısınız. Elle tutulur şeyler istiyorum."

Aynı anda Karaçi'den bir telgraf geldi. Telgrafta, evlerinden atılan Müslümanlar'ın şimdi evlerine dönüp yine Yeni Delhi'ye yerleşip yerleşemeyecekleri soruluyordu.

"İşte iyi bir sınav," diye mırıldandı hemen Gandhi.

Hemen telgrafı kapan sadık sekreteri Pyarelal Nayar, Hindu ve Sikh göçmenlere, Gandhi'nin hayatının kendilerine bağlı olduğunu anlatmak üzere başkentteki göçmen kamplarını dolaştı. Gece bastırmadan,

bini aşkın gönüllü evlerine dönecek Müslümanlar'ı buyur edeceklerini açıklayan bir bildirgenin altını imzalamıştı. Hatta bu geri dönüş, kendilerini evsiz bırakacak olsa bile. Göçmenlerden kurulu bu heyet, bazı şeylerin gerçekten değiştiğine Mahatma'yı inandırabilmek için Birla House'a geldi.

"Açlık greviniz, bütün dünyada insanları allak bullak etti," dedi sözcüleri. "Hindistan'ı Müslümanlar, Sikh'ler, Hindular'ın ve diğer toplulukların bir arada yaşayacakları bir ülke haline getirmeye çalışacağımız üzerine size söz veriyoruz. Orucunuzdan vazgeçmeniz ve Hindistan'ı yoksulluktan kurtarmanız için yalvarıyoruz size."

Suşila Nayar, ibrenin kararsız oynayışını yüreği daralarak gözlüyordu. Belki zıtlık gibi görünecekti, ama genç doktor orucun şu beşinci gününde, terazinin hissedilir bir kilo kaybı göstermesini umutsuzca diliyordu. Ama umudu boşa çıktı. Gandhi'nin böbrek zafiyeti daha da ciddileşmişti. Şimdi kendisini kahredici bir üre krizi bekliyordu.

Gandhi'nin başucuna çağrılan üç uzman da Suşila Nayar'ın teşhisini onaylamaktan başka bir şey yapamadılar. Aseton ve asetik asit oranları artmıştı. Nefesinin kokusu bile bunu gösteriyordu. Tansiyonu 8'in altına düşmüştü. Nabızları hızlı, zor hissedilir türdendi, kalp atışları ise düzensizdi.

Dört doktorun teşhis koymak için aletlerini kullanmalarına bile gerek yoktu. Daha ilk bakışta hastanın durumunun umutsuz olduğunu hepsi anlamıştı. Gandhi bir iki günden daha fazla yaşayamazdı. Hatta yirmi dört saat içinde ölmesi bile beklenebilirdi. O 17 Ocak Cumartesi günü sabahı, yayınladıkları sağlık bülteni ülkeye bir S.O.S. çağrısı iletiyordu:

"Ulusa Mahatma Gandhi'nin orucuna son vermesi için gerekli bütün tedbirleri gecikmeden almasının ve istediği koşulları yerine getirmesinin şart olduğunu duyurmayı görevimiz biliyoruz."

Bombay ekspresi buhar dumanları salarak Poona garında durunca, genç kadının yüreği birden daralıverdi. Yolcu kalabalığını süzerek, "Ko-

camın Yeni Delhi'ye neden gittiğini bilen bir ben varım, bir tek ben," diye düşündü.

Gopal Godse'nin valizinde bir gün önce iki yüz rupi karşılığında Poona'daki bir askeri depoda çalışan arkadaşlarından satın aldıkları 7.63 çapında bir tabanca bulunuyordu. Silahın iyi çalışıp çalışmadığını, evinin yanındaki çalılıklara birkaç kurşun sıkarak denemişti. Karısı, yolculuğunun amacını açıkladığı tek kişiydi. Karısı da siyasal görüşlerini paylaşıyordu ve olanca gururu ve minnetiyle, onu kutsamıştı. Şimdi de dört aylık kızları Asilata'yı -"Kılıcın Keskin Ağzını"- veda öpücüğü için ona uzatıyordu. Aşağı yukarı bundan otuz yıl sonra, kocasının Poona garından yola çıkışını anımsarken, "Gençliğimizin henüz baharındaydık," diyecekti, "aşk ve devrim hayalleri içindeydik."

Gopal vagonunun kapısına varınca, genç kadın sıkı sıkı ona sarıldı.

"Her ne olursa olsun, sen hiç üzülme," diye karısına teminat verdi. "Çocuğumuzu büyütüp yetiştirmek için bir yol bulacağım."

Genç kadın yolluk diye hazırladığı *"şapati"* paketini uzattı. Sonra geri çekildi ve Gopal da trene bindi. Katar hemen hareket etti. Kadın, kızının yumak gibi elini sallayarak, kocasının siluetinin uzakta kaybolusunu seyretti, eşi ve "militan" olarak "başarısı için bütün dileklerini" içinden geçirdi.

Doktorlarının S.O.S. çağrılarına sebep olan ciddi durumuna rağmen, Gandhi'nin aklı başındaydı. Bir açlık grevinin üçüncü ve son bölümüne giriyordu. İlk iki gün, hep şiddetli mide ağrıları ve açlık kramplarıyla belirlenir. Sonra, açlık hissi kayboldukça, iki ya da üç gün süren bir baş dönmesi ve kusma dönemi başlar. Beşinci güne doğru, birden akıl bedene hâkim olur.

Mahatma'yı garip bir dinginlik basmıştı. Manu'nun *"ghî"* ile ovduğu eklem yerlerindeki inatçı bir ağrıdan başka ıstırabı yoktu. Suşila Nayar ve üç meslektaşı daha kaç saat yaşayabileceğinin hesaplarını yaparlarken, o sakin sakin eski mektup zarflarının arkasına, ona ilk defa "Mahatma," adıyla seslenen şair Rabindranath Tagor'un şiirlerini yazdığı Bengal diliyle, bir şeyler karalıyordu.

Yazısını bitirince, Pyarelal Nayar'a yanına gelmesini işaret etti. Elverişli zamanları yakalama duygusunu yitirmemişti. Yandaşlarının ifade ettikleri gibi açlık grevi gerçekten hedefine ulaşmak üzereyse, Hindistan'ın yüreğindeki bu değişikliğin, hayatını kurtarmak için kalkışılmış ani bir acımadan doğmadığını öğrenmenin vakti gelmişti. Pyarelal'a orucuna son vermek üzere koştuğu yedi koşulu kapsayan bir bildirge yazdırdı. Yeni Delhi'deki siyasal örgütlerin yöneticilerinin hepsi, düşmanları aşırı *"Hindu Mahasabha"* yöneticileri de dahil, bu bildirgeyi imzalamalıydılar. Bu koşullar adeta bir çeşit talepler kataloğu meydana getiriyor ve şehrin hemen bütün yaşantısını kapsıyordu. Hindu ve Sikh göçmenler tarafından barınak ya da tapınak haline dönüştürülen yüz on yedi caminin Müslümanlar'a iade edilmesinden, Eski Delhi'nin pazar yerinde Müslüman tüccara uygulanan boykotun kaldırılmasına, Hint trenlerinde yolculuk eden Müslüman yolcuların güvenliğinin sağlanmasına kadar her şeyi.

Pyarelal Nayar, hayatını kurtarmak için kurulan Barış Komitesi'ne Gandhi'nin taleplerini bildirmek için hemen koştu. O akşam başkenti bağımsızlık gününden beri görmediği bir heyecan ve ateş atmosferi sarmıştı. Connaught Circus'ten pazarın en dar sokaklarına kadar, şehir halkın heyecanıyla kaynaşıyordu. Her tarafta yürüyüş kolları toplanıyordu. Ticaret hayatı durmuştu. Bürolar, mağazalar, atölyeler, fabrikalar, kahveler hep kapalıydı. Büyük caminin avlusunda toplanan her sınıftan ve dinden yüz bine yakın bir topluluk, yöneticilerine Gandhi'nin koşullarını kabul etmesi için haykırıyordu. Başkentin en kargaşalı semtlerinden biri olan Sabzimandi'deki Hindu meyve tüccarları, Müslüman tüccara uyguladıkları boykotu kaldırdıklarını haber vermek üzere koşarak geldiler.

Birla House'da, Mahatma, her geçen saat biraz daha gücünü yitiriyordu. Aklının başında olduğu anları, uzun bitkinlik halleri izliyor, bazen de sayıklıyordu. Biri, içeceği ilk bardak suya birkaç kaşık portakal suyu katılmasını önerdi. Bu öneriyi işitince, birden komadan çıktı, gözlerini açtı ve böyle bir cüretkârlığın, yirmi bir gün oruç tutmasına sebep olacağını söyledi. Suşila Nayar bunun üzerine böbreklerinin üzerine

bardak çekmek için iznini istedi. Bu sayede belki böbreklerini çalıştırma olanağı doğabilirdi. Reddetti Gandhi.

"Ama Bapuji," diye itiraz etti doktoru, "bardak çekmek de sizin kabul ettiğiniz doğal tıp demektir," diye alçak sesle mırıldandı.

Jawaharlal Nehru ise Başbakanlık makamından ayrılıp, başucunda beklemeye koştu. Uzun yıllar birlikte sürdürdükleri cihad sırasında en yakın yandaş için yaşlı adamın eriyip gitmesi dayanılmaz bir seyirdi. Gözyaşlarını saklamak için bakışlarını kaçırmak zorunda kaldı.

Louis Mountbatten ile eşi de başucuna koştular. Eski Kral naibi Gandhi'nin "o muzip havası"nı sürdürdüğünü görünce, pek şaşırdı. Hatta şaka bile yapabiliyordu.

"Ah! Dağın farenin ayağına gelmesi için, demek oruç tutmak gerekiyormuş, ha!" diye şaka ederek ziyaretçilerini selamladı Mahatma.

Allak bullak olan Edwina, boğazına bir düğümün tıkandığını hissetti.

"Üzülme," diye Gandhi'nin cesareti karşısında pek etkilenen Mountbatten, eşini teselli etti: "Verdiği savaşı kazanıyor."

Hiçbir olay bir Hintli'nin vicdanında *"darçan"* kadar köklü yerleşmemiştir, hiçbir ihtiyaç böylesine duyulmamıştır. Çünkü onun içindeki mutlağın imgesiyle temas olanağı öylesine gereklidir ki us sahibi olmayı ya da Tanrısallığın simgesini bu verir. *"Darçan"* (görüş) bir rastlaşma, bir kutsama, hayırlı ve ruhsal bir etkinin belirlenmesi olanaksız bir akımdan geçerek aktarılmasıdır. Bu rastlaşma, olağanüstü bir kişiyle, doğanın bir tezahürüyle ya da ayrıcalıklı bir yerle olabilir. Bir Hintli, yüzlerce kilometre yol yürüdükten sonra, gözlerinin karşısında Ganj'la karşılaşınca *"darçan"*ın kıvancına varabilir. Ya da kutsal sularına daldığı zaman. Ya da bir cenaze törenine, dinsel bir törene, bir bayrama, hatta bir siyasal toplantıya katıldığı zaman. Ama Hint halk kitlelerine *"darçan"*ın mistik tatminini en çok bir bilge, kutsal bir kişi, bir efendiyle rastlaşma sağlar.

O 17 Ocak Cumartesi günü, öğleden sonra da Hintliler'e özgü, atalardan kalma ve sürekli arama, aralarında bin kilometreden fazla bir

uzaklık olan ve kavramlarının aşılmaz uçurumunun ayırdığı iki insanın karşısında belirdi. Tarihin önüne geçilmez akışının çok geçmeden birleştireceği iki insanın karşısında.

O akşam Birla House'un çimenleri üzerinde dua için gelen sayısız yandaşına seslenen ses, bir fısıltıdan farklı değildi. Gandhi soluk soluğa kaldığı uzun bekleyişler sırasında, ancak birkaç kelime edebildi.

"Hiç kimse benim hayatımı kurtaramaz ya da hayatıma son veremez," dedi. "Bu güç ancak Tanrıya özgüdür."

Duadan sonra, yandaşları *"darçan"* için uzun bir kuyruk meydana getirdiler. Çoğu ağlayan bu kadınların ve bu erkeklerin yüzleri sıkıntıyla gerilmişti. Hepsi de Gandhi'nin bu sefer ölümün eşiğine geldiğini biliyordu. Ve çoğu Birla House'un çimleri üzerinde ve batan güneşin ışığında ağır ağır yürürken, Hindistan'ın yüce ruhunu son defa gördüklerini düşünmeden edemiyordu. Bu duygulandırıcı *"darçan"* bir saatten fazla sürdü. Sessiz kuyruğun, beyaz örtüsü altında uyuyan Mahatma'nın önünden gelip geçeceği ve saygıyla çiçek yapraklarını serpeceği kadar bir zaman.

Gandhi'yi öldürmeye karar veren iki aşırının, Nathuram Godse'yle Narayan Apte'in *"darçan"*ı ise, Hindistan'un öbür ucunda, aşırı Hinduculuğun Mesihi olan kişinin Bombay'da oturduğu harap evde cereyan etti. Cinayeti bu adamın uğruna işleyeceklerdi.

İki Brahman "Vir" Savarkar'ı saygıyla selamladılar, ayaklarına dokundular, sonra da durumu son gelişmelerle birlikte anlattılar. Her şey hazırdı. Karkare ve Madanlal Pahwa, el bombaları, saatli patlayıcı maddeler ve Bace'nin sağladığı ilkel tabancayla birlikte Yeni Delhi'ye varmışlardı bile. Gopal Godse de ikinci bir tabancayla onlara katılmak üzereydi. Bace de sırası gelince gidecekti. Onlar ise, birkaç saate kadar Air India'nın bir DC 3 uçağıyla yola çıkacaklardı. Savarkar yandaşlarıyla iftihar edebilirdi. Zekâları ve cesaretleri en sonunda, Hindistan'ın tecavüze uğramasına ve bölünmesine sebep olan kişinin yok oluşunu hazırlayacaktı. Yine de soğuk ve ölçülü tavırlarından, böyle bir olasılığın kendisini nasıl coşturduğunu anlama olanağı yoktu. Yüzünde hiçbir he-

yecan belirtisi uyanmadı. Evinin parmaklıklarına kadar kendilerine eşlik ederken, ellerini Godse ve Apte'nin omuzlarına dayamakla yetindi.

"Başarın," dedi, "ve geri dönün!"

Açlık grevine son vermesi için yalvarmak üzere üç kilometre uzunluğunda bir insan seli, Birla House'a doğru akıyordu. Yüz bin hançereden birden çıkan bir sesle birlikte, sayısız dövizler ve pankartlar taşınıyordu: "Gandhi'yi kurtaralım."

"Tonga Sürücüleri Birliği, "Demiryolu İşçileri Sendikası," "Posta-Telgraf Memurları," "Bhangi Topluluğu'nun 'Dokunulmazlar' Çöpçüleri," "Yeni Delhi Kadınlar Derneği"; acil bir durum karşısında ayağa kalkan bütün bir halk, Mahatma'sının ölmek üzere olduğu eve koşuyordu. Kalabalık büyük kapıdan içeri daldı, balkonları, ağaçlıklı yolları, çimleri, çiçekleri çiğnedi, muhafızları iteledi, her şeyi kapladı. Kardeşlik sloganları bağıran kadınlı erkekli azgın bir dalga, Gandhi'ninkini kurtarmak üzere hayatlarını vermeye hazırdılar.

Bu halk heyecanının, Gandhi'nin oruç tutarak uyandırmak istediği duygu olduğunu sezinleyen, Nehru, Mahatma'nın eskiden yandaşlarına seslendiği küçük tribündeki mikrofona ulaşmak için kalabalığı ite kaka aştı.

"Vatanımızın toprağında, bir Gandhi yaratacak yüce ve hayat dolu bir şeyler var," diye bağırdı. "Onu kurtarmak için yapılacak fedakârlıkların hiçbiri büyük sayılmaz, çünkü bizi gerçek hedefe ancak o ulaştırabilir, yoksa umutlarımızın aldatıcı şafağı değil."

Genel heyecan havası arasında, bu sözleri bozuk akortlu bir ses karşıladı, bir göçmenin protesto haykırışı. Birla House'nun karşısındaki kaldırımda duran Madanlal Pahwa'nın dudakları arasından çıkmıştı bu protesto sesi. Uğursuz bir merağın güdüsüyle, Madanlal ve hancı Karkare, Gandhi'ye orucundan vazgeçmek için yürüyen kalabalığın arasına karışmışlardı. Kendilerinin öldüreceği Gandhi'ye. Nehru'nun konuşmasını dinlerken soğukkanlılığını yitiren Madanlal, aynı görüşü paylaşmadığını gürültülü bir şekilde göstermek patavatsızlığında bulunmuştu.

Karkare iki polis memurunun, arkadaşını karga-tulumba edip götürdüklerine umutsuzca tanık oldu. "Birla House'un lanetli konuğu açlık grevini atlatacak olursa, bu protesto çığlığı belki de onu vereceğimiz cezadan kurtaracak," diye öfkeyle düşündü.

Karkare'nin kuşkuları yersizdi. Madanlal birkaç dakika sonra serbest bırakıldı.

O kargaşalık günlerinde Yeni Delhi'de göçmenlerin gösterileri olağandı. Polis, suçluyu sorguya çekmek ve kimliğini saptamak gereğini bile görmemişti.

Gece geç vakit, Pyarelal Nayar koşarak Birla House'a döndü. Doktorlarının artık kaybettik diye baktıkları Gandhi'yi belki hâlâ kurtarabilecek olan tek haberi getiriyordu beraberinde. Mahatma akşam saatlerinde uzun uzun sayıklamıştı. Nabız atışları zayıf ve düzensizdi. Hayati organlarının çöküntüsü genelleşiyor gibiydi.

Pyarelal Nayar, ölüm sıkıntısının çöktüğü odaya daldığında, Gandhi uyuyordu. Sekreteri, sevgili efendisinin kulağına birkaç sözcük fısıldadı, ama o hiçbir tepki göstermedi. Bunun üzerine hafifçe omuzunu sallamak zorunda kaldı. Mahatma'nın gözleri en sonunda açıldı. Pyarelal ona gururla, altı çeşitli imzalarla dolu belgeyi gösterdi. Bu, Gandhi'nin yazdırdığı bildirgeydi ve Barış Komitesi'nin üyeleri tarafından imzalanmıştı. Böylece topluluklar arasında barışı, ahengi ve kardeşliği sağlamak için söz vermiş oluyorlardı.

Gandhi hoşnut olduğunu belirten zayıf bir oh çekti, ama hemen ardından şehirdeki bütün yöneticilerin bu karara uyup uymadıklarını sordu. Pyarelal önce kararsız kaldı, sonra da henüz iki imzanın eksik olduğunu itiraf etti. "Hindu Mahasabha" ile RSSS'nin yerel temsilcilerinin, yani amansız düşmanları olan aşırıların örgütleri.

"Onlar da yarın imzalayacaklar," diye teminat verdi Pyarelal, "temsilcileri bildirgedeki koşullara uyacakları konusunda garanti verdiler."

Pyarelal, Gandhi'ye orucuna son vermesi ve gece gücünü artırması için birkaç lokma bir şey alması için yakardı. Gandhi yavaşça başını salladı. Sonra sekreterine döndü.

"Hayır," diye mırıldandı, "telaşla hiçbir şey olmaz. Fedakârlığımdan vazgeçmek için en katı kalp bile erimeli."

Telefonun zili, Kongre Partisi Başkanı Dr. Rajendra Prasad'ın bürosunda bir araya gelen Barış Komitesi'nin toplantısını yarıda kesti. Birla House'dan arıyorlardı. Karşıdaki ses, Mahatma'nın durumunun birden bozulduğunu bildiriyordu. Eğer yedi koşulunun istisnasız bütün liderler tarafından onaylanıp imzalanması işlemi acele tamamlanmazsa, çok geç kalınması olasılığı vardı. Takvim, 18 Ocak 1947 Pazar gününü gösteriyordu ve saat sabahın 11'iydi.

Kongre Başkanı, allak bullak olan yüzüyle haberi ziyaretçilerine iletti ve Gandhi'nin şart koştuğu iki imzanın da derhal atılmasını istedi. Ardından hep birlikte Birla House'a gelmelerini rica etti.

Hastabakıcıların can çekişen bir hastaya baktıkları gibi başucunda toplanan birkaç yakınının arasında, Gandhi kendini kaybetmiş halde yatıyordu. Pyarelal, tıpkı önceki gibi alçak sesle seslenerek Mahatma'yı uyarmak istedi, sonra alnını okşadı. Ama Gandhi hiçbir tepki göstermedi.

Manu bunun üzerine bir kompres getirip, bunu özenle yüzüne serdi. Serin suyun etkisiyle, Gandhi ürperdi ve gözlerini açtı. Başında toplananları görünce, dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme belirdi. Ancak kendine özgü mucizelerden birini daha başarmıştı. Hindistan'ın tarihi kadar eski kan dereleri ve zıtlıklar, odasında bir araya gelen bu adamları birbirlerinden ayırıyordu. Sikh'lerin mavi sarıkları (hem de en militan tarikat olan Akali'ler) ile, başları fesli ve beyaz cüppeli Müslümanlar; Parsi'lerin Londra'da biçilmiş giysileriyle karışıyordu; Kongre Partisi'nin militanlarının *"dhoti"*leriyle, "Bahangi Colony"nin "Dokunulmazlar"dan oluşan çöpçüleri yan yanaydılar. "Hindu Mahasabha" aşırılarının yöneticileri, hatta fanatik Hindu örgütü RSSS'nin esrarlı temsilcisi bile, Pakistan Yüksek Komiseri'yle dirsek dirseğe idi.

Dr. Rajandre Prasad, Gandhi'nin ayağı dibine çöküp, yedi maddelik bildirgenin istenen herkes tarafından imzalandığını ve şimdi herkesin paylaştığı tek dileklerinin, orucuna son vermesi olduğunu söyledi. Ardından hepsi birer birer yanaşıp aynı isteği yinelediler.

Bunun üzerine Mahatma'nın yüzünde bir dinginlik ifadesi belirdi. Konuşmak istediğini işaret etti. Manu kulağını dudaklarına yapıştırdı ve sözlerini bir deftere yazmaya başladı. Pyarelal Nayar da yüksek sesle okudu. Gandhi, bütün istediklerini verdiklerini kabul ediyordu, ama kendisi henüz orucuna son vermek için hazır değildi. Yeni Delhi'de gerçekleştirdikleri şeyi, şimdi de bütün Hindistan'da becermelerini istiyordu. Barışı yalnız Yeni Delhi'de sürdürmek için söz verir ve başka yerlerdeki olaylar karşısında kayıtsız kalırlarsa, verdikleri garantinin hiçbir değeri olmazdı ve o zaman da fedakârlığından vazgeçmekle büyük bir hata işlemiş sayılırdı.

Kardeşliğin zalim peygamberi ölümün eşiğine kadar, çevresinde toplananları isteklerine boyun eğdirmek için zorlamaya kararlı görünüyordu.

Konuşmaktan iyice halsiz düşen Gandhi, düşüncelerinin devamını Manu'ya anlatmadan önce, durup bir soluk almak zorunda kaldı. İyice heyecanlanan Pyarelal Nayar, genç kızın kendisine verdiği notları bile okuyamıyordu. Kızkardeşi Suşila'dan yerini almasını istedi.

"Hindistan'ın yalnız Hindular'a, Pakistan'ın da yalnız Müslümanlar'a ait olduğuna inanmak kadar delice bir şey olamaz," diye devam etti doktor hanım. "Bütün Hindistan'daki ve Pakistan'daki insanların vicdanlarını değiştirmek zor görülebilir. Ama bir görevi yerine getirmek için bütün kalbimizle işe girişirsek, bu da gerçekleşebilir."

Odada herkes birden rahat bir soluk aldı.

Birbiri ardından hepsi, sırayla Gandhi'nin yanında diz çöküp, mesajının bütün anlamını kavradıklarını belirttiler. RSSS'nin temsilcisi de - Gandhi'yi öldürmek için Yeni Delhi'ye gelen yeminli komandonun bağlı olduğu örgüt- diğer sorumlular gibi konuştu. "Evet," diye söz verdi, "bize emrettiğiniz şeyi tam olarak yerine getirmek için ant içiyoruz." Son iyi niyet de ifade edildikten sonra, Gandhi işaretle Manu'yu yanına ça-

ğırdı. "Orucuma son vermeyi kabul ediyorum, Tanrının dileği yerine gelsin," diye deftere yazdı genç kız söylediklerini. Umutla beklenen kararı aktarmak için, dudaklarından neşeli bir çığlık yükseldi.

Hemen çılgın bir heyecan odayı sarıverdi. Çevresi sakinleşince, Gandhi bütün ziyaretçilerini hep birlikte bir budist *"mantra"*sı, sonra Gîtâ'dan, Kuran'dan ve İncil'den ayetler, Zoroastre'den dualar okumaya çağırdı, ardından o gün bayramı kutlanan ulu Sikh *"guru"*su Govind Singh için bir ayin okumaya davet etti. Gandhi'nin gözleri yumuluydu, ama yüzü o kadar sakindi ki, Manu sonradan, "kurtuluşun parlaklığıyla aydınlanmış gibiydi," diyecekti.

Genç Abha, orucun sona erdiği haberi üzerine eve üşüşen gazeteciler ve fotoğrafçılar arasında kendisine zorlukla bir yol açarak ona, içine glikoz karıştırılmış bir bardak portakal suyu getirdi. Hint hükümetinin bakanlarından Müslüman Molana Azad ile Jawaharlal Nehru, o anın ciddiyetini kavramış kişiler olarak, bardağı aldılar ve sırayla Gandhi'nin dudaklarına uzattılar. Mahatma ilk yudumunu içerken, çakan flaşların ışıkları, odayı aydınlığa boğuverdi. O 18 Ocak 1948 Pazar günü, saatler 12.45'i gösteriyordu. Yetmiş yaşındaki Mohandas Gandhi, 121 saat ve 30 dakika sadece su ve karbonatla dayandıktan sonra, ilk besinini kabul ediyordu.

*"Bapu"*nun fedakârlık girişiminin sonunun geldiği haberi ulaşınca, dışarda toplanan kalabalıktan müthiş bir gürültü yükseldi. Çevresindeki kadınlar, dilim dilim kesilmiş portakallarla dolu tepsiler koşturdu. Mahatma'nın kutsadığı meyveler, *"prasad"* (Tanrı armağanı) oluyordu. Gözlerinde minnet duygusu, aynı kadınlar dağ gibi dilimleri kalabalığa dağıtmak için çıktılar. Bu dev mistik topluluk için geleneksel bir sunguydu bu.

Bu coşkun neşe Gandhi'yi öylesine yorgun düşürmüştü ki, doktorlar odayı hemen boşalttılar. Yanı başında bir tek kişi kaldı. Jawaharlal Nehru yüzü mutlulukla aydınlanarak, yaşlı "guru"sunun yanı başına, yere oturdu. Bir an düşünceye daldıktan sonra hiç kimseye, hatta kızına bile açmadığı bir sırrı ona verdi.

Ruhani babasının fedakârlığını paylaşmak için dünden beri o da açlık grevine başlamıştı. Gandhi bundan pek duygulandı. Nehru gittikten sonra, ona şu kısa mesajı gönderdi:

"Artık oruçtan vazgeçebilirsin. Uzun yıllar yaşamını ve 'Jawahar,' Hindistan'ın mücevheri olmaya devam etmeni dilerim. *Bapu*'nun hayır dualarıyla."

Yüzleri *"pardâ"* denen peçelerin altında, yüze yakın Müslüman kadın öğleden sonra erken saatlerde Birla House'un kapısına vardı. Doktorlar her türlü ziyareti yasakladıkları halde, Gandhi aralarından birkaçını kabul etmekte ısrar etti. Sözcüler hepsinin beş günden beri açlık grevine başladıklarını ve haremlerinin gizliliği içinde yaşaması için dua ettiklerini açıkladı. Gandhi minnetini ifade etmek için ellerini kavuşturdu, ama öfkesini de saklamadı.

"Evinizde, babalarınızın, erkek kardeşlerinizin yanında peçe örtmüyorsunuz," dedi, "öyleyse benim karşımda niçin peçelisiniz?"

Müslüman kadınları aynı anda kendilerini dünyadan ayıran peçeleri çekip çıkardılar.

"Karşımda ilk defa düşmüyor peçeler," diye belirtecekti biraz sonra Gandhi. "Bu da gerçek sevginin var olabileceğini gösteriyor."

Bedeni aldığı glikozla güçlenen, ruhu zaferiyle yeni bir kuvvet kazanan Gandhi, akşam duası için çimenliğin üzerinde toplanan sayısız yandaşına seslenmek için birden içinde dayanılmaz bir istek duydu.

"Son günüme kadar bana gösterdiğiniz sevgiyi asla unutmayacağım," dedi. "Şehrinizle ülkenin diğer yerleri arasında bir ayırım yapmayın. Bütün Hindistan'da ve Pakistan'da barışın kurulması şart (...). Hayatın bir tek olduğunu hatırlarsak, o zaman birbirimizi düşman olarak görmemiz için hiçbir neden kalmaz (...). Bütün Hindular Kuran'ı incelesin, Müslümanlar da Gîtâ'nın ve Sikh'lerin Büyük Sahib'inin anlamı üzerinde dursun. Kendi dinimize nasıl saygı gösteriyorsak, başkalarının dinine karşı da saygılı olmalıyız. Gerçek olan, gerçektir, ister Sanskrit, Urdu, Acem ya da tamamen başka bir dilde yazılmış olsun (...).

"Tanrı bize ve bütün dünyaya akıl versin," diyerek tamamladı konuşmasını. "Hepimizi daha akıllı uslu kılsın ve Hindistan'la bütün evrenin mutluluğu için bizi birbirimize yaklaştırsın."

"Darçan" o akşam olağanüstü derecede heyecanlı bir gösteri olmuştu.

Bir şala sarılan ve yastıklarla desteklenen Gandhi, odasının önündeki balkona yerleştirilmişti. Dev kalabalık arasında herkesin onu *"görmesi"* için, dört yakın yandaşı kendisini tutup yukarı bile kaldırdılar. Mahatma, maç kazanmış bir boksör gibi, ağzı kulaklarına vararak, coşkun kalabalığı neşeyle selamladı.

Üç saat sonra, Yeni Delhi coşkuyla orucun sona ermesini kutlarken, Gandhi altı günden beri ilk defa yemek yedi: Bir bardak keçi sütüyle, dört portakal. Yemeğini bitirir bitirmez, çıkrığını istedi. Doktorların itirazlarının hiçbiri, onu iplik eğirmekten alıkoyamadı. Bedenine yeni gelen güçle, zayıf parmakları küçük çıkrığı çevirdi.

"Çalışmadan elde edilen ekmek, çalınmış ekmek demektir," diye açıkladı görüşünü, "yeniden beslenmeye başladığıma göre, benim de çalışmam gerekir."

- 18 -
Birla House'da Bir Bomba

Yakınları yıllardır Mahatma'yı böylesine neşeli, böylesine ateşli ve heyecanlı görmemişlerdi. Fedakârlığının mutlu sonu, önünde "sınırsız bir düşler ve umutlar ufku" açmışa benziyordu. 1929'daki **Tuz Yürüyüşü**'nden beri, böylesine çok sayıda insanı büyülememiş, bu kadar sempati toplamamıştı.

Birla House'a kutlama telgrafları ve mesajları adeta yağdı. Bütün dünya gazeteleri başarısını saygıyla karşılıyordu. Londra'da yayınlanan *News Chronicle* gazetesi, "Yetmiş dokuz yaşındaki zayıf bir ihtiyarın esrarı ve iktidarı dünyayı sarsıyor ve ona yeni ümitler veriyor" diye başlık attı. Gazete ayrıca şunu ekledi: "Gandhi atom bombasından bile üstün olabilecek bir kudret göstermiştir ve Batı bunu özenerek, umutla dikkate almalıdır." Öteden beri onun hayranları arasında yer almayan yine Londra gazetelerinden, *Times* da "Bay Gandhi'nin cesur ilkeciliği, hiç böylesine tam olarak doğrulanmamıştı," diye kabul etti. *Manchester Guardian* ise "Onun belki azizler arasında bir politikacı olduğunu, ama politikacılar arasında bir aziz olmadığını," belirtti. *Le Monde* ise yorumunda, "Yumuşak başlı Gandhi bir kere daha çağımızın en büyük asisi olduğunu onayladı," dedi. Birleşik Devletler'de *Washington Post*, onun hayatının kurtulduğunun açıklanması üzerine, dünyada "esen yatışma havası"nı belirtip, bunun "başındaki azizlik tacının ölçüsünü" gösterdiğini yazdı. Mısır basını "Yaşamını barış, hoşgörü ve kardeşlik davaları-

na adayan Doğu'nun bu soylu evladını" göklere çıkardı ve Endonezya gazeteleri başarılarında "bütün Asya için kurtuluşun şafağını" gördü.

Bu övgüler, Birla House'un konuğunu kayıtsız bırakmamıştı. 19 Ocak Pazartesi günü, susma günü olduğu halde, Mahatma muzip ve herkese yakın bir neşe gösterisinde bulundu. Bir hafta önceki umutsuzluğun yerini, adeta mistik bir esenlik duygusu almış, Hindistan'ın peygamberinin ve onun **Şiddet Aleyhtarlığı** doktrininin önünde bundan böyle geniş ufuklar açıldığı inancı doğmuştu.

Gandhi yine de çok zayıftı ve ancak sıvı besinler alabiliyor ya da bir miktar şekerli arpa lapası yiyebiliyordu. Güven verici ilk belirti, gündelik tartı sırasında görüldü. Beş yüz gram kaybetmesi, yakınları için en iyi haber sayılıyordu. Böbrekleri yeniden normal çalışmaya başlamıştı. Hindistan'ın "Büyük Vicdan"ı, bu sefer de kaderin pençesinden kurtuluyordu.

Gandhi'nin tartıldığı sırada, altı kişi bir ormanın çiçek kümeleri arasından dışarıya süzülüyordu. Cinayetlerinin kesin tarihini ve yerini saptamadan önce, Nathuram Godse tabancalarını bir kere daha denemek istiyordu. Bu prova için seçilen yer, Birla ailesi tarafından Yeni Delhi'de dindarlara armağan edilen geniş tapınağın neo-Hindu tarzındaki kulelerinin ardında bulunan ıssız yerdi.

Nathuram'ın küçük kardeşi Gopal Godse, Poona'da iki yüz rupiye satın aldıkları 7,63'lük tabancayı kemerinden çıkardı. Doldurdu, bir ağaç seçip, yaklaşık sekiz metre kadar geri çekildi, nişan alıp tetiğe bastı. Hiçbir patlama duyulmadı. Silahı salladı, namluyu kurcaladı, yine bastı tetiğe. Boşuna.

Bunun üzerine sahte *"sadhu"* Bace, tabancasını uzatıp ateş etti. Bir patlama duyuldu. Hep birlikte kurşunun nereye isabet ettiğini görmek için ağaca koştular. Görünürde hiçbir şey yoktu. Kurşun, nişancıyla ağaç arasında yere düşmüştü. Bace yine doldurdu silahını, bir daha ateş etti. Kurşun bu sefer ağaçların arasında kaybolup gitti. Beş kurşundan hiçbiri hedefine ulaşamadı. Silahı, gürültü etmekten başka bir işe yaramayan bir çakaralmazdı.

Şaşkınlık yaratan bir keşif! Hepsi hayatlarını feda etmeye hazırdı, ama Gandhi'yi öldürecek bir tabancaları yoktu.

Açlık grevinin sona ermesinden sonra Gandhi'nin kabul ettiği en önemli ziyaretçi, Pakistan gezisini hazırlamak üzere Karaçi'ye gönderdiği Bombay'lı sanayici oldu. Yaşlı Hindu ölümle pençeleşirken, Cihangir Patel her geçen gün biraz daha şüpheli görünen bu tasarının gerçekleşmesi için Cinnah'la gizli görüşmeler yapmıştı. Cinnah'ın ilk tepkisi daha çok düşmancaydı. Geçmişte çevirdiği siyasal manevralar, kendisinin Kongre Partisi saflarından kopmasına sebep olan insana karşı çekingenliği hiç geçmemişti. Ayrıca Hint hükümetinin niyetlerinden hastalık derecesinde kuşkulanması da bir gün "tehlikeli Hint tilkisi" diye adlandırdığı insanın önerisi karşısında şüphelerini daha da artırmıştı.

Hindistan'ın, çok acele ihtiyacı olan beş yüz milyon rupiyi ödemeye razı olması; vatandaşlarının Gandhi'nin kendisini Müslüman kardeşleri için feda ettiği inancına daha yürekten inanmaya başlamaları, en sonunda Pakistan'ın liderinin durumunu yumuşamasına sebep olmuştu. Kalbini kazanamamıştı ama Mahatma'nın açlık grevi, ona Pakistan'ın kapılarını aralamıştı. Cinnah eski siyasal rakibini yeni vatanının topraklarında buyur etmeye hazır olduğunu açıkladı en sonunda.

Bu anlaşma, sevgi peygamberine yepyeni bir güç kazandırdı. Aniden var oluşuna ek bir anlam kattı. **Şiddet Aleyhtarlığı** doktrinini Hint sınırları dışında yaymak olanağını da bulabilecekti. Hint yarımadası belki coğrafi bütünlüğünü yitirmişti, ama o hiç olmazsa ruhsal bütünlüğü için savaşabilecekti. Haftalardan beri Pakistan'a gidişini hazırlıyordu. Cinnah'ın önerdiği, Bombay'dan Karaçi'ye vapurla gitme işi onun gösteri sahneleme merakını tatmin edecek bir yolculuk değildi. Gandhi herkesin hayal gücünü etkileyecek bir yol istiyordu.

Ezilen insanlar sürüsünün başında bir çoban gibi Transvaal sırınırı aşmıştı; bir avuç tuz toplamak için denize kadar yürümüştü; kardeşlik, **Şiddet Aleyhtarlığı** ve sağlık kurallarını anlatmak için yüzlerce köy dolaşmıştı. Cinnah'ın ülkesine de aynı biçimde gidecekti: Yaya, Pencap'ın

kahrolan topraklarından geçerek, göç yollarından, vatandaşlarının pek çoğunun acılar çektiği ve canlarını verdiği yerlerden aşarak.

Ama şimdilik bacaklarının onu Birla House'un çimenliğinden öteye taşıyacak hali yoktu. En kutsal buluşma zamanı, akşam duası için kardeşleriyle gündelik buluşma saatiydi şimdi. Kendisinin çok zayıf olduğunu ileri süren çevresinin itirazlarına kulak asmadan, her zamanki tribüne kadar taşınmasını istedi.

Sağdan soldan buluşturulan taşıyıcıların yüklendiği bir iskemlenin üzerine oturan Gandhi, kalabalığın arasından yandaşlarının omuzları üzerinde geçti. Ellerini *"namaste"* biçiminde kavuşturup, tam doğulu bir hükümdar edasıyla, canlanan peygamberini bir kere daha görebilmek için can atan halkı başıyla selamladı. Yandaşları, iki tarafına ağaçların dizildiği ve bir hafta önce ölünceye dek açlık grevine başlayacağını ilan ettiği düzlüğe varan yolda, onu saygı ve minnetle izliyorlardı. Ne var ki üzerine dikilen bakışların hepsi aynı ululamak heyecanıyla parlamıyordu. Kalabalığın arasına dağılan üç katil, bambaşka bir gözle bekliyorlardı.

Genç Gopal Godse, hayatında ilk defa Mahatma'nın karşısında bulunuyordu. Onu bu kadar yakından görmek, üzerinde hiçbir heyecan uyandırmadı. Ona sadece "tiriti çıkmış bir ihtiyarcık" gözüyle baktığı için, özel hiçbir kin duymadı. Bir gün, "Onu öldürmek, bana kişiliksiz bir eylem gibi görünüyordu," diyecekti. "İnsanın üzerinde kötü bir etkisi vardı: Onu ortadan kaldırmak gerekiyordu."

Genç adamın ilgisini daha çok Gandhi'nin yandaşlarının arasına katılan ve kolayca fark ettiği sivil polisler çekti. Birla House'dan çıkarken, giriş kapısının yanında kurulan polis çadırının masası üzerine bırakılan bir makineli tabanca gördü. "Buradan sağ çıkmak olanağımız pek az," diye düşündü.

Bir saat sonra, izlenmediklerinden emin oldukları zaman, suikastçiler, Nathuram Godse'yle ortağı Apte'nin takma adlarla indikleri Marina Otelinin 40 numaralı odasına süzüldüler.

"Artık bir karar alma zamanı geldi," dedi Apte.

Birla House'da yaptığı ilk keşif sırasında, bütün gün boyunca Gandhi'nin gerçekten kurşunlara hedef olabileceği bir tek an vardı. Öyleyse onu ertesi gün, 20 Ocak Salı, öğleden sonra saat 5.00'te, halka açık duası sırasında öldüreceklerdi.

O 20 Ocak Salı günü sabahı, saat dokuzu biraz geçe, villanın ve geniş bahçesinin ötesindeki servis kapısının önünde bir taksi durdu. İki yolcusu hiç kimseyle karşılaşmadan binanın içine girdiler. Tek katlı, uzun ve hizmetçilerin oturdukları odalara bölünmüş bir yapıyla çevrelenen avluda buldular kendilerini.

Yapıyı dolanıp, bahçeye çıktılar. Dip tarafında Gandhi'nin durduğu tribünün barındığı çadırın olduğu çimenliğe varmak için, dört basamak tırmanmak gerekiyordu. Etrafta kimseler yoktu ve çimler henüz kırağıdan pırıl pırıldı. Narayan Apte ve sahte *"sadhu"* Digambar Bace, kendilerini güvende hissettiler. Her yeri rahatça araştırabileceklerdi. Gandhi'nin her zamanki yolunu aklına getiren Apte, küçük düzlüğün sırtının tam hizmetçilerin binasına dayandığını fark etti. Bütün odaların çatı pencereleri çimenliğe bakıyordu. Hatta biri, tam saman yatağın üzerine konan mikrofonun ekseni üzerindeydi. Apte bir bakışta kendisini Gandhi'den ayıracak uzaklığı ölçtü: Üç metreden de azdı bu uzaklık. Bu keşif, onu çok aydınlattı. Cinayet planı hemen oluşuverdi kafasında. Bace'yi bu çatı penceresinin önüne yerleştirmek, yeterliydi. Hedefe ulaşmak o kadar kolay olacaktı ki, ilkel tabancasıyla bile karavana atması olanaksızdı. Daha da emniyetli olsun diye, Apte ayrıca Gopal Godse'yi de Bace'nin tabanca atışlarını desteklemesi için bir el bombasıyla birlikte aynı yere yerleştirecekti. İkisi de işlerini bitirdikten sonra, servis kapısından rahatça kaçabileceklerdi. Çünkü burası çimenlikten görünmüyordu.

Geriye, bu çatı penceresine çıkan odayı tespit etmek kalıyordu. Apte saydı ve soldan üçüncü bölme olduğunu saptadı. Keşiflerinden memnun kalan iki fanatik, taksilerine döndüler. Apte suç ortağına, sekiz saatten de kısa bir süre sonra, Gandhi'nin yıldırımla vurulmuş gibi devrileceğini söyledi.

Beş adam da sahte *"sadhu"*nun parmak oyunlarını büyülenmiş gibi seyrediyorlardı. Otelin banyo dairesinde diz çökmüş oturan Digambar Bace, cinayetlerinin başarısını garantiye almak için kullanmayı kararlaştırdıkları el bombasının içine kapsülleri özenle yerleştiriyordu.

"Bace, her şeyin tıkır tıkır işlemesine dikkat et," diye yüzü kireç gibi beyazlaşan Nathuram Godse fısıldadı adamın kulağına, "tek şansımız bu."

Bace hazırlıklarını bitirince, bir parça kapsül kesti ve Apte'ye ne kadar zamanda yanacağını saatinin saniyeleriyle ölçmesini istedikten sonra, fitili tutuşturdu. Ama aslında yüzyılın cinayetini işlemeye hazırlanan bu fanatik militanlar, acınacak birer acemi teröristtiler. Fitil, kıvılcımlar ve dumanlar saçarak öyle bir yanlış yandı ki, az daha hepsi boğulacaktı.

Sükûnet sağlandıktan sonra, odada, hepsine oynayacakları rolü anlatacak olan Apte'nin çevresinde toplandılar. Elebaşı Nathuram Godse tartışmaya katılmıyordu: O, kahredici baş ağrılarından birine yakalanmış, yatağında kıvranıyordu. Apte sabah keşfettiği yerleri ayrıntılarıyla anlattı. Madanlal hemen gidip bombayı duvarın dibine şimdiden yerleştirecekti. Yani kalabalığın bulunduğu çimenin biraz uzağına. Karkare, yandaşlarının arasına karışıp mümkün olduğu kadar Gandhi'ye yaklaşmaya bakacak, kadınlar sırasının hemen ardında yer alacaktı. Nathuram Godse ve bizzat Apte kalabalığın kenarında duracaklar, hem suç ortaklarını izleyebilecekleri hem de onlar tarafından görülebilecekleri bir yer alacaklardı.

Bütün harekâtı koordine etmek şerefi, iki *"peçwa"*ya, yani kılavuza ait olacaktı. Kardeşi Gopal'la Bace'yi çatı pencerelerinde görünce, Nathuram bir el işaretiyle Apte'yi uyaracaktı. Apte de bombanın fitilini ateşlemesi için Madanlal'ı haberdar edecekti. Patlama, kalabalık arasında paniğe sebep olurken, aynı zamanda genel saldırının işareti olacaktı. İşte bu sırada Bace tabancasındaki kurşunları Mahatma'nın ensesine boşaltırken, Godse de tribünün üzerine bir el bombası atacaktı. Kurbanlarının hiçbir kurtulma olasılığı kalmaması için, Karkare de Gandhi'nin üzerine bir el bombası sallayacaktı.

Apte bu yöntemin pek çok masum insanın canına kıyacağını biliyordu. Kaçınılmaz bir şeydi bu. Hindistan, "yüz binlerce Pencaplı Hindu'nun katlinden sorumlu insanın ölümü için" böyle bir fatura ödemeyi kabul etmek zorundaydı.

Nathuram Godse hâlâ yatağında inliyordu. Odada dayanılmaz bir gerginlik esmeye başlamıştı. Suikastçiler ihtiyatlı olmak için dış görünüşlerini değiştirmeyi kararlaştırdılar. Ustaca biçilmiş zarif elbiseler meraklısı Apte, mütevazi bir *"dhoti"* giydi. Karkare, kaşlarını kömür tozuyla kararttı ve alnına kırmızı bir *"tilak"* kondurdu. Madanlal Pahwa, Bombay'da yeni satın aldığı mavi gabardini geçirdi sırtına: Pencaplı göçmen, kâhinlerin öngördüğü gibi şöhretle randevusunda bir centilmen gibi giyinmiş olarak bulunacaktı. Hayatında ilk defa ceket giyiyor ve kravat takıyordu.

Vakit yaklaştıkça, altı kişinin sessizliği giderek artıyordu. Baş ağrısından kurtulan Nathuram Godse, son defa birer kadeh daha içmelerini kararlaştırdı. Otelin boy'unu çağırtıp herkese kahve ısmarladı. Bu küçük geleneği yerine getirdikten sonra, artık yola çıkmanın zamanı gelmişti. Nathuram Godse, Madanlal ve Karkare *"tonga"* ile kısa aralıklarla önce çıktılar, ayrı ayrı Birla House'a yollandılar. Onlardan on dakika sonra da Apte ve diğerleri arkadaşlarıyla buluşmak üzere yola düzüldüler. İlk rastladıkları arabaya binecekleri yerde, Apte o hayati önemi olan anda, Connaught Circus'teki bütün taksi şoförleriyle gidiş-dönüş parasını pazarlık etmek ihtiyacını duydu, en sonunda PBF 671 plakalı, Regal sinemasının önünde rastladığı yeşil bir Chevrolet'de karar kıldı. Saat 16.15'ti. Pazarlık etmesi sayesinde "bir" rupi kâr etmişti.

Gandhi, ayaklarının kendisini dua yerine taşıyamayacağı kadar zayıftı hâlâ. Bir gün önce olduğu gibi, onu başkalarının taşıdığı bir koltuğa oturtmak gerekti. Geçerken ellerini kavuşturup saygıyla eğilen yandaşlarının arasında, Madanlal Pahwa da bulunuyordu. Bombası yerli yerinde, bir küme otun altında, duvarın dibinde saklıydı. O da ellerini kavuşturup, öldürmeye hazırlandığı adamı kayıtsızca selamladı. Gandhi'yi o güne kadar hiç görmemişti. Ama gözlerinin içinde Mahatma'nın

değil, Firuzepur hastanesinde yaralı yatan babasının görüntüsü vardı. "Gandhi benim düşmanımdı ve geçişini kin dolu bakışlarla seyrettim," diyecekti daha sonra.

Gandhi düz zemindeki yerini henüz almıştı ki, biri koşup ayaklarına kapandı ve kendisinin Tanrının bir görüntüsü olduğunu ilan etmesi için yalvardı. O bu tür gösterilerden nefret ederdi. Yine de hoşgörüyle gülümseyerek, coşkun yandaşından oturmasını ve dua etmesini istedi. "Ben de tıpkı senin gibi ölümcül bir kişiyim," dedi.

Apte'nin taksisi henüz servis kapısının önüne varmıştı. Bir rupi kâr etmek için, ikinci "kılavuz" bir dakika gecikmişti. Karkare ona durumu bildirmek için sabırsızlıkla onu gözetliyordu. Yanına sokulup, kulağına Madanlal'ın bombasının yerine yerleştirildiğini ve patlamaya hazır olduğunu bildirdi. Doğrudan doğruya Gandhi'nin sırtına bakan çatı penceresinin bulunduğu odaya ulaşmak ise hiç zor değildi. Parmağını göstermesi için bu odada kalan adama on rupi vermişti. Apte derhal Bace ve Gopal'a pencerenin karşısındaki yerlerini almalarını emretti. Henüz birkaç adım atmıştı ki, silah satıcısı sahte *"sadhu,"* birden olduğu yerde dehşetle kalakaldı. Dünyada hiçbir kuvvet onu odaya girmeye zorlayamazdı artık. Hiçbir kanıt, hiçbir vaat, hiçbir tehdit, kapının eşiğini aşmasına yetemezdi. Vicdanının sesi kendisiyle konuşmaya başlamıştı. *"Rişi"*leri ve cangılları kadar eski, bin yıllık geçmişi olan bir Hindistan'ın sesiydi bu. Kem gözlere ve simgelere çok inanan Hindistan'ın. Oda kapısının önünde oturan uşak, tek gözlüydü. Onun bu sakatlığı, çok kötü şeyler olacağının habercisiydi. Bace geriledi. "Bu adam tek gözlü," diye inildedi, "odasına giremem ben."

Vakit sıkıştırıyordu. Çimenlikte, halk ayinleri okumayı bitirmişti ve Gandhi konuşmaya başlıyordu. Sesi o kadar zayıf çıkıyordu ki, mikrofona rağmen işitilmiyordu ve bu nedenle Suşila Nayar söylediklerini teker teker tekrarlamak zorundaydı. Yorgunluğu yüzünden Gandhi'nin konuşmasını kısa kestiği apaçık belliydi.

Çabuk davranmak gerekiyordu. Apte, Bace'ye hemen yeni bir görev buldu: Hemen kalabalığın arasına karışıp, elinden geldiği kadar Gandhi'ye sokulacak ve vakti gelince, tabancasının kurşunlarını Mahat-

ma'nın göğsüne boşaltacaktı. Gopal Godse ise çatı penceresinin yanında durup, önceden kararlaştırıldığı gibi, el bombasını işaret verilince fırlatacaktı.

Gopal Godse hiç çekinmeden tek gözlü uşağın odasına daldı, kapıyı da ardından çekti. Karanlıkta el yordamıyla yürürken, Gandhi'nin bir sözünü tekrarlayan Suşila Nayar'ın sesini işitti: "Müslümanlar'ın düşmanı olan, Hindistan'ın da düşmanıdır." Pencerenin yanına varınca, Apte'nin planında müthiş bir boşluk olduğunu hayretle gördü. Sabah bu yerleri gözlerken, odanın içini incelemek zahmetine katlanmamıştı. Yapı, çimenliğin pek aşağısında kaldığı için, küçücük pencere yerden iki metre yükseklikteydi. Genç Brahman, pencereye erişmesini sağlayacak bir dayanak noktasını boş yere aradı, durdu. En sonunda tek gözlü uşağın *"şarpoy"*unu kavrayıp, merdiven gibi onu duvara dayadı.

Dışarıda her şey yerli yerindeydi. Nathuram Godse, kalabalık arasında Karkare'nin yerini saptadı ve bu sırada Amerikalı zencilerin uğradıkları kötü davranışlardan bahseden Gandhi'nin üzerine el bombasını atmak için hazır olduğunu gördü. Harekâtı başlatmanın zamanı gelip çatmıştı. Elini çenesine götürdü. Apte onun bu sinyalini görür görmez, Madanlal Pahwa'yı uyarmak için derhal kolunu havaya kaldırdı. O da zaten tetikdeydi. Kaçtığı günden beri hayal ettiği kutsal an gelip çatmıştı. İntikamını alabilecekti artık. Sigarasından derin bir nefes çekip, bombasının fitilini ateşlemek üzere eğildi.

"Verdiğimiz iyi kararlara dört elle sarılırsak," diye tekrar ediyordu Suşila Nayar, "yepyeni ahlak katlarına doğru yükseleceğiz..."

İnfilakın gürültüsü, cümlenin ardının anlaşılmasını engelledi.

"Oh, aman Tanrım!" diye inledi Suşila.

"Tam dua sırasında ölmekten daha güzel bir ölüm umulabilir mi?" diye şaşırdı Gandhi.

Tek gözlü uşağın odasında, Gopal Godse çatı penceresine erişebilmek için insanüstü çabalar göstermişti. Ama *"şarpoy"*un ipleri, merdiven olarak kullanılamayacak kadar gergindi. Kerevetin tahtasına tırmanıp, ancak pencerenin kenarına kadar erişebilmişti. Elinden gelecek tek şey, silah seslerini işitir işitmez, pencere kenarına yapışıp el bombasını

gelişigüzel sallamaktı. Ancak aralıklı tabanca patlamaları yerine, Gandhi'nin sesini işitti.

"Dinleyin, dinleyin, bir şey yok," diye ciğerlerini yırtarcasına bağırıp kalabalığı sakinleştirmeye çalışıyordu Gandhi. "Askerler manevra yapıyorlar. Oturun ve sakin olun. Dua devam ediyor."

Çimenliğe tam bir şaşkınlık hâkim olmuştu. Madanlal'ın bombası kimsenin canına dokunmamış, hiçbir zarar bile vermemişti ama katillerin darbelerini indirmelerini, sonra da kaçmalarını sağlayacak şaşkınlığı yaratmıştı. Kalabalığın şöyle bir dalgalanıvermesiyle beraber, Karkare birden kendisini Gandhi'nin beş metre önünde buluverdi. Şu anda Mahatma, el bombalarından bir tekiyle paramparça edebileceği ideal bir hedef halindeydi. Tam davranacağı sırada, tribünün üzerindeki çatı penceresinde bir tabancanın namlusunu bakışlarıyla araştırdı. Bir şey göremeyince, beklemeye karar verdi.

Gopal Godse bombasını gelişigüzel atmaktan caymıştı. "*Şarpoy*"un altına atlamıştı. Öfkeyle, "Diğerleri başlarının çaresine baksınlar ve işi becersinler," diye homurdanıp, kapının tokmağını araştırdı. Öylesine sinirli ve heyecanlıydı ki, bir türlü parmakları tokmağı çeviremiyordu. Paniğe kapıldı. Tek gözlünün odasında kapana kıstırıldığını sandı. Kanadı açınca, gözleri ışıkla kamaştı. Sonra konuşanlar arasında, iki polis memurunun kollarından yakaladıkları Madanlal Pahwa'yı gördü. Biraz ilerde de tamamen şaşkına dönmüşe benzeyen kardeşi Nathuram'la Apte'yi fark etti. Gopal hemen onların yanına vardı. Üçü bir an kararsız kaldılar. Uğradıkları fiyasko karşısında, en sonunda suç ortaklarını terk edip kaçmayı kararlaştırdılar. Başları daha fazla derde girmeden Birla House'dan çıktılar ve Apte'nin göndermediği yeşil taksiye atladılar.

Karkare, eli el bombasının üzerinde kasılmış, hâlâ çatı penceresinin aralığından tabancanın namlusunun görünmesini bekliyordu. Geçen her saniye, Ahmednagar'lı hancının kararlılığını biraz daha çökertiyordu. İşte bu sırada, kalabalık arasında Bace'yi gördü: On metre kadar uzağındaydı. "Ne yapıyor orada, niçin ateş etmiyor?" diye kendi kendine sordu. Sahte "*sadhu*"nun silahını çekmeye ise hiç niyeti yoktu. Birkaç rupi uğruna, aslında kendisini hiç ilgilendirmeyen bir serüvene atıl-

mıştı. O ne bir idealist ne de bir melekti, sadece tüccardı. İşi silah kullanmak değil, satmaktı. Karkare'nin öfkeli bakışlarından gözlerini kaçırıp, o da kalabalığın arasına karıştı, kayboldu. Karkare bu sırada Birla House'un girişindeki polis karakoluna iki polis tarafından sürüklenen Madanlal'ı gördü. O andan sonra, aklına sadece bir tek düşünce hâkim oldu: Kaçmak.

"Pencaplı çılgın bir göçmenin kendisine karşı gürültülü bir gösteri düzenlediği" söylentisi yayılınca, Gandhi üzülerek şöyle dedi:

"Bugünden itibaren Pakistan'a gitmeye hazırım. Hükümet ve doktorlar izin verirlerse, hemen yola çıkabilirim."

Gülümseyerek, yüzü mutlulukla aydınlanarak, ölümün eşiğinden döndüğünün farkında bile olmadan, Gandhi taşıyıcılarının tuttuğu koltuğuna çıktı ve yandaşlarının alkışları arasında odasına döndü.

Başarısız suikastin iki tertipçisi, taksilerinin içinde müthiş bir başarısızlık duygusuna kapılmışlardı. Yeniden başına saplanan şiddetli bir ağrı yüzünden, Nathuram Godse yüzünü ellerinin arasına saklamıştı. Bundan sonra ne olup biteceği hakkında en küçük bir fikirleri bile yoktu. Tasarılarına öylesine körü körüne inanmışlardı ki, başarıdan başka bir olasılığı akıllarının ucundan dahi geçirmemişlerdi. Şimdi ise tehlikeyle karşı karşıyaydılar. Göçmen Madanlal Pahwa gerçek kimliklerini bilmiyordu, ama Poona'dan geldiklerinden haberdardı ve gazetelerinin varlığını da işitmişti. Bu kadar bilgiden sonra, polis rahatça onları tutuklayabilirdi.

Başarısızlığın burukluğuna bir de utanç duygusu ekleniyordu. Eylemlerini gerçekleştirmek için kendilerinden para aldıkları Poona'lı ve Bombay'lı aşırı Hindular'a da mahçup düşmüşler, verdikleri sözü tutamamışlardı. Hepsinden çok, bu acınılacak serüvene atılmadan önce ayaklarına kapandıkları adamın güvenine ihanet etmişlerdi: Savarkar'a, Mesih'lerine, "Yiğit'e.

Nathuram Godse kardeşine aile babası olduğunu, acele Poona'ya dönmesi gerektiğini ve kendisine temize çıkmak için bir bahane bulmasını hatırlattı. Sonra taksiyi durdurdu, Gopal aşağı indi ve Nathuram'ın

uzaklaşmasını seyrederken, kendisini lanetlediği başarısızlığın intikamını şu veya bu biçimde alması için yakardı.

Birla House'da iki gün önce, Gandhi'nin açlık görevine son verdiği andaki hava esiyordu. Durmadan geçmiş olsun telgrafları ve telefonları yağıyordu. Nehru ve Patel, Mahatma'yı kucaklamak için koştular. Yüzlerce ziyaretçi ona sevgilerini ifade etmek için kapısının önünde kuyruklar meydana getirdiler. İlk gelenler arasında Edwina Mountbatten da vardı.

"Beni kutlamaya gerek yok, en ufak bir cesaret gösterisinde bile bulunmadım," dedi eski Kral naibinin eşine, kurnazca edasıyla.

Gandhi bir bombanın patladığını bir an bile düşünmemişti. Gerçekten askerlerin manevra yaptıklarını sanmıştı.

"Eğer biri burnumun ucundan ateş etseydi," diye ekledi, "ben de gülümseyerek ve Râmâ'nın adını tekrarlayarak buna göğüs gerseydim, ancak o zaman sözlerinize layık olurdum."

Yeni Delhi polisinin Cinayet Masası Müdür Yardımcısı D.W. Mehra, gripten hasta yatıyordu. 30 Ocak akşamı, hasta yatağına üç haber getirdiler. Bunlardan birincisi Gandhi'nin halka açık dua toplantısında bir bombanın patladığını ve suçlunun yakalandığını bildiriyordu. İki saat sonra, ikincisinde suikast sanığının konuşmayı reddettiği bildiriliyordu. Mehra bunun üzerine derhal suçluyu konuşturmak için "üçüncü derece" sorgu sisteminin uygulanmasını emretti. Ama polis soruşturmasının yönünü saptayan, üçüncü haber oldu. Yeni Delhi Polis Müdürü ve üstü D.J. Sanjevi imzasıyla gelen bu haberde, şöyle deniyordu: "Birla House'daki suikastle ilgilenmeyin. Olaya bizzat ben el koyuyorum."

Emir, beklenmedik olduğu kadar, garipti de. Her ne kadar altındaki imzanın sahibi, Hindistan başkentinin polis müdürü unvanını taşıyorsa da şimdiye kadar cinayet suçlarıyla uğraşmak adeti hiç olmamış, bunları hep başarılı yardımcısına bırakmıştı. Aslında yönetiminin siyasal şubesinden gelen bu yüksek memurun, polis soruşturmalarını yönetmek gibi bir özel zevki de yoktu. Sadece bu görevin sonunda sağlayacağı avantajları düşünerek böyle davranmış olmalıydı. Sanjevi, "Emekli ol-

madan önce çamurluğunda flaması olan bir otomobilim, ona refakat eden bir cipim ve görevime geldiğim zaman bana selam duracak bir tören kıtasının olmasını isterim," diye itiraf etmişti.

Parliament Street'teki polis komiserliği binasında kapatıldığı hücresinde, Madanlal Pahwa kâhinlerin haber verdiği şöhretinin fiyatını ödemeye başlıyordu. Vücudu ezikler içinde, yüzü şişmiş halde, iki saattir kendisini aralıksız sorguya çeken üç polis memuruna yavaş yavaş teslim olmaya başlıyordu. Ama arkadaşlarına ihanet etmek de istemiyordu. Yeni bir girişimde daha bulunacaklarına inandığı için, elinden geldiği kadar onlara meydanı serbest bırakmak niyetindeydi.

Yine de çok önemli olduğu meydana çıkacak bir şeyi ağzından kaçırmadan edememişti. Çılgınlığa kapılıp tek başına davranan bir göçmen değil, bir örgüte dahil olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Örgütün üyeleri Gandhi'yi öldürmeye karar vermişlerdi, çünkü "Gandhi Hindu göçmenleri, camileri ve Müslüman evlerini geri vermeye zorlamak istemişti, çünkü onun yüzünden Pakistan'a yüzbinlerce rupi ödenmişti, çünkü Müslümanlar'ın imdadına koşmaktan hiç geri kalmıyordu."

Gece daha ileri saatlerde, suç ortaklarının yeteri kadar uzağa kaçtıklarını hesaplayarak, suikastten önce nelerle ilgilendikleri ve zamanlarını nasıl değerlendirdikleri üzerine bazı ayrıntılar verdi. Sonra da dayanılmaz bir gösteriş isteğine kapılıp önemli bir ikinci bilgi daha kaçırdı ağzından. Savarkar'la tanıştığını ve onun evinde "Gandhiji"nin kötülüklerinden sık sık bahsedildiğini söyleyerek böbürlendi. Suç ortakları konusunda sıkıştırılınca, kaçamak cevaplar vermeyi başardı, yalnız bir ad açıkladı; onu da hancı Karkare'nin adını, "Kirkre diye biri" olarak verdi. Nathuram Godse'nin eşkali hakkında anlattıkları ise, gerçeğe hiç uymuyordu. Mesleği dışında *"Raştriya"* adında bir gazetenin müdürü olduğunu itiraf etti. Bu eksik ve yanlış imlalı isim, yine de polis için umduğundan da değerli bir bilgiydi.

Sorgu sırasında polis "Hindu Mahasabha" partisinin genel merkezine ve Connaught Street'teki Marina oteline birer baskın düzenledi. Ancak buralarda kimseleri bulamadılar. Bace çoktan Poona'ya giden bir

trende, yüzlerce kilometre öteye kaçıyordu. Karkare ve Gopal Godse başka kimliklerle Eski Delhi'de bir otele sığınmışlardı. Apte ile Nathuram Godse, saatlerce önce Marina Otelini terk etmişlerdi. Ama polisler 40 numaralı odanın masası üzerinde dördüncü bir önemli kanıt buldular. Bu, daktiloyla yazılmış ve Yeni Delhi'deki bütün siyasal örgütlerin yöneticilerinin imzaladıkları, Gandhi'nin açlık grevinden vazgeçmesini sağlayan bildirgeyi yerin dibine batıran bir makaleydi. Belge, "Hindu Mahasabha" genel sekreterinin, Aşutoş Lahiri adında birinin imzasını taşıyordu. Polisin bu kişiyi sorguya çekmesi, tanıdıkları arasında Narayan Apte ve Nathuram Godse adında birilerinin bulunduğunu anlamasına yeterdi. Partinin bu sorumlusu, bu zatların Savarkar'ın finanse ettiği ve Poona'da yayınlanan *"Hindu Raştra"* adlı aşırı Hindu gazetesinin müdürleri olduğunu pekâlâ biliyordu.

Geceyarısı, polisler Madanlal Pahwa'nın ilk sorgusunu tamamladılar. Memnun olmaları için, bütün nedenleri vardı. Birkaç saat içinde, altı suikastçinin katıldığı Savarkar yanlısı ve Mayıs ayından beri izlenen bir örgütün komplosuyla karşı karşıya olduklarını saptamışlardı. Ellerinin altındaki bilgiler Nathuram Godse ile Narayan Apte'yi derhal tanımalarına yetebilirdi. İyi bir sonuçtu bu. Aklı başında her polis o akşam suç ortaklarını en kısa zamanda tutuklanacakları konusunda rahatlıkla bahse girebilirdi. Ne var ki bu soruşturma çok iyi başladığı halde öylesine tutarsız, şaşırtıcı bir biçimde yürütülecekti ki, otuz yıl sonra bile, Hindistan'da hâlâ ateşli tartışmalara sebep olacaktı.

- 19 -
"Polis Bizi Tutuklamadan Gandhi'yi Öldürmek Gerek"

Gopal Godse az daha bayılacaktı. Karkare'yle beraber trenin kalkışını beklerken kahvaltı ettiği büfede, elleri kelepçeli, başında kukuletayla, polislerin arasında yürüyen biri vardı. Arkadaşı Madanlal Pahwa'yı, Gandhi'yi öldürmek için sırtına geçirdiği mavi elbisesi içinde dehşetle tanıyıvermişti.

Madanlal giderek yaklaşıyordu. Şafaktan beri beş defa, polisler kendisini şehirden ayrılan yolcuları teşhis edebilmesi ve suç ortaklarını yakalayabilmek amacıyla gara getirmişlerdi. Madanlal, kukuletasının altında güçlükle soluyarak, başının içi bomboş, gözleri yorgunluktan bulanık, herkesi seyrediyordu. Birden belli belirsiz biçimde ürperdi. Arkadaşlarını görmüştü. Bir şey belli etmemek için sözde öksürür gibi yaptı, gara doğru yürümeye devam etti. Hâlâ Yeni Delhi'de bulunan son iki suikastçi de kurulan kapandan kurtulacaktı.

Polisin infilaktan sonra ilk uğraşı, Gandhi'nin güvenliğini sağlamak oldu. Soruşturmanın sorumluluğunu şefi D.J. Sanjevi üzerine aldığı halde, Mahatma'nın güvenliği, yardımcısı D.W. Mehra'ya aitti. Mehra gribini atlatamadan, sırtında kalın bir palto, ateşten titreyerek, Birla House'a yollandı.

" 'Mübarekbad,' iki defa gözün aydın!" diyerek Mahatma'nın karşısında iki büklüm oldu.

"Niçin 'iki defa?'" diye hayretle sordu Gandhi.

"Birincisi tuttuğunuz oruçla polis örgütümün beceremediği şeyi gerçekleştirdiğiniz için: Yeni Delhi'de barışı siz sağladınız. İkincisi de suikastten kurtuldunuz."

"Kardeş," diye kurnazca cevap verdi Gandhi, "benim hayatım Tanrıya emanet edilmiştir."

Mehra'ya kalırsa, Gandhi'nin hayatı kendi ellerindeydi. Hayatına kasteden suçlunun ortakları olduğunu ve bu işe yeniden kalkışabileceklerini ona uzun uzun anlattı. Bu nedenle Birla House'daki güvenlik tedbirlerini artırmak ve dua toplantılarına gelen bütün şüpheli kişileri aramak için yetki istiyordu.

"Asla kabul edemem bunu," diye öfkeyle bağırdı Gandhi. "Bir tapınağa ya da bir kiliseye gidenleri arıyor musunuz?"

"Tapınağa giden hiç kimse, bir katilin sıkacağı kurşunların hedefi değildir," diye cevap verdi Mehra.

"Benim tek koruyucum Râmâ'dır," diye tekrar etti Gandhi. "Eğer hayatıma son vermek isterse, adamlarınızdan bir milyonunu getirseniz, yine kurtaramazsınız beni. Bu ülkenin yöneticileri, benim **Şiddet Aleyhtarlığı**'ma inanmıyorlar: Muhafızlarınızdan vazgeçilemeyeceğini sanıyorlar. Yine söylüyorum, benim tek koruyucum Râmâ'dır. Dua toplantılarını polis gücünüzle çiğneyemezsiniz, insanların bu toplantılara katılmalarını engelleyemezsiniz. Buna kalkışırsanız, Delhi'yi terk ederim ve bu yüzden sizi suçlarım."

Mehra çökmüştü. Fikrinden caymayacağını bilecek kadar iyi tanıyordu Gandhi'yi. Kendisini, kendisine rağmen korumak için bir yol bulmak gerekiyordu.

"Hiç olmazsa benim her gün toplantılarınıza gelmeme izin verirsiniz, değil mi?" diye sordu.

"Kişisel olarak her zaman başımızın üzerinde yeriniz vardır."

Saat 17.00'den biraz önce, Mehra bu sefer sivil giyinmiş olarak yine Birla House'daydı. Güvenlik görevlilerinin sayısını beşten otuz altıya çıkartmış, kalabalığın arasına sivil müfettişler katmıştı. Mehra'nın kendisi de paltosunun altında mermisini namluya sürdüğü 9 mm.'lik bir

Webber and Scott taşıyordu. Askerliğini Hindistan-Afganistan sınırında yapmış bir adamdı. Gerilla uzmanı olduğundan, üç saniyeden kısa bir süre içinde silahını çekip, bir boğanın gözünün bebeğine üç kurşun yerleştirilebilirdi. Mahatma'nın odasından çıkmaya hazır olduğu sırada, polis müdürü tam arkasında yer aldı. Mahatma'nın Yeni Delhi'de kaldığı sürece, her gün öğleden sonra bu şekilde davranmaya da kararlıydı.

Gandhi hâlâ yürüyemeyecek kadar zayıf olduğundan, dua yerine kadar yine koltukta taşındı. İlk sözleri, Taksim'in kardeşlerinin çekmesine sebep olduğu acılar yüzünden intikam almaya kalkışan genç göçmen içindi:

"O bombayı patlatan bahtsız insanı ne mahkûm edin ne de nefret edin ondan," dedi. "Biz kötü bir şey yaptığını düşünüyoruz diye, kardeşlerimizden birini cezalandırmak hakkına sahip değiliz."

Soruşturmayı, bizzat ele almak isteyen Polis Müdürü Sanjevi için, apaçık ortada olan bir şey vardı: Komplo, Bombay çevresinde düzenlenmişti. Gerçekten de Madanlal Pahwa, bütün suç ortakların Maharaştra eyaletinden olduklarını itiraf etmişti. Kendisi de Bombay'dan gelmişti. Sanjevi bu nedenle o yörenin polis müdürünü uyardı. Hatta müfettişlerinden ikisini, Yeni Delhi'de toplanan bilgilerin "hepsiyle" birlikte, uçakla Bombay'a gönderdi. Ama bu garip soruşturmanın ilk tutarsız yönünü oluşturacak olan ve açıklanması olanaksız bir nedenle, iki polis müfettişi, Bombay polisini derhal katillerin izi üzerine yöneltecek tek belgeyi getirmeyi ihmal ettiler: Madanlal Pahwa'nın bir gün önce alınan ve daktiloyla yazılan ifadesini. Bunun yerine, ancak birkaç eksik ve yanlış bilgi kapsayan küçük bir raporla gelmişlerdi: Örneğin yanlışlıkla "Kirkre" diye belirtilen Karkare'nin adı gibi. Bu özette en önemli bilgi hiçbir şekilde bahis konusu edilmiyordu: Godse ve Apte'nin Poona'da yönettikleri gazetenin yaklaşık olarak belirtilmesi.

Sanjevi'nin gönderdiği iki müfettişin başvurdukları Bombay'lı polisin aslında rapordaki birkaç istihbarat kırıntısından çok daha fazla bildiği şeyler vardı.

Otuz iki yaşındaki Cemşid Nagarvalla, Bombay Cinayet Masası'nın iki numaralı adamıydı. Ama aslında bu görevi ona kılı kırk yaran biri olduğu için vermemişlerdi. Bu seçim, Hint polisinin sürekli karşı karşıya bulunduğu iki yanlı durumu çok iyi yansıtıyordu. Soruşturmayı bir Müslümana emanet etmek, nasıl kutsala ihanet sayılacaksa, aynı görevi bir Hindu'ya vermek de Mahatma'nın gizli bir düşmanının, suikastçilerin yakalanmasını engellemesine fırsat hazırlayabilirdi. Oysa Nagarvalla, ne Müslümandı ne de Hindu: Bir Parsi'ydi.

Bombay eyaleti İçişleri Bakanı onu bu göreve atarken, kendisine bölgedeki bazı aşırı uçların faaliyetleri hakkında bir de rapor vermişti. Nagarvalla, burada hancı Karkare'nin de adını buldu. Karkare'nin izinin ister istemez Hinduluğun fanatik Mesih'inin yerinden geçeceğine inanan Nagarvalla, Savarkar'ın derhal tutuklanması için yetki istedi. İşe ondan başlarsa, komployu düzenleyenlerin hepsinin ipliğini pazara çıkarmayı umuyordu.

"Siz delirdiniz mi?" diye bozulmuştu bakan. "Bütün eyaleti kana mı bulamak istiyorsunuz?"

Nagarvalla, cinayetin muhtemel esin kaynağını belediye cezaevine tıkamadığı için, adamını İngilizler tarafından kurulan başarılı bir örgütün, Bombay polisi cinayet masasının pek iftihar ettiği muhbirler birliğinin dikkatine bırakmayı kararlaştırdı. Bu birlik, kimlikleri yalnızca şefleri tarafından bilinen yüz elliye yakın kadınlı erkekli körden, kötürümden, peçeli Müslüman kadınlarından, seyyar sebzecilerden, çöpçülerden oluşuyordu. Bir çeyrek yüzyıldan fazla bir süreden beri, bu mucizeler topluluğu Bombay serserilerini ve siyasal kışkırtıcılarını göz altında tutmuştu. Kimse bu örgütün uyanıklığından kurtulamaz deniyordu. Cemşid Nagarvalla'nın ilk kararı, bu birliğe yeni bir hedef saptamak oldu: Savarkar'ın evi.

Parsi asıllı komiserin soruşturması, en iyi koşullar altında başladı. Birkaç saat içinde, Poona'lı basit bir silah kaçakçısı olan Bace adında birinin, Mahatma'yı ortadan kaldırmayı amaçlayan komploda rol oynadığını öğrenmişti.

Derhal durumdan haberdar edilen Poona polisi, Bace'nin bulunamadığını ve kuvvetli bir olasılıkla "şehir çevresindeki ormanlardan birinde" saklandığını bildirdi. Nagarvalla, Poona'daki meslektaşlarının sözüne inanmak hatasını bu sırada işledi. Çünkü becerisizlikleri ya da kasıtlı göz yummaları nedeniyle, verdikleri rapor gerçeğe hiç uymuyordu. Birla House'daki suikastten kırk sekiz saatten de az bir zaman önce, sahte *"sadhu"* aslında evine dönmüştü ve yuvasında, sanki hiçbir şey olmamış gibi, arka tarafta, o pek iftihar ettiği işine, çelik yelek örmeye dalmıştı.

Ama ne var ki bu, soruşturmanın insanı şaşırtan anormalliklerinin sadece başlangıcıydı. Sanjevi tarafından Bombay'a gönderilen iki müfettiş Yeni Delhi'ye döndükten sonra, görevleri hakkında pek şaşırtıcı bir rapor düzenlediler. Bu raporda, "Bombay'daki meslektaşlarımıza *'Raştriya'* adlı bir gazetenin müdürünü derhal aramalarını tavsiye ettik," diyorlardı. Beyanlarını desteklemek için de raporlarına Madanlal Pahwa'nın iki suç ortağını bu gazeteye bağlayan ilk ifadesinin bir özetini eklemişlerdi. Bu belgeyi komiser Nagarvalla'ya gösterdikleri hakkında da teminat verdiler. Oysa bu ifadeleri yalandı. Esrarlı bir nedenle, Yeni Delhi'den gelen müfettişler, Bombay polisini derhal suçluların peşine düşürecek olan tek bir bilgiyi bile vermemişlerdi.

Madanlal Pahwa üçüncü gün her şeyi söylemeyi kabul edince, soruşturma göz kamaştırıcı bir biçimde ön plana çıkıverdi. İtirafnamesi tam kırk sekiz saat sürdü ve elli dört daktilo sayfası doldurdu; bunun altını da 24 Ocak günü, saat 21.30'da imzaladı. İfade hemen ve büyük bir zafer havası içinde Sanjevi'ye götürüldü. Madanlal bu sefer hiçbir şey saklamamıştı[1]. Suikast akşamı adından söz ettiği gazetenin, aslında *"Raştriya"* değil, *"Hindu Raştra"* olduğunu söyledi. Üstelik Poona'da

(1) Suçlu daha sonra bu ifadenin kendisinden işkenceyle sızdırıldığını ileri sürecekti, ama bu iddia polis tarafından kesinlikle reddedildi. Bu kitabın yazarlarının Madanlal Pahwa ile 1973 yılı ilk ve sonbaharında yaptıkları görüşmelerde, Pahwa polislerin kendisini konuşturmak için sidik torbasının üzerine buz koyduklarını, üzerine kocaman kırmızı örümcekler yerleştirmeden önce, yüzünü şekerli suyla sıvadıklarını söylemiştir.

yayınlandığını da belirtti. Ancak bu andan itibaren Yeni Delhi polis müdürünün Nathuram Godse ve Narayan Apte'yi tespit etmesi, çocuk işiydi. İçişleri Bakanlığlı'nın kitaplığını ya da *"Bombay Eyaleti Basın Yıllığı"*nı gözden geçirmeleri yeterdi. Yıllığın H harfinde, şunları okuyabilirlerdi:

"Hindu Raştra, Poona'da yayınlanan gündelik gazete. Sahibi: V.D. Savarkar, Yazı İşleri Müdürü: N.V. Godse. İdare Müdürü: N.D. Apte."

"N.V. Godse" denen kişinin suikastçilerden biri olduğunun kesin delili, birkaç saat sonra bir beyaz gömlek, pamuklu kumaştan bir yelek ve bir *"dhoti"* biçiminde getirildi. Bu giysiler 20 Ocak günü sabahı Marina Otelinin 40 numaralı odasında kalan biri tarafından yıkanmak için verilmişti. Sonra da kimse bunları almaya gelmemişti. Her giysinin üzerinde bulunan N.V.G. harfleri sahibinin kimliğini gösteriyordu: Nathuram Vinayak Godse.

Yeni Delhi Polis müdürünün soruşturmanın devamını nasıl yürüttüğü hakkındaki şaşkınlık yaratacak tutumunu, kimse izah edemeyecekti. Adamları en çok dört gün içinde, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak biçimde, suikastçilerin en az dördünün kimliklerini saptamaya yarayacak bilgiyi toplamışlardı. Ancak o, bu şüphelileri tutuklamak bir yana, elinin altındaki önemli bilgileri Poona'nın bağlı olduğu Bombay'daki meslektaşına aktarmayı bile ihmal etti. Oysa suçluların bütün izleri, bu şehre çıkıyordu. Üstelik yerel muhbirler birliğinin arşivleri, soruşturmayı yapanların bilmek isteyecekleri her türlü bilgiyi kapsıyordu: İsimler, adresler, meslekleri ve işleri, düşünceleri ve siyasal bağlılıkları, hatta Savarkar'la ortaklıklarının hikâyesi bile. Hatta içlerinden ikisi için açılan dosyalardaki "tehlikeli olabilecek kişi" notu, Birla House'da, Gandhi'nin çevresinde nöbet tutan 36 sivil memurun Mahatma'nın hayatını kurtarabilecek diğer belgelerle birlikte tek başına yeterliydi: Narayan Apte ve Vişnu Karkare'nin vesikalık fotoğrafları.

Ama bundan da baskını vardı. Poona'daki cinayet masası şefi, genel müfetiş U.H. Rana, Sanjevi'nin Madanlal'ın itiraflarını öğrendiği 25 Ocak Pazar sabahı, Yeni Delhi'de bulunuyordu. İki polis yetkilisi, ifade-

yi birlikte çözümlediler, sayfa sayfa incelediler. İtirafnamenin her satırı, Poona'lı polisi yerinden sıçratmaya yetecek nitelikteydi. *"Hindu Raştra"* gazetesinin var olduğunu, *"Times of India"*nın var olduğu kadar iyi biliyordu. Hatta müdürlerinin adlarını da: Aslında geçen Temmuz ayında gazetelerin gözaltında bulunmaları hakkındaki emri kaldıran da oydu. Ama aynı müdür, sanıkların derhal tutuklanmaları için astlarına telefon etmeyi aklından geçirmedi bile. İlk kalkan uçağa yetişip atlamaya da kalkışmadı. U.H. Rana'yı uçak tutuyordu. Poona'ya trenle döndü. Üstelik bir ekspresle değil, yolu otuz altı saatte zor alan bir dilenci postasıyla.

Bu genel ve inanılmaz ihmalciliğe nasıl bir izah yolu bulunabilir? Belki 20 Ocak'taki başarısızlıklarından sonra, katillerin suç işledikleri yere dönmeye cesaret edemeyecekleri inancı. Oysa polisler yanılıyorlardı(1).

O 25 Ocak Pazar günü akşamı, suikastçilerden üçü, Bombay'ın banliyösü Thana'nın küçük garının peronunda, yarı karanlıkta diz çökmüş oturuyordu.

Kendilerini aramak için bütün Hindistan'da dev bir insan avının başladığını sezinleyen, her an polisin ağına düşme korkusu içinde yaşayan Nathuram Godse, kendilerine önemli bir haber verebilmek için iki suç ortağını buraya çağırtmıştı.

"20 Ocak'ta başarısızlığımızın nedeni, çok kalabalık oluşumuzdu," dedi ortağı Apte'ye ve hancı Karkere'ye. "Gandhi'yi ortadan kaldırmanın bir tek yolu var: İçimizden yalnız birinin bu işi üzerine alması. O da ben olacağım."

(1) Mahatma Gandhi'nin katli sırasında polisin garip tutumunu açıklamayı denemek amacıyla 1960'ta eski Yüksek Mahkeme yargıçlarının birinin başkanlığında resmi bir soruşturma komisyonu kuruldu. Bu komisyon, Yeni Delhi'den gelen iki müfettişin Bombay'da soruşturmayı yürütenlere elde ettikleri bilgileri aktarmadıklarını kesinlikle saptadı. Ama komisyonun çalışmaları büyük ölçüde aksadı, çünkü soruşturmaya katılan polislerden pek çoğu bu arada D.J. Sanjevi de ölmüşlerdi. Komisyon olaya ışık tutamayınca polis soruşturmasının, "Mahatma Gandhi'nin hayatına karşı işlenmek istenen bir cinayetin gerektirdiği biçimde hızlı ve heyecanla yürütülmediğini" belirtmekle yetindi.

Hiç kimsenin bu kararı kendisine zorla kabul ettirmediğini de ayrıca belirtti.

"İnsanın hayatını feda etmesi, başkasının zorla kabul ettireceği bir karar olamaz."

İki yandaşı ona hayretle baktılar. Hayatında başarılı hiçbir şey yapamayan bu utangaç çocuk, bu garip, kahve tiryakisi, kadınlardan nefret eden kişi, basit bir baş ağrısının yere serdiği fanatik militan, sanki birden değişivermişti. Şimdiye kadar hiç görmedikleri bir dinginlik içindeydi. Ses sakin ve ölçülüydü. İlk gençlik çağında garip dinsel törenler sırasında zeytinyağı ve is içinde simgeler arayan adam, yaşamının gerçek amacına adeta bir anda ulaşıvermişti. Nathuram Godse, Taksim'in sebep olduğu sancılı yazdan beri alın yazısını çizen ateşli konuşmaların etkisiyle, hayatının rolünü oynayacaktı. Kolu bacağı kesilen, tecavüze uğrayan Hindistan, intikamını alacak bir kol, Hindu halkının yeniden dirilişini engelleyen engelleri ortadan kaldıracak, herkesi temizleyecek bir pala istiyordu. Nathuram Godse, Hindistan'ın Nemesis'i olacaktı.

En kısa zamanda Birla House'a dönme niyetini açıkladı. Bu sefer hazırlıklarında yardımcı olmak amacıyla yalnız iki suç ortağı kendisine eşlik edecekti. Apte ve Karkare'ye kendileriyle bir *"Trimurti,"* yani bir kin üçlüsü kurmayı önerdi. Toprak, su ve ateşten oluşan kutsal üçlünün, Vişnu, Brahma ve Çiva'yı, Hindu dininin temellerinden birini simge aldı. Ama öldürme eylemini tek başına yapacağını da belirledi.

Bir kere daha önemli bir maddi sorun çıkıyordu ortaya. İntikamın kolu olarak, Nathuram hangi silahı kullanacaktı? Öncelikle iyi bir tabanca bulmak akla geliyordu. Karkare, Yeni Delhi'ye gitmek için hemen trene atlarken, kendisi ve Apte de uçakla başkente yollanmadan önce Bombay'da bir tabanca sağlamayı deneyeceklerdi. Nathuram buluşma yeri olarak Eski Delhi garı önündeki çeşmeyi saptadı. Karkare her gün öğle vakti buraya uğrayacaktı.

Ayrılmadan önce, Nathuram Godse durumu şöyle özetledi:

"Çabuk davranmalıyız. Polis bizi tutuklamadan önce Gandhi'yi öldürmek gerek."

Aynı günün akşamı, Gandhi'nin halka açık duası için gelişini izleyen törende, ufak bir değişiklik oldu. Yeni Delhi, Polis Müdürü yardımcısı her akşam eli tabancasının kabzasında, Mahatma'nın yanı başında nöbet tutarken, yeniden gripten yatağa düşmüştü. D.W. Mehra yardımcılarından birine, müfettiş A.N. Bahtya'ya kendi yerini almasını emretti. Müdürü kadar usta bir nişancı olmadığı halde, Bhahya hiç olmazsa Mahatma'nın yabancısı değildi. Ateşli bir yandaşı olarak, sık sık ziyaretine gelmişti. Bu yakınlık, özellikle muhafızlık için biçilmiş kaftandı.

Ertesi gün, yani 26 Ocak, Gandhi ve Hindistan'ın belki de kutlayabilecekleri en unutulmaz bir gündü. On sekiz yıl önce, milyonlarca kadın ve erkek, ülkelerinin tam bağımsızlığı için sonuna kadar savaşmak üzere ant içmişlerdi. Bu sözün metnini Gandhi bizzat hazırlamıştı. O günden beri de bu tarih, Hintli vatanseverlerin *"ulusal bayram"*ı olmuştu. Bugün ilk kez bu tarihi günün yıldönümü, sözlerinin gerçekleştiği bir Hindistan'da, Gandhi tarafından kutlanacaktı.

Mahatma bu bayramın ruhuna uygun olarak bir gün değerlendirmişti. Nehru'nun istemi üzerine, Kongre Partisi için yeni bir bildirge hazırlamaya girişti. Bu, eylemin yeni hedeflerini ve bağımsız Hindistan'da oynayacağı rolü belirleyecek bir çeşit öğretiydi. Olağanüstü fizik gücü, bir kere daha sınavın üstesinden gelmişti. Doktorların bir hafta önce ancak birkaç saat ömrü kaldı dedikleri ihtiyar, artık normal beslenmeye başlamıştı. Hatta pek hoşlandığı eski bir alışkanlığına, sabah gezmelerine bile başlamıştı.

Birla House'un çimenliğindeki bu bir iki adım, bir bakıma kendisini Pakistan'a götürecek olan uzun yürüyüşün ilk adımlarıydı. Pakistanlı bir dostu, karşısında bu son büyük düşünü hatırlatmak için bulunuyordu. "Başlarında Gandhiji, bir dizi Hindu ve Sikh'in, Pakistan'a dönmek için kilometrelerce yol boyunca dizildiklerini seyredeceğim günü sabırsızlıkla bekliyorum," demişti.

Ne heyecan verici bir hayaldi bu! Kaç zamandır Hint ulusuna yol gösteren kişi, elinde yine gezgin bastonu, her şeylerini kaybeden bahtsızlar sürüsünü, göç ettikleri aynı yoldan geri götürecekti. Kim bilir?

Belki yerlerinden yurtlarından kovulan milyonlarca Müslümanı da bir gün topraklarına geri getiremez miydi? Böyle bir şey, onun **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın gücü, sevgi ve kardeşlik doktrininin zaferi yönünden ne büyük bir gösteri olurdu! Varoluşunun mucizesi, anlamı ve ölçüsü, o güne kadar kendisine yakıştırılan her şeyi ezecek bir "mucize" boyutlarına erişirdi. Gandhi'nin ruhu, ne kadar alçak gönüllü olursa olsun, böyle bir olasılık karşısında heyecanla titriyordu. Bu yüce amacı gerçekleştirmek için kendisine gereken iman, kuvvet ve zamanı sağlasın diye Tanrıya yakarmaktan başka bir şey yapamazdı.

Odasına girince, Suşila Nayar'ı çağırttı. Tıbbi bir kontrol için değil de hemen Pakistan'a gitme hazırlıklarına başlamasını buyurmak için. Her zamanki alışkanlığı ile genç kadına bir de süre koştu: Üç gün. Tanrı yardım ederse, genç kadın 30 Ocak'ta Yeni Delhi'ye dönmüş olacak ve her akşamki gibi, akşam duası için önünde yürüyecekti.

On gün içinde ikinci defa, Nathuram Godse ve Narayan Apte Yeni Delhi uçağına binmişlerdi. 27 Ocak Salı günü sabahı, Air India uçağının en arka koltuğunda yan yana oturmuşlar, vakitlerini akıllarına estiği gibi dolduruyorlardı. Godse, efendisi Savarkar'ın fanatik görüşlerini yansıtan *"Hindutwa"* adlı kitabı okumaya dalmıştı yine. Yani yaşamını esinlendiren milliyetçilik militanlığının kutsal kitabını. Apte ise gözlerini bir türlü uçağın hostesinden ayıramıyordu.

Bombay'daki araştırmaları başarısızlıkla sonuçlanmıştı: İyi bir tabanca bulamamışlardı. Polisin kendilerini tutuklamak üzere olduğu korkusu ve bir an önce darbelerini indirmek telaşı içinde, aradıkları şeyi başkenti kuşatan ve bir kin ve şiddet deposu haline gelen göçmen kamplarında nasıl olsa sağlayacaklarından emin, Karkare'nin yanına gitmeye karar vermişlerdi. Hostes sabah kahvaltısını sunmayı henüz bitirmişti. Apte genç kıza seslendi. İnsanların el falını okumanın en büyük merakı olduğunu söyledi. Büyüleyici bir yüz, hep ilginç bir elin yansımasıdır, diyerek kızı biraz da pohpohladı. Hostes ağzı kulaklarına vararak adamın koltuğunun kenarına ilişti ve elini ona uzattı. Bu fizik temasa tahammül bile edemeyen Nathuram ise, başını hemen çevirdi.

Narayan Apte'nin son kadın kalbi fethi, başarıya ulaşacağa benziyordu. Adamın kehanetleri karşısında başı dönen genç kadın, aynı akşam saat 20.00'de onunla Yeni Delhi'nin Imperial Otelinin barında buluşmayı kabul etti.

Gandhi'nin büyük Kuvvet-ül-İslam camiine girince gördükleri, açlık grevi sırasında çektiklerini haklı gösterecek belki en iyi görüntüydü. Başkentten on beş kilometre kadar uzakta, yirmi yedi Hindu tapınağının taşlarıyla yapılan cami, Hindistan'ın en eski camisiydi. Yılda bir defa, camiyi yapan Sultan Kutbuddin'in, yani Delhi'nin ilk sultanının doğum yıldönümünde, büyük bir dinsel bayram, on binlerce Müslümanı buraya topluyordu.

Gandhi'nin açlık grevinden vazgeçmek için koştuğu yedi şarttan biri de bu ziyaretti. Müslümanlar'ın "hiçbir tehlikenin tehdidi altında olmadan" kitle halinde camiye gitmelerinin sağlanmasını istemişti. Belki kendisi bile böylesine büyük bir başarı beklemiyordu. Daha iki hafta önce, buldukları Müslümanlar'ın hesabını hançerleriyle ya da *"kirpanlarıyla"* görüveren yüze yakın Hindu ve Sikh, bugün caminin kapısı önünde durmuşlar, gelen Müslüman hacılarının boyunlarına yasemin ya da Hint karanfillerinden çelenkler takıyorlardı. Avluda, daha başka Sikh'ler, Hindular ise, müminlere şeker ve çay sunuyorlardı. Gandhi'nin bu dev kardeş kalabalığı karşısında gözleri sulandı. Minnet duygularını ifade etmek için, mollalar onu içeriye çağırıp, cemaate seslenmeye davet ettiler. Hatta Manu ve Abha'yı da caminin göbeğine davet edip, Gandhi'nin yanında oturmalarına izin vererek, İslam geleneklerini bile çiğnediler. Çünkü onların "Gandhiji'nin kızları" olduklarını açıkladılar.

Pek duygulanan yaşlı Hindu, bütün Hintliler'i bir arada "kardeşçe yaşamaya" çağırdı. "Ayrı olsak bile, aynı ağacın yaprakları değil miyiz?" dedi.

Sonra da yorgunluk ve heyecandan bitkin bir halde, Birla House'a döndü. Manu ve Abha ayaklarını yıkadılar, kil lapasını hazırladılar. Bedeni gevşerken, yüzünden dingin bir ifade belirlendi. Son günlerde sık

sık kendisini Madanlal'ın bombasından kurtaran Tanrısal himaye üzerinde düşünmüştü. Yıkandıktan sonra, bu konuda bir dostuna şöyle bir not yazdı:

"Bu beladan Tanrının bağışlaması sayesinde kurtulmuş olmalıyım. Ama zamanı gelince çağrısına uymaya hazırım. Zaten yarın ne olacağını kim bilebilir ki?"

Kararlaştırdıkları gibi, hancı Karkare, öğlenden beri Eski Delhi garının karşısındaki çeşmenin önünde bekliyordu. En sonunda iki arkadaşının gar civarındaki göçmen kalabalığı arasından çıkageldiklerini gördü.

Nathuram Godse ve Narayan Apte cesaretlerini iyice yitirmişti. Uçaktan iner inmez, şehirdeki göçmen kamplarını dolaşmışlar, ama hiçbir sonuç alamamışlardı. Boş yere tabanca aramakla bir gün daha geçirmişlerdi ve bu gün sırasında polis kendilerine bir parça daha yaklaşmış, Gandhi'nin çevresindeki güvenlik tedbirleri biraz daha sıkılaştırılmıştı. Birkaç saate kadar, vakit artık çok geç olacaktı. Bir silah sağlama olanakları, üç yüz kilometre uzakta, Gwalior'lu Doktor Parşüre'deydi, yani birkaç ay önce Madanlal Pahwa'yı fanatik Hindulardan kurulu özel milis gücüne alan adamdaydı. Bu son umut da sönerse, her şeyi yüzüstü bırakmak, Savarkar ve diğer bütün taraftarları önünde ikinci başarısızlığın utancını sineye çekmek zorunda kalacaklardı.

Nathuram Godse, Karkare'ye yeniden buluşmak üzere söz verdi ve Apte'yle beraber Gwalior ekspresine atladı. O akşam, Imperial Otelinin barında, Air India'nın güzel hostesi, kendisini baştan çıkartan yabancıyı boşuna bekledi. Gelmediği bu randevu, bir gün Narayan Apte'nin hayatına mal olacaktı.

O 27 Ocak Salı günü Doktor Parşüre'nin kapısına vurulduğunda, neredeyse gece yarısı olacaktı. Ertesi gün, şafakla beraber, hastabakıcıları hazırladığı ilaçlarda kullandığı kakule tohumlarını, bambu filizlerini, soğanları, *"guggal mukul"* zamkını, *"tulsi"* ve diğer bitkileri pazar-

dan satın alırken, Parşüre iki ziyaretçisinin istediği şeyi sağlamak için pazara adamlar çıkartıyordu.

Godse'yle Apte, aynı akşam saat 10.00'da Yeni Delhi ekspresine yeniden bindiler. Efsanelerinin sonu yaklaşıyordu. Hindistan'ın yarısını arşınladıkları, göçmen kamplarında cirit attıkları, Bombay pazarlarının altını üstüne getirdikleri, Poona gecekondularını dolaştıkları çılgın araştırma, bitkilerle hastalık tedavi eden birinin baharat ve çeşitli bitkiler kokan muayenehanesinde sona ermişti. Nathuram Godse'nin kolunda, bir beze sarılı kesekâğıdının içinde 606 824-P numaralı, siyah bir otomatik Baretta tabanca duruyordu. Ayrıca yirmi tane de mermi. Artık Nathuram Godse'nin cesaretini gösterip iyi nişan almaktan başka yapacak bir şeyi kalmamıştı.

Sonu bir türlü gelmeyen yolculuktan sonra U.H.Rana, en sonunda Poona'ya dönmüştü. Arşivlerinde ülkenin bütün polislerini Godse ve Apte'nin peşine takmaya ve Birla House'a girmelerini engellemeye yetecek kadar çok kanıt bulunan Cinayet Masası Şefi, yurduna kavuşmuştu. Ama trenden iner inmez hemen işinin başına koşmak hiç geçmedi içinden. Yorgundu, yatmak için evine gitti.

Çeşmenin önünde bekleyen Karkare'ye doğru koşarken, Nathuram Godse'nin neşeden ağzı kulaklarına varıyordu.

"Bulduk! Bu sefer gerçekten bir silahımız var!" diye bir kenara çekip, kulağına fısıldadı.

Esrarengiz bir mal gösteren kaçakçılar gibi, eski paltosunun önünü açtı, sonra hemen kapattı. Karkare, arkadaşının kemerinin arasına sıkıştırılmış ve umutsuzca aradıkları silahın kara kabzasını ancak görebildi.

Artık cinayetin işlenmesini hiçbir şey durduramazdı.

Tek hayatta kalan suikastçi
Vişnu Karkare'nin itirafnamesi

Çeşmenin yanı başında çene çalarken, Apte şöyle dedi: "Artık hata yapmak olmaz. Tabancanın nasıl çalıştığını kesinlikle doğrulamalıyız. Bol bol kurşunumuz da var. Bak."

Paltosunun bir cebini araladı. Doğruydu. Bir sürü mermi gördüm. Bunun üzerine tabancayı denemek için bir yer aramaya karar verdik. Ama nereye gitsek, bir sürü insan vardı. Göçmenler şehrin bütün köşe bucağını istila etmişti.

En sonunda ilk seferinde Bace ve Gopal'ın tabancalarını denemeye gittiğimiz yere, Birla tapınağının ardındaki çalılığa gitmeye karar verdik. Talihimize, burada kimseler yoktu; Nathuram üzerine ateş ederken, acaba Gandhiji oturacak mı, yoksa ayakta mı duracak diye kendi kendimize sorduk. Rastlantıya kalmış bir şeydi bu. Şüpheli olduğu için her iki durumu da denemeyi kararlaştırdık. Apte bir ağaç, bir *"babul"* ağacı seçti, diğerlerinden ayrı yerdeydi bu. Gandhi'nin oturduğu zaman boyunun ne kadar uzun olacağını saptamak için gövdesinin önünde diz çöktü. Sonra başının hizasına çakısıyla ağaç kabuğunda bir işaret yaptı.

"İşte," dedi bunu Nathuram'a parmağı ile işaret ederek, "Gandhiji'nin başının burada olacağını tahmin et. Bedeni de şu. Yapacağın tek şey, doğru nişan almak."

Nathuram on metre kadar geriledi. Sonra ateş etti. Bir defa, iki defa, üç defa, en sonunda bir dördüncü defa daha. Gandhiji'nin başı diye işaret ettiğimiz yere bakmaya koştuk. Bütün kurşunlar o noktanın çevresine saplanmıştı.

"Mükemmel," dedi memnun olan Nathuram.

Gandhi'nin Yeni Delhi'deki kutsal cihadı sonuna yaklaşıyordu. Beş ay önce caddeleri cesetlerle dolu, halkı dehşet içinde kalmış, hükümeti şaşkınlık içinde bir şehre inmişti. Şimdiyse başkent huzura kavuşmuştu. Artık gidebilirdi buradan.

Beş yüz metre uzağında ölümünün habercisi olan beş silah sesi gümbürderken, Gandhi hareket gününü saptadı. Birla House'dan, beş gün sonra 3 Şubat'ta ayrılacaktı. Önce biraz kuvvet toplayabilmek için Wardha'daki *"ashram"*da on gün geçirecekti. Oradan da son mucizesini gerçekleştirmek üzere yola çıkacaktı: Pakistan gezisine.

O 29 Ocak Perşembe, Mahatma'nın günü her zamanki gibi iyice doluydu. Çıkrık çevirdi. Bengal diliyle yazı yazma egzersizi yaptı, birçok mektup kaleme aldı, bir hayli ziyaretçisini kabul etti, lavman yaptırdı, bir saat süreyle de kil lapasını sineye çekti. Nehru'nun kızı Indira Gandhi ile şakalaştı, Amerika'nın atom bombasından cayması gerektiğini söyleyerek gazeteci Margaret Bourke-White'a imzalı bir fotoğrafını armağan etti. **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın, atom bombasının yok edemeyeceği tek kuvvet olduğunu açıkladı. Nükleer saldırı halinde, herkese yerinde kalmasını ve korkmadan gökyüzüne bakıp, "pilot için dua etmelerini" salık verecekti.

Aniden patlak veren bir muson fırtınası gibi, bu sakin günü birden uyumsuz bir gürültü bozuverdi. Açlık grevinin birinci günü Pakistan'da meydana gelen bir katliamdan kurtulan bir grup Sikh ve Hindu, kabul edilmek istiyordu. Gandhi daha duygularını açıklamaya fırsat bile bulamadan, göçmenlerden biri kin dolu bir sesle bağırdı:

"Bize yeteri kadar kötülük ettin. Defol. Git de Himalaya'da bir mağarada saklan!"

O akşam dua yolunda, elleri Manu ve Abha'nın omuzlarına daha bir başka ağırlıkla yüklendi. Mahatma yurttaşlarına, özellikle bitkin ve hüzünlü bir sesle hitap etti. Kendisini allak bullak eden acılı karşılaşmayı andı.

"Kime kulak vereyim?" diye sordu. "Bazıları burada kalayım diye yalvarıyor, başkaları da bana hakaret edip gitmemi söylüyor. Bazıları bana hakaretler yağdırıyor ve küfrediyor, başkaları da beni göklere çıkarıyor. Evet, kime kulak vereyim? Ben Tanrının dileklerini uyguluyorum. Kargaşanın ortasında barışı arıyorum."

Uzun bir sessizlikten sonra, ekledi:

"Benim için Himalaya, burasıdır."

Hemen aynı saatlerde Yeni Delhi Polis Müdürü, Bombay'dan arandı. Sanjevi, Komiser Nagarvalla'nın sesini derhal tanıdı. Vaat dolu bir başlangıçtan sonra, soruşturması hızını yitirmişti. Savarkar'ın evinin gözlenmesi, kesin bilgiler sağlamamıştı; adam en ufak bir rizikoyu göze alamayacak kadar kurnazdı. Ancak ziyaretçilerinin sayısı kuşku uyandıracak nitelikteydi.

"Bana nedenini sormayın," diye itiraf etti Sanjevi'ye, "ama içgüdüm yeni bir komplonun hazırlandığını söylüyor."

"Peki, ne yapmamı istiyorsunuz yani?" diye itiraz etti Sanjevi. "Bizzat Nehru ve Patel, Birla House'a gelenlerin aranmasına izin vermesini Gandhi'den yalvararak istediler. Ne cevap verdi, biliyor musunuz? Kalabalık arasında bir tek polis görecek olursa, ölünceye kadar oruç tutacağını söyledi. Ne yapabiliriz yani?"

Sorunun cevabı, Yeni Delhi'den bin iki yüz kilometre uzaktaki bir başka polis memurunun gözleri önünde duruyordu. Poona Cinayet Masası şefi U.H. Rana dört gün kaybettikten sonra, birkaç ay önce izlettiği aşırı Hindular'ın dosyasını istetti. En sonunda 20 Ocak'ta Gandhi'yi öldürmek için Birla House'un içine kadar girenlerin kimliklerini biliyordu. Ama bu çok önemli keşif, hiçbir zaman bürosundan dışarıya sızmayacaktı. Rana, Nathuram Godse ve Narayan Apte'nin eşkalini bildirmek üzere Yeni Delhi'yi aramak zahmetine katlanmadı bile. Birla House'un güvenliğini sağlamakla görevli olanlara da fotoğraflarını göndermedi.

Yeni Delhi'deki meslektaşı gibi, Poona polis şefi de katillerin ikinci bir girişimde daha bulunabileceklerini akıl edemiyordu.

Eski Delhi garı yakınındaki Yolcular otelinin 6 numaralı odasında, suikastçiler çoktan işleyecekleri cinayetin gününü ve saatini saptamışlardı. Nathuram Godse'nin intikamcı kolu, ertesi günü, yani 30 Ocak öğleden sonra, saat 5.00'te darbesini indirecekti.

Nathuram'ın neşesi yerindeydi. Şen ve rahattı. Akşam saat 8.30'a doğru bize şöyle dedi:

"Gelin, birlikte son bir defa daha yemek yiyelim. Çok iyi bir yemek olmalı bu, tam bir şölen. Kim bilir, belki üçümüz bir arada yemek yiyemeyiz bile."

Odadan çıkıp aşağı indik ve gara, Brandon lokantasına kadar yürüdük. Burası, gara ait bir dizi büfeden biriydi.

"Oraya gidemeyiz," dedi Apte, "Karkare etyemezdir."

"Haklısın," dedi elini omzuma atan Nathuram. "Bu akşam üçümüz birlikte olmalıyız."

Bunun üzerine bir başka lokanta aramaya başladık. Mükellef bir yemek ısmarladık: Pirinç pilavı, çeşit çeşit sebzeler, *"şapati."* Garson, keçi sütü olmadığını söyledi. Biz bunu memleketimizdeki etyemezlerin bayramlarında içki niyetine içerdik. Nathuram şefgarsonu çağırdı ve avucuna beş rupi sıkıştırdı.

"Bir kutlama yemeği bu," dedi. "Ekşimiş süt istiyoruz. Nereye giderseniz gidin, ama mutlaka bulup getirin buraya. Fiyatı önemli değil."

Ziyafet yemeğinden alabildiğine mennun, Nathuram'ı odasına kadar götürdük. Onun yanında kalıp, çene çalmaya hazırdık, ama o bize şöyle dedi:

"Şimdi beni bırakın da dinleneyim. Yalnız olmak istiyorum."

Odadan çıkarken, Karkare arkadaşını selamlamak için geri döndü. Gandhi'yi öldürecek olan adam çoktan yatağına uzanmıştı ve Yeni Delhi'ye gelirken yanında getirdiği iki kitabından birini okumaya başlamıştı. Early Stanley Gardner'in kahramanı *"Perry Mason"*un polisiye romanlarından biriydi bu.

Gandhi yaşamının son akşamını vasiyeti olacak olan Kongre Partisi'nin yeni tüzüğünü hazırlamakla geçirdi. Saat 21.15'te işini bitirip, kalktı.

"Başım dönüyor," diye şikayet etti.

Uzanıp, başını Manu'nun dizlerine dayadı. O da yağla başını ovdu. Yakınları için uykusundan önceki şu birkaç dakika, günün hayhuyu içinde ayrıcalıklı bir bölümdü, kısacası bir çeyrek saat için *"Bapu"* herkese ait olmaktan çıkar, yalnız yakınlarının olurdu. Dinlendikten sonra Gandhi mutlu bir edayla gününün bilançosunu çıkartır, görüşlerini her zamanki alaycılığıyla işlerdi.

O akşam Mahatma neşesizdi. Kendisine hakaret eden kindar göçmenin görüntüsünü unutamıyordu bir türlü. Uzun bir süre sessiz durdu. Sonra hazırladığı tüzüğü düşünüp, siyasal liderlerin giderek artan satılmışlıklarından söz etti.

"Böylesine bir satılmışlık var oldukça dünyanın yüzüne nasıl bakabiliriz?" diye kuşkulandı. "Bütün bir ulusun onuru, özgürlük savaşına katılanlara bağlıdır. Eğer onlar da ellerindeki iktidarı kötüye kullanırlarsa, daha beterine uğrarız."

Yeni bir sessizlikten sonra, Allahabad'da dünyaya gelen bir ozanın iki mısrasını, Urdu diliyle ve zor işitilen bir sesle okudu:

Dünya bahçelerinde ilkbahar çabuk gelip geçer,
O muhteşem görüntüyü seyretmek için çabuk olun
Gözden kaybolmadan!

Vişnu Karkare'nin itirafnamesinin devamı

Nathuram'ın yanından ayrıldığımız sırada Apte ve ben çok sinirliydik ve içimizden gidip yatmak gelmiyordu. Biraz yürüdük ve rastladığımız ilk sinemaya girdik. Film, büyük Bengalli Ozan Rabindranath Tagor'un öyküsünü anlatıyordu. Arada dışarı çıkıp biraz çene çaldık. Ben kuşkuluydum.

"Nathuram'ın bu işi becerebileceğine gerçekten inanıyor musun?" diye sordum Apte'ye. "Pek kolay olmayacak galiba."

"Beni dinle Karkare," diye cevap verdi Apte, "Ben Nathuram'ı senden iyi tanırım. Sana Gandhi'yi bizzat öldürmeye nasıl karar verdiğini anlatacağım. 20 Ocak'ta, akşam vakti Delhi'den kaçarken, trenle Cawnpur'a gittik ve birinci sınıf yataklıya bindik. Gecenin bir bölümünü konuşarak geçirdik ve pek iyi uyuyamadık. Sabah saat 6.00'a doğru, Nathuram kuşetinden aşağı atladığında, neredeyse varmak üzereydi. Beni sarstı, 'Apte, uyuyor musun? Diye sordu. 'Dinle beni, bu işi ben üzerime alacağım, ben başkası değil. Bu işi hayatını feda etmeye hazır olan biri yapmalı. O adam, ben olacağım. Tek başıma gerçekleştireceğim."

Bunun üzerine Apte ateşli bakışlarını üzerime dikti. Çevremizdekilerin hiçbirinin işitmemesi için alçak sesle konuşarak, ama sözcüklerin üzerine basa basa, ekledi:

"Biliyor musun Karkare, Nathuram'ın bu sözleri söylediğini işittiğim zaman, gözlerimin önünde, vagonun döşemesinde, yerde yatan Mahatma Gandhi'nin cesedi belirdi."

Gandhi şiddetli bir öksürük nöbetiyle sarsılıyordu. Onun böyle acı çektiğini görünce, bir yıldır bütün çektiklerini paylaşan geçen kızın gözlerinde yaşlar belirdi. Manu, kriz tutunca verilmek üzere Suşila Nayar'ın penisilinli haplar hazırladığını biliyordu, ama vermeye cesaret edemiyordu ona: *"Bapu"*yu tedavi etmek, giderek zorlaşmaya başlamıştı. En sonunda hapları getirmeye karar verince, tepkisi tam tahmin ettiği gibi oldu. Yerdi genç kızı. Gandhi, genç kızın tutumunun, Koruyucusu'na, Rama'ya güvensizliğini belirttiğini söyledi.

"Hastalığa yenilip ya da basit bir sivilce yüzünden ölecek olursam," diye iki öksürük arasında anlattı, "görevin bütün dünyaya benim 'gerçek' bir Mahatma olmadığımı haykırmak olacaktır. Ama geçen haftaki gibi bir infilakta," diye şefkatle ekledi. "ya da birinin göğsüme sıktığı kurşunlarla, gık bile diyemeden ölürsem ve dudaklarımda Rama adını duyarsan, işte o zaman bütün dünyaya benim 'gerçek' bir Mahatma olduğumu ilan edebilirsin. Çünkü Hint halkı için hayırlı olacaktır böylesi."

Karkare'yle Apte sinemadan çıktıktan sonra, Yolcular oteline döndüler ve 6 numaralı odanın kapısını, içeri bir göz atmak için sessizce açtılar. Nathuram Godse kitabını bırakmıştı. Yatağının üzerine hareketsiz uzanmış, yatıyordu. Karkare, "görüldüğü kadarıyla aklında hiçbir endişe yokmuş gibi, derin bir uykuya dalmış" sandı.

- 20 -
"İkinci Defa Çarmıha Geriliş"

Mohandas Karamşand Gandhi, yaşamının son gününe diğerleri gibi başladı: Şafak vakti duasıyla. Nilüfer pozisyonunda oturmuş, sırtını duvara dayamış, yakınlarıyla birlikte Hindu dininin kutsal destanından, Bhagavad Gîtâ'dan ayetler okudu. O 30 Ocak 1948 Cuma günü sabahı, on sekiz diyalogundan ilk ikisini seçmişti:

Çünkü her doğan için ölüm muhakkaktır
Ve ölen her şey için yeniden doğmak muhakkaktır.
Kaçınılmaz olan şeyin karşısında acınmak niye?

Daha sonra Manu, Gandhi'ye çalışma yeri diye kullandığı küçük odaya kadar destek oldu. Alçak masasının başına geçip oturunca, Manu'dan, çok sevdiği Hıristiyan ayinini mırıldanmasını istedi: "Yorgunluktan bitsen de bitmesen de ey kardeşim, durma sen."

Vişnu Karkare'nin itirafnamesinin devamı

Kararlaştırdığımız biçimde, Apte'yle beraber saat sabahın yedisinde Yolcular Otelinin 6 numaralı odasına, Nathuram'ı uyandırmaya gittik. O çoktan uyanmıştı. Birlikte oturup çay ve kahve içtik, çene çaldık. Şa-

kalaştık, güldük, tartıştık. Sonra birden ciddileştik. Gerçek kafamıza dank edivermişti: Nathuram birkaç saate kadar Gandhi'yi öldürecekti, ama ne onun ne de bizim, bunu nasıl yapacağı hakkında en küçük bir düşüncemiz bile yoktu. Bir plan tasarlamak gerekliydi.

Madanlal'ın bombasının patlamasından sonra, Birla House'un bir kaleye döndüğüne inanmıştık. Herhalde polis akşam duasına gelen yandaşlarını, üzerlerinde silah var mı diye arıyor olmalıydı. Tabancayı tehlikesizce içeri sokmak için bir yol bulmamız gerekiyordu.

Hepimiz uzun bir süre düşündük, sonra Nathuram bir fikri olduğunu söyledi: Bir seyyar fotoğrafçıdan sehpalı ve kara körüklü büyük bir fotoğraf makinesi alacaktık. Tabancayı bunun içine saklayacaktık. Nathuram makineyi Gandhi'nin mikrofonunun önüne yerleştirecekti. Sonra da kara örtünün altına saklanacaktı. Böylece, rahatlıkla Gandhi'nin üzerine ateş edebilirdi.

Bunun üzerine bir fotoğrafçı aramak için seferber olduk. Garın yakınında birini bulduk. Ama Apte makineyi iyice gözden geçirdikten sonra, bunun kötü bir fikir olduğunu söyledi. Gerçek bir fotoğrafçı, herhalde bu körüklü azman yerine bir Alman ya da Amerikan fotoğraf makinesi kullanırdı.

Bunun üzerine başka bir çözüm yolu bulmak üzere odaya döndük. Apte, Müslüman kadınların sokağa çıkarken giydikleri, *"burka"* adlı çarşaftan yararlanmayı önerdi. O sıralarda Gandhi'nin toplantılarına pek çok Müslüman geliyordu, çünkü onların kurtarıcısıydı. Böylece Nathuram'ın çok yakından ateş etme olanağı doğacaktı. Bu fikir pek heyecanlandırdı bizi. Koşup pazara gittik, kocaman bir *"burka"* alıp, koşa koşa Nathuram'a getirdik.

Çarşafı başından geçirip giyer giymez, bunun da olmayacağını anladı. "Bu halde tabancamı çıkartamam ki," dedi: "Üstelik bu kadın giysileri içinde, Gandhiji'yi öldürmeden yakayı ele verirsem, ömrüm boyunca utançtan kurtulamam."

İyi bir çözüm yolunu acele bulmak gerekiyordu. Bütün sabahı boşuna geçirmiştik. Kararlaştırılan zamana altı saat kalmıştı ve hâlâ bir şey tasarlayamamıştık. En sonunda Apte, Nathuram'a şöyle dedi: "Ge-

nellikle en basit şeyler, en iyileridir" ve ardından o sırada Yeni Delhi'de pek çok eski askerin giydiği haki üniformalardan birini giymesini önerdi. Girişte bir askerin üstünün aranması olanağı daha azdı. Üstelik bol gömleği, tabancayı rahatça saklamasına yarayacaktı. Daha iyisi aklımıza gelmediğinden, bunda karar kıldık. Eskicilerden birinden bir üniforma sağlamak için pazara döndük.

Ondan sonra fotoğraf makinesini satın almamıza ramak kalan fotoğrafçıya uğradık ve burada çok büyük, aptalca ve duygusal bir hata işledik: Üçümüz birlikte bir resim çektirdik.

Daha sonra biraz dinlenmek ve planımızın son ayrıntılarını hazırlamak üzere Nathuram'ın odasına döndük. Birla House'a önce Nathuram'ın girmesini kararlaştırdık. Apte ve ben daha sonra gelecektik. Gandhi'yi öldüreceği sırada biz Nathuram'ın iki yanında duracaktık. Böylece biri araya girmeye kalkışırsa, onu itebilecek ve Nathuram'ın iyi nişan almasını sağlayacaktık.

Odayı bırakma zamanı gelmişti. Nathuram şarjöre yedi mermi sürdü, tabancayı kemerinin arasına soktu ve birlikte çıktık. Yola düşeceğimiz zamana kadar vakit geçirmek üzere garın bekleme salonuna gittik. Nathuram birden fındık fıstık istediğini söyledi. Pek şımarıklık sayılmazdı bu, onu öyle seviyorduk ki, o anda bizden her şeyi isteyebilirdi. Kendisini feda etmeye hazırlanıyordu. Onun zıddına gidecek bir şey yapmak istemiyorduk.

Apte fındık fıstık aramaya gitti. Biraz sonra koca Delhi'de bir tek kuru yemişçi bulamadığını söyleyerek geri döndü. "Acaba Kaju cevizi istemez misin? Ya da badem?" Nathuram yüzünü buruşturdu. "Ben sadece fındık fıstık istiyorum!"

Her ne pahasına olursa olsun istediğini yapmak lazımdı. Apte yine aranmaya koyuldu. Uzun bir süre sonra, neşe içinde geri döndü. Elinde koca bir külah fındık fıstık vardı. Nathuram fıstıkları iştahla atıştırmaya başladı. Kesekâğıdını boşalttığı zaman, yola çıkma zamanı da gelip çatmıştı. Önce Birla tapınağında bir mola vermeyi kararlaştırdık. Apte ve ben Tanrılara yakarmak için *"darçan"*larını almak istiyorduk.

Bu tür uğraşılar Nathuram'ı pek ilgilendirmiyordu. Gidip bizi tapınağın ardındaki bahçede, atış eğitimi yaptığımız yerde bekledi.

Tapınağın eşiğinde ayakkabılarımızı çıkarttık ve yalın ayak içeri girdik. Kapıdan geçtikten sonra, Tanrılara varlığımızı haber vermek için çanı çaldık. Önce Hindular'ın sevgili Tanrılarından Lakşmi Narayan'ın önünde durduk. Ardından, birlikte *"darçan"*ımızı almak üzere .Tahrip Tanrıçası Kali'nin mihrabına ilerledik. Sessizce ve hareketsiz durarak başladık, sonra ellerimizi kavuşturup bekledik. Ardından ayaklarının dibine birkaç metelik attık. Bize *"dhista"* sunan Brahman rahibe de biraz para verdik. Bu, içinde çiçek yaprakları yüzen bir kâse kutsal *"Yamuna"* suyuydu. Girişimimizi başarıya ulaştırmakta bize yardımcı olmasını dileyerek, yaprakları Tanrıça Kali'nin ayakları dibine fırlattık. Gözlerimizi Yamuna'nın kutsal suyuyla ıslattık.

Dışarı çıkıp Nathuram'ı bahçede bulduk. Ulusal Hindu kahramanı, savaşçı Şivaji'nin heykelinin yanında duruyordu. *"Darçan"*ımızı alıp almadığımızı sordu. "Evet" diye cevap verdik ve Nathuram da bize şöyle seslendi: "Ben de *'darçan'*ımı aldım."

Nathuram Godse *"darçan"*ını bir sütun üzerindeki kazılmış resimden almıştı: Moğol İmparatoru Orangzeb'in ordularını Poona dağlarından kovan büyük savaşçının resminden. Godse'yi işlemeye hazırlandığı cinayete esinlendiren şey, Şivaji ve onun büyük bir Hindu İmparatorluğu düşü olmuştu.

Üç suikastçi bir süre bahçede yürüdüler. Sonra Apte saatine baktı. Dört buçuk olmuştu.

"Nathuram, vakit geldi," dedi.

Nathuram, Apte'nin saatine bir göz attı, iki arkadaşını uzun uzun süzdü ve iki elini göğsünde kavuşturup, gövdesini hafifçe öne eğerek selamladı.

"Namaste," dedi. "Kendi kendime soruyorum, acaba bir daha nerede ve ne zaman bir araya gelebileceğiz."

Karkare'nin bakışları, tapınağın merdivenlerinden inip kalabalığın arasına karışıncaya ve bir *"tonga"* buluncaya kadar onu izledi. Arabacının yanına geçip oturdu. Bir daha arkasına bakmadan, Hint ulusunun babasıyla olan randevusuna yetişmek üzere yola çıktı.

Manu'nun nakaratına sadık kalarak -"Ey kardeşim, durma sakın"-, Gandhi yine çalışarak bir gün geçirmişti. Üstelik birkaç kilo alarak, çevresindekileri sevince boğmuş, bahçede tek başına birkaç adım atabilmişti. Eski gücünü bulmaya başladığının ve Tanrı'nın ona emanet edeceği daha pek çok büyük görevleri olduğunun kanıtıydı bu.

Pek çok ziyaretçisini kabul etmişti bu arada. Ama en can sıkıcı görüşme, eski yandaşlarından biri olan ve yirmi yıl boyunca Kongre Partisi'ni oluşturan, mihraceleri yeni Hindistan'a katılmaya razı eden Vallabhbhai Patel'le karşılaşması oldu. Katı ve gerçekçi Patel'le, idealist sosyalist arasında bir gün bir sürtüşme çıkması, kaçınılmazdı. Gandhi'nin masasının üzerinde Patel'in Nehru başkanlığındaki hükümetten istifa ettiğini bildiren mektup duruyordu. Oruca başlamasından kısa bir süre önce, Gandhi bu sürtüşme konusunda Mountbatten'la görüşmüştü. Genel Vali, Patel'in istifasını önlemesini, Gandhi'den rica etmişti. "Onun gitmesine izin vermemelisiniz, ne onun ne de Nehru'nun," demişti ona. "Hindistan'ın ikisine de ihtiyacı var ve birlikte çalışmayı öğrenmeleri gerekli."

Gandhi, Patel'i kararından caydırmayı başarmıştı. O ve Nehru, iki eski yoldaşı, demek ki çok geçmeden yine sedirinin çevresinde birlikte oturabilecekler, özgürlük için savaştıkları kritik günlerde olduğu gibi, anlaşmazlıklarını ve sorunlarını çözümlemeyi deneyeceklerdi. Tartışma sürerken, Abha, Gandhi'ye akşam yemeğini getirdi: Bir kâse keçi sütü, bir kâse de sebze ve portakal suyu. Bu sade yemek biter bitmez, Gandhi çıkrığını istedi. Patel'le görüşmesini kesmeden, evrensel çağrısının simgesi olan eski tahta çıkrığı çevirdi. Son anına kadar, kendisini yöneten ilkeye saygılı olmaya devam ediyordu: "Emeksiz yenen ekmek, çalınmış ekmek demektir."

Dışarıda, katilleri çoktan duaya gelen kalabalığın arasına karışmışlardı bile. Nathuram'dan beş dakika sonra, Apte ve Karkare'e, Birla House'a gitmek için bir *"tonga"*ya atlamışlardı.

Vişnu Karkare'nin itirafnamesinin devamı

Birla House'un içine girmekte hiçbir zorlukla karşılaşmayınca, rahat bir nefes aldık. Muhafızların sayısı artırılmıştı, ama girenleri kimse aramıyordu. Nathuram'ın da bir sorunla karşılaşmadan içeri girdiği sonucuna vardık. Çimenliğe ilerleyince, kendisini kalabalığın arasında gördük. Huzurlu ve neşeli bir hali vardı. Elbette hiç konuşmadık. Gandhi'nin yandaşları sağa sola dağılmışlardı, ama saat beşe yaklaştıkça, öbek öbek toplanmaya başladılar. Biz de onun iki yanında yer aldık. Nathuram'la ne tek kelime konuştuk ne de ondan yana dönüp baktık. O da bizi tamamen unutmuş gibiydi.

Planımıza göre, Gandhi tribüne çıkar çıkmaz ateş edecekti. Bunu başarması için ona en uygun fırsatı hazırlamak amacıyla, kalabalığın arasına süzüldük, düzlüğe bakınca, biraz sağa kaçtık. Nathuram'ın tabancasıyla Gandhiji arasında on metreden biraz fazla bir uzaklık olacaktı. Bu tahmini yapınca, içime bir kuşku düştü. "Nathuram acaba hedefini bulabilecek miydi?" Keskin nişancılık bir yana, iyi bir nişancı bile sayılmazdı. Ya eli titrer ve isabet ettiremezse? Onu yan gözle belli etmeden gözledim. Kılı bile kıpırdamadan, sinirlerine hâkim, dosdoğru önüne bakıyordu. Saatime bir göz attım. Gandhiji geç kalmıştı. "Neden acaba," diye düşündüm. Biraz sinirliydim.

Manu ve Abha da sinirliydi. Saatleri 17.10'u gösteriyordu ve Gandhi hâlâ Patel'le tartışıyordu. Varlıklarına egemen olan yumuşak başlı zalim, insanları bekletmekten nefret ederdi; hele dua toplantılarına gelen yandaşlarını. Ama tartışmadaki ses tonu öylesine ciddiydi ki, ne biri ne de öteki sözünü kesmeye cesaret edebiliyordu. En sonunda Manu uzaktan, saatine bir göz atmasını işaret edebildi. Gandhi kemerinden sarkan eski Ingersoll'u kaptı ve bir hamlede yerinden sıçradı.

"Oh," dedi Patel'e, "beni affedin. Tanrı'yla olan randevuma geç kaldım."

Bahçeye inerken, kendisine hep eşlik eden küçük alay da hemen oluşuverdi. Ama içlerinden ikisi bugün yoktu. Genellikle Gandhi'nin önünden yürüyen genç hanım Doktor Suşila Nayar, henüz Pakistan'dan dönmemişti. Gribe yakalanan polis müdürünün yerine gönderilen müfettiş de Gandhi'nin yanında boy göstermedi. Ertesi gün belediye memurları greviyle ilgili olarak, hiç beklenmedik bir anda polis müdürlüğüne çağrılmıştı.

Her akşam olduğu gibi, Manu, Mahatma'nın tükürük hokkasını, gözlüklerini ve düşüncelerini not ettiği defterini taşıyordu. Abha'yla birlikte ona omuz verdiler. Gandhi bilinen samimiyetiyle "koltuk değnekleri"ne yaslanarak yola koyuldu.

Zaman kazanmak için, her zamanki gibi etrafı dolanacağı yerde, doğru bahçeden geçmeyi kararlaştırdı. Yol boyunca da kendisine vakti unutturdukları için iki genç kızı azarladı, durdu.

"Niçin saatime bakmak zorunda kalacakmışım ben? Bana saati hatırlatmanız için, size güveniyorum. Duaya bir dakika bile geç kalmaya dayanamadığımı biliyorsunuz."

Kalabalığın toplandığı çimenliğe çıkan dört basamak merdivenin önüne vardığında, hâlâ homurdanıyordu. Yandaşlarına göründüğünde, batan güneşin son ışıkları Mahatma'nın yüzünde bir hale oluşturdu. Gandhi parmaklarını iki küçük yeğeninin omuzlarından aşağı kaydırdı ve ellerini kavuşturup selamını vererek, yardımsız tırmandı basamakları. Karkare, kalabalık arasından saygılı bir mırıltının yükseldiğini işitti: "Bapuji, bapuji."

Vişnu Karkare şöyle anımsıyor o anları:

Sağa döndüm, Nathuram'ın da aynı biçimde davrandığını gördüm. Birden önümüzdeki insanların alaya yol açmak için çekildiklerini fark ettik. Gandhiji en önde yürüyordu. O anda Nathuram'ın iki eli de ceplerindeydi. Tabancasının kabzasına yapışmıştı. Başparmağıyla emniyet mandalını kaldırıverdi.

Şimşek hızıyla kararını vermişti. Gandhi'yi öldürmenin tam zamanıydı. Tanrı'nın bir bağışıyla, önceden kararlaştırılandan çok daha iyi bir fırsat çıktığını anlamıştı. İki adım ileri atıp, dar geçidin önüne geçivermesi hiçten değildi. İki adım. Üç saniye. Artık bundan sonra cinayeti işlemek çok kolay olacaktı, otomatikman yürüyecekti adeta her şey. En zoru, mekanizmayı işletmek, cinayeti kaçınılmaz hale getirecek ilk adımı atmaktı.

Manu birden "iri yarı, haki üniformalı bir adamın" ileriye bu adımı attığını gördü.

Karkare gözlerini artık Nathuram'dan hiç ayıramıyordu:

Tabancayı sağ elinden çıkardığını gördüm. Silahı, kavuşturduğu avuçlarının arasında elinden geldiği kadar iyi saklayarak, ülkesine yaptığı hizmetlerden ötürü Gandhiji'ye saygılı bir selam vermeyi kararlaştırdı. Aramızda iki metreden çok bir uzaklık kalmadığı sırada, Nathuram dosdoğru Gandhiji ile karşı karşıya gelebilmek için geçitte ilerledi. Tabancası hâlâ avuçlarının arasında olduğu halde, *"Namaste Gandhiji"* diye mırıldanarak, gövdesini öne doğru eğdiğini gördüm.

Manu, adamın Gandhi'nin ayaklarına kapanmak istediğini sandı. Kendisini nazikçe uzaklaştırmak için kolunu uzattı.

"Kardeş," diye itiraz etti, "Bapu zaten yirmi dakika gecikti."

Nathuram Godse kızı kabaca itti ve Baretta'sını doğrulttu. Parmağı tetiğin üzerinde kasıldı, önündeki çıplak göğüse, çok yakından üç kurşun sıktı.

Manu ilk silah sesini işittiği zaman, düşürdüğü gözlüklerle defteri almak için eğilmiş durumdaydı. Bir hamlede doğruldu. Ellerini selam verecekmiş gibi kavuşturmuş olan sevgili Bapu'su, kalabalığa doğru bir adım daha atmak istermişçesine hâlâ hareket halindeydi. Tertemiz *"khadi"*sinin lekelerle kızardığını gördü. "Hey Râm!" (Oh, Tanrım!) diye soludu Gandhi. Elleri hâlâ birbirine kavuşmuş halde, yüreğinden kopan bir hareketle ağır ağır çimenlerin üzerine yığıldı, kaldı; katiline

karşı bir çeşit selam ve sungu hareketiydi bu. *"Dhoti"*sinin katlarından birinin içinde, oluk gibi akan kanın arasında, Manu bundan daha on ay önce çalınması kendisini çok üzen Ingersoll'u gördü. Saat tam beşi on yedi dakika geçiyordu.

Louis Mountbatten, faciayı bir at gezintisinden döndüğü zaman öğrendi. İlk sözleri, gelecek dakikalar içinde binlerce insanın kendi kendilerine soracağı bir soruyu dile getiriyordu:

"Katil kim? Müslüman mı, yoksa Hindu mu?"

Genel Valinin sarayında henüz hiç kimse bilmiyordu bunu.

Birkaç dakika sonra, yanında basın ataşesi Alan Campbell-Johnson olduğu halde, Mountbatten, Birla House'a varıyordu.

Büyük kapının önünde çoktan dev bir kalabalık toplanmıştı. Amiral kendisine yol açmaya çalışırken, yüzü kinden allak bullak olmuş bir adam, haykırdı:

"Gandhiji'yi bir Müslüman öldürdü!"

Kalabalık donmuş gibi kalakaldı. Mountbatten derhal durdu.

"Siz aklınızı oynatmışsınız!" diye olanca sesiyle bağırdı. "Katilin Hindu olduğunu pekâlâ biliyorsunuz,"

"Nereden bildiniz?" diye ilk şaşkınlığından kurtulan Allan Campbell-Johnson sordu.

"Bir şey bildiğim yok," diye cevap verdi Mountbatten, "ama eğer katil Müslümansa, Hindistan dünyanın gelmiş geçmiş en büyük katliamına sahne olacak demektir."

Genel Vali'nin kuşkusunu paylaşan insanların sayısı o kadar çoktu ki, Hindistan Radyosu Genel Müdürü, olağanüstü bir karara vardı: Müthiş haberin derhal yayınlanmasını yasakladı ve normal programın devamını sağladı.

Bu gecikmeden yararlanan ordu ve polis yetkilileri, ülkenin bir ucundan diğerine bütün kuvvetlerini alarma geçirdiler.

Saat ancak 18.00'da, cinayetten kırk üç dakika sonra, bir bildiriyle, kendisine özgürlük veren insanın ölümü Hint halkına duyuruldu. Bildirinin her sözcüğü, özenle seçilmişti:

"Mahatma Gandhi bugün öğleden sonra saat 17.17'de Yeni Delhi'de öldürülmüştür. Katili, bir Hindu'dur."

Hindistan, bir katliamın eşiğinden dönmüştü. Artık ağlamaktan başka yapacak bir şeyi yoktu.

Gandhi'nin cesedi, daha birkaç dakika önce çıkrık çevirdiği odaya taşındı. Yatağının üzerine uzatıldı. Abha, kıpkırmızı olan *"dhoti"*sinin üzerine bir örtü serdi. Bir başkası, onun birkaç parça eşyasını topladı: Katiline doğru yürürken ayağında olan tahta sandallarını, üç maymununu, *Gîtâ*'sını, saatini, tükürük hokkasını ve Yeravda cezaevinden hatıra kalan teneke tabağını.

Louis Mountbatten girdiğinde, odanın içi hâlâ insan doluydu. Sapsarı olan Nehru, yere çökmüş, sırtını duvara çevirmiş, yakışıklı yüzü yaşlar içindeydi. Onun biraz ötesinde yıldırımla çarpılmış gibi haliyle biraz önce yanından ayrıldığı insana bakan Patel duruyordu. Odayı, tekdüze bir ağıtın melodisi dolduruyordu: Mahatma'nın çevresindeki kadınlar, Gîtâ'dan ayetler okuyarak gözyaşlarını ve acılarını içlerine akıtıyorlardı. Yağ kandillerinin titrek ışığı, kefenin üzerinde altın sarısı renginde bir hale oluşturuyordu. Yanan çubukların hoş sandal ağacı ve misk kokusu, odayı sarmıştı.

Sessiz sessiz ağlayan Manu, sevgili Bapu'sunun alnını şefkatle okşuyordu.

Mahatma'nın yüzünde mutlak bir dinginlik vardı. Mountbatten, yüz hatlarının şimdiye kadar hiç böylesine huzurlu olmadığına dikkat etti. Biri Genel Vali'ye gül yaprakları uzattı, o da bunları ölünün üzerine serpti: Büyükannesinin imparatorluğunu elinden alan adama karşı, son Kral naibinin saygı gösterisiydi bu. Çiçek yapraklarının böyle dökülüşünden esinlenen Lord Mountbatten, birden içinde bir inancın doğduğunu hissetti.

"Mahatma Gandhi," diye düşündü, "tarihte Buda ve İsa'nın tuttukları yeri tutacak.

Mountbatten bunun üzerine Nehru ve Patel'e doğru yürüdü. Her birinin omzuna ellerini atarak, ciddi bir tavırla onlara şöyle dedi:

"Siz ikiniz de Gandhiji'yi ne kadar sevdiğimi bilirsiniz. Öyleyse izin verin de size şu kadarını söyleyeyim: Onunla son buluşmamız sırasında, iki eski yandaşının, dünyada herkesten çok sevdiği ve takdir ettiği iki insanın, yani sizlerin birbirinizden uzaklaşmanızdan duyduğu kuşkuyu açtı bana. Biliyor musunuz, sonra da ne dedi? 'Bugün sizi dinliyorlar; benden çok, sizi. Onları birbirlerine yakınlaştırmak için elinizden geleni yapın."

Gandhiji'nin, hayatının akşamında son isteğinin bu olduğunu belirterek sözlerini özetledi Mountbatten. "Eğer belleğiniz de görünen acınız kadar kutsalsa, aranızdaki görüş ayrılıklarını unutmalı ve birbirinizi kucaklamalısınız."

İyice allak bullak olan iki adam, yaklaşıp kucaklaştılar.

Bu büyük acı ve yas saatlerinde, yürekler parçalanır ve iradeler erirken, Mountbatten kendisini baş tacı eden ülkeye derhal bir hizmette bulunabileceğini anlamıştı. Ulusun babasının cenaze töreninin örgütlenmesi işini üzerine aldı.

Nehru ve Patel'le anlaşarak, Gandhi'nin cesedinin tahnit edilmesini ve bir trene yerleştirilerek Hindistan'ın bir ucundan diğerine dolaştırılmasını, bu sayede çok sevdiği halkına son bir kere daha Mahatma'nın *"darçan"*ının gösterilmesini önerdi.

Bunun üzerine Pyarelal Nayar, Mahatma'nın Hindu geleneklerine göre ölümünü izleyen yirmi dört saat içinde yakılmak istediğini açıkladı.

"Öyleyse," dedi Mountbatten, "cenaze töreninin yapılmasını ancak ordu sağlayabilir. Çünkü yarın Yeni Delhi sokaklarında, şimdiye kadar benzeri görülmemiş bir kalabalık toplanacaktır.

İki Hintli, şaşkın şaşkın birbirlerine baktılar. **Şiddet Aleyhtarlığı** doktrininin peygamberini, yakılacağı odun yığınına profesyonel askerlerin omuzlarında taşıtmak, onu ikinci defa öldürmek olmaz mıydı?

Mountbatten yüreklerini çabuk ferahlattı. Gandhi'nin askeri disipline hayran olduğunu hatırlattı. Ordunun düzeni sağlamasına ve halkının güvenliğini gerektiren bir görev yüklenmesine, herhalde onun da hiçbir itirazı olmazdı.

Nehru ve Patel en sonunda kabul ettiler. Mountbatten gerekli emirleri verdikten sonra, gelip Nehru'nun yanına oturdu.

"Ülkeye hitap etmeniz gerek, çünkü bundan sonra yönetilmek için halk size güveniyor."

"Olanaksız bir şey bu," diye inledi Nehru. "O kadar üzgünüm ki. Hiçbir şey söyleyemem ben."

"Kalbiniz, size söyleyeceğiniz sözcükleri bulmanız için yardımcı olur; Tanrı da bunları kulağınıza fısıldar."

Hindistan o gece acısını simgesel bir davranışla dile getirdi. Gandhi ülkesini, özgürlük yollarına nasıl bir *"hartal,"* yani ulusal yas günü ilan ederek yönelttiyse, Hintliler de onun bu dünyadan ayrılışını, toparlanmak amacını güden bir başka *"hartal"*ın acılı sessizliğiyle yüceleştirdiler. Mahatma'ya saygılarının bir ifadesi olarak, o gece uçsuz bucaksız yarımadada, tek bir ateş yakılmadı.

Bombay adeta bir hayalet şehre dönüştü. Malabar Hill'deki lüks apartmanlardan, Parel'deki teneke mahallelere kadar, bütün şehir derin bir sessizliğe gömüldü. Yalnız radyo istasyonları aralıksız olarak Gandhi'nin pek sevdiği ilahileri yayınladılar: *"Ramdham"* (Ey benim Tanrım) ve *"Senin yüce haçını seyrettiğim zaman."* Hindistan Kapısı anıtı önünde, adamın biri haykırdı. "Ben Gandhiji'nin yanına gideceğim!" Sonra da kendisini kaldırıp denize attı. Ona yakın Hintli, bu hareketi izledi. Yine sayıları onu aşkın Hintli de haberi duyunca yıldırım çarpmış gibi oldukları yere yığılıp kaldılar. Kalküta'nın geniş ve ıssız meydanında, bedenini ve yüzünü külle sıvamış bir *"sadhu,"* hiç bıkmadan aynı sözleri tekrarlayarak sokakları arşınlıyordu: "Mahatma öldü. Onun gibi bir başkası ne zaman gelecek dünyaya?"

Her tarafta dükkânlar, kahvehaneler, lokantalar, sinemalar, atölyeler kepenklerini indirdiler. Pakistan'da milyonlarca Müslüman kadın, geleneksel umutsuzluk jestini tekrarlayıp, cam bileziklerini parçaladı.

Ama acının yerini sık sık öfkenin aldığı da görüldü. Poona'da *"Hindu Raştra"* gazetesinin binası polis kordonuyla korunabildi. Bombay'da

bini aşkın bir topluluk, Savarkar'ın evine yürüdü. Birçok şehirde de kızgın kalabalıklar aşırı *"Hindu Mahasabha"* partisinin binalarına saldırdı.

15 Ağustos'ta ailesini özgürlük bayramını kutlamak için Yeni Delhi'ye taşıyan Ranjit Lal, Şatharpur'lu o köylü, Gandhi'nin ölüm haberini, Tarım Bakanlığının köyüne armağan ettiği radyodan öğrendi. Ranjit Lal ve Şatharpur'daki diğer üç bin köylü ve civardaki diğer bütün köylerin halkı, özgürlüğe kavuştukları yere doğru, bu sefer o özgürlüğü yaratan insan için ağlamak üzere yola revan oldular. Mountbatten'ın önceden tahmin ettiği gibi, şafakla beraber dev bir insan seli, başkente doğru akmaya başladı.

Üzeri gül yaprakları ve yasemin çiçekleriyle örtülen Mahatma'nın cesedi, Birla House'un birinci katındaki balkona taşındı. Beş yağ kandili, yani dört doğal öğenin simgeleri -ateş, su, hava, toprak- ve bunları birleştiren ışık, başının çevresine yerleştirildi. Sonra da Hint halkına ölen yüce ruhunun son bir *"darçan"*ını sunmak için sedyesi aşağı sarkıtıldı.

Saatlerden beri, binlerce insan, öfkeli bir kalabalık halinde, kurtarıcısına veda etmek istiyordu. Bir zamanlar nasıl onun uğruna İngiliz polisinin *"lathi"*lerine göğüs gerdilerse, şimdi de kutsal ölüyü görebilmek için Birla House'un muhafızlarına meydan okuyorlardı. Binlercesi de Gandhi'nin öldürüldüğü bahçeyi istila etmiş, rastladıkları her çiçeği, her ot kümesini koparıyor, bunu değerli bir kutsal kalıntı olarak saklamaya hazırlanıyordu.

Şehrin öbür ucunda, acıdan çökmüş biri, Hint radyosunun mikrofonuna doğru sokuldu. Jawaharlal Nehru, acısının büyüklüğü yüzünden sözlerini söyleyebilecek gücü kendisinde ancak bulabildi:

"Hayatlarımızın üzerindeki ışık söndü, artık her şey karanlıklar içinde," diye bağırdı. "Sevgili şefimiz, Bapu, ulusun babası diye belleğimiz kişi, bizi terk etti, gitti. Işık söndü dedim, ama yanıldım. Bu ülkenin üzerinde parıldayan ışık, sıradan bir ışık değildi."

"Bin yıl geçse de o hâlâ parlamaya devam edecek. Bütün dünya onu görecek; çünkü kalplere teselliyi o getirecek. Bu ışık, içinde yaşadı-

ğımız günlerde bambaşka bir şeyi temsil ediyordu. O, hayatı ve ölümsüz gerçekleri temsil ediyor, bize doğru yolu göstererek, hatalardan koruyor, yaşlı ülkemizi özgürlüğe götürüyordu."

Nehru'nun bahsettiği ışık, Hindistan kadar dünyaya da aitti. Evrenin her köşesinden başsağlığı dilekleri yağıyordu.

Büyük Britanya'da, savaşın sona ermesinden beri, hiçbir olay, bu kadar büyük heyecana sebep olmamıştı. Londra sokaklarında, insanlar gazetelerin ikinci baskılarını, baskı tükendiği için elden ele dolaştırıyordu. Binlerce ve binlercesi arasında, Kral VI. George, Başbakan Clement Attlee, onun ezeli düşmanı Winston Churchill, Canterbury piskoposu başsağlığı dileklerini iletiyorlardı. Bunların en çarpıcısı, hiç kuşkusuz Gandhi'nin 1931'de Londra'da tanıştığı İrlandalı dram yazarı George Bernard Shaw'un üzüntüsüydü: Yazar, "Gandhi'nin katli, iyi kalpliliğin ne derece tehlikeli olduğunu ispatlıyor," dedi.

Fransa ise üzüntüsünü Başbakanı Georges Bidault'nun ağzından belirtti. Bidault, "İnsanlar arasındaki kardeşliğe inanan herkes, Gandhi'nin ölümü için gözyaşı dökecektir," dedi. Güney Afrika'dan ise, Gandhi'nin ilk siyasal rakiplerinden olan Mareşal Jan Smuts'un üzüntü ifadesi geldi. "İnsanlar arasında gerçek bir prens öldü," diye o da gerçeği itiraf etti. Vatikan'da Papa XII. Pius, "Barış havarisi ve Hıristiyanlar'ın dostu"nu selamladı. Çinliler, Endonezyalılar ve sömürülen diğer sayısız halklar, Asya'daki bağımsızlık hareketinin öncüsünün ölümü karşısında adeta şok geçirdiler. Washington'da Başkan Harry Truman, "bütün dünyanın Hindistan'la birlikte gözyaşı döktüğünü" ilan etti.

Moskova'da, büyük bir kalabalık, Hindistan'ın Sovyetler Birliği'ndeki ilk büyük elçisi, Nehru'nun kız kardeşi, V.L. Pandit tarafından açılan defteri imzalamak için elçiliğe akın etti. Ama Jozef Stalin'in bakanlarından ya da yüksek memurlarından bir teki bile, bu defteri imzalamaya gelmedi.

Öte yandan Muhammet Ali Cinnah da gönderdiği başsağlığı mesajında, "ölümün karşısında tartışma olmaz," diye yazıyordu. "Çünkü Gandhi, Hindu topluluğunun yetiştirdiği en büyük adamlardan biriydi.

Mesai arkadaşlarından biri, Gandhi'nin çapının, bağlı olduğu dinsel topluluğun boyutlarını çoktan aştığını belirtmek cüretinde bulununca, Müslümanlar'ın lideri, aynı fikirde olmadığını hiç saklamadı. Oysa Gandhi daha on beş gün önce, Hintli Müslümanlar için hayatını tehlikeye atmış ve Pakistan'ı iflasın eşiğinden döndürmüştü; ama Cinnah, Nuh diyor, peygamber demeye yanaşmıyordu.

"Hayır!" diye karşı çıktı bu görüşe. "Gandhi eskiden neyse, yine odur: Yani büyük bir Hindu."

Doğal olarak, Mahatma'sına en dokunaklı saygıyı göstermek onuru, Hindistan'a ait oldu. Bu da *Hindistan Standard* gazetesinin sütunlarında ifade edildi. Kalın siyah çerçeveli bütün birinci sayfanın üzerinde, olayın büyüklüğü dev gibi harflerle ifade ediliyordu:

"Gandhiji, kurtuluşu uğrunda yaşadığı halkı tarafından katledildi. Dünya tarihinin bu ikinci çarmıha gerilme olayı, bir Cuma günü cereyan etti. İsa da aynı gün öldürülmüştü, bundan bin dokuz yüz on beş yıl önce. Baba, bizi affet."

Mahatma'nın cesedi, gece yarısından sonra Birla House'daki balkondan aşağı indirildi. Şafak sökünceye kadar, yeniden onun yüce varlığını paylaşan topluluğa ait oldu: Küçük yeğenleri Manu ve Abha, sekreteri Pyarelal Nayar, oğulları Ramdas ve Devadas ile, yaşamının son yılındaki şanlı şöhretli ve acılı saatlerinde yanından ayrılmayan bir avuç yandaşına.

Katı Hindu gelenekleri uyarınca, Manu ve Abha, odasının mermer zemini üzerine inek pisliği serdiler, bunun da üzerine tahta bir sedye yerleştirdiler. İki genç kız, oğullarının da yardımıyla, ölünün yıkanması işini tamamladıktan sonra, ceset yakınlarından biri tarafından dokunan, *"khadi"* kefene sarılıp, sedyenin üzerine yatırıldı, onun da üzeri *"khadi"* örtüyle kapatıldı. Bir Brahman rahibi göğsüne sandal ağacı hamuru ve safran tozu sürdü, Manu ise alnına kırmızı *"tilak"*ı kondurdu. Abha ile birlikte başının çevresine defne yapraklarıyla "He Râm" sözcüklerini, ayaklarına da çiçek yapraklarıyla kutsal "aum" hecesini yazdı. Saat sabahın 3.30'u olmuştu. Gandhi genellikle bu saatte sabah du-

ası için uyanırdı. Yandaşları cesedinin çevresinde yere oturup, bir veda ayini okudular:

"Üstünü tozla ört, çünkü tozla bir bütün olacaksın," diye boğuk sesleriyle hıçkırıyorlardı; "yıkan ve yeni giysilerini giy. Gittiğin yer, dönüşü olmayan bir yerdir."

Bapu'nun cesedini sabırsızca bekleyen kalabalığa teslim etmeden önce, yakınları son bir şey daha yaptılar. Gandhi'nin, ölüleri çiçek demetleriyle süslemek adetinden nasıl nefret ettiğini hepsi de çok iyi biliyordu. Bu nedenle Devadas, babasının boynuna Mohandas Karamşand Gandhi'nin edebiyat yolculuğunda beraberinde götüreceği tek süsü, öğleden sonra çıkrığıyla dokuduğu küçük toplara benzeyen kolyeyi geçirdi.

Bütün bir gece, ölen Mahatma'sına son bir defa daha saygısını göstermek için Hint halkı koştu, koştu. Semt, yakarışlar, hıçkırıklar, iniltilerle inim inim inliyordu. Gün ışımaya başlayınca, sedye yeniden balkona çıkarıldı. Yüzünde dingin bir ifade, yaralı göğsü çiçeklerle bezenmiş olarak, Mahatma Gandhi sevgili halkına son *"darçan"*ını sunuyordu.

Saat sabah on biri geçtikten biraz sonra, sedyesi şehri arşınlayıp onu yer yüzündeki son hedefine ulaştıracak olan askeri araca yerleştirildi. Yani Yamuna kıyılarında, kralların ölülerinin yakıldığı *"Râjghât"* odun kümesine.

Gözleri ağlamaktan kızaran Jawaharlal Nehru ile Vallabhbhai Patel, son cenaze hazırlıklarını tamamlamaları için, Manu ve Abha'ya yardım ettiler. Cesedin üstünü beyaz ve kırmızı çarşaflarla örttüler. Bu, ölenin hayatın tadını çıkarttığını ve ölümünün pişmanlık duymadan gerçekleştiğini gösteriyordu. Sonra da ulusun babasının odun kümesinde üzerine örtülecek en anlı şanlı örtü serildi: Bağımsız Hindistan'nın safran sarısı, beyaz ve yeşil yaprağı.

Cenaze töreninden sorumlu general, İngiliz asıllı ve Hindistan Ordusu Başkumandanı Sir Roy Bucher, alayı denetledi. Talihin garip bir cilvesi, General, Mohandas Gandhi'nin cenaze törenini ikinci defa düzenliyordu. 1942'de, yirmi bir günlük açlık grevi sırasında da küçük adamın cenaze törenini düzenlemek görevi ona verilmişti.

Modern makinelere karşı duyduğu nefrete bir saygı ifadesi olarak, Gandhi'yi yakılacağı yere götürecek olan kamyon, motorla işlemeyecekti. Üç orduya mensup iki yüz elli asker, kenevirden dört uzun halatı çekerek onu taşıyacaklardı.

İngiliz generalinin verdiği işaret üzerine, kortej Birla House'un önünde toplanan kalabalığı yararak ağır ağır ilerlemeye başladı. Louis Mountbatten'ın, Büyük Britanya'nın yıllarca küçük gördüğü insana karşı beslediği saygının bir ifadesi olarak, dört zırhlı araç ve Genel Valinin muhafız birliğine mensup bindirilmiş bir kıta, korteje yol açıyordu. Eski Kral naiplerinin süvari birliği mensupları, böylece ilk defa olarak bir Hintli'ye saygı duruşunda bulunuyorlardı. Bir geminin ardından sular nasıl kapanırsa, kalabalık da kortejin ardından öyle atıldı ileriye: Bakanlar, hamallar, mihraceler, çöpçüler, valiler, *"Burka"*'ları içinde Müslüman kadınlar, bütün kastların temsilcileri, Hindistan'daki bütün dinlerin, ırkların ve renklerin insanları, hep aynı acının çevresinde toplanmıştı.

Yamuna'ya kadar uzanan sekiz kilometrelik yol, çoktan güller ve yaseminlerden bir halıyla örtülmüştü. Kaldırımlarda, asfaltta, ağaçların üzerinde, pencerelerde ve damlarda, elektrik direklerinin tepesinde, yüz binlerce insan bekleşiyordu.

Bir lambanın direğine sarılan köylü Ranjit Lal da oradaydı. Bütün bir gece yürümüştü. Kortej asıldığı direğin altından yavaş yavaş geçerken, ünlü simayı görüverince, içini bir minnet duygusunun sarıverdiğini hissetti. "Bana özgürlüğü o verdi," diye düşündü.

Mountbatten'ın sarayının damından, imparatorluk çağında bütün geçit törenlerinin yapıldığı ünlü caddeyi gören ve burayı kaplayan gerçek insan selini fark eden Alan Campbell-Johson, İmparatorluğu yıkmak için herkesten çok çaba harcayan insanın, "bütün Kral naiplerinin düşlerindeki emeli yaya bırakacak bir saygıya, ölümünde eriştiğini" düşündü. Ona göklerden de saygı gösterildi. Kortej, Hindistan'ın kurtarıcısının da bir zamanlar yattığı belediye cezaevinin önüne varınca, Hint Hava Kuvvetleri'ne ait üç Dakota uçağı, yukardan aşağıya gül yaprakları yağdırdı.

Beş saat boyunca, sonu gelmek bilmeyen insan seline, yeni yeni kollar katıldı. Sel, tuğladan ve küçük bir düzlük üzerinde kurulan odun kümesinin bulunduğu Yamuna kıyısına varınca, çok daha önceden burada toplanmış olan yüz binlerce yandaşının arasında korkunç bir kaynaşma oldu. Kadın fotoğrafçı Margaret Bourke-White, "yeryüzünde şimdiye kadar bir araya gelen en büyük kalabalığı seyrettiği"nin bilincine o zaman vardı. Kalabalığı, bir milyon kişi olarak tahmin etti.

Bu dev kalabalığın orta yerinde, hava ordusuna mensup bir avuç asker, yüz kişi kadar önemli kişiyi korumaya çalışıyordu. Louis Mountbatten'ın uzun boyu, odun kümesinin tam karşısında görünüyordu.

Mahatma'nın cenazesi oğulları ve küçük yeğenleri tarafından başlar üzerinden geçirilirken, müthiş bir basınçla kalabalık öne doğru adeta itildi. Bu dayanılmaz basınç karşısında, ön sırada bulunan önemli kişilerin biraz sonra ateşin içine itilmeleri hiçten bile değildi. Bu tehlikeyi sezinleyen Mountbatten, bakanları, yüksek memurları ve diplomatları yirmi metre kadar geriye çektirdi. Sonra da karısıyla beraber öncülük ederek, hepsine yere oturmalarını işaret etti.

En sonunda Gandhi'nin iki oğlu, Hindu geleneği uyarınca başı kuzeye çevrili olarak, cenazesini sandal ağacının koca kütükleri üzerine yerleştirdiler. Saat çoktan 16.00 olmuştu ve güneş ışınlarının biraz sonra alevlerin bedenini kavuracağı kişiyi kutsaması için, biraz çabuk olmak gerekiyordu.

Tam bu sırada tarifsiz bir kargaşalık meydana geliverdi. Herkes kefenine dokunmak, üzerine bir çiçek atabilmek, Gandhi'yi yeryüzündeki son cezaevine kapatan yüksek ehramın içine bir parça odun atabilmek için itişiyordu. Ağabeyi olmadığı zaman cenaze törenini yürütmekten sorumlu Gandhi'nin ikinci oğlu Ramdas, düzlüğün üzerine çıktı. Kardeşi Devadas'ın da yardımıyla, babasının cesedinin üzerine, *"ghî,"* hindistancevizi yağı, kafur esansı ve geleneksel tozlardan bir karışım serpti.

Louis Mountbatten, çok bağlı olduğu insanın cesedine baktıkça, içini buruk bir duygunun sardığını hissediyordu. "Sanki uyuyor gibi," diye düşündü, "oysa birkaç saniye sonra, gözlerimizin önünde, bir alev kümesinin içinde yok olup gidecek."

Rahipler safran sarısı giysileri içinde *"mantra"*lar söylerken, Ramdas Gandhi beş defa odun kümesinin çevresinde dolandı. Derken Ölüler Tapınağında sönmez ateşten yakılan bir meşaleyi, biri ona doğru uzattı. Mahatma'nın oğlu, meşaleyi odun yığınının arasına sokmadan önce, iyice yukarıya kaldırdı. İlk alev dilimleri sandal kütüklerini yalamaya başladığı sırada, bir ses Veda duası okumaya başladı:

Götür beni
Gerçek olmayandan gerçeğe,
Karanlıklardan ışığa,
Ölümden, ölümsüzlüğe...

İlk dumanlar yükselir yükselmez, dev kalabalık gök gürültüsü gibi bir haykırışla ileri doğru atıldı. Pamela Mountbatten hıçkıra hıçkıra ağlayan on kadar kadının, adeta uluyarak saçlarını, başlarını yolduklarını, atalarından kalan *"sati"* geleneğini, yani Hindu dullarının kendilerini kocalarıyla beraber ateşe atarak intihar etmeleri görevini gerçekleştirmek için polis ve asker kordonunu zorladıklarını gördü. Kalabalığın dayanılması olanaksız basıncı karşısında, Mountbatten ve törende hazır bulunan bütün önemli kişiler, istemedikleri bir *"sati"*den güçlükle canlarını kurtarabildiler. Mountbatten, "Yere oturmuş olmamız bizi kurtardı," diyecekti sonradan. "Aksi halde hepimiz Gandhi'yle beraber, diri diri yanarak ölecektik."

Çatır çatır yanan odunların sesiyle birlikte, birden yukarı doğru bir küme kıvılcım yükseliverdi. Yamuna'nın kıyılarını yalayan buz gibi yelle birlikte, alevler giderek daha yükseliyordu. Ölünün dingin siması, ateşten perdenin ardında, bir daha görünmemek üzere kayboldu.

Gürül gürül yanan odunların kızıllığıyla batan güneşin kızıllığının birbirlerine karışacağı sırada, bir milyon bağırdan bir veda haykırışı yükseliverdi: *"Mahatma Gandhi amor ho gaye!"* (Mahatma Gandhi ölümsüz oldu!)

Bütün bir gece boyunca odun kümesi için için yanmaya devam etti ve kalabalık, peygamberinin küllerinin önünden aralıksız geçti, durdu. Kalabalığın arasında, acınacak ve kimsenin tanımadığı bir sima dolaşıyordu: Aslında odun kümesini tutuşturması gereken, Mahatma'nın büyük oğlu Harilal Gandhi idi bu. İçkinin ve veremin kemirdiği Harilal.

Kor kırmızı odunların yanı başında bir başka yetim daha nöbet tuttu. Jawaharlal Nehru'nun yaşamının bir dönemi, manevi babasının cesedini kemiren ateşlerin içinde sona eriyordu. Günün ilk ışıklarıyla beraber, büyük oğlu kızgın küllerin üzerine kendi halinde bir demet gül koydu.

"Bapuji," diye mırıldandı, "işte sana birkaç çiçek. Bugün çiçekleri küllerine sunabiliyorum. Ama yarın kime götüreceğim, nereye gideceğim?"

Mahatma Gandhi gibi bir ölümlünün külleri, yakıldıktan on iki gün sonra, "denize doğru akan bir nehre" serpildi. Bu tören için seçilen yer, Hindu dininin en kutsal yerlerinden biri, Allahabad yakınlarındaki *"sangam"* idi. Yamuna'nın mavimtrak suları burada ölümsüz Ganj'ın sarımtırak sularıyla birleşiyordu: Saravasti'nin gizli akıntısının bulunduğu yerde. Burada, Prayâg'da, Yaratıcı Brahma'nın en yüce kurbanlarından birini kutsadığı yerde, adları Hindistan tarihinin en karanlık çağlarından beri var olan akarsuların karıştığı noktada, dertlerini ve sevinçlerini kendi dertleri ve sevinçleri gibi bellediği ve milyonlarca adsız Hindu'nun küllerini alıp sürüklediği görkemli kaynaşmanın ortasında, Gandhi de okyanusun göbeğindeki bir yudum su gibi, halkının ortak ruhuna katılacaktı.

Küllerinin içinde bulunduğu bakır kutu, Yeni Delhi'yi Allahabad'dan ayıran altı yüz on beş kilometreyi, yalnız 3. mevki vagonlardan kurulu özel bir trenle arşınladı. Milyonlarca insan, Hindistan'ın Yüce Ruh'una koştu. Allahabad garında, kutu bir cenaze arabasına yerleştirildi ve yine muazzam bir kalabalığın arasından geçirilerek, Hint ordusuna ait bir deniz aracının beklediği kutsal kıyıya taşındı. Nehru, Patel, Mahatma'nın iki oğlu, Manu, Abha ve birkaç yakını daha kutunun yanı-

na oturdular. Kıyılara üşüşen üç milyon hacı, açığa doğru yol alan tekneyi bakışlarıyla izlediler.

Zamanı gelince, kalabalık arasından bir veda ayini yükseldi. Binlerce çan, gong ve zil sesi de buna eşlik ediyordu. Alınlarını küle ve sandal ağacı hamuruna bulamış yüz binlerce yandaşı, bunun üzerine dev çapta ve mistik anlam taşıyan bir çeşit vaftize katılmak için, suya girdiler. Akıntıya binlerce hindistancevizi kabuğu, içleri çiçekle, sütle, perçem perçem saçlarla dolu yapraktan kayıkçıklar bıraktıktan sonra, yeryüzündeki gök diye bilinen akarsuyun suyundan gelenekler uyarınca üç yudum içtiler.

Tekne suların kavuştuğu kutsal yere varınca, Ramdas Gandhi, babasının küllerini barındıran kutuyu Ganj'ın suyu ve kutsal bir ineğin sütüyle doldurdu. Teknedeki diğer yolcular veda *"mantra"*sını mırıldanırken, elindeki karışımı yavaş yavaş salladı.

"Ey kutsal ruh, hava ve ateş senin için uygun olsun... bütün okyanusların ve akarsuların suları, bütün insanların davasına hizmet için ölümsüzlüğe dek sana yol versin..."

Son sözler de söylendikten sonra, Ramdas Gandhi kutunun içindekini ağır ağır sulara boşalttı. Kül rengi ince çizgi, teknenin boyunca uzadı, içerideki bütün yolcular birer avuç gül yaprağı serptiler üzerine.

Akıntının sürüklediği, birbirlerine karışan suların oluşturduğu girdaplara tutulan çiçek yaprakları, küller ve süt, çok geçmeden ufka doğru uzaklaştı. Mohandas Gandhi'nin külleri, bir Hindu'nun son ve en kutsal yolculuğunu gerçekleştirecekti: Denize doğru uzun yolculuk ve ölümsüz Ganj'ın onları okyanusların ölümsüzlüğü içinde birleştireceği mistik an. İşte o zaman Gandhi'nin ruhu "gecenin gölgeleri"nden kaçıp kurtulabilecekti. *"Mahat"*la, Tanrısal Gîtâ'nın Tanrısıyla bir bütün meydana getirecekti.

Son Söz

Gandhi'nin ölümü, yaşamının gerçekleştiremediği şeyi gerçekleştirecekti. Çünkü bu ölüm, Hindistan'ın şehirlerinde ve kasabalarındaki din katliamına son verdi.

Elbette uyuşmazlıklar devam edecekti, ama artık ulusal orduların savaş alanlarında sürdürdüğü klasik çatışmalar biçimine dönüşecekti. Birla House cinayeti, iki yıldan beri Hindistan'ı kasıp kavuran iç savaşın ve din savaşlarının son fedakârlığıydı.

Katil Nathuram Godse, olay yerinde, elinde tabancayla yakalandı. Hiçbir direnişte de bulunmadı. Suç ortaklarının ele geçirilmesi de fazla zaman almayacaktı. Narayan Apte ve Vişnu Karkare, bir kadın yüzünden polisin ağına düştüler. 14 Şubat, yani Batı'daki Sevgililer (Saint-Valentin) Günü, Apte kapısının vurulduğunu işittiği sırada, Bombay'da bir otelde saklanıyordu. Kapıyı metresine açtığını sandığı bir sırada, karşısında üç polis müfettişi gördü. Polisler, onun baş operatörlerinin kızıyla olan ilişkisini keşfetmişlerdi. Dinleme masaları başında bir telefon konuşmalarını zaptettikten sonra, nerede buluşacaklarını da saptamışlardı.

Katil Nathuram Godse; suç ortağı Narayan Apte; hancı Karkare; 20 Ocak'taki bombayı koyan isyancı genç göçmen Madanlal Pahwa; Nathuram'ın küçük kardeşi Gopal Godse; aşırı Hindu hareketinin fanatik bayraktarı Savarkar; tabancayı sağlayan bitkisel ilaç meraklısı Doktor

Parşüre, bir de Degambar Bace'nin uşağı, Hint ulusunun babasının katlinin hesabını vermek için adaletin huzuruna çıkarıldılar.

27 Mayıs 1948'de başlayan davanın daha başından itibaren, Nathuram Godse cinayetinin bütün sorumluluğunu üzerine yüklendi. Sadece siyasal nedenlerle bu eyleme kalkıştığını ilan etti ve suç ortakları diye tutuklananların katkılarını reddetti. Belki de hafifletici neden olarak kabul edilebilecek tek yöntemi de reddetti, yani bir ruh doktoru tarafından muayene edilmeyi. Sonuçta da ölüm cezasına çarptırıldı.

Suç ortağı Narayan Apte için de aynı hüküm verildi. Böylece o da Air India'nın hostesinin verdiği randevuya gitmemenin cezasını böyle ödemiş oldu. Ona ölüm cezası verilmesinin sebebi, cinayet aracının bulunduğu gün, Gwalior'da katilin yanında bulunmasıydı. Diğer beş sanık da ömür boyu hapse mahkûm oldular. Doktor Parşüre temyizden beraatini koparttı. Savarkar da delil yetersizliğinden beraat etti. Sahte *"sadhu"* Bace'ye gelince, o da başarılarına bir yenisini kattı: Savcının yanında yer alıp, tutuklanmadı bile.

Mahatma Gandhi'nin oğullarının ve yandaşlarından pek çoğunun ısrarlı af çağrılarına rağmen, **Şiddet Aleyhtarlığı**'nın peygamberinin en samimi yandaşı Jawaharlal Nehru, Nathuram Godse ve Narayan Apte'nin hayatlarının bağışlanması için hiçbir girişimde bulunmadı. Af dilekleri reddedilince, mahkûmlar 15 Kasım 1949'da şafak vakti Ambala hapishanesinde "ölene dek ipe çekilmek üzere" idam sehpasına götürüldüler.

Apte son ana kadar cezasının infaz edileceğine inanmayı reddetmişti: Son dakikada hayatının bağışlanacağını ve kurtulacağını sanmıştı. El falında böyle okumuştu. Sehpanın önünde, kâhinliğin ne kadar gerçekdışı bir bilim olduğu kafasına dank edince, birden yıkılıverdi. Kendisini sehpaya kadar kollarına girip götürmek zorunda kaldılar.

Nathuram Godse vasiyetinde ailesine küllerinden başka bırakacak hiçbir şeyi olmadığını açıkladı. Bu arada uğrunda cinayetini işlediği düş gerçekleşinceye kadar ölümsüzlüğe girmeyi ertelemeye karar verdi. Hindu geleneklerine meydan okurcasına, küllerinin "denize doğru akan bir nehre" atılmamasını istedi. İndus'un suları Hindu egemenliği altın-

da birleşmiş bir ülkenin topraklarında akacağı güne kadar saklanmasını vasiyet etti. Cesurca can verdi sehpada.

Vir Savarkar, birçok siyasal cinayetin perde arkasından iplerini çeken bu fanatik ise, 1966'da seksen üç yaşında olduğu halde, rahat döşeğinde son nefesini verdi.

Beraat ettikten sonra, Doktor Parşüre yine muayenehanesine döndü. Bugün de Gwalior'lu hastaların akciğerlerini kakule tohumu, bambu filizleri, soğan ve baldan hazırladığı ilaçlarla tedaviye devam etmektedir.

Hayatından endişe eden sahte *"sadhu"* Bace ise Poona'daki dükkânını bırakıp, polisin kendisine Bombay'da sağladığı apartman dairesinde yaşamaya gitti. Eyalette büyük ün salan eski mesleğine, kurşun işlemez yelekler yapmaya yeniden başladı. Bugün de iyi para kazanan bir zanaatkârdır. Çelik telden ördüğü yeleklerini bin rupiye satmaktadır ve öylesine aranmaktadır ki bu yelekler, bir siparişi ancak altı ay sonra teslim edebilmektedir.

İyi davranışlarından dolayı cezaları indirilen Karkare, Madanlal Pahwa ve Gopel Godse 1969'da, yirmi bir yıl hapis yattıktan sonra serbest bırakıldılar. Karkare, Ahmetnagar'da yeniden hanının başına geçti; müşterilerine 1,25 rupi karşılığında yedi *"şarpoy"*lu odalarında yer sağladı. 1974 Nisan'ında bir kalp krizi sonunda öldü.

Madanlal Pahwa, Bombay'a yerleşti. Malları Hindistan ve Uzakdoğu pazarlarını istila eden Japon firmalarının kendi halinde bir rakibi olarak, evinde oyuncak yapmaktadır. Gandhi'yi bombayla öldürmeye kalkışan terörist, bugün yerden en çok yüz metre yukarıya havalanabilen, sonra da paraşütünü açıp yine yere dönen ve sıkıştırılmış havayla çalışan küçük füzesiyle gururlanmaktadır.

Katilin küçük kardeşi Gopal Godse, Poona'da eski bir evin üçüncü katında kalmaktadır. Balkonunun duvarında, Hint yarımadasının büyük bir resmi asılıdır. Her yıl, 15 Kasım'da, ağabeyinin idam edildiği günün yıldönümünde Nathuram'ın küllerinin saklandığı kutu, üzerindeki ışıkların kutsal Indus nehrinin aktığı yönü gösteren haritanın önüne yerleştirilmektedir. Birleşmiş ve bütünlüğüne kavuşmuş Hindistan'ın bu sim-

gesi önünde, Gopal Godse ailesini ve Vir Savarkar'ın en sadık yandaşlarını toplar. Bu toplantılarda hiçbir pişmanlık ve üzüntü görülmez. Amaç sadece bu yolda verilen bir "kurban"ın anısını yaşatmak ve genç kuşaklara eyleminin ne kadar haklı olduğunu göstermektir. Elektrikle aydınlatılan haritanın dibinde, bir sitarın tek düzenli melodileriyle, fanatikler sağ yumruklarını sallar, Gandhi'nin katilinin külleri karşısında, "anavatanımızdan kopartılan parçayı, yani Pakistan'ın bütününü geri almak için" and içerler. İlk "rişi"lerin Veda'yı okudukları Indus kıyılarından, Brahmaputra'nın ötesine kadar uzanan ormanlara kadar, Hindu egemenliği altında Hindistan'ı birleştirmek için yemin ederler.

Bağımsız Hindistan'ın ilk genel valiliği görevini kabul ederken açıkladığı gibi, Louis Mountbatten 1948 Haziran'ında görevinden istifa etti.

İktidarının son haftalarını, hâlâ tahtında oturmakta inat eden tek Hintli prensi, Haydarabat Nizamını, barışçı yollardan bağımsızlık niyetlerinden vazgeçirmeye çalışarak geçirdi. En sonunda Hindistan, askeri bir harekâtla Nizam'ı tahtından indirdi ve topraklarını zorla ulusal sınırları içine kattı.

Edwina Mountbatten ise son gününe kadar göçmenlerin sefaletini dindirmeye çalıştı. Ne zaman bir göçmen kampına gelecek olsa, bu bahtsız insanlar onunla vedalaşmak ve minnet duygularını ifade etmek için çevresine üşüşüyorlardı.

Ayrılmalarından bir gün önce, Jawaharlal Nehru, Mountbatten'ların onuruna, terk etmeye hazırlandıkları sarayın şölen salonunda bir yemek verdi. Kadehini, hayatının en unutulmaz bir döneminde, sayısız sevgi ve dostluk bağlarının yakınlaştırdığı İngiliz çiftinin onuruna kaldıran Nehru, önce Edwina Mountbatten'a seslendi:

"Nereye gittinizse, oraya huzur, umut ve cesaret getirdiniz. Bu nedenle Hintliler'in sizi sevmelerine ve kendilerinden biriymiş gibi kabul etmelerine neden şaşmalı?"

Sonra Lord Mountbatten'a dönerek, devam etti:

"Buraya iyi bir namla geldiniz, ama Hindistan daha nice namlıyı yutmamış mıydı önceden? Çok ciddi zorluklarla dolu bir dönem geçir-

diniz, buna rağmen namınız olanca parlaklığını korudu. Bu, başarıların en dikkat çekici olanıdır."

Ertesi sabah, Louis ve Edwina Mountbatten on beş yıl önce kendilerini dev şeref merdiveninin basamakları dibinde bırakan altın yaldızlı saltanat arabasıyla uzaklaşıyorlardı ki, arabanın altı atından biri yürümeyi reddetti. Hayvanın bütün kırbaçlara rağmen ilerlememekte inat ettiğini gören bir ses, kalabalık arasından bağırdı: "Tanrının bir işareti bu, bizimle kalmanız gerekiyor!" Louis ve Edwina Mountbatten için bundan daha büyük bir saygı gösterisi olamazdı.

İki yıldan beri devlet sırrı olarak saklanan amansız hastalık, 11 Eylül 1948'de, en büyük düşünün gerçekleşmesinden sadece on üç ay, eski siyasal rakibinin katledilmesinden de sekiz ay sonra, Muhammet Ali Cinnah'ı yere serdi.

Bütün meslek hayatını nitelendiren aynı cesaretle, Cinnah son anına kadar sevgili Pakistan'ının geleceğini sağlam kazığa bağlamak için savaştı. Çelik gibi iradesi sayesinde büyük bir İslam ulusunun geçici başkenti olan doğduğu şehir Karaçi'de vefat etti. Mezarının eşiğinde bile, Cinnah bir türlü vazgeçemediği sarsılmaz kişiliğini korudu. Son günü, doktoru başucunda yine kendisini temin etmek istedi:

"Size bir iğne yaptım. Eğer Tanrı dilerse, her şey yoluna girer."

Cinnah adama baktı; aklı tamamen başındaydı.

"Hayır," diye cevap verdi. "Biliyorum öleceğimi."

Yarım saat sonra ölmüştü.

Pakistan, doğuşunu izleyen çetin dönemi atlattı, ama Cinnah'ın kendisine verdiği demokratik kurumları, aynı başarıyı gösteremedi. Eski Hint Ordusu subaylarından Mareşal Eyüp Han'ın yönettiği bir askeri darbe, siyasal kokuşmuşluğun itibarını sıfıra indirdiği parlamenter rejime son verdi. Otoriter, ama yararlı on yıllık bir süreden sonra, Eyüp Han'ın rejimi de bir başka askeri darbeyle yıkıldı.

Bangladeş savaşının örseleyici denemesi, 1971'de Pakistan'ın parçalanmasına ve önceden Louis Monutbatten'ın öngördüğü gibi iki devlete bölünmesine yol açtı, Zülfikâr Ali Butto başkanlığında demokratik

bir hükümet kuruldu. Kuzeybatı Sınır Eyaletindeki ve Belücistan'daki kabile isyanları yeni devleti zaman zaman tehdit etmekle birlikte, Endonezya, Bangladeş ve Hindistan'dan sonra dünyanın dördüncü büyük İslam ülkesi olan Pakistan bugün geleceğe güvenle bakmakta, Müslümanlar arasındaki dayanışma, petrol üreten komşularının kendisine yardımını sağlamaktadır.

Karaçi'nin göbeğindeki bir tepenin üzerinde, görkemli bir anıtkabrin mermer kubbesi altında, ulusun kurucusu, Moğol atalarının son varisi ebedi uykusunu uyumaktadır.

Mahatma Gandhi'nin öngördüğü gibi, Taksim'in amansız mirası, Hint yarımadasını daha yıllarca temellerinden sarsmaya devam edecekti. Hindistan ve Pakistan iki kere, 1965'te ve 1971'de savaş alanlarında karşı karşıya geldiler. Bu anlaşmazlık iki devlete de çok ağır mali külfetler yükledi. Kısır askeri masraflar nedeniyle ekonomik gelişme ve tarım üretiminin artması için gerekli olan yatırımlar, hep bu alana kaydı; dolayısıyla çok yoksul halk kitlelerinin hayat düzeyinin artması durdu.

Her şeye rağmen iki devlet de 1947 yılı yazının trajik koşulları içinde göç eden milyonlarca göçmenin çoğunluğunu topluma katmayı başardılar. Pencap'ın bereketli ovaları, sayısız masumun kanlarıyla sulandıktan sonra, mutlu geçmişin renklerine yavaş yavaş yeniden kavuşmaya başladı; buğday tarlalarının altın sarısı, pamuk ürününün kar beyazı, şeker kamışı plantasyonlarının yeşili. Sikh asıllı halkının güçlü çabalarıyla, parçalanan eyaletin Hindistan'a kalan bölgesi, "Yeşil Devrim" sayesinde 1970'te Hindistan'ın en büyük düşünü gerçekleştirmesini sağladı; İhtiyaçlarını karşılamaya yetecek kadar bir tahıl üretimi. 1971 ve 1972 yıllarında muson yağmurlarının yetersizliği, ne yazık ki bu düşün gerçekleşmesini geçici olarak erteledi.

Ancak barışa dönüş, göç kâbusunun bıraktığı acılı izleri silemezdi. Sir Cyril Radcliffe'in kalemiyle çizilen sınırın iki yanında da acılar ve hatta kinler olduğu gibi kaldı. Bir adımın, Boota Singh'in, kendisini kaçırmak isteyenlerden kurtulan genç Müslüman kızını satın alan şu köy-

lünün acınacak kaderi, milyonlarca Pencaplı için parçalanmalarının simgesi haline gelecekti. Ama aynı zamanda insanoğlunun sevgiye olan yatkınlığının en inatçı kinleri bile alt edebileceği umudunu gösterecekti.

Evliliklerinden on bir ay sonra, Sikh kocanın ve Müslüman eşinin yuvalarında bir kız çocuk dünyaya geldi. Gelenek uyarınca Boota Singh, Sikh'lerin kutsal kitabı *"Grant Sahib"*i gelişigüzel açtı ve evladı için, sayfanın en üstündeki ilk sözcüğün ilk harfiyle başlayan bir ad seçti. "T" harfiydi bu. Kızına "Tanvir" adını verdi. "Gökyüzünün mucizesi" ya da "Bağışlamanın gücü" anlamına gelen bir isim.

Bu doğum olayından sekiz yıl sonra, Boota Singh'in bir gün mirasından yoksun kalacaklarını düşünerek kızan iki yeğeni, Zeyneb ve kızını göç sırasında kaçırılan kadınları bulup ülkelerine geri gönderen resmi makamlara ihbar ettiler. Zeyneb'i kocasının yanından alıp, Pakistan'da annesi babası bulununcaya kadar geçici bir kampa kapattılar.

Acıdan çılgına dönen Boota Singh, bir Sikh için en güç olan şeyi yapmak üzere Yeni Delhi'ye koştu. Saçlarını kesip, büyük camide Müslüman oldu. Cemil Ahmet adını alıp, karısının kendisine iade edilmesi talebiyle Pakistan Yüksek Komiserliği bürosuna başvurdu. Ama boşuna. İki hükümet de hiç şaşmaz bir yönetmelik uygulamakta anlaşmışlardı. Evlenseler de evlenmeseler de kaçırılan kadınlar asıl topluluklarına iade edileceklerdi.

Altı ay boyunca, Boota Singh her gün Pakistan'a gönderilmesini bekleyen karısını kampta ziyarete gitti. Saatlerce yanı başında oturuyor ve kaybettiği mutluluğu için sessiz sessiz ağlıyordu. Bir gün ailesinin bulunduğunu ve karısının onların yanına gönderileceğini öğrendi. Göz yaşartıcı bir vedalaşma sırasında, Zeyneb kocasını asla unutmayacağına ve fırsat bulur bulmaz geri döneceğine dair söz verdi.

Boota Singh, Müslüman olduğunu belirterek Pakistan'a gönderilmesi için başvurdu. İsteği reddedildi. Bu sefer vize istedi, ama yine redle karşılaştı. Bunun üzerine bütün malını mülkünü köyünün yoksullarına dağıttı, birkaç çamaşırıyla mutfak eşyasını bir çıkın yapıp, kemerinin altına iki bin rupi soktu, yeniden Sultana adını verdiği kızıyla birlikte

gizlice sınırı geçti. Çocuğu Lahor'a bıraktıktan sonra, Zeyneb'in ailesinin yerleştiği köye gitti. Köye varınca, karısının kendisini Hindistan'a ulaştıran kamyondan inmesinden yarım saat önce, kuzenlerinden biriyle evlendirildiğini öğrendi. Zavallı adamcağız inliyordu; "Zeyneb'imi bana geri verin! Karımı geri verin bana!" Bunun üzerine Zeyneb'in erkek kardeşleri ve kuzenleri tarafından bir güzel dayak yedi, sınırı kaçak geçtiği için de polise ihbar edildi.

Yargıç karşısına çıkartılan Boota Singh, Müslüman olduğunu söyleyip, karısının kendisine iade edilmesi için yalvardı. Hiç olmazsa onun kimi tercih ettiğini serbestçe söylemesinin sağlanmasını talep etti. Yaşlı adamın üzüntüsü karşısında duygulanan yargıç, kabul etti.

Yüzleşme, bir hafta sonra, olayı yansıtan gazeteler yüzünden tıklım tıklım dolu bir salonda yapıldı. Bütün Lahor sanki oradaydı ve herkesin kalbi Boota Singh'ten yana atıyordu.

Zeyneb, ailesinin bütün fertleri etrafını kuşatmış olduğu halde mahkemeye geldi. Dehşet içinde olduğu belliydi.

"Bu adamı tanıyor musunuz?" diye sordu yargıç.

"Evet," diye cevap verdi sapır sapır titreyen kadın. "Boota Singh bu adam. İlk kocam."

"Bu küçük kızı da tanıyor musunuz?"

"Evet, bizim çocuğumuz."

"Onlarla beraber Hindistan'a dönmek ister misiniz."

Zeyneb, bakışlarını üzerinden ayırmayan ailesinden yana döndü. Mahkeme salonunda amansız bir gerilim vardı. Boota Singh soluk bile almıyordu. En sonunda Zeyneb başını öne eğip, mırıldandı:

"Hayır."

Boota Singh'in ağzından yaralı bir hayvanın iniltisi çıktı. Sallandı. Yeniden sakinleşince, kızını Zeyneb'e doğru itti.

"Seni kızından yoksun bırakamam, onu sana bırakıyorum."

Böyle derken cebinden bir tomar rupi çıkartmıştı, onları da karısına uzattı.

Yargıç, kızını yanına alıp almak istemediğini de sordu Zeyneb'e. Salonu yeniden bir gergin hava sardı. Genç kadının ailesinin fertleri oturdukları yerden reddetmesini işaret ediyorlardı. Sikh kanının ailelerini kirletmesini istemiyorlardı.

Zeyneb kızına baktı. Onu yanına almak, yavrucağı bahtsızlığa mahkûm etmek olacaktı.

"Hayır," diye inledi.

Boota Singh, bir süre hiç kıpırdanmadan onu süzdü. Sonra kızını elinden tutup, bir daha geri dönmemek üzere mahkemeden dışarı çıktı.

Zavallı adamcağız bütün bir geceyi Müslüman azizlerinden Data Ganj Bahşiş'in türbesinde dua ederek ve ağlayarak geçirirken, kızı da sütunlardan birinin altında uyukluyordu. Şafak sökünce, kızı alıp yakındaki çarşıya gitti. Karısının kabul etmediği rupilerle, ona yeni bir elbise ve sırma işlemeli bir çift terlik aldı.

El ele tutuşan yaşlı adam ve kızı, Şahdarah garına kadar yürüdüler. Adam garda kızına annesini artık bir daha göremeyeceğini anlattı.

Lokomotif gara girince, Boota Singh kızını şefkatle kollarının arasına aldı, öptü ve peronun kenarına kadar ilerledi. Kızcağız, babasının kollarının kendisini giderek daha çok sıktığını hissetti. Birden öne doğru devrildiklerini sezdi. Bir tren düdüğü işitti. Sonra da acı fren sesleri. Kendisini bir anda lokomotifin öbür tarafında buldu.

Boota Singh, demiryoluna atlamıştı. Bir anda trenin tekerlekleri arasında kalarak can verdi. Ama bir mucize olmuş, çocuk kurtulmuştu. Yaşlı Sikh'in üzerinde, polis kan lekeleri içinde bir veda mektubu buldu.

"Sevgili Zeyneb'im, sen kalabalığın sesini dinledin, ama bu ses asla samimi değildir. Sana kızmıyorum. Son dileğim, senin yanında olmaktır. Beni kendi köyünde defnetmeni ve arada sırada mezarımı ziyarete gelmeni istiyorum. Bir iki çiçek getiresin diye."

Boota Singh'in intiharı bütün Pakistan'ı altüst etti. Cenazesi, ulusal bir olay oldu. Oysa ölümünde bile, yaşlı Sikh bin beş yüz rubiye mutluluğu satın alıp kâbustan kurtulacağını sanarken, yine de kinin kurbanı olacaktı. Zeyneb'in ailesi ve köyünün halkı, onun köy mezarlığına def-

nedilmesine karşı çıktılar. 22 Şubat 1957'de, Zeyneb'in ikinci kocasının komuta ettiği ailenin bütün fertleri, tabutun geçmesini engelleyen barikatı savunmak için yerlerini aldılar.

Bir kargaşalık çıkmasından çekinen resmi makamlar, binlerce Pakistanlı'nın izlediği cenaze alayının Lahor'a dönmesini buyurdular. Boota Singh'in cenazesi bir çiçek kümesinin altına defnedildi.

Yaşlı Sikh'e gösterilen sevgiden küplere binen Zeyneb'in ailesi, kabrini yerle bir etmek için bir komando gönderdi. Bu davranış, halkın büyük öfkesine sebep oldu. Pakistan'ın bütün şehirlerinden ve köylerinden, aşkın kurbanı olan insana layık büyük bir türbe yapılması için binlerce rupi yağdı. Boota Singh bir kere daha çiçek kümelerinin altına defnedildi. Bu sefer yaşlı Sikh'in türbesi önünde yüzlerce Müslüman nöbet tutuyor, bu davranışlarıyla bir gün, zamanın, Pencap'taki 1947 yılının acı anılarını sileceğini umduğunu ispatlıyordu(1).

Hindistan'ın Mahatma'nın anısına diktiği anıt, Yamuna kıyılarında yakıldığı yerde yapılan siyah taştan düz bir yerdi. İngilizce ve Hindu diliyle kazılan birkaç kelime, Mohandas Gandhi'nin mesajını hatırlatıyor:

Hindistan'ın daha iyi bir dünyanın özü olabilmesi için yeteri kadar özgür ve güçlü olmasını isterim. Her insanın ailesi, her ailenin köyü, her köyün ili, her ilin eyaleti, her eyaletin ulusu ve ulusun da herkes için kendisini feda etmesi gerekir. Kuday Raj'ın, "Tanrı'nın Krallığı"nın yeryüzüne yükselmesini diliyorum.

Otuz yıl geçtikten sonra, bu dev boyutlu düşten geriye ne kaldı? Aslında pek bir şey kalmadı. Yaşamının son yılında kuşkulandığı gibi, Gandhi'den sonra gelenler onun çağrısına yüz çevirdiler. Hindistan'ı ekonomik bakımdan az gelişmişlikten kurtarmak için, çıkrık yerine sanayileşmeyi yeğ tuttular. Maddi ilerlemeye susamış bir çağın diliyle, beş yıllık planlar, kalkınma hızı, temel sanayi gibi sözcükler, Hindistan'ın yeni liderleri sayesinde, şiddet aleyhtarları, kardeşlik, el emeğiyle kurtuluş gibi deyimlerin yerini aldı. Gandhi'nin ülkenin hizmetinde

(1) Boota Singh'in kızı Sultana'yı evlat edindiler ve Lahor'da yetiştirildi. Bir petrol mühendisiyle evlenip üç çocuğu oldu. Şimdi Libya'da mutlu bir hayat yaşamaktadır.

bir dernek haline dönüştürmeyi hayal ettiği Kongre Partisi, Hindistan'da en büyük siyasal güç olmaya devam etti, ama giderek artan bir kokuşmuşluğun kurbanı oldu. Gandhi'nin, Hindistan'ın selametini umduğu beş yüz bin köyün çıkarları, onun, felaketlerin en beterinin sorumlusu olarak gösterdiği büyük sanayi kuruluşlarının işgal ettiği şehirlerin yörüngesine girdi: İnsanoğlunun doğal köklerinden kopartılması, "aslında hiç ihtiyacı olmayan malları üretmek için" sömürülmesi.

Ama bağımsızlığı izleyen yılların belki de en anlamlı olayı 1974 ilkbaharında Racistan çölünde cereyan etti. Bir numaralı vatandaşının ölümünün arifesinde atom bombasından vazgeçmesi için Amerika'ya yalvardığı ülkenin hükümeti, bu çölde nükleer bir deneme gerçekleştirdi. O gün çölü temellerinden titreten dev sarsıntı, acaba aslında **Şiddet Aleyhtarlığı** doktrininin son yenilgisi değil miydi?(1).

Hindistan her ne kadar Mohandas Gandhi'nin olanaksız düşünü gerçekleştirmediyse de bütün ideallerinden yine de vazgeçmedi. Yurttaşlarına giysi olarak önerdiği pamuklu *"khadi"*ler, bugün de hâlâ bazı bakanların ve milyonlarca Hintli'nin sırtındadır. Jawaharlal Nehru gibi bir zarafet prensi bile, ölünceye kadar fikir babasının giydirdiği giysilerden vazgeçmedi. Onun sadelik çağrısına uygun olarak, nereye gitse küçük bir Hint arabasına bindi ve yanına yalnız şoförünü aldı.

Çeşitli dillerin, çeşitli halkların, çeşitli kültürlerin bölücü güçler gibi görünmesine, pek çok İngiliz'in, Britanya hâkimiyetinin sona ermesinden sonra ülkenin parçalanacağı yolundaki kehanetlerine rağmen, Hindistan 15 Ağustos 1947'de neyse, yine öyle olarak kaldı, yani birleşmiş bir ulus olarak. Eski racaların oturduğu dağınık ve geniş topraklar, önemli bir direnişle karşılaşılmadan anavatana katıldı.

Çağında ihtiyar garipliklerine benzeyen Gandhi'nin fikirlerinden çoğu, otuz yıl sonra nüfusu aşırı artan, çevre kirliliğinin istila ettiği, doğal kaynaklarının tükenmek tehlikesiyle burun buruna geldiği bir dünyada, garip biçimde doğru çıktı. Eski zarfları atmak yerine sak-

(1) İlk atom bombasının Amerika'da bir çölde patlatılmasından sonra, bombanın babası fizikçi Oppenheimer'in Gîtâ'nın on birinci diyaloğunu okumaya başlaması simgesel bir anlam taşımıyor mu?: "Eğer binlerce güneşin infilakı..."

lamak, temel ihtiyaçların kesin sınırına kadar ancak doğal besinlerle beslenmek, yararsız malların üretiminden vazgeçmek, bitkilerden hazırlanan ilaçlardan yararlanmak, doğal temizlik kuralları uygulamak, bütün bu dersler bugün insanoğlunun gezegen üzerindeki yaşamını, aşırı üretim ve büyüme için büyümeden farklı bir şekilde yaşamasını isteyenlere hiç de rahatsız edici gelmiyor.

Ancak Hindistan'ın, aç halk yığınlarını özgürlüğe yönelten kişiye sadık kaldığı bir alan vardır. Hindistan, özgür bir ulus olarak doğmuştur. Bir özgür ulus olarak yaşıyor. Sömürgeciliğin zincirini kıran ülkeler içinde hemen hemen tek olan Hindistan, özgür bir toplum, yurttaşlarının haklarına ve gururlarına saygılı bir devlettir. Yurttaşlar hür bir basının sütunları arasında açık açık iktidarlara karşı çıkabilir, protesto edebilir ve fikirlerini ifade edebilirler. Hindistan, erkeklerinin ve kadınlarının yöneticilerini özgürce seçebildikleri bir ülkedir.

Büyük komşusu Çin'in örneğini izlemek eğilimine direnerek, fikirlerin köleliği uğruna halk kitlelerinin refahını sağlamayı reddeden Hindistan, sömürgelikten kurtulduktan sonra doğan askeri diktatörlükler örneğini izlemek eğilimine de direnmeyi bilmiştir. Gerici bir "gelenekçiliği" iterek, ama insanlık tarihinin en büyük kültür hazinelerine katkısı olan bir geleneği koruyarak, Hindistan yeryüzünün en büyük demokrasisi olmuş, tarihte eşi görülmeyen bir başarıya ulaşmıştır ve bu nedenle hayranlık uyandırmakta, saygıya layık görülmektedir.

Ulusun Babası'nın küllerinin denize verilmesinden on beş gün sonra, Bombay'daki Hindistan Kapısı'nın önünde düzenlenen kısa bir tören, onun 1915 yılı Ocak ayında bir gün Güney Afrika'dan gelip, koltuğunun altında *"Hint Swaraj"* (Hindistan'ın Özgürlüğü) adlı manifestosuyla aynı kapıdan geçtiği anda açılan döneme bir son verdi.

Sikh ve Gurka asıllı askerlerden kurulu bir tören kıtası tarafından selamlanan ve Hint donanmasına ait bir bandonun temposuna ayak uyduran *"Somerset Light Infantry"* birliğinin askerleri, yani Bağımsız Hindistan topraklarını en son olarak terk eden İngiliz askerleri, gemilerine binmek üzere geçtiler.

Askerler tam zafer anıtının altındalarken, rıhtımda toplanan Hintli kalabalığından hayret verici bir şarkı yükseldi. Birkaç kişinin başlattığı, giderek diğerlerinin de katıldığı şarkı, biraz sonra binlerce hançereden birden koptu. Bu, *"Veda Şarkısı"*ydı. Kongre Partisi'nin, başlarında hâlâ İngiliz *"lathi"*lerinin izlerini taşıyan eski militanları, hüngür hüngür ağlayan sarili kadınlar, gencecik öğrenciler, dişleri dökülmüş dilenciler, hatta esas duruşta duran şeref kıtasının Hintli askerleri bile, hepsi o anın anlamını çok iyi kavramış olarak, seslerini birleştirerek, *"Yeniden buluşmak üzere"*yi söylüyorlardı. *"Somerset Light Infantry"* birliğinin son askerleri de şalupalardaki yerlerini alırken, birden söylenmeye başlayan şarkının tonları, bütün alanı doldurmuştu. Giden İngilizler için garip ve dokunaklı bir "güle güle, yine görüşmek üzere" dileğiydi bu.

Şu Hindistan Kapısı'nın önünde bir çağ tamamlanıyordu; gezegenin dörtte üçü için Gandhi'nin başlattığı bir çağ, sömürgeciliğin sona erme çağı. Büyük kaptanlar ve krallar soyunun son temsilcileri, Hint kıtasını terk ediyorlardı; şalupalarını iten tatlı meltem, yakında dünya haritalarını altüst edecek fırtınaları haber veriyordu. Gelecek yıllarda, Bombay'da o 28 Şubat 1948 günü düzenlenen törene benzer pek çok tören düzenlenecekti dünya limanlarında.

Ama o sabah, İmparatorluğun zafer anıtının gölgesindeki gibi böylesine duygulu bir içtenlik taşıyanı pek ender olacaktı. Bu tören, katledilen Mahatma'nın son zaferi, gerek İngiliz'i gerekse Hintli'si için, onun çağrısındaki acı mantığı anlamak usluluğunu gösterdiklerinden, son bir kutsamaydı.

Ne Oldular

Lord Mountbatten: 1948 Ekim ayında, Hindistan'ı terk ettikten dört ay sonra, Kontramiral Louis Mountbatten donanmada, Malta'da üslenen Birinci kruvazör filosunun kumandanı olarak faal göreve başladı.

Donanma kademelerinde en üst basamağa kadar yükselişi pek hızlı oldu. 16 Nisan 1955'te Birinci Deniz Lordu olarak, hayatının en büyük tutkusunu gerçekleştirdi. 1914'te babası kamuoyundaki Alman aleyhtarı baskılar nedeniyle aynı görevden istifa etmek zorunda kalmıştı. Kraliyet Donanması'nın modernleşmesine öncülük etti, donanmayı ilk nükleer denizaltı ve füzeatar gemilerle takviye etti.

1959'da Milli Savunma Genel Kurmay Başkanı ve Kurmay Başkanları Komitesi Başkanı olarak meslek hayatının son büyük girişimine atıldı. Bu da Britanya Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden örgütlenmesi ve birleşik savunma sistemine katılmalarıydı.

Mountbatten, yarım yüzyıllık faal hizmetten sonra 1963 Temmuz'unda emekli oldu. Ancak yorulmak nedir bilmeyen bu adam, hiçbir biçimde dinlenmeyi kabul edemeyecekti. Kraliçe ordusunun en eski alayının albaylığına getirilen -Kraliçenin Muhafız Birliği- ve hükümet tarafından birinci derecede önemli görevler yüklenen, iki yüzden fazla örgütün üyesi ve bunların kırk dördünün başkanı olarak Mountbatten, yetmiş beş yaşına varıncaya kadar krallığın en faal kişilerinden biri oldu.

Başlıca uğraşılarından biri de başkanı olduğu uluslararası önemli bir eğitim örgütünün, *"Collèges du monde uni"*nin yönetimidir. Örgütün ilk kurumu Galler ülkesinde açılmıştır ve kırk değişik ülkeye mensup üç yüz otuz erkek ve kız öğrenci burada eğitim görmektedir. Bunlar arasında Hindistan da vardır. Diğer iki kurum Kanada ve Singapur'da açılmış olup, daha birçoklarının da açılmasına çalışılmaktadır.

Lord Mountbatten'ın, kendisine bağımsızlığını verdiği ülkeye karşı duyduğu ilgi, hiçbir zaman eksilmemiştir. Eski dostu Jawaharlal Nehru'nun ölümünden sonra, Büyük Britanya'da Nehru'nun anısına Hintli öğrencilerin bursla İngiltere'de öğrenim yapmalarını sağlayacak bir vakıf kurmuştur. Kendisi bu vakfın başkanı olup, her yıl ayrıca büyük Hintli liderin hayatı ve eseri olan ülkesi üzerine konferanslar düzenlemektedir. 1969'da Mahatma'nın doğumunun yüzüncü yıldönümü münasebetiyle düzenlenen törenlerde Hint Cumhurbaşkanı tarafından bir İngiliz delegasyonunun başkanı olarak Hindistan'a davet edilmiştir.

Hemen her gün kendisine Hindistan ya da Pakistan'dan mektuplar gelmektedir. Dostlarından ve yabancılardan, mihracelerden ya da eski mesai arkadaşlarından, sıradan Hintliler'den, hatta eski hizmetkârlarından gelen bu mektuplar, eski genel valiyi, Hint yarımadasında kaderlerini çizdiği iki ulusa bağlayan ilişkilerin ne kadar derin olduğunu ispatlamaktadır.

Lady Mountbatten: Edwina Mountbatten 21 Şubat 1960'ta, yönettiği hayır kurumlarının yorucu bir denetlemesi sırasında öldü. Çünkü bu iyi yürekli hanımefendi, Hindistan'dan ayrıldıktan sonra da aralıksız insani görevlerine devam etmişti. Ölüm haberi Yeni Delhi'ye ulaştığı zaman, Parlamento'nun iki meclisinin de üyeleri derhal ayağa kalkıp, hatırasına hürmeten bir dakika saygı duruşunda bulunmuşlardı.

Son arzusuna uygun olarak, Edwina Mountbatten açık denizde, Spithead yöresinde, Royal Navy gemilerinin Büyük Britanya'nın önemli anları için toplandığı yerde denize terk edildi. Cenazesini taşıyan İngiliz savaş gemisine refakat eden tekneler arasında, Hint donanmasından da bir firkateyn bulunuyordu. Sevdiği bir ülkenin, *"memsahip"*lerinin en cömerdine gösterdiği duygulandırıcı bir saygıydı bu.

Jawaharlal Nehru: Bağımsız Hindistan'ın Başbakanı, 27 Mayıs 1964'te ölünceye kadar, dünyanın en büyük demokrasisini yönetti. Dünyanın en sayılan devlet adamlarından biri olarak, bloklar arasında tarafsızlık politikasının baş mimarı oldu, 50'lerde ve 60'larda sömürge boyunduruğundan kurtulan Üçüncü Dünya ülkelerinin lideri haline geldi. Hiç bıkmadan dolaşıp, Avrupa başkentlerinin çoğunu, Amerika'yı, S.S.C.B.'yi, Çin'i ziyaret etti. Hindistan'a, ülkesine modern sanayi kuruluşlarını sağlayacak üç tane beş yıllık planın hazırlanmasına başkanlık etti, tarım üretimini artırmayı hedef bildi, Hint demokratik kurumlarını sağlam temellere dayandırdı, Fransız şirketlerini ve Goa'daki Portekiz sömürgesini, ulusal sınırları içine kattı.

Hayatının en büyük hayal kırıklığına, 1962 yılı Ekim ayında, Hindistan'ın kuzey sınır bölgelerinin Çinliler tarafından istilası sırasında uğradı. On beş yıldan beri dostluğunu siyasetinin mihenk taşı bellediği bir ülkenin bu saldırısı, Nehru'yu kırgın bir insan haline dönüştürdü. Sağlığı bu nedenle çok bozuldu. Cenaze töreni ve yakılması sırasında bulunarak ona son saygılarını göstermek için Yeni Delhi'ye koşanlar arasında, Louis Mountbatten da bulunuyordu.

Yurttaşlarına veda armağanı olarak bu zarif Hintli, vasiyetinin duygulu güzel söyleyişini sundu. Küllerinin bir uçaktan "köylülerin çalıştığı tarlaların üzerine serpilmesini, böylece Hint topraklarının tozuna karışıp, ayrılmaz bir parçası haline gelmesini" istiyordu.."... bir bölümü de Allahabad'da, Ganj'a bırakılsın ki, Hindistan'ın kıyılarını yalayan Okyanus'a karışsın" diye diliyordu.

Vallabhbhai Patel: Gandhi'nin katlinden sonra İçişleri Bakanı Patel, Hint polisinin ilk suikastle cinayet arasında geçen süre içinde Mahatma'nın katillerini saptamaktan aciz kalması yüzünden ağır bir iftira kampanyasına hedef oldu. Lord Mountbatten'ın ülkeden ayrılmasından sonra, Haydarabat Nizamı'na karşı bir "polis hareketi" düzenleyip, bağımsız kalan tek prensliğin topraklarını da Hindistan'a kattı. Hint hükümetinin "kuvvetli adam"ı, 15 Aralık 1950'de geçirdiği bir kalp krizinden dolayı öldü.

Mihraceler: Eskiden Hint topraklarının üçte birinden fazlasında egemen olan kudretli hükümdarlar, bugün Hindistan'da sahneden hemen hemen tamamen çekilmişlerdir. Görkemli yaşantılarını sürdürdükleri günler, şimdiden Moğol hanlarının çağı kadar geride kalmışa benzemektedir. Sarayları, eğer müze, okul ya da lüks oteller haline dönüştürülmemişse, çoktan geçmişte kalan bir çağın hüzünlü görüntüsü içindedir. Bazıları anlı şanlı geçmişlerinin anıları içinde, dünyadan ellerini eteklerini çekmiş, kendi hallerinde bir hayat sürmektedir. Bir bölümü başarılı birer işadamı olmuş, başkaları ise, bir zamanlar Mountbatten'ın ileri sürdüğü fikirleri benimseyerek, yeteneklerini yeni Hindistan'ın hükümetinin hizmetine adamışlardır ve sadakatle hizmetlerini sürdürmektedirler. Geçenlerde ölümüne kadar, Patyala mihracesi, "Muhteşem" Bupinder'ın oğlu, Hindistan'ın Hollanda'daki Büyük Elçisiydi. Jaipur mihracesi de sosyalist Hindistan'ı çeşitli Avrupa başkentlerinde temsil etmiştir. Bir kısmı ise, kastlarının savaşçı geleneklerine sadık kalarak, Hint ordusunda parlak birer subay olmuşlardır. Bir zamanlar Pencap'ta Versailles sarayının modelini yaptıran mihracenin torunu, genç Kapurthala mihracesi, 1971'deki Hint-Pakistan savaşı sırasında büyük başarılar elde etmiştir. Bugün de bir zırhlı alaya komuta etmektedir. Bugünkü Jaipur mihracesi de Hint ordusunda albaydır.

Yeni Hindistan'ın demokratik geleneklerini benimseyen bazıları ise, örneğin Keşmir ve Bikaner mihraceleriyle Jaipur ve Gwalior racalarının eşleri prensesler, Hint siyasal partilerinde faal görevler almaktadır. Bugünkü Jaipur mihracesinin annesi, Parlamento'da üyedir. Müteveffa Hari Singh'in oğlu, bugünkü Keşmir mihracesi ise, Bayan İndira Gandhi'nin hükümetinde bakandır. Derin kültürüyle tanınmıştır.

Topraklarının 1947'de Hint birliğine katılmasından sonra, mihracelerin durumları çok değişmiştir. Üç yıl ülkenin en yüksek yargı organlarında sürdürülen bir usul savaşından sonra ve Yüksek Mahkeme'nin kendilerinden yana kararına rağmen, mihraceler 1974'te, kendilerine 1947'de ülkelerinin barış yoluyla Hindistan'a iltihakı karşılığında tanınan ayrıcalıkları da kaybettiler. Bugün artık hiçbir avantajları kalmamıştır. Aralarında Hindistan'da ya da yabancı ülkel-

erde göze batacak kadar büyük mal mülk edinenler, amansız polis ve maliye takibine bile uğramaktadır. Nevvabların ve mihracelerin görkemli ve aşırı çağı çoktan bitmiştir.

Gandhi'nin katli olayının soruşturmasıyla görevli polis memurları: Soruşturmanın başlıca iki sorumlusu, yakalandığı grip yüzünden cinayet günü Gandhi'nin yanında bulunamayan J.W. Mehra ile Bombay Cinayet Masası Şefi "Jimmy" Nagarvalla, emekli olmuşlardır. Mehra, Yeni Delhi yakınlarında bir birahane işletmektedir. Nagarvalla'ya gelince, meslek hayatını suçluları tutuklayıp, kaçmalarını engellemeye adadıktan sonra, şimdi bir turizm acentasında turistlere kaçacakları sakin yerler bulmaktadır.

Teşekkür

Önceki üç kitabımız, "Paris Yanıyor mu?," "Yasımı Tutacaksın" ve "Kudüs Ey Kudüs" gibi, "Bu Gece Özgürlük" de üç yıla yakın süren uzun, sabırlı ve çok defa çetin bir araştırmanın ürünüdür. Altı yüzden fazla insan -Hintli, Pakistanlı, İngiliz, Fransız- bu öykünün hazırlığına dolaylı ya da dolaysız yoldan katkıda bulunmuş, Kent ve Sussex'in yazlık evlerinden, Hayber Geçidinin doruklarına, Ganj'ın kutsal kıyılarından, Kalküta'nın gecekondu mahallelerine kadar, bize iki yüz elli bin kilometreden fazla yol aşındırmıştır.

Araştırmalarımız doğal olarak, 1947'de Hint yarımadasının kaderinin çizilmesinde başrolü oynayan dört büyük şahsiyetten hayatta kalan tek kişinin, Birmanya kontu, Donanma Komutanı Amiral Lord Mountbatten'ın çalışma odasında başlamıştır. 1972 ve 1973 yıllarında, teype alınan on beş görüşme sırasında, son Hindistan Kral naibi, karşılaştığı en çetin sınav olan Hint denemesinin en ayrıntılı yeniden anlatımını kıyas kabul etmeyen bir sabır ve nezaketle yapmayı kabul etti. Otuz saatlik teyp kayıtları ve bu görüşmelerin sonucunda ortaya çıkan altı yüz daktilo sayfası, kuvvetli bir olasılıkla son Hindistan Kral naibinin görevi konusunda, bir eşi daha bulunmayan bir bilançoyu temsil etmektedir.

İngiltere'nin güneyindeki Broadlands malikânesinde, Lord Mountbatten Kral naibi ve Bağımsız Hindistan'ın Genel Valisi olarak geçirdiği döneme ait en eksiksiz arşiv ve belge koleksiyonuna sahip bulunmaktadır. Huyu gereği düzenli ve titiz biri olan Mountbatten, göreviyle ilgili en ufak

belgeleri, yeğeni olan kralın, Hindistan'a gidişinin arifesinde yazılı olarak gönderdiği nottan, verdiği resmi ziyafetlerde masaların planı ve menülere kadar çeşitli parçaları, aşırı bir itinayla topladı. Bu dev anılar topluluğundan, her şeye rağmen beş tür belge ortaya çıkmakta ve bunlar, bu dönemin hayranlık uyandıracak bir özetini oluşturmaktadır: Belgeler, şunları kapsamaktadır;

1. Lord Mountbatten'ın, çalışma odasının kapısından giren bütün ziyaretçileriyle yaptığı konuşmaların raporları, özellikle başlıca Hintli liderlerle konuşmaları: Gandhi, Cinnah, Nehru ve Patel. Önceden de söylediğimiz gibi, Mountbatten'ın ziyaretçileriyle baş başa görüşmek, her görüşmenin süresini kırk beş dakika olarak kısıtlamak ve görüşmeden hemen sonra bir özetini yazdırma alışkanlığı vardı. Son derece canlı, önemli ayrıntılar ve belirlemelerle dolu olan bu raporlar, Hint çıkmazının başlıca aktörlerini kesinlikle aydınlatacak ışığı tutmaktadır.

2. Mesai arkadaşlarıyla, Kral naibinin özgürce ve açık kalplilikle yürüttüğü gündelik toplantılarının tutanakları.

3. Pencap olayları sırasında başkanlık ettiği Acil Durum Komitesi toplantılarının özeti.

4. Kral naibliği görevini yürüttüğü dönemde, Londra'daki Hint Sorunları'yla ilgili Devlet Bakanlığına gönderdiği haftalık on yedi rapor ve bunların çok geniş ekleri.

5. Genel Vali olarak Kral VI. George'a gönderdiği aylık raporlar.

Çalışmalarımız süresince, Lord Mountbatten hafızasını tazelemek ve anılarını tarihe özgü bir katılık, gereken aslına uygunluk içinde sıralamak için, sürekli olarak arşivlerine başvurmayı kabul etti. Bu nedenle herkesten önce içtenlikle son Hindistan Kral naibine teşekkür etmek istiyoruz.

İzin verilirse, bu arada iki yardımcısına, özel sekreteri, John Barratt'a ve Broadlands'teki belgelerin arşiv memuru bayan Mollie Travis'e de teşekkür edelim. İkisi de zamana ve harcadıkları enerjiye aldırmadan bize yardımcı oldular. Lord Mountbatten'ın iki kızı, Lady Brabourne ve Lady Hicks de annelerinin babalarının yanında, Hindistan'da geçirdikleri günleri nakletmek dostluğunu esirgemediler. Babası iki büyük Hint eyaletinin,

Bombay ve Bengal'in valisi olan ve çok kısa bir süre Hindistan Kral naibliği görevinde de bulunan Lord Brabourne ise, Broadlands arşivlerinin yöneticisi olarak çalışmalarımızı büyük çapta kolaylaştırdı.

Bize değerli zamanlarının uzun saatlerini cömertçe ayıran son Hindistan Kral naibinin çevresindekilere de minnet duygularımızı ifade ederiz. Hepsi de sorularımız karşısında sabırla hafızalarını eşelemeyi kabul ettiler, 1947'de eşlerine ya da annelerine babalarına anlattıklarını kapsayan mektupları, o dönemde tuttukları günlükleri bulmak amacıyla sayfiye evlerinin tavan aralarını aramaktan hiç çekinmediler. Bu belgeler, bizim o tarihi günlerin havasını yeniden yaşatmamız için son derece yararlı oldu. Özellikle, 1947-1948 yıllarında Lord Mountbatten'ın basın ataşesi olan ve kendisi de "Mountbatten'la Birlikte" adlı ilginç bir kitabın yazarı bulunan Alan-Campbell-Johnson'a; Sir George Abell'e, visamiral Sir Ronald Brockman'e, kontramiral Peter Howes'a; Lady Mountbatten'dan sakladıkları anıları bize aktararak çok değerli şeyler öğrenmemizi sağlayan iki yardımcısı, Elizabeth Collins ve Muriel Watson'a; bize çok yararlı bazı tasvirler sağlayan G. Vernon Moore'a; Albay Sir Martin Gilliat, Sir James Scott ve Lord Allendale'e teşekkür ederiz. Hepsi de bizlerin 1947'de Kral naibinin sarayının havasını yeniden yaşatmamızda rol oynamışlardır. Dostumuz Gerald Mac Knight'a da 1947'lerin Londra'sının tasvirleri için teşekkür ederiz.

Hindistan'ı taksim eden Vikont Sir Cyril Radcliffe'in şahsında da özel bir minnet borcumuz var. Kararlarının bazılarını esinlendiren nedenler konusunda aşırı bir sıkı dillilik göstermekle birlikte, anılarının esasını bize açıklamayı, iki uzun ve ateşli görüşme sırasında kabul etti.

Hindistan ordusu hakkındaki araştırmamız, bize bu eşsiz kurumun pek çok eski mensubunu tanıma olanağı verdi. Pek çokları arasında izin verilirse General Sir Robert Lockhart'a, General Sir Roy Bucher'e, geçenlerde vefat eden General Sir Frank Messervy'a, son İngiliz askerlerinin Hint topraklarından ayrılışına komuta eden General John R. Platt'a, Muhammet Ali Cinnah'ın ömrünün son günlerini meydana çıkarmamıza yarayan ve askeri danışmanı olan Albay E.S. Birnie'ye de teşekkür ederim.

Bu arada yetmiş beş yıl boyunca Hindistan'ı yöneten seçkin insanlar topluluğunun, "Indian Civil Service"in üyelerinden pek çoğuyla buluşup görüşmek zevkine ve ayrıcalığına da erdik. Cömertçe yardımları için, Kuzeybatı Sınır Eyaletinin son valisi Sir Olaf Caroe'ya; mihracelerin yorulmak nedir bilmeyen savunucusu Sir Conrad Corfield'e ve onun yardımcısı Sir Herbert Thompson'a; bize genç bir yönetici olarak Hindistan'daki soluk kesici serüvenlerini anlatan Lord Trevalyn'a; Sir Cyril Radcliffe'in yardımcısı Yargıç H.C. Beaumont'a; 1947 Eylül'ünün kargaşalık günlerinde Yeni Delhi'de tuttukları günlüklerini bize emanet eden Maurice ve Taya Zinkin'e özellikle teşekkür ederiz.

İzin verilirse teşekkürlerimize son Hindistandan Sorumlu Devlet Bakanı Listowel kontunu; Hindistan'daki ilk İngiliz Yüksek Komiser Yardımcısı Sir Alexandre Symon'u; 14 Ağustos 1947'de Karaçi'de Cinnah ve Mountbatten'ı öldürmeyi tasarlayan komplonun öyküsünü anlatan G.R. Savage'ı da katalım.

Hindistan'da, herkesten önce, 1947 Ağustos'unda babası Jawaharlal Nehru'nun yanında geçirdiği kritik saatleri yeniden canlandırmak için bize değerli zamanını ayıran Başbakan Bayan İndira Gandhi'ye teşekkür etmek isteriz. Kardeşi Nehru'nun kişiliğini anlamamıza yardımcı olan tasvirleri ve verdiği bilgiler için teyzesi Bayan V.L. Pandit'e de teşekkür ederiz. Nehru hakkında, üç özel sekreteri, Şri M.O. Mathay, Şri Tarlok Singh ve Şri H.V.R. İyengar'la, Hintli gazeteci Russi K. Karanya da önemli bilgiler aktardılar.

Anıları bize özellikle yararlı olanlar arasında, izin verilirse eski Savunma Bakanı Krişna Menon'u; Hindistan'ın Taksim planının yaratıcısı V.P. Menon'un damadı ve kızı Bayan General D.W. Mehra'yı; Vallabhbhai Patel'in kızı ve yakın mesai arkadaşı Bayan Maniben Patel'i; Patyala mihracesi Yadawindra Singh'i; Jaipur ve Gwalior racalarının eşleri altesleri; ayrıca son Keşmir mihracesinin oğlu Dr. Karan Singh'i de belirtelim.

Tarihin en büyük göç olayının yollarında genç bir polis müfettişi olarak edindiği tecrübeleri bize Pencap'ta anlatan Sınır Güvenlik Kuvvetleri Genel Müdürü Şri Aşwini Kumar'a da en içten teşekkürlerimizi özellikle ifade ederiz.

1947 olaylarını işleyen "Pakistan Treni" adlı romanın yazarı Kuşwant Singh'e; babasına ait anıları anlatmakta gösterdiği sabır için, Muhammet Ali Cinnah'ın kızı Bayan Dina Wadya'ya; Dr. J.A.L. Patel'e; Yeni Delhi'de bağımsızlık gününü duygulu bir şekilde anlatan ve bugün Hint Turizm Örgütü'nün Genel Müdür Yardımcısı olan Bayan Suloşana Panigrahi'ye; Hindistan'ın bağımsızlık savaşının son büyük siması Şri Aşarya Kripalani'ye; Bayan Padmaja Naydu'ya; eski Simla'daki hayatı yansıtan M.M.S. Oberoi'ya; Şri Racisvan Dayal'a; Keşmir'in Pathan çeteleri tarafından işgalini nakleden Şeyh Abdullah'a; 1947'deki büyük göç ve katliam hikâyeleri için Pencap'ın ilk Hintli Valisi Sir Şandulal Trivedi'ye de teşekkür ederiz.

Özel Sekreteri Şri Pyarelal Nayar'ın dostça ve cömert işbirliği olmasaydı; Mahatma Gandhi'nin hayatı, eseri ve ölümü üzerine yaptığımız araştırma, hiçbir zaman tam sayılamazdı. Kendisi de ayrıca Gandhi'nin yaşamının son yılları üzerine hiç kuşkusuz en eksiksiz eser olan üç ciltlik bir kitabın yazarıdır. Mahatma'nın son açlık grevini yeniden yaşatmamıza yardımcı olan Dr. Suşila Nayar'a ve Şri Krişna Şandiwala'ya da içtenlikle teşekkür ederiz.

Mahatma Gandhi'nin hayatına son veren komplo ve cinayeti, ülkelerinin adaletinin ve dünya kamuoyu ile Hint kamuoyunun lanetlediği jestlerini, bir avuç insanın işbirliği olmasaydı, asla böylesine kesinlikle canlandıramazdık. Gandhi'nin 1949'da asılan başlıca iki katilinin suç ortaklarını bulmak, uzun araştırmamızın hiç de küçümsenmeyecek güç işlerinden biriydi. Tarafımızdan adeta ikinci bir polis sorgusuna çekilmeye razı olan ve bu soruşturmayı sabırla ve dürüstlükle sineye çeken Gopal Godse'ye, Madanlal Pahwa'ya, Vişnu Karkare'ye, Digambar Bace'ye ve Dr. Parşüre'ye teşekkür ederiz. Hatta Gopal Godse'yle Vişnu Karkare'ye hemen bütün Hindistan'ı arşınlattık ve ikisini de Yeni Delhi'ye getirip, cinayetin son hazırlıklarının yapıldığı yere götürdük, sonra da 30 Ocak'ta suç ortaklarıyla birlikte olayı tezgâhladıkları Birla House'a buyur ettik. Saatlerce sorularımıza cevap yetiştirerek karşımızda Gandhi'nin ölümüne varan hareketlerinin hepsini bir kere daha tekrar ettiler ve söyledikleri sözleri saptamamız için anılarını eşelediler. Hatta onlarla birlikte yirmi altı yıl

önce Gandhi'yi öldürecek olan tabancayı üzerinde denedikleri ağacı bile bulduk. Gopal Godse ve Vişnu Karkare'yle birlikte Gandhi'nin son anlarını yeniden yaşattığımız sırada, Birla House'un çimenliğinde hayli kalabalık bir ziyaretçi topluluğu da vardı. Gopal, kardeşinin sıktığı üç kurşunu jestlerle taklit ederken, birden kalabalığın iki katilin üzerine saldıracakları kuşkusuna kapıldık. Ama Hindistan o gün çok güzel bir hoşgörü örneği verdi. Gandhi'nin öldürülmesinin yeniden canlandırılışı henüz sona ermişti ki, ziyaretçilerin büyük bir kısmı katillerin üzerine koştular. İmzalarını istemek için.

Hindistan'da kaldığımız uzun süre içinde gerek büyük şehirlerde gerekse en küçük köylerde gördüğümüz konukseverlik anılarımız adeta kazılı kaldı. Dost olduğumuz Hintliler'in hepsine minnetlerimizi ifade ederken, özellikle bizden dostluğunu hiç esirgemeyen General Jangu T. Satarvala'ya, General J.N. Şodhuri'ye, M.J. Şopra'ya, Harbaks Singh'e, Aşvini ve Renu Kumar'a, Neval ve Simone Tata'ya, Nari H. Destur'a, Harry ve Selima Nedu'ya, Bay ve Bayan Ram Goburbhun'a, Russy ve Aileen Karanya'ya teşekkür etmemize izin verilmesini dileriz.

Minnet duygularımız ayrıca Fransa'nın Hindistan'daki temsilcileri için de geçerlidir. Çünkü konukseverlikleri ve tecrübeleriyle gerek işimizi kolaylaştırmışlar gerekse günlerimizin renkli geçmesini sağlamışlardır. Aynı minneti özellikle sefirimiz Jean Daniel Jurgensen ve sevimli eşleri; Kültür ataşesi, dostumuz Francis Doré ve genç eşi, Sikh asıllı Raşmi (Francis Doré de "Bugünkü Hindistan" adlı kusursuz bir kitabın yazarıdır); Bombay'ı sık sık ziyaretlerimizde renk katan dostlarımız René ve Claude de Choiseul-Praslin'e ve Francis ve Annick Wacziarg'a; bir de Fransız Elçiliğinde görevli kültür ataşesi, büyük dostumuz ve Yeni Delhi'deki günlerimizde bize peri gibi yardımcı olan, bizi pek çok Hintli'yle tanıştıran Florence Prouverelle'e ifade etmek isteriz.

Araştırmamıza büyük katkıları olan pek çok Pakistanlı şahsiyet arasında, başta özellikle Muhammet Ali Cinnah'ın Karaçi'ye gelişini anlatan Amiral Seyyid İhsan'a; yaşlılığına rağmen hâlâ pek faal bir insan olan, "Sınırın Gandhi'si" Badşah Han'a; 1947 yaz ve sonbahar aylarında Lahor'un halini duygulu bir biçimde anlatan A.I.S. Dara'ya; General Şehid

Hamid'e; Paris'te uzun yıllar elçilik görevinde bulunan ve 1947'de anavatanı Hindistan'ı, Pakistan'a gitmek için terk ederken çektiği üzüntülü sahneleri dile getiren büyük elçi Yakup Han'a; Keşmir'in işgalini anlatışlarından dolayı büyük elçi Ekber Han'a ve Sayrab Hayat Han'a; Pakistan'dan kaçışının dramatik anlarını bizim için yeniden yaşamayı kabul eden Begüm Firuz Han Noon'a; Pakistan'ın ulusal arşivlerinden kolaylıkla yararlanmamızı sağlayan İstihbarat Bakanlığı Genel Sekreteri Nazım Ahmed'e; Hindistan'ın mirasını paylaşmak gibi ağır bir görevi Hintli meslektaşı H.M. Patel'le birlikte paylaşan Şodhuri Muhammet Ali'ye teşekkür ederiz.

Minnet duygularımız, ne yazık ki adlarını şu birkaç sayfa içine sığdırmaya olanak bulamadığımız daha bir sürü kişiyi de kapsamaktadır. Emekli İngiliz memurları ve subayları, eski tüccarlar, memurlar, Kongre Partisi ve Müslüman Birliği mensubu Hintli ve Pakistanlı siyaset adamları, profesörler, gazeteciler, yazarlar, işçiler, bizim için göç facialarını bir daha yaşamaya razı olan yüzlerce ve her topluluktan göçmen, bizden adlarını açıklamamamızı isteyen pek çok Hintli ve Pakistanlı dost, hepsi ve nerede olurlarsa olsunlar, kendilerine teşekkür borçlu olduğumuzu bilsinler ve cömert yardımlarını unutmayacağımızı akıllarından çıkartmasınlar.

Ayrıca araştırmamız boyunca biriken sayısız ve pek değerli belgeleri titizlikle koruyan herkese minnet borçlu olduğumuzu ifade etmemize izin verilsin. Özellikle Air India ve Pakistan Uluslararası Havayolları'na, Hint Havayollarına, Yves Thernisien ve Jean-François Luquet'ye de aynı minneti borçluyuz.

Londra'da Fransız sefiri ve sefiresi olarak bulundukları sırada Lord Mountbatten'la en iyi koşullar altında görüşmemizi sağlayan dostlarımız Geoffroy ve Martine de Courcel'e de sevgi dolu minnetlerimizi belirtiriz. Bize verdikleri yerinde öğütler ve araştırmamızın tamamlanmasında gösterdikleri dostça yardımları için, Deloche ve Noyelle ve Jean Batbedat'a teşekkürlerimizi de diğerlerine katmak isteriz. Bizim de sonradan dost olduğumuz Hintli dostlarını bize tanıştıran Alain ve France Danet de kendilerine ne kadar minnet borçlu olduğumuzu bilsinler. Bütün gezimiz boyunca yolculuklarımızı örgütleyen Bay Hobberg de bunu böylece bilsin.

"Bu Gece Özgürlük"ün hazırlanışı ve yazılışı, genellikle bir ekip çalışması oldu. Bu uzun girişim sırasında olağanüstü yetenekleri olan bir grupla bir arada olmak talihine ve ayrıcalığına erdik. Her şeyden önce bu ekibi üstün bir zekâ, etkililik ve nezaketle yöneten arkadaşımız Dominique Conchon'a olan minnetimizi ifade etmek istiyoruz. Hindistan'da, Pakistan'da ve İngiltere'deki araştırmalarımızın pek çoğuna katıldıktan sonra, topladığımız yüzlerce kilo ağırlığındaki arşiv ve belgelerle, dört bin sayfaya yakın görüşmeyi sıralayan, sınıflandıran, çözümleyen ve alfabe sırasına sokup hazır hale getiren o oldu. Sonra da şaşmaz bir sabır ve ustalıkla, Fransızca metnin bin iki yüz sayfasını düzeltti. "Bu Gece Özgürlük," Dominique Conchon'un bize işbirliği şerefini bahşettiği üçüncü kitabımızdır.

Görevinde kendisine şükran duyduğumuz bitmek bilmeyen neşesiyle, yetenekleriyle ve zekâsıyla Julia Bizieau yardımcı oldu.

Bu arada 1975 yılı Şubat ayında ölen dostumuz Cartier'yi saygıyla anarken, büyük hüzün duyuyoruz. Öncelikle o, bizi "Bu Gece Özgürlük"ü yazmaya teşvik etmişti. Hindistan'ı ve sorunlarını iyi tanıyan biri olarak, 1947'de Noakhali'ye yaptığı ziyaret sırasında Gandhi'yle uzun uzun görüşmüştü. Yaşamının son aylarında, birçok defa müsvettelerimizi inceleyip eleştirilerini söyledi ve sınırsız tecrübesiyle bizi cesaretlendirdi. Hatta ölümünden birkaç hafta önce eşi Rosie'yle beraber birkaç günlüğüne Ramatuelle'e gelip, sayfaları daktilomuzdan çıktıkça okumaya başladı. Böylesine katkıda bulunduğu kitabın bitmiş halini okuyamadığı için büyük üzüntü duyuyoruz.

Belgelerimizi toplamaya yardımcı olan araştırmacılar arasında, Rennes Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Profesörü Michel Renouard'a teşekkür ederiz. Kendisi, Commonwealth sorunları uzmanıdır. 1972 yaz tatilini İngiltere'de Hindistan'da görev almış eski İngiliz memurlarını ve subaylarını aramakla geçirdi. Bundan tam on yıl önce, o zamanlar henüz on yedi yaşında olan Michel Renouard, "Paris Yanıyor mu?" nun başlangıç araştırmalarına da katılmıştı.

Bağımsızlık günü Yeni Delhi'nin havasını yeniden yaşayıp anlatmak konusunda, gazeteci ve yazar Max Olivier-Lacamp'a ayrıca bir minnet

borcumuz var. O'nun kusursuz "Hint Çıkmazı" adlı kitabını okumak, modern Hindistan'ı anlamak için şarttır. Ansiklopedik bilgisi ve Hintli prenslerin görkemli alemini anlamamıza yardımcı olan nefis eserleriyle bize yardımcı olan Vitold de Golish'e de teşekkür ederiz. Teybe alınan görüşmeleri sabırla çözen Jeannie Nagy'yle, bize sadıkane yardımcılık eden Michel Foucher ve Jacqueline de la Cruz'a da teşekkür borçluyuz.

Sorbonne Üniversitesi'nde Yüksek Okul profesörlerinden, ünlü Hint uzmanı ve Hindistan âşığı, dostumuz Pierre Amado'ya da bütün şükranlarımızı ifade ederiz. Eserimizin yazılı metnini, sınırsız tecrübesinin ve bilgilerinin ışığında geçirmek için, değerli zamanını ayırmaktan hiç çekinmedi. "Bu Gece Özgürlük"ün son haline onu nasıl ortak ettiğimizi, yüreğiyle ve bilgisiyle ne büyük katkısı olduğunu o da bilsin.

"Bu Gece Özgürlük"ün Fransızca metnini hazırlama ve düzeltme çabaları için Colette Modiano'ya da teşekkür ederiz. Kendisi de Çin ve Ortadoğu hakkında iki kitabın yazarı olan ("Mao'nun Nezdinde Yirmi Züppe" ve "Türk Kahvesi ve Bereketli Hilal") Colette Modiano şimdi de Kraliçe Victoria Çağı üzerine bir kitap hazırlamaktadır. Bu kitabında, bizim şöyle bir dokunduğumuz İngiliz İmparatorluğunun bu dönemini ayrıntılarıyla verecektir. Ramatuelle'i sık sık ziyaret ederek gücümüze güç katan ve düzeltmeleri, öğütleriyle en değerli mesai arkadaşlarımızdan biri olan eski dostumuz Paul Andreota'ya da teşekkür borçluyuz. Sabrı, neşesi ve kusursuz çevirileriyle işimizi büyük çapta kolaylaştıran Nadia Collins'e de teşekkür ederiz.

Eserin Fransızca metni, dostumuz René Clair'in cömert yardımları olmasaydı, metni düzeltmek için uzun saatler çalışmasaydı, asla tamamlanmış sayılmayacaktı. Aynı biçimde arkadaşlarımız Jeanne Conchon'a, Simone Servais'ye, Josette Wallet'ye, Yvette Hermitte'e ve Paule Tondut'ye de içtenlikle teşekkür ederiz.

Nihayet uzun çalışma ayları boyunca bize gösterdikleri ilgiyle moralimizi yüksek tutan Alexandre ve Paulette Isart'a, Albert ve Felsie Massey'e, Catherine ve Marius Rocchia'ya da minnetlerimizi ifade ederiz.

Dostuğumuz Jacques Nison da fotoğrafla ilgili değerli öğütleriyle bizi kendine minnettar bıraktığını bilsin.

Ayrıca yayıncılarımızın cesaretlendirmeleri ve destekleri olmasaydı, "Bu Gece Özgürlük"ü hiçbir zaman kaleme alamazdık. Paris'ten Robert Laffont, Jacques Peuchmaurd, Daniel Mermet, Claude Anceau, Jean Denis ve Jean-Marc Gutton; New York'tan Mike Korda ve Dan Green; Londra'dan Sir William Collins, Philippe Ziegler ve Michael Hyde; Madrid'den Mario Lacruz; Milano'dan Donato Barbone; Münih'ten Andreas Hopf ve Yeni Delhi'den Vikas Yayınevi'ne de içtenlikle teşekkür ederiz. Washington'dan eski dostumuz Irving Paul Nazar'a da.

Les Bignoles
La Biche Niche
Ramatuelle
3 Mart 1975

Bibliyografya

I. - YAYINLANAN ESERLER

ABBAS, K. Ahmet, *A report to Gandhi*, Hint Kitapları, Bombay 1947.

- *I write as I feel: The Atom Bomb*, Lahore, Bombay, 1947.

ACKERLEY, J. R., *Intermède Hindou*, Gallimard, Paris, 1935.

AIER, H. R., *Why Pakistan*, Trivandrum, 1945.

EKBER PAŞA, M., *Pakistan achieved*, Madras, 1947.

ALİ, Şodri Muhammet, *The emergence of Pakistan*, Columbia Üniversitesi Yayınları, New York, 1967.

ANAND, Balwant Singh, *Cruel interlude*, Asya Yayınevi, Hindistan, 1961.

ANARYAN, *A group of Hindoo Stories*, W. H. Allen ve Ortakları, Londra, 1881.

ENVER, Muhammet, *Cinnah*, Kaid-el-Azzam. A selected Biography, Ulusal Yayınevi, Karaçi, 1970.

ARSLAN, A., *Pakistan explained*, Lahor, 1945.

ASHE, Geoffrey, *Gandhi, A study in Revolution*, Asya Yayınevi, Bombay, 1968.

ATAL, Amarnath, *The maharajah of Jaipur*, 1922-1947, Allahabad Hukuk Gazetesi Yayınları, Allahabad.

ATTLEE, C. R., *As it happened*, Londra, 1954.

AZAD, Mulana Abdülkalem, *India wins freedom, Longmans*, Green ve Ortakları Yayınevi, New York, 1960.

BEYGH, M. R. A., *Muslim Dilemma in India*, Vikas Yayınevi PVT Ltd., Delhi, 1974.

BAHŞİŞ, İlahi, *Kaid-el-Azzam ve son günleri*, Mektebetül-Maarif, Lahor.

BAMM, Peter, *Alexandre le Grand*, Elsevier-Sequoia Yayınevi, Brüksel, 1969.

BANERJEA, N., *Psychotherapy of Indian riots. A study of the causes, the consequences and the remedies of the communal riots in India*, Kalküta, 1941.

BAREAU, André, *Bouddha*, Seghers Yayınları, Paris 1962.

BARY de Théodore, *Sources of Indian tradition*, Columbia Üniversitesi Yayınları, 1968 (2 cilt).

BETTLEHEIM, Charles, *L'Inde indépendante*, Armand Cohen, Paris, 1962.

BAYTAŞARYA, Saşidananda, *A dictionnary of Indian history*, Georges Braziller Yayınları, New York, 1967.

BIARDEAU, Madeleine, *Clefs pour la pensée hindoue*, Seghers Yayınları, Paris, 1972.

BIRKENHEAD, Lord, *Waller Monckton. The life of Viscount Monckton of Brendley*, Weidenfeld ve Nicolson Yayınları, Londra, 1969.

BIRLA, G. D., *In the shadow of Mahatma*. A personal memoir, Bombay, 1953.

BOLITHO, Hector, *Cinnah, creator of Pakistan*, John Murray Yayınları, Londra, 1954.

BOURKE-WHITE, Margaret, *Halfway to freedom*, Simon ve Schuster Yayınları, New York, 1949.

BRECHER, Michael, *Nehru. A political biography*, Beacon Press Yayınları, Boston, 1970.

BRECKNOCK, The Countess of, *Edwina Mountbatten*. Her Life in pictures, McDonald Yayınları, Londra, 1961.

CAMERON, James, *An Indian summer*, Macmillan ve Ortakları Yayınevi, Londra, 1973.

CAMPBELL, Alexander, *The Hearth of India*, Alfred A. Knopf, New York, 1958.

CAMPBELL-JOHNSON, Alan, *Mission with Mountbatten*, Robert Hale Ltd. Yayınları, Londra, 1951.

CAROE, Olaf, *The Pathans*, Macmillan ve Ortakları Ltd., Londra, 1964.

GANDİWALA, Brijkrişna, *At the feet of Bapu*, Nevacivan Yayınevi, Ahmedabad, 1954.

CHATTERJİ, Uşa, *La femme dans l'Inde*, Plon Yayınları, Paris, 1964.

CONNELL, Brian, *Manifest destiny. A study in five profiles of the rise and influence of the Mountbatten family*, Cassell ve Ortakları Ltd. Yayınevi, Londra, 1953.

COLIDGE, Olivia, *Gandhi*, Houhton Mifflin Yayınevi, Boston, 1971.

KUMARASWAMİ, Ananda K., *The dance of Shiva*, H. Wolff Yayınları, New York, 1957.

CORBETT, Jim, *Man-eaters of Jumaon, Geoffrey Cumberlege*, Oxford Üniversitesi Yayınları, Londra, 1946.

COUHPLAND, R., *The Cripps mission*, Oxford Üniversitesi Yayınları, New York, 1942.

CROCKER, WALTER, *Nehru. A contemporary's estimate*, Oxford Üniversitesi Yayınları, New York, 1966.

DANIELOU, Alain, *Histoire de l'Inde*, Fayard Yayınları, Paris, 1971.

DAS, Durga, *India. From Curzon to Nehru and after*, Collins Yayınları, Londra, 1969.

DAS, Divan Cermani, *Maharaja. Lives and loves and intrigues of Indian princes*, Şikşa Barati Yayınları, Delhi, 1970.

DASS, Divan Cermani ve Rakeş Bhan, *Maharani. Love adventures of Indian maharanis and princesses*, S. Şand ve Ortakları, Yeni Delhi, 1972.

DAVID-NEEL, Alexandra, *L'Inde. Hier, aujourd'hui, demain.*

DORÉ, Francis, *L'Inde d'aujourd'hui*, Presses Üniversitaires de France Yayınları, Paris, 1974.

- *Les régimes politiques en Asie*, Presses Üniversitaires de France Yayınları, Paris, 1973.

DOWSON, John, *A classical dictionnary of Hindu mythology and religion, geography, history and literature*, Routledge ve Kegan Paul Ltd., Londra, 1968.

DRIEBERG, Trevor, *Indra Gandhi. A profile in courage*, Vikas Yayınevi, Yeni Delhi, 1973.

DUBE, S. C., *Indian village*, Routledge ve Kegan Paul Ltd., Londra, 1955.

DUBOIS, J. A., *Hindu manners, customs and ceremonies*, Clarendon Yayınevi, Oxford, 1906.

DUGGAL, Kartar Singh, *Banked fires and other stories*, Pearl Yayınları, Private Ltd., Bombay, 1969.

- *Death of a song and the other stories*, Arnold Heinemann Yayınları, Yeni Delhi, 1973.

- *Nails and flesh*, Pearl Yayınları, Peral Ltd., Bombay, 1969.

- *Unbelievable truth*, Pearl Yayınları, Private Ltd.

EDWARDES, Michaël, *The last years of British India*, Cassel ve Ortakları Ltd., Londra, 1963.

EGLAR, Zekige, *A Punjabi village in Pakistan*, Columbia Üniversitesi Yayınları, New York, 1960.

ELLIOTT, General J. G., *The frontier 1839-1947*, Cassell ve Ortakları Ltd., Londra, 1968.

ERIKSON, Erik M., *Gandhi's truth. On the origines of militant non-violence*, W. W. Norton Yayınevi, New York, 1969.

ESCARPIT, Robert, *Rudyard Kipling*, Hachette Yayınevi, Paris 1970.

FISHER, Louis, *La vie du Mahatma Gandhi*, Calmann Lévy Yayınevi, Paris, 1952.

FORBES, Rosita, *India of the princes*, The Book Club Yayınları, Londra, 1939.

FREDERIC, Louis, *L'Inde au fil des jours*, S.C.E.M.I. Yayınları, Paris, 1963.

GANDHI, Manuben, *Last Glimpses of Bapu*, Şiva Lal Agarwala Yayınları, Delhi, 1962.

GANDHI, Mohandas Karamşand, *Gandhi. Une autobiographie ou mes expériences de vérité*, Presses Üniversitaires de France Yayınları, Paris, 1964.

- *Delhi diary. Prayer speeches from 10.9.47 to 29.1.48*, Civanci Dahyabhai Desai Yayınları, Ahmedabad, 1948.

GAUBA, K. L., *Assassination of Mahatma Gandhi*, Jaico Yayınları, Bombay, 1969.

GAVI, Philippe, *Le triangle indien. De Bandoeng au Bangladeş*, Le Seuil Yayınları, Paris, 1972.

GHOSH, Sudhir, *Gandhi's emissary. A nonconformist's inside story of India's past twenty years*, Houghton Mifflin Yayınları, Boston, 1967.

GOLISH, Vitold de *L'Inde impudique des mahara jahs*, Robert Laffont, Paris, 1973.

- *Splendeur et crépuscule des maharajahs*, Hachette Yayınları, Paris, 1963.

GORWALA, A. D., *The Queen of beauty and other tales*, A. D. Gorwals, Bombay 1971.

GRANT, W. J., *The spirit of India*, B. T. Batsford Yayınları, Londra, 1938.

GRIFFITHS, Percival J., *The British impact on India*, MacDonald Yayınları, Londra, 1952.

- *The British in India*, Robert Hale Yayınları, Londra, 1946.

GROSS, John, *Rudyard Kipling. The Man, his work and his world*, Weidenfeld-Nicolson, Londra, 1972.

GUÉRIN, Paul, *A l'affût de Gandhi* (Fransız Radyosu Yayınları, 30.1.49) Paris.

- *Les Indes familières*, Deux Artisans Yayınları, Paris, 1950.

HAZARI, *Indian outcaste. The autobiograph of an untouchable.*

HODIWALA, Şapurji Kavasçı, *History of holy İranşah* (Seçmeler), Godrej M. Printing Press Yayınları, Bombay, 1966.

HODSON, H. V., *The great divide. Britain, India, Pakistan*, Hutchinson Yayınları, Londra, 1969.

HUTTON, J. H., *Caste in India. Its nature, function and origins*, Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1946.

ISMAY, Lord, *The memoirs of the general Lord Ismay*, Heinemann, Londra, 1960.

JAIN, J. C., *The murder of Mahatma Gandhi, Prelude and aftermatch*, Çetana Yayınları, Bombay, 1961.

JONES, Stanley, *Mahatma Gandhi. An interpretation*, Hodder-Stoughton Yayınları, Londra, 1948.

KAMENSKY, Anna, *La Bhagawad-Gîtâ* (Tanrının Şarkısı), J. B. Janin Yayınları, Fransa, 1947.

KARANJİA, R. K., *The mind of Mr. Nehru*, George Allen-Unwin Ltd. Yayınları, Londra, 1960.

- *The philosophy of Mr. Nehru*, George Allen Unwin Ltd. Yayınları, Londra, 1966.

KAUSHIK, B. G., *That house Jinnah build*, Bombay, 1944.

HAN, EKBER, *Raiders in Kashmir. Story of the Kashmir war 1947-1948*, Pakistan Publishers Ltd. Yayınları, Karaçi, 1970.

KHOSLA, Gopal Das, *The murder of the Mahatma and other cases from a judge's notebook*, Jaico Yayınları, Bombay, 1963.

- *Stern reckoning. A survey of the events leading up to and following the partition of India*, Bhawani-Sons Yayınları, Yeni Delhi.

KINCAID, Dennis, *British social life in India.* 1608-1937, Routledge ve Kegan Paul Yayınları, Londra ve Boston, 1973.

KIPLING, Rudyard, *Le chat maltais*, Mercure de France Yayınları, Paris, 1927.

- *Le livre de la jungle et Le second livre de la jungle* (iki cilt), Mercure de France Yayınları, Paris, 1930.

KRIPALANI, J. B., *Indian national Congress*, 1946.

KRIPALANI, Krişna, *Gandhi. A life*, Orient Longmans Yayınları, Yeni Delhi, 1969.

LACOMBE, Olivier, *Gandhi ou la Force de l'âme*, Plon Yayınları, Paris, 1964.

LACY, Creighton, *The conscience of India*, Holt, Rinehart and Winston Yayınları, New York, 1965.

LAKŞMANNA, C., *Caste dynamics in village India*, Naşiketa Yayınları, Bombay, 1973.

LASSIER, Suzanne, *Gandhi et la non-violence*, Seuil Yayınları, Paris, 1970.

LE BOURGEOIS, Jacques, *L'Inde aux cent couleurs*, Hachette Yayınları, Paris, 1935.

LLEWELYN, Bernard, *From the back street of Bengal*, George Allen-Unwin Yayınları, Londra 1935.

LORD, John, *Tha maharajahs*, Random House Yayınları, New York 1971.

LOTHIAN, Arthur Cunningham, *Kingdoms of yesterday*, John Murray Yayınları, Londra, 1951.

MAHADEVAN, T.M.P., *Outlines of Hinduism*, Chetana Ltd. Yayınları, Bombay, 1956.

MAJUMDAR, S. K., *Jinnah and Gandhi. Their role in India's quest for freedom*, Firma K. L. Mukopadiyay, Kalküta, 1966.

MALRAUX, André, *Antimémoires*, Gallimard NRF Yayınları, Paris, 1967.

MASANI, R. P., *Britain in India*, Oxford Üniversitesi Yayınları, Londra, 1960.

MASON, Philip, *Matter of honour. An account of Indian army, its officers and men*, Jonathan Cape Yayınları, Londra, 1974.

MASSON, Madeleine, *Edwina. The biograhphy of the countes Mountbatten of Burma*, Robert Hale Ltd. Yayınları, Londra, 1958.

MAULE, Henry, *Spearhead general. The epic story of general Sir Frank Messervy and his men in Eritrea, North Africa and Burma*, Transworld Publichers Yayınları, Londra, 1961.

MÉGRET, Christian, *Les chimères bleues de Chandernagor*, Robert Laffont Yayınları, Paris, 1964.

MEHTA, Krişna, This happened in Kashmir, Hindistan Hükümeti Haberleşme ve Radyo Bakanlığı Yayın Dairesi, Yeni Delhi, 1966.

MEHTA, Ved, *Portrait of India*, Vika Yayınları, Yeni Delhi, 1971.

- *Walking the Indian streets*, Vika Yayınları, Yeni Delhi, 1972.

MENON, V. P., *The transfer of power in India*, Princeton Üniversitesi Yayınları, Princeton 1957.

MITRA, Asok, *Delhi capital city*, Thomson Press Yayınları, Yeni Delhi, 1970.

MOON, Penderel, *Divide and quit*, Chatto Windus Yayınları, Londra, 1961.

- *Gandhi and modern India*, W. W. Norton and Company Yayınları, New York, 1969.

- *Wavell, the viceroy's journal*, Oxford Üniversitesi Yayınları, Londra, 1973.

MOORHOUSE, Geoffroy, *Calcuta*, Weidenfeld and Nicolson Yayınları, Londra, 1971.

MORRIS, James, *Pax Britannica*, Faber and Faber Yayınları, Londra, 1968.

MOSLEY, Leonard, *The glorious fault*, Harcourt Brace and Company Yayınları, New York, 1960.

- *The last days of British raj*, Weidenfeld and Nicolson, Londra, 1961.

MUNERJI, Dhan-Gopal, *Village hindou*, Victor Attinger Yayınları, 1946.

NAYİR, Kusum, *Blossoms in the dust. The human element in Indian development*, Allied Publishers Private Yayınları, India, 1961.

NANDA, B. R., *Gandhi, Sa vie, ses idées, son action politique en Afrique du Sud et en Inde, Gérar et Cie.*, Verviers Yayınları, 1968.

NARAYAN, J. P., *Towards struggle*, Bombay, 1946.

NAYAR, Kuldip, *Distant neighbors. A tale of the subcontinent*, Vika Yayınları, Delhi, 1972.

- *India. The critical years*, Vika Yayınları, Delhi, 1971.

NEHRU, Jawaharlal, *An autobiography*, Allied Publishers Private Yayınları, Hindistan, 1962.
- *The discovery of India*, John Day Company Yayınları, New York, 1946.
- *India's freedom*, Unwin Yayınları, Londra, 1965.
- *Ma vie et mes prisons*, Denoël Yayınları, Paris 1952.
- *Toward freedom. The autobiography of Jawaharlal Nehru*, John Day Company Yayınları, New York, 1941.
NICHOLS, Beverley, *L'Inde secrète*, Jules Tallandier Yayınları, Paris, 1946.
NOON, Friuz Han, *From memory*, Firuz Sons Ltd. Yayınları, Lahor, 1969.
OLIVIER-LACAMP, Max, *Impasse indienne*, Flammarion Yayınları, Paris, 1963.
- *Les deux Asies*, Grasset Yayınları, Paris, 1966.
PENCABİ, K. L., *The indomitable Sardar*, Bombay, 1962.
PARIKH, N. D., *Sardar Vallabhbhai Patel*, Ahmedabad, 1953.
PAYMASTER, Rüstem Burjorji, *Early history of Parsees in India*, Zarthoshti Dharam Sambandhi Yayınları, Bombay, 1954.
PRIVAT, Edmond, *Aux Indes avec Gandhi*, Denoël Yayınları, Paris, 1960.
- *Vie de Gandhi*, Labor et Fides Yayınları, Cenevre, 1949.
PYARELAL, *Mahatma Gandhi, The early phase*, Nevacivan Yayınları, Ahmedabad, 1955 (iki cilt).
- *Mahatma Gandhi. The last phase*, Nevacivan Yayınları, Ahmedabad, 1956.
RAHMET, Ali C., *Pakistan, the fatherland of the Pak Nation*, Cambridge, 1947.
- *What does the Pakistan national movement stand for?* 1933.
RAI, Satya M., *The partition of Punjab. A study of its effects on the politics and administration of the Punjab, 1947-1956*, Indian School of International Studies Yayınları, Yeni Delhi, 1965.
RAO, Şiva B., *India's freedom movement*, Orient Longmans's Yayınları, Delhi, 1972.

ROBINSON, Donald H., *The raj,* Fawcett Ltd. Yayınları, Greenwich, 1971.

ROLLAND, Romain, *Gandhi et Romain Rolland. Correspondance, Extraits du Journal et textes divers,* Albert Michel Yayınları, Paris, 1960.

- *L'Inde,* Journal 1915-1943.

SAHNI, J. N., *The Lid off,* Alled Yayınları, Yeni Delhi, 1971.

SATPREM, *Par le Corps de la terre ou le sannyasin,* Robert Laffont Yayınları, Paris, 1974.

SAVARKAR, V. D., *Hindutva. Who is Hindu?,* Veer Savarkar Prakaşan Yayınları, Bombay, 1969.

SEYYİD, Halid B., *Pakistan. The formative phase, 1857-1948,* Oxford Üniversitesi Yayınları, Londra, 1968.

SCHMID, Peter, *India. Mirage and reality,* George G. Harrap Yayınları, Londra, 1961.

SEN, L. P., *Slender was the thread,* Orient Longman's Yayınları, Bombay, 1969.

SHEEAN, Vincent, *Lead, kindly light,* Cassell and Co., Londra, 1950.

- *Mahatma Gandhi. A great life in brief,* Alfred Knopf Yayınları, New York, 1970.

SACEDDİN, Muhammet, *The life and times of Nur Cihan,* The Caravan Yayınları, Lahor, 1967.

SINGH, Harnath, *Jalpur and its environs,* Dundlod Yayınları.

SINGH, Joginder, *Sikh ceremonies,* Sikh Din Yayınları Derneği, Chandigarh, 1968.

SINGH, Karan, *Contemporary essasys,* Bharatiya Vidya Bhavan Yayınları, Bombay, 1971.

- *Prophet of Indian nationalism,* Bharatiya Vidya Bhavan, Bombay, 1970.

SINGH, Kuşvant, *India. A mirror for its monsters and monstrosities,* IBH Yayınları, Bombay, 1969.

- *The Sikhs today,* Orient Logman's Yayınları, Bombay, 1967.

- *Train to Pakistan*, IBH Yayınları, Bombay; Chatto and Windus Ltd., Londra, 1956.

SINGH, Parkaş, *Guru Nanak and his Japji*, Swan Printing Yayınları, Jullundur, 1969.

SINHA, Durganaud, *Indian villages in transition. A motivational analysis*, Associated Yayınevi, Yeni Delhi, 1969.

SPEAR, Percival, *A history of India*, Penguin Yayınları, Londra, 1970.

SRINIVAS, M. N., *India's villages*, Asia Yayınevi, Bombay, 1960.

STOCQUELER, J. H., *The handbook of British India*, W. M. H. Allen and Co., Londra, 1854.

SWINSON, Arthur, *Mounbatten*, Ballantine Yayınları, New York, 1971.

SYMINGTON, J. M. D., *In a Bengal jungle. Stories of Life and the tea gardens of Northern India*, Chapel Hill, N. C. 1935.

TANDON, Prakaş, *Punjabi century. The fascinating story of a virile people*, Hint Kitapları Yayınları, Delhi, 1961.

TENDULKAR, D. G., *Mahatma, Life of Mohandas Karamchand Gandhi* (sekiz cilt). Hindistan Hükümeti Haberleşme ve Radyo Bakanlığı Yayın Dairesi Yayınları, Yeni Delhi, 1963 (Cilt III, 1947-1948).

TERRAINE, John, *L'Amiral Mountbatten, sa vie et son époque*, Presses de la Cité Yayınları, Paris, 1969.

THENON, A., *A travers l'Inde*, Théodore Lefèvre Yayınları, Paris.

TINKER, Hugh, *Experiment with freedom. Indian and Pakistan 1947*, Oxford Üniversitesi Yayınları, Londra, 1967.

TOURNAIRE, Hélène, *Poivre vert. L'Inde aux rayons X*, Raoul Solar, Paris, 1965.

TREVELIAN, Humphrey, *The India we left*, Macmillan Yayınları, Londra, 1972.

TROTTER, L. J., *The life of Hodson's Horse*, Sweepman's Yayınevi, Londra, 1912.

TUKER, François, *While memory serves*, Cassel and Company Ltd. Yayınevi, Londra, 1950.

VASTO, Lanza del, *Le pèlerinage aux sources*, Denoël, Paris, 1943.

VERNE, Jules, *La maison à vapeur. Voyages à travers L'Inde septentrionale*, Hachette Yayınları, Paris, 1968.
WAINWRIGHT, Philip and Mary Doreen, *The partition of India*, George Allen and Unwin Ltd. Yayınları, Londra, 1970.
WOODRUFF, Philip, *The man who ruled India, cilt I: The Founders; cilt II: The guardians*, Jonathan Cape Yayınları, Londra, 1954.
YEATS-BROWN, F., *Les trois Lanciers du Bengale*, Hachette Yayınları, Paris, 1955.
YEANG, Desmand, *All the best years*, Harper and Brothers Yayınları, New York, 1961.

II. - DANIŞILAN GAZETELER VE DERGİLER

Hariyan (Ahmedabad).
Illustrated Weekly of India (Bombay).
The Times of India (Bombay).
Dawn (Karaçi).
The Pakistan Times (Karaçi).
Thi Civil and Military Gazette (Lahor).
The Round Table (Londra, no. 240, Kasım 1970).
The Times (Londra).
Time Magazine (Londra).
The Hindustan Times (Yeni Delhi).
The Hindustan Times Weekly Review (Yeni Delhi).
The Statesman (Yeni Delhi).
The New York Times (New York).
Le Monde (Paris).

III. - GANDHİ'NİN KATLİ VE KATİLLERİNİN YARGILANMASIYLA İLGİLİ OLARAK YAZARLARA AÇILAN ÖZEL BELGELER

Crime reports (Cinayet raporları), L. D. NAGARWALA, 30.1.1948'den 28.5.1948'e kadar. Special Branch, C.I.D., Bombay.

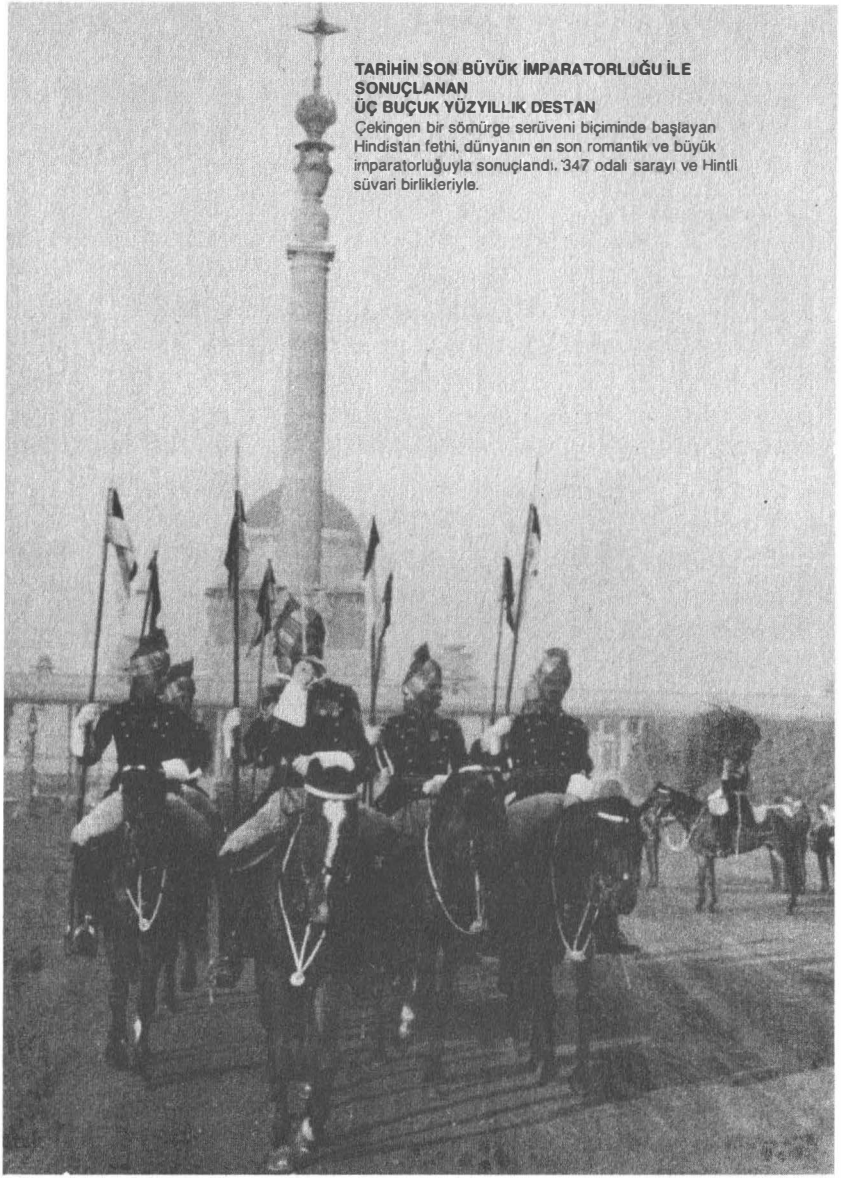
Gandhi's assasination and I, Gopal GODSE. Asmita Prakaşan, Poona, 1967. (Yalnız Maharati diliyle.)

Report investigation murder (Cinayet hakkındaki soruşturma raporu). Sec, 302 I.P.C. ve 4. ve 5. maddeler. Explosives substances Act into the conspiracy to murder Mahatma Gandhi. Dosya no. 663/A. Office of the Deputy Commisioner of Police, Special Branch, C.I.D., Bombay.

Report of the Commision of inquiry into conspiracy to murder Mahatma Gandhi (Mahatma Gandhi'yi öldürmeyi amaçlayan suikast üzerine soruşturma komisyonu raporu), J. L. Kapur, Judge of the Supreme Court of India (6 cilt). Gouvernment of India Press, Yeni Delhi, 1970.

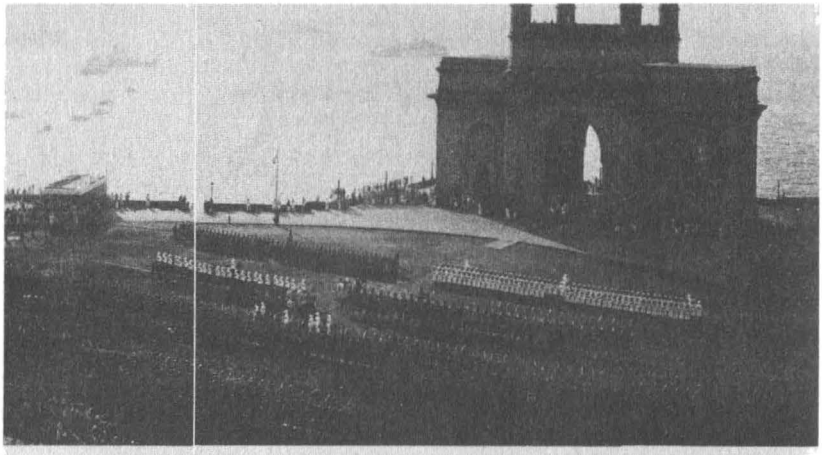

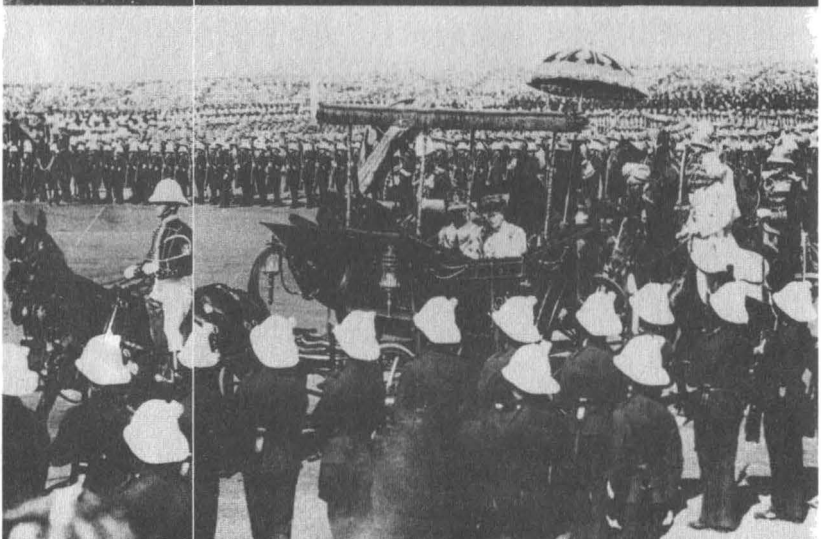
VICTORIA, HİNDİSTAN İMPARATORİÇESİ
Bu şişman yanaklı kraliçe, dünyanın en büyük imparatorluğunda saltanat sürmüştü. Britanya ırkının evrene egemen olma tutkusunu temsil eden Victoria, 1 Ocak 1877'de kendisini Hindistan Kraliçesi ilan etmişti. 300 milyon nüfuslu bu dev ülke, tahtının en seçkin yeri haline geldi. O gün Delhi'de toplanan bütün mihraceler, İngilterenin egemenliğinin sonsuza dek sürmesi için tanrılara yakardılar.

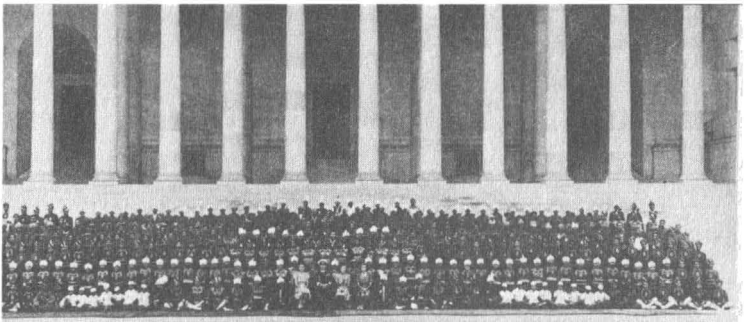
TARİHİN SON BÜYÜK İMPARATORLUĞU İLE SONUÇLANAN
ÜÇ BUÇUK YÜZYILLIK DESTAN

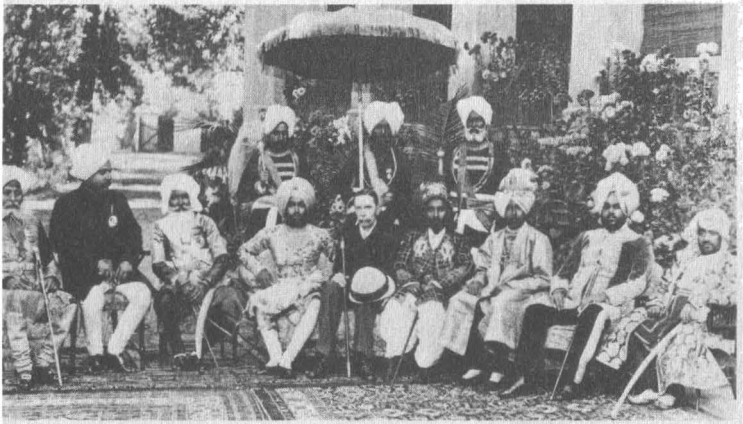
Çekingen bir sömürge serüveni biçiminde başlayan Hindistan fethi, dünyanın en son romantik ve büyük imparatorluğuyla sonuçlandı. 347 odalı sarayı ve Hintli süvari birlikleriyle.

Hindistan Kral naibi, gezegenin en kudretli kişilerinden biriydi. Hindistan'a varışı, olağanüstü eğlencelerle karşılanırdı (üstte) 1936'da Linlithgow markisi, Bombay'da "Hint Kapısı"ndan geçti. Bu anıtın cephesindeki bir yazıda, Majesteleri Kral V. George ve Kraliçe Mary'nin 2 Aralık 1911'de (alttaki fotoğraf) Hindistan'ı ziyaretleri nedeniyle yapıldığı yazılıydı. İki genç İngiliz kuşağı, Hindistan'ın en uzak köşelerine kadar "Pax Britannica"yı taşımak ve beyaz adamın yasasını egemen kılmak için, önce bu zafer anıtının altından geçtiler.

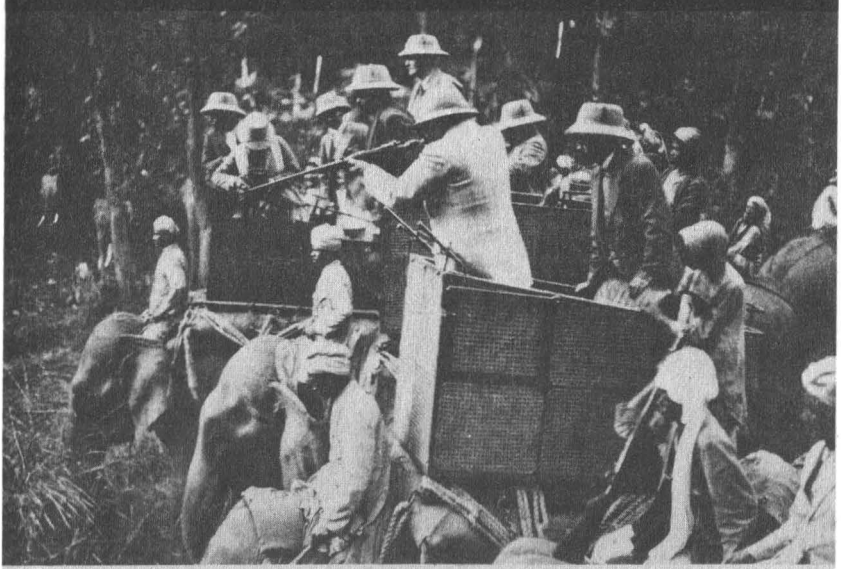

ÇOK UZAKLARDAKİ ADALARDAN GELEN BİR AVUÇ BEYAZ ADAMIN EMRİNE VERİLEN ASYANIN BÜTÜN GÖSTERİŞİ

Kipling, "Hindistan'ı yönetmek sorumluluğu, tanrının anlaşılmaz bir niyetinin sonucu olarak, İngiliz ırkının omuzlarına yüklenmiştir," diye ilan etmişti. Emperyalist duyguların bu inancı, Hint yarımadasının sınırsız genişliklerinde kudret ve serüvene susamışlığı gidermek isteyen genç İngiliz kuşaklarını esinlendirdi. Onların gördüğü Hint, artık yok. Solda üstte, Lord Mountbatten, Lady Mountbatten, kızları, 1947'de saraylarında üniformalı hizmetkârlarının arasında. Ortada, Pencap valisi bölgesindeki bazı mihraceleri çaya kabul ederken. Altta Hint Ordusu'na bağlı bir süvari alayının yemek salonunda, smokinli bir akşam yemeği. Aşağıda, "sahib" ve yerli hizmetkârları.

KIPLING'IN KAPLANLAR, PANTERLER, YABAN ÖKÜZLERİ VE DOMUZLARIYLA DOLU CANGILLARINDA, İMPARATORLUĞUN EFENDİLERİNİN SOLUK KESEN AV PARTİLERİ

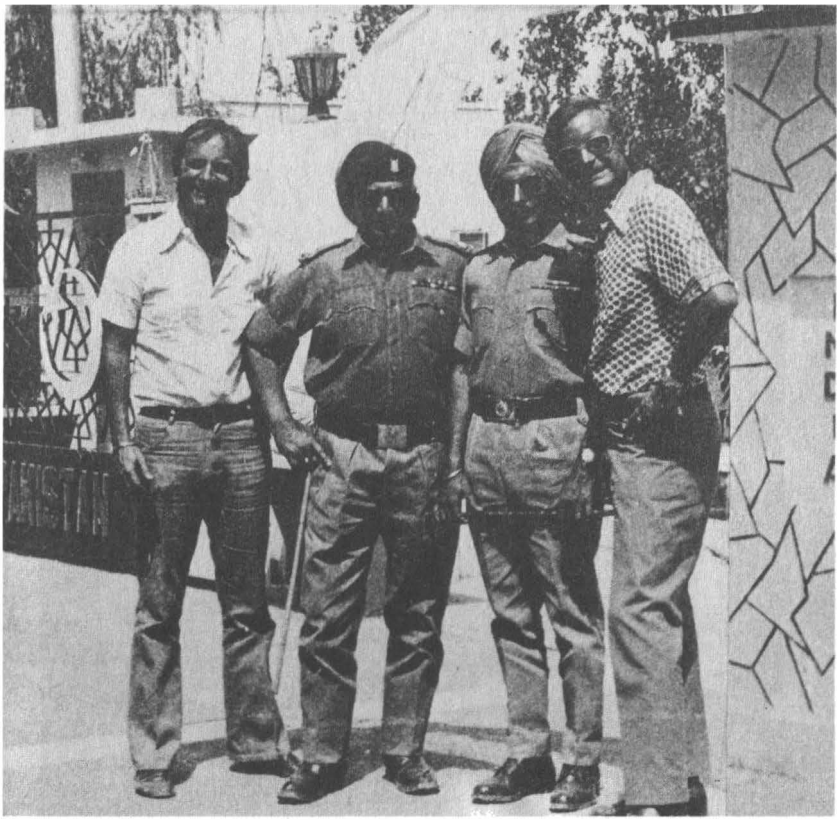

Hint'teki İngilizlerin en büyük oyalanma aracı, av ve spordu. 1947'de bile, Hint ormanlarında halâ 25.000 kaplan bulunuyordu ve bunları avlamak için bazen günler süren ve fil sırtında geçen gerçek keşif gezileri düzenleniyordu (sol sayfada, Nepal sınırı üzerindeki Vijayanagar mihracesinin topraklarındaki av görülüyor). Özsaygısı olan her şehrin bir sürek avı donatımı ve İngiltere'den getirilen av köpekleri olurdu (altta). Fakat gerçekten spor diye bilinen av, at sırtında ve mızrakla yapılan yaban domuzu avıydı (en aşağıda, Meerut'taki bir parti). Bir yaban domuzunun kanını akıtan ilk avcı, zafer kupasından içerdi.

***"BU GECE ÖZGÜRLÜK"* ÜN YAZARLARI HİNT İMPARATORLUĞUNUN İZLERİ PEŞİNDE**

Solda Pakistan, sağda Hindistan. Uzun araştırmaları boyunca Dominique Lapierre (solda) ve Larry Collins (sağda), 1947'den beri eski Hint İmparatorluğunu ikiye bölen sınırda böyle mola verdiler. İngilizlerin ayrılmalarından beri Hindistan'la Pakistan üç defa savaştıkları halde, Lapierre ve Collins, Wageh'teki sınır karakolunun kumandanlarını kendileriyle birlikte poz vermeye razı ettiler. Solda, Pakistanlı binbaşı Abdülnatif; sağda Hint'li albay Bhutar, ikisinin de elinde, ünlü Hindistan Ordusu'nda birlikte hizmet ederlerken kendilerine miras kalan İngiliz subaylarının asası görülüyor.

LORD VE LADY MOUNTBATTEN HİNDİSTAN TAHTINDA

24 Mart 1947'de, Kraliçe Victoria'nın küçük torunu Louis Mountbatten, eşi Edwina'nın yanı başında, son Hindistan Kral naibi oluyordu. İkinci Dünya Savaşı'nın başarılı askeri şeflerinden, İngiliz Kralının yeğeni, liberal görüşlü genç amiral, Attlee hükümetinden İngiltere'nin en şanlı sömürgelerinden çekilişini müzakere etmek gibi üzücü bir görev almıştı. Yeni Delhi'ye varışından beş ay sonra, Hindistan ve Pakistan bağımsızlıklarına kavuşuyorlardı.

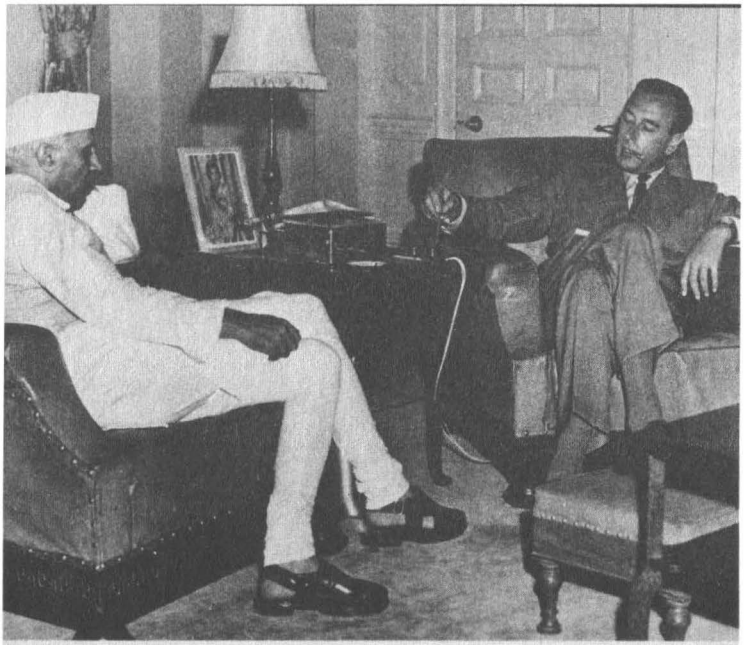

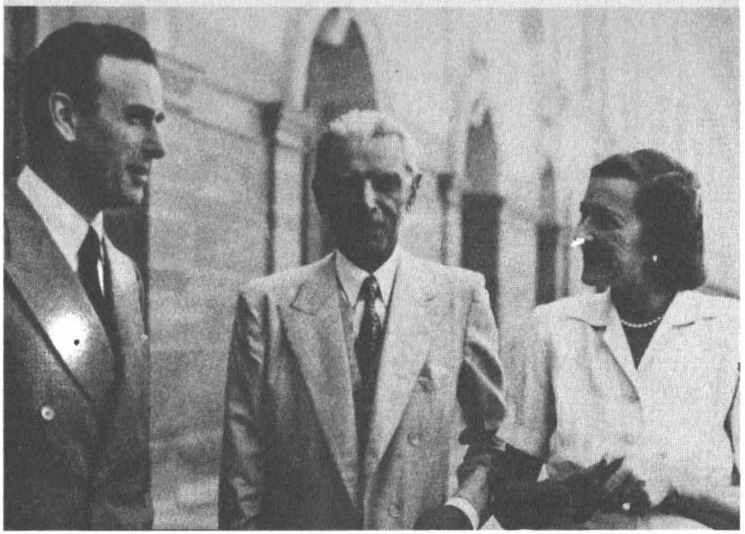

HİNDİSTAN, AŞKLARININ BEŞİĞİ VE DORUĞUNA ERDİĞİ YERDİ

Genç deniz teğmeni Louis Mountbatten 1921 yılında Edwina Ashley adlı büyüleyici İngiliz kızına âşık olmuştu. Westminster'deki evlenme törenleri, 1922 yılının en önemli sosyete olayıydı (sol sayfada üstte; gelinin solunda, geleceğin kralı VII. Edward, yani Galler prensi ve Windsor dükü görülüyor). Bundan 25 yıl sonra, açık bir arabanın içinde, yeni yuvalarına, Hint genel valilerinin sarayının kapısına vardılar (sol sayfada altta). Görevlerinin en dramatik anılarını ise, Peşaver'de yaşayacaklardı. El ele 100.000 asi savaşçının karşısına çıkacaklar ve alkışlanacaklardı (aşağıda).

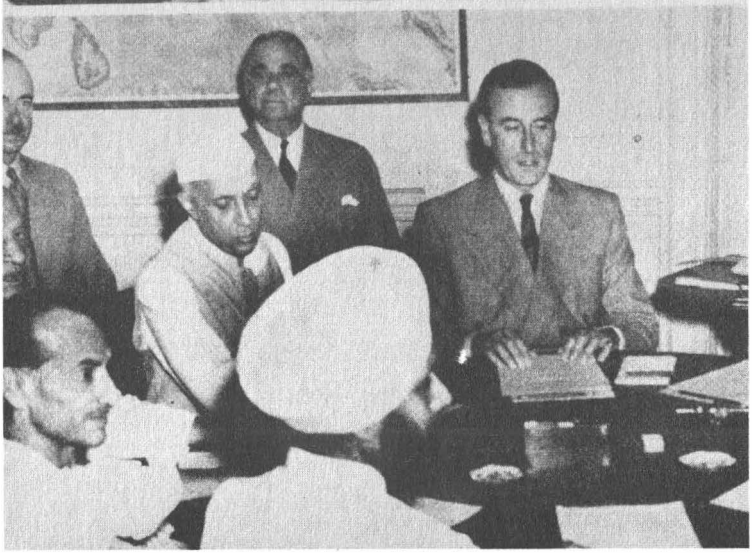

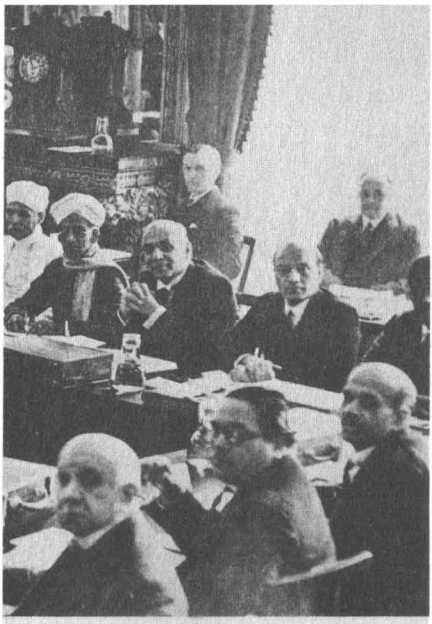

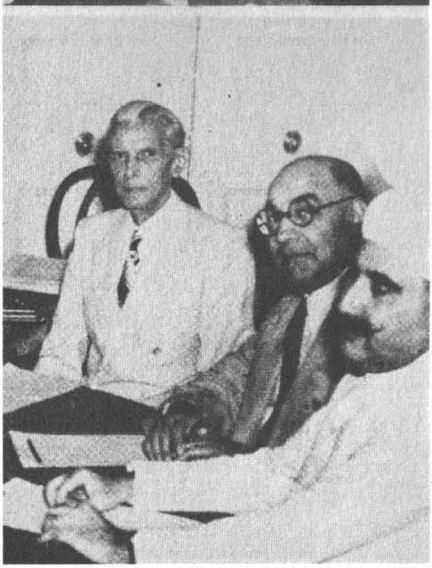

HİNTLİ LİDERLERE KARŞI "GÖZ BOYAMA HAREKATI"
Louis Mountbatten, Hintlilerin üç büyük liderine karşı yürüttüğü görüşmelerde, devrim yaratacak bir taktik uyguladı. hep birarada toplantılar yerine, özel toplantıların sıcak samimiyetini tercih etti. Üç Hintli de hayatlarını İngiltere'ye karşı komplolar düzenlemekle geçirmişlerdi, ama aralarında anlaşmayı başaramamışlardı. Solda üstte, Hindu Jawaharlal Nehru; Solda altta, Müslüman Muhammed Ali Cinnah; üstte, Hint halk kitlelerini İngiltere'ye karşı ayaklandıran şiddet aleyhtarlığı şampiyonu Gandhi ile.

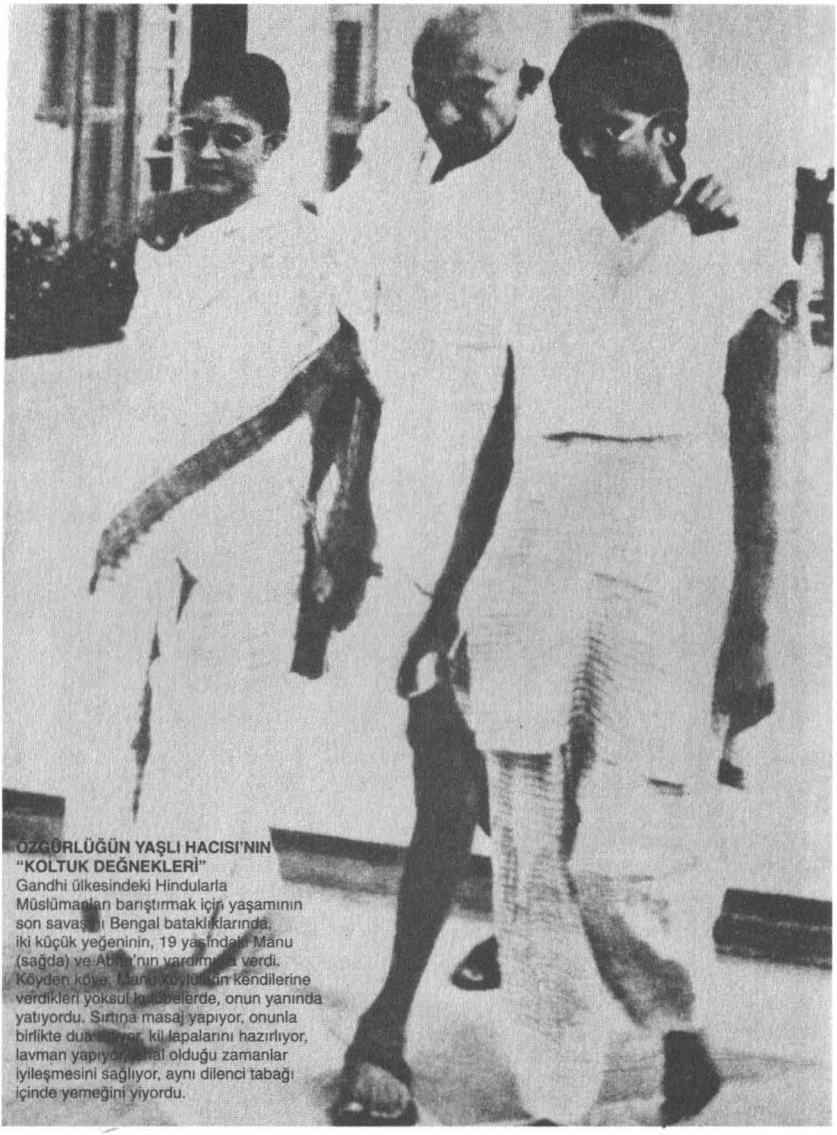

400 MİLYON İNSANIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜ KOPARIP ALMAK İÇİN OTUZ YIL SÜREN MÜZAKERELER

Sırtında mütevazi "dhoti"siyle, Gandhi ülkesinin bağımsızlığını istemek için birçok defa Londra'ya gelmişti (üstte, 1931 yılında). Pasif direnişleri, İngiliz mallarını boykot edişi, sessiz gösterileri ve İkinci Dünya Savaşı'nın sarsıntıları, İngiltere'yi onun istediğini kabul etmeye zorladı. 2 Haziran 1947'de (altta), Lord Mountbatten başlıca Hint liderlerine İngilizlerin ülkeden ayrılacaklarını ve Hindistan'ın iki devlete bölüneceğini haber veriyordu; Pakistan ve Hindistan. Mountbatten'in sağından itibaren; Hindu liderleri Nehru, Patel ve Kripalani, Kongre Partisini temsil ediyorlardı; Baldev Singh, Sikh toplumunu temsil ediyordu; Müslüman Birliği'nin temsilcileri ise, Rab Niştar, Liyakat Ali Han ve Muhammed Ali Cinnah'tı. Kral naibinin ardında, yardımcıları Sir Eric Miéville ve Lord Ismay. Hint politikacılarının aşama sırasında hiçbir resmi görevi olmayan Gandhi, bu tarihi toplantıya katılmamıştı.

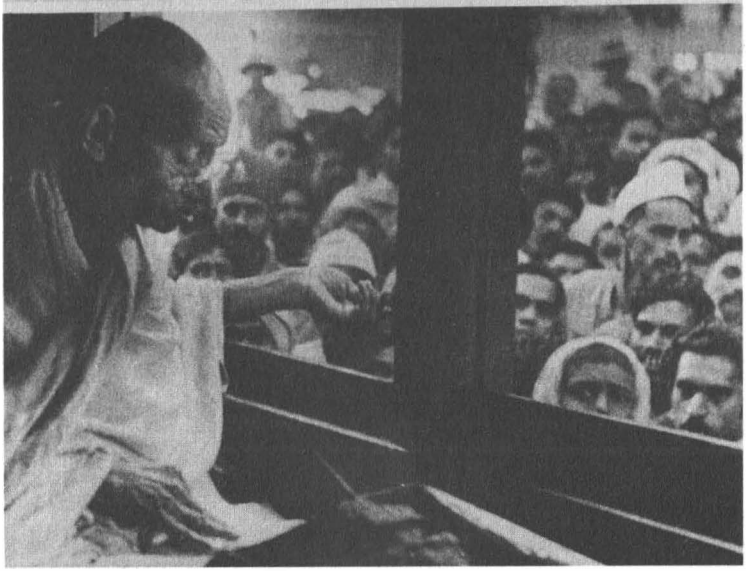

İNGİLİZLERİN ESKİ DÜŞMANI,
KRAL NAİBİNİN EŞİNİN OMUZUNA DAYANIYOR
Mountbatten daha Yeni Delhi'ye varır varmaz, Hint sorununun anahtarını Gandhi'nin elinde tuttuğunu anlamıştı. Şiddet aleyhtarlığının yaşlı peygamberiyle savaşın başarılı şefi arasındaki sevgi bağları, İngiltere ve Hindistan'ı bir felaketten kurtaracaktı. İlk görüşmeleri sırasında İngilizlerin en amansız düşmanı, elini birden sonuncu Hindistan Kral naibinin eşinin omuzuna koyuvermişti.

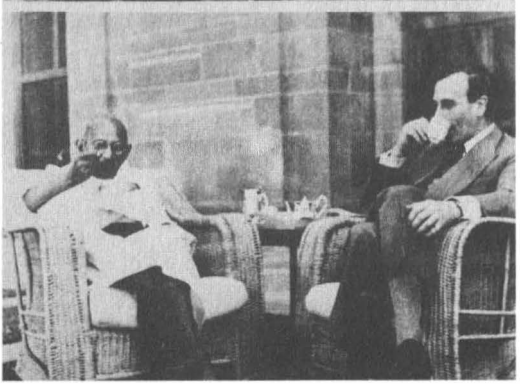

ÖZGÜRLÜĞÜN YAŞLI HACISI'NIN "KOLTUK DEĞNEKLERİ"
Gandhi ülkesindeki Hindularla Müslümanları barıştırmak için yaşamının son savaşını Bengal bataklıklarında, iki küçük yeğeninin, 19 yaşındaki Manu (sağda) ve Abha'nın yardımıyla verdi. Köyden köye, Manu köylülerin kendilerine verdikleri yoksul kulübelerde, onun yanında yatıyordu. Sırtına masaj yapıyor, onunla birlikte dua ediyor, kil lapalarını hazırlıyor, lavman yapıyor, hasta olduğu zamanlar iyileşmesini sağlıyor, aynı dilenci tabağı içinde yemeğini yiyordu.

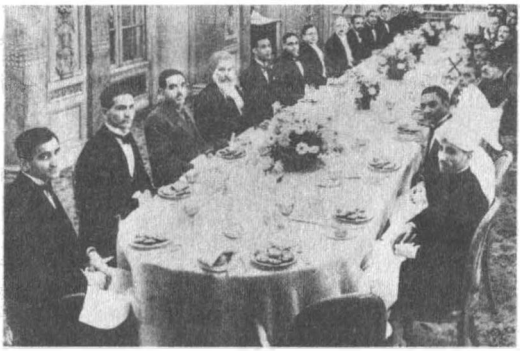

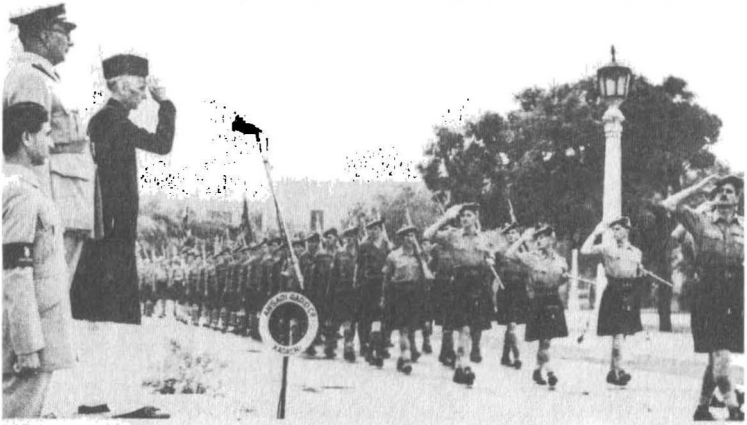

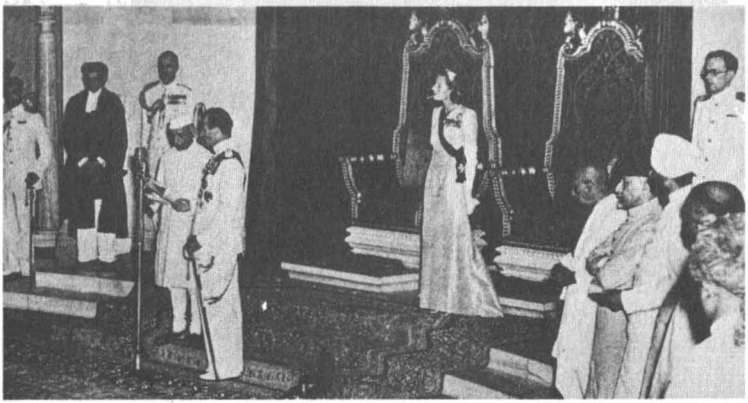

BİR KITANIN ZİNCİRLERİNİ KIRMAK İÇİN FEDAKARLIKLARLA GEÇEN BİR ÖMÜR

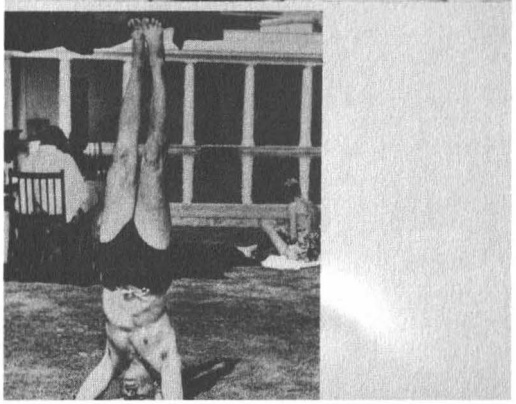
Churchill'in "yarı çıplak yoksul" diye nitelendirdiği Gandhi, otuz yıl boyunca Hindistan'ı bir uçtan diğerine dolaştı. Amacı, halkını zincirlerini kırmaya kışkırtmak ve sevgi, kardeşlik çağrısını onlara iletmekti. Bilerek seçtiği yoksulluğu, sadeliği, alçak gönüllülüğü, onu yeni bir Hint yaratmak peşinde koşan bir kutsal kişiliğe büründürmüştü. Her gün vaktinin birkaç saatini, çağrısının simgesi haline getirdiği çıkrığının başında geçiriyordu. Ancak 3. mevkide yolculuk ediyor, İngiliz kralını bile ziyarete gidecek olsa, basit bir pamuklu peştamalından başka birşey giymiyordu. Çay saatinde bile, genel valinin yanında olsa dahi,son yattığı hapishanedeki teneke tabağının içinde bir miktar yoğurt yemekle yetiniyordu.

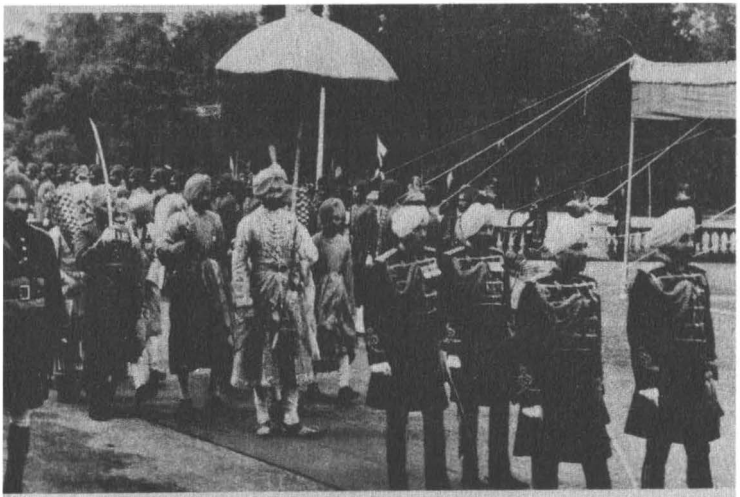

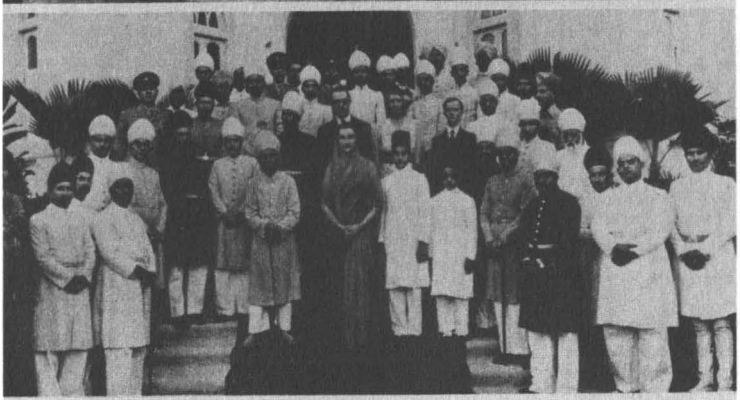

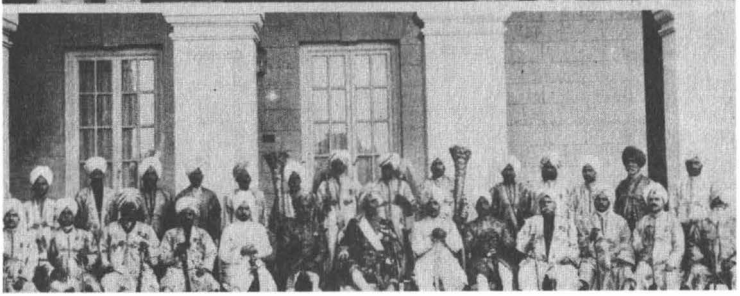
BÖLÜNEN İMPARATORLUĞUN SINIR ÇİZGİSİNDE İKİ BÜYÜK LİDER: CINNAH VE NEHRU

Londra'da, 1931 yılında verilen bir yemek sırasında (solda üstte), Müslüman davasının savunucusu Muhammed Ali Cinnah, Hintli Müslümanları biraraya getiren bağımsız bir İslam devleti fikrini ortaya atmıştı. Bu devlete Pakistan adı verilecekti. Bundan on altı yıl sonra, 14 Ağustos 1947'de, Pakistan'ın babası olan Cinnah, Karaçi'yi terk eden son İngiliz birliklerini denetliyordu (solda ortada). Bundan birkaç saat sonra, Kral naibi'nin Yeni Delhi'deki sarayının büyük salonunda, Hint Başbakanı Jawaharlal Nehru ülkesinin bağımsızlığını ilan ediyor ve Lord Mountbatten'dan ilk genel vali olmasını istiyordu. (soldaaltta).

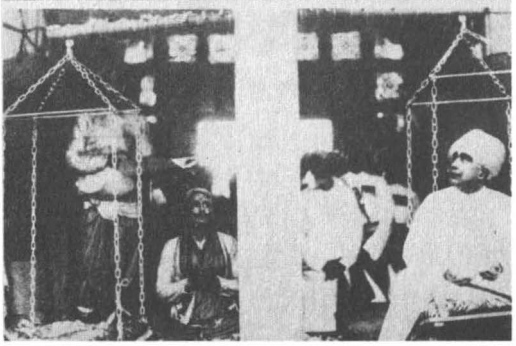
Bütün dünyanın "güllü adam" diye adlandırdığı (sağda üstte) ve bir fotoğrafçının bir gün armut ağacı gibi dikilmiş durumda yakaladığı Nehru (sağda altta), yaşamının dokuz yılını İngiliz hapishanelerinde yeni Hindistan üzerinde düşünmekle geçirmişti. Ülkücü bir insan olan Nehru, Hint toprakları üzerinde Büyük Britanya'nın parlamenter demokrasisiyle Kral Marx'ın ekonomik sosyalizminl bağdaştırmayı hayal ediyordu. Yoksulluğundan ve batıl inançlarından arınmış, fabrika bacaları XX. yüzyıla girmiş bir Hindistan istiyordu.

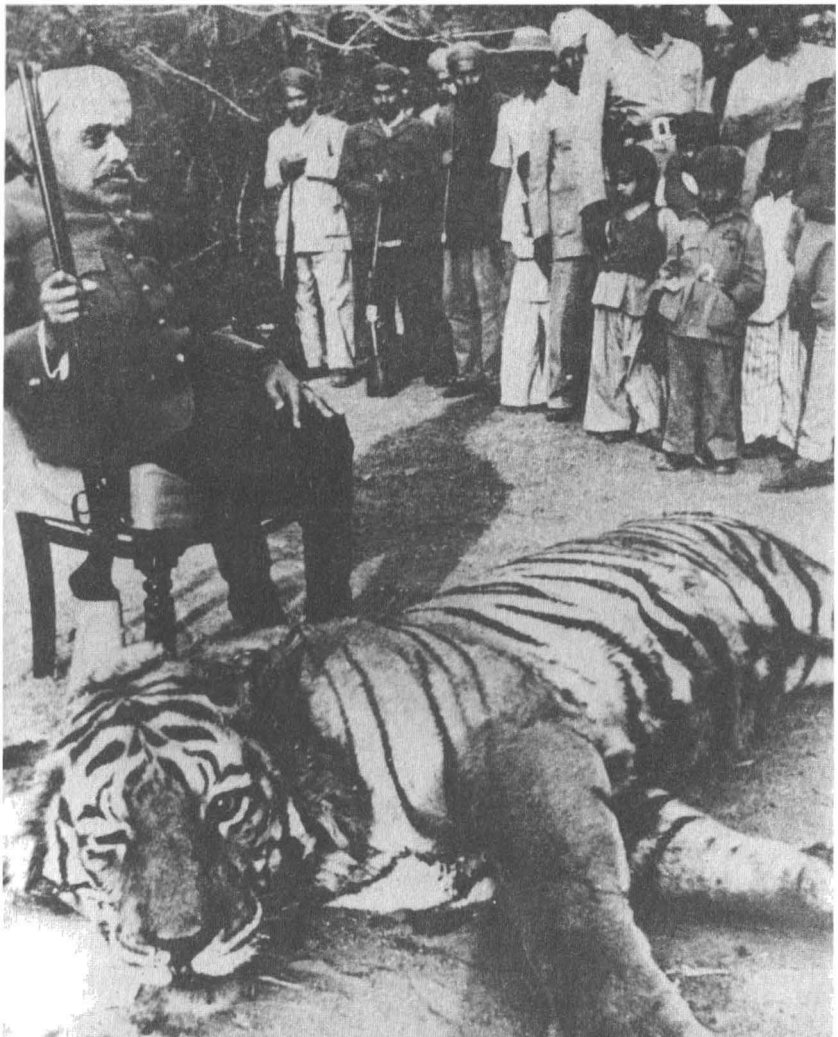

HİNDİSTAN İMPARATORLUĞU İLE BİRLİKTE, MİHRACELERİN GÖRKEMLİ DÜNYASI DA YOK OLUYOR

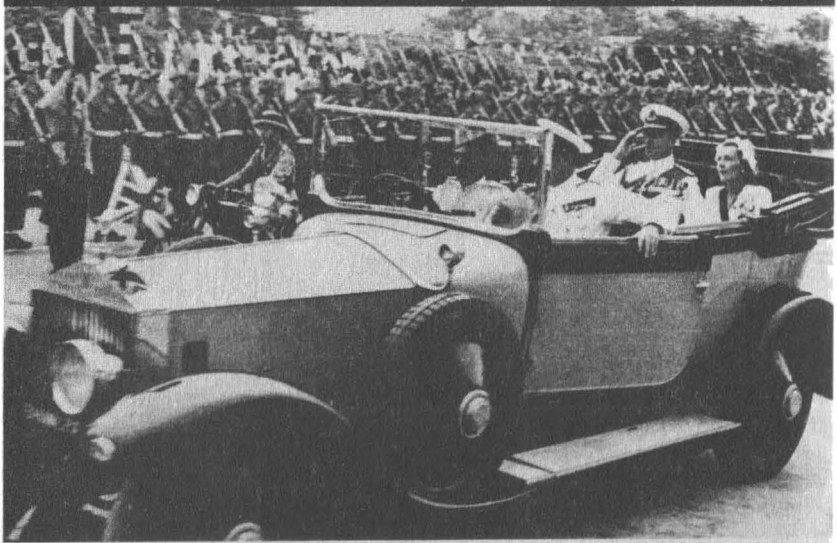
1947'de Hint topraklarının üçte biri ve halkının dörtte biri üzerinde 565 mihrace, raca ve nevvap saltanat sürüyordu. Her birinin ortalama 11 ünvanı, 5-8 karısı, 6-12 çocuğu, 2-9 fili 2-8 vagonuyla 3 ile 4 arasında Rolls-Royce'u vardı. İşte altın kaplama şemsiyesi altında Patyala racası Yadavindra Singh (solda üstte), taç giyme törenine gidiyor. Boynunda, Lloyds firması tarafından 25 milyon liraya sigorta edilen sekiz sıra inci kolye parıldıyor. Haydarabat nizamı (solda ortada; bastonuyla) dünyanın en zengin insanı olarak kabul edilliyordu. Cimriliği efsaneleşmişti ve deste deste dolarlarla İngiliz liralarını eski bavullar içinde saklıyordu. Modern ve ilerici bir prens olan Kapurthala mihracesi (solda altta), ülkesini okullar, hastaneler ve hatta bir parlamento ile donatmıştı. Sarayı, Versailles sarayının bir kopyasıydı ve burada Fransızca konuşuluyor ve Evian suyu içiliyordu. Mihracelerin lahtları genellikle som altındandı (sağda üstte). Bazı prensler (sağda altta, Bikaner mihracesi), ağırlığınca altın olarak doğum gününü kutluyordu.

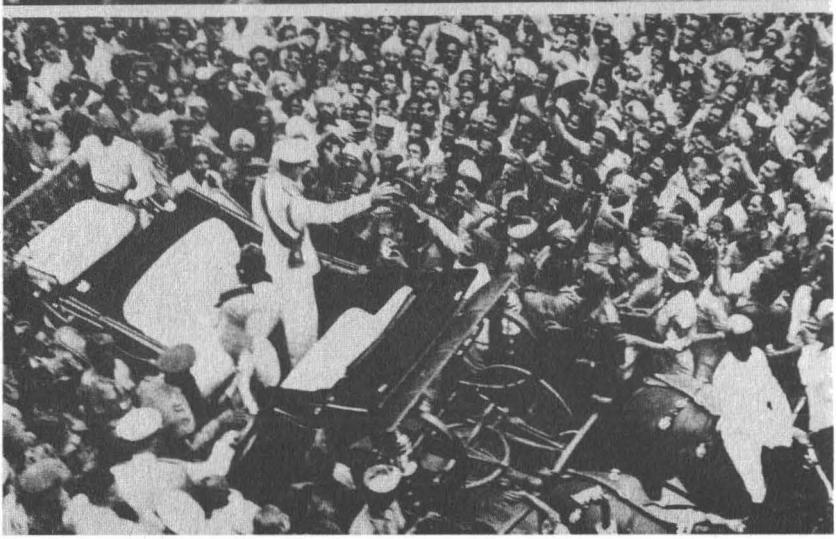

UDAYPUR MİHRACESİNİN 500'ÜNCÜ KAPLANI
Çocukluğundan beri felçli olduğu halde, Udaypur mihracesi Bupay Singh, vahşi hayvan avına çok meraklıydı. Cangıl içinde, bir çeşit müstahkem mevki içinde dolaşırdı. Vahşi bir hayvanın yeri saptandığı zaman, adamları meşaleler ve çığlıklarıyla onu mihracenin tüfüğüni menziline yaklaştırırdı. Usta bir nişancı olan prens, pek ender olarak avını kaçırırdı. İlk vahşi hayvanını sekiz yaşında iken vurmuştu.

BİR KITANIN, HİNDİSTAN'IN KURTARICISINA SAYGISI

Büyük Britanya'nın Hindistan'daki egemenliği 15 Ağustos 1947 de sona erdi. Yeni Pakistan devletinin başkenti Karaçi nin İngiliz birliklerinin bir onur kıtası meydana getirdikleri sokaklarından (aşağıda üstte), halk kitlelerinin doldurduğu Yeni Delhi caddelerine kadar, bütün bir ulus son Kral naibini alkışladı ve bağımsızlığını çılgınca kutladı. Yeni Delhi'de Lord ve Lady Mountbatten'ın arabası, bir baş ve kol okyanusunun orta yerinde sıkışıp kaldı.

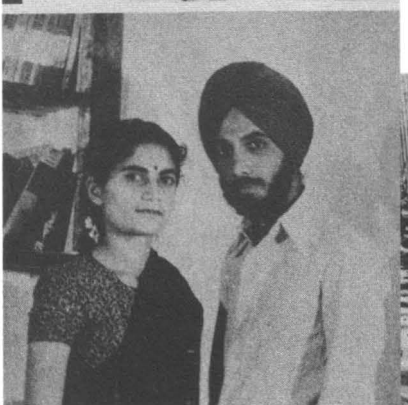

HİNDİSTAN'IN BÖLÜNMESİ KARANLIK BİR TRAJEDİYE SEBEP OLUYOR

Aşk çocuğu, ama kin kurbanı olan küçük Tanvier Boota Singh, Hindistan'da Sikh bir babadan ve Müslüman bir anneden doğmuştu. Kadın, o müthiş Pencap göçü sırasında, bir mülteci kolundan kaçırılmıştı. Sonradan Müslüman eşi zorla Pakistan'a gönderilince, küçük Tanvier'in babası, intihar etti (solda üstte). Bu âşıklar ise, kinin üstesinden geldiler. Bağlı oldukları toplumlar çılgına dönen Pencap'ta birbirlerini boğazlarken, Lahor radyosunun gazetecilerinden Sikh asıllı K.S. Duggal ile Yeni Delhi'li tıp öğrencisi Ayşe Ali, birbirlerini sevdiler ve evlendiler (solda ortada).

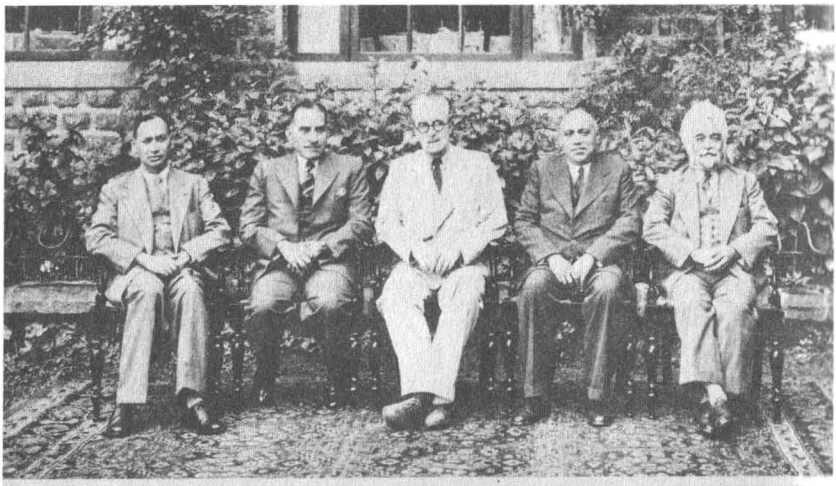

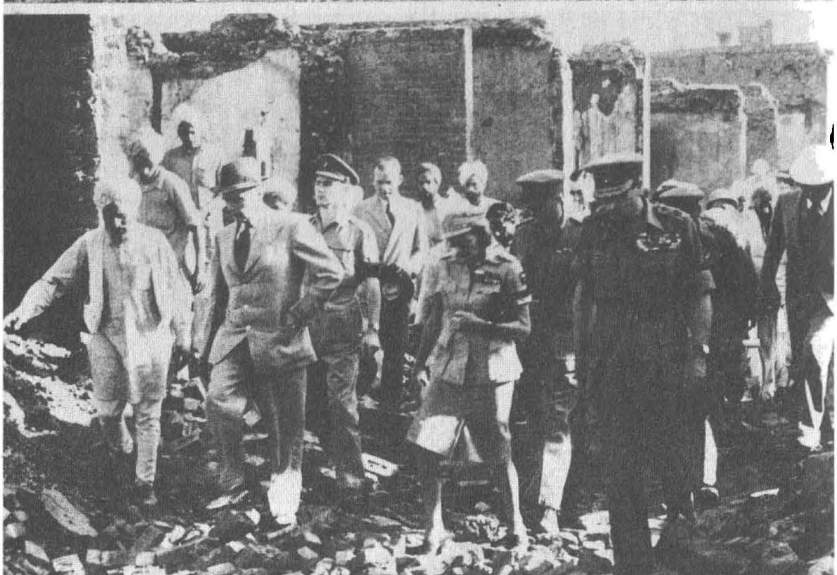
Kalküta'lı bu bahtsız arabacı, çekçeğinin kolları arasında boğazlanmıştı ve onun için bağımsızlık bir düş olmaktan öteye geçemeyecekti (altta). Yurttaşlarının yarım milyonu gibi, o da Hint yarımadasını zehirleyen din kavgasını hayatıyla ödeyecekti.

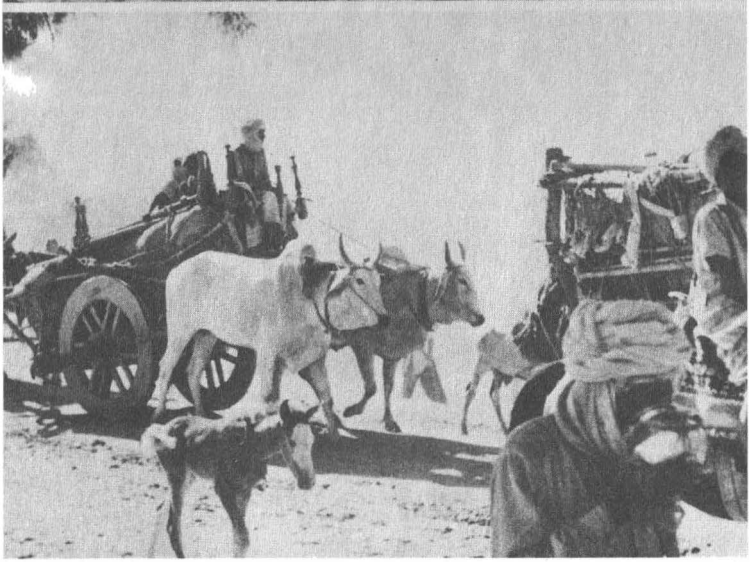
Merhamet meleği Edwina Mountbatten, sayısız bahtsızın derdine deva olmak için çok didindi. Kurtarma çabalarını seferber ederek, istekilleri destekleyerek, bu yürekli kadın pek çok can kurtardı (yanda).

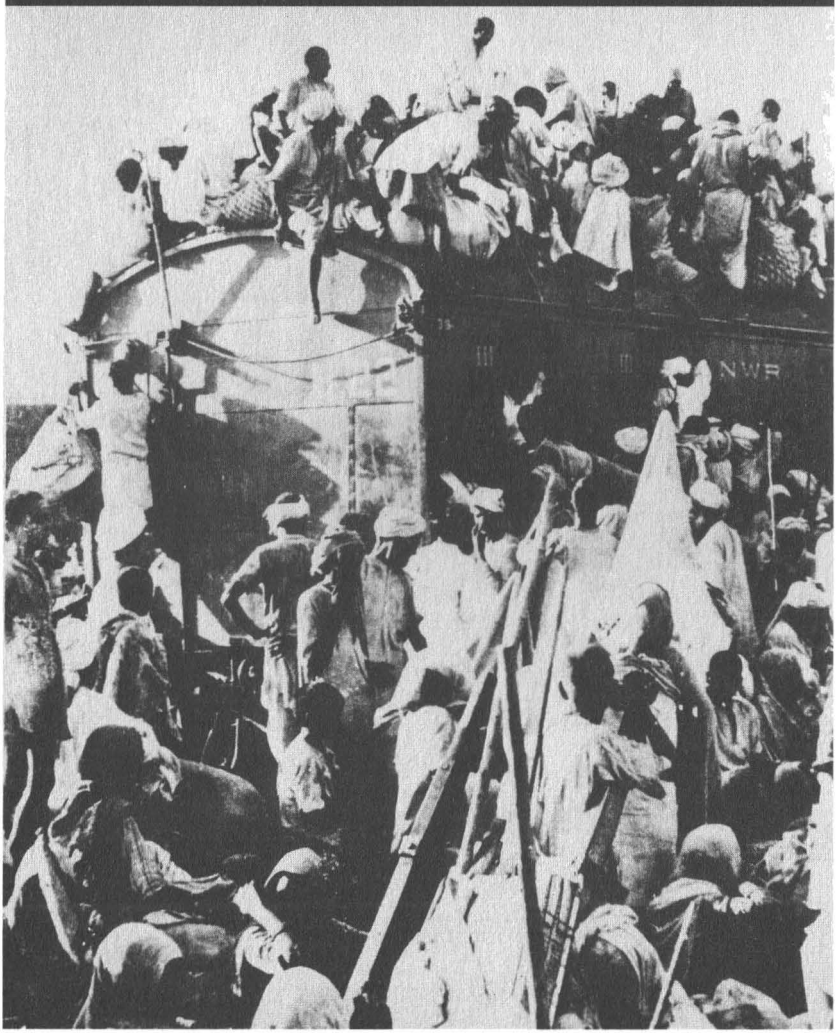
Hint imparatorluğunun haritası üzerinde Pakistan'la Hindistan arasındaki sınırı çizerek, İngiliz hukukçu Sir Cyril Radcliffe (üstte, mahalli savcıların ortasında), istemeyerek tarihin en büyük facialarından birine sebep oldu. Önceden de çeşitli din toplumları arasında sık sık çatışmalara sahne olan Pencap (altta, Lord ve Lady Mounbatten, 450 Sikh'in öldürüldüğü Kahuta kasabasında görülüyorlar), çılgınlığın karanlığına gömülecekti.

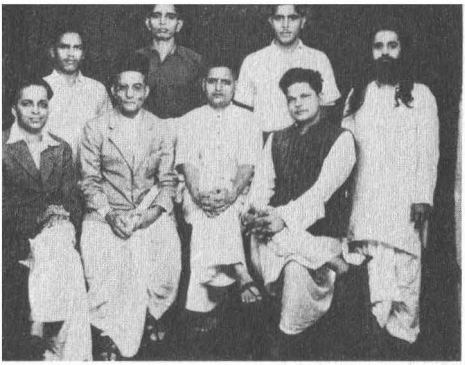

TARİHİN EN BÜYÜK GÖÇÜ, ATEŞLER İÇİNDEKİ PENCAP'I GEÇİYOR

Hindistan'ın bölünmesini izleyen yaz aylarında, on milyon Hindu, Sikh ve Müslüman, evlerini terk edip kaçtılar. Tozdan gözleri ve boğazları yanan, ayakları asfaltın ve taşların sıcağından kavrulan, açlık ve susuzluk çeken, katil çetelerin baskınlarına uğrayan Pencap'ın lanetli insanları, Hindistan ve Pakistan'a doğru yürüdüler, yürüdüler. En ağır arabalar bile, tarihin en büyük kalabalıklarının altında kalıp eziliyordu. Pek ender birkaç tren de, saldırıya uğradı. Çoğu, hedeflerine ancak bir yığın cesetle varabildiler.

ŞİDDET ALEYHTARLIĞI PEYGAMBERİNİN ÇEKTİĞİ
30 Ocak 1948'de üç tabanca kurşunu Gandhi'nin hayatına son verdi. Katil (solda, ortada), Savarkar (başı fesli) tarafından yönetilen bir grup aşırı Hindu örgütüne mensuptu. Manu ve Abha (sağda üstte), Lord ve Lady Mountbatten (sağda ortada) ve milyonlarca Hintli, Mahatma'yı yakıldığı yere kadar izlediler (sağda altta).

huram Godsé, 39 yaşında, , sonradan gazete yazı işleri dürü olan eski terzi. ıllikleri: Birleşmiş bir Hint ü, çekirdek yemek, devamlı ağrısından şikayetçi. arak idam edildi.

Narayan **Apté,** 34 yaşında, gazete yöneticisi olan eski bir matematik öğretmeni. Özellikleri: Kadınları, suikastları, ve elfalını çok seviyor. Asılarak idam edildi.

Madanlal Pahwa, 20 yaşında eski bir tayfa, göçmen. Örgütür her şeyini kaybeden tek kişisi Özellikleri: Müslümanlardar intikam almak için herşeye hazır Ömür boyu hapse mahkûm oldu.

nu Karkaré, 37 yaşında, rı militanlıkta karar kılan eski lci. Özellikleri: Yalnız sebze , otelini silah deposu haline irmişti. Ömür boyu hapse hkûmoldu.

Gopal Godsé, 29 yaşında, katilin erkek kardeşi, Poona'da bir mağazası var. Özellikleri: Tabancayla ateş etmesini bile bilmiyor ama Gandhi'yi öldürmek için herşeye hazır. Ömür boyu hapse mahkûm.

Digambar Badgé, 39 yaşında silah kaçakçısı ve örgü giys fabrikatörü. Özellikleri: 37 defa tutuklanmış, bir kere hüküm giymiş. Tanık olarak dinlenip serbest bırakıldı.

HİNDİSTAN'IN MAHATMA'SI TANRI'NIN ADINI ANARAK ÖLDÜ

Bedeninde basit bir "khadi"kefen, boynunda pamuklu bir kordon, başı çiçeklerden bir yastık üzerinde, Hindistan'ın kurtarıcısı yakılacağı odun yığınına götürülecek. Daha sonra külleri Ganj ve Yamuna'nın yanına götürülüp, dertlerini ve sevinçlerini paylaştığı milyonlarca Hintlinin küllerini taşıyan sulara serpilecek. Böylece Gandhi halkının birleşik ruhunda eriyip gitti.

Bu Gece Özgürlük

Bu Gece Özgürlük, Hindistan'ın bağımsızlık tarihini anlatır. Resmi belgeleri ve tanıklarıyla beraber Lapierre/ Collins ikilisinin en büyük araştırmasıdır. Gandhi, Nehru, Cinnah gibi büyük liderlerin ve İngiltere'nin aktörlüklerini yaptıkları koca bir tarihin öyküsü.

Kendisini sömürge haline getiren Batı'nın sanayileşmiş ve teknokrat dünyasının değil, kendi öz varlıkları ve kültürleriyle direnen bir Hindistan'ın tarihi. Çok kültürlülüğün çeşitli çözümleri içerisinde kendisini sürekli bir çözümsüzlükte bulan Hindistan ve Pakistan'ın trajik öyküsü...

Kendilerine öğütlenen şiddet aleyhtarlığının tersine şiddet yanlısı bir kültürün akıl almaz vahşeti...

Bu Gece Özgürlük, "aslında hiç ihtiyacı olmayan malları üretmek için" çoğunluğun çıkarlarının küçük bir azınlığın eline terk edilişinin resmidir.

İnananlar ve İnanmayanlar olarak ikiye ayrılan rasyonel dünyanın dışında yüzlerce inancın yarattığı şaşırtıcı zenginliğin birikimi Hindistan...

Paylaşılmaktan, zenginliğinin farkına varılmayan ve Şiddet Aleyhtarlığı'ndan Tuz Yürüyüşü'ne ve Sivil İtaatsizlik'ten Pasif Direniş'e varan büyük hareketlerin doğduğu müthiş bir eylemlilik tarihi...

Hindistan'ın parçalanması, bugünlere ışık tutan bugün yapmamız gerekenler için önemli ipuçları taşıyan tarihten bir ders...

İktidardan çekinin, çünkü iktidar insanı kokuşturur. Tuzaklarına düşmeyin. Görevinizin, Hindistan'ın köylerindeki yoksullara hizmet etmek olduğunu unutmayın.

...ndhi

Gandhi'nin katli, iyi kalpliliğin ne derece tehlikeli olduğu...

George ...w

ISBN 975-390-163-1